

JO. FRANCISCI SCARDONÆ
CIVIS RHODIGINI

In Patria Scientiarum Academia Medicinæ Lectoris

A P H O R I S M I
D E C O G N O S C E N D I S
E T

C U R A N D I S M O R B I S

Uberrimis commentariis, atque animadversionibus illustrati,

Quibus quæstiones singulæ, quæ cum in theoriam, tum in praxim medicam
cadunt, hodie maxime illustres sedulo pertractantur, discutiunturque.

EDITIO ITALA TERTIA

AUCTIOR, ET RETRACTATOR.

LIBER PRIMUS

De Morbis Capitis.

PATAVII, Typis Seminarii. MDCCLXIII.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

TO FRANCIS SCARLETT
CIVILS RHO DGINI

In the 2nd volume of the Medical Library

APRIL 1851
DE COGNOSCENDIS

CURANDIS MORBIS

For the purpose of the present work, the author has selected the most important and interesting cases of disease, and has endeavored to present them in a clear and concise manner, so that the student may be enabled to understand the principles of medicine, and to apply them to the treatment of disease.

EDITIO ITALIA TERZA
AUCTOR ET REVISOR
LIBER PRIMUS

De Morbis Capitis.

PAT. 1851. From the University of Padua
And from the Library of the University of Padua
SUPERIOR LIBRARY, ST. PETER'S

JO. ALOYSIO MOCENICO IIII.
EQUITI, ATQUE ÆDIS DIVI MARCI
EX MERITO
PROCURATORI
ACADEMIÆ RHODIGINÆ PATRONO MUNIFICENTISSIMO.

Jo. Franciscus Scardona
F.

Vigiliarum mearum fructus clara, illustri, nobilique adeo ratione nunc denuo in manus hominum venit, ut jactare se, atque singulari prorsus lætitia efferre se possit, cum Insigni Tuo, SENATOR AMPLISSIME, Magnoque Nomine decoratus nunc demum veniat, tuisque felicissimis sub Auspiciis se testum videat, opertumque. Decus revera summum, quodque assequi nulla ratione posse in animum sibi facile induxisset, nisi Publica hæc nostra Scientiarum Academia, cui invida tuæ Protectionis forte frui datum cum sit, inscriptum Tibi eundem volendo, dicatum, commendatumque, anxie idem & quæzivisset, & procurasset. Cum itaque exile hoc Opus, quod-

que videri facile potest Splendore, atque Amplitudine tua minus dignum, non tam ab Auctore, quam ab ipsa Academia, quam insigni tua Protectione confirmas, ad te instituatur, in eam spem facile adducor, ut credam, benigne illud nihilominus probes, ac perhumaniter accipias, cumque Academiae partum, ut revera est, ipsum agnoscas, summo, maximoque tuo favore dignum efficias. Quodcumque sit enimvero ab Academia ortum duxit, in eaque provectum est; fierique demum nulla ratione poterat, ut cum eadem insignis tuæ Protectionis vi plurimum dignitatis, atque existimationis acquisiverit, Tibi quoque opus inscriberetur. Quod sane eximium emolumentum tuæ potissimum liberalitati debetur, qua factum est, ut Academiae votis Magni tui Nominis commendationem quærentis, licet eam minus promereri videretur, perhumaniter indulgere dignatus sis, eamque mirifice recreare, fovere, confirmare. Quibus sane stimulis excitata eo nervos industriæ omnes intendit, ut Publico Juventutis, ac totius Civitatis commodo interveniens ad utiliorum facultatum, liberaliumque artium tractationem Sodales magis, magisque sollicitaret non levi omnium fructu, progressu, utilitate. In multorum, doctorumque hominum censum, qui in præstanti adeo, utilique Instituto magna cum laude se exercent, cooptatus ego quoque jamdiu cum fuerim, atque Medicinam, quam pro studiorum meorum consilio ab ineunte fere ætate suscepi, tradendi munus mihi sit demandatum, dissertationes habui quamplures multorum annorum cursu publice recitatas, quæ in unum collectæ, ordinatim digestæ maximam libri partem constituunt, quem non paucis adjectionibus locupletatum, correctum, retractatum publici judicii aleam nunc denuo subitutum inscribendum tibi, dicandum, commendandumque decretum est. Et vero nulli magis, quam Tibi, Senator Amplissime, visum est convenire Academicis perpendentibus hac ratione obsequentis non modo, gratique animi officia persolvere, sed cultus, atque observantiæ suæ diu-

turnitati consulere, & quantum fieri per eos potest ad immortalitatem producere. Debentur hæc potissimum virtutibus iis præclarissimis, quæ cum in nobilissimo tuo genere nullo unquam Sæculo interciderint, in te vero hodie maxime effulgent: acri illo ingenio, mentis perspicuitati, intelligendi celeritati, consilii magnitudini, rerum gerendarum experientiæ, religionis studio, morum probitati, atque elegantia, quæ de te & Parisiis, & Romæ, primum propter ordinarias legationes, quibus apud Christianissimum Galliarum Regem, & Summum Pontificem tanta cum laude perfunctus es, & domi veluti de Optimo, ac probatissimo Civi prædicata sunt, quibusque factum est, ut Procuratoria dignitate supra ætatem florentissimus immortalis Civium omnium consensionis elogio insignitus fueris, & Serenissimi Consilii Sapientum Ordini adscriptus, & Lycei Patavini, aliorumque supremorum Magistratuum cura tibi indefinenter commissa: mox Neapolis quoque, & ubique ferme terrarum propter magnificentissimas extraordinarias illas, quas & ad Carolum Borbonium utriusque Siciliae Regem, & ad Ferdinandum ejus Filium, & Successorem, cum ad Hispaniarum Thronum evectus ille fuerit, tanta in dignitate constitutus variis temporibus suscepisti, & in quibus nulla quasi, aut saltem levia essent priora laudis, & gloriæ ornamenta, ita Te gessisti, ut eorundem famam magis magisque disseminares, & Serenissimæ Venetæ Reipublicæ (rem sane Viro Principe dignam) immortale decus, incomparabilem existimationem comparares. Sed jam si cuncta percensere numerando, aut explicare dicendo velim, quæ de Te jure merito affirmanda suppetunt, modestia abutar tua prorsus singulari, quæ laudes potius mereri studet, quam easdem vel ab obsequenti animo prolatas auribus percipere. Verum insignis tuæ Moderationis pace, illud unum Te maximopere oro, atque obsecro, sitque aliis calcar exemplum ad imitandum, silentio mihi præterire non licet, Te licet gravissimarum rerum in Republica administranda me-

dita-

ditionibus , ac perpetuis Supremorum Magistratum curis distentum , nobilis tamen tuæ voluntatis id unum præcipuum esse , potissimumque litteris munifice favere , vim cultorum animis addendo , & validiori tutela , fortioribusque modis , ac magis idoneis ad Domini felicitatem Subditorum progressibus comparandam . Cum itaque tua isthæc generosa indoles , Præstantissime Senator , spem mihi ostendat non vanam fore , ut Academiam Rhodiginam , qua de re Te etiam , atque etiam rogo , atque obtestor , benigne Te spectaturum esse , favore , benevolentia , protectione prosequuturum , pro certo habeas , ut eam hinc mereatur , omnem daturam operam , & quanto maximo studio poterit contenturam , ne præclarus Sodalium in Scientias impetus publicis exercitationibus cujusvis commodo conjunctos , ullo unquam tempore defervescat non modo , sed in singulos dies crescens aliis hinc deinceps , atque aliis ingenii , & doctrinæ monumentis certissima progressuum edat argumenta . In hujusce rei fidem præsto nunc interim sit exile hoc Opus , quod Academiæ nomine , jussuque tibi consecro , ac dedico , cum in eo consecrando eodem ipso tempore me quoque totum dedicem , nullius rei magis sollicitum , quam ut me vel Academiæ Sodalem spectes , vel ab eadem plane disjunctum , omnino tuum esse in posterum velis , tuarumque jussionum (quas summa veneratione prosequar) honorem mihi liberaliter largiri . Ego vero , quod omni studio omnique animi contentione colam , nulla unquam ratione committam , ut observantiæ erga te meæ , atque obsequentissimæ servitutis significationes desiderentur . Vale , & Reipublicæ Venetæ , quam singulari prudentia administras , & Lyceo Patavino , cujus maximam curam geris , & Rhodiginæ Academiæ , quam insigni tua Protectione foves , diu Te incolumem serva .

Dab. Rhodigio Sex. Kalend. Jan. An. 1763.

AD LECTOREM.

El in peculiari libro , quem paucos abhinc annos de mor-
bis Mulierum publici juris feci , vel in hisce quos auctos ,
correctos , retractatos nunc denuo typis vulgavi , verferis ,
audiveris , quæ hætenus conscripsi ferme omnia in Publi-
ca Scientiarum Academia Rhodigina recitasse : hosce quo-
que in grati animi , observantiæ , cultusque æterni signi-

ficationem SENATORI PRÆSTANTISSIMO ejusdem Academiæ Mæcenati
Munificentissimo , simul ac aperueris inscriptos , dicatos , commendatosque
facile deprehenderis . Quærere hinc fortasse curiosius poteris de ejusdem Aca-
demiæ origine , progressu , statu , legibus , aliisque ad rectam ipsius admi-
nistrationem cultumque spectantibus . Recte : tuam curiositatem explevero ,
atque cum ob alias rationes , tum ob hanc potissimum id eo libentius præ-
stitero , quod ego meliorem studiorum meorum progressum ex præstanti hocce ,
laudabilique Instituto agnoverim . Cum enim eadem privata prorsus , meæque
instructionis causa suscepta olim fuerint , gravissimis nunquamque intermissis
Medendi occupationibus successu temporis distentus , facillime , atque omnino
fortasse reliquissimè , nisi Medicinam mihi tradendi munere demandato in
ipsis assiduæ contentionibus , & curis meis aliquid subsicivis horis parandum
mihi paulatim , & condendum fuisset , quod tandem aliquando depromerem ,
& publice in Academia recitarem : ex quo propterea factum est , ut variæ
tractationes quotannis mihi constitutæ in unum collectæ , ordinatim digestæ
maximam , utilioreque librorum partem , quos edidi in lucem , effecerint .
Cum alii quamplures genere , doctrina , virtutibus clarissimi viri sedulo , &
accurate eidem incumbant , aliis quidem Theologiam Dogmaticam , Mora-
lem , Historiam Sanctam , Ecclesiasticam , Jus civile , Canonicum , Cæsa-
reum , Logicam aliis , & Metaphysicam , Physicam , Moralem Philoso-
phiam , Matheſim , Meteora , Astronomiam , Architecturam civilem , & Mi-
litarem , Anatomem , Chemiam , Geographiam , Patriæ historiam , Orato-
riam , atque Poeticam facultatem aliis profitentibus insigni omnium fructu ,
atque emolumento , etiam me tacente facile intelligis , ejus pretium plurimum
augeri , nec reprehendendum ingenuum illum hominem esse , qui quod habet
de utili adeo , atque proficuo Instituto , aliorum præsertim curiositati ser-
viens , breviter narret , ut justissima hinc ipsius commendatio consequatur ,
atque rei , qua nihil aptius , aut pro Studiorum opportunitate valentius in-

venire hominibus datum, æmulatio promoveatur. Concordium Academia Rhodigina decimo quarto seculo originem duxit, eamque nobilis Patriæ cultor Caspar Campo condidit. Cum litteris æque, ac Musicæ operam navaret vir clarissimus, in utraque facultate exercendam curabat, permultis ambarum cultoribus conjunctis aggregatisque. Ptolomæi systema dicto illo: *MUSICÆ VOLVUNTUR*: pro Insigni assignavit, hodie etiam servato, solius veteris in recens dictum: *MENS OMNIBUS UNA EST*; Academiæ decreto permutatione. Usquequo vitam Academiæ conditor Caspar degit, ipsius conservationi propriis sumptibus liberaliter incubuit, eamque cum a strenuis viris excolendam curasset, illustrem in dies singulos, claramque fecit. E vivis sublatus directionis non modo, sed conservationis onus Primogenito suo Æquiti Alexandro per vim testamenti expresse reliquit, qui non tam patræ voluntatis exequendæ causa, quam naturali quadam erga omnes honestas artes, ac litteras amore permotus, legibus quibusdam, quæ ad laudabiliorem ejusdem administrationem magis congruæ, atque opportune visæ sunt Sociorum consensu statutis, atque hac ratione firmitate, soliditateque comparata, oratoriæ, ac poeticæ facultatis studiosis per litterarias exercitationes, quæ sæpius instituebantur, utilem majorem in modum, proficuumque reddidit. Quibus potissimum de rebus factum est, ut cum insignem satis sibi famam comparaverit, litteratorum plerique non infini subsellii ejusdem aggregationem anxie quaesiverint. Quamquam tristi Academiæ fato, nobilioribus ipsius progressibus vigentibus, e vivis abrepto Equite Alexandro anno fere 1650., ei deesse contigit, quod ad sui conservationem necessarium erat, hinc obnoxiam evasisse iis vicissitudinibus, quibus plerunque affici solent ejusmodi cœtus. Non defuere tamen, qui eam a contemptu hominum, atque obrectatorum calumniis vindicarunt anno fere 1697., eam denuo instaurando, clarisque editis ingenii, & doctrinæ monumentis famam eidem, atque æstimationem comparando. Comes Camillus de Sylvestris, Raymundus Eques Lupati, Nicolaus Casilini inter cæteros litteris claros eminent. E vita his quoque migrantibus doctissimis viris, solvit parumper Academia. Verum anno 1734. redeuntibus in Patriam studiorum suorum curriculo jam peracto plerisque Civibus Majorum suorum Nomen æmulantibus, eo nervos industriæ omnes intenderunt, ut in pristinum honoris statum restitueretur, & ipsius diuturnitati quantum fieri per eos poterat, consuleretur. Hinc præteritarum vicissitudinum ratione ad trutinam, ut ajunt, diligenter revocata, eam in quarundam legum defectum aptissime retulerunt, quibus postea noviter pro recta administratione statutis, illa præjudicia delenda curarunt, quæ ipsius firmitatem, stabilitatemque eruere rursus posse non immerito conjecerunt. Ut earum tamen constan-

tia

tia quocumque tempore severe ab omnibus, easque servaretur, in quo fere
 administrationis, conservationisque momentum fere omne posuerunt, Augustissi-
 mo Veneto Senatui precario demandatæ, quas propterea decreto diei vigesimi
 noni Mensis Aprilis an. 1739., Viro Clarissimo Ludovico Canonico Campo
 ex nobili Casparis Conditoris familia tunc temporis Academiae Principe, Re-
 gia Auctoritate firmare dignatus est. Vix explicari dicendo potest quantam
 vim animis addiderit, quantumque utilitatis, atque emolumenti attulerit
 summus, sublimis honos. Frequentiores redditæ litterariæ exercitationes insigni
 ingeniorum cultu: otia juventuti sublata eximio majorum oblectamento: uni-
 versæ Civitati grande ornamentum, singulare commodum comparatum. Cum
 vero sedulo & accurate perpenderit Academia, solo oratoriæ, ac poetici fa-
 cultatis exercitio animum tantum pasci, ac voluptatem aliquam percipi pos-
 se, nihil præterea, aut parum emolumenti emanare, quod Publicis consi-
 liis, atque iis officiis, quæ eximia suscepit, quæque multo majora postulare
 jure merito videbantur, aliqua ex parte responderet, Scientiarum Institutum
 decrevit, in quo facultates, liberalesque artes Societati, & Principatui ma-
 gis utiles, proficiuæque pertractarentur: id quod iis quoque legibus, quæ ad
 ipsius conservationem idoneæ magis, atque opportune visæ sunt, confirmavit.
 Sunt eæ fere, quas trado. In primis quotannis certo, statoque tempore ex
 Lectorum Collegio duos Præsides titulo eligendos, quibus Instituti cura, at-
 que administratio commissa esset: ne quis facultatem, quam profitetur, die-
 bus in catalogo typis vulgato enunciatis sumpto legendi muneri deesset, vi-
 gilandum iis esse, quemcumque pariter abusum præcavere, vel legendi modus
 spectetur utiliorem methodum sollicitando, vel legum observatio, accuratio-
 rem executionem promovendo: quidquid tandem ad meliorem Instituti admini-
 strationem, progressumque necessarium esse judicarent, Academia proponere:
 Academicos solum Civitatis, ditionisque Rhodiginæ, ut prompti ad legen-
 dum; vel saltem ad lectiones mittendas esse possent, atque in multorum cen-
 su aptiores, tertia illorum parte non dissentiente, seligendos: cuique præterea
 commissum esset, ut ordine in prædicto catalogo quotannis descripto in pu-
 blica Academiae Aula lectiones recitaret, recitatas vero Academico a secretis
 traderet, ut ab eodem separatim repositæ in Archivio asservarentur: si quis
 legitime non impeditus lectiones ter successive mitteret, certiore per Præsides
 facta Academia, ex lectorum censu delendum, atque alterum eandem facul-
 tatem tradentem substituendum esse: Duobus tandem lectoribus quotannis
 aurea numismata duo dono danda, unde iis retribueretur non modo, sed
 major in ipsis accuratio, ac diligentia promoveretur, excluso penitus, atque
 illud percipiendi impari eo declarato, qui lectionem vel alteram omisisset,

vel Archivio nullatenus tradidisset. Hisce fere legibus innixum administratur, atque exercetur ejusmodi Institutum, ex quo major in dies singulos ingeniorum cultus, eximia utilitates, uberes fructus proficiuntur; inter quæ nulli secundum illud enimvero videri debet, plures optimorum librorum series hinc inde collectas esse, quæ nunquam intermissæ pingue, opimumque patrimonium Civitati tandem procreabunt. In hac fere, atque alia pulcherrima emolumenta curam, animumque convertens AUGUSTISSIMUS SENATUS VENETUS specioso Decreto diei vigesimi octavi Men. Novembris an. 1748., pro bono, quod ab ingeniorum cultura promanat Dominio utile, atque propterea publica Protectione dignum liberaliter declaravit: paulo vero post altero nobilissimo Decreto diei trigesimi primi Mens. Martii an. 1757. perpetuo annuo censu, quo ad ejus conservationem opus esse constituit, Regia munificentia firmavit. Quapropter honorificis adeo præclarisque stimulis excitata Academia omne studium, omnemque contentionem in eo fere collocavit, ut majore Instituti progressu proficua magis, utilisque constitueretur, atque beneficentissimo Principi grave aliquod gratumque servitium ferendi capax evaderet, atque hinc excelsæ ipsius Protectionis decus summum revera, quod inclytam eam facit, aliisque carentibus invidam, maximeque spectabile demereri nullatenus videretur. Hæc quæ injucunda tibi, Lector optime, nequaquam crediderim de Academia satis. Reliquum modo est, ut de editione pauca subnectam. Variis rebus colligendis versabar, quæ in nostro Scientiarum Instituto recitaveram, ut ordinatim digestas publici juris facerem, quemadmodum in libro edendo de Morbis Mulierum præstiti. Bibliopola mei amicissimus Reipublicæ litterariæ satis notus Marcus Antonius Manfrè ad me litteras misit, ut editionem alteram cito pararem, cum reliquæ jam undique desiderarentur: cuncta quæ potuisssem adjicerem, corrigenda corrigerem, retractanda retractarem. De tanta solitudine in re tam gravi conquestus sum: rem tamen ita postulare mihi responsum, nihil immorandum, editionem cito inchoandam. Itaque ejus votis indulgens rem sum aggressus, atque ea cuncta edidi, quæ jam paraveram, reliquis minus promptis remanentibus mihi in posterum fortasse edendis. Multa ad Apoplexiam, ac Paralysem pertinentia, atque hac eadem occasione ad insensitivitatem Hallerianam referenda addidi, de læsa memoria integrum edidi tractatum, de pervigilio, atque hinc de vigilia naturali, ut ejus causa clarius innotesceret, de rarissimo morbo Catalepsi, atque affectione eidem summe affini Ecstasi. De morsus Canis rabidi specifico remedio nuperrimis temporibus invento Turbit Minerali, & Muschio: de clarissimo quoque morbo vel effectus spectentur, vel Medicina, quæ non a remediis cujusvis generis, sed a Musica desumi solet,

let, morsu scilicet Apuli Phalangii, seu Tarantulæ: de convulsione in genere, de Vertigine, de Cicutæ usu interno, aliisque levioris momenti in reliquis editionibus prætermisissis egi, quæ passim tibi legendo occurrerent, quæque percensere numerando supervacaneum esse facile constitui, quoniam satius sit eadem legi quam referri. Methodus cæteroquin plane eadem servata, ac in aliis, scribendi rationes eadem, quas si forte videre cupias, nisi in prioribus versatus fueris, editionibus, eas nunc denuo tibi contemplandas exhibeo. Miraberis fortasse, Lector optime, quod post alios fere innumeros, qui claris editis ingenii, & doctrinæ monumentis hac maxime ætate in Medicina floruerunt, eximios viros, Opusculum hocce scribere sim aggressus. Verum mihi monendus es, me vulgarem plerorumque methodum, qui in tradendis medicinæ practicæ præceptis hætenus enituerunt, minime servavisse, non ut illorum conjecturis, ac doctrinis refutatis novum aliquod, atque inauditum afferrem, sed ut faciliorem, clariorem, tutioremque Medicinam faciendi rationem inirem, quæ Adolescentibus præsertim, qui in ipso quasi praxeos limine hæere coguntur, summe conferret. Quod cum eo maxime repetendum sit, quod toti speculationibus philosophicis dediti observationes tamquam inutiles arti nostræ neglexerunt, ac genuinam morborum historiam, specialem medendi methodum, delectum medicamentorum, cautelas, atque animadversiones practicas nihil prorsus facientes, theoriam plane omnem, omnemque praxim medicam anilibus fabulis referferunt, constitui scribendi munus aggrediens Tironum potissimum, quique nondum subtiliorem praxim sunt assequeuti, rationibus prospicere, ac pro virili parte providere, ne illorum animi inducerentur in fraudem per inanes omnino, ac vanas theorias, per anticipationes quasdam in praxi communes, & falsas, quæ Medici vel κλινικοτάτοι aliquando nonnihil imponunt, ea omnia, quæ ad pernoscendos, pellendosque morbos utilia sunt, & necessaria paucis indicando, & Hippocratica fere methodo (quo in opere nonnulli magni nominis Medici nuperrimis temporibus excelluerunt) ad credendum vehementer adductus, ei, qui Medicinam exercet, generale nomen Philosophi deponendum esse, ut peculiare Medici sustineat, quemadmodum docuisse Hippocratem doctissimus Daniel Clericus (a) in Cornelii Celsi effatum illud, (b) Hippocratem primum ex omnibus memoria dignis fuisse, qui ab studio Philosophiæ Medicinam separaret, animadvertit scite admodum, sapienterque; altiora interea, abstrusioraque, non ea tamen, quæ supervacanea esse judicavit Celsus (c) quoniam incomprehensibilis natura sit, & in qua nimis magnum

(a) Hist. Med. P. 1. lib. 3. cap. 1
(c) Ibidem.

studium, multamque operam conferre ut vitiosum reprehendit Cicero (d) curiosius persequens, ac sedulo pro ingenii modulo inquirens in commentariis, atque animadversionibus, ne ulla unquam de causa a Divini Præceptoris doctrinis recederem, qui in libro de decenti ornatu (e) adeo extulit Philosophie studium, ut Philosophiam, diceret, ad Medicinam transferri oportere, & Medicinam ad Philosophiam. Animo id mihi versanti, ac perarandum munus, propterea quod in ea inciderim tempora, in quibus uti omnes fere disciplinæ, ita quoque Medicina ad summum splendoris, claritatisque fastigium pervenit, suscipienti, nihil curæ magis, cordique esse debuisse etiam me tacente facile vides, quam ut ea, quæ per magistræ rerum experientiam detexi, non quæ vago passim rumore circumferri solent, ingenua oratione conscriberem. Quod ubi diligenter teneas, facile etiam intelliges non sine causa a me esse factum, ut nonnullorum morborum, qui rarissimi sunt, ac propterea nondum mihi Medicinam discenti, facientique, vix paucis inter innumeros omni ævo in praxi exercitatissimos vel observandi, vel pertractandi occurrerunt, vel quorundam vitiorum, quæ a læsa cordis, & præcordiorum structura dependent, tractationem prætermitterem, utpote quæ adeo abstrusa, & cognitu difficilia sunt, ut præstantissimus Hippolytus Franciscus Albertinus (f) ingenue de se fateri non dubitaverit, licet multa, assiduaque contentione in contemplandis ægris, eorumque cadaveribus perscrutandis longo annorum cursu versatus fuerit, se tamen eousque minime profecisse, ut quod semel, iterum, sæpiusque conspexit in mortuis, id agnoscere potuerit in vivam agentibus, ut signa nempe diagnostica explorata haberet, atque perspecta, quibus in eorum cognitionem deduceretur; utcumque nonnulli, postquam Alexander Knips Maccoppe Medicus nostrorum temporum magni nominis nobilem de Polypo Aortæ, quem respirante adhuc corpore fidenter pronuntiavit, Dissertationem edidit, qua accuratissimam omnino pectoris morborum historiam complexus est, sibi in animum induxerint. Illud interim etiam atque etiam a te contendo, Lector optime, ut laborem huncce meum æquo animo excipias, atque habeas pro certo, in eo scite conscribendo, utcumque mihi defuerit facultas, voluntatem minime defuisse. Vale.

(d) De Officiis lib. 1. cap. 6.

(e) N. 4.

(f) Com. A. B. p. 382.

APPENDIX

Ad Cap. 7. Aph. 28.

TE monitum volo, L. O. me nonnulla de morsus canis rabidi specifico remedio nuperrimis temporibus invento Turbit minerali, & muschio, ut supra inuimus, parata ad aphorismum addenda XVIII. Cap. VII., nescio quomodo superfuisse Bibliopolæ tradenda. Sunt autem fere, quæ legenda tibi exhibeo, ne quidquam, quod in promptu erat, desideretur. Remedium hodie clarum est (loquendo jam de morsu canis rabidi loc. cit.) quod paratur ex Turbit minerali ad gr. iiii. contrajerv. pul. 3 i., ut cum theriaca q. s. f. bolus per tres successivos dies deglutendus superbibendo sequentem mixturam. ℞. Aq. rut. unc. ii. theriacal. unc. s. tinctur. castor. gut. XV., syrup. pæon. 3 ii. M. Quod interposito octo circiter dierum intervallo repetendum, si mœstitia insolita, angor, inquietudo, concussio corporis, ac tremor, in Syncopem proclivitas id velle videantur: alvo enim soluta melius res habebit. Si post secundam Turbit dosim illud exhibeatur, quod conficitur ex Muschio optimo, ac s. p. ad gr. XVI., Cinnaber. nativ. facit. a gr. XXIIII. in spiritu vini q. s. & trihorio post repetatur, somnus placidus, & longus, copiosusque vaporosus sudor facile subsequetur certum salutis præsagium. Rationem si quæras, eam paucis habeto. Cum observationibus cum multis ac frequentibus, tum certis, ac constantibus compertum sit naturam in hydrophobis perenni expulsionem infesti principii in saliva latentis expulsionem moliri, rationi consonum videtur, hunc ipsum naturæ conatum, tamquam crifim imperfectam habendam esse, eamque propterea eo remedii genere fovendam, promovendamque, quod lymphis scindendis, fluidioremque ipsis naturam, & ad motum magis expeditam conciliandi par sit. Hacce vi cla-

rus videtur Mercurius, qui cum minutissimis, lævibus, solidis, atque in infinitum divisibilibus sphaerulis constet, vasis utcumque minimis, atque impercituribus, lymphaticis præsertim permeandis, atque intus contentis humoribus conterendis, scindendis, ejiciendis opportunissimus existit. Hinc Turbit mineralis, qui Mercurio oleo vitrioli in Retorta soluto constat usus eximius, qui indicata methodo per tres, aut quattuor vices prout opus esse videatur repetendus, ut quibusque humoribus commixtus eisdem solvat, attenuet, & per comparata a natura emunctoria extra corporis confinia ejiciat, atque propterea morbificas tenacissime inhærentes particulas mechanica vi funditus destruat, atque evertat. Remedium enim vero, quod neque prorsus novum, neque levi in æstimatione habitum fuisse constat ex Palmario qui anno 1601. egregium de morbis contagiosis librum edidit. (a) Mercurium enim unguenti forma contra hydrophobiam passim adhiberi solebat; immo ex iis, quæ a docto Medico Ravel-
lii anno 1696. scripta extant, clare edocemur, ne minimum quidem in usum Mercurii tunc hærendum fuisse; atque ex Actis Reg. Sc. Acad. Parisiensis habemus (b) propositum fuisse remedii periculum facere, ut inde cognoscerent an ille subsequeretur effectus, qui non parum interesset, ut subsequeretur; cum Cel. Astruc in doctissima thesi, quam de rabie habuit (c) pro tanto remedii genere, utpote morbo propter analogiam, quæ inter rabiei principium, & salivam interest, magis congruo pugnavit, atque propterea moderatam prudentemque salivationem panaceæ, aut frictionum mercurialium usu consuluit. Quid Cl. Sault Collegii Bordeaux Medicum commemorem, qui (d) in unguenti Neapolitani usu, cujus basim

Mer-

(a) Francfurti.

(b) an. 1699.

(c) an. 1719.

(d) Dissert. 1734.

Mercurius e Cinnaberi redivivus constituit omne studium, curamque adhibuit? quid Cl. Fornyè Monspeliensem Medicinam magna cum laude exercentem referam, qui ne latum quidem unguem ab hac opinione discessit in historico hydrophobiae diario, cuius eventus utut levissimos artificiose observavit? quid Cl. Bovillet Medicum ipsum quoque Monspeliensem, qui in novissimo opusculo non solum Mercurii usui quamlibentissime indulgit, sed infallibile remedium, aut saltem tutissimum prædicavit, postquam præsertim vir expertissimus Bertrandus Medicus Marsiliensis ei per litteras significavit, se multis, ac frequentibus observationibus didicisse, ea de Mercurio in hydrophobia affirmari procul dubio posse, quæ caute is pronuntiavit? cum demum Cl. virorum James, & Sauvages diligentia factum est, ut quod remedium efficax esse ratio suadebat, tum experientia successive confirmavit, præ aliis clauerit. Hæc fere Morandus Morandus in nobili Dissertatione, quam de hydrophobiae methodo præservativa conscripsit (e), quæ suis nec paucis observationibus sic firmavit, ut nullum de præclaro remedii genere ambigendi locum relinqueret. Quæ quidem cum mihi primum ea cognita sunt, fateor non parum placuisse. Vidi tamen quid mihi objici potuisset ab iis, qui multis, præclarisque experimentis ab Illustr. Wall in Anglia institutis edocti (f) de Muschii efficacia in morsu canis rabidi, id remedii genus, Turbit mineralis usui facile anteponendum esse judicaverint. Si enim doctissimum Cocchi audimus, ut fere Comes Laurentius Magalotti experientia, doctrina, omnique virtutum genere clarus testatur, Anglia Medicorum totius Orbis facile principum sedes existit. Recte illi quidem. Grates habendæ Cl. Reid, qui cum anno 1730. Chinam permearet, compertum habuit, in Regno Tunquinesi multos reperiri, qui remedio contra rabidorum Animalium morsus singulari prorsus, communique omnium consensione tutissimo, certissimoque utebantur. Quod cum omni diligentia, animique contentione sibi comparandum curasset, Clar.

Hart insignis Medici opera factum est, ut quod vehementer expetebat, assequeretur. Muschii nimirum el. gr. XVI., cinnaberis nativæ, Vermilionis a. gr. XXIII. subtilissime pulverizata, optime mixta, atque unciis quattuor Arrak infusa demorsis illico exhibebant, intervallo trium, aut quattuor horarum repetenda, si hoc eodem intermedio tempore somnus placidus, copiosusque, aut saltem moderatus universalis sudor non apparuerint. Quod sane remedii genus in Angliam delatum in plerisque expertum, votis omnino respondit, præsertim vero in adolescente, qui Oxfordii studiis operam navabat, & in alia ejusdem Urbis ancilla ad extremum fere vitæ discrimen adactis. Quoniam vero Tunquensium Vermilione, quod ex cinnaberis factitia paratum creditur carebant, hanc ipsam factitiam cinnaberin æquali dosi, & Arrak, spiritum vini scite substituit præcl. Wall, atque eadem fere ratione tranquillitatem quamdam, atque placidum somnum, copiosumque vaporosum sudorem certum perfectissimæ valetudinis argumentum subsequi deprehendit. Neque vero observationibus id abest, quod rationibus non plane consentiat. Cum enim firma, constantique Cl. Mead observatione compertum sit rabidos canes nunquam sudare, illud plane consequitur, ut cum eorum sanguis certa quadam ratione fermentescit, fervetque, fermentationis vero ope morbifica materia per poros cutis ejici non possit, eadem quantumvis imperfecte ad glandulas salivales expellatur. Quemadmodum vero natura juxta hanc suam agendi proclivitatem, auxilium, & opem Medicam poscit, idque in Mercurio reperiri statui potest, ita proclive est credere, cum viribus æque deficiat ad virus per poros cutis eliminandum, ea in usum esse vocanda, quæ liquida attenuent, disjiciendo, vasaque sistendo, aperiant: inter quæ Muschium principatum obtinet, quod particulis constare, quarum tenuitas maxima est, atque plane mirabilis vel ex eo maxime constat, quod solum Muschii granum insignem odorem sine ullo sui ponderis detrimento

(e) *Della cura preservativa della rabia canina: osservazioni Medico-Pratiche &c. in Ancona 1755.* (f) *Trans. phil. n. 474.*

A P P E N D I X .

to multorum annorum cursu, ac successive circumquaque diffundit, atque alteri cujusvis pulveris libræ intime mixtum, suavem fragrantiam eidem conciliat. Quibus sane rite perpensis, quid ni liceat conjectari abditissimos quosque meatus, ac poros intus assumptum permeare, in innumerabiles vasorum sanguineorum nerveorumque utut minimorum divisiones sese insinuare altiusque penetrare, illa perbelle distendere, hæc comprimere, sanguinisque principia oleoso-in-

flammabilia solvendo, atque ad cutem expellendo, virus extra corporis confinia eliminare? Ita fere laudatus Morandus (g), qui hanc philosophandi rationem suis quoque observationibus accurate institutis cum jam confirmaverit, in hac parte sectandum esse facile judicaverim. Hunc qui adierit (h), de Muschii essentia, delectu, aliisque ad optimum ejus usum pertinentibus erudietur. Majora, dum potero, melioraque tibi dabo.

INDEX CAPITUM,

Quæ in hoc Volumine continentur.

- I. De Apoplexia. 1
- II. De Paralyfi. 33
- III. De Lethargo aliisque soporiferis affectibus, & læsa memoria. 41
- IV. De delirio in genere, ac speciatim de Phrenitide, ac Paraphrenitide. 67
- V. De Mania, ac Pervigilio. 87
- VI. De Melancholia, Amore infano, Catalepsi, Ecstasi. 107
- VII. De morfu canis rabidi, atque Apuli Phalangii, seu Tarantulæ. 125
- VIII. De convulsione in genere, ac speciatim de Epilepsia. 141
- IX. De Vertigine. 174
- X. De Dolore capitis. 193

A P H O R I S M I

D E C O G N O S C E N D I S ,

E T C U R A N D I S M O R B I S

L I B E R P R I M U S

C A P U T I.

De Apoplexia .

I. **A**poplexia est subita sensuum cum interiorum, tum exteriorum, motuumque a voluntate pendentium privatio superstita interdum pulsu, & respiratione.

II. Causa ejus proxima est impeditus spirituum Animalium a Cerebro ad organa sensui, & motui destinata, & ab his ad Cerebrum excursus ob vitium in Cerebro.

III. Quod tunc contingit, cum vasa sanguifera perpetuo perennique motu non deferunt sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria Cerebri, cum glandulae, ductus, atque emissaria Cerebri spiritibus in nervos percolandis, derivandisque inepta sunt.

IV. Huc spectant carotidum, & vertebra-
lium compressio, disruptio, earundem, ac venarum jugularium, & sinuum cerebri obstructio, huc compressio, disruptio, obstructio glandularum.

V. Glandulae porro comprimuntur a sanguinis plethora vera, vel apparente, ejusdem

motu nimis veloci in cerebrum, a sero, lymphâ, sanguine, pure intra ejusdem cavitates, & sinus effusis, a tumore, ulcere, polypo, aneurysmate intra ipsum obortis, a cranii fracturis, percussione, tumore, polypo, aneurysmate extra ipsum genitis, sanguine, pure inter meninges, & cranium effusis, meningum earundem convulsione. Disrumpuntur a vulnere cerebrum penetrante, forti ictu. Obstruuntur a materia crassa, viscida, & lenta.

VI. Atque hinc liquet, cur senes, & qui plethorici sunt, qui affectionibus convulsivis obnoxii, qui collo lato, & brevi donantur, qui tumoribus imi, vel medii ventris prope truncum Aortae descendentem, qui hydropse laborant, mulieres quae utero gerunt, quibus suppressi sunt improvise menses, in Apoplexiam frequenter labantur.

VII. His accedunt motus corporis vehementissimi, ac praesertim in homine plethorico, immodica Venus, vini, & rerum acidarum, spirituum fermentatione confectorum abusus, aer austrinus, nimis calidus, pluviosus,

A

humidus

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

²
humidus, insolatus, vel contra nimis frigidus, borealis, studia immoderata, vehementes animi commotiones, ira praesertim, improvisus timor in pueris, ingens strepitus, ac vehemens sonus, inedia.

VIII. Apoplexia alia universalis est, alia particularis, totius in illa medullaris, & corticalis cerebri substantia afficitur, in hac unius tantum partis: illa rursus in levem, fortem, fortissimam. In levi cerebrum tantum stricte dictum afficitur, hinc pulsus in principio saltem naturali vehementior, respiratio profunda, lenta, aequalis. In forti, & fortissima praeter cerebrum, etiam cerebellum plus minus laeditur, hinc respiratio violenta, difficilis, stertorosa, inordinata, intermittens, quandoque spuma circa os, pulsus debilis, parvus, & si lesio insignis fuerit, respiratio fere nulla, pulsus deficiens, mors.

IX. In Apoplexia particulari vel dimidia tantum pars cerebri resolvitur, & Hemiplegia dicitur, vel partium, quae infra cerebrum sunt, & Paraplegia nominatur. Mirum parte cerebri dextra affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dextram.

X. Signa praesentis Apoplexiae sunt improvisus in terram casus, subita sensuum internorum, externorumque, ac motuum a voluntate pendentium, vel forti admoto stimulo, cessatio, pulsus, & respiratio pro vario Apoplexiae gradu varia, vocis ablatio, aegri decubitus qualis dormientis, aut semimortui, faciei color sano similis, spuma circa os, excrementorum, urinae involuntarius exitus, oris detorsio, dimidia partis corporis, vel omnium, quae infra caput sitae sunt, resolutio.

XI. Signa venturae Apoplexiae sunt, insignis in somnum proclivitas, difficultas ad motum, stupores, vertigines diurnae, tremor praecipue capitis, dentium stridor in somno, incubus, palpitatio cordis per noctem invadens, aurium tinnitus, jugularium, arteriarumque temporalium turgentia, oculorum, & faciei rubor intensus, vel pallor cum oculis humidis, naribus, & palato, excrementorum ex iisdem partibus fluentium interceptio, extremorum refrigeratio sine causa manifesta, urinae atrae, modicae cum subsidentia crassa, & tenaci spuma.

XII. Apoplexiam fortem solvere impossibile, debilem vero non facile. Hipp.

XIII. Universali Apoplexiae particularis plerumque succedit.

XIV. Febris de genere ephemerarum vehemens aegro nondum debilitato superveniens Apoplexiam a materia lenta ac difficili obstruente, interdum etiam ab acri, mordacique convellente oriundam solvit.

XV. In insultu Apoplexiae, si aeger plethoricus, succique plenus sit, cujus facies intense rubeat, tumeat, oculi inflammati sint, evacuationes consuetae sanguinis suppressae, sanguis nulla interposita mora detrahendus ex basilica brachii lateris sani (nisi utrumque resolutum sit) lato vulnere, postea si opus sit ex jugularibus. Cave autem, ne suppressae sint improvisae excretiones sanguinis ex utero, aut haemorrhoidibus; tunc enim prius saphena pedis secanda, quam jugularis.

XVI. In pueris, & valde senibus, in iis, qui praehumido sunt corpore, pallidi, leucoplegmatici, oculos pallidos humentes habent, quibus excretiones copiosae feri, & pituitae per os, nares, fauces contingunt, qui a morbis progressis valde debiles sunt, nunquam venae sectio imperanda.

XVII. Ut summum cucurbitula magna occipiti admoveri potest.

XVIII. Ceterum uti dolorifica omnis generis, atque extimulantia medicamenta vel initio in hac Apoplexiae specie efficacissima sunt, ita in illa, nisi prius vasa fuerint sanguine depleta, homini sunt infestissima. Huc spectant cucurbitulae siccae cruribus, ac plantis pedum admovendae, frictiones ex sale in aceto soluto, aut cepa per medium dissecta, atque aceto imbuta in volis manuum, aut plantis pedum instituendae, vesicantia artubus applicanda, clysteres acres, cujusmodi sunt ex mel. rosat. solutiv. unc. iii. electuar. de suc. rosar. unc. s. ol. rutac. Chamamel. a unc. i. s. decoct. commun. carminat. cum pulp. colocynt. ℞ ii. m. pro Clystere: repetitis vicibus injiciendi: huc tandem suppositoria ex sal. gem. ℞ ii. diagryd. gr. x. ad gr. xx. cum mel ad ignem inspissat. q. s. loco Clysterum adhibenda.

XIX. Interim haustus ex aq. suc. melif. bettonic. salu. lavend. a unc. ii. antiapoplectic. Quercet. unc. i. s. tinctur. succin. castor. a ℞ i. spirit. cor. cer. sanguin. human. cerasor. nigror. anglic. ℞ s. syrup. peon. vel primul. ver. ℞ vi. cochleatim propinandi.

XX. Aque antiapoplecticae majori in dosi minus arriident. Elixir cephalic. tinctur. Bezoarti Michael. spirit. antiapoplectic. cum vitriolo prap. Michael. spirit. lavendul. aut o-

leum spirit. salv. balsam. rut. olea, & spiritus semin. antiscorbutic. caute quoque, & solum aliis frustra adhibitis in usum vocanda. Sal. volat. succin. gr. aliquot ex cochleari syrup. de betton. vel pæon., vel liquor cor. cer. succinatus a ℥ s. ad ℥ i. ex aq. flor. til. lilior. conval. & similibus in quocumque casu adhiberi tuto possunt.

XXI. Si paroxysmus diutius protrahatur, spirituosæ naribus admoveantur. Ejusmodi sunt spiritus sal. armoniac. sales volatiles urinosi, olea destillat. Lavendul. flor. anth. & similia.

XXII. Sternutatoria in hominibus præsertim laxioris structuræ, & qui copia seri, ac pituitæ abundant utiliter adhibentur. Quare ex hyssop. satur. pulv. a ℥ i. castor. ℥ s. f. pul. in nares fistula aliqua intrudendus. Quæ ex piper. euphorb. pyretr. hellebor. pul. parantur, acriora cum sint, cautius usurpanda.

XXIII. Purgantia, vomitoria in iis, qui sero abundant, & cachochyci sunt tandem adhibenda, Pulvere ex Scammon. aut diagryd. gr. xx., trochiscor. alhand. gr. viii. Castor. el. pul. a ℥ i. ad ℥ ii. nihil ad purgandum efficacius, si cum mele rosat. solut. q. s. ut f. bol. exhibeatur, vel cum oxymele, aut syrupo acetoso simplici ad cochl. unum, vel alterum: radice Ipecuac. pul. ex jussulo fol. Card. benedict. alterato nihil ad vomitum promovendum pro egrorum opportunitate valentius.

XXIV. Mirum hæc omnia in adultis, frigidisque corporibus, convulsionibus obnoxiiis veneni ad instar agere. His porro solum clysteres laxantes, potus seri destillati cum cephalicis floribus temperatis, nempe tilie, lilior. conval. vel eorumdem decoctiones theiformes, jussula avenacea, hordeacea, aquæ nocerianæ, emulsiones ex sem. melon. quatuor frigidior. visa sunt convenire.

XXV. Extra paroxysmum, ut aeger omnino restituatur, neve morbus recrudescat, vengæ sectio respectu habito ad plenitudinem plurimam facit in plethoricis; cauteria in obesis, brachiis, aut collo applicanda; in serosis pilulæ Mastich., vel de succin. Craton. a ℥ ii. ad ℥ i. cum castor. pul. gr. vi. quolibet octavo, aut sexto die propinandæ. Horum dierum intermedio decoctiones theiformes fol. chamæd. melis. bettonic. primulæ veris, serpil. flor. anth. addit. gut. xxx prædictor. spirit. Cor. cer. cran. human. Cerasor. nigr. vel præmisso pulver. viperin. ℥ s. sal. volat. succin. C. cer. gr. v. ad viii. cum extract. pæon. bettonic. q. s. dici repetantur, & bis in die.

XXVI. Usus seri lactis destil. cum cichor. endiv. borragin. portulac. Aquæ Nocerianæ, balnea aquæ dulcis, lac. asininum in temperamentis fervidioribus, biliosis, ut ajunt, calidisque locum habent.

XXVII. Si Apoplexiæ superveniat Paralysis lingue, fiant collutiones ex decocto radic. Imperat. Angelic. Valerian. Zedoar. cum flor. anthos, & rotulæ fiant ex oleo destillato semin. anisor. cum saccharo, quæ detinentur in ore, & deglutiantur: inungatur nucca, & vertebrae colli linimento ex pinguedine viperina, essentia stæcados, rosmarin. oleo succini cum spiritu vini anthosato a q. s. pro linimento.

XXVIII. Ad Paralysem artuum, quænam remedia adhibenda sequens caput declarabit.

XXIX. Dieta in his morbis sit tenuissima in paroxysmo, contentusque sit aeger jussulis pul. vitul. quibus postea addantur vitel. ovorum. Ceterum cibus extra paroxysmum sit minime pinguis, & ex venatione potius, & in seri copia, fibrarumque laxitate acribus conditus: a vino vero semper abstinendum, potus vero sit aqua calida.

COMMENTARIA, ATQUE ANIMADVERSIONES IN APHORISMOS

DE COGNOSCENDIS, ET CURANDIS MORBIS

LIBER I.

CAPUT I.

I. *Poplexia est subita &c.*) Qui Apoplexia corripuntur quasi fulmine, aut sidere percussi in terram concidunt, hinc orta ejus denominatio: Apoplexia enim latine nihil aliud, quam percussione significat. Sideratus etiam, & attonitus morbus dicitur, quod sensus externi, interni, motusque a voluntate pendentes abolentur. Α'φωρία Hippocrates (1) appellavit, vel quod ægris Apoplexia detentis vox deficiat, vel quod sublata vocis nomine (quod græcum verbum α'φωρία sonat) reliquæ operationes læsæ intelliguntur, ut plerique cum Galeno (2) sunt arbitrati.

Motuumque a voluntate pendentium privatio superstitie interdum pulsu, & respiratione.) Duo motuum genera constitui a Medicis, quorum alter a voluntate dependet, alter sine voluntatis imperio propagatur, notum omnibus est, atque perspectum. Proprius hic est musculo cordis, vasis, & visceribus, quæ volentibus, nolentibusque Animalibus continuo moventur. Cum vero a motu cordis sanguinem in pulmones, & universum corpus projicientis pulsus, a motu vero pulmonum, & muscutorum thoracis elevationi, & depressioni inservientium respiratio dependeat, quæ functiones ad naturales motus spectant, adjicimus *superstitie interdum pulsu, & respiratione*, quo magis appareat una cum motibus voluntariis minime cessare motus naturales, ideoque subito in terram casu hominibus vitam mi-

nime auferri. Sed hac de re plura inferius.

II. *Causa ejus proxima est impeditus spirituum Animalium a cerebro ad organa sensui, & motui destinata &c.*) Organa sensuum externorum, internorumque esse membranas, & nervos, ac tenuissima filamenta eisdem componentia, motuum vero nervos & musculos variis fibris compositos, membranisque nerveis obductos debita tensione, elatere, tono gaudentes, omnes fere Medici uno ore concedunt. De modo autem, quo hæc peraguntur lis orta maxime illustris. (3) Sunt enim, qui nervos imperiosos, ac spiritus animales commentitios faciunt (4). Atque hi quidem in ea sunt opinione, ut credant motus in nervorum extremitates ab objecto externo inductos eodem motu, eodemque tempore secundum sui continuationem ferri ad cerebrum usque eo prorsus modo, quo motus unius chordæ extremo impressus alteri extremo eodem momento communicatur. Cerebro sic affecto varias ideas, ac perceptiones pro vario tremore excitato exoriri. Dum immediate afficiuntur nervi in cerebro, nullum spiritibus motum imprimi, nulloque modo eisdem concurrere ad sensus internos perficiendos sustinent, multo minus ad motum voluntarium, & naturalem.

Alii e contra, a quibus nos sumus, rem omnem referunt ad subtilissimum quoddam liquidum, quod in cerebro separatur, ac per nervos eidem appensos per universum

cor-

(1) 4. de victus rati. 6. & 7. aph. 58. (2) com. 5. aph. 51. 58. &c. & de victus rati. 23. (3) Gulielm. Harveyus, ut colligere licet ex libro de Gen. Animal. exercit. 71. de calore innato. (4) Melchior Frickius in Paradox. Paradox. 2. Martinus Lister, Bidlous Gouper. Vide Petrum Antonium Michelottum Dissert. de eparat. in corpore animali. cap. 2.

corpus quaquaversum diffunditur. (1) Nul-
lam siquidem seu in nervis, seu tunicarum
nervos involventium filamentis tensionem,
tonum, vim esse posse putant, nisi debita
liquidi illius, seu spirituum copia vigoren-
tur. A cerebro autem separari si non ve-
ra, (quænam autem ejuscemodi?) verosi-
millima saltem ratione evincunt. Quæ qui-
dem desumitur primo a cineritia cerebri par-
te, quæ sive glandulosa sit juxta Malpi-
ghium, (2) sive vasculosa juxta Ruyschium,
(3) ad fluidi alicujus secretionem compa-
rata videtur. Fluidum autem istud a cere-
bro in nervos influere a continuatione eo-
rundem cum cerebro deducitur. Quod ve-
ro istud per nervos influens in partes omnes
nostri corporis cum sensui, tum motui in-
serviat, experimento confirmatur. Denuda-
to enim nervo aliquo, digitoque compres-
so, motum, & sensum illius partis, ad quam
nervus ille transmittitur, desinere; remoto
vero digito, vel paulo post nervi portione in-
ter digitum prementem, & partem resolu-
tam intercepta sic compressa, ut si quid
fluidi in ea subsistit, calcar eidem addatur,
& in partem exprimi valeat, redire rursus
haud injucundo spectaculo deprehensum est.
Ad hæc responderi solet ab aliis: Si flui-
dum aliquod in nervis continetur, cur iis-
dem recisis nihil humoris effluit, cur ner-
vo ligato nulla supra vinculum intumescen-
tia sequitur? Qui tamen a nostris adeo præ-
clare refutantur, ut & falsa eos sentire, &
ignorare prorsus, quæ scitu necessaria sunt,
luce clarius appareat. Fluidum enim, quod
a cerebro secernitur, & per nervos in par-
tes omnes nostri corporis transmittitur tan-
tæ tenuitatis est, ut momento fere tempo-
ris alio divertere possit, ad vicinas nempe
nervorum propagines (communicare enim
inter se nervos, non minus, ac cetera va-
sa putat Boerhaavius;) vel per membrana-
rum poros labi, vel saltem in minimum
volumen redigi nulla interea in loco, in
quo continetur, vi illata. Arguit eandem
incredibilis vasculorum, quibus corticalis
cerebri substantia contexta est, tenuitas,
ut nulla manifesta cavitate prædita videan-
tur, arguit experimentum, quo comper-

tum est, lympham in cerebro dissecto re-
pertam igni appositam citissime totam ex-
halare, neque concreescere, quod sane ma-
gnæ in illa, multo magis in fluido nerveo,
quod multo subtilius est, tenuitatis indi-
cium est. Alia rationum momenta, quibus
evinci potest spiritus in nervis contineri,
clare exponuntur a Cl. Heistero: (4) Le-
gi propterea eadem ex fonte malumus,
quam hic referri. Modo quærendum restat,
qua potissimum ratione motus partium, ac
sensus peragantur, ut proximam Apoplexiæ
causam facilius assequamur. Putant non-
nulli impressas animæ voluntate cerebro mo-
tiones ad partes, organis vero sensuum ad
sensorium commune, nempe cerebrum, tra-
duci per nerveas fibrillas ab eodem in orga-
na motuum, ac sensuum exporrectas tuni-
cis, seu tubis meningum, intra quæ fibril-
læ illæ continentur spiritibus distentis, ut
iis veluti innatantes nerveæ fibrillæ susce-
ptos motus facilius deferant ab una in al-
teram extremitatem, atque ita præpedia-
tur, ne invicem iisdem compressis motus
languidi fiant, atque sensationes debiles,
aut confusæ. Ab hisce tamen tam nos dis-
sentimus, quam ii dissentiant a veritate.
Nervi enim non rigidi sunt, sed laxi, ac
flexiles, variisque in locis nodos constitu-
unt insignes, & quasi cartilagineos, unde
motus uni nervorum extremitati impressus
in alteram extremitatem dispergi non faci-
le potest. Quare statuimus fieri hæc me-
diante spirituum animalium influxu, & eo-
rundem recessu quodam, dum nempe ner-
vorum extrema ab objectis sensibilibus ex-
citata motionem spiritibus ibi præsentibus,
& in universo nervi ductu simili modo com-
municant, atque ita & spiritus illi sibi vi-
cinos, immo connexos, & continuatos mo-
mento fere temporis concutiunt a cerebro
ad partes, a partibus ad cerebrum, cujus
deinde motus occasione certa in musculis
adjuvante liquidi arteriosi influxu, & na-
turali fibrarum dispositione ad se contra-
hendum tensio, in cerebro certæ ideæ, ac
perceptiones proficiscuntur. Nec mirum vi-
deatur motum spirituum ad partes non in-
terrumpi ab alio, qui sensui inservit. Phæ-

no-

(1) Vide Vvillisium de Cerebri Anatome cap. 19. & Raymundum Vieussenum in Neuro-
graphia Universali lib. 3. de nervis cap. 1.

(2) Exercit. Anat. de cortice Cerebri, & de structura glandularum Epist. R. Societati Lon-
dinenfi missa. (3) In Prodrom. thes. Anat. 6. & in thesauro Anatom. 19.

(4) Compend. anat. Neurol. 301.

nomenon explicat luculentissime Anatomi-
corum facile princeps Jo. Baptista Morga-
gnius exemplo præclarissimo *in radiis in pri-
mis ipsius lucis, qui ut diversis contrariisque
motibus sese interfecent, non tamen propterea
suum quisque iter non servant* (1). Quæ
cum ita sint, Apoplexiam non ad aliam
causam, quam ad impeditum spirituum a-
nimalium a cerebro ad organa sensui & mo-
tui dicata, & ab his ad cerebrum excur-
sum referendam esse manifestius quidem est,
quam ut ullis rationibus possit comproba-
ri; quæ fere Hippocratis, Galeni, Sennert-
ti, & recentiorum fere omnium opinio
fuit.

Ob vitium in cerebro.) Qua ratione A-
poplexia differat a Paralyfi dubitatur. Sunt
enim qui putant differre Apoplexiam a Pa-
ralysi, quod in Apoplexia amittatur mo-
tus, & sensus corporis totius; in Paralyfi
vero particularium partium, dimidiæ scili-
cet partis dexteræ, vel sinistræ, vel plu-
rium membrorum, vel unius tantum
membri. Eam opinionem strenue defendunt
Cælius Aurelianus, Aretæus, Trallianus,
& Galenus ipse. (2) Alii e contra ex-
istimant cum Hippocrate (3) Apople-
xiam a Paralyfi differre, quod in Apoplexia
amittatur motus, & sensus totius corporis,
vel partium particularium ob vitium, quod
est in cerebro; in paralyfi vero ob vitium
extra cerebrum. Cum his autem pugnare
nolumus. Et sane nec observationibus, &
experimentis, nec rationibus ab iisdem du-
ctis destituuntur. Primum enim compertum
est observationibus tum ipsius Hippocratis,
tum Aretæi, Cælii Aureliani, aliorumque
in Apoplexia lædi principes animæ opera-
tiones. Nulla autem ratione lædi posse
principes animæ operationes, nisi cere-
brum, quod omnium fere saniorum Philo-
sophorum consensu animæ sedes statuitur,
afficiatur, manifestissima res est. Quod cum
in paralyfi minime contingat, luce clarius
apparet, ejusdem sedem extra cerebrum
statuendam esse. Huc accedit ob contusio-
nem insignem capitis resolvi quandoque in-
feriores partes, & quidem oppositas parti
cerebri affectæ. Idque Veteres, ac Recen-
tiores fere omnes concedunt. E contra in
paralyfi eandem partem resolvi videmus,
cui vitium inhæret, indicio manifestissimo

non secretionem spirituum in cerebro im-
pediri, sed eorundem secretorum jam de-
rivationem in partes, ob nervorum obstru-
ctionem, compressionem, vel læsam stru-
cturam prohiberi. Sed plura alibi dicemus.
Hæc potissimum, atque alia ejusmodi
protenso quasi digito commonstrant, non
aliunde petendum esse discrimen quod in-
tercedit inter Apoplexiam, & Paralyfin,
quam ex eo quod in illa cerebrum affici-
tur, in hac partes infra cerebrum.

III. *Cum vasa sanguifera perpetuo, per-
ennique motu non deferunt sanguinem ad
glandulas, ductus, atque emissaria cerebri
&c.*) Ob defectum spirituum animalium
oriri Apoplexiam opinantur nonnulli. Quam
quidem opinionem id maxime fulcit, quod
deficientibus spiritibus animalibus, eorum-
dem a cerebro in partes influxus haberi
nequeat, neque a partibus in cerebrum ex-
cursus, unde motus, ac sensus aboleri con-
tingit, atque Animal Apoplecticum fieri.
Verum cum animadverterim revera Ani-
mal Apoplexia corripitur, cum amisso motu,
& sensu, improvise quasi fulmine ictum in
terram concidit, nihil sane inveni, cur A-
poplexia ad hanc causam referri satis apte
posset. Cum spiritus sensim sensimque de-
ficient, Animal neque improvise in terram
cadere, nec motu sensuque privari posse,
sed languescentibus omnino viribus, paula-
tim animo delinquere, ac tabe potius con-
sumptum interire, haud equidem intutum
crediderim pronuntiare. Atque hanc phi-
losophandi rationem multæ confirmant ob-
servationes Sennerti, Cælii Aureliani, &
Fernelii, quibus compertum est in Apo-
plexia superstites esse naturales motus, eos-
que validiores, vehementioresque; ut si-
lentio illud præteream, robustos, atque in
perfectissimæ valetudinis statu constitutos
homines Apoplexiam invadere, quæ qui-
dem perbelle evincunt Apoplexiam a defe-
ctu spirituum animalium oriri non posse.
Quibus sic constitutis licet colligere libe-
rum spirituum animalium a cerebro ad par-
tes, a partibus ad cerebrum excursum præ-
pediri, vel vitio tantum vasorum sangui-
ferorum, ne perpetuo, perennique motu
deferant sanguinem ad glandulas, ductus,
atque emissaria cerebri, vel vero vitio glan-
dularum, ne perpetuo spiritus percolent

(1) *ad. 2. an. 8.* (2) *de differ. sympt. cap. 3.* (3) *lib. de morb. sacr. sect.*
3. *in coac. sect. 3. n. 27. & epidem. lib. 7. sect. 1. num. 27.*

in nervos; quæ primum post proximam causam tenet locum. Ad cuius rei statum melius intelligendum illud notandum est, secretionem humorum rite tunc peragi, cum sanguis, qui materia est proxima omnium humorum, qui secernendi sunt, iuxta quantitatem ad glandulas, seu organa secretioni dicata appellat, deinde glandulas, atque organa eadem satis patula sunt, atque aperta, eaque ratione constituta, qua opus est ad peculiarem humorem e sanguine diversum percolandum. Si itaque in vasis sanguiferis certum sit impedimentum, quominus sanguis, qui materia est proxima spirituum, ad glandulas deferatur, vel in iisdem glandulis, quominus eorumdem percolatio, ac derivatio in nervos habeatur, intercipi debere spirituum Animalium a cerebro in partes, a partibus in cerebrum excursus manifestissima res est.

IV. *Huc spectant Carotidum, & vertebraliū compressio &c.*) Inter impedimenta vasorum sanguiferorum, ne perpetuo, perennique motu deferant sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri, recensetur primo compressio carotidum, ac vertebraliū. Id quod experimento etiam confirmatur Cl. Lowneri in canibus, quos vinculo eorumdem carotidibus injecto somnolentos primum, & suspiciosos reddi observat, ac tandem concidere. Vinculo enim carotidibus injecto liber sanguinis ad glandulas cerebri motus, atque spirituum, quorum parens sanguis est, secretio inhibetur, unde somnus primum, deinde partium resolutio.

Disruptio) Non quorumcumque vasorum disruptio Apoplexiam progignere valet, sed solum insignium, e quibus propterea momento fere temporis sanguis magna quantitate educitur, unde ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri ea portio ejusdem non appellat, quæ ad spirituum animalium secretionem sufficiat. Hinc si Carotides, puta magno vulnere, aut aneurysmate disrumpantur, cum per easdem tota sanguinis pars ad cerebrum trajiciatur, quæ necessaria est ad spirituum animalium secretionem; (tanta autem est, ut iuxta supputationem Cl. Malpighii tertiam fere massæ sanguineæ partem constituat) nil mirum si spirituum secretionem prohiberi contingat, atque Animal Apoplecticum cadere.

Earumdem, ac venarum jugularium, & sinuum cerebri obstructio) Frequentissima si quæ alia causa est arteriosorum ductuum obstructio, sive a materia aliqua concreta e. g. polypo, grumis sanguinis, sive a tenaci ac difficili humore eisdem impacto, aut simili causa eadem nascatur. Cl. Willisius lib. de an. brutor. loquens de Apoplexia, cum sedulo perpenderit Carotides, ac vertebrales multiplices osculatione se invicem conjungere, ac communicare inter se, in eam venit opinionem ut crederet, obstructo uno, aut altero earumdem ramo, eam cruoris copiam, quæ ad spirituum secretionem necessaria est per ramos non obstructos ad cerebrum, ejusdemque glandulas appellere, ideoque ex obstructione carotidum, ac vertebraliū Apoplexiam nunquam exoriri. Verum si rem sedulo pro ingenii modulo ad examen revocemus, quidni liceat conjectare sanguinem crassum, viscidum, ac lentum eo usque cogi, ac condensari posse, ut ramos omnes carotidum, ac vertebraliū obstruat, atque impedimento sit, quominus necessaria ad sensum, & motum spirituum secretio habeatur, unde Apoplexia? Quod non dicerem, nisi observationes idem plane evincerent. Quid quod in plerisque Apoplecticis post mortem nihil aliud præter carotidum, vertebraliū, ac reliquorum vasorum sanguinem ad cerebrum deferentium obstructionem a polypo, aneurysmate, grumis sanguinis, & similibus causis deprehendere licuit? V. Malpighius unus instar omnium tract. de cerebro, & polypo cordis, ut Bonetum, Wepfferum, aliosque mittam. Paulo obscurior res videtur de venarum jugularium, & sinuum cerebri obstructione; quomodo scilicet impedimento esse possit, ne sanguis, qui materia est proxima spirituum, ad glandulas, ac ductus cerebri appellat, unde eorumdem secretio præpediatur. Si tamen illud animadvertas, obstructis jugularibus, ac sinibus cerebri prohiberi recessum sanguinis, qui reliquus est a secretionem spirituum jam facta; accessum vero novi affluentis sanguinis, a quo spiritus secernendi sunt, quid est tandem, cur ab hac causa Apoplexiam oriri posse neges? Omnia hæc paucis complecti visus est Hippocrates (1) cum ait: *Cum quis repente obmutescit* (id est apoplexia corripitur) *id venarum interceptiones,*

(1) 4. de vict. val. in acut.

occlusionesque faciunt. Quod etiam alibi confirmat. (1) Hac de re plura apud Rolinkium (2), apud Fernelium (3)

Huc compressio, disruptio, obstructio glandularum.) Jam ventum est ad vitia glandularum, quas multo facilius comprimi, disrupti, atque obstrui facit potissimum, quod multo mollior, quam vasorum sanguiferorum sit earumdem textura; nec non meatus, ac ductus adeo angusti, ut vix ac ne vix quidem oculis exquisitissimo microscopio armatis apparere intuenti possint. Ex quibus liquido constat, levi quacumque de causa comprimi, aut alia ratione affici posse qua opus est, ut spiritibus in nervos percolandis, derivandisque ineptæ reddantur, unde Apoplexia.

V. *Glandulae porro comprimuntur a sanguinis plethora, vel vera, vel apparente.*) Compressio glandularum duobus modis contingere potest, a causis nempe intra vasa cerebri existentibus, vel extra. Si primum, frequentissima est causa sanguinis plethora, quam faciunt Medici, veram scilicet, & apparentem: illam quidem, quotiescumque materia, & moles sanguinis augetur; hanc, quotiescumque, materia non aucta, augetur tantum ejus moles, hoc est sanguis nimis rarefcit, & expanditur. Alterutrum horum, aut utrumque contingat, cum moles sanguinis cum vasis continentibus comparata nimis magnam cum illis rationem habeat, distendi præter modum contingit, distentione vero subjectas glandulas comprimi, & spirituum animalium percolationem in nervos impediri.

Ejusdem motu nimis veloci in cerebrum.) Haud infrequens est, ut æquabilis, & ordinata sanguinis circulatio per vasa corporis perturbetur, & sanguis in hanc potius, quam illam partem influat, & uberius, & velocius. Si in pectus, ac pulmones, spiritus difficultatem atque angustiam parit; si in cerebrum, dolorem capitis, ruborem faciei, & oculorum, aliaque id genus symptomata. Quod si sanguis pleniore flumine, & insigni velocitate irruens totus eodem momento temporis a minimis arteriis in venulas libera circulatione trajici

non possit, turgere vasa ea ratione tandem debere qua opus est ad glandulas ibi subjectas comprimendas, ac spirituum separationem prohibendam adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere posse putem.

A sero, lymphæ, sanguine, pure intra ejusdem cavitates, & sinus effusis.) Si compressio glandularum a causis extra vasa contingat, deberi potissimum sero, lymphæ, sanguini, puri intra cavitates, & sinus effusis cum multæ, ac frequentes, tum certæ, ac constantes observationes evincunt. Sic Bartholinus (4) in cadavere apoplectici omnes ventriculos concreto sanguine turgidos, ut ne guttam amplius exciperent, vidisse testatus est. Totam cerebri basin cruore obductam memorat Bonetus. (5) Insignis sanguinis extravasatio in cerebro facta extat apud Fernelium (6) & Tulpium. (7) Easdem observationes habet Willisius (8) Warthonus, (9) præter illas, quæ describuntur in M. N. C. (10) quas brevitatis gratia prætermittere libuit. Quid plura? Wepfferus, qui unus instar omnium solertissime malum hoc inquisivit, fere semper extravasatum sanguinem ex plexu chorioide prodeuntem reperisse testatus est. Plurimum aquæ in apoplecticorum cadaveribus intra caput inventum fuisse, & ejusdem Tulpii, & Henrici ab Heer, aliorumque observationes in M. N. C. (11) testantur.

A tumore, ulcere, polypo, aneurysmate intra ipsum factis.) Frequentissimam Apoplexiæ causam ad tumores in cerebro genitos, aneurysmata, polypos, & his similia vitia referendam esse nemo unus negaverit, qui adierit Cl. Lancisium in tractatu illo nobili de subitaneis mortibus, & Malpighium loc. cit. & Harderum obs. 34. aliosque graves Autores, qui ejusmodi vitia in plerisque cadaveribus Apoplecticorum deprehendisse testati sunt.

A cranii fracturis, percussione.) Quamvis cranii fracturæ, ac percussiones eæ quandoque non sint, ut valeant comprimere glandulas ac ductus cerebri, unde spirituum motus a cerebro in partes, a partibus

(1) lib. 2. de morb. (2) dissert. anat. lib. 6. cap. 5. (3) 2. de abdit. rerum causis cap. 15. (4) histor. anat. c. 2. obs. 60. (5) in Sepulchret. lib. 1. sect. 2. obs. 12. (6) de abd. rer. caus. (7) obs. 3. (8) lib. de an. brut. c. 9. (9) in adenograph. c. 2. (10) Dec. 3. an. 1. obs. 154. (11) Dec. 2. an. 10. obs. 161.

in cerebrum intercipiatur, magni tamen semper faciendæ sunt. Neglectis siquidem, stagnationes humorum, congestionisque facile subsequuntur, quæ progressu temporis in abscessum degenerant Apoplexiæ ansam daturum. Cujus rei locupletissimum testem habemus Thomam Bartholinum (1) affirmantem ex levi capitis contusione, neglectis per imprudentiam remediorum præsiidiis, primo pedum brachiorumque paralyfim in nobili quodam viro obortam, mox maturo inde fato eundem cessisse. In elevati vero cerebri systemate nullum alicujus momenti vitium præter abscessum in opposito latere enatum comparuisse. Quid quod percussorum exempla non desunt a Cardano, Schenkioque relata sine cerebri interioris offensa a solo concussu exitiosa? Nempe violentiori motu turbari spiritus contingit, ac constringi, qui nisi mora tridui ad se locumque redierint, de Apoplexia conclamatum, ut Hippocrates tacite expressisse perhibetur. An ita res habeat dubitant alii. Quæstionem pertractavit Bartholinus loc. cit. quo lectorem amandamus.

A tumore, polypo, aneurysmate extra ipsum genitis, sero, sanguine, pure inter meninges, & cranium effusis.) Comprimi etiam possunt glandulæ a causis extra cerebrum existentibus, atque hinc est in Apoplecticorum cadaveribus polypus, aneurysmata, serum, sanguinem inter Meninges, & cranium effusum, & concretum inveniri. Verum hoc loco animadvertendum est, seri extravasationem non raro quidem esse Apoplexiæ causam, quandoque vero effectum ejus causæ quæ Apoplexiam excitavit. Fateri quidem licet in hominibus valde plethoricis vasa sanguifera facile disrumpi, & sanguinem tanta vi, atque impetu erumpere, ut glandulas non solum comprimant, sed etiam disrumpant. Idem de vasis lymphaticis, si seri copia turgeant, dictum velim. Quid tamen quod sanguinis, ac ductuum lymphaticorum disruptio, ac propterea sanguinis, ac lymphæ extravasatio effectus esse possit convulsione insignis meningum, qua retardata fluidorum libera per vasa capitis circulatione, eadem majorem in modum distendantur, disrumpanturque, unde sanguis, vel ejus serum effundatur?

Earundem convulsione) Convulsio Meningum licet frequentissima Apoplexiæ causa sit,

Tom. I.

a paucis tamen adnotata est. Facit in hanc rem experimentum Cl. Valsalvæ (2) a præstantissimo Morgagnio confirmatum. (3) Cum enim nervos cordis ad jugulum ligasset, ac statim vinculum solvisset, canis tamen intra paucos dies perinde mortuus est, ac si nervi amputati fuissent. Mirum in nervo diligenti inquisitione facta læsionem comparuisse nullam. Qui spiritus animales in partes per nervos influere putant, rem paucis absolvunt. Ad credendum enim adducuntur, vinculo minimorum nerveorum tubulorum, quorum singuli a pia matre, atque aracnoidæ tunica involvuntur, universi vero a dura Meninge mirabili prorsus artificio arcte simul uniuntur, & quasi in fasciculum colligantur, structuram ita labefactari, ut sensim, sensimque languescat spirituum animalium excursus, tandem omnino cesset, unde canis pereat necessum est. Ex his colligunt Meningum convulsione glandularum cerebri, nervorumque minimos poros adeo constringi, ut spiritibus animalibus secernendis, derivandisque impares evadant, unde Apoplexia. Cum nimirum vehementer convelluntur, crispanturque membranæ cerebri (præsertim dura Meninx, quæ, si fides habenda sit Pachiono de novo Meningum usu, atque structura, conservandis, moderandisque motibus machinæ Animalis comparata est) ubi e foraminibus cranii exeuntes nervos obducere, eisque qua fieri potest vim, ac robur addere incipiunt, nerveorum vasculorum orificia coarctant, eorumque structuram lædunt, perinde ac vinculum nervo canis injectum. Quid si a forti meningum convulsione tota medullaris cerebri substantia comprimatur? Glandulas nimirum spiritibus in nervos percolandis, derivandisque ineptas fieri, atque hinc Apoplexiam subsequi adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Atque hinc liquido constat, cur in plerisque cadaveribus Apoplexia interemptis nullum adnotante Cl. Vallisnerio vitium neque in Meningibus, neque in corticali, & medullari cerebri substantia, neque in ventriculis, vasis sanguiferis, ac lymphaticis observari queat. Cum enim morbi causa vel in glandularum tantum, nervorumque læsa structura a vehemente convulsione lateat, nulla ne vel lynceo quidem oculo læsio cerni potest, quemadmo-

B

dum

(1) De angin. epidemic. (2) De aur. human. (3) Advers. an. 2. p. m. 70.

dum in nervo extincti canis viri præstantissimi Valsalva, & Morgagnius cit. loco vidisse nullum testati sunt.

Disrumpuntur a vulnere cerebrum penetrante, forti ictu. Obstruuntur a materia crassa, viscida, & lenta.) De disruptione glandularum a vulnere cerebrum penetrante &c. nihil dicendum suppetit, cum res sit luce clarior. Ad obstructionem vero quod attinet adnotatione digna est observatio quam refert doctissimus Petrus Paulus Molinellus (1) Dissecto enim cadavere cujusdam hominis, quem vehemens Apoplexia oppræsserat, exiguis corpusculis fere ut grana milii sunt, & figuræ ovalis universam piam Meningem, qua præsertim in sulcos cerebri altius penetrat adpersam & plenam materiæ difficilis, & lentæ, & fere flavescentis, in eisque sanguifera vascula exilissima terminari vidisse se, testatus est. Quibus sic constitutis licet colligere ab obstructione glandularum cerebri (glandulas autem fuisse illas, nemo unus qui Malpighianus, inficiabitur) spirituum secretionem, ac derivationem in nervos præpediente mortuum fuisse.

VI. *Atque hinc liquet cur Senes.*) In senectute notat Bacco de Verulamio (2) calorem innatum, atque humidum radicale consumi. Res eodem fere recidit, si dicas languescere solidarum partium elatorem, fluidarum vero volatilizationem, vasa minima, quæ contexta majorum membranas efficiunt, exsucca reddi, sanguinis, reliquorumque succorum liberam circulationem prohiberi, partes tabescere, functiones fere omnes humani corporis perverti, unde innumeri morbi præsto sunt. Et sane humanum corpus machina est in certa quadam fibrarum, tubulorum, vesicularum, folliculorum, vectium, cribrorum, valvarum, & similium machinularum dispositione, & liquidorum per solidarum fibras, ac tubulos excursu admirabili quadam lege in se mutuo agentibus consistens. Si igitur alterutrum horum deficiat, aut plurimum saltem languescat, in pulmonibus puta infarctus, in renibus calculi, in cerebro tumores, polypi, aliaque in aliis visceribus vitia, & ex his plurimæ senum ægritudines proficiunt, dyspnœa scilicet cum catarrho, nephritis, vertigo, Apoplexia, aliæque ejusmodi, quas integro aphorismo 31.

sect. 3. fuse commemorat Hippocrates, quem Cl. Andreas Ellingerus Medicinæ in Jenensi Academia Professor in paraphr. aphorism. poet. numeris latinis reddidit, unde de senibus dici jure meritoque potest, quod Juvenalis Satyra 10.

*Circumsilit agmine facto
Morborum genus omne; quorum si nomina quæras,
Promptius expediam, quot amaverit Hippia mæchos,
Quot Themison ægros autumnis occiderit uno.*

Qui plethorici sunt, qui affectionibus convulsivis obnoxii.) Qui nimia sanguinis copia abundant facile iisdem vasorum disruptiones contingunt, quæ si ampliora fuerint, ac sanguinem ad glandulas, ductus, atque emissaria cerebri deferant pro spirituum separatione, manifestum est, e disruptis vasis erumpente sanguine, neque justam ejusdem quantitatem ad glandulas appellere, nec spiritus secerni posse ad sensum, & motum necessarios. Quod si vasa proprie ad cerebrum spectent, e vasis erumpens sanguis glandulas comprimit, hinc spirituum animalium interceptio, hinc Apoplexia. In convulsionibus diuturnis, ac pertinacibus cerebri, ejusque glandularum structura facile pervertitur, atque spiritibus secernendis impares evadunt; immo paroxysmus interdum adeo vehemens est, ut occludantur omnino ductus glandularum earundem, atque ægri, qui prius diris, horrendisque corporis concussionibus premebantur, in profundum somnum inopinate labantur, a quo postea excitari nulla arte queant.

Qui collo lato, & brevi donantur.) Dum sanguis velocius, & uberius, quam par est in cerebrum defertur comprimi glandulas, & vasa sanguifera non raro disrumpi supra ostendimus. Velociori, atque uberiori sanguinis motui in cerebrum plurimum tribuit amplitudo, atque brevitates arteriarum carotidum, ac vertebralium. Per ampliores enim canales multum sanguinis effundi nemo est qui non videat: si breviores sint carotides, ac vertebrales, sanguinem majori vi, atque impetu trudi a corde in cerebrum nota res est. Liquet propterea cur ii, qui collo lato, ac brevi donantur, in Apoplexiam labantur; illis siquidem caroti-

(1) in comment. A. B. p. 37. (2) hist. vit. & mort.

tidum, ac vertebralium diameter capacior adest, atque minor earumdem longitudo. Brevitas efficit, ne curvæ sint quemadmodum naturæ ordo postulat. Quo loco silentio prætereundum non est, quod docet Cl. Willisius (1) Carotides arterias antequam cerebrum attingant curvaturam ad instar litteræ S efficere provido naturæ consilio, ne sanguis vi atque impetu majori, quam par est in cerebrum deferretur. Ex mechanicis quippe constat: *si corpus data vi in impedimentum aliquod feratur; ictus magnitudinem esse, ut sinus anguli incidentiæ, ita ut ictus magnitudo major censenda sit quo magis incurvatur canal, idque in ratione sinus anguli incidentiæ.* Cum vero major sit ictus magnitudo, tanto magis de motu suo deperdat necesse est, cum alterum illud invaluerit: *in percutientibus corporibus, ictuum magnitudinem motui deperdito proportionalem esse.* Quibus sic constitutis licet colligere curvaturam carotidum, ac vertebralium plurimum facere ad velocem nimis validumque sanguinis motum in caput imminuendum, propterea minus curvis iisdem existentibus eos morbos præsto esse, qui a nimis veloci sanguinis motu proficiuntur, inter hos haud infrequenter Apoplexiam.

Qui tumoribus imi, vel medii ventris prope truncum arteriæ Aortæ descendente &c. Notum est ex hydrostaticis legibus, obstructis aliquibus ramis fluminis, quod in plures divisum sit, fluidum majore vi, copia, & velocitate in non obstructos moveri. Obicem enim offendens ramorum, qui sunt obstructi majorem vim in non obstructos exercet, & pleniori flumine in eosdem irruit. Rem si placet illustremus. Motus sanguinis per vasa inferiora cohibitus efficit, ut sanguis majore copia, velocitate, atque impetu in superiores feratur. Hinc ea omnia, quibus motus sanguinis per inferiores partes cohibetur, sanguinem celerius, uberius, ac majore impetu in cerebrum cogendo Apoplexiæ occasionem præbere luce clarius apparet. In horum censu tumores medii, vel imi ventris insignes veniunt, uteri gestatio &c. Si enim de tumoribus sermo sit, comprimendo vasa insignia, præsertim vero truncum Aortæ, descendente motum sanguinis per vasa in-

feriora impediunt, atque in superiores partes cogunt. Idem & de uteri gestatione, & de hydropse dicendum.

Quibus suppressi sunt improvise menses. Nihil frequentius accidit, quam ut subsistentibus improvise mensibus, libera sanguinis per vasa imi ventris circulatione præpedita, sanguis in superiores partes cogatur; unde atroces funestique morbi subsequuntur, Apoplexia, Epilepsia, deliria, alique ejusmodi, ut in Hippocrate (2) M. N. C. (3) actis Hassniensibus (4)

VII. *His accedunt motus corporis vehementissimi, ac præsertim in homine plethorico.* Nemo ignorat, in motibus corporis violentissimis sanguinem magna velocitate moveri per universum corpus, ac magna vi trudi in caput; unde facies, & oculi rubent, tument, dolor capitis, alique ejusmodi symptomata superveniunt. Aucto sanguinis motu sulphureas, subtilioresque ejusdem particulas atteri majorem in modum contingit, attenuari, exsolvi; hinc universam sanguinis massam rarefcere atque expandi. Cum ergo plethoricus homo sit, vasa cerebri vel dirumpi necesse est, vel subjectas glandulas comprimi, hinc spirituum animalium secretionem, ac derivationem præpediri, unde Apoplexia.

Immodica venus. Qui apoplexiam a defectu spirituum animalium oriri putant, hi apoplexiam, quæ fit a nimia venere præcipue in senibus, in scenam ducunt, eandemque ad spirituosarum partium dispendium referunt. Verum cum supra ostenderimus a defectu spirituum animalium oriri non posse apoplexiam, corruere illorum sententiam luce clarius apparet. Apoplexia porro a nimia venere exoritur ob id potissimum, quod deficiente sero roscido spirituofo, quo semen constat, debitum fibræ robur addituro vires imminuuntur, solidæ partes ad humores impellendos, humores vero ad angustissimos meatus, ac ductus permeandos impares evadunt, unde vasorum sanguiferorum vel glandularum cerebri obstructions, alique ejusmodi vitia subsequuntur, quæ necessariam spirituum animalium secretionem, derivationemque valent inhibere. Quam apte Hippocrates lib. 2. prædict. *Uxore*, inquit, *semel usus & acrior fuerit, & magis expeditus.* At si se-

B 2

pius

(1) anat. cereb. c. 8.

(2) lib. de virg. morb. sect. 120.

(3) Dec. 1. an. 1. obs. 85.

(4) vol. 2. obs. 78.

pius venerem exercuerit, durior evadet cum quodam squalore, corpusque decoloratus erit, & majore lassitudine tentatum. Et Celsus lib. 1. cap. 1. Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est. Rarus corpus excitat, frequens solvit. Moderata igitur Venus corpus agilius, & se ipso levius reddit, ut immoderata depravat, pigrum, languidum, & effectum efficit, vires, roburque exsolvit &c. Quid quod corpora quæ minus sana, ac vegeta sunt, etiam si moderate Venere utantur, necessario robore facile defraudantur?

Quare interrogatus Pythagoras quando celebrandus esset concubitus; sapienter respondit: Tunc quando te ipso vis infirmior fieri; teste Laertio in vit. Pythag.

Atque hinc fortasse est, quod Apoplexia nostra hac ætate adeo frequens sit morbus, qua immaturus foeminarum complexus in deliciis est, ut vix, ac ne vix quidem, pueri esse desinant, qui non gerant prælia conjugibus loquenda, ut canit poeta.

Vini, & rerum acidarum, spirituum fermentatione confectorum abusus.) Vinum quamvis lene, & molle sit, acidas semper tartareasque continet particulas, ut experimentis Cl. Boerhavi, Frider. Hoffmanni, aliorumque compertum est. Sulphureæ autem partes in vino præsertim meraco, ac generoso abundant. Duplici ergo de causa vini abusus Apoplexiam progignere valet, nimirum sulphureis particulis sanguinem exagitando, ac rarefaciendo, unde glandulæ cerebri comprimuntur, deinde acidis tartareisque remanentibus, ipsum cogendo figendoque, unde difficillime per vasa cerebri moveri contingit, atque obstructionibus, tumoribus, aliisque ejuscemodi malis ansam præbere. Cum nonnulli viderint post assumptos liberaliter ardentes spiritus ruborem faciei, calorem, æstum oriri, vim, robur homines acquirere, in eam opinionem venerunt, ut crederent fundendi, solvendique vim eisdem inesse; hinc adversus morbos ex viscido, ac lento oriundos summis laudibus extollunt. Ast pessimo consilio. Siquidem licet, simul ac assumpti sunt, sanguinem attenuari, exsolvi que evincere videantur effecta, quæ in iis observantur, qui ejuscemodi spiritus liberaliter

hauriunt, post breve tamen tempus inspissari, & cogi censendum est; hi quippe spiritus salivam, albumen ovi, eductum e vena sanguinem, ejusque serum coagulare valent, ut multi præeunte Boyle in histor. natur. sanguin. demonstrarunt. Ratio ex dictis de vino satis liquet. Cum enim acidas particulas præter sulphureas contineant, attenuare quidem, atque exsolvere primum valent, deinde vero inspissare, sulphureis exhalantibus particulis, ac mirum in modum cogere. Huc accedit, quod salinæ istæ, ac sulphureæ partes summopere attenuatæ meatus, ac poros membranarum subeuntes, in iisdem facile subsistunt, & solidescunt, unde vasorum sanguiferorum fibræ ventriculi præsertim rigidæ fiunt, atque hæ quidem terendis alimentis, illæ vero sanguinem fundendo terendoque ineptæ, hinc obstructiones vasorum sanguiferorum, & glandularum cerebri, hinc Apoplexia. Cl. Rolsinkius (1) meminit cujusdam quartana febre laborantis, qui ad eandem profligandam vini spiritum ad ebrietatem usque ingurgitavit, brevi insequente convulsione, & inopinata morte. Plures historias eorum, qui abusu horum spirituum Apoplectici facti sunt vide sis in Hoesstædtero (2) Wepffero (3) Hollerio (4) Platero, aliisque.

Aer austrinus nimis calidus, pluviosus, humidus.) Lenis austri utilitates egregie tradidit Cl. Lancisius (5) ubi ait: Hic siquidem ventus quemadmodum in frugibus arboribusque florum eruptionem aut austerorum fructuum maturitatem citissime promovet, ita nostris corporibus uberiore etiam transpiratione mire blanditur. Dulce enim sulphur, quod a Zona torrida cum austris defertur, leniter ingeritur laxatque tam solida, quam fluida, viventium machinas constituentia. Uno autem omnium fere medicorum consensu statutum est austrum ventorum esse insaluberrimum. Quod eo magis affirmare licet, quando status aeris austrini modum excedit, unde solidas nostri corporis partes relaxari ea ratione contingit, qua sanguis libera circulatione trajici non possit, qui propterea in vasis consistens secretionem spirituum, ac derivationem prohibere valet, ac funestos morbos procreare. Quam apte

Hip-

(1) ord. & meth. med. comment. sect. 3. cap. 89.

(2) Dec. 10. cap. 6.

(3) tract. de cicut. aquat.

(4) com. sect. 5. aph. 5.

(5) de nat. Rom. cæ-

qual. cap. 4.

Hippocrates (1) *Austri*, inquit, *auditum hebetant, illique graves sunt, caliginosi, & tenebrofi, nec non capitis gravitatem, segnitiam, seu lenitudinem, & corporis laxitatem afferunt.* Quod & *lib. de humor. sect. 2.* confirmat, & Rhazes (2) & Celsus (3) ut nullus super sit dubitandi locus. Quid porro si humidus, & pluviosus fuerit auster? Declaravit id ipsum Hippocrates aph. 16. sect. 6. inquit (4) *Morbi in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt febres longæ --- morbi comitiales, & attoniti, quas Apoplexias Græci vocant.* Quo loco minus mirari subit austrum vel apud poetas male audire. Plumbeum enim appellavit Horatius (5)

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus auster.

Insolatus, vel contra aer nimis frigidus, & borealis.) Plurima incommoda insolatum sequuntur, quæ non aliunde repetenda sunt, quam ex eo quod solidæ capitis partes, quæ præ cæteris externis injuriis sunt expositæ, rigescant, indurenturque, fluidæ vero assentur, hinc in vasis facile subsistunt, obstructions eorundem, ac glandularum cerebri progignunt, spirituum secretionem, derivationemque prohibentes, unde Apoplexiæ similesve ægrotudines proficiunt. Si de aere nimis frigido, & boreali sermo sit, non alia de causa Apoplexiæ producendæ opportunus existit, nisi quod poros, ac meatus materiæ perspirabilis majorem in modum constringit, atque coarctat, solidas partes rigidiores efficit, fluidas vero condensat, cogit, atque ad libere fluendum ineptas reddit, unde obstructions vasorum cerebri, vel glandularum facile subsequuntur. Id quod præclare demonstravit Hippocrates (6) cum inquit: *Hieme (qua rigidos, frigidos, asperosque ventos maxime flare notum est) morbi laterales --- capitis dolores, vertigines, Apoplexiæ.*

Ob id potissimum, quod tales venti summo opere cohibeant poros seminum, & comprimendo, & constringendo, unde vis plastica explicari minime potest, & vegetabilium nutritio, & augmentum haberi, ste-

rilitem frugum perbelle deducit Bodinus (7)

Studia immoderata.) In studiis immoderatis spirituosarum sanguinis partium dispendium summum fieri contingit, solidas vero partes debito elatere, ac tono destitui, unde gravissimi morbi haud raro præsto sunt. Quam apte assiduus mentis labor ab Hippocrate *animi deambulatio* appellatur! Quemadmodum enim immodicis exercitationibus corporis singulæ & universæ partes infirmiores fiunt, atque insigni lassitudine tentantur, ita in violentis assiduisque mentis laboribus, membranæ cerebri necessario debitoque robore facile destituuntur, unde humores huc appellentes facile hæere coguntur, propterea vel vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri obstructions facile subsequuntur, quæ Apoplexiæ producendæ opportunissimæ existunt.

Vehementes animi commotiones, ira præsertim, improvisus timor in pueris, ingens strepitus.) In ira peculiare in cerebri fibras inducuntur motiones, quibus spiritus determinantur ad influendum in eos musculos, quibus motus illi peraguntur, qui ad fugam cum objecto iram movente sunt opportuni. Si vehemens fuerit ira, spiritus animales hac illac cæco impetu irruentes, totius corporis concussionem, tremoremque, cordis palpitationem, pulsus inæqualitatem progignunt. Si talis fuerit convulsio, ut ductus ac meatus secretioni, ac derivationi spirituum comparati occludantur, Apoplexiam supervenire necesse est. Novi, inquit Cl. Tozzi (8) *lanionem quemdam, qui cum vellet quemdam adoriri, a quo fuerat injuria affectus, ab illo frusto carnis ictus, ira simul, & timore commotus repente concidit, & mortuus est.*

Convulsiones fibrarum cerebri, ac meningum ab improvise timore præsertim in puerili ætate apoplexiam progignere Aretæus testatus est. Plures ex solo vehementi terrore extinctos notavit Galenus (9) idemque confirmant M. N. C. (10) Bonetus (11) Fortun. Fidelis (12) Raygerus (13) Bartholinus (14), Plinius (15) & Valerius Maximus, ut sacras litteras mittam, ex

(1) aphor. 5. sect. 3.

(2) lib. 3.

(3) lib. 2. cap. 1.

(4) aph. 16. 6.

(5) lib. 2. satyr. 6.

(6) 3. aphor. 23.

(7) theatr. nat. lib. 2.

(8) prax.

med. cap. de Apoplex.

(9) lib. de caus. symptom. cap. 5.

(10) Dec. 3. an.

9. & 10. obs. 57.

(11) in sepulcr.

(12) de relat. medic. lib. 4. cap. 3.

(13) obs. med. 96.

(14) histor. 76. cent. 4.

(15) lib. 7. hist. nat. cap. 3. 36.

ex quibus constat Heli Judæorum Pontificem, & Judicem nunciata Arcæ captione, filiorumque ipsius occisione a Palæstinæ hostibus illata, vehementi terrore perculsum illico expirasse. Apoplexiam ob ingentem sonum, ac strepitum exoriri observationibus Zacuti Lusitani, aliorumque comperitum est.

Inedia.) Singularis plane observatio est canes propter inediam Apoplecticos fieri. Si cerebrum mortui canis spectetur, mirum medullares cerebri fibras corrosas comparere; quod sane corrosivum sanguinis, ac spirituum diathesim manifesto evincit. Dignum etiam observatione est in animalibus, quæ fame perierunt, viscera limpidissima sanguine omnino vacua, vel in tam modica quantitate, ut pro nullo haberi posset, eoque carente omnino gelatinosa illa parte, quæ in aliis apparet, reperiri. Haud igitur dissentire a veritate is videatur, qui ad credendum adducatur, eos qui ob inediam pereunt non ob defectum spirituum perire, sed ob fluidorum acrimoniam cerebrum, medullaresque ipsius fibras non solum convellentem, sed exedentem plane, atque erodentem, unde convulsiones, quæ in Apoplexiam tandem degenerant.

VIII. *Apoplexia alia universalis est, alia particularis.*) Qui Apoplexiam a paralyfi differre volunt, quod in apoplexia amittatur motus, & sensus corporis totius, in paralyfi vero particularium partium, hi unam tantum apoplexiæ speciem constituunt, in qua scilicet motus, & sensus totius corporis amittitur; sensus, & motus læsionem dimidiæ tantum partis corporis, vel plurium membrorum, vel unius tantum membri paralyseos speciebus accensent. Cl. Pitcarnius (1) ab his est, ac propterea Etmullerum carpit, ut qui rem minus diligenter ad examen revocans sensus, & motus læsionem particularium partium a paralyfi tamquam diversa morbi genera distinxit. Cum supra demonstratum sit Apoplexiæ differentiam a paralyfi in hoc potissimum sitam esse, quod Apoplexia nascitur ob vitium, quod est in cerebro, paralyfis vero ob vitium extra cerebrum, Pitcarnii sententiam, quidquid aliis videatur, nullatenus sectari ausim. Quod si manifestum fiat vitio cerebri amitti posse motum, & sensum totius corporis, vel partium particu-

larium, quid est tandem cur Apoplexiæ divisio, quam præeunte Etmullero plerique tradunt, in universalem scilicet, & particularem, minime probetur, excipiatque?

Totius in illa medullaris, & corticalis cerebri substantia afficitur, in hac unius tantum partis.) Corticalem, & medullarem cerebri substantiam affici cum dicimus, veram, ac genuinam apoplexiæ sedem in alterutra, aut utraque simul statuendam esse intelligimus; cum vero dicimus *totius cerebri*, sedem apoplexiæ universalis tantum assignamus. Cum enim corticalis cerebri substantia spirituum secretioni destinata sit, medullaris vero eorundem in nervos derivationi: proxima autem apoplexiæ causa sit impeditus spirituum animalium a cerebro ad organa sensus, & motus, & ab his ad cerebrum excursus, apoplexiæ sedem in corticali, & medullari cerebri substantia statuendam esse manifestum est. Cum vero nulla in toto cerebro fiat spirituum secretio, atque in appensos nervos derivatio, jam apoplexiæ speciem, in qua motus, & sensus totius corporis cessat, & universalem dicimus oriri debere, luce clarius apparet. Quod si in aliqua cerebri parte non prohibeatur spirituum animalium secretio, ac derivatio, sed a parte quadam peculiari cerebri in certa quædam organa, & ab his ad eandem liber detur excursus, non universalem, sed particularem tantum oriri apoplexiam manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ex his liquet quanti facienda sit Galenistarum opinio, qui ventriculos cerebri apoplexiæ sedem statuerunt, an illorum qui corticalem tantum, aut medullarem cerebri substantiam, aut corpus callosum, meninges, sinus cerebri, & horum concursum in certo quodam puncto, quod torcular Herophili dicitur, prætendunt, firmo stet talo, vel tamquam fictitium commentum sit prorsus rejicienda. Galenistarum opinionem hodie in tanta philosophiæ dignitate ac splendore equis sectari ausit? Qui corticalem tantum cerebri substantiam accusant, hi quidem explicant, quomodo deficiente spirituum animalium secretionem cesset earundem in partes, & ab his ad cerebrum excursus, ideoque sensus, & motus pereat; sed verendum iis est, ne secreti spiritus ob impedimenta in medullari cerebri substan-

tia

tia herentia derivari in partes nequeant. E contra dicendum de iis, qui medullarem tantum cerebri substantiam sedem apoplexię constituunt, siquidem nullo eidem vitio inherente cessare potest liber spirituum a cerebro ad partes, ab his ad cerebrum excursus, si corticalis eisdem facernendis impar sit. Si corpus callosum apoplexię sedes statuenda esset, oporteret spirituum secretioni, ac derivationi idem comparatum fuisse, quod tamen nemo unus adhuc ausus est pronuntiare. Ceterę partes quę in cerebro sunt, vel deferunt sanguinem ad glandulas cerebri pro spirituum separatione, vel secretis jam spiritibus revehunt ad cor. Igitur apoplexię potius causę quatenus compressę, obstructę, aut alio modo læsę sunt, quam sedes videntur. Si enim secus res habeat, quid est quæso, cur & carotides, & vertebrales aliaque insignia vasa sanguinem ad cerebrum deferentia apoplexię sedem esse minime arbitremur?

Illā rursus in levem, fortem, fortissimam. In levi cerebrum tantum stricte dictum afficitur, hinc pulsus &c.) A cerebro stricte dicto originem mutuari nervos, a quibus proficiscitur motus voluntarius, a cerebello vero illos, a quibus dependet motus naturalis, cordis scilicet, viscerum respirationi inservientium, arteriarum, viscerumque fere omnium Willisius primus ostendit. Quod si verum est, nihil fere negotii facessit explicatio symptomatum, quę cum in forti tum levi apoplexia observantur. In levi nimirum apoplexia pulsus in principio saltem naturali vehementiorem esse viri præstantissimi Sennertus, Cælius Aurelianus, Ferrius, alique testati sunt. Pitcarnius e contra alique naturali debiliorem. Verum hunc fefellit hæc ratio. Cum apoplexia non aliunde repetenda sit quam ab intercepto motu spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum, arduum, atque insolens explicatu ei visum fuit, quomodo cessante motu voluntario, superesse posset cordis motus validior, & vehementior, quam sit in statu naturali. Itaque ad vehementer credendum adductus est pulsus naturali debiliorem esse. Debiliorem porro saltem remanere, non omnino deficere, facere id potissimum putat, quod ad movendum cor minima portione liquidi nervosi opus sit. Cor enim musculum esse antagonista carentem, ideoque mi-

nore copia succi nervei opus esse ut moveatur, quam alii musculi motui voluntario dicati arbitratur. Quare si minima portio succi ejusdem per nervos possit elabi, at non sufficiens inflandis musculorum fibris antagonista gaudendum, contrahi tamen posse cor antagonista carens statuit. Ingeniosa quidem ardui problematis solutio: tamen facile conjicio non defuturos, quibus hæc philosophandi ratio displiceat. Licet enim a Pitcarnio fuerim, cor carere musculo antagonista, haud tamen propterea concesserim carere viribus antagonistis. Vires antagonistas cordis esse venam cavam, venam pulmonalem, & aerem quem inspiramus, facile equidem judicaverim. Venam cavam, & venam pulmonalem magnam vim habere ad impellendum sanguinem in auriculas & ventriculos cordis manifestum est. Nimirum venas prope cor carneas esse, fere ut musculi sunt, & pulsum habere Anatomici passim tradunt. Prius deficere motum cordis, quam venę cavę prope cor viri præstantissimi Steno, & Lancisius se vidisse testati sunt. Quid de aere dicam? Nonne patet aerem & pondere, & vi elastica pellere sanguinem a vena pulmonali in sinistram auriculam, & ventriculum cordis vi atque impetu summo, eundem attenuare, rarefacere, exsolvere? Hæc autem esse vires antagonistas, æquiparantes vim antagonistę musculi neminem crediderim futurum, qui inficias ire ausit. Quę cum ita sint, licet colligere, minimam portionem liquidi nervosi satis esse non posse ad cor movendum; ideoque aliunde repetendum esse, cur deficiente motu voluntario in apoplexia levi naturalis motus, cordis scilicet, pulmonum, ac reliquorum viscerum validior supersit, vel saltem naturali similis, quemadmodum Bellinus testatus est. Res igitur tota in hoc potissimum sita videtur, quod in apoplexia levi cerebrum tantum afficitur, illeſo cerebello, ideoque animales spiritus, qui facernendi fuissent pro motibus voluntariis, una cum sanguine ad cerebelli glandulas appellentes & uberius, & copiosius ex iisdem secerantur, atque in nervos ad cor, & partes respirationi inservientes percolantur, hinc pulsus naturalis vehementior, respiratio profunda, lenta, equalis. Quod plane in somno naturali contingit; in quo musculos voluntariis motibus destinatos collabi, & flac-

flaccescere deprehendimus, cum motus cordis, & vasorum nobis dormientibus fiat fortior, lentior, æquabilior, respiratio item eidem persimilis. Quod vix, ac ne vix quidem explicaveris, nisi contendas somni tempore solas cerebri fibras, non cerebelli laxari, spirituumque animalium a cerebro, non cerebello, in partes excursum præpediri. Quando majore quantitate secerni debeant spiritus paucis ostendam. Fac obstructos esse, vel compressos ramos carotidum, ac vertebraliū, qui ad glandulas cerebri sanguinem deferunt. Jam vides sanguinem per hosce ramos carotidum, aut vertebraliū, vel penitus consistere, vel segniter moveri. Cum vero in hydraulicis canalibus fluidum in aliqua parte consistens, vel segniter motum causa sit, cur in alia parte celerius illud, & velocius moveatur, illud sequitur, ut sanguis in ramis carotidum ac vertebraliū vel consistens, vel segniter motus ansam præbeat alteri parti sanguinis ad celerius, & velocius percurrendum per ramos qui sanguinem deferunt ad cerebellum, & quod magis est remanente in eodem copia spirituum, qui ceteroquin secerni debuissent in cerebro. Cum igitur major sit sanguinis celeritas ad glandulas cerebelli, major sit spirituum una cum sanguine ad easdem appulsus, majorem hinc fieri eorundem separationem & in partes motibus naturalibus inservientes derivationem, lippis æque, ac tonsoribus notum est, plus, quam ipsorum digiti, atque ungues.

In forti, & fortissima præter cerebrum, etiam cerebellum plus minus læditur, hinc respiratio violenta, difficilis &c.) Ex hæcenus dictis illud liquido constare arbitror, tunc quando cerebellum afficiatur, immui plurimum debere spirituum animalium secretionem, atque derivationem in nervos ad cor, & partes respirationi dicatas, hinc pulsus debiles, languidi, ac respirationis vitia. Immo si tanta sit cerebelli læsio, ut cesset omnino in eodem spirituum animalium secretio, & quod consequens est, eorundem in prædictas partes influxus, & pulsus & respirationem deficere debere, atque hominem, veluti fulmine ictum interire luce clarius apparet. Quibus experimenta Boënnii, & Perraultii adeo præclare respondent, ut qui aliter sentiat garrere,

& somnia narrare videatur. Compertum enim est, cerebrum totum fere ex cranio canis frustulatum eximi posse salvo motu cordis, & vita, exempto autem cerebello, integro quantumvis manente cerebro, illico vitam desinere. Galenus 3. *de loc. affect.* 4. & 2. *aph.* 42. recensitis apoplexiæ differentiis quartam addebat, quam minus fortem, & vehementem appellabat, in qua respiratio solum inæqualis, & interrupta fit. Eam tamen peculiari titulo insignire supervacaneum videtur, quotiescumque sub generali fortis apoplexiæ nomine comprehendendi potest, quæ a cerebelli læsione plus minus insigni ortum traducit. Nec desunt qui apoplexiam fortem illam esse opinantur, in qua adest disruptio vasorum, aut puris, & sanguinis per cerebrum effusio. Quæcumque tamen sit causa, quæ valeat in cerebro spirituum secretionem prohibere, nisi etiam cerebellum afficiatur, nunquam apoplexiam fortem dicendam traderem. Si enim secus res habeat, qua tandem ratione explicari possint symptomata, quæ apoplexiæ fortis sunt, vel ab eodem Galeno adnotata omnino non video.

IX. *In apoplexia particulari vel dimidia tantum pars cerebri resolvitur, & hemiplegia dicitur, &c.*) Jam ad apoplexiam particularem ventum est, in qua non cerebrum universum afficitur, sed pars ejus tantum aliqua. Ita si id, quod spirituum animalium in organa sensui, & motui destinata liberum excursum prohibet, dimidiam solum cerebri partem afficiat, motum, & sensum dimidiæ tantum partis corporis cessare contingit, quæ apoplexiæ species hemiplegia dicitur: si vero ad initia spinalis medullæ, aut ad ventriculum quartum cerebri subsistant, sensus, & motus cessat in musculis omnibus infra caput nervos a cerebro sub cranio egressos habentibus, eaque apoplexiæ species paraplegia nuncupatur contra illorum opinionem, qui paralyses speciebus accensent, qua de re supra a nobis satis ut arbitror dictum est.

Mirum parte cerebri dextera affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dexteram.) Parte cerebri dextera affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dexteram vetustissima observatio est. Si Hippocratem consulamus, (1) hic *lib. epidem.* 7. *sect.* 1. n. 19. postquam multas nar-

(1) *lib. epid.* 7. *sect.* 1. n. 19.

narravit historias eorum, qui ob vulnus capitis mortui sunt, hæc habet: *Contingit autem talibus etiam vomitus accedere, & ad finem convulsiones, ut & clangosam vocem edant, ac impotentes fiant, & si in dextris fuerit vulnus, in sinistra parte, si vero in sinistris, in dextera.* Per impotentiam, quam *ἀνάρτησις* vocat Hippocrates, eam absque dubio intellexisse, per quam partes motu, vel etiam sensu privantur, quæ a posterioribus paralytis dicta est, & ab eodem Hippocrate universali nomine apoplexia alicujus partis corporis appellatur, contendit Prosper Martianus, interpret accuratissimus si quis alius. Hoc siquidem symptoma, ait ipse, vulneribus capitis lethalibus supervenire Hippocrates testatus est: (1) *Sunt, inquit, & qui apoplectici fiunt, & sic pereunt.* Et alibi (2) *Quibus cerebrum vulneratur, febris plerunque, ac bilis vomitus accedit & corporis apoplexia.* Quam sententiam clarius expressit, & quid per corporis impotentiam intelligendum sit manifesto indicasse ostendit, ubi ait: *Si cerebrum vulneratum fuerit, febrem necesse est supervenire, & bilis vomitum, & aliquam partem corporis apoplecticam fieri, ac perire:* (3) ex quibus locis, per impotentiam Hippocratem partis cujusdam resolutionem intellexisse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Easdem fere observationes habet Martianus super text. Hippocrat. & Aretæus (4) atque inter nostros Cl. Valsalva in nobili de aure humana tractatu. Phænomeni claritas ansam dedit Petro Paulo Molinello Chirurgo, & Medico apud Bononienses solertissimo, ut experimento hanc eandem rem illustraret. (5) Hoc erat experimentum. Sinistram cranii partem cani vivo aperuit, tum sinistram cerebri lobum extraxit. Cecidisse exemplo canem in dexterum latus non injucundo spectaculo deprehendit, cum sinistram & sensum, & motum retinisset. Quibus sic constitutis licet colligere sapienter admodum pro more sensisse viros præstantissimos Morgagnium, & Lancisium, quod in Hemiplecticis ex eo latere, in quod procubuerint, utra cerebri pars offensam acceperit, conjici facile posse existimarunt. Utrumlibet enim in latus ceciderint, putant illi in opposita cerebri parte vitium esse. Cujus qui-

Tom. I.

(1) lib. de vulner. c. u. 114.

(2) lib. I. de mor. v. 66.

(3) Com. A. B. r. I. p. 139.

(4) lib. coac. prenot. sect. 3. v. 209.

(5) lib. de caus. & not. diut. affect. cap. 7.

dem phænomeni rationem non aliunde repetendam esse facile judicaverim, quam ex eo quod filamenta nervorum, quæ incipiunt a lobo cerebri dextero, desinant in partem sinistram medullæ oblongatæ, & quæ a lobo sinistro in dexteram ejusdem medullæ partem, sic ut invicem decussata litteram X efforment. Quam decussationem licet nemo unus adhuc intueri potuerit, cum tamen ad præclari phænomeni explicationem apprime faciat, ecquid tandem est cur eam non fingamus? Si qui idem non sentiant, ad meliores alias causas confugiant necesse est. Ubi vero easdem invenerint, in eorum sententiam priore relicta nos quoque pedibus ituros esse pollicemur.

X. *Signa præsentis apoplexiæ sunt improvissus in terram casus, subita sensuum internorum externorumque &c. cessatio.* Impedito spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum inflexu ob vitium ipsiusmet cerebri, actu vel immediato, vel mediato exteriorum objectorum, certa quædam mutatio, seu motio varia pro varia objectorum eorundem figura, duritie, præsertim vero motu in nervorum extremitates organa constituentium induci non potest, quæ per continuatos nervos ad Cerebrum, seu medullares ejus fibras peculiarem cum iis nervis connexionem habentes delata peculiarem in iisdem fibris motionem excitet, peculiaremque tremorem, quarum motionum occasione excitantur in anima ideæ, ac perceptiones quædam peculiæres pro vario gradu motus, quo applicatur actio objecti, pro discrimine organi, pro varietate nervi affecti, indeque subsequuta affectione in cerebro, diversæ. Neque a causis in corpore nostro latentibus, non vero occasione ullius motionis aliunde propagatæ, nervea filamenta cerebrum constituentia ea ratione affici possunt, qua opus est ad ideam quamdam excitandam, quæ imaginatio vocatur: multo minus talis motio in eandem induci, quæ animam determinet ad aliquid de re apprehensa affirmandum aut negandum; unde oritur illa facultas, quæ ratiocinatio dicitur; neque ab anima fieri comparatio, & recognitio motuum fibrarum cerebri cum motibus, qui præterito tempore excitati fuerint (etsi hi motus nullam

C

ha-

habeant similitudinem cum rebus alias perceptis) unde memoria excitatur : neque membrana choroidea, seu, ut accuratiores tradunt philosophi, retina, quæ nervi optici expansio est, visus pars primaria, neque membrana mucosa, seu pituitaria Schneideri dicta, quæ nervo olfactorio paris primi, & ramis nervosis paris quinti elaborata est, odoratus organum, neque subtilissima membrana per labyrinthum distributa ab expansione nervi auditorii, seu zonæ sonoræ Valsalvæ organum auditus, neque membrana papillaris nervosa continens papillas nerveas pyramidales limacum cornubus affines, organum gustus, neque papillæ pyramidales per rete Malpighianum in cuticulam protensæ organum tactus constituentes, tensione, elatere, tono gaudere possunt ad munera sua obeunda, necessario neque muscoli motibus spontaneis famulantes tendi, inflari, aut ea ratione affici, qua opus est ad eorundem actionem. En sensuum omnium internorum, externorumque motuumque a voluntate pendentium cessationem.

Pulsus, & respiratio pro vario apoplexiæ gradu, varia.) Vid. com. in aphor. 8.

Vocis ablatio, ægri decubitus qualis dormientis, aut semimortui; faciei color sano similis.) Deficit vox, quia spiritus animales motuum linguæ actionibus destinati intercipiuntur, atque organa vocis resolvuntur, unde nulla fieri potest aeris modulatio, quæ ad eandem edendam sufficiat. Resolutis musculis motui voluntario inservientibus, necessario corporis lapsus sequitur, ac decubitus, quemadmodum in somno naturali experimur superstitè motu cordis, & sanguinis per universum corpus (nisi fortissima sit apoplexia, quo casu perit extemplo Animal) unde faciei color sano similis.

Spuma circa os.) Apoplectici frequentissime ex ore, & naribus salivam emittunt quandam, quæ spumæ specie minus peritis imponit. Quo loco monitos volo Adolescentes ne eidem plus tribuant, quam par est. Cum enim inter alia symptomata apoplexiam fortem designantia sit spuma ex ore affluens, in fraudem facile induci possent, apoplexiam fortem pronuntiantes, cum revera ex hac re nullum tunc capi possit indicium. Spuma porro vera ex pectore

sursum fertur, augeturque aeris bullis magnis, & copiosis intermixtis, atque impeditum sanguinis per pulmones circuitum, ob deficientem spirituum animalium in cor, & partes respirationi inservientes influxum arguit, quo fit ut lymphæ exsudet, atque una cum aere extra os educatur. Atque hinc etiam peti potest ratio observationis, quam Tulpius (1) scriptam reliquit, eos qui apoplexia moriuntur asperam arteriam habere post mortem spumoso sanguine repletam.

Excrementorum, urinae involuntarius exitus.) Deficiente spirituum animalium in organa sensui, & motui dicata influxu, relaxari debere ani, & vesicæ sphincterem, quo excrementa in intestinorum cavo, urina in vesica detinentur perspicuum est, hinc involuntarius eorundem exitus.

Oris detorsio.) Quotiescumque musculis os ad latus adducentibus denegatur spirituum animalium influxus, liber vero præbentur musculis eidem muneri dicatis in latere opposito, cum tendantur isti, inflenturque nulla vi contrahente, oris detorsio emergit hemiplecticorum symptoma frequentissimum si quod aliud. Contingit oris detorsio & in spasmo cynico, quæ tamen non a resolutione, sed a convulsione ortum traducit. Ne in fraudem inducantur Medentes facit Ermulleri monitum. Si enim oris detorsio oritur a resolutione, pars illa, quæ trahitur & resoluta est mollis, & flaccida percipitur, & ad partem sanam trahitur, & hæc ipsa pars potest facile in naturalem ope manus restitui; si vero a convulsione nascatur, pars sana trahitur, atque illa, quæ convulsa est, dura, & firmiter contracta percipitur, & si retrahere eandem velis, non sine insigni dolore possis.

XI. *Signa venturæ apoplexiæ sunt insignis in somnum proclivitas, difficultas ad motum &c.*) Signa venturæ apoplexiæ unus instar omnium diligentissime tradidit Hippocrates. (2) Ea autem Medentibus probe tenenda sunt, ut imminens apoplexiæ insultus avertatur. Jam vero ad illa speciatim quod spectat, animadvertendum est pleraque non aliunde esse repetenda, quam ab eadem causa, a qua potissimum apoplexia, tamquam rivulus a fonte ortum traducit, levius tamen operante. Aptius ne insignem in somnum proclivitatem, difficultatem ad mo-

(1) lib. 1. obs. cap. 17.

(2) coac. prænot. n. 161. & 164.

motum, aliaque ejusmodi symptomata, quam ad spiritus animales in organa sensuum, & motuum ægre admodum, ac seigniter influentes, retuleris?

Vertigines diuturnæ.) Vertiginem primum quasi apoplexiæ gradum appellare ausim. Languesciente nimirum spirituum animalium influxu in organa sensibus, ac motibus externis dicata, aliquas nervos opticos constituentes fibrillas eodem destitui verosimile videtur; has iccirco inæqualiter tendi necessum est. Hinc sequitur quod radii solis modo in hoc, modo in illud filamentum incidant, unde objecta locum mutare videantur. Fieri etiam potest, ut multi radii ab objectis in oculum missi, cum in eas oculi partes incidant, quæ naturali tensione, atque robore spoliatae sunt, nullam fere motionem in iis partibus excitent, sicque objecta languide percipiantur, qui alter vertiginis gradus est. Quod si omnes fere nostri corporis fibræ eadem de causa inæqualiter tendantur, vacillare coguntur; hinc corpus corruere necesse est, qui vertiginis gradus apoplexiæ congener est.

Tremor præcipue capitis, dentium stridor in somno, incubus.) Quid quod ab inæquali hac tensione nerveorum filamentorum tremores capitis, dentium stridorem in somno, incubum exoriri censendum est? Cum nempe inæqualiter tenduntur nervi in musculos rectores capitis se insinuantes, fit ut, cum iidem relaxentur, suo ipso pondere dilabatur caput liberum a facultate retinente; cum vero contrahuntur vi facta, rursus sustentetur, adeo ut ex alterna horum musculorum actione motus tremulus capitis superveniat. Si muscoli maxillas moventes relaxati ob languescentem spirituum animalium in eosdem influxum, influentibus rursus spiritibus vi extemplo contrahantur, illisodentium contingit, hinc stridor. Neque rarum est, in musculos respirationi famulantes, pectoris videlicet, & diaphragmatis prædictum spirituum influxum per nervos impediri, unde muneri suo obeundo inepti evadant; hinc sensus ponderis, & compressionis thoracis. Ex adverso inæqualiter tensis ob impedimenta eorundem spirituum nerveis filamentis nervos constitutibus ad musculos faucium, & gutturis tendentes eosdem convelli contingit, hinc constrictio eorundem tanta, ut suffocari sentiat, quæ affectio incubus nominatur.

Palpitatio cordis per noctem invadens, aurium tinnitus.) Prout impedimentum cerebro inhærens magis, vel minus spirituum animalium in cor influxum prohibet, fit ut modo validius, modo infirmius cor moveatur, interdum vero eisdem copiosius, atque uberius fluentibus, maxima vi, atque impetu facto, præter naturam contrahatur, hinc palpitatio cordis. Quæ quidem omnia per intervalla homines invadunt ob id potissimum, quod glandulæ cerebri, ductusque nervei eidem appensi suas nativas dimensiones acquirunt, adeoque spiritus animales libere, & in sufficienti quantitate antiquas semitas repetere valent. Horum nonnulla per noctem invadere facit ea ratio, quia tempore somni spiritus animales ægrius moventur, ideoque liber eorundem excursus facilius intercipitur. Ob inæqualem hanc spirituum secretionem, ac derivationem in nervos, atque abhinc prodeuntem nerveorum filamentorum inæqualem tensionem, fit ut in sensorio communi soni cujusdam extrinsecus mediante aere advenientis idea formetur, hinc aurium tinnitus.

Jugularium, arteriarumque temporalium turgentia, oculorum & faciei rubor &c.) Quamvis apoplexia diversissimæ naturæ homines invadat, qui abundant sanguine, qui plethorici sunt, qui robusti, qui calido, ut ajunt, temperamento, qui exsucco, qui humidi ex adverso, & molli habitu donantur, illos tamen qui venarum colli jugularium, & arteriarum temporalium turgentiam, qui totius corporis, & faciei præsertim ruborem habent, vel contra pallidi, quibus seri, muci, salivæ per os, nares evacuationes suppressæ sunt, quique sero, & pituita abundant, facile in apoplexiam labi observationibus compertum est. In his enim seri, ac lymphæ in cerebro effusiones contingunt, solidæ partes atonia corripiuntur, hinc stagnationes materiæ lentæ, ac difficilis, glandularum obstructions, in illis vero vasorum nimia distentiones, disrupsiones, glandularum compressiones, aneurysmata, polypi, atque alia ejusmodi mala subsequuntur, quæ cum spirituum animalium secretionem, derivationemque in nervos prohibeant, apoplexiam valent procreare. Ex quibus liquet, ad habitum etiam ægrorum, temperamentum, constitutionem respiciendum esse, ut venturam apoplexiam facile

facile dignoscamus, atque ei prompte, si fieri ullo modo potest, succurramus.

Extremorum refrigeratio sine causa manifesta, urinae atrae modicae cum subsidentia crassa, & tenaci spuma.) Invasuram apoplexiam portendit extremorum refrigeratio sine causa manifesta ob id potissimum, quod indicio est perductos extemplo ad extrema corporis humores lentos, ac difficiles, qui cum frigus in extremitatibus, tum vasorum, glandularumque cerebri obstructions valent progignere, hinc apoplexiam. Colorem ærugineum, atrum, & parvam quantitatem urinae provenire a quantitate liquidi minore, quam quæ naturaliter contineri in urina deberet præclare ostendit Cl. Bellinus. (1) Quare illam liquidi portionem intra corpus subsistere alicubi oportere, & cum cætera apoplexiam portendant, subsistere ad cerebrum haud dubie affirmat. Sedimentum porro crassum cum tenaci spuma, crassorum, viscidorumque humorum copiam arguit, qui cum ægre per vasa moveantur, hære alicubi necessum est; hære autem & retineri ad cerebrum contingit, cum certus in solidis partibus tonus deficiat, qui ad impellendos eosdem valeat.

XII. *Apoplexiam fortem solvere, impossibile, debilem vero, non facile.*) Hippoc. In forti apoplexia præter cerebrum, etiam cerebellum affici demonstratum est. Cum a cerebello juxta Cl. Willisium originem mutantur nervi, qui in partes naturalibus motibus dicatas inferuntur, læso eodem, sanguinis motum per pulmonum vasa, & universi corporis perturbari contingit, insigne respirationis opus perverti, sine qua Animal vivere non posse tam certum est, quam quod certissimum. Si magna fuerit læsio, homines momento fere temporis, vel saltem intra viginti quatuor horas de medio tolli haud infrequenter observatum est. Sin minus, eodem revertente morbo tertia, aut quarta die hominem profligari expectandum. Septimam certe, aut undecimam raro attingit. Quod autem debilem solvere non sit facile facit potissimum nerveorum tubulorum exquisitissima structura, atque eorum cavitas adeo angusta, ut cum semel vitiati fuerint, suas antiquas dimensiones reacquirere, ideoque spiritus animales suas antiquas semitas repetere non va-

leant. Eandem describere viri præstantissimi Levvenockius, Ruyschius, Vieussenius alique. Ita Hippocrates contumaciores morbos nervorum facit, quam venarum, quia in his humores facile fluunt propter amplitudinem, ac diametri capacitatem, & facilem tunicarum quibus donantur distentionem, quod de nervis æque dici non potest.

XIII. *Universali apoplexiæ particularis plerunque succedit.*) Filamentorum nerveorum structuram facile perverti experimentum supra allatum Cl. Valsalvæ a præstantissimo Morgagnio confirmatum adeo egregie evincit, ut nullus supersit dubitandi locus. Ligatos enim nervos ad cordis jugulum, licet vinculum statim solutum fuerit, perinde læsos fuisse, ac si amputati fuissent, mors quæ paulo post sequuta, satis abunde declaravit. Et tamen nervos exeuntes a cerebro, & spinali medulla meninges induere, robustiores fieri, firmioresque passim tradunt Anatomici. Quid si morbi causa in cerebro subsistat, ac nervos qui ibidem multo molliores sunt afficiat? Vel fortis obstructio sit, vel compressio, vel disruptio vasorum sanguiferorum, & glandularum cerebri, quibus inhibeatur spirituum animalium secretio, atque in nervos derivatio, nerveorum filamentorum structuram sic perverti contingit, ut naturalis spirituum animalium a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum excursus restitui nulla ratione queat. Hinc est, cessante, vel natura, vel arte apoplexia universali, ob certam in quibusdam filamentis offensam remanentem, vel ob heterogeneum quid, & extrinsecum in glandulas, & nervorum cavitates expressum, altiusque penetrans, atque obstruens, apoplexiam particularem, vel alterutrius lateris paralysem sequi. Propterea sapienter a Cornelio dictum (2) apoplexiam debilem non acutum quidem esse morbum, sed plerunque incurabilem.

XIV. *Febris de genere ephemerarum vehemens ægro nondum debilitato superveniens &c. Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt (græce aphoni) & stertunt, ii septem diebus pereunt, nisi febris eos apprehenderit.* Ita perbelle Hippocrates 6. aph. 51. Per vocis privationem apoplexiam intellexisse Hippocratem, in qua ægrotantes non voce tantum, sed sensu,

mo-

(1) de morb. cap. de Apoplex. (2) lib. 3. cap. 27.

motuque privantur cum Galeno supra adnotatum est. Quibus sic constitutis licet colligere, febrem per Hippocratem Apoplexiæ remedium esse. Cum vero apoplexia plures ac contrarias inter se causas agnoscat, & sua eidem sint tempora (sunt autem omnibus fere morbis) & plurima sint febrium genera, quærendum restat quodnam febris genus esse debeat, cujusnam apoplexiæ remedium, quo tempore eidem supervenire necessum sit, ut solvere ipsam valeat. Ne diutius, quam par est, in morbi physiologia immoremur, paucis habeto. Febris hic intelligitur de genere ephemerarum, qua materia lenta, ac difficilis resolvatur, serum ac pituita abundans absumat, sanguis fundatur, unde major spirituum copia corticalibus glandulis suppeditetur, relaxatæ partes congruo eorumdem influxu vigorentur. Apoplexiam porro ab eadem materia lenta, ac difficili originem mutuari necessum est. Secus enim vel sanguinis copia vera, vel apparens morbo ansam dederit, vel nimis velox ejusdem motus in cerebrum, vel vforum sanguiferorum, ac lymphaticorum disruptio, vel tumor, vel aneurysma, vel polypus, atque alia hujusmodi fere innumera, tantum abest ut salutaris sit, ut potius in summam perniciem, ac damnum cedere possit. Cum enim febres ejusmodi sanguinem majorem in modum exagitent, commoveant, fundant, exsolvant, plethoram sive veram, sive apparentem, ac velocem motum sanguinis in cerebrum augeri, tumores, aneurysmata facile dirumpi nemo est qui non videat. Aucta vero morbi causa, morbum imminui, credat *Judeus apella, non ego*. Quamquam si aucto sanguinis motu abripiantur acres, mordacesque sanguinis particulae, quæ nerveas fibrillas pungendo, ac mordendo convulsionem membranarum cerebri progignunt, sanguini fluenti pervasa corporis immisceantur, unde a stimulo, ac morsu liberentur, apoplexiam a convulsione membranarum cerebri profligari spes est aliqua. Occasionem dedit Hippocrates qui 5. aph. 5. *Si ebrius, inquit, repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, aut &c.* Cum enim ab ebrietate oritur apoplexia, ob convulsionem meningum oriri uno accuratiorum fere omnium interpretum ore perhibetur, propterea col-

ligi illud posse videtur febrem acres, mordacesque particulas abripiendo, ac circulo restituendo, apoplexiæ a convulsione prodeuntis remedium esse. Res autem dubia, & discriminis plena, nisi prædictis muneribus obeundis par sit. Debet tandem febris, ut salutaris sit, ægro nondum per morbi diurnitatem debilitato supervenire. Secus enim confirmata morbi causa non solum eidem profligando apta existit, sed symptomatice cum sit, atque ex eo fortasse exoriatur, quod effusi sint e vasis humores, corruptique, malum portendit. Id quod idem Hippocrates in Coac. affirmavit, inquiens. *Apoplecticæ affectiones de repente exsolutorio modo fientes, febre progressu succedente, perniciosæ*. Si de febre convulsioni superveniente speciatim sermo sit, legi meretur Prosperi Martiani locus (1) supra allatus. Cum enim ei contigerit observare mulierem quandam ex vini potu apoplecticam factam superveniente febre die sequenti a febris invasione mortuam fuisse, aphorismum sibi suspectum redditum fuisse testatus est. Cum vero contemplaretur, quæ habet (lib. 2. de mor. vers. 283.) *Si quis ex ebrietate voce privetur, & statim etiam sane ipsum & febris corripiat, sanus fit; si vero non corripiat, die tertia moritur*, demptam sibi esse omnem difficultatem confessus est. Statim enim, seu nulla interposita mora febrem supervenire debere, ut salutaris sit, Hippocratem tradidisse conjecit scite admodum sapienterque.

XV. *In insultu apoplexiæ si æger plethoricus, succique plenus &c. sanguis nulla interposita mora detrahendus.* Ut curatio apoplexiæ rite succederet, oporteret singularum causarum, quæ ad intercipiendum motum spirituum animalium faciunt, rationem assignare, ut congruæ inde indicationes ad easdem removendas elici tuto possent. Quod de quibuscumque morbis affirmavit generatim Galenus (2) ubi habet: *Perfecta curatio a causis exorditur*: Et Celsus inquiens: *Is recte curat, quem causæ origo non fallit, quia causæ investigatio, ejusdemque primordia, & occasio in affectionis, & remedium cognitionem amplissimam deducunt*, ut mittam, quod in eandem sententiam tulit Fernelius (3) *Morbos absque causarum præcognitione nec præcaveri, nec feliciter curari posse*. Id autem facere in tanta causarum di-

(1) In adnot. ad aph. 5. sect. 5.

(2) lib. 1. de meden. meth.

(3) lib. 1. cap. 4. med. met.

diversitate, & rerum angustia aleæ plena res est.

Quare salubre est accuratiorum practico-
rum consilium ad generalissima remedia con-
fugere, pro causarum, quæ subtilitatem om-
nem artis minime superant, varietate, va-
ria. Ubi æger plethoricus sit, succique ple-
nus, ejus facies intense rubeat &c. garrire
is minime videatur, qui apoplexiam ad
plethoram seu veram, seu apparentem glan-
dulas cerebri comprimantem, vel ad obstru-
ctionem vasorum sanguiferorum ob sanguinis
crassitiam, visciditatem, congelationem, as-
sationem, vel eorundem vasorum disrptionem
referat. Tunc vero quodnam remedii
genus efficacius venæ sectione, aut pro æ-
grorum opportunitate valentius? Profecto
depletis sanguine vasis minus distendi eadem
contingit, minus distenta minorem compres-
sionem efficere glandularum cerebri, hinc
spiritus facilius secerni. Huc accedit vasa
minus distenta validius, & fortius contrahi,
hinc majore velocitate sanguinem impelle-
re, & crassamenta si quæ sunt dissolvere,
id quod tenaciter vasis adhæret, & obstru-
ctionem, aut motus tarditatem efficit, id-
eoque turgentiam dimovere, attenuare,
exsolvere, circulo restituere, tandem e dis-
ruptis vasis minorem fieri sanguinis effusio-
nem, immo exhaustis venis effusum jam
reabsorberi, ac circulo reddi. Verbo dixe-
rim: in apoplexia a compressione, obstru-
ctione, disrptione vasorum sanguiferorum
illud est remedii genus venæ sectio, ut si
in summa rerum angustia sperari possit, id
ab una venæ sectione sperari jure possit.
Quamquam vero si de vasorum sanguifero-
rum disrptione sermo sit, venæ sectio ad
protrahendam quidem vitam valet, ad æ-
grum vero in pristinum valetudinis statum
restituendum nullatenus valet; eoque magis
si ab erumpente sanguine læsa fuerit glan-
dularum structura. In principio autem apo-
plexiæ sanguinem detrahendum esse facit
potissimum, quod tunc vires ægri adhuc
constant, ac firmæ sunt, & morbus eas ad-
huc radices non egit, quæ evelli non pos-
sint. Detractione sanguinis, priusquam apo-
plexia hominem invadat, celebrata nonnul-
los ab ejusdem discrimine liberatos fuisse
compertum est. Quo magis patet non so-
lum in principio apoplexiæ, sed ubi futu-
ræ signa apparuerint, sanguinem commodif-
sime detrahi posse.

(1) *com. ad lib. Epid. Hippoc. 2.*

Ex basilica brachii lateris sani (nisi &c.)

Ut ex latere sano detrahatur sanguis rem-
esse debere cum ægro, qui apoplexia parti-
culari oppressus sit, necessum est; si enim
universalis fuerit inter initia saltem, utrum-
que latus resolvi manifestum est. Sanum au-
tem cum sit, ex eadem detrahendum esse san-
guinem faciunt potissimum duo a præstan-
tissimo Aretæo indicata. Primum quod san-
guis uberius, & velocius ex parte lateris
sani effluit (unde etiam salubre practico-
rum consilium sanguinem lato vulnere im-
perato mittendum) deinde, quod sangui-
nem ex illa parte educit, quæ offensa est
pars cerebri, propterea fit ab eadem revul-
sio. Ad cujus rei statum melius intelligen-
dum, duo animadvertenda sunt. Primum
secta vena, quæ sanguinem haurit a parte
sana fieri, ut multum sanguinis effluat ex
arteria ejusdem partis sanæ, sectæ venæ cor-
respondentis, deinde ut sanguis ex eodem
ramo arteriæ partis sanæ velocitate magna
in venam effundatur; atqui sanguis veloci-
tate magna fluens per arteriam partis sanæ
efficit, ut sanguis per arteriam partis affe-
ctæ tardius moveatur, & ab eadem sangui-
nem revellat; ergo secta vena, aut arteria
partis sanæ, fit revulsio a parte affecta.

Postea si opus sit ex jugularibus.) Cum
animadverterint nonnulli sectam venam,
quæ sanguinem haurit ab arteria, quæ pro-
xima est arteriæ pars affectæ, efficere debe-
re, ut sanguis velocitate magna per illam
moveatur, atque cum velocitate magna per
eamdem moveatur, sequi oportere, ut per
arteriam proximam parti affectæ tarde mo-
veatur sanguis, & a parte affecta plurimum
revellatur, in eam opinionem venerunt, ut
crederent, in apoplexia, cæterisque gravif-
simis capitis affectionibus jugulares venas
aperiendas esse. Cum enim jugularis exter-
næ propagines extremæ arteriæ carotidis ex-
ternæ ramis inserantur, fit ut secta vena
jugulari externa sanguinem hauriat ex ca-
rotide externa, quæ sanguinem mittit in
externas partes capitis: cum vero carotis
externa proxima sit carotidi internæ, fit ut
educto sanguine a jugulari velocitate majo-
re moveatur per carotidem externam, hinc
sequitur, ut minore velocitate influat in
internam, quæ cranium intrando cerebrum,
ejusque membranas adit, ut præ cæteris od-
stendit Cl. Freindius, (1) qui præclare ad-
eo doctrinam hanc pertractavit, ut nullus
supra.

supra. Satius tamen duxerim prius sanguinem emittere ex basilica, quam ex jugularibus, quæ quidem vena cum sanguinem hauriat ex ramo arteriæ subclaviæ, revulsionem ex carotidibus moderatam efficit, ac citra noxæ periculum.

Cave autem, ne suppressæ sint improvise excretionis sanguinis ex utero, aut hæmorrhoidibus; tunc enim prius saphæna pedis secanda &c.) Saphæna pedis omnium maxime distat a parte affecta. Fit propterea, ut per arterias proximas parti affectæ eadem fere velocitate moveatur sanguis, nulla, vel insensibilis fiat ab eadem revulsio. Rem si

Cerebrum A

Cor

C

B

Extrema inferiorum artuum.

placet illustremus. Si obstructio e. g. sit in A venam seces in B, quamvis in B sanguis magna affluat velocitate, cum tamen infiniti sint ramuli venularum correspondentes arteriarum ramulis, quæ sanguinem deferunt a B in C, & infiniti ramuli arteriarum, per quos sanguis a C deferitur in A, nemo est qui non videat in distantia illa insigni vasorum B A vix ac ne vix quidem motum sanguinis versus A imminui, hinc nullam aut fere nullam revulsionem fieri a parte affecta. Cum nempe saphæna pedis sanguinem hauriat a ramis arteriæ cruralis, hæc autem longissime distet a carotidibus, licet per crurales ramos velocitate magna moveatur sanguis, velocitas tamen per illos ramos minime prohibere valet, quominus eadem fere velocitate feratur in carotides, ab his in cerebrum, ac propterea fiat ab eadem revulsio. Ex quibus liquido constat in quanta obscuritate versentur, qui cum revulsionis causa sanguinem emittere volunt, venam secandam imperant in parte maxime dissita ab illa, quæ offensa est, in eam spem adducti, quamminimam sanguinis ad locum affectum perventurum. Contingit vero non raro a partibus longe ab affectis dissitis sanguinem summa velocitate in affectas irrue-re, quod familiare maxime est iis, quibus suppressæ sunt improvise evacuationes sanguinis ex utero, aut hæmorrhoidibus. Tunc vero ad hunc sanguinis affluxum saltem per aliquod tempus cohibendum præstat venam in partibus inferioribus e. g. saphenam in pede incidere. Illuc enim velociter accurret sanguis, ideoque minore celeritate, vi, atque impetu ab inferioribus in superiores partes. Hac ratione imminuto sanguinis affluxu ad caput poterunt superiorum partium venæ proximæ arteriis partis affectæ secari, ut optato fine potiamur.

XVI. *In pueris, & valde senibus, in iis, qui præhumido sunt corpore &c. nunquam venæ sectio imperanda.*) Si obstructio vasorum sanguiferorum cerebri vel glandularum orta sit a seri copia, vel vasorum eorundem, ac fibrillarum medullarum flacciditate, tantum abest, ut juvet venæ sectio, ut in summam ægri perniciem, ac damnum cessura sit. Ubi adest seri copia adest solidorum partium flacciditas, ubi flacciditas ibi inopia spirituum animalium; hinc si detrahatur sanguis, una cum sanguine materia proxima spirituum educitur, ac nerveas fi-

bril-

brillas eorundem influxu destitutas magis magisque flaccescere, ac morbi causam augeri necessum est. Quare salubre accuratio- rum practicum consilium in pueris, & valde senibus, qui cachectici sunt, & a pre- gressorum morborum diuturnitate debilita- ti, a venę sectione abstinendum esse. Ea- dem enim plures immaturo fato interem- ptos fuisse observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus compertum. Quod diligenter tenendum est, ut in eadem administranda cautissime pro- cedamus. Illud enim est, quod, ut inquit Celsus (1) vel occidit, vel liberat. Aliud curationis genus vix unquam sanitatem resti- tuit, sepe mortem tantum differt, vitam in- terim infestat. (2) Post sanguinis missionem si non redit & motus, & mens, nihil spei superest.

XVII. Ut summum cucurbitula magna oc- cipiti admoventi potest. Incisionem loci in quo est vena occipitalis, & cucurbitulam admotam sanguinem exfugere magno cum fructu in violentis capitis affectionibus, ac citra virium imbecillitatem, presertim in apoplexia novere practici felicissimi. Zacu- tus Lusitanus (3) desperatam apoplexiam hoc solo remedii genere profligatam fuisse testatus est. Situs venę occipitalis (quę si secari posset ad sanguinem immediate e ce- rebro educendum valeret) ansam dedit pre- stantissimo Morgagnio ad errorem tollendum eorum, qui collo cucurbitulam admoventi jubent: occipiti enim admovendum esse unus instar omnium luculenter ostendit.

XVIII. Ceterum uti dolorifica omnis gene- ris, atque extimulantia medicamenta vel ini- tio in hac apoplexia specie efficacissima sunt &c. ita in illa &c. Minus docti medici, simul ac apoplecticum invisunt, ad remedia revellentia, ac stimulantia omnis generis confugiunt. Illa quidem ad humorum af- fluxum in caput, ac turgentiam minuen- dam, hæc vero ad solidarum partium to- num restituendum, quo fluidis, ac spiriti- bus calcar addatur, atque organa sensui, & motui dicata debita eorundem copia vi- gorentur. Neque sane eos fallunt rationes multę eęque satis firmę, si apoplexia, quod haud infrequens contingit, obstructionem vel vasorum sanguiferorum vel glandularum cerebri a lenta, ac difficili materia eisdem

tenaciter adherente pro causa agnoscat, vel feri copiam, vel vasorum eorundem sangui- ferorum, ac fibrarum cerebri medullarium flacciditatem. Cum enim operentur ejusce- modi remedia asperum sensum, ac dolorem inducendo, universum nervorum genus eo- dem percelli, easque partes nostri corporis in reciproco motu constrictionis, & relaxa- tionis excitari contingit, crassos, viscidos, inertesque humores attenuari, serum absumi, fibras flaccescentes in pristinum sui e- laterii statum restitui.

Huc spectant cucurbitula sicca &c. frictiones ex sale &c. vesicantia &c. Clysteres acres &c. Hęc porro duplicis sunt generis: alia simpliciter dolorifica in solidas tantum partes agunt easdem tendendo; alia quę in solidas & fluidas simul operantur, sales a- cres, mordaces, fundendique virtute pollen- tes eisdem immiscendo. Primi generis sunt cucurbitulę siccę, frictiones dolorificę, vesi- cantia, & hujusmodi alia. Licet crura, ac plantę pedum longissime distent a parte af- fecta, mirabilis tamen intercedit inter eas- dem consensus, ut his stimulis, caput quoque in consensum trahatur, atque ea ratione afficiatur, qua opus est ad fibrarum tonum restituendum, torpentes spiritus ex- citandos, obstructions vasorum sanguifero- rum, vel glandularum cerebri referandas. Memorabilis est observatio, quam habet Sachsus, (4) in aqua submersos sine vita, ac motu jacentes, vitę restitutos fuisse diu- turna pedum percussione, qua spiritus ex- citantur, ac fibrę in pristinum elaterii to- num restituuntur. Idem plane dictum ve- lim de frictionibus, quę asperę vocantur, & vesicantibus. Quamquam vero vesicantia vires suas exercere a plerisque reputantur non solum stimulo, sed acres, urentes- que particulas in sanguinem introducendo, quę sanguinis principia fundant, & si quid viscidum, ac lentum est, abstergant. De his erit alibi dicendi locus. Sed nullum fe- re efficacius remedium in soporosis affecti- bus, clysteribus acerbis sepe injiciendis. His enim non solum intestinum rectum stimu- latur, unde ejus fibris contractis, & con- tractione ad colon producta contentę in ipso feces ad inferiora protruduntur, sed totus intestinorum canalis & cum eodem mire consentiens caput in validiores motus soli- citatur,

(1) lib. 3. cap. 27.

(2) lib. 3. cap. 18.

(4) ampelograph. sect. 2. cap. 3.

(3) hist. 31. lib. 1. de med. princ. hist.

citatur, unde medullares cerebri, ac meningum fibras tendi, herentes ibidem humores dimoveri contingit, spiritus erigi, atque egrum profundo somno excitari.

Cum Pulp. colocynt. &c.) Colocyntidis pulpa vehementissimum purgans est, vimque suam cum malignitate conjunctam habet, unde nauseam, animi defectiones, atque alia ejusmodi symptomata inducit. Varias preparationes, & utendi modos videre est apud Cl. Boulducium H. R. S. A. P. & apud Ermullerum; nullum tamen certissimis experimentis confirmatum. Quare salubre practicum consilium ab ejusdem usu interno per os abstinendum esse. Commodissime autem in clysteres acres recipitur nodulo inclusa, & decocta cum decoct. carminat. in quam recipiantur postea mel. rosat. electu. de suc. ros. ol. rutac. & similia.

Huc suppositoria ex sal. gem. 3 ii. Diagryd. gr. x. &c.) Exsolutis recti intestini sphericis fibris clysteres injecti cum retineri nequeunt, statim rejiciuntur. His autem suppositoria substituuntur eventu felicissimo. Quæ ex melle ad ignem inspissato, & salinis pulveribus parantur, intestinum rectum stimulant quidem, ejusdem tamen fibras non scindunt, nec hæmorrhoidalia vasa referant, quemadmodum metus esset, si aciora incaute adhiberemus, eaque præsertim in quæ aloes ingreditur, cujusmodi sunt hiera picra & hujusmodi alia. Hujusce enim acutissimis spiculis hæmorrhoidalia vasa in iis præsertim, qui hæmorrhoidibus antea obnoxii fuerint, facile aperiuntur, vel vehementi irritatione facta inflammantur, ac dolor fere intolerabilis inducitur.

XIX. *Interim haustus ex aq. suc. melif. Betton. &c. cum spirit. sanguin. human. gut. anglican. &c.*) Ad remedia quod spectat per os propinanda, quæ non solum solidas partes percellunt, easdem stimulando, sed sanguini immixta tenui oleo, sale, seu spiritu, quo facta sunt, eundem fundunt, atque exsolvunt, obstructions referant, ac spirituum animalium secretionem derivationemque promovent, plurima medicinam facientibus præsto sunt. Primum cephalica omnis generis simplicia, quorum alia odore, & sapore grata sunt, & calida vocantur, ut abrotanum, bettonica, lavendula, majorana, melissa, saliva; alia vero odore grato nares afficiunt absque calore, ut li-

lium vulgare, lilium conval. & frigida appellari consueverunt. (1) In calidorum censu numerantur spiritus alchali volatiles, sal. armoni. Cornu cer. fuligin. sanguin. & cran. human., guttæ Anglicanæ dictæ spirit. seric. aliaque ejusmodi. Huc spectant sales volatiles oleosi in forma ut ajunt solida, quorum mentionem silentio præterivimus, ne pompam magis, quam selectum quærere videremur. Nihil vero aliud sunt, quam sales volatiles alchali urinosi, oleis essentialibus quarundam plantarum uniti, quæ his, vel illis nostri corporis partibus specificè opitulari creduntur. In horum censu veniunt sales illi Anglicani, qui hoc vel illo odore donantur, prout hoc, vel illo oleo essentiali imbuti fuere, unde alia odorem roris marini, lavendulæ, menthæ, vel aliorum simplicium referunt. Plures sunt modi hosce sales volatiles oleosos componendi, quos describere viri præstantissimi Boerhaavius in sua Chem. & Fridericus Hoffmannus in observationibus chemico-physicis, qui doctrinam hanc solertissime pertractarunt.

Sed ad sales volatiles oleosos in forma, ut ajunt, liquida redeamus, de quibus notandum est, nihil esse aliud, quam spiritus volatiles alchali cum spiritu vini, & spiritu salis armoniaci in oleum tanquam in elixirium receptos. Neque illud silentio prætereundum est, quoscunque spiritus volatiles adhiberi posse in hoc opere, dummodo optime fuerint volatilizzati. Nul- lum enim discrimen intercedit inter spiritum ver. gr. sanguinis, & cranii humani, & cornu cervi, & similes, si eque omnes volatilizentur, ut supra laudati Boerhaavius, & Hoffmannus testati sunt. Quid de celeberrimis illis guttis Anglicanis dicendum? Scire licet ab aliis spiritibus volatilibus oleosis in hoc tantum differre, quod loco spiritus salis armoniaci, spiritus quidam ex serico destillatus adhibetur. Quamquam non solum ex serico, ut Angli solent, sed ex aliis etiam filis, ac telis ejici possunt hi spiritus, quod Gallis Anglos emulantibus solemne est.

Ceterum ad usum quod spectat horum medicamentorum sedulo cavendum est, ne in fraudem facile inducamur, quibuscumque apoplecticis præscribentes, quemadmodum Sylvio aliisque accidisse novimus.

D

Licet

Tom. I.

(1) *Conf. libel. inscript. de virib. medicam. Boerb.*

Licet enim grates habendę sint Sylvio, quod inventis hęc medicinam ampliorem fecerit, plurima tamen incommoda, ac detrimenta hinc emanasse dolendum, cum in quacumque apoplexia, cęterisque ejuscemodi morbis miris laudibus extolleret. Quorsum hęc dicam etiam me tacente facile omnes intelligunt. Nimirum in humorum visciditate, lentore, in serosa colluvie, in solidarum partium atonia, atque ab hinc prodeuntibus vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri obstructionibus locum quidem habere, in iis tamen in quibus venę sectio indicatur non esse adhibenda priusquam vasa fuerint eadem depleta. Periculum enim est, ne imperus humorum ad caput, & inde stagnatio, neve irritatio, & constrictio, major, quam par est, promoveatur.

XX. *Aquę antapoplectica dictę majori in dosi minus arident.*) Idem plane dictum velim de spiritibus quibusdam ardentibus, aut tincturis per spiritum vini ex simplicibus cephalicis paratis, quę specioso aquarum antapoplecticarum titulo insigniuntur, quę præterquamquod tunc solum locum habere videntur, cum humores lenti, ac difficiles, vel serosi, vel atonia solidarum partium morbo ansam dederit, non autem plethora, seu vera, seu apparens, vel convulsio, accedit præterea horum spirituum repetito usu spiritus animales magis magisque figi, ac cogi, quemadmodum in ebrietate contingit. Et sane ardentes spiritus licet simul ac assumpti sunt, fundendi, exsolvendique virtute præditi esse videantur (id quod calor, vis, robur, faciei, & oculorum rubor manifestant) post breve tamen tempus fluidis condensandis, cogendisque opportunos existere supra a nobis demonstratum est. Quare ab iisdem vel omnino abstinendum est, vel cautissime saltem utendum & parca dosi cum aliis cephalicis aquis consociata, ne summa in egros detrimenta emanent, ac damna.

Salis volatilis succini grana aliquot.) Distinguendus est sal volatilis succini ab aliis omnibus salibus volatilibus; cum his enim nihil fere commune habet. Acidum mite, ac blandum est, quod cum renum, tum pulmonum, ac cerebri, ac viscerum fere omnium amicitia clarum fecit. Ut in renibus blanda titillatione feri urinarii sepa-

rationem promovet, in pulmonibus crassarum, viscidarumque sordium expectorationem, ita in cerebro, qua leniter stimulando, qua lentos, ac difficiles humores resolvendo, acidos aut alio quovis modo irritantes saponem corrigendo, uberiores spirituum secretionem excitare valet, atque eorumdem in nervos derivationem, unde egros alacriores fieri contingit, atque ad motum voluntarium, & sensum expeditiores. Ex unione hujusce salis volatilis cum spiritu cornu cervi fit mixtum quoddam medicamentum, liquor cornu cervi succinatus dictum in violentis capitis affectionibus præstantissimum, si quod aliud.

XXI. *Si paroxysmus diutius protrahatur, spirituosas naribus admoveantur.* Ejusmodi sunt spiritus sal. armoniaci &c.) Spirituosas, quęque odore acutissimo sunt prædita, naribus admoveere principio apoplexię periculosum est. Cum enim in nulla corporis parte nervi magis conspicui sint, quam in membrana Schneidheriana olfactus organo, a tenuissimis illis, ac subtilissimis particulis naribus exceptis, nervorum rami, qui per eandem distribuuntur, vehementissime irritantur, vellicanturque. Verendum est autem, ne si inter initia statim, & priusquam fuerint vel venę sectione, vel morbi diuturnitate depleta, in partes cerebri turgidas, & nimis impeditas irritatio, & constrictio major, quam par sit, promoveatur, ac major inde stagnatio, aut humorum e vasis expressio, aut tumoris disruptio succedat. Quare salubre practicum consilium, ad spirituosas hæc naribus admoventes solum paroxysmo plus æquo perdurante, ac cæteris frustra adhibitis deveniendum. Quę quomodo accepta esse possint iis, qui ejuscemodi medicamenta non solum initio morbi, sed quod magis est in apoplexia ab effuso intra cranium cruore, aut ab infarctu inflammatorio, aut plethora nimis distendente prodeunte, in usum vocant, viderint alii. De effluviis efficaciam legi meretur Boyle in tract. de mira eorumdem subtilitate, item Kerchringius, (1) ex quo habemus odorifera corpora unico temporis momento vel prodesse, vel nocere posse.

XXII. *Sternutatoria in hominibus præsertim laxioris structurę &c.*) Sternutatoria medicamenta cum membranam Schneidherianam,

(1) Spicileg. anat. obs. 15.

rianam, tum nervos omnes cum eadem consentientes, maxime in organa respirationi dicata sese inferentes in convulsiones agunt, unde capitis, thoracis, abdominis, ac totius corporis validissima concussio sequitur. Si igitur principio morbi adhibeantur corpore non bene prius præparato, vasisque depletis, apoplexiam potius confirmare valent, quam tollere, ac profligare. Nec defunt exempla eorum, qui tales evaserunt propter sternutatoria. Vid. Rhodyana lecta ad Septalii librum *sect.* 17. item Nimannus *de apoplexia cap.* 46. Quid pulvere nicotiano hodie familiarius? Nullam enimvero ex eo noxam unquam obortam crederes. Et tamen eodem nimia quantitate assumpto quemdam civem Ferrariensem comate somnolento adeo potenti correptum fuisse, ut nulla arte excitari potuerit, tandem septima die mortuum fuisse, alterum vero eadem de causa ex phrenitide misere interemptum memorat Josephus Lanzarius in M. N. C. Dec. 1. an. 2. obs. 131. Animadversione dignum est, quod tradit Sigonius, multos tempore Gregorii Magni sternutando mortuos fuisse, hinc morem sternutantes salutandi obortum. Quo plerique ad vehementer credendum adducti sunt apoplexiæ causam fuisse cerebri concussionem, quæ sternutando peragitur. Verum præterquamquod & Thucydides *lib. de bello Pelopon. sect.* 131. lethalis cujusdam sternutationis mentionem facit in famosa Atheniensium peste grassantis, & Polydorus Virgilius *lib. 6. de invent. rerum*, falsum est sternutantes salutandi consuetudinem tempore solum Gregorii Magni obortam esse, cum antiquissimam esse consuetudinem, & Aristotelis, & Plutarchi aliorumque testimonia evincant, affirmantium id facere solitos Veteres, ob summam erga cerebrum, quod principem hominis partem, nervorum, spirituum, omniumque sensationum originem animæ intelligentis sedem constituiebant, venerationem (1), accedit præterea sternutando cerebrum ita concuti non posse, ut apoplexia subsequatur. Quare satius est credere sternutationem esse signum

convulsionis meningum, qua facile occludi possunt ductus, atque emissaria spirituum, unde apoplexia. Id quod confirmant alia gravissima incommoda, quæ sternutationem sequuntur, quæ non ad alias causas quam ad convulsionem apte retuleris. Vid. Guilielm. Fabricius (2) Platerus (3) Wagnerus (4) Theodor. Kerchringius (5) aliique.

Quare ex hyssop. Satur. pul. &c.) Quamvis sternutationem excitare valeat irritatio quæcumque cum penna, vel cum papyro convoluta facta, vel transitus repentinus e loco obscuro in valde lucidum, Aristotele ac Cl. Schneidero (tract. de sternut.) testantibus; quæ tamen acribus, stimulantibusque particulis constant. quæque nerveas fibras, quæ in membranam narium interiora occupantem desinunt pungere, mordere apta sunt, errhinorum titulo insigniuntur. Quo acriora sunt corpora, eo majorem faciunt irritationem. Sic errhina ex hyssop. Satur. & ejusmodi aliis parata levem excitant sternutationem, nec tanti faciendam, quanti illa, quæ ab euphorbio, helleboro, aliisque acrioribus, corrugantibusque majorem in modum nerveas fibrillas, unde convulsio interdum lethalis meningum supervenit. Rem ita se habere clare evincit casus, quem Venetiis in honesto viro nuper accidisse novimus (6) infesto quodam nasi morbo presso, quem aliis ad aliud genus referentibus, tandem re diligentius perpensa ab extero quodam Professore, qui sui nominis famam variis curationibus disseminaverat, & ab alio celebri Veneto in auxilii partem vocatus, polypum esse cum ossium nasi læsione communi consensione decretum fuit. Quamvis Chirurgus, qui ordinarius curationi aderat id ægre tulisset, & varie a variis de polypi nomine, sarcoma ne, an vero polypus proprie esset morbus denominandus disputaretur, cum celticæ virulentæ suspicio quoque non levis adesset, blandorum mercurialium, balneorumque emollientium usu esse pertractandum uno ore constituerunt. Mirum autem nescio quo fato proprio amore du-

D 2

ctum

(1) Vid. *questio Academica Cl. Morini cui titulus: Per qual cagione si auguri del bene a chi starnuta*, nelle memorie di Trevoux, in Venezia presso Antonio Groppo.

(2) *cent. 1. obs. 24.* (3) *lib. 1. prax.* (4) *In M. N. C. an. 1. obs. 26.*

(5) *Observat. anat. cap. 2.* (6) *Nuova edizione del foglio in cui si dà la storia delle controversie nate tra Professori Medici, e Chirurghi circa la mortal malattia del Signor N. N. ec. Con le note ec.*

stum Chirurpum, suæ debitionis minime conscium, stipticum quoddam vehemens aluminosum sarcomati applicuisse, qua hæmorrhagia primum, mox narium membranæ, & meningum inflammatio oborta diris convulsionibus, & principum animæ operationum læsione stipata, quam mors tandem excepit. Quantus Nobilium virorum, qui ægrum singulari amore prosequerantur, amicorum, & totius fere Urbis rumor pervaserit non facile dixerim. Varia dixerim ab aliis acriore stylo prolata fuisse, tandem Membranæ pituitariæ insensitivitatem ejusdem, & meningum inflammationis a stimulo inductæ ejiciendæ causa in scenam ductam. En sententiam, quæ a nonnullis tanta cum pompa circumferri solet, ut nil sit illustrius. Ill. Hallerus primus omnium ansam dedit, qui novam contra innumeras, & pene infinitas antiquorum, & recentium Anatomicorum, & Chirurgorum observationes opinionem de Insensitivitate Tendinum, membranarum &c. invehendo quæstionem excitavit, quæ nuperrimis temporibus multorum Philosophorum, Medicorumque ingenia dire exercuit. Quid de ea sentiam pronuntiare vix audeo, cum res tota in observationibus, atque experimentis sita, quæ varie a variis instituta fuerunt, & tamquam vera, & infallibilia a suis Auctoribus vendita. Hallerus certe sibi plurimum tribuit, non parum iis, qui ipsum novitatis amore illecti sectati sunt, quos ad sidera extollit. (1) Fuerunt hi fere P. Audrich, Bassani, Caldani, Cleric. Fontana, Graziano Morandi, Moretti, Paliani, P. Petrini, P. Pozzi, P. Tosetti, Verna, alique nobis incogniti Bordenave, Broklesbii, Cigna, Farion, Hunterus, Housset, Mieg, Muhlmann, Piazza, Vivienzi, alique qui obiter aliquid dixerunt (2) qui sane, & satis multi fuissent, & satis nobiles, nisi & alii fuissent & multo plures, clariorisque nominis, qui luculenter contrariam sententiam comprobarunt, &

demonstrarunt, quosque hic eodem ordine percensendo numeramus, Arvigoni, Bertossi, Bianchi, le Cat, Delius, Fabri, Fe, Girard de Villars, Krause, Laghius, Lambertus, Lotterus, Monro, Petrioli, Ponticelli, Radnitzki, Reimarus, Rossi, Sanseverini, Tacconi, Vandebos, Vandellius, Villesavoye, Whytt, omnes Anatomix, Chirurgiæ, & Medicinæ Professores clarissimi: cum ex illis plures Cenobitæ, aut Clerici fuerint, qui vix, ac ne vix quidem cultum Anatomicum agnoverunt. Quid de observationibus, atque experimentis dicam, quæ & multo plura, & diligentius instituta fuisse constat? Illas prætereo a Majoribus fere nostris institutas, & ab iis, qui successu temporis omni ævo floruerunt, eximiis viris, infinito quarum numero de sensitivitate plurimarum partium humani corporis adeo evidenter constat, ut in dubium revocari nulla ratione posse videantur, atque ad Hallerianas fere me converto; quas omnes simul collectas quadragesimo tertio numero coerceri, omnem quantumvis in iis percensendis diligentiam adhibeas, non plures facile deprehendes, cum illorum qui contrariam sententiam sustinent centum, & quatuordecim excedant, ut ex clarissimis viris colligi potest, Bianchi, (3) Le Cat (4) Fabri (5) Jactica (6) Lamberto (7) Lottero (8) Marescotto (9) Sanseverino (10) Taccono (11) Villesavoye (12) & egregio viro supra ætatem florentissimo Vandellio (13) qui cum epistolam ediderit de Sensibilitate Pericranii, Periostii, Medullæ, duræ Meningis, Corneæ, & Tendinum (14), & alias duas de Sensitivitate Halleriana (15), contra vero duas primas acriter Hallerus scripserit, respondere illi se coactum fuisse testatur, Apologia (16), in qua ejusdem sententiam de insensibilitate Tendinum, membranarum ec. adeo egregie confutavit, ut nullum reliquerit hac de re ambigendi locum. Rem vero nostram quod spectat, mem-

- (1) *Memoires sur les parties sensibles, & irritables du corps animal t. quatr. a Lausanne 1760. p. 38. 41. 48. 73.* (2) *Larber, & Fraccasini in eorum operibus.*
 (3) *Racc. p. 2. pag. 12. 42.* (4) *Racc. suppl. p. 2. pag. 9. 11. 12. 14. 16. 17. 22. 23. 124. 291. Racc. p. 2. pag. 28. 117. 119. 122. 129.* (5) *Suppl. pag. 44.*
 (6) *Suppl. pag. 142.* (7) *Racc. par. 2. pag. 58. usque 64. 66. 311. 313. 316. 318. 319.* (8) *Racc. 278. 279. 290. 291. 299.* (9) *Suppl. pag. 142.*
 (10) *Racc. pag. 72.* (11) *Racc. pag. 81.* (12) *Racc. suppl. pag. 73. 221.*
 (13) *Racc. p. 2. pag. 216. 223. 234. 235. 238. 240. Suppl. 78. 221.* (14) *Patauii 1756.* (15) *Ibid. 1758.* (16) *Ibid. 1759.*

membranam Schneiderianam non solum sensu carere, sed acutissimo donari, si quæ aliæ partes, extra omnem dubitationis aleam positum esse videtur non solum per observationes cum multis ac frequentes, tum certas ac constantes, sed per Boerhavi (1) doctrinas docentis nerveas papillas, quæ per membranam pituitariam disseminantur, nusquam tam molles esse, adeoque nudas, proindeque tam facile afficiendas lædendasque. Quid quod præter olfactorios nervos diramationibus quinti nervorum paris donetur, quæ ganglii ope cum octavo communicant, & intercostali, plexibusque Abdominalibus, quo fit ut Schneiderianæ membranæ irritatio ad primaria viscera citissime propagetur, unde acribus, stimulantibusque applicatis, non solum sternutatione facta vi aeris violento impetu pulsi irruentisque in nares abstergetur mucus, sed violenta totius machinæ concussio, ac perturbatio subsequatur? Quo sane consequitur sternutatoria valde acriter cautiissime esse usurpanda, quod erat nobis ostendendum.

XXIII. *Purgantia, vomitoria in iis, qui sero abundant, & cacochymici, sunt tandem adhibenda.* Inter præsidia generalia, quæ apoplexiæ profligandæ apta censentur, numerantur quoque purgantia, atque vomitoria. Illud tamen hoc pariter loco animadvertendum est in principio morbi, quod & de plerisque aliis dictum est, pessime cedere. Quare sapienter admodum, ac scite statutum est a Cl. Rondeletio, monito Tralliani aliorumque exhibenda non esse nisi morbi decursu. Periculum enim est, ne irritatio major, & contractio quam par est, promoveatur, unde obstructions vasorum sanguiferorum, vel glandularum cerebri augeantur, aut confirmantur. Quid si apoplecticus homo factus sit ob plethoram seu veram, seu apparentem vasa plus æquo distendentem, glandulas, ac ductus cerebri comprimantem, ob velocem nimis motum sanguinis in cerebrum, vel effusionem ejusdem e vasis cerebri, vel convulsionem?

Quo magis patet, non solum morbo diutius protracto purgantia, atque vomitoria medicamenta esse adhibenda, sed in ea tantum apoplexiæ specie, quæ feri copiam, aut crassiores, difficilesque humores vasa

cerebri obstruentes pro causa agnoscit. Purgantia enim medicamenta cum serum educant, quo solidæ nostri corporis partes flaccescunt, systalticum etiam earundem motum intendunt, efficacissima esse medicamenta ad prodeuntes abhinc obstructions tollendas, torpentesque spiritus excitandos nemo est, qui non videat. Manifestior adhuc res est de vomitoriis; convulsio enim fibrarum ventriculi cerebro facile communicatur, hinc crassos, inertesque humores eidem tenaciter inhærentes dissolvi contingit, atque obstructions spirituum secretionem, derivationemque prohibentes referari. Huc accedit, quod in plerisque adest pravorum humorum in primis viis apparatus, qui ab emeticis medicamentis tolli commodissime potest. Solo usu emeticorum nonnullos apoplexia liberatos fuisse compertum est. Id quod Helmontius præ cæteris testatur in libro, in quo morborum sedem in anima sensitiva ponit, ac Wedelius confirmat in pathologia dogmatica aperte scribens, Jenensem quemdam regularium, qui in apoplexiam inciderat, hoc remedii genere in pristinum valetudinis statum restitutum fuisse; ac Riverius (2) memorans nobilem virum ter intra biennium apoplecticum factum ab obstructione usu emeticorum felicissime curatum. Quo loco animadvertendum est, hisce fere rationibus ductum Cl. Pitcairium Etmullerum carpere, qui miratur, atque ignorare se affirmat, cur vomitoria utiliter præscribantur in apoplexia. (3)

Pulvere ex Scammon., aut diagryd. gr. xx. Castor. elect. pul. ʒ i. ad ʒ ii. &c. radice Ipecacuan. &c. Haud equidem purgantia quævis, & emetica, quæ passim a Scriptoribus commendantur in usum vocaverim, sed ea tantum, quæ præstantissimorum virorum cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus utilia inventa fuerunt, & rationibus ab experimentis ductis confirmata. Purgante ex Scammonio Castor. &c. mira se in soporosis affectibus gravissimis præstitisse testatus est Cl. Trallianus, qui primus fere eodem uti cœpit, unde etiam pulvis Tralliani dicitur. Etiam si Scammonio ad pondus scrupuli unius, Castoreo vero duorum, qua dosi fere Trallianus solebat uti,

(1) *Instit. sect. 495.**math. lib. 2. cap. 11. sect. 18.*(2) *lib. 1. prax. cap. 20.*(3) *Element. med. phys.*

minus tutum videatur, tamen pulcherrima hujusce laus est neque nimium motum, neque nimiam irritationem inducere. Si de Scammonio sermo sit, succo videlicet lacteo plantæ cujusdam Scammoneæ dictæ, ex genere lactiferarum concreto, & ad solis radios ficcato, quamvis uti ex planta colligitur succus iste homini infestus sit, innocuum tamen reddere conati sunt Veteres fere medici. Itaque alii succo acido cydoniorum, alii fumo sulphuris corrigebant. Cl. Boulducius in A. R. S. A. P. plurima experimenta de Scammonio, variosque præparandi modos proponit. Quinam laudabiliores non facile dixerim. Vel Scammonio fumo sulphuris correcto utamur, vel succo cydoniorum soluto, deinde inspissato, quæ præparatio diagrydii titulo insignitur, vel alio quovis modo, illud certum est humores omnes sine ullo discrimine, & in quocumque subjecto educere. Adeo verum est ejusmodi purgans debile quandoque reperisse, ut ad ejus operationem juvandam necesse fuerit stimulum addere desumptum ex Trochisc. alhandal. quorum basim constituit Colocyntis, cujus supra meminimus, quamque licet minus tutam esse diximus per os assumptam, in trochiscos tamen alhandal dictos receptam & a seminibus purgatam, & quibusdam gummatibus oleo rosato prius inunctam apte commixtam illud evadere remedii genus, quod purgantium actionem intendit, compertum est. Castoreum præ cæteris omnibus volatilibus remediis valere plurimum adversus soporosos affectus cum Veteres, tum Recentiores fere omnes Medici testati sunt. Quibus quemadmodum explicandæ sint Juncheri observationes, qui Castoreum non solum remedium soporis esse vult, sed soporiferam eidem virtutem tribuit, viderint alii.

Radice Ipecuacannæ ex Brasilia non ita pridem ad nos advecta ad emesim promovendam tandiu utar, quandiu tutiora eadem, ac meliora inventa esse noverim. Ea est enim, quæ cum leniter stimulando nerveas ventriculi, & intestinorum fibras per superiora, vel inferiora purgat, tum stipticas communicando particulas, solidas partes atonia correptas mire corroborat, atque earum tonum restituit; hinc eximius etiam ejusdem usus in dysentericis, atque omnibus fere alvi fluxibus. Sed de eadem plura alibi.

XXIV. *Mirum hæc omnia in adustis strigosisque corporibus &c.*) Divisio apoplexiæ in calidam, & frigidam, quam Veteres Medici duce Hippocrate tradiderunt, si juxta modernorum doctrinas explicetur, nihil est cur placere non debeat. Quam calidam ipsi appellarunt, moderni ab acri irritante materia nerveas cerebri, ac meningum fibrillas pungente, vellicante, convellente repetunt. Hæc porro eos adurit, quorum fluida sulphureis subtilioribusque particulis onusta sunt, solida vero nimium tensa, atque ad oscillandum parata. Adusta, ac strigosa corpora hisce de causis apoplexia calida frequentius corripitur censendum est. Quæ cum ita sint, spiritus volatiles oleosos, salia volatilia, elixiria, frictiones dolorificas, sternutatoria, purgantia, emetica, atque alia ejusmodi, quæ in solidas partes agunt eas stimulando, atque in crebriores, validioresque contractiones cogendo, in fluidas vero, easdem fundendo, ac colliquando infensissima esse nemo est qui non videat. Novit damna, quæ in ægros emanarunt ex usu istorum medicamentorum Prosper Martianus sapientissimus Hippocratis commentator (1) ac merito conquestus est. Cum hæc igitur, inquit, sint apoplexiæ differentie (nempe ab Hippocrate descriptæ) earumque enarratae causæ, videant posteriores, quantum a præceptoris doctrina, & ex consequenti a veritate recedant, dum cujuslibet apoplexiæ causam, aut saltem pro majori parte in pituitam frigidam, & humidam referentes, curationem perpetuo calefacientibus, & exsiccantibus instituunt, quandoquidem facta totius corporis purgatione, si morbus præter inducias, ad vulgata sua decocta ex Guajaco, Saffaphras, aliisque similibus, tamquam ad columnas Herculis (non plus ultra) confugiunt, cum animadvertere deberent ex tribus apoplexiæ speciebus unicam tantum, & de raro contingentem in frigidos succos Hippocratis consilio referendam esse.

His porro solis Clysteres laxantes, potus feri destillati cum cephalicis floribus temperatis &c.) Ea igitur in hac apoplexiæ specie probantur, commendanturque Hippocratis, & Martiani præeunte exemplo, quæ refrigerare, diluere, humectare habent, acrium humorum spicula obtundere, salesque detergere, qui nerveas cerebri fibrillas pungunt, ac dilaniant. Hac enim ratione tolle-

(1) lib. 2. de morb. p. m. 133.

letur spasmodica nervearum fibrillarum contractio, qua ductus atque emissaria spirituum occluduntur, unde eosdem suas nativas dimensiones reacquirere contingit, ac spiritus animales suas antiquas semitas repetere. Huc spectant Clysteres laxantes, serum lactis, juscula avenacea, aquæ insipidæ, nulloque activo sapore præditæ, aliaque ejusmodi, ut unicuique apparere facile potest. Hac fere methodo Mulierem quandam fervidioris temperamenti, adustique corporis, convulsionibus obnoxiam, cum in apoplexiam incidisset, ab eadem felicissime liberatam fuisse bona fide testor. Quam optandum esset, ut medentes missis innumeris fere medicamentis, quæ in auratis fulgentibus propolarum vasis ad ostentationem, & pompam servantur, ejusmodi morbos solius aquæ usu pertractarent! Proclive est credere tot obliviosos sensu, motuque carentes, qui præpostera methodo medendi letho traduntur, ad extremam usque senectutem facile perventuros.

XXV. *Extra paroxysmum, ut æger omnino restituatur, neve morbus recrudescat venæ sectio &c. in plethoricis. Cauteria in obessis &c.*) Animadversione dignum est quod Stahliani tradunt apoplecticos, epilepticos, aliosque similes affectus ab assuetudine quadam fieri, qua certis statisque temporibus, præsertim vero Lunæ phasibus recurrunt, quæ assuetudo si vitetur, morbus ipse certo, feliciterque debellari potest. Illud igitur enixe curandum est, ut novus paroxysmus præcaveatur: ubi enim semel unum præpediveris, alterum quoque præpedire non ita difficile erit, alios autem, atque alios rursus præcavendo fieri poterit, ut morbi radices penitus evellantur. Si igitur plethora causa morbi sit, quid venæ sectione ad novum paroxysmum prohibendum efficacius.

Quo loco memorabile est, quod ipse compertum habui, nobilem quemdam virum valde plethoricum, quem debilis apoplexia semel oppresserat, repetita venæ sectione, non solum felicissime tunc sanatum fuisse, sed eadem singulis mensibus ante Lunæ phases instituta, a recidiva, quam vehemens dolor capitis, vertigines, aurium tinnitus, aliaque hujusmodi symptomata prope easdem Lunæ phases invadentia portendebant, diu immunem servatum. Mirum dictu suscepti itineris causa spreto per im-

prudentiam remedio in fortem apoplexiam incidisse, quam paralytis sequuta est, tandem mors. Si de cauteriis sermo sit fonticulis excitatis, nova naturæ emunctoria parantur, quibus pravi incongruique humores, si qui tersam cerebri substantiam obnubilent, ac liberam spirituum secretionem, derivationemque prohibeant, extra corporis confinia educantur. Nec desunt exempla eorum, qui fonticulis excitatis a gravissimis capitis morbis liberati sunt, iisdem vero aut natura, aut arte occlusis in eosdem relapsi sunt. Sed de his plura inferius.

Illud solum hoc loco animadvertendum est, cavendumque quam diligenter, ne adustus sit æger, atque exsuccus, ne apoplexiam præcavere studentes a copia crassorum, viscidorumque humorum cerebri glandulas obstruentium, eidem a nimia fibrarum rigiditate, nec non bonis, laudabilibusque succis eductis, a defectu roridæ substantiæ cerebri fibras oblinientis, ansam præbeamus.

In serosis pillule mastich. vel de succin. Craton. &c. quolibet octavo, aut sexto die &c.] Cum solvitur apoplexia, per aliquam sensibilem evacuationem, urinas scilicet, sudorem, aut salivæ copiam, qualis esse solet lue venerea laborantibus post usum Mercurialium remediorum solvi deprehensum est. Alvi autem fluxum præ cæteris morbis capitis opitulari, vel lippis, ac tonforibus notum est. Et sane intestinorum canalis omnium commodissima videtur esse via, atque incongruis humoribus sanguinis, ac spirituum crasim conspurcantibus, ac cerebri substantiam obnubilantibus educendis opportunissima. Bilis enim, succus pancreaticus, lymphæ a glandulis Peyerii extillans, quæ varia natura sunt prædita, perpetuo, & copiose depluunt in horum cavitatem. Quidni igitur liceat conjectare magnam fieri a capite revulsionem, hærentes in eodem humores cujuscumque tandem naturæ sint facile dimoveri, atque abhinc prodeuntes morbos vel profligari penitus, vel plurimum saltem imminui? Quare salubre practicum consilium, nisi sponte alvus aperiatur, eandem arte sollicitandam. Id autem facere fortioribus purgantibus minus prudentis est. Periculum enim est, ne sanguinis massam fundendo, exagitando, salesque ipsius acuendo in summam agro-

agrorum perniciem facile cedant. Mitissimæ porro, atque efficacissimæ sunt pilulæ Mastichinæ, vel de succino Cratonis, illæ quidem ratione mastiches stomacho, hæ vero ratione succini Cerebro amicissimæ, utræque ratione aloes, quarum basis est ad serosos, crassos, viscidos, ac difficiles humores expurgandos opportunissimæ.

XXVI. *Usus feri lactis cum cichor. endiv. &c. in temperamentis fervidioribus &c.*] Quemadmodum in ea apoplexiæ specie, quæ lentam crassioremque pituitam, crassiores viscidioresque humores pro causa agnoscit, ea, quæ sale volatili oleoso donantur, visa sunt convenire ad heterogeneas quasque omnesque impuritates eliminandas, atque e sanguinis massa præcipitandas, qui propterea in tota sua crasi depuratus optimum partibus nutrimentum, ac materiam spiritibus præbeat convenientissimam; ita ex adverso in ea, quæ nimiam humorum tenuitatem, acrimoniam, mobilitatem, illa quæ diluere habent, temperare, acria humorum spicula obtundere, læves politasque particulas in sanguinem introducere, nimiam fibrarum rigiditatem tollere, spasmodicas constrictiones relaxare, cujusmodi sunt serum lactis cum herbis refrigerantibus destillatum, aquæ insipidæ, sunt opportunissima. Verbo dixerim quæ methodus in curatione, eadem plane in præservatione adhibenda. (1)

XXVII. *Si Apoplexiæ superveniat Paralysis linguæ fiant collutiones ex decocto radic. Imperat. &c.*) Symptoma frequentissimum si quod aliud in Apoplexia est linguæ paralysis, qua ægri aut voce omnino privantur, aut balbutientes ita fiunt, ut quid proferre velint difficillime intelligatur. Ratio ex superius dictis clare patet. Si enim spirituum Animalium motus ad vocis, & loquelæ organa intercipiatur, jam morbus præsto est. Tunc vero ad vigorandas partes debito spirituum influxu destitutas, solent adhiberi collutiones quædam acres desumptæ ex radicibus subtili oleo præditis ut Imperator. &c. ex quibus decoctiones fiunt, nec non rotulæ ex oleis quibusdam destillatis seminum valde subtilibus, ut fere oleum anisi, cujus subtilitas tanta est, ut si brevi post exhibitionem lac emulgeatur, odor ejus in eo adhuc deprehendatur (2). Quoniam vero nervi per Spina-

lem Medullam distribuuntur, ut robur laxatis eorum fibris, ac tonus concilietur, solent quoque unctiones institui nuchæ, & vertebris colli ex pinguedine viperina, essentia Stæcados, aliisque spirituosius remediis eadem virtute præditis, qua interna jam commendata.

XXVIII. *Ad Paralysem artuum quenam remedia adhibenda sequens &c.*) Ex iis quæ diximus com. 9., apparet distinguendam esse apoplexiam particularem a Paralyse. Licet enim motus, & sensus dimidiæ tantum partis corporis cesset, aut motus, & sensus in musculis omnibus infra caput nervos a cerebro sub cranio egressos habentibus, illam tamen hemiplegiam denominandam esse, hanc paraplegiam, non paralysem demonstratum est. Si quis igitur objiciat paralysem artuum ab Apoplexia differre, recte ille quidem nobis objiciet. Quoniam tamen resolutæ in apoplexia partes iisdem remediis pertractandæ quibus paralyticæ, ideo de nomine parum solliciti, quod ad praxim facit hoc loco sequi commodum æque ac utile judicavimus remedia uno capite complectendo.

XXIX. *Dieta in his morbis sit tenuissima &c.*) Longe utilissimam esse ad sanitatis conservationem abstinentiam a cibis docuit Hippocrates lib. de morbis, inquit: *Sanitatis studium non satiari a cibis; & alibi: nihil magis ad sanitatem facit, quam non satiari cibis, & impigrum esse ad labores.* Item: *Si quis pauca edat, nullum morbum experietur: ut mittam quod habet lib. de prisca medicina, ubi ait: Fames plurimum potest in hominum natura ad sanitatem: & quod Celsus in eandem sententiam tulit lib. 2. cap. 16. Non ulla res magis adjuvat laborantem, quam tempestitiva abstinentia.* Quæ si vera sunt, cur non optima in cibis temperantia quamplurimis morbis profligandis opportunissima est? Id quidem maxime valet in morbis capitis plerisque. Animadversioni occasionem dedit Plinius lib. 18. cap. 5. *Ut enim, inquit, tempestitiva abstinentia summas in valetudine partes sibi vindicat: ita quoque in adversa plurimum momenti obtinet. Sanat enim plenitudinem, nimirum obesos, pituitosos, vitiaque ex pituita nata, apoplexiam, epilepsiam, commata, vertigines, & id genus alia.*

C A.

(1) Vid. com. in aph. 24.

(2) Geoffroji mat. med. p. 2. pag. 52.

CAPUT II.

De Paralyfi.

I. **P**aralyseos tres sunt gradus ; primus motum aufert a partibus , non sensum , aut vicissim sensum externarum , & internarum partium ; non motum ; alter & sensum , & motum aufert superstitie partis calore ; tertius sublato sensu , & motu partem frigidam relinquit , quæ propterea paulatim extenuatur , & contabescit .

II. Si sanguis crassus , viscidus , lentusque sit , vel fibræ musculorum duræ , rigida , vel contra nimis debiles , & atonia correptæ , influentibus in ipsas spiritibus , motus cessat , salvo sensu .

III. Si talis sit muscularium fibrarum constitutio , ut spirituum influxu inflentur , tendanturque , nervi autem ad ipsas pertinentes ita flaccescant , ut motum ab objectis externis in organa inductum in sensorium commune transmittere nequeant , sensus cessabit salvo motu .

IV. Uterque cessabit si nervi extra cerebrum ita obstruantur , comprimantur , ledanturque in sua structura , ut neque spirituum influxus in partes , neque eorundem e partibus in cerebrum excursus haberi queat .

V. Superstitie quidem partis calore , ac nutritione , si succi nutritii motus minime interceptiatur , ex adverso si interceptiatur cum frigore , & macie .

VI. Cause externæ sunt immodicum frigus , immoderata exercitia , natatio frequens , tumores prope spinalem medullam geniti , fracturæ ossium , vulnus , contusio , ligatura fortis , fumi e fodinis arsenici , antimonii , mercurii aliorumque mineralium exhalantes .

VII. Tremorem partium resolutioni supervenire bonum . Ita & febrem vehementem .

VIII. Curationem hujusce morbi aggressurus , si aeger sit laxioris , debiliorisque structuræ , cujus facies , & universum corpus pallidum sit , atque humidum , pilulas de succino Craton. vel capital. Paracels. ad ℥ i. trochiscor. alhand. a gr. iiii. ad viii. qualibet octava die exhibere soleo . Horum intermedio in usu sit decoctio theiformis fol. primulae ver. salu. ivæ artheti. chamædr. fl. anth. cum sequenti pulvere ℞. Cor. Cer. limat. antim. diaphor. a ℥ i. Cinnaber. nativ. vel antim. ℥ i. sal. volat. succin. specier. diamb. Tom. I.

a ℥ 5. m. f. pul. ad ℥ 5. exhib. per xxxx. dies. &c.

IX. Eximii quoque usus est decoctio ex Sars. peril. elect. lign. Guajac. cort. ejusdem a ℥ ii. rasur. Cor. Cervi ebor. a ℥ i. fol. betton. Sal. flor. anth. M. i. Viper. montan. fœmin. medietat. Aq. font. lib. i. s. M. ebul. ad consumpt. mediet. colatura detur mane jejuno stomacho per triginta dies . Ex ressid. quod est lign. sassaphr. rad. gram. a unc. i. s. cinamom. ℥ ii. aq. font. lib. x. fiat coctio ad consumpt. tert. partis pro potu ordinario . Horum intermedio qualibet octava die prædictis pilulis purgantibus utendum . Eodem tempore sudor in hypocausto promoveatur .

X. Demum ad balnea sulphurea , ad luthermalia opportuno tempore damnandus est aeger , & autumnali tempore ad partes corroborandas ad vinaceorum usum .

XI. Progressu morbi frictiones instituantur in hunc fere modum . Mastiches , olibanum , succinum , flores anthos , lavendula , bettonicæ super prunas accensas spargantur , fumus excipiat panno sicco ex lana & fricentur partes paralyticæ . Eadem postea inungantur oleo succini , lavendul. rorismarin. Galbanetto Paracelsi , vel Sennerti , vel unguento ex suc. ebul. butyri majalis a. p. unc. lumbricor. terrest. ℥ i. limac. num. xviii. liquentur cum butyro , & ebul. ad consumpt. succi lent. igne s. a. superimposito linteo calente . Eadem unctiones in usu sudoris & balneorum locum habent . Si oleum formicarum , & tincturam antiparalyticam Cneoffellii adhibeas , æque bene ægri salutis consules .

XII. Sudore cum internis , tum externis remediis frustra semel tentato , amplius ne moveas , Paralyfi jam inveterata ; sed solum diuretica exhibeas ex jusculis radic. gramin. asparagor. liquerit. eryng. maryn. petroselin. cum milleped. præp. ℞ sal. volat. succin. gr. viii. & extract. baccar. Juniper. unc. s. ut f. boli bis in die sumendi , etiam purgantibus suspensif. His diu repetitis ex iisdem jusculis sequens mixtura eximii usus . ℞ Tinctur. antim. acr. unc. s. Spirit. Cor. Cer. ℥ ii. M. detur a gut. xxv. ad xxx.

XIII. Victus sit ex carnibus , & jusculis volucrum , columborum sylvestrium : ab acidis ,

dis, caseosis, a vino vel prorsus abstineat æger, vel dilutum sit. Hujusce loco sit aqua Kalybe, lentisco, vel flor. til. lilior. conval. alterata. Curru vehatur Cælo sereno, non humido, nec ventis australibus flantibus.

XIV. In adustis, strigosisque corporibus solis clysteribus contentus sum ex lacte, jure, aut aqua hordei, vel lenientibus tantum pharmacis.

XV. Vere autem succis Cichor. Portulac. Endiv. Taraxac. ex jussulo tenerioris pulli, vel sero lactis cum iisdem plantis destillato ad unc. x. quotidie per xxx. circiter dies; jussula quoque avenacea, hordeacea, emulsiones ex semin. melon. quat. frigid., nec non balnea aquæ dulcis emollientibus plantis alterata, lac asininum ex decoct. Sars. peril. & radic. Chin. unctiones ex pinguedin. animal. præsertim humana, ol. catellor. cum flor. Til. Lilior. conval. & similibus factum, oleum medullare off. Bubuli, vel linimentum ex oleo lumbricor. terrestr. axung. suilla, & mucilagin. radic. alth. compositum, visa sunt convenire.

XVI. Quæ lesam nervorum structuram pro causa agnoscit incurabilis est. Cur remedium farragine fatigetur æger?

C A P U T I I.

De Paralyfi.

I. **P**aralyseos tres sunt gradus: primus motum aufert a partibus, non sensum &c.) Quinam morbus paralyseos nomine insigniri debeat nondum constat inter veteres Medicos. Alii cum Galeno, & Aretæo voluerunt paralyseos nomen tribuendum esse morbo, in quo aboletur sensus unius alicujus partis, alii cum Tralliano in quo & motus, & sensus pereunt, alii demum cum Cælio Aureliano paralyseos nomen latissime sumentes vocarunt illum morbum, in quo non solum amittitur motus, & sensus, sed illum quoque, in quo torpescunt. Recentiores porro Medici dubitationem omnem sustulerunt, paralyfim in certos quasi gradus dividentes. Tres autem sunt maxime illustres. Horum primus motum aufert a partibus, non sensum, aut vicissim sensum aufert externarum, & internarum partium salvo motu. Illam quidem speciem, in qua amittitur

sensus externarum partium, frequenter contingere historiæ medicæ passim testantur. Sic Fernelius (1) testatur virum ob immodicum vini usum, & temulentiam amisisse sensum cutis motu superstite: altera, in qua amittitur sensus externarum, internarumque partium, rarissima est, ut propterea non desint, qui cum Cl. Diamerbroekio (2) fieri posse negent. Quos tamen falsum sentire liquido constat ex observatione Cl. Boylei de virgine quadam, quæ amisit sensum manus, ut acicula perforata nullo sensu doloris premeretur, carpum vero, & digitos moveret commodissime. Mirum postea, viro traditam sensum recuperasse. De aliis duobus omnes fere conveniunt. His addunt alii speciem quamdam omnium levissimam, in qua & motus, & sensus torpescunt tantum, atque alteram, in qua remanet sensus tactus cum dolore conjunctus, quæ paresis appellatur. Sed hæc differentie sunt minus spectabiles, atque ad primas reduci facile possunt.

II. Si sanguis crassus, viscidus, lentusque sit, vel fibræ musculorum duræ &c.) In primo gradu paralyseos explicando, in quo scilicet motus cessat, salvo sensu, aut e contra, plerique hærent. Rem tamen facillime expediunt, qui ad motum musculorum non spiritus tantum, sed subtiliorem etiam sanguinis partem, seu liquidum arteriosum dictum, ac certam fibrarum muscularium, tendinearumque constitutionem necessariam esse existimarunt. Nempe fibras musculares cavas faciunt Medici fere omnes, si Stenonem, & Schelhammerum excipias; atque illi quidem motum musculorum non explicant, quin spiritus animales, ac liquidum arteriosum in muneris partem vocent, quamvis de modo dissentiant inter se. Si enim Borellum, Willisium, Bernoullium aliosque plurimos audimus, putant causam moventem musculos esse ebullitionem quamdam, sive effervescentiam a liquido nerveo, & sanguine simul commixtis excitatam; qua musculorum fibræ ita distenduntur, ut quantum in longitudine amittunt, tantum in latitudine acquirant, sicque membrum versus principium trahentes varias motus determinationes exhibeant. Quam sententiam nullatenus sectari ausim, quidquid aliis videatur, cum Cl. Boerhaavio, ac Cyrillo existi-

man-

(1) Path. lib. 1. cap. 3.

(2) Anat. lib. 8. cap. 1.

mantibus nullam esse effervescentię necessitatem, at sufficere spiritus animales, seu lympham nerveam fluidissimam, tenuissimam, maxime mobilem, & quacunque vi extra muscolum applicabilem a nervis in fibras eisdem correspondentes fluentem, easque dilatantem, ita ut permanente eadem causa momento fere temporis omnes fibrę musculi turgeant, & contractę maneant: cum enim turgentes fibrę arctent sibi interposita intervalla, & vasa sanguifera ibi posita, venas evacuari contingit, & arterias compressas repellere crassiora, seu rubra sanguinis, subtilissima vero vi cordis, & sua in exilissimos canales urgere, sicque expulso sanguine totum musculi corpus subtili humore per nervos, & arterias concurrente allato turgere, & contrahi, cessante autem hac causa flaccescere muscolum, & vigente fibrarum elatere restitui equabile in omnibus partibus equilibrium. Dici vix potest quantum infirmetur illorum opinio, qui ebullitionem, seu effervescentiam a liquido nerveo, & sanguine simul commixtis excitatam causam moventem musculos pretendunt, solum affirmando gratis assumi, ac necessariam non esse; immo tale phenomenon multo facilius explicari posse, & observationibus anatomicis suffulta ratione, & mechanica. Tollitur enim principium illud sufficientis rationis Leibnitii ad rem comprobendam, quod cum nihil aliud sit in rebus probabilibus, quam necessitas effectum connectendi cum causa, si ea dematur, nullum suppetit principium rationis sufficientis, ergo nihil dictum. Atqui nulla est necessitas connectendi musculorum motum, qui effectus est, cum effervescentia, sive ebullitione a liquido nerveo, & sanguine simul commixtis excitata, quę causa: ergo per se corrumpit illorum opinio.

Ceterum non spiritus tantum, ac sanguinem, sed etiam naturalem quandam dispositionem fibrarum muscularium ad se contrahendum, necessariam esse ad musculorum actionem, manifesta res est. Hęc porro dependere videtur a structura fibrarum mechanica, qualiscumque ea sit, & quę ad instar chordarum tensę in continuo sese contrahendi, & corrugandi nisu sunt pręditę, ut prę ceteris ostendit Cl. Etmullerus. Et sane observationibus compertum est, arterias, nervos, fibras omnes, utcum-

que tensas crispas esse, ac vi contractili naturaliter pręditas, scissas multum abbreviari, longitudinemque minuere, & in undularem quasi superficiem se contrahere: hinc semper esse ubique in statu sibi violento, ac suę elongationi reniti, ac nisum facere ut contrahantur. Ex his liquido constare arbitror, cur motus interdum auferatur salvo sensu. Influentibus enim adhuc spiritibus animalibus, si sanguis crassus, viscidus, lentusque sit, in partibus facile subsistit, congelaturque, si fibrę musculorum nimis durę, rigide, aut contra debiles, & atonia correptę naturalem illam dispositionem ad se contrahendum amittunt, hinc vel quantum opus est turgere non possunt, ac breviores fieri, unde cessare motum necessum est. Cum impressiones ab objectis externis in nervorum extremitates inductę (seu per nervorum tremores, atque oscillationes, seu spirituum, & medullaris substantię undulationes) usque ad cerebrum transmittantur, sensus remanet. Sensus enim non in parte fit, sed in sensorio communi, nempe cerebro. Partes instrumenta sunt, quibus impressiones objectorum externorum per nervorum ductum ad cerebrum deferuntur.

III. *Si talis sit muscularium fibrarum constitutio, ut spirituum influxu inflectantur &c.*

Ex hactenus allatis constat, quod si musculares fibrę ita sint constitutę, ut spiritus partibus a sanguine fortasse sibi communicatis vigorentur, inflectantur, tendantur, nervi autem ad easdem pertinentes, vel quod deficiat spirituum animalium in eadem influxus, vel quod spiritus nimis crassi, viscidi, lentique sint, aut serosorum humorum copia adsit, flaccescentes sint, ac laxi, motus quidem habetur; cum vero impressionum ab exterioribus objectis receptorum excursus usque ad cerebrum per nervi flaccescentis ductum continuari non possit, superstite motu sensus aufertur. Quod sine admiratione minime accipietur ab iis, qui cum Diamerbroekio cit. loc. hanc paralyseos speciem cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum dari posse negant, quod ad motum majore spirituum copia opus sit, quam ad sensum, ideoque vix, ac ne vix quidem fieri possit, ut tanta spirituum copia influat in nervos, qui sufficiant ad musculorum actionem, non influat tanta, qui ad sensus satis

sint. Qui dici vix potest in quanta obscuritate versentur. Quid enim quod majori copia spirituum opus sit ad sensum quam motum non validissimum quidem, quemadmodum in viro robusto, atque in perfectissimo valetudinis statu constituto, sed debilem, languidum, qualis demum esse potest in membro paralytico? Qui nimirum sedentes crus cruri imponunt, sensum amittunt pedis, digitorum motum autem non amittunt. Iis qui calculo renum laborant, crus quod est e directo renis, cui calculus inhæret, stupidum fit, motu autem non privatur. Et tamen compresso in illis nervo crurali, in istis vero, qui ad musculos lumbares Psoas pertinet, spirituum animalium motus intercipitur, evidenti satis argumento, majore copia spirituum opus esse ad sensum, quam ad motum.

Quamquam vero si demus etiam majore spirituum copia opus esse ad motum, quam ad sensum, vix in oppositam nostræ ire poterit sententiam, qui rem sedulo ad trutinam revocans animadverterit fibras, & musculos, a quibus dependet sensus manus, vel pedis in eadem manu, vel pede esse, musculos vero, a quibus manus, vel pes movetur, ante manum esse, vel pedem, ut observationibus anatomicis compertum est. Ita potuit virgo, cujus meminit Boyleus, amittere sensum manus, ut acicula eadem perforata nullo dolore afficeretur, carpum tamen, & digitos moveret.

IV. *Uterque cessabit, si nervi extra cerebrum ita obstruantur, comprimantur, ledanturque &c.*) Tertius paralyseos gradus, in quo amittitur motus, & sensus partium, explicatu omnium facillimus est, ut unicuique consideranti apparere potest. Non opus est igitur hac in re diutius immorari. Illud potius hoc loco animadvertendum est, distinctionem esse faciendam inter impedimenta motuum spirituum animalium, quæ hærent in cerebro, & quæ extra cerebrum sita sunt, vel nervorum obstructio hæc sit, vel compressio, vel læsa structura. Si enim in cerebro hæreant, vel medullari ejus parte ex filamentis contexta, ex quibus nervi originem mutuuntur, manifestum est apoplexiam supervenire debere. Si vero extra cerebrum, paralysem, quod diligenter tenendum est, cum in hoc sita sit potissimum paralyseos ab apoplexia differen-

tia, alibi ostendimus. (1)

V. *Superstite quidem partis calore, ac nutritione, si succi nutritii motus minime intercipiatur &c.*) Veteribus Medicis persuasum erat partes omnes sanguine nutriri, & augeri. Et quia sanguis penes ipsos quatuor constat humoribus, in eam opinionem venerunt, ut crederent, unamquamque corporis partem convenientem sibi portionem ex sanguine elicere. Non est cur singulationum momenta afferamus, quibus opinionem hanc suam firmabant, utpote quæ a viris præstantissimis Glissonio, Willisio, Warthono, aliisque pugnantibus pro succo nutritio jamdudum in Scholis invalescens profligata. Iis igitur materia nutritionis nihil aliud esse videtur, quam humor quidam defœcatissimus a cerebro per nervos ad partes omnes descendens, quem & ratione viæ, & usus succum nutritium appellarunt, atque illud quidem a spiritibus differre, quod & crassior sit, & glutinosior, immo ipsorum vehiculum. Quare cum in paralyti diuturna, ac contumaci pervertatur plerumque nervorum structura, vel perversa structura nervorum causa ejusdem sit, fieri minus vix potest, quin succi nutritii per eosdem excursus prohibeatur; unde macies.

VI. *Causæ externæ sunt immodicum frigus, immoderata exercitia &c.*) Quæcumque sanguinem, ac spiritus congelare habent, fibras musculares duras, rigidas, vel contra nimis debiles efficere, vel nervos obstruere, aut aliter afficere, ut munere suo fungi non possint, ea paralyti producendæ opportunissima existunt. Immodicum frigus sanguinem, & spiritus congelare adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quid de immoderatis exercitiis dicam? Observatione dignum est, rusticis, & bajulis, qui pane, & vino miserrimo utuntur, robur insigne adesse, divitibus contra, lautioribusque alimentis utentibus nullam fere energiam, ac vim: indicio satis manifesto in illis fibras assidua exercitatione roborari, tendi, ac crispari, suumque elaterem intendentes magnos, vividosque motus, atque insignes vires eorum corporibus communicare; in his ex adverso exercitationis defectu laxari minimorum componentium fibras compagem, indeque debilitatem exoriri, minoremque ad motum apti-

(1) cap. I. de apoplexia com. in aph. 2.

ptitudinem. Hinc cordate Cl. Mercurialis ostendit veteres Græcorum, & Romanorum athletas, nec non gladiatores non aliunde robur sibi adsciscere solitos fuisse, quam a vi, elatere, ac crispatura fibrarum, quam assidua exercitatione acquirebant. Quod monere volui, ut intelligerent adolescentes exercitia potissimum in solidas partes operari eas tendendo, crispandoque, ita, ut si immoderata fuerint, & diuturna, minimorum componentium fibras compages dura, quasque cornea reddatur, unde paralyfis.

Natatio frequens.) Contraria omnino ratione natatio frequens paralyfi causam tribuit, fibras nimirum musculares laxando, ac resolvendo. Quæ causa frequentissima est si quæ alia. Hinc est infans crura nutare sic, ut corpus sustinere non valeant. Spiritus enim animales, & liquidum arteriosum in fibras musculares influere manifestum est. Reliquum est igitur, ut musculares, ac tendineæ fibræ ita molles sint, ac flaccæ, ut licet inflentur, turgere tamen, abbreviarique non valeant ea ratione, qua opus est ad corpus sustinendum.

Tumores prope spinalem medullam geniti, fracturæ ossium &c.) Non possunt tumores prope spinalem medullam exoriri, quin eorumdem mole nervi ab eadem proficiscentes comprimantur, compressione vero intercipiatur liber spirituum animalium in partes influxus. Hinc paralyfes non raro præsto sunt. Quæ causa cum ignota sit Medicis, dici vix potest quam facile in fraudem inducantur ad unctiones, balnea, fustus, atque sexcenta alia remedia extrinsecus applicanda membris paralyticis confugientes, quin affectæ parti occurrant, in eam spem adducti, ut credant morbum hac ratione profligatum iri. Idem plane dictum velim, si vulnera, contusio, ligatura fortis, quibus nervorum structura pervertitur, morbo ansam dederit.

Fumi e fodinis arsenici, antim. &c.) Ex fumis mineralium paralyfes frequentissime oboriri observationibus cum Veterum, tum Recentiorum Medicorum compertum est. Doctrinam hanc egregie pertractarunt viri præstantissimi Ramazzinus (1) & Hoffmannus (2) Fumi nempe ejuscemodi nervis sunt infensissimi. Partibus excepti con-

tractionem tantam nervorum progignunt, ut eorumdem structura pervertatur, ac spiritibus transmittendis, evehendisque inepti evadant. Hinc est metallorum fossiles præ cæteris omnibus huic morbo in iisdem plane incurabili obnoxios esse.

VII. *Tremorem partium resolutioni supervenire bonum.*) Quotiescumque spiritus animales æqualiter, ac pleno flumine per nervos in fibras musculares deferuntur, easdem concurrente necessaria sanguinis arteriosi quantitate tendunt, atque optima fibrarum dispositione ad se contrahendum vigente, muscoli munere suo egregie funguntur. Si ob impedimenta, quæcumque tandem sint, vel in nervis, vel in fibris muscularibus existentia equalis spirituum animalium motus interrumpatur, quasdam fibras inflari, ac tendi contingit, quasdam vero iisdem penitus destitutas flaccescere, hinc musculos inæqualiter, atque inconcinne moveri; unde tremor supervenit. Quoniam vero resolutio partium ab intercepto spirituum animalium influxu dependet, si tremor superveniat, quidni liceat conjectare nervos suas naturales dimensiones reacquirere, spiritusque animales suas antiquas semitas repetere? Quod ubi contigerit, paralyfim certo, feliciterque debellari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Idem dicendum de febre vehementi, ut de Apoplexia dictum (3), sine qua fortasse nulla paralyfis curatur, ut monet etiam Cl. Boerhaavius (4); id tamen de artificiali, seu vehementi febre intelligendum esse præterquamquod ostendere nos conati sumus, notavit, de Paralyfi speciatim loquendo, Hoffmannus (5). Si enim de febricula quadam intermittenti simili sermo sit, nullus fere paralyfi affectus cum primis recentior inspicitur, quin ea fuerit stipatus, sed nulli prorsus prolatio.

VIII. *Curationem hujusce morbi aggressurus, si æger sit laxioris, debiliorisque structurae &c. pilulas de succin. Crat.*) Curatio ut in omnibus fere morbis, ita in Paralyfi varianda pro causarum diversitate. Alexandri Tralliani monitum fere est perbella observatione illustratum. Refert enim de viro quodam, qui ob diuturnum mœrorem improvviso cecidit in paralyfim. Cum quidam

Me-

(1) de morb. artific. (2) metallurg. morbif. (3) com. 14.
(4) pr. med. P. V. p. 15. (5) morb. resolut. p. 18. 3.

Medicus Hieram picram adhibuisset (purgans satis stimulans ratione aloes, quam continet) ita in pejus ruit, ut morti proximus videretur. Humectantibus, atque emollientibus in usum vocatis in pristinum valetudinis statum restitutus est. Et sane cum a mœrore exsiccentur, arideque fiant fibræ corporis, purgantia, atque ea quæ stimulando operantur, morbum augere, aut confirmare nemo est, qui non videat. Causæ paralyseos, quæ medicam opem exposcunt, vel sunt serum abundans, musculares, ac tendineas fibras relaxans, vel materia crassa, lenta, ac difficilis easdem, ac nervos obstruens, vel contra Musculorum, seu tendinum ariditas nimia, aut humor quidam iisdem impactus, aut nimis contrahens, exsiccans. Nervorum læsam structuram restituere velle ridiculum plane videtur. Itaque ad paralyticum accersitus, ubi deprehenderit eundem laxiori, ac debiliori habitu donari, ejus faciem, atque universum corpus pallore perfundi; tumere, nonne satis evidens suppetit argumentum, non aliunde paralysem repetendam esse, quam a laxitate solidarum partium, ab humore pituitoso, seu mavis crasso, lento, ac difficili obstruente, aut sero copioso nerveas, ac tendineas fibras plus equo relaxante? Si ita res habet, luce clarius appareat, ea in usum esse vocanda, quæ serum, & pituitam educunt, quæ exsiccant, quæ obstructions referant. Huc spectant primum purgantia non quidem fortiora, quæ sanguinis massam fundere, agitare, salesque ipsius acuere valent non mediocri egrotantis periculo, sed solum leniter stimulantia, cujusmodi sunt massæ pilularum, quæ in officinis prostant, quarum non paucas, licet fateri fas sit minus practicis commendandas esse, si tamen sermo sit de pilulis de succin. Craton. capit. Paracels. aliisque similibus, dici vix potest quantæ sint efficaciam in plerisque chronicis morbis capitis a viscido, ac lento oriundis, nec non solidarum cerebri partium atonia.

Horum intermedio ex usu sit decoctio theiform. fol. primulae ver. salv. &c.) Præter purgantia ea sunt adhibenda, quæ depurare, ac rarefacere sanguinem valent, obstructions sensim, sensimque referare, ac superfluitates omnes extra corporis confinia educere. In horum censu veniunt cephalica medicamenta, cujusmodi sunt primula ver. salv.

aliaque ejusmodi, quorum virtus ex sale potissimum pendet volatili sulphureo, qua sanguinis, & humorum volatilizationem, ut ajunt, promovere valent, & resinosa, ac balsamica substantia, qua nimis laxos, & obstructos nervos corroborant, ac confirmant.

Corn. cer. limat. antim. diaphor. &c.) Sanguinis quoque motum accelerare, tenuitatem fluiditatemque eidem conciliare, omnesque impuritates e sanguine educere communiter reputantur nonnulla quæ diaphoreticorum nomine veniunt; unde in tota sua crasi depuratus optimum partibus nutrimentum, ac materiam spiritibus præbeat convenientissimam. Diaphoretica vi pollere creduntur cornu cerv. antimon. diaphor. aliaque hujusmodi. Verum animadvertendum est horum virtutem non adeo manifestam esse, quin in dubium revocari possit illorum operatio. Arridet potius illorum opinio, qui putant acorem, quo succi primarum viarum imbibuntur, corrigere, a quo sanguinis, & humorum densitas, & arctior compages oriebatur, unde ad resolutionem disponantur.

Cinnabar. nativ., vel antimon.) Si tamen de cinnabari sermo sit, cum sulphuris, & mercurii particularum dives sit, mercuriales autem subtilitate summa, tenuitate, mobilitateque præditæ sint, arctam ejusdem sanguinis, atque humorum compagem penetrare, crassamenta quæque incidere, obstructions, atque infarctus referare valet.

Ubi ad mercurialia medicamenta pervenerint Medici in paralyti, ad columnas Herculis (non plus ultra) se pervenisse putant: salivationem per unctiones mercuriales, panaceas, diaphoresim per mercurium diaphoreticum dictum ex descriptione Thompson promovent. Dolendum tamen eventum felicitatem plerumque deesse. Novi paralyticos, qui salivatione mercuriali sic in pejus ruerunt, ut venenum hausisse viderentur. Ipse non semel sola cinnabari contentus fui, ejusdemque pulcherrimum usum deprehendi, præsertim spirituosius mixta & cerebro amicis ut succinum, & diambræ &c.

IX. *Eximii quoque usus est decoct. ex sars. perilla lign. Guajac. &c.*) Illud summopere attendendum est in resolventium usu, ut ab iis, quæ humores ad fluendum disponunt,

exordiamur. Sarsa perilla, ligna Guajac., & huiusmodi alia sudorifera, ac resolvente vi maxima pollere, viscidiores sanguinis partes, & quæ facile in musculorum, ac ligamentorum interstitiis herent, acorem omnem præsertim fixiorem corrigere, & universam fluidorum massam valide fermentare communiter reputantur. Hinc ubi contumax fuerit Paralytis, & cætera mitiora frustra tentata, ad eadem tandem deveniendum. Extracta ex viperis, & aliis animalibus spiritibus abundantibus plurimum paralyti curandæ conferre creduntur, tum quod contentorum spirituum augendo activitatem nerveis filamentis tensionem comparant, tum etiam quod nutrientes, & summe activas particulas filamentorum meatibus inferendo, & validiorem tonum, & solidiorem texturam adipiscuntur. Sed plura ubi de Scorbuto.

Horum intermedio qualibet octava die prædictis pilulis purgantibus utendum.) Cum resolvuntur humores, aut ad resolutionem disponuntur, ut plurimum impuritates quedam deponuntur, quarum propterea eliminandarum cura habenda. Secus enim vel nobiliora membra invadunt, vel iisdem extra corporis confinia minime eductis, vix, ac ne vix quidem optato fine potiri poterimus. Consultum hinc medentibus visum est, resolventium usui nunc diureticorum, nunc purgantium usum interponere.

X. *Demum ad balnea sulphurea, ad luta thermalia &c.*) De lutis thermalibus testatur Petrus Forestus (1) egregie illa conducere ad Paralytim, idque a se cum Patavii esset vidisse confirmat. Luta ac balnea Aponensia prope Patavium sita frequentissimi in usu nobis sunt. In horum operandi ratione non est cur diutius immoremur, cum perbelle admodum, atque eleganter tradiderit Jo: Gratianus in eorundem examine (2). Cum enim modico ac tenui sale nec non sulphure lutum scateat, poros circa subire, atque interstitia quæque fibrarum penetrare contingit, impactam membræ materiem commoveri, ac comminui, fundi eandem, ac dissipari, tandem tonum partis restitui. Balnea, & luta thermalia solent circa veris finem usque ad autumnii declinationem celebrari. Observationibus autem compertum est, circa finem ve-

ris, & autumnali tempore instituta debilius agere. Quod tunc præsertim contingit, cum aer, uti Vere, & Autumno solet, pluviosus, atque humidus est. Hinc apte Baccius (3) : *Hæ autem, inquit, evidenter ex pluviis contaminantur, tum præsentibus, tum prægressis, ac vernalibus ante alias* : & paulo post subdit : *Quamobrem magnis imbribus inter usum balnei fientibus superfedendum aliquantulum est*. Licet porro eidem probetur balneorum usus circa finem æstatis, atque autumnii principium; nihilominus tamen debilius agere tunc temporis instituta ostendit (4) : *tum quia ante balneum corpora sunt resiccata, ac lassata prægressis æstibus; tum ob incommoda supervenientis hyemis, quæ non adeo fausta solet esse balnei operationibus*. Quæ omnia nuperrimis temporibus sic confirmantur a Cl. Dominico Vandellio in egregio suo Tractatu de Thermis Patavinis (5), ut nullus de earum efficacia ambigendi locus relinquatur. De his si quis curiosius doceri velit Tractatum hunc adeat necessum est, in quo Thermarum Patavinarum locus, historia, analysis chemica, virtus, methodus pro earum usu luculentissime traduntur. Hunc qui adierit Bibliothecam quoque Hydrographicam perleget accuratissimam, si quæ est alia, deque fontibus cujusvis generis, balneis, lutis, quæ in Italia, Germania, Helvetia, Hungaria, Polonia, Dania, Svedia, Anglia, Hispania, Hollandia, Moscovia, Gallia nota sunt Medicis, præclare uno intuitu erudietur.

XI. *Progressu morbi frictiones &c.*) Ubi ægri multo sero, ac pituita abundant, frictiones in principio morbi adhibendas non esse facit potissimum ea ratio, quia per frictiones nondum absumpto sero, resolutisque humoribus per interna medicamenta novi attrahuntur humores ad partes & paralytis augetur. Frictiones siccæ non solis manibus, sed panno nunc asperiore, nunc minus aspero peraguntur. Hisce virtus plurimum resolvendi tribuitur. Quid si fumus ex mastiche, olibano, succino, atque aromaticis, cephalicisque plantis super prunas ardentes sparsis exhalans eodem excipiat? Resina nimirum balsamica, ac tenui, volatilique sulphure, quibus eadem feta sunt, herentes in Musculorum fibris humores di-

move-

(1) obs. 85. lib. 10. (2) cap. 7. (3) lib. 2. de therm. cap. 8.
(4) cap. 15. (5) Patavii 1761. typis Conzatti.

moveri, serum omne superfluum absumi contingit, nervos nimis laxos, & lentis, ac difficilibus humoribus obsessos corroborari, obstructionem omnem penitus tolli, aut plurimum saltem imminui. Ecquis justis laudibus æquare valeat olea stillatitia multa lavendulæ, roris marini, & hujusmodi alia, quæ subtilissima cum sint, ac sale volatili sulphureo tenuissimo prædita, poros cutis citissime subire valent, in fibrarum interstitia sese insinuare, arctiora quoque penetrare, solidorum elaterem intendere? Quid aliud requiritur ad membra paralytica restituenda? At proh dolor! quam sæpe oleum, & operam perdimus, quam raro votis eventus respondent? Si Paracelsus, Sennertus suo illo galbanetto minus tribuissent, minus fortasse dolendum. At si decantatis adeo medicaminibus tam parum egris prodesse deprehendimus, quid alia minus clara profutura esse putabimus? Si de unguento illo nostro sermo sit ex succubul. &c. licet quandoque ante balneorum, lutorumque usum haud prorsus inutile experientia fecerit, nihil præstare posse censendum est post eorundem usum, cum oleo formicarum, & tinctura antiparalytica Cneoffellii paralyticas partes illinendas esse, ac fovendas laudatus Vandellius docuerit, (1) quem in præsens sequimur, cum jam & ille nobis concedat, quod volumus, prioribus linimentis vim inesse insignem ad resolvendas humorum concretiones, qui tenaciter affectis partibus inhærentes morbum foveant, confirmant, quod litem tollit omnem, ac difficultatem.

XII. *Sudore cum internis, tum externis remediis frustra semel tentato &c. Solum diuretica &c.* Cum Paralysis inveterata fuerit, non solum crassa, ac viscida materies fibris tenaciter inherens morbo ansam dederit, sed quasi lapidescens facta, avolatis jam consumptisque sudore tenuibus, subtilioribusque particulis. Tunc vero si interna, atque externa sudorifica adhibeas, non solum nullius efficaciei deprehenderis, sed valde noxia, cum dictis de causis peccans materia induretur magis, & fibræ rigescant. Diuretica porro cum in crassiores partes agant, nec tantum efficiant tenujum, ac spirituosarum dispendium, melioris usus, præsertim si ex succino cerebro amico desumantur.

XIII. *Victus sit ex carnibus, & jusculis volucrium &c.* Inter animantia, plus gelatinosæ substantiæ inest in quadrupedibus domesticis, quam in fylestribus, & volucribus, quæ propter vehementiorem corporis motum puriorem, & liberiores aerem, in quo degunt, & sicciore cibos, plus habent subtilis, levioris, & mobilioris substantiæ: hinc in morbis a crassa, viscida, ac difficili materia oriundis, a laxitate fibrarum, ac spirituum jactura, eximius eorundem usus.

Curru vehatur, cælo sereno &c. Multa sunt exercitationum genera, ambulatio, saltus, pilæ lusus, armorum tractatio, equitatio, currus, & hujusmodi alia. Propter motus impedimenta curru tantum exerceri possunt paralytici, cujus quidem, uti & cæterorum omnium motuum hi fere sunt effectus. Partes solide robustiores sunt, fluida vero alterna musculorum contractione, & relaxatione attenuantur, fundunturque, unde sanguinis, ac spirituum motum augeri contingit, in partes, quæ eorundem influxu destitutæ sunt, promptius influere, atque membra paralytica corroborari, firmarique.

XIV. *In adustis, strigosisque corporibus solis Clysteribus contentus sum &c.* Ubi res sit cum adustis, strigosisque corporibus statui citra ullius erroris suspicionem illud posse videtur, paralytim a fibrarum muscularium, ac tendinearum ariditate nimia ortum traducere. Tunc vero cane pejus, & angue vitanda sunt omnia medicamenta, quæ exsiccare, arefacere valent, quæ sanguinis massam fundere, exagitare, salesque ipsius acuere. In horum censu veniunt in primis purgantia, decoctiones ex lignis sudoriferis, ex vegetabilibus sale volatili oleoso sæta, frictiones sicce, asperæ, aliaque id genus supra recensita. Corpus enim istorum remediorum usu exsiccatur majorem in modum, & fibroso generi stimuli adduntur, unde musculos, ac tendines arefcere magis contingit, atque abhinc paralytim augeri, aut confirmari. Ea igitur, quæ ariditatem nimiam, siccitatemque tollunt, quæ universum corpus refrigerant, humorum massam temperant, ac nutritio rore humectant, visa sunt convenire. Primum locum sibi vindicant Clysteres emollientes. Hisce enim totus intestinorum canalis, ejusdemque

que tunice aride, atque exsuccę, & viscera imi ventris mirum in modum refrigerantur, atque universum corpus, caput præsertim, cujus adeo insignis cum illis communicatio est, mirifice recreatur.

«XV. Vere autem suc. cichor., portulac. &c.) Egrege scriptum reliquit Hippocrates lib. de loc. in hom. *Morbus qui in sicco est stabilitur, & non cessat.* Quod sane ansam dat medentibus ad paralysem a siccitate nimia, & ariditate fibrarum muscularium, ac tendinearum continuo emollientium, atque humectantium usu pertractandam. Hinc succi plantarum, quæ nullo activo sapore sunt præditæ, quę odoris expertes, ac succo plene, quæ farinosa sunt, & blando, mitique oleo demulcente donantur, cujusmodi sunt emulsiones ex seminibus frigidis, juscula avenacea, hordeacea, lac præfer-

tim asininum, utpote serosius, & ad diluendum aptius, cæteris posthabitis, adhiberi solent.

Unctiones ex pinguedine animalium &c.) In nervorum affectibus a nimia tensione, & contractione abortis pinguedines animalium præ cæteris convenire, facit potissimum ea ratio, quia sale volatili blando, demulcente, naturæ animalium amico, nervos, ac fibras laxante, atque ab ulteriori stimulo tuente præditę sunt. Quid naturę hominis congruum magis, quam ipsius hominis pinguedo? Id diligenter tenentes empirici desperatos istiusmodi morbos felicissime curant non sine illorum admiratione, qui pretiosis chymiatricorum remediis indulgent. V. Hoffman. an. in Poter. obs. cent. i. cap. 45.

C A P U T III.

De Lethargo, aliisque soporiferis affectibus, & læsa memoria.

I. **S**Omni contra naturam, eique vim inferentis, ac gravissimis symptomatibus stipati quatuor sunt species. *Coma vigil, Carus, Coma somnolentum, Lethargus.*

II. *Coma vigil* somnus est contra naturam, in quo aeger externis plerunque sensibus dormit, internis vero vigilat, ac delirat.

III. *Causa ejus proxima est partim spirituum animalium penuria, partim vero eorumdem acrimonia, veneni ad instar medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos mordens, ac vellicans.*

IV. *Plerunque comes est febrium malignarum.*

V. *Signa sunt, oculi clausi, & conniventes, decubitus qualis dormientium non raro supinus; si excitetur aeger, oculos aperit, mox vero claudit, quandoque e lecto prosiliens adstantes impetit ad instar furentis, facie torva intuetur, mox decumbit, summa inquietudine afficitur, dormiendi impotentia, rerum terribilium imagine, clamat, absurda loquitur, fixo delirio tenetur, manus, brachia, crura, aut totum etiam corpus inordinate jactat.*

VI. *Curatio omnis ad febrem, cujus symptoma est, dirigenda. Febris peculiari veneni naturæ adversantibus remediis tractanda.*

VII. *Somnus profundissimus, & ad Apoplexiam primus quasi gradus Carus est morbus ab exteriori aliqua causa productus, aut al-*

terius morbi symptoma.

VIII. *Huc Opii, Nucis Moschatae, Croci, Hyosciami, Mandragoræ immodicus usus, necnon Opii, Croci, Hyosciami, Mandragoræ effluvia, vinorum, & rerum fermentescentium fumus, uti pariter carbonum, nucum juglandum, nucis vomicę, hydrargyri, aliorumque fossilium, locorumque diu clausorum halitus, accessiones febrium intermittantium, quę perniciose vocantur, huc causę singulę, & universę apoplexię remissius operantes, præsertim ictus, percussiones cranii, perforatio ejusdem.*

IX. *Signa sunt profundissimus somnus ægrum subito invadens, a quo nonnisi magno clamore, aut acus punctura excitatur, sed ægre admodum; oculos enim aperit, puncta membra contrahit, sed interrogatus non respondet, ac eodem fere momento conniventibus oculis, membrisque quiescentibus in eundem soporem relabitur, respirat libere, non stertit, febre caret, nisi in accessionibus febrium perniciosarum id contingat, atque earumdem symptoma sit.*

X. *In Caro a narcoticis præpostere adhibitis, vel halitibus ante memoratis oriundo, frictiones, & cucurbitulę siccę, clysteres acres, affusio aquę frigide in caput mira præstant.*

XI. *Acetum tamen cum naribus admotum, tum intus propinatum ceteris palmam præripit.*

XII. *Ubi accessiones febrium intermittantium morbo*

morbo ansam dederint, Quinquinna quam citissime, & antequam alter paroxysmus invadat etiam ad unciam partitis vicibus exhibenda.

XIII. Coma somnolentum nihil est aliud, quam sopor profundus, a quo si excitetur aeger, oculos aperit, & interrogatus respondet, neque valde obliviosus est, statim vero in eadem somni imaginem delabatur, dormitque ut plurimum hiant ore, maxillaque inferiore demissa, febre vel caret, vel exigua admodum tenetur.

XIV. Causae eadem sunt, ac aliorum sopororum affectuum remissius operantes, quam in Caro, & Lethargo.

XV. Est Lethargus profundissima somni species cum febre continua, & lenta, delirio, atque oblivione.

XVI. A redundantia humoris aquei, serosique fibrarum Cerebri tonum enervante, a sanguine crasso, viscidoque, vel materia lenta ac difficili corticalem cerebri substantiam obstruente, quandoque cum phlogosi ejusdem ortum traducens.

XVII. Causae antecedentes, & externae sunt ciborum, potuum, & rerum frigidarum abusus, aer palustris, locorum humidorum incolatus, aetas senilis, puerilis, vini, & veneris immodicus usus, corporis segnitie, vel immoderata exercitia, somni longi.

XVIII. Signa sunt perpetua dormiendi necessitas, difficilis a somno excitatio, & statim in ipsum relapsus, oblitio, delirium, supinus decubitus, rerum apprehensarum e manibus delapsus, palpebrae imperfecte clausae, os diductum, dilapsus in pedes, febris lenta sub noctem quotidie ingravescens (nisi forte Lethargus symptoma sit inflammationis viscerum, vel male affecti ventriculi, aut accessionum febrium intermittantium, quo casu febris varia est pro vario morbi statu, ac conditione) respiratio debilis, & rara, pulsus tardus, rarus, undosus, inequalis, & quandoque intermittens, alvus liquida, urina vel tenuis, & aquosa, vel turbida qualis jumentorum, facies tumida, & pallida, lingua mollis, & alba.

XIX. Lethargici septem diebus moriuntur, si vero hos evaserint, sani fiunt. Hip. 2. de morb.

XX. Dolor capitis vehemens, febris intensior facta, universi corporis tremor, paralysis lethargo superveniens brevi aegrum moriturum portendunt.

XXI. Si parotides erumpant, praesertim die critico, aut multa per nares, & sputum excernantur, febrisque, & cetera symptomata mitescant, spes est aegrum servatum iri.

XXII. Qui ex Lethargo sanantur Empyrii fiunt. in coac. & 3. de morb.

XXIII. Melius est phrenitidem supervenire lethargo, quam phrenitidi lethargum. Uterque transitus semper magni faciendus.

XXIV. In lethargi curatione, ubi febris acuta sit, fervidior aegri temperies, faciei, & oculorum rubor, viresque consistent, venae sectionem instituo, primum quidem basilicae brachii, tum si suppressae sint improvise naturales evacuationes sanguinis mensum praesertim in Mulieribus, saphenae pedis.

XXV. Cucurbitula magna Occipiti applicata cui prodesse non valeat?

XXVI. Si vero febris lenta sit, aegri temperies frigida, ut ajunt, & humida, facies, & universum corpus pallidum, consuetas per os, nares feri, & pituitae excretiones suppressas habeat, cucurbitulas, frictiones siccas per universum corpus, cataplasmata ex seminibus Sinapeos fermento acerrimo, vel sapone nigro commixtis, aut ex limacibus cum cortice contusis, plantis pedum applicari jubeo, navibus spongas aceto forti imbutas admoveri.

XXVII. Si urina turbida, & qualis jumentorum appareat, purgans ex scam. sulphur., vel diagryd. ad ℥ i. trochisc. alband. gr. iiii. ad viii. castor. elect. ℥ ii. cum syrup. acetos. simplic. exhibeatur, vel cum mel. rosat. solut.

XXVIII. Si Lethargus febris alicujus, vel inflammationis, aut alterius morbi symptoma sit, a purgantibus prorsus abstineo, contentusque sum solis Clysteribus bis, ter, quaterque in die injiciendis.

XXIX. In Lethargo primario, & frigido, ut ajunt, ceteris frustra adhibitis, ad sternutatoria devenio, aquam frigidam capiti affundi, vesicantia tandem brachiis, & cruribus applicari jubeo.

XXX. Suis nominibus exclamati excitentur aegri, deque rebus, quarum cura summa iis fuit ante morbum, sermo hebeatur. In cubili lucido, bene clauso, aere intus contento, vapore aceti, castorei, pulegii, hyssopo, Majorana alterato servantur.

XXXI. Symptoma Apoplexiae, ceterisque affinis morbis commune oblitio fere est, quae quomodo contingat facile intelligemus, si lesae memoriae essentiam, & causas citra alterius morbi concursum assequemur.

XXXII.

XXXII. Si fibræ Cerebri ita vitiantur, & recedunt a naturali statu, ut dum a rebus sensibilibus moventur, motus quos suscipiunt similes non sint iis, quos prægresso tempore susceperunt, læsio memoriæ præsto est.

XXXIII. Hinc perversa eorundem structura, nimia humiditas, & laxitas, vel contra aciditas, & nimia adstrictio, spirituum animalium defectus, aut torpor potissimam partem agunt.

XXXIV. Perversæ structuræ vulnera, contusiones capitis, depressiones cranii, venena, ingentes timores, & strepitus in pueris & feminis, prægressi morbi capitis, apoplexia præsertim, cæterique soporiferi affectus, febres acutæ cum delirio ansam dabunt: laxitati vero temperies frigida, & humida, cibi crassi, insipidi, aer austrius, caliginosus, pluviosus, natatio frequens, infans ætas: ariditati e contra temperamentum calidum, & siccum, tempestas plus æquo calida, & sicca, cibi, aeres aromatici, senectus: spirituum defectui inedia, narcotica, labores animi, & corporis, intemperata Venus.

XXXV. Si compressionem cranii, vulnus excipias, cui peritus Chirurgus opportune occurrat, oblivio a perversa structura nullam plerumque curationem admittit. Usus, & exercitatio præjudicia plurimum delent.

XXXVI. Non ita de laxitate, quam ubi ex

præhumido capite, oculorum tumore, lacrymis, salivæ copiosa excretionem, & muci ex naso, auribusque, ex somni longitudine conjicies, tollere facilius poteris doloris capitis remediis, qui a lenta, ac tenaci materia, aut serosa colluvie proficiscitur: cauteriis, setaceis, vesificantibus cervici, aut prope aures, errhinis, purgantibus, volatilibus, succinatis, sudorificis, cinnaberinis.

XXXVII. Ubi nulla ex dictis n. 36. apparuerint, vigiliæ intensæ urgeant siccitatis ariditatisque argumenta, oleum A. D. Serum lactis tamarindatum, emulsiones seminum frigid. serum lactis stillatum cum cichoraceis, ac malvaceis, aquæ Nocerianæ, balnea aquæ dulcis, stillicidia capitis, lactis usus optime cedent, quæ fere remedia sunt doloris capitis calidi dicti a Veteribus.

XXXVIII. Si ex læsione aliarum functionum, torpore, virium debilitate, ex causis spiritus exhaurientibus, defectum earundem adesse cognoveris; hæc primum tollenda sunt, tum cuncta volatilia, ac spirituosæ recensita n. 36. adhibenda, purgantibus, & evacuantibus serum prorsus ejectis.

XXXIX. Quenam autem specifica? Nulla, si confektionem Anacardinam excipias, in laxitatis casu, recta methodo; & ubi eam adhibeas, Veneris stimulis minime obtemperes, ne alia de causa magis obliviosus evadas.

CAPUT III.

De Lethargo aliisque soporiferis affectibus &c.

I. **S**Omni contra naturam, eique vim inferentis, ac gravissimis &c.) Nemo ignorat quandiu cerebrum, ejusque medulla, & abhinc prodeuntes nervi, & musculi debita spirituum copia turgent, adeoque debita tensione gaudent, tandiu externorum, internorumque sensuum organa; motuum item voluntariorum instrumenta ita esse disposita, ut ab objectis facile affici, facile item consuetos motus exercere possint. Hæc porro dispositio vigilia naturalis dicitur. Si medullaribus cerebri fibris, hisque appensis nervis, & reliquis fibris debitus spirituum animalium influxus denegetur, unde minima, ac subtilissima vascula exinanita flaccescant, externorum sensuum motuumque a voluntate pendentium organa libere, atque expedite munera sua obire non pote-

runt; hinc sensus externos obtundi primum, deinde aboleri, motus a voluntate pendent retardari primum, deinde cessare, organa iisdem destinata collabi, resolvi, ac paralytica fieri, ac demum internos sensus inconcinne, ac non adeo prompte exerceri manifesta res est. Qui status fere somnus appellatur. Somnus autem alius naturalis est, alius non naturalis. Naturalis, dummodo modum servet, tantum abest, ut hominem lædat, ut plurima ab eo emolumenta nascantur. Cum enim musculi voluntariis motibus destinati in somno collabantur, & flaccescant, motusque eorum cessent, motus vero cordis, vasorum, & viscerum fiat fortior, æquabilior, robustior, ut alibi demonstratum est (1), hinc humorum circuitum per vasa majora, & a corde non

(1) Cap. de apopl. com. in aph. 8.

multum diffita validiorem, & æquabiliorrem fieri contingit, secretiones omnes promoveri, ciborum coctionem, perspirationem, nutritionem perfectius peragi, vires quamplurimum refici, ac roborari. Ciborum coctionem multo facilius, & melius peragi somni tempore, quam vigilia, veteres fere medici Hippocrates, Galenus tradiderunt. Ex quo liquet prudenter admodum sapienterque se gerere solitos fuisse, qui parcissimo cibo in prandio, uberiori autem in cœna utebantur. Quam quidem consuetudinem Veterum Romanorum fuisse constar ex Cl. Mercuriali, qui testimonio Plutarchi aliorumque refert, id agere solitos non tantum ob vitæ commodum, cum occupationibus privatis, publicisque mane distinerentur, sed ad valetudinem conservandam, quod multo facilius, ac perfectius concoctio ciborum peragatur dormiendo, quam vigilando. Vim somni naturalis ad nutritionem augendam manifestant præ cæteris ea animalia, quæ cum bonam anni partem somno consumant, pinguiora fiunt. Ejusmodi sunt Glires, Hystrices, Tassi, & alia, de quibus Martialis:

Tota mihi dormitur hiems, & pinguior illo

Tempore sum, quo me nil nisi somnus habet.

Überiorem fieri insensibilem perspirationem doctissimus Sanctorius in sua medicina statica expertus est. Quadraginta enim uncias sanguinis somni tempore emitti, vigiliæ vero solum viginti æquali temporis spatio deprehendit.

Somnus non naturalis in somnum præter naturam dividitur, & contra naturam. Somnus præter naturam, naturæ quidem modum non servat, ei tamen vim non infert, & morbosus non est. Inter hujusce somni species eminet ille, qui deficit a somno naturali, seu pars somni, & vigiliæ est, in quo homines sensibus internis, & externis partim vigilant, partim dormiunt, quo somno corripuntur noctambuli, somnambuli, qui dormientes ad interrogata respondent, quorum exempla extant apud Aristotelem, Diogenem Laertium, Galenum, Horstium, Jonstonum, Schenckium, Tassonum, Clauderum, Grebnerum aliosque eximios Scriptores relatos a Jo. Maria Pigatto Medico apud Vicentinos florentissimo, qui singularem plane,

mirabilemque historiam somnambuli cujusdam adhuc viventis conscripsit (1). Hoc eodem somno corripuntur Sagæ, quorum phantasiæ variæ rerum ideæ a Diabolo obijciuntur, imprimunturque adeo vehementer, ut dormientes non solum varia imaginentur, sed eadem sibi contigisse pro certo credant expectæ. Somnus tandem contra naturam non solum naturæ modum non servat, sed eidem vim infert, atque inter gravissimos morbos recensetur. Quod erat Adolescentibus declarandum, ut traditæ somni divisionis momentum assequi commode possent.

II. *Coma vigil somnus est contra naturam, in quo æger externis plerunque sensibus dormit &c.*) Coma vigil lethargus spurius a nonnullis dicitur, a Galeno typhomania, cæteris autem Græcis coma *ὄρυπνον*, idest coma vigil, medium quasi inter pervigilium, & coma hypnodes, idest soporiferum. Cum dicimus hominem comate detentum externis sensibus dormire, nihil jam aliud intelligimus, quam defectum dispositionis organorum, quæ iisdem indicata sunt ad assuetamunia obeunda, unde obtundi primum, deinde desinere necessum est: non illorum, quæ sensibus internis sunt destinata; unde eosdem inordinate, nec ita vivide exerceri contingat (in quo potissimum essentia somni naturalis sita est) tantum enim abest, ut proxima dispositio organorum ad internos sensus exercendos deficiat, aut langueat, ut potius aucta sit; ex quo sequitur, ut non solum vividius iidem exerceantur, & continuo homo vigilet, sed cum medullarium cerebri fibrarum, nerveorumque filamentorum, seu organorum sensibus internis dicatorum motus inordinati, inconcinni, ac convulsi sequantur, anima falsum de rebus apprehensis judicium ferat, ac vigiliæ delirium superveniat, quod palam fit per ea verba, *internis vero* (nempe sensibus) *vigilat, ac delirat.*

III. *Causa ejus proxima est partim spirituum animalium penuria, partim vero eorundem acrimonia &c.*) Ubi adest penuria spirituum animalium, medullares cerebri fibras, hisque appensos nervos, ac musculos flaccescere præter modum debere manifestum est; hinc exteriorum sensuum, motuumque voluntariorum organa inepta evadere ad actiones suas exercendas necessum est. Hinc est,

(1) 1743. In Venezia per Giuseppe Bettinelli.

est cessantibus omnino externis sensibus, motibusque a voluntate pendentibus, nec non organis iisdem comparatis collabentibus, corpus decumbere profundo veluti sopore detentum.

Quod si adsit acrimonia eorumdem, medullares cerebri fibras, immo & nervorum his appensorum filamenta inordinatis, atque inconcinnis cieri motibus, mire agitari, ac concuti contingit; hinc delirium, ac vigiliam supervenire.

IV. *Plerunque comes est febrium malignarum.*) Quænam febres malignæ dicendæ sint, quæstio est. In hac tamen opus non est diutius immorari. Sive enim illæ febres malignæ appellandæ sint, quæ fraudulenter, veluti maligni homines procedunt, ac sub alterius morbi specie invadunt; sive illæ, quæ symptomatibus inter se discrepantibus, pulsum nimirum celeritate, ac modico calore, linguæ ariditate, ac nulla fere siti, ac morbi generali statu cum urinarum cruditate, ac tenuitate conjuncto stipatæ sunt; sive demum illæ, quæ virium collapsu, pulsum parvitate inter initia statim se produnt sine causa manifesta, illud citra ullius erroris suspicionem statui posse videtur, non aliam malignarum febrium esse causam quam venenum. An venenum febrium malignarum vim coagulandi, figendique sortitum sit, ut placuit Cl. Willisio, vel dissolvendi corrodendique, quemadmodum Sylvius arbitratus est, non facile dixerim. Crediderim enim quasdam esse febres malignas, quarum causa venenum sit dissolvens, ac colliquans, quorum in censu veniunt illæ, quæ pestilenciales stricte dicuntur; quasdam e contra, quarum causa venenum sit cogendi figendique vi præditum, cum solidarum partium gangræna, ac sphacelo; quasdam demum non aliunde, quam a veneno partim coagulandi, partim solvendi facultatem nacto repetendas, quæ omnium frequentissimæ sunt, atque a medicis vix, ac ne vix quidem animadversæ. Illud porro quam diligenter hoc loco tenendum est, venenum cujuscumque tandem naturæ fuerit, spiritibus maxime infestum esse, profligare eosdem, atque incongruarum particularum admixtione inquinare; unde eorumdem inopia, atque acrimonia peccante coma vigil subsequi necessum est.

V. *Signa sunt oculi clausi.*) Tentemus vires ingenioli nostri, an per assignatam

inopiam, atque acrimoniam spirituum singula hujusce comatis symptomata explicare valeamus. Nemo ignorat oculorum occlusionem fieri per contractionem Musculi constringentis palpebras, cujus naturalis vis major est vi naturali Musculi easdem attollentis. Cum ob inopiam spirituum musculi palpebras attollentes non satis vigorentur, ab actione sua feriantur, unde oculi conniventes, & fere clausi, volentibus, nolentibusque animalibus apparent.

Decubitus qualis dormientium, non raro supinus.) Quotiescumque spiritus parcius per nervos fluunt, quam ut organis sensibus externis, ac motui voluntario dicatis roborandis sufficiant, eadem concidere, ac collabi necessum est, hisce autem collabentibus corpus non secus ac in dormientibus decumbere manifestum. Si vero spiritus parcius adhuc fluant, quam sufficiant contrahendis tot Musculis, quot sunt necessario contrahendi, ut Animal vel in latus, vel contractis cruribus, vel plicatis, complicatisque brachiis decumbere valeat, supinum decumbere cogetur vi ipsiusmet sui ponderis concidente corpore.

Si excitetur æger, oculos aperit, mox vero claudit, quandoque e lecto proficiens &c.) Si nervi musculorum attollentium palpebras majore copia spirituum in eosdem influente inflentur, tendanturque, vel sponte id contingat, vel occasione impressionis alicujus extrinsecus advenientis, oculos aperiet æger, sed iisdem spiritibus propter inopiam intra musculos quiescentibus, ac flaccescentibus nervis rursus claudere cogetur. Ob id potissimum exilit e lecto, manus infert, mox decumbit. Cum enim spiritus particulis venenatis, acribus admixti per nervos cæco impetu irrumpant, medullaresque cerebri fibras, hisque appensorum nervorum filamenta confuse, varie, inordinateque concutiant, species excitant irarum, injuriarum, & hujusmodi: hinc ii musculorum motus præsto sunt, qui ad odium, ad indignationem sunt opportuni; deficiente autem necessaria spirituum copia ad eos motus diu conservandos, collapsis nervis rursus Animal decumbit.

Summa inquietudine afficitur dormiendi impotentia &c.) An ad alias causas melius, quam ad medullarium cerebri fibrarum, nervorumque his appensorum filamentorum inordinatam concussionem retuleris inquietudinem, dormiendi impotentiam, rerum terribi-

ribilium imaginem? Si inordinata hac nervorum concussione, perturbatoque motu terroris, rerum absurdarum species excitentur, clamat pavens, absurda loquitur: immo si certæ solum fibræ certa semper ratione tendantur, fixum contra definitam aliquam rem delirium orietur. Undenam tandem inordinatos motus manuum, brachiorum, crurum, ac totius corporis aptius repetas, quam ex perturbato, atque irregulari spirituum, ac nervorum motu, atque abhinc prodeunte inculcata toties varia concussione? Tamen facile conjicio non defuturos, quibus hæc philosophandi ratio displiceat, cum in ea sint sententia, ut credant motus inordinatos corporis, delirium vix, ac ne vix quidem oriri posse, nisi spiritus summo impetu, concitato motu hac illac irrumpant. Cum vero impetus, seu quantitas motus ex massa corporis moti multiplicata per celeritatem æstimetur, ac spirituum in hujusmodi affectibus inopia adsit, apparet eam fieri non posse concitationem, quæ ad motus inordinatos sufficiat. Recte illi siquidem, nisi redargueret eosdem observatio, tremere, ac delirare senes, convelli, ac delirare, qui enormem aliquam evacuationem passi sunt, in quibus maximam adesse spirituum jacturam manifestum est. Nempe ad inordinatos motus, ad delirium sufficit perturbatus spirituum animalium motus, inæqualis fibrarum, nerveorumque filamentorum tensio. Id autem contingere, ubi adest spirituum animalium penuria, & quod magis est, ubi peccet eorundem acrimonia, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Sed hac de re plura alibi dicemus.

VI. *Curatio omnis ad febrem cujus symptoma est dirigenda, Febris peculiari veneni naturæ adversantibus remediis tractanda.* In quanta obscuritate versentur, qui multorum præeunte exemplo, (1) de affectibus soporosis generatim agentes, una eademque methodo eosdem pertractare solent, dici vix potest. Cum enim sibi in animum induxerint affectus soporosos ab inopia spirituum animalium exoriri, ne somniantes quidem de morbis, a quibus ortum traducunt, extimulantia omnis generis, emetica, purgantia, odoramenta spirituosæ, sternutatoria, vesicantia, volatilia in usum

vocant, eventu plerunque funestissimo. Cum coma vigil symptoma sit febris malignæ, huic autem ansam triplex venenum natura quammaxime inter se discrepans præbeat, apparet manifestissime, pro ejusdem varietate varia esse adhibenda remedia. Theriaca Andromachi, auro potabili, lapide philosophorum, aliisque pretiosis chymiatricum medicamentis, quæ catholica vocantur, quæ omnibus speciebus venenorum massam sanguinis, ac solidarum partium texturam corrumpentium opposita vi, & natura mederi communiter reputantur, stulti omnino, ac desipientis est uti velle. Cum venena alia sanguinem cogant, ac figant, alia solvant, ac colliquant, alia partim coagulandi, partim dissolvendi virtute prædita sint, ecquis est, qui non videat nullum dari posse universale medicamentum, quod omnibus venenis natura, & vi opponatur? Quod si detur sibi metipsum & vi, & natura contrarium esse debere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

VII. *Somnus profundissimus, & ad apoplexiam primus quasi gradus Carus est &c.* Somnus profundissimus haberi nequit, nisi medullares Cerebri fibræ, hisque appensi nervi debita spirituum copia destituantur, unde exteriorum sensuum, motuumque voluntariorum organa inepta reddantur ad actiones suas exercendas: quo fit ut non solum iidem languescant, sed omnino desinant, interni etiam sensus cessent plane, atque aboleantur. En proximam Carus causam, quam licet expresse non significaverim; non aliam tamen, etiam me tacente, assignari aptius posse unusquisque facile intelligere poterat, quotiescumque primum quasi ad apoplexiam gradum esse affirmavi. Cum enim apoplexia pro causa proxima agnoscat interceptum spirituum animalium a cerebro ad organa motui, & sensui dicta, & ab his ad cerebrum excursus, languiscentem majorem in modum esse debere in Caro, qui primus ad eandem gradum est, lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti, atque unguis. Quæ potissimum effecerunt, ut eandem silentio prætermittens, eas quæ extrinsecus advenientes profundissimo somno occasionem præbent, attigerim.

VIII. *Huc spectant Opii, Nucis moschatae, Croci, Hyosciami, Mandragoræ immodi-*

cue

(1) V. River. Hartmann.

cus usus.) Succus ex vulneratis papaveris albi capitibus stillans Opium est, quod in placentas hodie nobis ex Natolia, Ægypto, & India affertur. Moderatus hujusce medicamenti usus, quemadmodum sanguinis, & spirituum immanes motus compescit, dolores demulcet, corpus laboribus gravatum sublevat, ac gratum soporem inducit, sic immoderatus membrorum relaxationem, ac imbecillitatem, vertigines, oculorum caligines, sensuum externorum, internorumque, motuumque a voluntate pendentium privationem progignit, ut non desint exempla eorum, qui somno adeo profundo detenti sunt, ut excitari nulla arte potuerint. Sic Dioscorides: *Opium*, inquit, *sumptum tenui magnitudine dolorem finit: concoquit, & somnum allicit: tussi atque celiacorum valetudini auxiliatur. Verum si copiosius hauriatur, nocet, cum lethargicos efficiens interimat &c.*

Non ita frequentes sunt de *Nucis moschate* noxa observationes, licet in conviviiis ad ciborum condimenta frequentissime usurpetur. Ex immoderato tamen illius usu non parum periclitatos fuisse, qui per diem unum, aut alterum Caro correpti immobiles, & muti jacuerunt, observatio est Cl. Jacobi Bontii (1). Batavi quoque referente D. Geoffroi (2) observant nuces conditas quotidie assidue, aut majore copia sumptas caput afficere, & affectus soporosos procreare, unde homines somnolenti, pigri, & obliviosi dicuntur.

Crocum pariter qui a populis quamplurimis pro optimo ciborum condimento habetur, atque eximias in medicina habet facultates, nisi opportune, & iusta dosi usurpetur, vi inebriante, & narcotica donari, capitis gravitatem insignem, somnum, interdum risum convulsivum, sæpe lethum inferre observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus compertum est. Quemdam aromatarium ex plurimo Croco, qua carnes pro cœna decoquebantur injecto, post earundem esum in tantum solutum esse risum, ut non multum abfuerit, quin medios inter cachinnos animam efflaverit, testatus est Amatus Lusitanus. Virginem quamdam ex croci usu ad revocandos menses enormibus, & continuis

capitis doloribus per totum suæ vitæ cursum affectam fuisse observatione se didicisse narrat Simon Paulli (3). Hisce adde sis observationes Cl. Hoffmanni, Emanuelis Konig, aliorumque, quas, cum eodem fere recidant, brevitatis gratia prætermitto.

Hyosciamum.) Intus assumptum soporem & stuporem inducere cum mentis alienatione, observationes Jo. Jac. Wepfferi (4) tract. de cicuta aquat. & Simonis Schultzi in ephem. N. C. (5) testantur. Memorabilis locus extat apud Scribonium Largum cap. 181. ubi ait: *Hyosciamum qui biberunt caput grave, venisque distentum habent, mente abalienantur &c. postea sopiuntur, & sensu carent, livescentibus membrorum eorum.*

Mandragoram inter narcoticam, & soporifera medicamenta recenseri debere nemo inficiabitur, qui odorem ejus ingratum, virosum, caput feriens perceperit. Soporiferam hujusce plantæ virtutem novisse veteres medicos censendum est: ii siquidem vinum, in quo *Mandragoræ* radix infusa fuerat, ægris, quibus membrum aliquod amputandum erat, ad narcosim inducendam propinabant. Novere & Recentiores Medici, sed cum grano salis eandem adhibere consueverunt. Cum enim sopores gravissimos ac perniciosissimos abortos viderint ab usu interno, eandem exploserunt.

Nec non Opii, Croci, Hyosciami, Mandragoræ effluvia.) Solo odoratu opium soporiferum esse affirmat citatus Dioscorides, & Plutarchus in Sympos. lib. 3. quest. 1. memorat vaporem a papavere procedentem non caute observantibus iis, qui succum collegerunt, homines subvertisse.

Ipsiismet *Croci* odorem capiti infestum esse Galenus testatus est. Celebris est historia apud Borellum (observat. cent. 3.) de quodam famulo Mercatoris, qui cum decubisset, dormissetque juxta magnam croci copiam tanto dolore capitis, tantaque nervorum imbecillitate correptus est, ut vitam cum morte commutasset.

Multos croci sacculo pulvinaris instar usos, abortu insigni capitis dolore cum incredibile gravitate interiisse Costæus litteris tradidit.

Effluvia ex *hyosciami* seminibus in hypocausto

(1) In notis ad Garziam.

(2) Mat. medic. p. 2. art. 24.

(3) Quadripart. Bot.

(4) Tract. de cicuta aquat.

(5) An. 4. & 5. Dec. 61. obs. 124. Dec. 3. an. 9. 10.

causto reconditis exhalantia eosdem effectus producere, quos ex interno ejusdem usu oriri supra ostendimus, observatione comperit habuit Christianus Fridericus Garmanus in eph. G. an. 7., & 8. Decur. 3. Fumum ex hyosciami semine prunis imposito, qui adversus capitis, aut dentium dolores ab Agyrtis plurimum laudatur, stuporem, & imbecillitatem capitis procreasse in ancilla quadam odontalgia immani diu vexata, deprehendit Matthæus Jacobæus in act. Hafnienfibus (1). Sed infinitus sim, si singula velim persequi.

Carbonum, nucum juglandium, nucis vomice, hydrargyri aliorumque fossilium, locorumque diu clausorum halitus. Si carbones ardentes in recipiente apro, puta illo, quo utuntur physici ad experimenta Machinæ Guerikianæ immittantur, ut flamma extincta, insigniter fument, atque volucris animalia intus occludantur, carotica fieri, omnique ferre sensu motuque privari haud injucundo spectaculo deprehensum est. Mirum autem quædam alto sopore detenta in aere libero, & aperto in aquam frigidam immersa ab eodem excitari. Neque desunt exempla eorum qui integre valentes a solo accensorum carbonum fumo intra angustum cubile concluso affectibus apoplecticis soporosis, & similibus correpti sunt. Ita Cæsarem Jovinianum fumo carbonum in conclavi mortuum esse testatur Eutropius, & Cellarius (2). Galenus item (3) confirmat. Plures historias vide in Marcello Donato (4) *hisor. memorab. pag. 107.* Veschi (5). Solenandri consiliis (6), Foresto (7), Chesneau (8), Amato Lusitano (9), *cent. 7. curat. 33.* Cælio Aureliano (10) *Histor. Reg. Sc. Ac. Par. an. 1710.* Loffio (11), Lancisio (12) Ramazzini in supplemento diatribis de morb. artificum, quorum meminit Frid. Hoffmannus (13) ut mittam

quæ in eodem legi possunt de noxa carbonum accensorum, qui quam plurimis etiam exemplis ex Livio, Plutarcho, Hieronymo eandem confirmat, ut nullus hac de re super sit dubitandi locus.

Umbram nucum juglandium cum humano capiti, tum stirpibus omnibus juxta satis infestam nonnulli pronuntiare ausi sunt. Hinc a græcis Κάρυα dictas volunt, quod Κάρυα, idest caput sua umbra lædant. Atque hinc est quod in hortis, & agris extremis partibus locatur ac plantatur: unde versus:

Me, sata ne ledam, quoniam sata ledere dicor,

Cultus in extremo margine fundus habet.

Quamquam decubitu sub hac arbore nonnulli caput gravari experientia comprobatum est, id tamen a graveolentibus halitibus ex foliis arboris emanantibus provenire, Jo. Rayus aliique testati sunt.

Nux Vomica ab Arabibus inter alexipharmaca recensetur; unde electuarius de ovo ingreditur. Et Wepfferus refert se ipsum peste correptum electuarii de ovo portunculam non solum innoxie, sed felici cum successu sumpsisse. At vero si quid sentio, nunquam eodem cum Celso utendum traderem. Narcotico enim sulphure foeta est nux vomica, quod animalia certissime necat, hominibus vero infensissimus est, unde soporosi affectus, interdum mors ipsa subsequitur. Id quod Matthioli (14), Fallopii (15), Antonii de Heyde (16) laudati Wepfferi (17), Geoffroi (18) observationibus compertum est. Quamobrem Cl. Hoffmannus (19) ab electuario ex ovo propter nucem vomicam abstinendum esse tradidit, ut liquet etiam ex Cratone (20) variis in locis. Qui plura cupit adeat Cl. Sennertum (21) qui de nuce vomica, ejusque

(1) Tom. 1. obs. 14. p. 209. (2) in not. ad lib. 10. cap. 10.

(3) lib. 7. de us. par. cap. 8. (4) hist. memor. pag. 107.

(5) in syllog. curat. & observ. inter Rumelianas obs. 54. (6) sect. 5.

(7) lib. 4. obs. 4. (8) obs. lib. 1. (9) cent. 7. cur. 33.

(10) lib. 2. cap. 10. (11) obs. lib. 1. cap. 4. obs. 2.

(12) de subit. mort. lib. 1. cap. 4. obs. 2. (13) M. S. T. 2. cap. 9.

(14) in com. ad Dioscor. lib. 4. cap. 73.

(15) t. 1. tract. de tumor. præternatur. cap. 27.

(16) obser. centur. 50. (17) tract. de cic. aqu.

(18) mat. medic. p. 2. de nuc. vom.

(19) lib. 2. de medic. officin. (20) lib. 1. de pest. ejusque epist. medic. ad Camer.

lib. 5. (21) lib. 6. p. 7. cap. 20.

que effectibus, & symptomatibus ab ejus usu prodeuntibus diligentissime scripsit si quis alius.

Hydrargyri aliorumque fossilium locorumque diu clausorum halitus.) Fossores atque artifices hydrargyri licet robustissimi fuerint temperamenti, in hoc opere vix quadriennium vivere incolumes, sed vel Caro aliisque soporosis affectibus corripitur, vel tremore, & paralyfi manuum misellos mori compertum est. De his legi meretur Ramazzinus (1) & Hoffmannus (2), qui unus instar omnium noxam Mineralium, metallorumque exhalationum exposuit, atque observationibus prope innumerabilibus virorum præstantissimorum confirmavit. Sed erunt molesti quidam qui a nobis quærent, qua potissimum ratione Opium, Crocus, aliaque recensita corpora, atque eorundem effluvia Carum inducant. Quo loco quæstio occurrit perdifficilis, quæque Veterum, & Recentiorum Medicorum ingenia plurimum torfit. Mitto Veterum opinionem, qui cum narcotica medicamenta frigida esse existimaverint, ob id potissimum soporem inducere voluerunt, quod universa sanguinis massa mirum in modum refrigeretur, fumi frigidi in cerebrum eleventur, quibus ejusdem pori constipentur, unde spirituum secretio, ac diffusio in universas corporis partes inhibeatur. Sennertus enim adeo firmis eam confutavit argumentis, ut nullus super sit dicendi locus. Opium inter Narcotica Medicamenta principem obtinere locum manifesta res est. Frigidissimum idcirco Veteres prætendebant. Si tamen ejus sapor, odor, effectus, qui ab ejusdem usu nascuntur, resolutione chymica ad trutinam, ut ajunt, revocentur, tantum abest, ut frigidum dici possit, ut inter calida primatum fere obtinere videatur. Odor ei virosus, graveolens est, sapor amarus, acris; quæ graveolentia sunt, quæ acris, amara, calida, seu particulis volatilibus donari extra omnem dubitationis aleam positum est: externe adhibitur frigidisque tumoribus admotum incidit eosdem, resolvit, discutit, pruritum in cute excitat, interdum exulcerat & in vesiculas eandem attollit, atque alia id genus symptomata progignit. Ecquis a frigido corpore fieri hæc posse putet? Analyfi opii instituta præstantiores Chymici multum salis volatilis urinosi in eodem deprehende-

Tom. I.

(1) de mor. artific.

(2) metal. morbifer.

runt. Alii quidem cum Cl. Pitcarnio solum prætendunt, alii vero unitum sali acido, & quidem potenti, atque vulgatissimo experimento opinionem suam confirmant. Si enim solutio opii in Heliotropii tincturam affundatur, colorem rubrum, igneum huic conciliat, acidi præsentia inditio manifestissimo. Idque Pitcarnius, Boyleus, atque Hombergius facile concedunt. Ex sale cum acido, tum alchali, & oleo simul arcte unitis compositum exurgere volunt resinofum, & gummosum, quod igne inflammabile est, & summæ raritatis capax. Quæ omnia an frigidum opium evincant alii viderint. Opium sequitur nux moschata, crocus &c. Si nucis moschatæ odorem aromaticum gratum, saporem acrem aromaticum consideremus, sulphure turgere ambigendum non est. Turgere multo magis simili sulphure crocum nemo inficiabitur, qui odorem peculiarem, jucundum, acrem, aromaticum, subtilem, & late spirantem, oculos nonnihil mordicantem, saporem amariusculum eidem inesse deprehenderit. Id porro experimentis compertum habuerunt Chymici. Quid plura? Sulphur atque oleum cum tenue, tum crassum divisibilitatis, rarefactionis, atque expansionis capax continent Hyosciamus, Mandragora, Vinum, alique liquores fermentescentes, carbones accendi, & alia hujuscemodi. Quæ quidem omnia protenso quasi digito commonstrant, propter frigiditatem somnum inducere nulla ratione posse. Mirum supra laudatum Sennertum, qui pro Galenistis acerrime pugnavit, adversus eosdem tandem tulisse, nihil in medica facultate perniciosius esse, quam omnes morbos quatuor qualitatibus velle explicare. Explosa Veterum sententia, aliam invexerunt Recentiores existimantes vim soporiferam a sulphure pendere; atque hi quidem in diversas iverunt opiniones. Sunt enim qui volunt sulphur graveolens narcoticorum, atque adustum spiritibus animalibus, qui summe tenues ac volatiles sunt, infestissimum esse, eosdemque vel solo odore, & halitu opprimere atque enecare. Ita fere Willisius. Verum ne is quidem quæstionem fugit, & difficultates. Quotiescumque enim enecentur spiritus, summam sequi debere virium prostrationem, ac debilitatem nemo non videt. Opium autem, ut observationibus compertum est, contrarios omnino effectus

G

festus edit: Siquidem debita dosi exhibitum animum ad hilaritatem promover, quemadmodum fit ex modica vini generosi potatione, curas, & mœstítias abigit, animum ad sua munia obeunda alacriorem, ac vegetiorem reddit, unde audacia, seu fortitudo, magnanimitas, & periculorum contemptus ut plurimum sequuntur. Eam ob rem Turcæ ampla ejus dosi sese ad prælium accingunt. Si larga dosi hauriatur, in cute ruborem, & levem pruritus excitat, semen auget, & venereum appetitum stimulat, quæ an a sulphure narcoticorum spiritus profligante, atque enecante præstari possint, lippis, ac tonsoribus judicandum relinquo.

Hiscæ fere rationum momentis utitur Cl. Rolfinkius ad opinionem hancæ confutandam. Mitto illorum sententiam, qui narcoticorum sulphur somnum inducere existimant propter ramosas parres, quæ hamorum, ac laqueorum ad instar spiritus animales irretiant, tardos ad motum reddant, unde flaccescentibus nervis Animal in somnum delabitur, atque illorum, qui voluerunt sulphur insigni qua pollet aciditate spiritus, quos alchalinæ naturæ faciunt, figere, cogere, & in neutram naturam convertere, experimento edocti Helmontii ex spiritu salis armoniaci, qui alchalinus, & volatilis est, si cum spiritu vini commisceatur, qui insigni aciditate præstat, compactum quoddam corpus exsurgere, quod mediam naturam induit. Hos enim irridet, qui spiritus animales aereo-æthereæ lucidæ, aut similis naturæ esse posse negant, aut spirituosos liquoribus arte chymica paratis comparari, quippe ut ait Hoffmannus, qui lucis, ignis, ætheris, & aeris proprietates perspectas habeat, is facile judicabit, ejusmodi fluidum a sanguine per canales tenuissimos, ac summe exquisitos neque secerni posse, neque iisdem contineri, qui vero horum liquorum proprietates spectet, is facile deprehendet eas a fluidi nervei proprietatibus longe alienissimas esse. Hodie maxime illustris est Cl. Friderici Hoffmanni opinio (1), aliorumque existimantium, narcoticorum sulphur, quod igne inflammabile est, ac summæ raritatis capax, ubi ad massam sanguinis pervenit, a spirituosos sanguinis partibus in motum agi, cum sulphureis arte simul uniri, ac commisceri, easdem attenuare, dividere, sicque totam

sanguinis massam majorem in modum dissolvere, expandere, rarefacere, rarefactum sanguinem per vasa cerebri permeantem arteriolas distendere, distentas arteriolas, & majus spatium occupantes nerveos canales intertextos comprimere plus minus, unde minorem fieri spirituum animalium secretionem contingit, eosque per nervos in universum corpus diffundi, membra flaccescere, atque Animal in somnum labi. Atque id quidem diligenter tenent, & observationibus comprobant. Pulsus magnus, elatus, mollis tamen, & infrequens, facies tumidior cum rubore, calor per universum corpus diffusus, fluiditas sanguinis eorum, qui opio assidue utuntur, maxime Turcarum, & Indorum in præliis occisorum, qui post unum alterumve diem æque fluidus dimanant, ac si novissime fuissent enecati, certissima dissolutionis ac rarefactionis sanguinis præbent argumenta. Apertis cadaveribus ob nimiam narcoticorum dosim interemptis, vasa cerebri mirifice distenta observantur, indicio satis manifesto rarefactionis sanguinis, atque abhinc prodeuntis glandularum cerebri compressionis. Ingeniosa quidem arduæ quæstionis solutio, quæ tamen difficultates omnes, ut de cæteris dictum est, non fugit. Illud enim arduum, atque insolens explicatu est, quomodo hac posita narcoticorum operandi ratione, hæmorrhagiæ ab æstuante sanguine sistantur. Quid est enim cur a rarefcente magis, magisque sanguine non disrumpantur magis, magisque vasa sanguifera, atque idem pleniori flumine effundatur?

Sentio jam languescens solidarum partium tonum in medium ferri, quo fit, ut fluida minore vi per vasa corporis moveantur, unde subsistere fere contingit, minore quantitate ad affectam partem affluere, atque e disruptis vasis effundi. Verum præterquamquod vereor, ne hæc cum solutione sanguinis conjungi possint, illud præterea accedit, ab aliis narcoticis, quæ simili sulphure sunt turgida, non solum hæmorrhagias non imminui, ac sisti, sed majorem in modum augeri. Hujusmodi sunt Crocus, Nux moschata, Vinum, & alia hujusmodi. Ecquis sputo sanguinis, hæmorrhagia ab utero, vel simili immodica evacuatione laboranti Crocum, Meracum liberaliter hauriendum præscribat? Nemo ignorat in mensum

(1) *Dissert. phys. med. chym. diff.* 16.

fium suppressionibus, in cachexiis, Cholorosis, viscerum obstructionibus adhibendum Crocum cum grano salis summum attenuans, incidens, deobstruens esse. Qui baccho abutuntur in hæmorrhagias maxime proclives esse manifesta res est. Quid plura? Galenus (1) vinum calidum, vetus, generosum, polyphorum præsentissimum opio sumpto remedium esse docet. Dioscorides (2) ubi plura ad assumptum opium commemorat, Merum cum absinthio, aut cinnamomo miris laudibus extollit. Easdem fere observationes & Rondeletius, & Grevinus aliique habuerunt. Ex quibus liquido constare arbitror, opii vim a rarefacientibus, ac dissolventibus corporibus profligari penitus, vel majorem in modum imminui. Imminui autem quotidie experimur eas præparationes in ulum vocantes, quæ maximam partem ex aromatibus, ac volatilibus corporibus componuntur, quæ si ea dosi exhibeantur ad somnum conciliandum, doloresque sedandos, ut granum e. gr. unum opii contineant, multo debilius, atque imbecillius agere, quam si grani dimidium simplex exhibeatur compertum est. Quæ cum ita sint, citra ullius erroris suspicionem ita concludi posse videtur. Si narcotica medicamenta vi sulphuris rarefacientis, ac dissolventis sanguinem operantur, tunc maxime eorum vim intendi oporteret, cum aromata tepui, ac volatili sulphure turgida eisdem adduntur; atqui imminui eandem videmus, ergo narcotica medicamenta vi sulphuris rarefacientis sanguinem minime operantur. Adde experimentis a Cl. Stancario (3) institutis deprehensum esse, opiata maxime sanguinis serum aggredi, & ad concrendum disponere. Semen enim hyosciami, papaveris, & paulum Opium cum sanguini recenter e vena extracto affudisset, observavit statim magnam vim sanguinis a sero secretam esse, altera vero die multo majorem vim seri apparuisse a sanguine secretam, eamque pæne totam in gelatinam concrevisse instar Cornu cervi, vel etiam concreti illius, quod in sanguine illorum, qui pleuritide affecti sunt, solet observari, superficie ejus universa quadam quasi membrana obducta, quæ cultri anatomici, vel acutissimi aciem posset effugere. Reliquo sanguinis in quo-

dam vase adservato eo consilio, ut hujus cum illo comparatione, quæ in sanguine mutatio sequuta esset, appareret, nihil ei simile accidisse deprehendit: indicio manifestissimo, constitutionem illam seri ad polyposam fere accedentem ex opiatis medicamentis exortam. Si quam mutationem, atque alterationem efficiunt ejusmodi medicamenta in sanguine e vena recenter extracto, eandem faciunt in sanguine per venas excurrente, si intus sumantur, corruiere illorum sententiam, qui somnum a rarefactione sanguinis repetunt nemo est qui non videat. Id autem evenire verosimillimum videtur, cum & hæmorrhagiæ sanguinis egregie sistantur, & apertis cadaveribus ob nimiam narcoticorum dosim peremptis vasa cerebri mirifice distenta observentur, sed sanguine congruato existente, ut Lentilius (4) & Joach. Curæus (5) testati sunt. Hactenus quæstionem tractavimus implicatissimam non asserentes quidem neque intelligi, neque explicari posse, quæ ratione narcotica medicamenta operentur, sed illud solum probantes suas quamque hypothese habere difficultates, quæ difficillime declinari possunt. Quo loco silentio prætereundum non est sapienter admodum sensisse Sennertum, qui narcotica medicamenta specifica, & occulta vi agere arbitratus est. In cujus sententiam quid est tandem, cur pedibus uno fœdere inito non eamus hodie, dummodo per specificam, & occultam vim intelligamus complexum omnium qualitarum, quæ narcoticorum propriæ sunt, & per quas ab omnibus aliis differunt rebus? Cum nempe complexus harum qualitarum, seu magnitudo, figura, contextus, & proportio elementorum, unde eadem qualitates pendent, constituent eorundem essentiam, ac substantiam, haud multum a ratione aberrare videatur, qui vim narcoticorum a specifica illorum proprietate, & substantia proficisci affirmer. Cum demum magnitudo, figura, contextus, & proportio eorundem elementorum Philosophis, & Medicis sint ignota, quid vetat, quominus dicatur, vim eorum soporiferam a specifica, & occulta proprietate, & substantia proficisci? Si id in tanta medicinæ claritate, ac splendore minus arrideat, quidni liceat conjectare, alia nar-

(1) lib. de simpl. Med. facul. cap. 19.

(2) lib. 6. cap. de Meconio, & opio.

(3) in Com. A. Bon.

(4) In Med. pract.

(5) lib. 2. de sensu.

cotica soporem inducere, quod sanguinem, ac materiam proximam spirituum figant, & cogant (sive id contingat, quod eorum sulphur, ramosas cum habeat particulas, spiritus animales valde volatiles, ac tenues tamquam hamis, & laqueis irretiat, ut placuit Cartesio, sive quod acidum cum sit, ac spiritibus, qui alchalinæ naturæ creduntur sociatum, concrecant simul in medium quoddam compactum corpus, ut chymici volunt, sive demum, quod utrorumque facies, & plana sic sibi mutuo congruant, ut nimio plus se contingant, ac molecule lentiores fiant tardioresque, ut Mechanici putant, non decernimus); alia, quod sanguinem rarefaciant, unde comprimantur ductus, atque emissaria spirituum separationi destinata, aliaque ob utramque causam; alia demum, quod peculiare in nervos tubulos vitium inducant? Primi generis sunt semina multa, inter quæ frigida majora, minora, & ex his paratæ emulsiones, quorum oleum probe adeo farinoso principio unitum est, ut vix percipi queat. Hæc sequuntur papaver, & ex eo deprompta medicamenta, quæ sulphure a reliquis principiis magis expedito donantur, unde majore etiam sedandi vi pollent. Inter hæc principem obtinet locum Opium, succus videlicet ex vulneratis papaveris albi capitibus stillans, quod sulphure maxime abundat, hinc est soporiferam facultatem ceteris omnibus præstantem sortitum esse.

Si consideremus Nucem moschatam ciborum concoctionem juvare, bilis actionem promovere, viscera roborare, sanguinis motum augere, in catharris, & frigidis nervorum affectionibus plurimum conducere, ut non desint, qui cum Ermuero ad paralysem partium deglutitioni inservientium masticatam, & deglutitam commendent; Si Crocus aperit, digerit, resolvit, spiritus recreat, unde cordialis dicitur, & in syncope, palpitatione cordis, & adversus venena præscribitur, difficilem ciborum concoctionem juvat, pulmones a materia lenta, & difficili liberat, hepatis obstructiones resolvit, menses movet, foetum pellit, vim figendi, cogendique spiritus tribui eisdem non posse luce clarius apparet: Reliquum est igitur, ut exsolvendo nimis massam sanguinis, & rarefaciendo operentur. Si quis intra cubile degat, in quo fumus

sit carbonum ardentium omni ex parte coercitus, ejus faciem, atque oculos rubere videmus, venas turgere, universum corpus tumere, angi pectore, ac suffocationis sensum percipere. Haud igitur multum a veritate aberrare videatur, qui affirmet, ab inspirato aere igneis particulis imprægnato rarefieri, atque expandi plus equo massam sanguinis, vasa sanguifera majorem in modum distendi, glandulas, ductus, atque emissaria cerebri comprimi, & spirituum animalium influxum prohiberi in partes, hinc Animal in somnum labi. Notum est ex vini generosi, & liquorum fermentatione confectorum potu sanguinem plurimum incallescere, venas tumere, motum cordis vegetiorem fieri. Quid est cur soporem abhinc prodeuntem a rarefactione sanguinis cerebri glandulas, ac ductus comprimentis primum fieri non dicamus, postquam vero exhalatæ fuerint partes volatiles, sulphureæ, spirituosæ, salinis, acidis, & terreis remanentibus, ex eo potissimum quod sanguis, ac spiritus figantur coganturque? Virium debilitas, inertia ad motum, morbi a crassa, lenta, ac difficili materia, qui ab immodico vini, & liquorum acidorum enascuntur, id manifesto evincunt. Nihil tandem vetat, quominus a nonnullis effluviis, atque halitibus e fodinis Mineralium, e locis diu clausis, e cloacis, vel e corporibus quibusdam foetidissimis emanantibus membranam Schneidherianam primum, quæ exquisitissimo sensu pollet, tum membranas cerebri convelli dicamus, distorqueri, aut simili alia ratione affici, qua opus est ad spirituum animalium in organa sensibus externis, & motibus a voluntate pendentibus dicata, ab his in cerebrum liberum excursus præpediendum. Quæ cum ita sint, liquido constat pluribus de causis Animal in somnum delabi posse, & si vehementius operentur, in Carum.

Accessiones febrium intermittentium, quæ perniciose vocantur. De febribus intermittentibus, quæ perniciose vocantur, adeo egregie tractavit Ludovicus Mercatus, ut nullus supra. (1) Uverlhof quoque de hisce febribus egit nomine febrium intermittentium soporosarum, & apoplecticarum. Richardus Mortonius (2) titulo de proteiformi intermittente febris genio. Franciscus demum Torti in therapeutica speciali

(1) lib. 6. de febrib.

(2) exercit. prima de febrib. cap. 9.

ad febres periodicas perniciosas (1). Istarum febrium accessionibus conjungitur Carus, eo quod materia febrilis lentissima est, ac difficillima, ideoque una cum sanguine circulationem efficiens cum ad vasa capillaria universę peripherię corporis subsistit, & frigus immodicum excitat, tum in vasis cerebri herens, atque intertextorum nervorum ostiola premens spirituum secretionem, ac derivationem in nervos prohibet: hinc Carus. Repetitis cordis, & arteriarum istibus solvi tandem sanguinem contingit, & cerebri vasa ab infarctu, atque distentione liberari, restitui denuo liberum a cerebro in partes, & ab his ad cerebrum eorumdem excursus, atque Animal a profundo somno excitari. Sed plura ubi de febribus.

Huc cause singule & universę apoplexię remissius operantes, præsertim ictus &c.) Quotiescumque causę apoplexię remissius operantur, spirituum animalium excursus a Cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum non intercipiunt quidem, sed plurimum tantum imminuunt, hinc Carus subsequitur. Compressionem factam a Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem inter soporosorum affectuum causas recenset Galenus; ac Mercurialis (2) ex importuna perforatione cranii a Chirurgo vulneratum quemdam statim Caroticum factum fuisse testatur.

IX. *Signa sunt profundissimus somnus ægrum subito invadens, a quo nonnisi magno clamore &c.*) Ex eo potissimum quod Carus, non secus ac Apoplexia subito hominem invadat, atque ipsum ad instar profundissimi somni obruat, Apoplexia quędam levis, & primus quasi ad eandem gradus appellari solet. Singula autem Carus symptomata per languescentem, ac fere interceptum motum spirituum animalium commodissime explicari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Deficiente nimirum spirituum secretionem, atque eorumdem in nervos derivationem necessaria ad tot resistentias pressionum, occlusionumque superandas, sensus externos, atque internos, motusque a voluntate pendentes cessare necessum est. Forti clamore spiritus refluere contingit in organa auditus, acus punctura in membra: hinc nonnihil excitatur æger, clamorem, ac

puncturam persentiens oculos aperit, puncta membra contrahit, sed neque medullares cerebri fibrę ita sunt constitutę, ut certę quędam motiones ad alicujus rei meditationem necessarie excitentur: hinc interrogatus non responderet, musculi sive palpebras attollentes, sive membrorum motui inservientes diu in contractione permanere non possunt: hinc denuo oculorum occlusio, membrorum resolutio, demum sopor.

Respirat liber, non stertit, febre caret, nisi in accessionibus febrium perniciosarum &c.) Cur in apoplexia levi libere respiret Animal ostendimus cap. I. de apopl. com. in aph. 8. Nempe solas cerebri fibras affici diximus, non Cerebelli, spirituum animalium a cerebro, non a cerebello motum in partes intercipi. Cum autem a Cerebello originem mutuuntur nervi, qui naturalibus motibus inserviunt, spiritus animales per eosdem perpetuo fluere contingit; hinc motum cordis, ac respirationem non solum perturbari, sed lentiores, profundiores, & equabiliores fieri.

Quod Carotici febre careant facit potissimum ea ratio, quia a causis extrinsecus advenientibus, atque extra sanguinem Carus progignitur, immodico nempe Opii, Nucis moschatę, Croci, Hyosciami, Mandragorę usu, ac similibus causis, quę licet Cerebrum afficiant, ac spirituum animalium motum liberum in partes prohibeant, circulationem tamen sanguinis, motumque cordis minime perturbant: hinc nulla febris, nisi in accessionibus febrium perniciosarum exoritur, quo casu febris causa morbi est, non effectus.

X. *In Caro a narcoticis præpostere adhibitis &c. frictions, & cucurbitulę siccæ, clysteres acres &c.*) Carum non morbum primarium, sed ab exterioribus causis productum, aut morbi alterius symptoma esse demonstratum cum sit, ad easdem tanquam illas, quę in curatione principem obtinent locum, respiciendum esse manifestum est. Cum igitur ab halitibus, atque effluviis e quibusdam corporibus exhalantibus morbus exoritur, nihil aliud præstandum est, quam ut torpentibus calcar addatur, laxatęque, ac colabentes nerveę partes erigantur, tendanturque. Id porro efficiunt ea remedia, quę asperum sensum, atque dolorem inducendo universum nervorum genus percellunt, omnes.

(1) lib. 3. &c. (2) In prælect. Bat. p. 22.

mnescque partes in reciproco motu constrictionis, & relaxationis excitant. Ejusmodi sunt frictiones asperę, & cucurbitulę sicę, præ cęteris vero Clysteres acres, quibus cum nerveę intestinorum fibrę, tum maxime cerebrum nervorum origo in validiores contractiones agitur: unde torpentes spiritus refluere libere contingit, atque altum profundumque somnum profligari.

Affusio aque frigide in caput.) Aqua frigida uti in morbis a laxo oriundis Methodicis olim solemne fuit. Cum enim duplex morborum genus facerent; alterum quod ab adstrictione, alterum quod a laxitate oriretur, duę ipsis indicationes adimplendę occurrebant, laxandi quod adstrictum est, & quod laxum est adstringendi. Vim porro adstringendi maximam aquę frigide inesse putabant, eamque, ubi res, & occasio ferebat, cum intrinsecus, tum extrinsecus adhibebant. Quam methodum oblivioni fere per sæcula traditam in lucem denuo prodixerunt maxime illustres Medici, quos Neapolitani præsertim alii que novitatis amore illecti adeo sequuti sunt, ut aquę frigide usum non certis tantum finibus coercere contenti fuerint, sed omnium fere morborum, quęcumque fuerit illorum causa, Medicinam fecerint. Quem morem nostris hisce temporibus vigentem quam maxime, miror, cur medicinę proceres uno fœdere inito altiore voce non damnent, & e medio, quantum illis fas est, aliquando non tollant. Quis enim vel e medicinę tyronibus nesciat, varia inde, & gravia in ægros detrimenta emanare? Affusionem aquę frigide in caput ad soporem profligandum valere plurimum ultra, quam quod experimentis, & observationibus compertum est, ratio præterea eisdem ducta confirmat. Frigore enim percelli miram in modum nervosas partes contingit, torpentibus vero spiritibus calcar addi. Eodem fere res recidet, si dicas membranas cerebri, cum fuerint minus ad oscillandum paratę, affusa aqua frigida, tendi, atque obrigescere; spiritus vero ad fluendum ineptos in motum adigi, atque Animal a profundo somno excitari.

XI. *Acetum tamen cum naribus admotum, tum intus propinatum &c.*) Spiritus cuiusdam dives est acetum tantę subtilitatis, tenuitatisque, ut poros omnes quantumvis

minimos, ac recessus pervadat quam expeditissime, nihilque offendere possit, quod ipsum a fluendo retardet. In medullares usque cerebri fibras, & appensos nervos sese insinuat nullo virium suarum detrimento, quaquaversum se se diffundens per angustissimos nervorum tubulos, torpentibus spiritibus viam sternit, & in motum concitat: quo fit, ut laxatę partes vigorentur, tendanturque, interceptus in organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata influxus spirituum restituatur, atque Animal a sopore excitetur. Mirum acetum ebrietati adeo esse contrarium, ut cum spiritus Vini fermentatione confecti, unicum fere sit temulentiam quod concitat, aceti spiritus eandem jam citam domet ut fere Boerhaavius. (1) Quod sine admiratione accipi solet ab iis, qui subtiliorem Chemiam aggressi, sic per sepe mutari medicamentorum vires variis præparationibus, ut contrariam omnino naturam induant, edocti fuerunt. Quid quod ex aceti destillatione ne vestigium quidem Alcoholis remaneat in magna ipsius copia, nihil Tartari, sed volatilia omnia pauca parte excepta? Ex his acetum differre tota natura non solum a vino, sed ab acidis quibuscumque notis colligit laudatus Boerhaavius (2). Hinc est quęcumque acida ferro sanguinis affusa, idem cogere, ac figere spiritu aceti excepto. Quę cum ita sint, quid est cur pretiosis Chymiatricorum remediis multo pretio comparandis utamur adversus Carum? An sales volatiles, an spiritus quilibet volatillissimi alchali acetopares habent vires?

Id quidem non facile concesserim, quidquid aliis videatur, qui miris laudibus extollunt spiritum salis armoniaci, aliosque similes liquores, licet haud inficias ire austin firmis rationum momentis suam opinionem confirmare. Cum enim spiritus salis armoniaci cum spiritu vini prompte coagulari deprehenderint, simile omnino evenire in Caro ab ebrietate opinantur, coagulari nimirum cum spiritu salis armoniaci, atque in neutram naturam converti vini spiritum, qui cum acidissimus sit, spiritus animales cogit, ac figit: fieri hinc ut iidem influant in organa sensibus externis, motibusque voluntariis dicata, & eger ab alto sopore excitetur. Ne autem con-

ce-

(1) Boerhaav. Op. Chem. p. 2. proc. 50.

(2) Ch. p. 2. proc. 51.

cedam facit ea ratio, quod hujusce spiritus efficaciam, licet non semel usus fuerim, nondum deprehendere potui, cum aceti vires mirabiles plane noverim. Quam sæpe pompa, & ambitio nos ducit ad eligenda remedia rariora, ea negligentes, quæ familiaria nobis sunt! Quam in rem apte cadit quod tradit Democritus, ut notat Cicero de Divinit.

Quod est ante pedes nemo spectat,

Cæli scrutantur plagas.

XIV. *Ubi accessiones febrium intermittentium perniciosarum &c. Quinquina quam citissime &c.*) De tempore, quo China in febribus intermittentibus sit exhibenda, lis est inter medicos longe gravissima. Nonnulli cum Sebastiano Bado (1) Morobo (2) Uverlhof (3) Zandrino (4) post primam, aut secundam accessionem exhibendam esse Chin. sustinent, ut quam celeriter febris debelletur, ac venienti morbo occurratur. Si Sydenhamum, (quem quis non audiat?) audimus; curandum esse, ait, ante omnia, ne prematuro nimis cortex ingeratur, antequam scilicet morbus suo se Marte aliquantisper protriverit, nisi collabentes, & jam fractæ vires eundem temporis suggerendum esse dictaverint. Ex quibus liquet in ea esse sententia ut credat non prius exhibendam esse Chin. Chin. quam elapsæ fuerint aliquot accessiones; ab aliis tam dissentire, quam qui maxime. Cum Sydenhamo assentiatur aliqua ex parte Franciscus Torti, herere coguntur qui nondum ulteriorem praxim sunt assequuti. Ne diutius quam par est hacce in questione immoremur, animadvertendum est perniciosam febrem cum dicimus, febrem intelligere, quæ citissime ægros in summum vitæ discrimen adducit, præcipue novo invadente paroxysmo, quocum gravissima symptomata conjunguntur, Cholera scilicet, Dysenteria, Vomitus atræ bilis, Cardialgia, Syncope, vel, quod frequentissime succedit, Carus, ut præ ceteris ostendit citatus Torti. Cum igitur usu Chi. Chi. cito, & larga manu exhibitæ extinguere penitus eamdem valeamus, vel saltem præcavere, ne novus paroxysmus enormibus, horrendisque symptomatibus stipatus recurrat, ecquis non videt ad eandem postha-

bitis aliis omnibus remediis quamcitissime confugiendum esse? Quod ad Sydenhamum attinet, aliosque qui putant elapsis aliquot accessionibus Chin. Chin. esse præscribendam, quidni liceat conjectare de febribus benignis, quæque nullum adjunctum habent symptoma, quod aut gravitatem morbi portendat, & ingens vitium humorum, aut decubitus materiæ morbificæ in aliquod viscus magni usus, verbo dixerim, de illis quæ omni periculo vacant loquutos fuisse? Si ita res habet, ab illis sumus. Sunt vero & aliæ febres, quas Hippocrates, & Galenus depuratorias vocarunt, multorum morborum remedium, & medicina. Pravi enim humores, quibus ægri ante morbum infecti erant, concoquuntur, & qua data porta per emissaria corporis foras eliminantur. In hisce porro statim concoctionis indicia apparent, quæ breviter morbi portendunt. Si vix, ac ne vix quidem post plures accessiones ad Chin. Chin. confugas, in hujusmodi febribus parum, aut nihil interest, cum sponte desinant, cessantibus vero, ægri melius quam ante se habeant. Sed hæc hæc haftenus de Caro.

XV. *Et Lethargus profundissima somni species cum febre &c.*) Lethargus, qui lethargia, latine Veternus, seu ut Celso placet, inexpugnabilis dormiendi necessitas, & coma somnolentum, seu cataphora, subeta Avic. adeo affines sunt morbi, ut gradu tantum differant inter se. Dicitur profundissima somni species cum febre, quæ in comate somnolento vel nulla est, vel adeo exigua, ut pro nulla haberi possit, delirio, et memoria amissa, quæ in comate servatur. De causa hujusce morbi proxima vix ulla dicenda erant, cum ex dictis de comate vigili, & Caro erui commode posset. Eam nimirum esse ostendimus languescentem, ac fere interceptum motum spirituum animalium ad organa sensui, & motui voluntario dicata, & ab his ad cerebrum excursus ab exterioribus causis, vel ab alio morbo productum. In hoc discrimen situm esse aliquod videtur, quod causæ remotæ a vitio sanguinis, humorumque repetendæ sunt, & primo

XVI. *A redundantia humoris aquei, serosi etc.*) Quotiescunque adsit humoris aquei, se-

(1) Anal. cort. Peruvian. cap. 21. (2) exercitat. prim. de feb. cap. 5.

(3) observ. de febrib. sect. 4. de prænoscentis, & præcavend. feb. recidivis.

(4) Trattato della China.

ferosque copia, ac fibræ cerebri flaccescant, manifestum est non eam spirituum copiam secerni posse, vel non illius esse efficaciam, quæ ad nervos inflandos, ac tendendos sufficiat: hinc est Animal in profundum soporem delabi. Adeste autem in Lethargo observationibus præstantissimorum Anatomicorum compertum est, præ cæteris Willisii (1), qui in quodam post cephalalgiam diuturnam ex Lethargo demortuo cerebri anfractus tam exteriores, quam cavitatem internam aqua limpida impletam invenit: & (2) alibi in puero trium annorum ex ophthalmia, & exanthematibus faciei soporoso, & cæco facto sub meningibus insignem lymphæ stagnantis copiam deprehendit, qui ventriculos, ac thalamos opticos implendo, comprimendoque cecitatem procreavit. Nisi peccet medullarium fibrarum cerebri atonia, sufficit, ut materia lenta, ac difficilis, vel sanguis crassus, viscidusque cerebri glandulas obstruat. Hisce enim obstructis neque spirituum animalium secretionem, neque earundem derivationem in partes haberi posse adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

XVII. *Causæ antecedentes, & externæ sunt ciborum, potuum, & rerum frigidarum abusus &c.*) Quæcumque serosis, lentis, ac difficilibus humoribus progignendis, vel sanguini cogendo figendoque apta existunt, ambigendum non est, ea Lethargo producendo opportunissima existere. Primi generis sunt cibi, & potus rerum frigidarum, aer palustris, locorum humidorum incolatus, ætas senilis, puerilis. Si de immodico vini usu sermo sit, cum præter sulphureas, tartareas, acidasque partes contineat, illud fit, ut illis exhalantibus, hæ in sanguinem congerantur, atque ejusdem crassitiam, lentoremque progignant, solidarum vero partium tonum plurimum imminuant. Idem plane de immodica Venere dictum velim, ut etiam cap. 1. de apopl. com. in aph. 6. demonstratum est; hinc recte Poeta ille, qui Apollinem Medicorum æque, ac Poetarum parentem agnoscit, ait:

Ut Venus enervat vires, sic copia Bacchi

Et tentat gressus, debilitatque pedes.

Corporis segnities, vel immoderata exercitia.) Utilitates moderati exercitii perstrinxit Hippocrates inquiens: *Labor articulis, & carnibus confert, cibus vero, &*

somnus visceribus. Carnes enim, & musculosas partes per exercitia consolidari, & validiores fieri docuerat Hippocrates (3) observans, quod pisces undas verberantes, ac laboribus assueti solidiorem carnem habent. *Labor enim, inquit, siccatur, & robustum corpus facit.* Cum igitur Musculi in iis, qui otiosam, & sedentariam agunt vitam, exceptis iis, qui respirationi inserviunt, ferientur, sequitur sanguinem lente moveri per vasa corporis, præsertim minima, ac cessante alterna Musculorum constrictione, & relaxatione, eundem vix, ac ne vix quidem atteri, fundi, attenuari, sulphureas subtilioresque sanguinis partes minime exsolvi, hinc totam massam refrigerari, crassis, difficilibus mucosisque quilibet onustam reddi, unde morbi a crasso, viscido, ac lento oriundi præstunt. Eadem fere incommoda sequuntur, si corpus immoderate exerceatur. Dissipantur enim spiritus, partium robur infringitur, fluidiores humorum partes, tenuioresque disperduntur: hinc languescit solidarum partium tono, terrestribus, crassioribusque remanentibus, obstructions, congestionisque facile subsequuntur, quæ spirituum animalium secretionem, ac derivationem in partes prohibent, unde Lethargus. Quam apte cadit in hunc locum quod cecinit Ovid. l. 1. de Ponto:

Me quoque debilitat series immensa laborum,

Ante meum tempus cogit & esse senem.

Ora corpus alunt, animus quoque pascitur illis:

Immodicus contra carpit utrumque labor.

Somni longi.) Idem omnino dicendum de somnis longis, & diuturnis. Musculi enim voluntario motui destinati non solum feriantur, sed omnino flaccescunt, collabuntur, & paralytici fiunt. Huc accedit sanguinem crassum, viscidum, & lentum in minimis vasis facile subsistere, iis præsertim, quæ mollia sunt, ac minimo elatere sunt prædita, ut fere sunt vasa cerebri. Nihil ergo mirum si congestiones, obstructionsque glandularum cerebri facile subsequantur, quæ liberum spirituum animalium motum prohibendo Lethargum procreent. Cui quidem plurimum etiam tribuit

(1) lib. de anim. brutor.

(2) cap. 9. de Paralyti.

(3) lib. 2. de dieta.

buit decubitus horizontalis, quo sanguis multo facilius in caput trajicitur: unde vasorum nimia distentio, ac glandularum compressio succedit, quæ si diuturna sit, fieri minus vix potest, quin etiam earundem structura pervertatur, atque apoplexiæ impetus detur.

Quam apte dicebat Plato (1) somnum immodicum & corpori, & animo obesse. Ipse propterea prima nocte surgebat, & non plus dormire solebat, quam quod satis esset ad vitandam ex nimia vigilia malam habitudinem. Hinc Homer. Iliad.

Turpe duci totam somno consumere noctem.

Ac jure exclamavit Hippocrates de diet. *Multi corrumpunt corpus suum, & quod Deus dedit aptum faciunt ineptum, idque labefaciunt otio, somnolentia, vino, vigiliis venereis, & immodica libidine.*

XVIII. *Signa sunt perpetua dormiendi necessitas &c.*) Quæcumque sit lethargi causa, cum non ea spirituum copia secernatur, quæ medullarum, nervearumque fibrarum naturali tensioni sufficiat, manifestum est, nec objectorum impressiones a sensuum organis ad cerebrum, nec vicissim a cerebro ad organa sensibus, & motibus voluntariis dicata motiones tam facile propagari posse; hinc sensus, & motus cessare necessum est, & inexpugnabilem dormiendi necessitatem exoriri.

Oblivio, delirium.) Eadem de causa fit, ut fibræ cerebri tremores, quos alias receperunt, quique animæ rerum imagines objiciebant, vix iterum possint concipere, hinc anima comparare non possit motus cum motibus, unde oblivio.

Cum vero per intervalla aliqua fiat spirituum secretio, cum quædam tenuissima filamenta nervea inflentur, tendanturque, quædam vero spirituum eorumdem influxu destituta flaccescant, ac collabuntur, inordinatos, atque inconcinnos motus excitari contingit, atque animam falsum de rebus apprehensum judicium ferre, unde delirium.

Supinus decubitus, rerum apprehensarum e manibus delapsus, palpebræ imperfecte clausæ &c.) Deficiente spirituum animalium copia, ac flaccescentibus nerveis fibris, manifestum est Musculos motui voluntario dicatos contrahi, tendi, inflari non posse; ergo ne illos quidem, qui sunt necessario

contrahendi, inflandique, ut Animal vel in latus, vel contractis cruribus, vel plicatis, complicatisque brachiis decumbere possit; consequens ergo est, ut supinus decumbat æger. Eadem de causa tendi, ac contrahi non possunt Musculi manus complicantes, quæ contractio necessaria est ad res apprehensas retinendas: hinc earundem e manibus delapsus.

Musculos quoque constringentes palpebras, maxillam adducentes, caput, & reliquum corpus ad posteriora trahentes ab actione sua feriari necessum est: hinc palpebræ imperfecte clausæ apparent, os diductum, ac universi capitis, & reliqui corporis moles suo ipsomet pondere ad partes anteriores cadit, seu dilapsus in pedes proficiscitur.

Febris lenta sub noctem quotidie ingravescens (nisi forte Lethargus symptoma sit inflammationis viscerum, vel &c.) Cum humores crassi, viscidi, serosique sanguini admixti circulationem ejusdem perturbant, febrem quidem progignunt, sed sulphureæ, subtilioresque particule in motum non aguntur: hinc nullus calor, effervescencia nulla eandem comitatur. Equum ac consentaneum visum fuit subnectere (*nisi forte Lethargus symptoma sit inflammationis viscerum &c.*) Lethargum enim præsertim pulmonum inflammationi succedere adnotavit præstantissimus Ballonius (2). Hoc autem casu acuta febris, & vehemens apparet, quæ tamen Lethargi non est, sed inflammationis. Interdum etiam symptoma esse affecti Ventriculi, & intestinorum notavit Riverius in praxi, cum hæc ab acerbis humoribus, ac præsertim vermibus mordentur. Veteres agebant a crassis, & copiosis vaporibus ex crudorum, & pituitosorum humorum copia elevari fumos, spiritus animales aggravari, & veluti caligine suffundi, quemadmodum nubes in majori Mundo Solis radios obtenebrant; quæ tamen sententia jamdudum obsolevit, affirmantibus aliis, & melius a morbo, atque erosione in extremitatibus nervorum intestina perreptantium convulsionem excitari, quæ ad Cerebrum usque propagata occludere valet ostiola glandularum, ac spirituum animalium liberum a cerebro ad partes, a partibus ad cerebrum excursum prohibere. Tunc vero febrem vagam, &

H

inæ-

Tom. I.

(1) lib. 30. cap. 9.

(2) text. Hippocr. lib. 2. & 3. de morb.

inequalem exoriri ab accuratioribus practi-
cis adnotatum est.

Respiratio debilis, ac rara, pulsus tardus, rarus, undosus etc.) Crassis, viscidis, serosisque peccantibus humoribus, licet Cerebellum nullam offensam acceperit, spiritus tamen vel pauci etiam in eodem separantur, vel non ejus energie quę sufficiat nervis inflandis, ac tendendis, qui naturalibus motibus, cordis scilicet, & respirationis, famulantur, ea ratione, qua opus est ad validiores, crebrioresque contractiones, quemadmodum contingit in somno, sanguine naturaliter constituto. Reliquum est igitur, ut respiratio debilis, ac rara, pulsus item tardus, rarus subsequatur. Undosus porro pulsus non aliunde repetendus est, quam ex eo quod crassis, lentis, ac difficilibus peccantibus humoribus, in extremis corporis partibus obstructions facile contingunt, quę liberum sanguinis per minima capillaria vasa cursum impediunt, unde sanguis in truncis majoribus, vi atque impetu impulsus cum obicem offendat, necesse est, ut refluat versus Cor, ut unde maris, aut fluminum ab allisu scopulorum, riparum, aut ejusmodi, ut præ ceteris ostendit luculentissime Bellinus. Cetera symptomata, quę Lethargum comitari solent, quoniam a laudato solertissimo viro perbelles admodum explicantur, legi ex eodem malumus, quam hic referri.

XIX. *Lethargici septem diebus moriuntur, si vero hos evaserint, sani fiunt.* Hip.) Cum cerebrum substantia mollissima sit ac renerrima, a putrescentibus in eodem humoribus sic ledi potest, ac labefactari, ut sphacelo facile corripitur: hinc est Lethargicos non sanatuos cito de medio tolli. Hippocrates tempus definivit, inquiens: *Lethargici septem diebus moriuntur.* Si vero intra id tempus cerebrum sphacelo non corripitur, materia in eodem subsistens, atque vasa obstruens incipit mitescere, fluiditatem acquirere, & per insignes excretionum vias foras eliminari; hinc est elapsis septem diebus in sanitatem plerumque terminari Lethargum.

Id quidem peracutis omnibus morbis commune est, ut nisi citissime in mortem desinant, mitescente, vel aliunde translata materia peccante, vel in sanitatem, vel in alios morbos terminentur.

XX. *Dolor capitis vehemens, febris inten-*

sior facta, universi corporis tremor, paralysis etc.) Viscera nostri corporis in sphacelum plerumque abeunt post inflammationem. Materia enim inflammans, vel corruptis solidis partibus in bonum pus convertitur, qui status suppuratio dicitur, vel acrem, causticam naturam induit, solidasque partes corrodit, putrefacit, liquidi nervei, ac sanguinis arteriosi irrigationem, atque influxum in easdem prohibet, unde omnis vitalis actio in iisdem perfecta morte destruitur, qui status proprie Sphacelus appellatur. Ad rem nostram quod spectat, hæc pauca habeto, Sphacelus cerebri fieri non potest, nisi materiæ in eodem subsistentis componentes partes sensim a se mutuo solvantur, atque secedant, subtiliores avolent, crassiores vero remaneant, ac corrumpantur. Quæ dum fiunt, acres volatiles, sulphureæ particulæ exaltatæ, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem efficiunt, unde febris intensior fit, dolor capitis vehemens supervenit. Corrupta jam materie peccante, atque una cerebri substantia, inhiberi æqualem spirituum animalium secretionem, atque eorundem in organa sensuum, & motuum derivationem contingit: hinc cum quædam nervorum filamenta inflentur, tendanturque, quædam vero flaccescant, ac collabantur, tremor corporis supervenit: si corruptio tanta sit, ut spirituum animalium influxus omnino prohibeatur, paralysis. Hæc fere accidere solent iis, qui Lethargo ante septimum diem moriuntur.

XXI. *Si parotides erumpant præsertim die critico, aut multa per nares etc.*) Materia Lethargum efficiens moveri cum incipit, ac fluere, undecumque illa profluat, bonum est; si parotides appareant, materiem sanguinis circulo restitutam esse, & in glandulis parotidum depositam significatur: hinc salutis spes aliqua. Quamquam autem quocumque tempore superveniant parotides boni ominis sunt: observatione tamen compertum est, diebus criticis erumpentes raro fallere. Cujus phænomeni ratio non alia esse videtur, quam quod congruo tempore materia fluere incipit, & citra violentiam.

XXII. *Qui ex Lethargo sanantur Empyici fiunt, in eoac. et 2. de morb. Hip.*) Hoc Hippocratis effatum plurimorum Medicorum ingenia plurimum torfit. Prosper Martianus Hippocratis interpres accuratissimus

eo adductus est, ut crederet, per Lethargicos non intelligi, qui somno contra naturam, qui communiter Lethargus appellatur, detinentur, sed qui vitio aliquo pectoris laborant: unde suppurata materie morbum faciente Empycci fiunt. Contrarium sustinent Willisius, alique, asserentes per Lethargicos revera intelligi illos, qui Veterino correpti sunt: fieri tamen, ut humores in cerebro hærentes, ubi moveri, ac fluere inceperint, reabsorbeantur a venis, circuitioni restituantur, & in pectus decumbant, unde Empyema. Alii demum rem paulo subtilius ad trutinam revocantes, cum animadvertissent, excreto pure per nares, & aures Lethargum solvi, in eam opinionem venerunt, ut crederent, non eam, quæ in Thorace sit, suppurationem intellexisse Hippocratem, quæ communiter Empyematis nomine venit, sed quæ in singulis partibus, & in casu proposito de Lethargo ad aures, & nares contingit. Hæc fere Cl. Mercurialis interpretatio est, quam præ ceteris omnibus ad veritatem propius accedere a præstantissimis viris Fernelio, Riverio, Bellino notatum est: ut mittam hancce Empyccorum acceptionem Hippocrati familiarem esse, ut Galenus (1) testatus est.

XXIII. *Melius est phrenitidem supervenire lethargo, quam etc.*) Cum lethargus serosam, crassam, lentam, ac difficilem materiem pro causa agnoscat, & fibrarum cerebri laxitatem, phrenitis contra acrem, mordentem, convellentem, fibrarumque cerebri elaterem insigniter auctum, si lethargo phrenitis superveniat, indicatur materiem lethargum efficientem loco dimotam esse, solutam, & ad fluendum aptissimam factam. In eam propterea spem nonnulli facile adducuntur, ut credant extra cerebrum tandem per insignes excretionum vias facile educam, ac morbum profligatum iri. Verum cum materia nimis tenuis, acris, irritans fibras nimis tensas, & ad oscillandum nimis promptas convellat, & inflammationem membranarum cerebri progignere valeat (quæ præcipua phrenitidis causa est) verendum iis est, ne eger a lethargo liberatus phrenitide superveniente moriatur, ut præ ceteris notavit Cl. Bellinus. Ex quo liquido constat transi- tum e lethargo in phrenitidem tutum omni ex

parte non esse. Multo autem minus e phrenitide in lethargum. Indicio enim est solidarum cerebri partium tonum labefactari, sensum, ac motum amittere, tumoremque inflammatorium in Sphacelum abire.

XXIV. *In Lethargi curatione, ubi febris acuta sit, fervidior ægri temperies &c. venæ sectionem &c.*) In lethargi curatione ad febrem, & cætera, quæ eundem comitantur symptomata respiciendum esse facit potissimum ea ratio, quod via nobis illorum consideratione sternitur ad dignoscendas causas, quæ principem in curatione obtinent locum. Quæ res a plerisque neglecta effecit, ut lethargum una eademque methodo pertractaverint, vel in seligendis remediis, quæ causis morbum facientibus adversari reputantur, dubii, atque ancipites hærare coacti fuerint. Ut a fonte Chirurgico exordiamur, utrum in Lethargo detrahendus sit sanguis, lis est.

Nonnulli ad spirituum animalium inopiam respicientes, quæ proxima lethargi causa est, nec non ad crassos, viscidos, serososque humores, quibus imbuta corticalis cerebri substantia iisdem secernendis impar redditur, qui remotæ causæ sunt, detrahendum non esse sanguinem pugnacissime sustinent. Primum enim verentur, ne sanguinis missione materia proxima spirituum exhauriatur, ac flaccescentibus magis, magisque nervis virium collapsus major, ac somnus profundior excitetur, hinc morbus augeatur, aut confirmetur. Atque hi quidem, humores crassos, lentos, serososque non venæ sectione, sed purgantibus medicamentis esse educendos haud dubie affirmant.

Alii e contra non solum venæ sectionem pertimescunt, sed illud esse remedii genus, quo nullam præstantius, aut pro egrorum opportunitate valentius excogitari potest, arbitrantur. Si crassi, lenti, ac difficiles peccent humores, cum imminuta sanguinis copia amplior vasis concedatur diameter, validius, & fortius se se contrahendo, quod crassum est attenuare valent, quod tenaciter adheret dimovere, ac circulo restituere. Si serosi, vel effusi ii sint e propriis vasis, diffusique per cerebri substantiam, vel in parte peculiari collecti, reabsorberi a venis possunt: hinc a serosa col-

1) *com. aph. 7. sect. 5. & aph. 44. sect. 7.*

lue liberato cerebro, majorem fieri spirituum animalium secretionem contingit, atque egrum a lethargo excitari. Ne in fraudem inducerentur Adolescentes per opiniones duas maxime celebres, placuit cautiones nonnullas in medium afferre, quæ dubitationem iis tollant omnem. Ubi enim febris acuta sit, calida temperies, faciei, & oculorum rubor adsit, suppressæ sint naturales evacuationes sanguinis, ecquis non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer non adducatur, cerebri phlogosim, vel plenitudinem tantam adesse, ut eandem minuetur? Nisi virium debilitas venæ sectionem prohibeat, curationem ab eadem exordium esse cum Cl. Tralliano facile judicaverim. Ex basilica quidem brachii sanguinem prius mittere in capitis affectionibus ostendimus (1), nisi ob velocem motum sanguinis in caput ob suppressos improvise Menses, aut Hemorrhoides aliter Medico videatur.

Sunt qui venas frontis, vel jugulares secandas imperant: verum, si quid sentio, solum in summa rerum angustia, & ubi morbus ad apoplexiam accedat, id præstandum traderem.

XXV. *Cucurbitula magna Occipiti applicata, cui prodesse non valeat?*) Cucurbitula Occipiti applicata magna sit sanguinis derivatio a parte affecta: hinc illud est remedii genus, quo certo feliciterque debellari desperatas fere istiusmodi affectiones testatus est Zacutus Lusitanus (2). Hoc idem remedii genus insignis Medicus, ac Poeta Fracastoreus Apoplexia correptus nutibus suis indicasse fertur, sed non intellectus perijt.

Cum nempe vires suas exercent citra virium jacturam, in quocumque subiecto utiliter applicari potest. De loco Vid. Com. in Aph. 17. Cap. 1.

XXVI. *Si vero febris lenta sit, ægri temperies frigida &c. Cucurbitulas, frictions siccas &c. cataplasmata ex seminibus Sinap. &c. aut ex limacibus &c.*) Nullum adeo ignarum inveniri posse crediderim, qui ad febrem lentam respiciens, ægri temperiem frigidam, ut ajunt, & humidam ad universum corpus pallidum, aliaque supra recensita, ad credendum non adducatur, lethargum a redundantia humorum serosorum, crassorum, ac difficilium, a solida-

rum partium laxitate ortum traducere. Tunc vero ad repetitam venæ sectionem devenire, nihil per me licet aliud est, quam egrum in summum vitæ discrimen adducere. Exhausta enim materia proxima spirituum, solidæ partes magis, magisque flaccescunt, sanguinis compages solvitur, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile e glandularum, & membranarum poris elabatur, atque inde vel in cavitates cerebri transfundat, vel intra partium laxam structuram subsistit: unde lethargum augeri contingit, aut confirmari. Alia propterea suppetunt auxilia, ut necessaria spirituum copia in cerebro secernatur, ac nervæ fibræ debito eorumdem influxu vigorentur, inflentur, tendantur. Ejusmodi porro sunt illa, quæ asperum sensum, ac dolorem inducendo universum nervorum genus percellunt, atque in reciproco motu constrictionis, & relaxationis excitant: unde crassos, viscidosque humores attenuari, serum omnem superfluum absumi contingit, fibras flaccescentes firmari, spirituum motum liberum in partes redire. Huc spectant cucurbitulæ, frictions siccæ, cataplasmata stimulantia acria, vel rube-facientia plantis pedum applicata, quorum in censu veniunt quæ ex seminibus sinapi fermento acerrimo, vel sapone nigro commixtis parantur, aut ex limacibus cum cortice contusis, quod Bononiæ præsertim frequenti in usu est, idque magno cum fructu. Grates habendæ sunt viro præstantissimo Hippolyto Francisco Albertino, quod primus fere Bononiæ uti eodem cœperit (narrantibus id mihi, testantibusque viris fide dignissimis) & ad lethargum profligandum tutissimum æque, atque efficacissimum, si quod aliud remedium reliquerit.

De aceti viribus in soporosis affectionibus V. com. in aph. 11. cap. 3.

XXVII. *Si urina turbida, & qualis jumentorum appareat, purgans ex Scam. &c.*) Utrum purgantia medicamenta in principio morbi convenient quæstio est perdifficilis, & a plerisque pertractata quidem, verum a paucis discussa. Qui in ea sunt opinione ut credant, humores crassos, viscidos, serososque lethargo occasionem præbere, existimant eosdem educendos esse dum adhuc fluunt, turgent, & nondum fir-

(1) cap. 1. de apoplex. com. in aph. 15.

(2) de Medic. princ. hist. lib. 1. hist. 31.

firmam in cerebro sedem statuerunt. Non solum igitur purgantia in principio morbi adhibenda esse volunt, sed vehementia. Alii ex adverso verentes, ne vasa sanguifera cerebri obstructa sint, & phlogosi tentata, a purgantibus abstinendum esse pugnacissime sustinent, ne scilicet tenuioribus educitis humoribus, crassioribusque remanentibus, ac præ stimulo solidis partibus plus æquo constrictis, obstructions, stagnationesque augeantur, atque in veram inflammationem desinant. In fraudem vix, ac ne vix quidem induci poterunt Adolescentes per opiniones duas maxime illustres, si ad cautiones allatas diligenter attendant. Primum enim de lethargo sermo est, qui morbus primarius est, non vero alterius morbi symptoma, quique a crassis, lentis, serosisque humoribus tersam, perspicuamque cerebri substantiam obnubilantibus citra phlogosim, & inflammationem ortum traducit.

Hujusce indicia præterquamquod supra ostendimus esse febrem lentam, ægri temperiem frigidam, & humidam, aliaque id genus, unum præterea omnium tutissimum, & quo ad purgantia adhibenda manu ducimur adjecimus, urinam scilicet turbidam, jumentorum urinæ similem, quæ crassos viscidosque humores adhuc in motu esse, turgere, & per purgantia commode educi posse protenso quasi digito demonstrat, ut Prosper Martianus præ cæteris adnotavit. (1)

Si de purgatione hisce cautelis instituenta loquutus sit Etmullerus, mirari minus subit, cur in ea procuranda nec timidum, nec cunctabundum esse debere medicum pronunciaverit. Inter cætera purgantia pillulæ cochis ad 3 i. Foresti, & aliorum experimento probantur; aliis pulvis ille ex Scam. & Castor. quo multos lethargicos deploratos se restituisse doctissimus Trallianus testatus est. Qua in re quid ipse sentiam pronunciare vix audeo. Eas pilulas in ejuscemodi morbis nunquam adhibui, pulvere Tralliani non semel usus sum eventu felicissimo. Quid est cur illis potius, quam hoc utar? In delectu nimirum remedium experimentis quemque a se ipso institutis credere magis, quam ab aliis debere existimo, hoc potius, an illo utatur. De Scam. & Castor. V. com. in aph. 23.

cap. i.

XXVIII. Si lethargus febris alicujus, vel inflammationis, aut alterius morbi symptoma sit, a purgantibus prorsus abstineo &c.) Cum lethargus est symptoma febris alicujus, vel symptoma est febris acutæ, & fortis, ut vocat Hippocrates, vel febrium intermittentium, quas Ludovicus Mercatus perniciosas vocat. Si primum, purgantia in principio exhibere res plena periculi est. Cum enim humores crudi sint, & secretioni inepti, non solum nihil purgatur, nihil educitur, sed in vehementiores, validioresque contractiones actio nervoso genere febris majorem in modum intenditur. In acutis morbis, inquit Hippocrates, raro & in principiis, medicamentis purgantibus utendum est, & hoc cum præmeditatione faciendum. Raro, inquit, quia id solum faciendum est cum materia turget, idest, ut, ex Phoesii versione, ait idem Hippocrates, impetu suo ad excretionem fertur. Raro autem id contingit, si eidem Hippocrati fides habenda (2) dicenti. *Concocta medicari oportet, & moveri non cruda, neque per initia, nisi materia turgat, raro autem turgat.* Quibus sic constitutis licet colligere, satius esse in Lethargo quod symptoma sit febris acutæ, abstinere in principio a purgantibus medicamentis, atque expectare morbi declinationem, modo fœculenti humores eo tempore e sanguinis massa secreti ad intestinorum glandulas ablegentur. Quod evenire facile poterit, si continuo Clysterum usu eosdem invitemus.

Si lethargus symptoma sit febrium intermittentium de genere perniciosarum, a purgante medicamento abstinendum esse nemo est qui non videat. Si præter stimulum atque offensam, quam fert natura invadente morbo, etiam a purgante medicamento irriteretur, quæ damna in ægrum non subsequantur?

Quamquam vero si Cl. Sydenhamum audimus in epist. respons. ad Robertum Bradii vix, ac ne vix quidem ullo tempore medicamentis purgantibus uti expedit, ubi lethargus in accessione febrium invadat. Ait enim: *Quantumlibet evacuationes omnes cujuscumque demum generis sint indicari videantur, ad revellendos scilicet ex cerebro humores, ut in apoplexia primaria fieri solet; eadem tamen omnino omittendæ sunt, utpote quæ*

(1) com. in aph. Hipp. 22. sect. 1. (2) 1. aph. 24.

que originarie hujus symptomatis causæ, febri nempe intermittenti prorsus adversentur, ac proinde mortem accersant.

Purgantia exhibere medicamenta in viscerum inflammationibus, quibuscum adnotante Cl. Ballonio lethargus plerunque conjungitur, idem esse, ac experimenta per mortes agere velle facile judicaverim.

XXIX. In Lethargo primario, & frigido, ut ajunt, cæteris frustra adhibitis ad sternutatoria devenio, aquam frigidam &c.) Multi cum Cælio Aureliano a sternutatoriis aliisque stimulantibus medicamentis abhorrent, verentes ne tanta in partes cerebri turgidas, & nimis impeditas irritatio, & contractio inducatur, ut major inde stagnatio, aut humoris e vasis expressio contingat. Quotiescumque tamen hisce utimur in lethargo ab humoribus crassis, lentis, serosisque cerebrum infarciuntibus, atque a solidarum partium laxitate oriundo, & solum aliis frustra adhibitis, ut viri præstantissimi Alexander Trallianus, & Ludovicus Mercatus tradiderunt, quid tandem mali ab istorum usu pertimescendum est? Aucto nimirum systaltico nervosarum partium motu, atque in pristinum sui elaterii statum iisdem restitutis, hærentibus humoribus calcar addi contingit, serum omne superfluum absumi, torpentes spiritus in motum agi, & somnum arceri. Aqua frigida, hisce cautelis servatis, uti minime veritus est Cornelius Celsus. Ne Vesicantibus quidem uti vereri medentibus fas est. Cum nimirum cantharides in horum compositione principem locum obtineant, quæ acerrimo sale abundant, non solum cutim cui applicantur extimulant eam divellendo, lacerandoque, sed cum causticæ, ac fere urentes particule in sanguinem introduceantur, (id quod manifestum reddunt pulsus concitatiores, mictus sanguinei, urine ardores, & aliquando suppressiones, vesicæ dolores, vigiliæ, sitis intensissima, calor urens, & alia hujusmodi, quæ a vesicantibus admotis observari solent,) nervosum genus majorem in modum percellunt, & in validiores, vehementioresque contractiones agunt, unde circulationem sanguinis augeri contingit, ejusdem principia fundi, si quid lentum, ac viscidum est, dissolvi, torpentibus spiritibus calcar

addi, atque egrum a lethargo excitari, ut fere Vualdchmidius. (1) Ex quibus apparet solum in morbis a crassis, viscidis, ac difficilibus humoribus, a solidarum partium laxitate, & ubi cætera præsidia prodesse non valeant, esse adhibenda. Cæterum periculum est, ne quem excitare volumus, soporare postea non possimus, immo delirio, convulsionibus, viscerumque inflammationibus supervenientibus eundem inopinate letho tradamus. Quo loco fateor me justis laudibus equare non valere Georgii Baglivii monitum, (2) ab eorum usu cavendum esse in nervorum affectibus, & deliriis, contra Joan. Freindii opinionem, (3) qui in omnibus acutis morbis, atque iis præsertim qui caput impetunt, expeditum, nec opinatum levamen Vesicantia præbere testatur, neque audiendos esse illos, qui in affectibus nervosis in febribus ardentibus, & continuis, etiam si delirium accesserit, eorum usum repudiant. Sed de his etiam dicemus cap. de phrenitide.

XXX. Suis nominibus exclamari excitentur ægri, deque rebus &c.) Monitum Cl. Cælii Aureliani est, satius esse lethargicos suis nominibus exclamatos excitare, quam titillatu, impressione forti, ac punctione eosdem cruciare. Postremum enim hoc facere nihil est aliud, quam stricturam asperare ob inquietudinem vexationis. Si excitati cum fuerint, de rebus, de quibus optime valentes sedulo cogitarunt, sermo habeatur, cum anima validas motiones in medullares cerebri fibras imprimat, easdem tendi aliquantisper contingit, ac spirituum animalium motum restitui. Sic avarum quemdam ope ingentis strepitus nummorum a Medico quodam excitatum fuisse a lethargo narrat Horatius, (4) Quam pulchrum est paucis remediis uti, iisque tutis, quantum fas est, & pompæ nihil habentibus!

XXXI. Symptoma Apoplexie, cæterisque affinis morbis commune oblivio fere est, quæ quomodo contingat &c.) De vitiis motus, & sensus hætenus actum est: ordo rei postulare videbatur, ut de vitiis principum animæ operationum sermo haberetur, inter quas imaginationem, ratiocinationem, judicium, memoriam recenseri notum omnibus est, planeque perspectum. Imaginatio,

(1) in M. C. Dec. 1. an. 2. obs. 214.

(2) Dissert. de usu, & abusu Vesic. cap. 2.

(3) Com. de feb. com. 9.

(4) Serm. lib. 2. serm. 3.

tio, ratiocinatio, iudicium, quoniam in delirio potissimam partem agunt: hinc de eorum vitiis infra agere pro rei dignitate ac momento necessarium duximus, de le- sione memorię pauca hic subnectere, cum ob alias rationes, tum ob hanc potissi- mum, quod illud symptoma sit, quod A- poplexię, Paralyfi, ceterisque hactenus e- narratis morbis ita commune sit, ut inter signa vel antecedentia, vel conjuncta, vel subsequencia nulli sit secundum. Licet ip- sius rationem pro rei necessitate assigna- verimus, attamen citra quęstiones id effe- cimus, qua de re neque inutile prorsus, neque injucundum judicamus, quę varia passim sententia circumferri solent ad tru- tinam, ut ajunt, revocare, & nostrum de- mum qualecunque sit asserre iudicium.

XXXII. *Si fibrę Cerebri ita vitiantur, & recedunt a naturali statu, ut dum a re- bus sensibilibus moventur, motus quos susci- piunt similes non sint &c.*) Quęstiones au- tem, & lites ortę potissimum in memorię naturalis essentia constituenda, quę nisi pro- be noscatur, nunquam oblivionis natu- ram cognosci posse manifestum est. Rectum enim & sui, & obliqui iudex est. Vete- rum jam opinio fuit suorum Philosopho- rum consensu confirmata causam proxi- mam, & continentem memorię esse ima- gines, & simulacra quędam in Cerebro tamquam sigillo cusa, & in thesauro hoc asservata. Nos hic universas, et singulas rationes ad examen nullatenus revocemus, quibus ejusmodi sententia tamquam ina- nis, infirmisque innixa fundamentis ejicia- tur, sed precipuas tantum, easque ex A- natomicis observationibus desumptas, qui- bus constat cerebrum insigne viscus esse ex duplici substantia compositum corticali, & medullari: illam quidem constantem per Cl. Malpighii doctrinas ex minutissimis, & microscopio fere invisibilibus glandulis, per quas spiritus animales secernuntur: hanc vero, si ipsum audimus, ex ductibus tenuissimis, per quos spiritus continuo flu- mine feruntur, ac derivantur. Si igitur i- mages, & simulacra rerum in priore sub- stantia imprimi velis, illud perlibenter sci- rem, quomodo glandularum figura, consti- tutio non pervertatur, & ineptę partes ad munia sua rite obeunda minime evadant: si in altera quomodo perennis spirituum

fluxus easdem imagines, ac simulacra mi- nime deleat, atque perturbet. Sed age- mus largius, & in utraque parte eadem cudi concedemus. Quoniam memoria est innumerabilium, & inter se contrariarum rerum, ut prodigia de quibusdam narren- tur, v. g. de Seneca, Portio Latrone, Cy- rio Rege, Reynoldo Episcopo, Walisio, aliisque, qui fieri unquam potest, ut in tanta rerum accumulatione aliis alię mi- nus oblitterentur, & confundantur, & illę promptę sint imagines, ceteris servatis, quas singularis usus pro varia rerum exi- gentia exquisitę postulat? Quid quod ob- servatione multorum constat memoriam quandoque evanescere, & post aliquod tempus vel natura, vel arte recuperari? Si ergo imagines in Cerebro cusę memo- riam efficerent, nemo est, qui plane non intelligat his deletis oblivionem fieri: Ubi vero semel deletę, quę causa eas re- novabit? An putes forte Cerebrum esse tabulam, & imagines quasi fumum, ut quoties fumus e Cerebro avolet, oblivio subsequatur, quoties vero fumus iterum reviviscat, ad Cerebrum redeat, memoria excitetur? Ne isthec puerilia figmenta sunt, atque ad aniles fabulas referenda. Si sedu- lo, & accurate perpendas, tenuissima fila nervea Cerebrum componentia spiritibus Animalibus distenta a rebus sensibilibus moveri ob motum externorum, his moti- bus fibrarum Cerebri quasdam ideas, ac perceptiones, quę sensus vocantur respon- dere nihil tibi negotii facesset memorię explicatio, quę cum nihil aliud sit, quam pręteritorum imaginatio, in recognitione, & comparatione potissimum sita videtur, quam facit Anima motuum fibrarum Ce- rebri pręsentium cum motibus, quos prę- terito tempore eędem fecerunt, etsi hi motus nullam habeant similitudinem cum rebus perceptis, ut de delirii causis agen- tes jam infra videbimus. (1) Illud interim citra ullius erroris suspensionem affirmari posse videtur, si fibrę Cerebri ita vitian- tur, & recedunt a naturali statu, ut dum a rebus sensibilibus moventur, motus, quos accipiunt, similes non sint iis, quos prę- gresso tempore effecerunt, & fieri non pos- sit recognitio & comparatio hoc tempore cum motu primo secundo, tertio, & sic successive, oblivionem fieri. Si id dili-

gen-

(1) cap. 4. com. 2.

genter teneas, nullum fere tibi problema obijcietur, quod facillime, ac commodissime explicare non valeas. Non debilis infantium memoria, ut Aristoteles refert (1), quam in molliores Cerebri fibras, quibus pueri donantur, atque earumdem tonum laxum nimis, ac nondum ad sue perfectionis statum evectum apte referas; quo sane consequitur, ut eundem motum vel nunquam a rebus sensibilibus accipiant, & fieri non possit comparatio motus cum motu, vel cum fibræ crescant, naturalem posituram servare diutius non possint, unde memoriæ languor: non facilis quoque senum oblivio, quam a mollissimis Cerebri fibris ob defectum spirituum animalium, vel duris e contra, ac rigescentibus apte repetas, ut comparare nequeant motum cum motu; vel si comparent, motus tamen tam debilis sit, ut quantumvis similis, de similitudine motus certiores fieri non possint: unde oblivio, aut saltem infirma memoria: non facilis recordatio eorum, quæ pluries vidimus, audivimus, non multo facilior reminiscencia eorum, quæ a sensibus percepta sunt, quam quæ imaginatione: Quo enim plures sunt motus similes, Mens comparare facilius potest motus cum motibus, sensusque magis organa percellunt, quam imaginatio: non alia demum, quæ a Divo Augustino proponuntur problemata, quæ si singula, & universa animo, & cogitatione percurras, facillime per hanc theoriam explicueris.

XXXIII. *Hinc perversa eorumdem structura; nimia humiditas, & laxitas, vel contra &c.*) Jam ad eas causas ventum est, quæ impedimento sunt, quominus fibræ Cerebri eodem modo moveantur, quo antea rebus sensibilibus in motum actæ fuerunt, in quo potissimum oblivionis essentia sita est, inter quas perversa eorumdem structura primum obtinet. Ecquis enim est, qui non videat vitiata organa, inepta ad munia sua obeunda certo certius constitui? quod sane præclaro exemplo illustratur in filo chordæ, quod in sua structura læsum, disruptum, aut aliter male affectum, ubi pulsatur seu oscillationem, seu tremorem non suscipit, vel non eo modo, quo antea suscipit, unde cum fibræ disruptæ, & vitiatæ sint a rebus sensibilibus excitatæ motum non concipiunt, vel diverso prorsus modo

a priore concipiunt: hinc nulla comparatio motuum cum motibus: hinc oblivio. Possunt etiam fibræ Cerebri propter feri, ac pituitæ copiam humidiores fieri, atque laxari: hinc propterea molles, teneræ ea ratione evadere, qua a rebus sensibilibus ægre, ac difficillime moveantur, & non eodem motu, quo ante, ut anima comparare motus præsentis nequeat cum præteritis: unde oblivio; id quod pueris præsertim familiare est sero præ cæteris, ac pituita abundantibus. Quamquam si propter humorum defectum fibræ exsuccæ fiant, & arescentes rigescunt facile, duræque evadunt ea ratione, qua motum a rebus sensibilibus, vel a spiritibus animalibus suscipere non possint, & eo modo, quo possit anima comparare motus cum motibus: unde oblivio pariter præsto est. Id quod senibus frequenter accidit propter roridæ substantiæ, atque omnis lymphæ defectum. Quid si in his quoque adsit spirituum inopia, aut torpor insignis? Multo minus mirari tunc subit oblivionem subsequi: quandoquidem deficientibus spiritibus animalibus, aut iisdem torpescentibus multo difficilior fibræ Cerebri motum concipiunt a rebus sensibilibus, vel non similem, ut ante, concipiunt, & ita languidum, ac debilem, ut anima motus comparare non possit cum motibus: unde memoriæ læsio.

XXXIV. *Perversæ structuræ vulnera, contusiones capitis, depressiones cranii, &c.*) Scire quoque non parum interest, quibus ex causis aut Cerebri structura labefactetur, aut fibræ ejusdem humidæ plus æquo, ac laxæ evadant, aut e contra aridæ, & rigescentes fiant, aut spiritus animales deficient, aut torpescant, ut apta satis medela iis occurrendo, morbum facilius profligare valeamus. Perverti vero structuram a vulneribus capitis, contusionibus, depressionibus cranii lippis æque, ac tonsoribus notum est.

Si de *venenis* sermo sit, cum alia intus assumpta, vel extrinsecus admissa insigni quadam agendi ratione hominem interimant, alia vero arcana quadam facultate vehementer lædant, insaniam, stoliditatem, fatuitatem inducendo, ut Cl. Hallen testatus est (2), proclive est credere, hæc postrema vires suas exercere in solidas partes earum structuram labefactando, pervertendo,

(1) de memoria & obl. &c.

(2) De venenis in genere cap. 16. art. 1573.

do, atque ea ratione afficiendo, qua ineptæ suis muniis obeundis constituentur. Quod cum in Cerebro contingat, nil mirum insaniam, fatuitatem, stoliditatem, atque hinc rerum oblivionem subsequi.

Ingentes timores & strepitus in pueris maxime, & feminis Cerebri structuram pervertere, præterquamquod observationibus supra allatis compertum est (1) in iis, qui Apoplexia dictis de causis perculsi de repente mortui sunt, rationibus quoque non levibus confirmatur, iisque desumptis ex cæco spirituum animalium hac illac irruentium imperu, quo per subtilissimos, ac tenuissimos Cerebri ductus, ac meatus irruentes certas sibi semitas, & quidem præter naturæ ordinem parant, & qua dilatando plus quam par est, qua constringendo, qua plenius, qua parcius fluendo fibras inæqualiter tendunt, earumque texturam pervertunt, sed hac de re plura infra (2). Prægressos morbos capitis, Apoplexiam præsertim: ceterosque soporiferos affectus idem plane efficere, quod graviores aliæ causæ fibrarum structuram pervertentes, ex hæcenus dictis manifesta res est. Idem præstant febres acutæ, malignæ, quibuscum delirium plerunque conjungitur. Notabile hujusce rei exemplum extat apud Christophorum a Vega referentem, Franciscanum quemdam hacce de causa ita memoriam amisisse, ut licet prius eximius esset theologus, postea nec literas agnosceret, & neque nomina rerum, quæ sibi assidue in usu erant, memoria teneret. Qui in alias recensitas remotiores causas studium curamque converterit, quid præstare possint, facile assequetur. Adeo enim claræ sunt, ut de earum efficacia laxandi molles Cerebri fibras, aut e contra exsiccandi, aut spiritus profligandi nullus ambigendi locus videatur.

XXXV. Si compressionem cranii, vulnus excipias, cui &c. usus, & exercitatio præjudicia plurimum delent.) De remotioribus causis, a quibus oblivio proficiscitur, dignoscendis non parum sollicitum esse Medicum decet, ne dum juvandæ memoriæ causa curationem instituit, si forte contraria præsidia adhibeat, eandem debilem magis ac infirmam efficiat. Quanam vero meliori ratione id præstandum censeas, quam ad antecedentia primum respiciendo, ad conjuncta si inesse eadem conjicies, tandem ad

Tom. I.

(1) cap. 1. com. 7. (2) cap. 8. com. 3.

subsequentia? Ubi adsit compressio cranii, vulnus &c. jam de perversa structura ambigendum non est. An igitur oleum, & operam perdas in iis præsiidiis; quæ aut nullum levamen, aut certum noxæ periculum inferre valent? Nisi vulneris curationem instituat peritus Chirurgus, nisi cranii compressionem demat, quænam tandem medela? Nulla enimvero: quemadmodum nulla, si cæteræ causæ Cerebri structuram pervertant, quam artis non est in pristinum statum restituere. Tunc vero nullum præstantius remedium suppetit, quam memoriam colere usu, & exercitatione, perinde ac si defectus naturæ adesset, & Catonem apud Ciceronem de senectute sequi: *More Pythagoreorum exercendæ memoriæ causa quidquid quolibet die viderim, audiverim, legerim, commemoro vespere.*

XXXVI. Non ita de laxitate, quam ubi ex præhumido capite, oculorum tumore, &c. tollere facilius poteris doloris capitis remediis qui a lenta, ac tenaci materia, aut serosa colluvie proficiscitur. V. Cap. 9. aph. 12. usque 18. & com. n. ibid.

XXXVII. Ubi nulla ex dictis n. 36. apparuerint &c. remedia doloris capitis calidi &c. Vid. cap. 9. aph. 18. usque 22. & com. 2. ibid.

XXXVIII. Si ex læsione aliarum functionum, torpore &c. cuncta volatilia, ac spirituosæ recensita &c. purgantibus, & evacuantibus serum prorsus ejectis. Methodus torpentibus spiritibus excitandis, vel deficientibus restaurandis, apta eadem videtur, quam ad lentos ac difficiles humores attenuandos, ad serosos absumendos, ad fibras plus equo laxas corroborandas proposuimus. Quoniam vero non solum quæ spirituosæ sunt, & sale volatili donantur commendavimus medicamenta, sed purgantia cephalica, & serum evacuantia, setacea nimirum, vesicantia, & his similia, propterea monendi mihi sunt minus cauti medentes, ne hæc postrema his egris, sive obliosis a defectu spirituum animalium unquam præscribant. Ea enim sunt, quæ spiritus exhauriunt potius, quam reficiunt: unde morbi causam augeri contingit, aut confirmari.

XXXIX. Quænam autem specifica? Nulla, si confectioem Anacardinam excipias, in laxitatis casu &c. Nullum insigne magis, ac

I

ma-

magis probatum, commendatumque Medicis sat multis remedium, quam Anacardina confectio ad mentem exacuendam, sensus omnes, apprehensionem, intellectum, ac memoriam præsertim juvandam. Non hic singula, & universa portenta, quæ passim de confectioe Anacardina narrantur, in medium afferam, cum nimius sim, si ea velim persequi. Historia sufficet a Cl. C. Hoffmanno relata sane mirabilis de quodam, qui cum antea stupidus, & ignarus fuisset, indocilisque, a sumpta confectioe Anacardina intra paucos Menses eo doctrinæ proventus est, ut Jurisconsultus factus ad Professoris munus aspiraverit. Anacardium autem, quod confectiois basim constituat, ei nomen dedit. Est autem Anacardium fructus, vel potius nucleus compressus aviculæ cordis figura ex Indiis orientalibus ad nos allatus, cujus varias species recenset R. P. Georgius Camelli S. I. in Syllabo stirpium in insula Luzone nascentium a J. Rajo edito, inter quas tamen Anacardium orientale, quod in officinis prostat ad usum medicum eminet a Rajo descriptum (1), in cujus medio succus adest, qui melleus est, suavis odore, colore rubescens, nec palato ingratus: Pistaciorum enim, Amygdalarum, & Castanearum saporem recens refert, in eduliis vero tam viridis, quam maturus cum saccharo adhibetur ejus nucleus testante Cl. Geoffroi (2), & innoxium prorsus eundem esse asserit idem Camelli, quidquid alii existiment, qui vim causticam, & deleteriam eidem tribuunt, atque ipsius usum prorsus condemnant, quovis modo præparetur. Mirandum summopere est, ab his fuisse laudatum C. Hoffmannum, qui insignes confectiois Anacardine facultates singulari illa sua observatione compertas habuit. Quamquam si progrediamur longius justissime accusationis causa non defuit, si ipsum audimus, cum post rariores doctrinæ progres-

sus ignarus ille suus indocilisque vir, intra paucos annos ita exsiccatus sit, ut perpetua siti premeretur, quotidie ad ebrietatem usque biberet, unde & sibi & suis inutilis factus tandem miser perierit. Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, cum R. P. Camelli post Serapionem scriptum reliquerit, Anacardiis vim summam inesse ad memoriæ jacturam resarciendam, ad sensus labantes revocandos, mentem exacuendam, nervorum, & Cerebri affectus profligandos, quos frigida causa attulerit, facile equidem judicaverim eo non doctrinæ modo, sed exsiccationis postea provectum esse Hoffmanni virum, quod fortasse caliditate, ut Veteres ajebant, & siccitate laboraverit, vel quod præpostera methodo eandem assumpserit, ex quo gravissima detrimenta successu temporis profecta sunt. Ita me conjicientem fovet, atque confirmat Sennertus ipse egregie animadvertens, quod idem Camelli, scilicet hanc confectioem optimum esse remedium ad memoriam juvandam, quoties deleta sit a frigidityte, & humiditate; si contra a siccitate, plurimum infirma memoria laborantibus obesse posse. His addas velim, quod a Cl. Etmullero adnotatum est, confectioem nempe Anacardina non modo memoriam restituere, sed homines salaces reddere; cum autem salaces reddat Venere abuti, quod dici vix potest quantum non modo ad memoriæ, sensuum, & mentis jacturam faciat, sed ad ipsius corporis consumptionem, & tabem, interitum. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non posse Veterum prudentiam, qui Musas, atque Minervas virgines esse voluerunt: unde illud Platonicum memoratu dignissimum: Cum enim Venus Musis minitaretur, nisi sacra venerea colerent, se contra illas suum filium armaturam: Responderunt Musæ: *Marti, o Venus, talia minitare; tuus enim inter nos Cupido non volat.*

(1) Hist. 2. 1566.

(2) Mat. Med. p. 2. art. 16.

CAPUT IV.

De Delirio in genere & speciatim de Phrenitide, ac Paraphrenitide.

I. **D**elirium cum dicimus, aberrationem a recta ratione, quæ in iudicii depravatione consistit, intelligimus.

II. Quod tunc contingit, cum nervæ cerebri fibræ varie, inordinateque concutiuntur, atque inconcinnis cientur motibus.

III. Hisce porro perturbatus spirituum animalium motus occasionem præbet.

IV. Causæ remotius operantes vel externæ sunt, vel internæ. Externæ sunt opium, crocus, hyosciamus, cicuta, belladonna, morsus venenatorum animalium, philtrea.

V. Inter deliria, quæ a causis intrinsecis fiunt, atrox, ac vehemens illud, continuam febrem adjunctam habens, a meningum, & cerebri phlogosi, vel inflammatione ortum traducens, quod phrenitis appellatur, primatum obtinet.

VI. Hujusce causæ antecedentes, & externæ sunt immoderatus vini, & spirituum ardentium, & rerum calidarum usus, aer nimis calidus, insolatus, vehementes corporis, animique motus, febres ardentes, acutæ, erysipelata, variolæ, tumoresque cujusvis generis retropulsi, contusio, vulnus capitis, & alia hujusmodi.

VII. Signa imminentis phrenitidis sunt urinae albæ, & lucidæ in acutis morbis, præsertim si tales ex crassis, & rubris evaserint, vigilie, somni perturbati, inquieti, terrifica insomnia, ad iram proclivitas, insolita garrulitas, morum actionumque mutatio, oblitio, dolor capitis vehemens; qui

VIII. Si eo usque increverit, ut præ atrocitate ægri perpetuo fere manus capiti admoveant, capillos avellant, e lecto præsiliant, adstantes impetant, furant, carotidum adsit & temporalium arteriarum pulsatio, & turgentia, oculorum rubor, objectorum geminatio, lucis aversatio, lacrymatio, stillæ sanguinis e naribus, aliquando rubræ; pulsus durus, celer, frequens, ac parvus, respiratio magna, ac rara, lingua arida, nigra, flavida, sitis fere nulla, stridor dentium, phlocozum, & festucarum collectio cum tremore manuum, & convulsione, urinae suppressio, de phrenitide jam ægrum dire exercente ambigendum non est.

IX. Ægrum a garrulitate in silentium, a

vigiliis in somnum, a variis membrorum gesticationibus, convulsionibus in impotentiam ad motum, a delirio, & dolore in profundissimum somnum non remittente febre transferre, malum.

X. Dolor capitis acutissimus in gravativum mutatus; sopor improvise invadens, pulsus valde debiles, frequentes, parvi, virium lapsu, sæcum, urinae involuntaria excretionem supervenientibus, ægrum brevi perituro portendunt.

XI. Satiusest febrem prius desinere, quam delirium.

XII. Copiosam, & largam narium hæmorrhagiam, alvi fluxum, aut insignem aliquam evacuationem phrenitidi post vigorem supervenire bonum.

XIII. Simul ac phrenitis se prodit, viresque robustæ sunt, venæ sectionem in brachio, & si suppressio sit Mensium, aut Hæmorrhoidum, in pede institui, tandem si morbus urgeat, ex jugularibus sanguinem detrabi jubeo.

XIV. Si vires imbecilles sint, vix salvatella secanda. Cucurbitula vero magna scarificata Occipiti applicata eximii usus est.

XV. Hirudines quoque, præsertim ubi suppressio sit hæmorrhoidum, sedalibus venis appositæ mirum in modum conferre visæ sunt.

XVI. A purgantibus cujusvis generis prorsus abstineo, contentusque sum sero lactis Tamarindato ad libras duas propinando, necnon Clysteribus emollientibus bis, terque in die injiciendis.

XVII. Copiosæ potiones ex sero lactis distillato, aquæ stillat. portulac., malv. viol. nymph. lactuc. & si minus sit orgasmus, ac fervor, acetosæ, additis succis, vel syrupis Ribis, Berber., Citr. Limon. eximiam operam præstant.

Decoctiones earundem plantarum ad uncias sex mane quotidie pro alterante cum nitri purissimi ℥ i. syrup. Violar. unc. i. exhibendæ. Emulsionem semin. melon. quat. frigidior. in aquis supra recensitis cum eadem nitri, & syrupi quantitate vespere non omittendæ.

XVIII. Depletis vasis, & impuritatibus humorum eductis ad camphoratam emulsionem devenio, quam fere parare soleo ex Semin. quat.

quat. frigid. unc. i. .s. aq. lactuc. violar. nymph. Lib. i. Emulsioni ad. nitr. puris. stib. diaph. a 3. .s. Camphor. ras. 3 i. Syrup. de suc. violar. unc. i. M. detur ad unc. .s. quocumque biborio semper agitando vas.

XIX. Ubi vigilie intensissime urgeant, ac malignitas conjuncta sit, bolum ex camphor. cinnab. nativ. vel antimon. a gr. vi. cum extract. flor. papaver. rhæad. 3 i. egro prescribo.

XX. Opiata, ac narcotica raso capiti applicata, uti pariter repellentia, ac frigida minus tuta sunt. Animalibus porro vivis, & præsertim columbis per medium dissectis calidis adhuc existentibus utendum, impositis panis calidis, ne cito frigescent.

XXI. Vesicantia perquam raro bene cedunt in phrenitide.

XXII. Victus sit tenuissimus, panis scilicet tritus iusculo tenui dilutus: Potus præ ceteris aque hordeaceæ tepidæ liberalis imperandus.

XXIII. Septi transversæ inflammatio frequens paraphrenitidis causa, non autem sola, ac constans: cetera enim viscera inflammata quandoque delirium inducunt.

XXIV. Signa sunt extremarum costarum, sterni, illius ventris partis, ad quam circumextensum est septum ipsum, dolor, præcordiorum pulsatio, sursum, & deorsum revulsio, respiratio ut plurimum parva, frequens, inequalis, quandoque rara, vox acuta, tussis, risus citra causam.

XXV. Curatio eadem fere, ac phrenitidis.

C A P U T IV.

De Delirio in genere & speciatim de Phrenitide, Paraphrenitide.

I. **D**elirium cum dicimus, aberrationem a recta ratione, quæ &c. Cerebrum viscus illud, quod cæteris omnibus incumbens, ac supereminens iisdem dominatur, divinum a Platone dictum, singulari plane artificio in hominibus elaboratum, ut non solum voluptate, & dolore perciti, quas Epicurus jure vocavit passiones primas, ac Gassendus, ut notat Eusebius, voluit esse nobis principia, & criteria electionis, & fugæ, ea quæ ad vitam tuendam, ac conservandam faciunt, atque ad declinanda contraria agnoscerent, sed rationis

splendore illustrati, atque mirabili arguendarum rerum facultate valentes, quidquid in perfectissima hac rerum congerie occurrat contemplarentur, quæ in re qualibet optima sunt, & a sensibus aliena seligerent, sic persæpe labefactatur, ut non modo sensus interni, externique, motusque a voluntate pendentes aboleantur (quod quidem miserationem hominum movet) sed ipsum rationis lumen extinguatur, atque homines brutis omni ratione carentibus simillimi evadant. Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt de delirio sermonem esse, quod inter capitis affectiones, quibus principes animæ operationes alterantur, primatum obtinet.

Quod latinis delirium, græcis παραλήρημα audit, nihil aliud esse, quam aberrationem a recta ratione omnes fere Philosophi uno ore consentiunt. De modo autem quo Animal a recta ratione aberrat, lis orta maxime illustris. Plerique in eam opinionem venerunt, ut crederent, tunc oriri delirium cum imaginatio, & ratiocinatio depravantur. Aliquando solam imaginationem depravari, illæsa ratiocinatione. Sic Theophilus Medicus (ex Galen. lib. de sympt. differ. cap. 3.) putans tibicines quosdam angulum domus ubi decumbebat occupare, tamquam sibi molestos ejiciendos exclamabat. Quandoque ratiocinationem lædi illæsa imaginatione, ut ei contigit, qui singula vasa rectissime nominans, illa tamen projecit. Errorem illorum, qui voluerunt imaginationem lædi posse, illæsa ratiocinatione, sustulisse egregie nonnullis visus est Eustachius Rudius, alique post illum judicantes Theophilo Medico non solum imaginationem, sed etiam ratiocinationem læsam fuisse. Putabat enim tibicines adesse (qui error imaginationis est) eosque ejiciendos curabat, qui error est ratiocinationis, errorem imaginationis sequutus.

Ratiocinationem lædi quotiescumque ad imaginationem purissima afferuntur phantasmata, nec aliquo modo falsitatis vitio coinquinata, fieri nullo modo posse pugnantissime sustinent alii. Atque id quidem exemplo præclare illustant. Si enim furens aliquis recte apprehendat, & cognoscat hominem prout est v. gr. ambulantiem, sedentem, vestitum, loquentem &c. & deinde eum sine causa interimat, sane facinus hoc

hoc non perpetraret, ni per delirium, odium in eum concitatum fuisset, idest imaginatio repræsenteret illum aliquo pacto odiosum, vel sibi non convenientem, vel voluptatem aliquam consequuturum, si eundem gladio confoderet. Quod pariter dicendum de illo qui omnia vasa rectissime nominans illa tamen projecit. Id enim minime effecisset, nisi imaginatio repræsenteret inutilia, atque idcirco projicienda. Quæ sane ostendunt ratiocinationem lædi non posse, illæsa imaginatione. Hæc fere communis & trita plerorumque sententia. Quam tamen profligare penitus conantur, qui omnem a recta ratione aberrationem non ad imaginationis, & ratiocinationis depravationem, sed ad falsa judicia referendam esse arbitrantur. Ab his non sumus. Cum enim Theophilus Medicus putet tibicines angulum domus occupare, rem quidem falsam apprehendit, cum tamen apprehendat, judicat rem esse, uti apprehendit, ideo tamquam sibi molestos ejiciendos exclamat. Ita qui hominem sine causa occidit, apprehendit quidem eum vel odiosum, vel sibi non convenientem, cum tamen illum apprehendat, judicat esse uti apprehendit, ideoque gladio confodit. Ergo error non imaginationis est, sed judicii. Qui ad errorem ratiocinationis eundem referunt, caveant ne falsa opinione adducti plus ei tribuant quam par est. Quem enim errorem vocant ratiocinationis, judicii error est. Quid enim est aliud ratiocinari, quam aliud de re aliqua affirmare, aut negare? Affirmare autem, aut negare judicium ferre est. Apparet ergo errorem ratiocinationis ad falsum judicium referendum esse. Quapropter illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, tunc a recta ratione aberrare homines, ac delirare, cum illorum judicium depravatur. Quod tamen sic accipias velim, ut non quodcumque falsum judicium, delirium dicas, sed illud tantum, quo a communi consuetudine, & officiorum mediocritate homines desciscunt. Apte cadit in hunc locum ingeniosa celeberrimi P. Mallebranchii animadversio, insanos communiter appellari non qui dicunt, efficiuntque, quæ veritati, ac rationi repugnant, sed illos tantum, qui aut dicunt, aut efficiunt, quæ communiter falsa reputantur. Quod exemplo illustrat idiotæ cujusdam,

cui Deus Opt. Max. dedisset oculos intuendis rebus longissime a nobis diffitis aptos ea prorsus ratione, qua Astronomi oculis perfectissimo Telescopio armatis Cælorum phænomena clare perspiciunt. Si enim idem Lunæ faciem inspiciens & Montes, & Valles, & Maria, & Lacus, audientibus aliis, qui harum rerum apparatu minime instructi, nihil tale jurati credunt, fortasse sylvas in eadem apparere haud dubie affirmaret, quamvis verissima sint, quæ diceret, cum tamen falsa communi aliorum consensu reputentur, insani, ac desipientis reprehensionem effugere nullo modo posset.

II. *Quod tunc contingit, cum nervæ cerebri fibræ varie, inordinateque concutuntur &c.* Cum delirium in genere in judicii depravatione consistat, perspicuum est, quidquid judicium depravare valet, id delirio proxime procreando opportunissimum existere. Quo loco animadvertendum est necessarium non esse percipere, quæ sit animi, & corporis natura, quæ proprietates, quæ affectiones, quæ ratio consensus affectionum earundem. De his enim, & similibus quærere non Medicorum, immo ne Philosophorum quidem provincia est: ad magistros pertinet primæ Philosophiæ, quorum officium est, quæ ab omni sensu, & imaginatione disjuncta, & remota sunt, aut scientia comprehendere, aut conjecturis persequi. Constat enim certis mentis cogitationibus certos in corpore motus esse conjunctos, & certis motibus corporis certas mentis cogitationes. *Certis inquam mentis cogitationibus certos in corpore motus esse conjunctos*; neque enim omnes mentis cogitationes occasione alicujus motus in corpore suscitantur, neque omnes corporis motus a cogitatione aliqua mentis dependent, sed quædam animæ cogitationes ex sola cogitatione pura, quædam ex mutata corporis conditione sequuntur: atque e contra motus quidam in corpore non advertente, non imperante anima, alii vero cum attentione, & imperio animæ, alii occasione utriusque excitantur. Quomodo autem res mere spiritualis in corpus agere possit, aut ab ea quodammodo pati, nemo adhuc satis explicavit. An propter facultates illas Veterum medias quasi inter mentem, & corpus? Verum quis mediam hanc naturam, quæ neque spiritualis sit, neque corporea,

porea, seu materialis, assignavit? An propter causas occasionales, quas P. Mallebranchius cum Cartesianis excogitavit, seu sancitam a Deo Omnipotenti legem, ut anima occasio sit, ob quam Deus ipse moveat corpus, corpus causam esse ob quam Deus perpetuo, & constanter moveat animam? An propter harmoniam præstabilitam, quam Leibnitijs Physicus magnus, & doctus invexit, seu successivam illam motuum seriem Dei Omnipotentis virtute humano corpori communicatorum, ut unus certis temporibus oriretur vicissim ex altero, ejusque animæ inter infinitas, quæ esse poterant, eidem corpori unionem, quæ cum præstabilitis motibus conveniret? Subtilius ne an verius dicta hæc sint a Philosophis magnis, & doctis non facile dixerim (1). Ignota enimvero est nobis adhuc, & erit fortasse ratio, qua mens, & corpus, substantiæ inter se diversissimæ in se mutuo agant, aut a se mutuo patiantur. Si quis ergo quærat quam ob causam principes animæ operationes lædantur, depraventurque, ad hæc respondebit luculentissime, si afferat vitia cerebri, nerveorumque filamentorum, quibus contextum idem est. Secus finibus prætergressis, quæstionem obscurissimam, & quod magis est ad primam philosophiam pertinentem pertractabit, atque in ipso quasi limine hære cogetur. Interea certum est nostræ mentis cogitationibus certos in fibris cerebri motus, certasque ipsarum flexiones respondere, & vicissim certis motibus, & flexionibus fibrarum cerebri certas quoque in mente cogitationes excitari, unde apparet causam proximam, & continentem, seu occasionem cogitationum, aliarumque animæ operationum esse motus fibrarum cerebri. Quod quidem aperte docuit Plato in Timæo, quo loco, *Excogitaverunt*, inquit, *Dii caput motuum omnium compos id fore*. Si enim caput motuum omnium compos est, in compote radices, & principia motuum esse debuerunt, a quibus specificis motibus singulæ, & specificæ animæ operationes exerceri quasi potuissent. Quid aliud significare voluit Hippocrates (2) cum dixit, *animam deambulare*, quam organa animæ functionibus obeundis destinata perpetuo, & constanter specificis cieri moti-

bus, ac varie concuti pro muneribus ejusdem animæ imperio exequendis? Quid plura? A Recentioribus Medicis stabilitum est res sensibiles nulla alia ratione sensibiles esse, & Cerebrum afficere, quam motu. Colores, odores, sapores, sonos esse motus, qui impressi organis sensibus externis dicatis per nervos usque in cerebrum transmittuntur; licet hi motus nullam habeant similitudinem cum iis rebus, quæ motus efficiunt. Quemadmodum enim voces, & characteres instituti sunt ad significandas res, quæ per voces, & characteres significantur, licet nullam hi similitudinem habeant cum rebus quas exprimunt, ita verosimile videtur legem a Deo sancitam esse, ut certis motibus fibrarum cerebri certæ ideæ conjungantur, licet motus nullam habeant similitudinem cum rebus, quas motus iidem repræsentant. Neque illud querendum est, an hujusmodi motus tremuli sint, an undulosi, an alterius naturæ; Satis superque est haud ignorare, ubi ii motus concinni sint, ordinati, si ad ea quæ nobis obijciuntur accommodati, eosque anima ipsa ad arbitrium moderari, ac regere possit, congruas quoque, & rationi consentaneas mentis cogitationes, ac recta judicia exoriri. Si vero inconcinni sint, inordinati, si ad ea quæ nobis obijciuntur non accommodati, & animæ imperio non subsint, confusas, irregulares cogitationes, ac falsa judicia. Cum ergo delirium in falso judicio consistere ex dictis manifestum sit, proximam, & continentem causam delirii esse inordinatos, atque inconcinnos motus fibrarum cerebri, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Ex quibus liquet quanti facienda sit Veterum opinio, qui causam delirii proximam, & continentem voluerunt esse imagines, & simulacra quædam in Cerebro tamquam sigillo falso cusa, & impressa, quam opinionem superiori capite de memoria agentes altiori voce damnavimus, & e medio tollere conati sumus, rem omnem in motus referentes (3). An spirituum animalium incendium pro causa delirii proxima habendum, ut Willisius arbitratus est? Hæc quidem sententia iis maxime arridet, qui spiritus animales aereo-æthereæ, lucidæ atque igneæ naturæ esse statuunt. Verum qui ignis proprie-

(1) Vid. P. Tournemin. *Memoir. de Trev. Mart. 1704. pag. 231.*
morb. popul. (3) *com. 32.*

(2) *lib. 6. de*

prietates perspectas habet, is facile judicabit ejusmodi fluidum a sanguine per canales tenuissimos neque separari, neque contineri posse, ut præ cæteris testatus est Fr. Hoffmannus, & supra demonstratum (1).

III. *Hiscæ porro perturbatus spirituum animalium motus occasionem præbet.*) Ad veritatem propius accessisse visus est Cl. Etmullerus, qui perturbatum motum spirituum animalium delirii causam præten- dit, in hoc tamen falsus, quod proximam, & continentem causam constituit, cum pro remota tantum haberi possit, ac debeat.

Nempe spiritus animales cæco impetu hac illac irruentes nerveorum filamentorum inconcinnos, atque inordinatos motus ciere valent, qui motus delirio producendo proxime operantur. Quemadmodum proxime tremores, motusque chordarum citharæ, remote vero digitos citharam pulsantes ad sonum gratum, & jucundum, vel ingratum, & injucundum agere perspicuum est.

IV. *Causæ remotius operantes vel externæ sunt, vel internæ.* Externæ sunt opium, crocus, hyosciamus.) Plures delirii, & insan- iæ differentiæ a Medicis statuuntur. Et primo celebris est divisio in deliria a cau- sis extrinsecus advenientibus, vel intrinse- cus, atque aliquibus intra corpus latentibus. Inter causas, quæ extrinsecus adve- nientes deliria suscitant, primum obtinent locum narcotica pleraque. Sic ab opio de- liria suscitari a Scriptoribus magnis, & doctis traditum est. Helmontius (2) *Er- rant, inquit, insigniter, qui maniam opiatæ compescere satagunt, cum omne opiatum sit in se amens.* & alibi: *Narcotica vix somnum conciliant amentibus quadrupla dosi, sed a- mentiam insuper augent.* Plures historias eo- rum, qui in insaniam lapsi sunt propter opiata, vide in Willisio, Etmullero, præ cæteris vero Alexandro Thompson Anglo (3).

Huc quoque spectat Crocus, quem per- turbare mentem asserit Galenus (4), quod aliis observationibus confirmarunt plerique: inter hos Joan. Michael Amatus Lusitanus, Emmanuel König Medicinæ professor Basi- leensis, aliique.

Memorabilis est de hyosciamo locus a- pud Scribonium Largum (5) ubi ait: *Hyosciamus qui biberunt caput grave, venis- que distentum habent, mente abalienantur cum verborum altercatione.* Perbellas, atque ele- gantes observationes vid. in Uvepffero (6) de hyosciami radicibus comestis, & abhinc deliriis curiosissimis, & plane ridiculis o- bortis, & in Simo. Schultzio, in Eph. N. C. (7). Verum, quod mirari magis subit, hyosciamo vel exterius applicato, homines dementare, ut ex Rondeletii fide Platerus (8) testatur. Delirii ex hyoscia- mi decocto Clystere excepto oborti mentio fit in eph. N. C. (9). Delirium etiam ex decocti foliorum hyosciami vaporibus, quin immo ex solis effluviis ex hyosciami feminibus in hypocausto reconditis exhalan- tibus refert Christian. Frider. Garmannus in iisdem eph. G. (10).

Cicuta Belladonna.) Ex radicibus cicutæ pro petroselini radicibus comestis religio- sum quemdam sic mente captum fuisse, ut in vicinum lacum se præcipitaverit, in a- natem se transmutatum fuisse existimantem refert Kircherus (11). Simile quid socio accidisse memorat.

Quod homines dementent ex usu Bella- donnæ, solanum furiosum, solanum ma- niacum a multis fuit appellata. Cujus rei exemplum prostat apud Cl. Hoechstædte- rum (12), qui refert, Belladonna per no- ctem in vino malvatico infusa, atque infu- so fratri cuidam mendicanti propinato, pri- mo breve delirium, cachinnos, gesticula- tiones varias, dein insaniam, postea stupo- rem mentis, qualis est ebriorum vigilan- tium, supervenisse. In eandem rem legi- meretur observatio 161. M. N. C. (13) quæ compertum est sex liberos assumpto rob baccarum solani somniferi (Belladonna e- nim & solanum somniferum appellatur) quod loco baccarum ebuli confectum fuit, somno expergefatos tantum in furorem a- ctos fuisse, ut dimissis vestimentis, ac solo in- dusio velati clara die hac illac per vias pla- teasque discurrerent gesticulando, tripudian- do, cachinnando, & delira multa dicendo, peragendoque. Non solum autem homines de-

(1) cap. 3. com. 8. (2) lib. de lithiasi. (3) dis. de Opio (4) 2. topic.
1. & 5. simpl. 19. (5) cap. 18. (6) tract. de cicut. aqu. (7) an. 4. 5.
decur. 1. obs. 124. (8) Tom. 1. cap. 3. (9) Dec. 2. obs. 78. & decur. 3.
an. 9. & 10. in appendice. (10) an. 7. & 8. decur. 3. p. 106. (11) tract.
de peste. (12) Dec. obs. 7. (13) Decur. 3. an. 7.

dementant, si assumant solanum istud, sed plerunque morte capiuntur. Cujus rei locupletissimos testes habemus Simon. Paulli (1), Lobelium in adversariis, Fabrum in Strychnomania, Wepfferum (2), Matthiolum (3), Vierum (4) Mercurialem (5). Quo loco animadversione digna sunt, quæ prostant in hist. Reg. S. A. P. an. 1731. Solanum furiosum, & brassicam capitatam per analysim principia dedisse adeo similia, ut pro ejusdem plantæ principiiis sumi possent, cujus analysis repetita esset. Mirum illius naturam adeo malignam, & deleteriam esse, hanc vero cibum saluberrimum, ac medicinam plane singularem, qua Romanos per sexcentos annos ad omnes fere morbos usos fuisse, & cujus ope familiam suam a lue pestilenti Catonem immunem servavisse, tradunt fere Veteres rerum Scriptores. Ex quibus illud colligi jure posse videtur, vix, ac ne vix quidem fidendum esse Chymicis experimentis, quibus hodie maxime illustres Medici utuntur ad remedium vires indagandas. Nempe narcoticæ plantæ, ac cephalicæ calidiores, deleteriæ, alexipharmacæ, febrifugæ, catharticæ in salia, atque olea æquo penetrantia, æquo acida, aut acria resolvuntur, & a Cerealibus, ac Stramentariis stirpibus eadem eruitur salium, ac sulphurum copia, ita ut analysis ostendat non quænam sint medicamentorum principia, sed quas mutationes subeant ipsarum virium subjecta, & in quid transmutentur, ut fere Cl. Maccoppe (6). Alias observationes, quæ ad rem faciunt vid. in Willisio (7), Helmont. (8) aliisque.

Morsus venenatorum Animalium, philtrea. Nemo ignorat ex morsu Canis, vel Lupi, Asini, Felis, aliorumque Animalium in rabiem actorum deliria fuscitari, quibus homines eorum animalium mores induunt, de quibus dicemus infra cap. de Hydrophob. Morsu Tarantulæ homines ad saltandum excitari manifesta res est. Qua de re animadversione digna extant in Kirchero, Boyle, ac præ cæteris Baglivo, qui de morsu Apuli Phalangii perbellam dissertationem

conscripsit. Mirum autem una cum motibus corporis mentem perturbari.

Huc referri debent *philtrea*, quæ latinis amatoria venena, seu medicamenta audiunt. Horum etiam mentio fit a Marco Tullio amatorii poculi nomine, & ab Horatio (9) nomine desiderii poculi. Varia afferuntur a Roderico a Castro (10), nec non a Syl. Rattrai (11), inter quæ meliora Semen virile, Sanguis Menstruus, Cerebrum felis, item virga lupi, scincus marinus, aliaque hujusmodi. Valere autem ad mutuum amorem ita conciliandum inter marem, & fæminam, ut qui amantem non redamat, efficiant, ut redamet, cum Helmontio pugnacissime sustinet Etmullerus (12). Si tamen rem paulo serius, ac diligentius ad examen revoces, nullus dubito, quin nullius plane momenti rationibus suffultam ejusdem opinionem deprehendas, atque propterea in illam doctissimi Sennerti, priore relicta, quasi pedibus iturus sis, qui (13) virtutem hancce naturalibus philtreis inesse negat, licet quædam philtrea dari posse concedat, quæ dum Veneris stimulos, furemque inducunt, homines dementant. Quorum meminit Ovidius de arte amatoria (14), ubi habet.

Philtrea nocent animis, vimque furoris habent.

Et Juvenalis sat. 6. v. 609.

----- *Theffala vendit*

Philtrea, quibus valeant mentem vexare mariti.

Quæ de Lucio Lucullo Imperatore, qui hausto amatorio poculo in furem pertractus fuisse, & obisse creditur, refert Plutarchus, & de Lucretio Poeta Hieronymus (15), nugæ esse, ac pharmacis quidem, sed venenatis in furem actos illos periisse extra omnem dubitationis aleam est positum. Quamquam vero si amorem conciliandi virtutem habeant, cum delirium in falso judicio consistat, amantes autem marem, aut fæminam quam depereunt summum, ac sibi convenientissimum bonum, ejus possessionem summam felicitatem, privationem e contra summum infortunium falso

- (1) *quadripart. Bot.* (2) *Tract. de cicut. aqu.* (3) *com. in Dioscorid. lib. 4.*
 (4) *De præstigiis demonum lib. 3. cap. 17.* (5) *lib. 1. de ven. cap. 13.* (6) *pro Empirica secta orat.* (7) *lib. de an. brut.* (8) *lib. demens idea.* (9) *Epod. ode 17.*
 (10) *in Medic. polit.* (11) *In adit. ad sympath. rerum.* (12) *Colleg. præct. 1. 2. cap. 16. de deliriis in specie p. 502.* (13) *Instit. Med. lib. 2. p. 3. sect. 2. cap. 4. & præct. lib. 1. p. 2. cap. 10.* (14) *lib. 2. ver. 106.* (15) *in chronis. Euseb.*

fallō arbitrentur, a recta ratione aberrare, & insanire eisdem manifestissima res est: unde illud

*Che non è in somma amor, se non insania
A giudizio de' Savj universale.*

V. *Inter deliria, quæ a causis intrinsecis fiunt, atrox, ac vehemens illud, continuum &c.*) Cum dicimus phrenitidem delirium esse atrox, vehemens, continuum, eo sane dicimus, ut discrimen appareat, quod inter hoc, & illas delirii species intercedit, quæ nascuntur in progressu febrium continuarum, acutarum, quas fortes vocat Hippocrates, vel in principio febrium intermittentium, quas Ludovicus Mercatus, alique perniciosas vocant. Quæ enim in febribus acutis, & principio febrium intermittentium nascuntur deliria, neque continua sunt, neque vehementia; intermittibus enim, vel remittentibus febribus cessant, ac desinunt.

Febrim adjunctam habens.) Per febrim phrenitis ab aliis omnibus delirii speciebus, quorum pulcherrima laus est febre carere, Mania scilicet, Melancholia, amore insano distinguitur.

A meningum, & cerebri phlogosi, vel inflammatione.) Ob id tandem quod phrenitis a Meningum, & Cerebri phlogosi, vel inflammatione ortum traducat tum ab aliis quibuscumque delirii speciebus discernitur, quæ a causis extrinsecis fiunt, cujusmodi sunt Opium &c. tum ab aliis, quæ ab intrinsecis causis exoriuntur citra phlogosim, & inflammationem: quæ tunc oriri creduntur, cum sanguinis circa cerebrum nimius motus, fervorque peccat, & acres stimulantæque particulæ in eodem exaltantur, atque una cum spiritibus animalibus in cerebri fibras illabuntur, ac tenuissima nervea filamenta pungunt, mordent, atque varie, inordinateque concutiunt, unde inconcinni tremores, falsa judicia, ac delirium. Illud tantum animadvertendum est, sanguinis nimium motum, fervoremque, ac sulphurearum, subtiliorumque particularum exsolutionem, seu ut cum Bellino loquar, calorem, & siccitatem haberi quoque in Meningum, & Cerebri inflammatione, aut phlogosi, quæ propterea Veteribus fere omnibus cum Hippocrate, & Galeno, ac plerisque Recentiorum ita phrenitidis pro-

pria reputatur, ut solum hoc delirium in quo adest inflammatio phrenitidem nominent. Cl. Willisius (1) cum in ea esset opinione, ut crederet, causam phrenitidis esse incendium spirituum animalium, hanc sententiam multis rationibus profligare conatus est. Atque ab anatomicis quidem observationibus exordiens testatur sæpius vidisse Meninges, immo & Cerebri exteriorum ambitum tumore phlegmonode obsessas, laborantes vero minime phrenesi: verum e contra torpore affectos, a Caro, aliisque soporosis affectionibus periisse. Huic favent quoque observationes Cl. Sennerti, Heurnii, Walefii, aliorumque, quibus compertum est, cerebrum, ejusque membranas inflammatas fuisse absque delirio, & phrenitidem obortam absque earundem inflammatione. Huc accedit inflammatis Meningibus, ac Cerebro, spirituum animalium vias angustiores fieri, & secretionem eorumdem, derivationemque in nervos imminui, unde soporosi affectus, ac virium collapsus. Cum igitur in phrenitide firmiores, fortioresque sint vires, ut ægri in furorem acti in adstantes impetant, luce clarius apparet, phrenitidem ab inflammatione membranarum Cerebri, atque ejusdem substantiæ exoriri non posse. Verum præterquamquod Willisium damnant observationes multæ in M. N. C. (2), & Blancardi (3) & Schenchii (4) & Petri Pavv. (5) & Jo. Rhodii (6) qui sectionibus cadaverum phrenitide defunctorum institutis inflammatas Meninges, ac Cerebrum deprehenderunt, accedit præterea ad furorem phreneticorum non opus esse majore copia spirituum animalium in nervos irruentium, sed inordinatum eorumdem, ac perturbatum motum sufficere. Cum enim quædam nerveæ fibrillæ eorumdem influxu vigorentur, tendantur, quædam vero destitutæ flaccescant, ac collabantur, equis est qui non videat varias inordinatasque corporis concussionis furoremque exoriri? Nonne etiam qui propter enormes sanguinis effusiones deficiunt, convelluntur? Quis tamen deficiente materia proxima spirituum, uberiores eorumdem influxum in partes concedat? Vel si demus ab inflammatione cerebri, & meningum spirituum animalium secretionem, ac de-

Tom. I.

K

riva-

(1) De an. brut. p. 2. c. 10. (2) Dec. 3. an. 5. obs. 63. (3) Anat. præct. obs. 3.
(4) lib. 1. fol. 64. (5) obs. 8. (6) obs. 39. 40. cent. 1.

rivationem in organa sensuum, & motuum imminui, cum non æque atque in quacumque peculiari cerebri parte imminuatur, quædam nervea filamenta inflari contingit, & tendi, quædam relaxari, & flaccescere: hinc inordinatæ, variæque corporis concussiones, hinc validæ membrorum concussiones præsto sunt. Quid si secreti jam spiritus tenuium, ac summe mobilium, acrium, ac stimulantium particularum admixtione coinquantur? Quotiescumque nimirum sanguis aut plus justo rarefascens, aut crassus, viscidusque non ea velocitate venularum capillarium extremitates cerebri ingreditur, qua per extremitates arteriolarum advehitur, sibimetipsi liberum excursus præpedit, vel nimis adstrictis eorundem vasculorum extremitatibus sanguis segnius, quam par est in vasis ejusdem movetur, oritur inflammatio imperfecta, quæ phlogosis appellatur. Si vero intra eadem vasa plane subsistat, a sanguine continuo huc appellente globulosæ sanguinis particulæ in lymphatica arteriosa coguntur, quæ propterea ob nimiam tenuitatem præternaturaliter distenduntur, atque insignem fibrillarum quibus contexta sunt distractionem patiuntur, unde tumor, rubor, dolor, verbo dixerim, vera inflammatio. Facta inflammatione, partes sanguinis componentes sensim a se mutuo secedunt, subtiliores avolant, crassiores vero remanent, ac sensim sensimque corrumpuntur; hinc sulphureæ, volatiles, acres, stimulantæque particulæ in sanguine exaltantur, in universam ejusdem massam diffunduntur, atque cum spiritibus animalibus in Cerebri fibras, hisque appensos nervos illabentes delirium cum furore, audacia, febre, calore progignunt.

VI. *Hujusce causæ antecedentes, & externæ sunt immoderatus vini, & spirituum ardentium, & rerum calidarum usus.*) Vinum atque ardentes spiritus valere plurimum ad sanguinem sulphureis quibus scaturit particulis solvendum, ac rarefaciendum, hisce vero exhalantibus, crassis, ac terrestribus relictis, aciditate insigni qua pollent ad ipsum cogendum figendumque perspicuum est. Cum sanguis vel plus justo rarefascens, vel crassus, viscidusque, ex superius allatis, inflammationi progignendæ opportunissimus existat, jure merito inter causas phrenitidis externas recenseri nemo

est, qui non videat. Quid quod sola ebrietate homines delirare coguntur? Aptè cecidit in hanc rem elegans Senecæ locus (1): *Violentiam crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.* Quod ipse Hollerius in com. sect. 5. aph. 5. confirmavit inquit: *Sæpe accidit nostris, ut per ebrietatem fiant phreneticis similes, & delirent.* Hinc Plato in secundo de legibus pueris præcepisse fertur, ne usque ad duodeviginti annum vinum gustarent, cum ob alias rationes, tum ob hanc potissimum, quod partem animi rationalem hebetem, turbidamque efficit, ut Galenus lib. 1. de tuenda sanitate ostendit. Unde olim Echanus cecinit:

*Immodici sensus perturbat copia Bacchi:
Inde quis enumeret, quot mala proveniant?*

Corporis exhaurit succos, animique vigorem

Opprimit, ingenium strangulat, atque necat.

Si de calidis rebus sermo sit, tenui, ac volatili sulphure, quo foetæ sunt, ubi ingeruntur, vasa, ac viscera stimulo in validiores, fortioresque contractiones agunt, unde sanguis attenuatur, exsolvitur, atque ejusdem moleculis divisus, nimis tenuis, acrisque redditur, unde capillarium vasorum extremitatibus plus equo constrictis, inflammatio.

Aer nimis calidus, insolatus.) Aerem nimis calidum sanguinem nimis fundere, rarefacere manifesta adeo res est, ut manifestior sit nulla. Illud tamen animadvertendum est, ubi calor aeris intensus, & diuturnus sit, humores incrassare, viscidos lentosque reddere. Cum enim humidæ particulæ, tenues, ac volatiles abscedant, crassiores vero relinquantur, sanguinem inspissari, & cogi necessum est.

Hinc experientia compertum est post longam, & calidam æstatem, morbos a nimia crassitie, & visciditate sanguinis exoriri. A melancholia dicebant Veteres: idque pluribus locis, præsertim vero sect. 3. aph. 22. docuit Hippocrates. Et Prosper Alpinius (2) refert, Ægyptios morbis ex crasso oriundis multo frequentius vexari, quam qui frigidas, & temperatas regiones incolunt. Alterutrum vero horum contingat, cum sanguis haud rapida per vasa Cerebri circu-

(1) *epist. 83.* (2) *Medic. Ægyptior.*

circulatione trajiciatur, inflammationem exoriri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Insolatus præterquamquod fibras præcipue capitis, quæ externis injuriis expositæ sunt, arefacit, duras, corneasque, & quod consequens est, ad oscillandum ineptas reddit, sanguinem præterea assat, & congelat: hinc deficiente qua solidarum partium elatere, qua humorum fluiditate, facile obstructions, stagnationesque contingunt, & inflammationes.

Vehementes corporis, animique motus.) Per vehementes corporis motus, seu magnos labores, atque exercitationes Musculi nimis frequenter, & fortiter contrahuntur relaxanturque. hinc sanguinem majorem in modum exagitari, ac fundi manifestum est. Illud tamen etiam hoc loco animadvertendum est, exercitationibus, laboribusque corporis nimis magnis, ac diuturnis atteri plus æquo, ac solvi sanguinem, tenues ejus partes, sulphureas, ac volatiles abscedere, crassiores relinqui, unde crassus, viscidus, ac lentus tandem evadit: hinc quotidiana experientia compertum est, sanguinem illorum, qui magnis, diuturnisque laboribus assueti sunt, viscidiorum, lentiorumque esse sanguine eorum qui iisdem non exercentur. Sanguinem seu plus justo rarefcentem, seu crassum viscidum, ac lentum inflammationibus occasionem præbere adeo manifestum est, ut nihil supra.

Si de motibus animi sermo sit, præsertim vero nimia lætitia, atque ira, cum cor, & arteriæ crebrius, & fortius contrahantur, sanguis nimia velocitate movetur, atteritur, funditur, & in bilem convertitur. Hinc vel plus justo rarefcent, vel acrimonia sua extremitates capillarum vasorum cerebri convellens, atque angustans sibimet ipsi liberum excursus præpedit, unde inflammatio.

Febres ardentes, acutæ, Erysipelata &c.) Symptoma febribus ardentibus frequentissime superveniens phrenitis est, seu inflammatio Meningum, ac Cerebri. Quamvis tamen hujusmodi febres cum inflammatione conjungantur, sic tamen conjunguntur, ut neque febres inflammationis causæ sint, neque inflammatio causa febris, sed ex accidenti nascatur. Cum enim in febribus

ardentibus Sanguis insigni peccet acredine (Hippocrates, Galenus, alique dicebant a bile flava, vel sola, vel cum pituita permixta, Etmullerus litem de nomine movens a sale volatili acri oleoso) irritare habet, & mordere cor, & arterias, unde validius, & fortius iisdem se se contrahentibus, sanguinem plus æquo atteri contingit, fundi, tenuem, atque acrem reddi, qui propterea minima vasa capitis permeans, nerveasque eorundem fibrillas convellens, atque extremitates angustans liberum sibimet cursum præpedit, unde inflammatio.

A febribus magnis, acutis, & fortibus solvi humores, solutos vero in pectus, pulmones, aut cerebrum decumbere, & inflammationem procreare notissima res est.

Idem plane dictum velim de tumoribus cujusvis generis externis retropulsis, eorumque materia in cerebrum translata, a quibus frequentissime excitatas fuisse gravissimas capitis affectiones, ac phrenitides compertum est. Ex quibus liquido constare arbitror, quam caute topica medicamenta, retropellentia sint administranda in externis ejusmodi tumoribus, ut præ cæteris Cl. Aquapendens (1) testatus est.

Quælibet capitis contusiones, vulnera magni semper facienda sunt, licet levissima. Ex capitis enim percussione, accedente præsertim aliquo errore, perturbato equabili, & ordinato per vasa cerebri sanguinis circuitu, Meningum inflammationes obortas fuisse legimus in Bartholino (2).

VII. *Signa imminentis phrenitidis sunt urinae albæ, & lucidæ in acutis morbis &c.*) Quotiescunque in morbis acutis urinae crassæ apparent, & rubræ, plurimum crassæ, acrisque materiæ in sanguine contineri portentunt. Si ex crassis, & rubris in albas, & lucidas mutantur, ejusmodi materiem in aliquam corporis partem translata esse, & decubuisse, significant. *Vigiliæ* autem indefinentes, ut vocat Hippocrates (3), *somni perturbati, inquieti, terrificæ insomnia*, aliæque mentis perturbationes, in caput translata esse, in eodem subsistere, atque ipsum lædere protenso quasi digito commonstrant, ut præ cæteris adnotavit Hippocrates ipse (4) & Prosper Martianus (5) & Laurentius Bellinus (6).

K 2

Et

(1) lib. de tumor. (2) de angin. epid. exer. 3. (3) 2. progn. (4) in coac. prænot. sect. 5. & 1. prædictor. n. 10. (5) in adnot. (6) De urin. par. 4.

Et sane vellicatis ab acri materia nerveis filamentis, quibus Cerebrum, ac Meninges conflatae sunt, sensuum exteriorum, interiorumque organa, motuumque a voluntate pendentium ita permanere disposita, ut ab objectis facile affici, facile item consuetos motus exercere possint, nemo non videt. En vigilias. Illud saltem sequitur, omnes medullares Cerebri fibras hisque appensos nervos debito spirituum fluxu nunquam omnino destitui, atque omnia exilissima vascula collabi, sed quaedam tantum, reliquis in eodem tensionis statu remanentibus, unde somni perturbati; excitata vero extemplo phantasia variis imaginibus terretur, hinc terrifica insomnia.

Ad iram proclivitas, insolita garrulitas &c.) Eadem de causa medullares cerebri fibrae cum varie inordinateque concutiantur, confusae mentis cogitationes, ac falsa iudicia ortum traducunt, species quaedam excitantur, quae ad minas, ad indignationem movent, insolita quaedam garrulitas, morum, actionumque mutatio, qua aeger si mitis alias, aut taciturnus aut modestus fuerit, ferocius, aut prompte, ac temere interrogantibus respondeat, aut indecora loquatur, & faciat: cum vero anima comparare non possit motus fibrarum cerebri cum motibus, quos alias conceperunt, nihil recordatur eorum, quae sibi acciderunt.

Dolor capitis vehemens.) Dolor praeter ceteris ille vehemens, qui a materia in vasis Cerebri, ac Meningum congesta, ac nerveas fibrillas acriter pungente, vel contactum particularum, ex quibus eadem componuntur, auferente, seu quod eodem recidit continuum solvente exoritur, animadversionem meretur, quippe quo aegrum dire exercente, & urinis albis, ac mentis perturbationibus apparentibus, adduci possumus non solum ad suspicandum, sed ad vehementer credendum phrenitidem facile subsequi.

VIII. *Si eo usque increverit, ut praeter atrocitatem aegri perpetuo fere manus capiti admoveant &c.*) Inflammationis rationem in eo sitam esse, ut partes rubrae sanguinis in lymphatica arteriosa cogantur supra ostendimus: hinc pars inflammata tumet, rubet. Id ubi contigerit Meningibus, quae exquisitissimo sensu sunt praeditae, oriri debere immanissimum capitis dolorem manifesta res est. Hinc anima confusa, doloris

tamen atrocitatem persentiens, spiritus dirigit ad eas partes, quibus spinam quasi capiti infixam avelli posse putat. En cur aegri manus continuo capiti admoveant, capillos avellant. Permanente porro eadem doloris causa, & varie inordinateque concussis medullaribus cerebri fibris, indignationis, odii imagines excitantur, unde aegri profluentes e lecto in adstantes impetunt, furunt.

Carotidum adsit, & temporalium arteriarum pulsatio, & turgentia, oculorum rubor.) Intercepto sanguinis per vasa cerebri circuitu necesse est, ut vasa sanguinem ad cerebrum deferentia, cuiusmodi sunt Carotides, & temporales arteriae, nimia sanguinis copia distenta turgeant, vi autem, atque impetu in eorum latera irruente sanguine, atque obicem offendente praeter modum pulsant. Ab eodem fonte emanare oculorum ruborem adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigere existimem.

Objectorum geminatio, lucis aversatio, lacrymatio, stillae sanguinis e naribus.) Nemo ignorat, partes universas oculi plurimis vasis sanguiferis, arteriis scilicet a Carotidibus internis, & externis, venis a jugularibus, vasis lymphaticis a Valsalva detectis, nervis plurimis, quorum princeps opticus est, donari; Carotidum majores trunco oculorum nervis allabi manifesta res est. Cum igitur sanguis carotidibus occurrat impetu, ac vi summa ob inflammationis obicem, & quod magis est inaequali, utrumque opticum ab axe optico dimoveri, & objecta videri gemina necessum est. Cum vero in tunicae adnatæ vasa tenuissima, atque exilissima praeter subtiliorem, & pellucidam sanguinis partem rubra crassiorque exprimitur, altiusque penetret, oculi rubri, ac cruenti apparebunt. Quaedum fiunt, vasa eadem ob nimiam distensionem, ac tenuissimorum filamentorum, quibus contexta sunt, distractionem, a re qualibet, praesertim vero a radiis luminosis moleste afficiuntur, hinc lucis aversatio exoritur. Stagnante autem ibidem sanguine, ex glandulis lacrymalibus major lymphae copia exprimitur, hinc lacrymatio, disruptis vero extremitatibus capillarum vasculorum, stillae sanguinis e naribus.

Pulsus durus, celer, frequens &c.) Illud inflammationibus fere omnibus, atque iis praesertim, quae membranas occupant partes

tes commune est, ut pulsus duritiem conjunctam habeant. Cujus phenomeni ratio non alia esse videtur, quam quod membranæ sensu exquisitissimo sunt præditæ, a stagnante autem in eorundem vasis sanguine in validiores, vehementioresque contractiones aguntur, majorem in modum tenduntur, ac tensionem per mirabilem nervorum consensum cordi, & arteriis communicant, unde pulsus durities; ex concitato vero, ac celeri spirituum motu, celeritas, ac frequentia; ex magna sanguinis copia ad inflammatam partem detenti, parvitas exoritur.

Respiratio magna, ac rara.) Affluente magna spirituum copia ad sedem stimuli, diffusisque vi, atque impetu per nervos a cerebro prodeuntes in partes sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicatas, reliquum est, ut parciore in Cerebelli fibras, indeque in nervos, & Musculos naturalibus motibus destinatos influant, ac Musculi præsertim pectoris respirationi inservientes otientur fere, ac rarius moveantur, unde respiratio rara. Cumulata vero in nervis copia spirituum animalium majore, atque intra musculos tandem delata, magna.

Lingua arida, nigra, flava.) Exagitata majorem in modum universa sanguinis massa, tenuibus, subtilibusque particulis exhalantibus, humidis absumptis, lymphæ secretio in ore, faucibusque inhibetur; hinc arida fit lingua, erectisque, atque obrigescentibus pilis, qui per ipsam distribuuntur, aspera evadit, superficie quidem nigri coloris obducta, si sanguis solus assatus subsistit, flavi vero, si sero ejusdem flavo, bilioso, ut ajunt, permixtus.

Sitis fere nulla.) Quotiescumque Animal mentis compos est, cum ariditas illa linguæ, membranarumque oris, & faucium haberi nequeat sine corruptione, & contractione majore, quam naturæ ordo postulat, hæc autem sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, ideoque sine molesta sensatione cum incommodo, ac displicentia summa eandem percipiens ad potum assumendum excitatur. Ubi arida, atque aspera sit lingua, sitis vero urgeat nulla, quid aliud tandem arguendum, si delirium excipias? Cum nimirum varie, inordinateque concutiantur, vellicen-

turque nerveæ cerebri fibræ, atque Animal deliret, a molesta illa sensatione minime excitatur: hinc ad potum assumendum nulla proclivitas, cum intensissima sitis præ linguæ ariditate esse deberet.

Stridor dentium, phlocorum, & festucarum collectio cum tremore manuum &c.) Spiritibus animalibus hac illac cæco impetu irruentibus maxillæ inferioris musculos nunc relaxari, nunc vi summa contrahi contingit: hinc dentium stridor; quosdam alios sic moveri, ut ægri phlocos, & festucas colligere videantur, verbo dixerim universi corporis partes, ac viscera secretionibus humorum, excretionibusque dicata varie inordinateque moveri, agitari, convelli, unde tremores, urinæ suppressiones, aliaque ejusmodi præsto sunt.

IX. *Ægrum a garrulitate in silentium, a vigiliis in somnum &c.*) Phrenitis, de qua hætenus sermo est habitus, mitior phrenitis, seu, ut ajunt, in dispositione nominatur. Est porro alia cujus meminit Hippocrates (1), quæ phrenitis in habitu, & hæctica nominatur, ejusdemque causa ingens, & confirmata inflammatio Cerebri, ac Meningum esse creditur, qua fit, ut valde tumentibus Meningibus, vel plus æquo contractis glandulæ cerebri spiritibus secernendis, nimium compressæ, impares reddantur. Quæ dum fiunt, sensuum omnium, motuumque a voluntate pendentium interceptio contingit, atque ægri actiones omnes moresque mutant. Hic autem status minus peritis somni naturalis specie facile imponit: ac propterea ad credendum vehementer adducuntur, morbum certo, feliciterque profligatum iri. Vim animis addidit Hippocrates (2), *Ubi somnus delirium sedat, bonum.* Et vero somnus in omnibus delirantibus optimum significat. Ad febrem tamen, quæ phrenitidem certo certius comitatur, si respicias, vix ac ne vix quidem simulata hac mansuetudine falli poteris. Ut enim delirium ab inflammatione Cerebri, ac Meningum sedari dicatur, necesse est, ut cum somno cesset febris; siquidem cessante febre, delirii causam, inflammationem scilicet cerebri, vel membranarum ejus removeri ambigendum non est. Si vero transitus improvise fiat a summa sensuum, & motuum perturbatione in eorundem interceptionem, eadem permanente febre de inflammatione.

(1) in coac. præn. sect. 1. n. 81.

(2) aph. 2. sect. 2.

flammatione jam confirmata si non certo statuendum, at vehementer suspicandum.

X. *Dolor capitis acutissimus in gravativum mutatus, sopor improvise invadens, pulsus &c.*) Acutissimus morbus phrenitis est, & 3. 4. aut 7. die plerunque hominem occidit, ut testatur Hippocrates (1). Mortis causa sepe inflammationis vehementia tanta est, ut substantia cerebri corrumpatur, & corrupta diffluat. Quod ubi contingat, sensatio tristis, ac dolor cessat, ac sopor invadit, quæ duo si solum spectentur, bonum significare videntur.

At si ad pulsum attendatur, vires nempe cordis atque abhinc prodeuntes actiones corporis non solum languescunt, sed fere sublatas, unde ægri fecum, urinæ involuntaria excretionem tenentur, cuinam quæso non veniat in mentem suspicari, inflammationem cerebri in sphacelum transisse, argumentum mortis prope certissimum? Enimvero quamvis non desint exempla eorum, qui per os, & aures excreto pure sunt sanati, rarissimum tamen est, inflammationem hanc si ad suppurationem devenit, in salutem terminari. Cui quidem rei plurimum tribuit flacciditas Cerebri, ac mollis nimis, ac tenera ejusdem substantia, unde loco boni, ac laudabilis puris, partis corruptio, mortificatio, ac sphacelus exoritur.

XI. *Satiusest febrem prius desinere quam delirium.*) Sunt quædam deliria, quæ in accessionibus febrium intermittentium exoriuntur, hæc autem soluto paroxysmo statim sedantur: sunt quædam quæ in principiis febrium acutarum apparent sine coctionis signis, & pessima censentur, vel coctionis signis apparentibus, & salutaria creduntur: nonnulla tandem sunt, quæ etiam post febrilem solutionem durant. Ist hæc porro nihili faciendæ sunt. Vel enim accessiones febrium intermittentium occasionem dederint, vel febris acuta, materia in cerebrum translata, ubi febris cessat, non aliud ominari fas est, quam varias adhuc fibrarum cerebri concussionem, motusque inordinatos a prægressa irritatione in easdem inducta, quæ tandem sensim, sensimque, ac sponte desinere solent.

XII. *Copiosam, & largam narium hæmorrhagiam, alvi fluxum &c.*) Quamvis omnes evacuationes post vigorem supervenientes si-

gnificent materiam secretioni jam aptam per emissaria naturalia amandari, unde sperandum sit morbum debellatum iri, illud tamen observationibus cum Veterum, tum Recentiorum Medicorum compertum est, in ple-risque morbis capitis, narium, aut largam hæmorrhagiam, aut alvi fluxum laxamen asserre plane mirabile. Si de hæmorrhagia sermo sit, manifesta res est. Depletis enim sanguiferis vasis præterquamquod validius, & fortius iisdem sese contrahentibus, quod hærens est dimovetur, quod crassum attenuatur, effusis præterea in lymphatica vasa particulis locus datur, unde circulo restituta cerebrum, ac Meninges ab inflammatione liberant. Paulo obscurior res videtur de alvi fluxu. Si tamen consideremus canalem intestinorum longissimum esse, omnisque generis vasculis, glandulis, emissariis donari, unde humores diversissimæ naturæ separantur, quidni liceat conjectare, magnam fieri a capite revulsionem humorum, qui Cerebrum, ac Meninges vellicando, vel vasa earundem sanguifera obstruendo inflammationem efficiunt?

XIII. *Simul ac phrenitis se prodit, viresque robustæ sint, venæ sectionem in brachio &c.*) Phrenitidem curaturo nihil aliud præstandum esse, quam ut hærentem sanguinem, vel in insolitas vias effusum circulo reddat, ejusdem affluxum ad caput impediat, calorem, fervoremque temperet, inconcinnos motus fibrarum Cerebri compe-scat, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quæ singulis satisfaciant indicationibus videamus. In fonte Chirurgico Veterum, & Recentiorum consensu principem obtinet locum venæ sectio. Depletis enim, atque exinanitis vasis sanguiferis, præterquamquod subsistens sanguis, vel extra vasa sanguifera effusus circulo restituitur, accedit præterea mutuas partium sanguinis allisiones, atque abhinc prodeuntem sulphurearum, volatiliū, subtiliorumque particularum exsolutionem tolli, fervorem temperari, tandem prohiberi, ne præ vasorum turgentia acres, stimulantisque particulae in tenuissima filamenta cerebri sese insinuent, altiusque penetrent.

Quo ex loco detrahendus sit sanguis lis orta. Nonnulli venæ sectionem revulsionis gratia instituunt in pede in eam spem facile adducti, ut credant quam minimum san-

(1) lib. 3. de morb. n. 9.

sanguinis affluere ad locum affectum saltem per aliquod tempus, quo tempore fieri posse putant, ut fibræ affectæ partis non adeo irruentis sanguinis impetu distractæ se se validius, & fortius contrahant, stagnantesque humores propellant, atque discutiant. Venam deinde brachii secandam curant, rati fore, ut succedens sanguis, qui per axillarem arteriam advehitur, minus a precedente impediatur, & amplius in vasis spatium nactus velocius per illa moveatur, quam per reliqua; hinc a corde propulsus minorem resistantiam inveniens, quam ad inferiores, illuc velociter fluat, atque hærentem jam sanguinem dimoveat, unde effusus in vasa iterum se se recipiat, ac circulo restituatur. Quo facto si adhuc urgeat morbus circa affectam partem, venas incidunt; alii quidem cum Tralliano venas frontis, alii cum Freindio venas jugulares; alii venis narium, & aurium hirudines applicant. Non est cur diutius in hac quæstione immoremur, cum satis liquido constet ex dictis cap. 1. de apop. com. in aph. 15. secta vena pedis nullam, vel fere insensibilem fieri ab affecta parte revulsione, moderatam si secetur vena brachii, maximam omnium si jugulares; ac tum solum ad sectionem saphænæ deveniendum esse, cum suppressis Mensibus, aut Hæmorrhoidibus motus est sanguinis a partibus inferioribus ad caput nimis velox, qui secta eadem vena præpediri, aut plurimum saltem imminui potest.

XIV. *Si vires imbecilles sint, vix Salvatella secanda. Cucurbitula vero &c.*) Animadvertendum est repetitis vicibus, & liberaliter detrahendum esse sanguinem, ubi vires ægri firmæ, robustæque sint. Non desunt enim observationes Medicorum, Lindani præsertim, quibus compertum est, plusquam octo libras sanguinis quatuor dierum spatio optimo successu phreneticis fuisse detractas.

Et si vel ob ætatem senilem, vel ob evacuationes pregressas, vel ob morbi diurnitatem vires fractæ jam sint, licet in sanguine evacuando in vehementioribus affectibus timidum Medicum esse non deceat, verendum tamen, ne cum ægri damno sit liberalis. Solum igitur Salvatella aperi-

da, cujus perbella laus est sanguinem educere, minori virium detrimento. Si ex vasis majoribus, & insignibus detrahatur sanguis in virium debilitate, verendum est, ne experimenta per mortes agere videamur, atque Asclepiadis reprehensionem incurramus, qui ut refert Celsus (1), scriptum reliquit, perinde esse phreneticis sanguinem mitti, ac si trucidarentur. Cui porro prodesse non valeat cucurbitula magna scarificata occipiti applicata, cum vasa majora secari minus tuto queant? Hoc remedii genus frequenti in usu fuit veteribus Medicis, præsertim Cornelio Celso, & Cælio Aureliano, ac sanguinem in violentis capitis affectionibus exsugere magno cum fructu testatus est Zacutus Lusitanus (2).

XV. *Hirudines quoque, præsertim ubi suppressio sit hæmorrhoidum &c.*) Hirudines Animalcula quædam sunt in paludibus degentia minutissimis, & acutissimis dentibus prædita, quibus cutim apprehendunt, scindunt, & sanguinem exsugunt in plerisque morbis magno cum fructu. Quamvis autem iis partibus quæ aut affectæ sunt, aut iisdem proximæ applicari possint, ut in capitis, & oculorum morbis post aures, in temporibus, sub naribus, & similibus, locus tamen omnium usitatissimus, cui applicari solent, hæmorrhoides sunt, ubi præsertim earum fluxus suppressus, aut imminutus est, unde plurima mala præsertim vero capitis cum delirio exoriuntur. In his autem affectionibus hirudines sedalibus venis applicitæ mira præstare observantur.

XVI. *A purgantibus cujusvis generis prorsus abstineo, contentusque sum sero lactis Tamarindato, &c.*) Sunt qui in deliriis, atque iis præsertim, in quibus adest pravorum humorum primas vias occupantium copia, purgantia medicamenta præscribunt, verentes ne sanguinis massam subeuntes, & ad Cerebrum delati morbum augeant, aut confirment. Ansam dedit Hippocrates, qui ut notat Martianus (3) a purgatione non abstinuit in omnibus inflammationibus, præsertim cum Cacoehymia viget, & materia turgit, idest ut ex Phoesii versione ait idem Hippocrates, impetu suo ad excretionem fertur. Raro autem id contingit, si eidem Hippocrati fides habenda sit (4), quo

(1) lib. 3. cap. 18.

(2) lib. 1. de medic. princ. hist. 31.

(3) De vit. ratio. in acut. n. 36., & lib. 3. de morb. n. 9.

(4) 1. aph. 24.

quo loco inquit : *Concocta medicari oportet non cruda, neque per initia, nisi materia turgat; raro autem turget.* Ex quibus liquet suspectam esse purgationem in ejusmodi morbis, nec citra noxę periculum institui posse. Cum vero munus Medicorum sit tutis remediis, quantum fas est, morbos aggredi, luce clarius apparet, a purgantibus in phrenitide abstinendum esse. Quę res sic a plerisque accipitur, ut omissis purgantibus stricte dictis, ad lenientia confugiant. Nos ab his sumus. Non autem lenientia cujusvis generis adhibenda, sed ea tantum, quę biliosis humoribus evacuan- dis, & ex massa sanguinea præcipitandis, ut ajunt, & nimię sanguinis effervescentię compescendę opportunissima existunt. Inter hæc principem obtinere locum serum lactis, tamarindis blando, suavique acore præditis alteratum, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Nec non Clysteribus emollientibus.) Ea est inter nervosas partes connexio, ut una affecta, alię quoque licet longe distitę afficiantur. Hinc non raro medentibus solemne est in quibusdam partibus cæteroquin sanis remedia applicare, ut quę infirmę sint, licet longe distent, levantur. Cum enim aliqua sit istarum partium per nervos communicatio, fit ut unius fibris laxatis, aut constrictis aliarum quoque tendantur, relaxenturque. Ex his liquet, cur in deliriis, aliisque capitis morbis Clysteres emollientes tantopere opitulentur. Non solum enim qui in crassis intestinis existunt humores vacuantur, unde tenuia etiam facile exonerantur, ac sæculenti humores e sanguinis massa secreti ad intestinorum glandulas ablegantur, sed quod magis est, nervosę capitis partes, quę nimis tensę sunt, & spasmō constrictę ob mutuum cum intestinis singularem plane, ac mirabilem consensum relaxantur, atque ea ratione, qua opus est, ad salutem afficiuntur. Quo loco minus mirari subit inter refrigerantia medicamenta Clysteres principem obtinere locum voluisse, (quem quis non audiat?) Sydenhamum.

XVII. *Copiosę potiones ex sero lactis destillato, aquę stillat. portulac. malv. &c.*) Aquę stillatitię Portulac. Malvar. non solum diluendi vim habent, quod aquis omnibus solemne est, sed acres, volatiles,

fulphureas particulas in sanguine exaltatas, atque in universam sanguinis massam diffusas, ratione salis cujusdam nitrosi, aut huic persimilis temperant, fervoremque nimium, atque effervescentiam compescunt. Quod eo magis evenire censendum est, si moderate acida, cujusmodi sunt acetosa, ribes, Berberis una adhibeantur, quibus etiam ejus dissolutio facile præcaveri potest. Aqua anagalidis flore phæniceo tamquam specificum phrenitidis remedium a Sennerio, Hartmanno, Willisio, Etmullero aliisque commendatur. Eandem ipse non semel adhibui, verum vix ullo laudabili eventu. Quę res effecit, ut deinceps non plus ei tribuerem, quam cæteris aquis nulla alia facultate magis præstantibus, quam diluente.

Decoction. earumdem plantarum &c. cum nitri puri &c.) Tantus fervor, atque effervescencia est in phrenitide, ut non uno remedii genere temperari queat. Quare præstat decoctiones plantarum refrigerantium mane exhibere, vespere autem emulsiones seminum oleosarum in aquis ex iisdem elicitis paratas, addendo nitrum purissimum, quod quidem blande attenuando, sed simul sanguinis motum compescendo, fervoremque temperando efficere potest, ut hærentes in vasis sanguiferis humores blande dimoveantur, effusi in ea iterum recipiantur, ac demum, ne præ impetu incongruę particule in Cerebri filamenta exprimantur, altiusque penetrent. Mirum autem hac motus retardatione, serosi laticis a reliquis partibus secessum, ejusdemque ad renales porulos justam applicationem, atque abhinc prodeuntem separationem promoveri. Cum in phreneticis urina sæpe sæpius supprimatur, quod constrictis nimium præ convulsione renalibus porulis, vel sanguis nimis rapida circulatione per vasa corporis trajectus, ita iisdem applicari nequeat, ut feri separatio habeatur, illud etiam commodi sequitur ex illius usu, ut suppressa urina revocetur. Quod tunc præsertim continget, cum nitri particule divisę, solutę, & sociatę oleosis aqueisque particulis, quibus constant emulsiones, venas lacteas facile subeuntes, in sanguinem evehuntur, atque ad renales porulos una cum seroso latice promptissime appellant. Celebre est experimentum Cl. Malpighii (1), quo ab infuso cani robu-

sto

(1) de polyp. cord.

sto per venam jugularem nitro ad drachmas sex, nullam observatam fuisse mutationem præter urinæ copiam majorem compertum est.

XVIII. *Depletis vasis, & impuritatibus humorum eductis, ad camphoratam emulsionem devenio, quam &c.*) Utrum opiata, & narcotica in phrenitide convenient, questio est inter Medicos longe gravissima. Alii cum Celso (1) in ea sunt opinione ut credant, quotiescumque somnus aliis medicamentis conciliari minime potest, tum demum opiatis conciliandum esse. Atque hi quidem in deliriis, tamquam ad sacram anchoram, ad opiata, & narcotica, eaque fortissima confugiunt. Alii e contra cum Celio Aureliano (2) ab opiatis abstinendum esse sustinent, cum stricturam, & inflammationem augere valeant, aut confirmare. Alii demum mediam tenent viam, atque in illorum usu cautissime procedendum esse arbitrantur. Cum enim in phrenitide præ vasorum turgentia incongruè particule in cerebri filamenta exprimentur, verendum est, ne horum usu vel nimium figantur spiritus, vel magis adhuc perturbetur eorum motus, unde phrenitis in soporosum affectum mutetur, aut eger magis delirus fiat, ut cum Alexandro Tralliano, & Celso, viri præstantissimi Willisius, & Etmullerus animadverterunt. Illud præ ceteris cavendum est, ne ante universalia remedia opiatis utamur. Nisi enim morbifica materia aut penitus ejiciatur, aut plurimum saltem minuatur, vasaque depleantur, non solum incassum opiatis utemur, sed periculum est, ne materiam orgasmum suscitantem ad exitum paratam intra corpus cohibeamus. Sic in febribus cum cruda adhuc, & inconcocta est materia, dici vix potest quam infidus sit opiatorum usus. Si circa statum adhibeantur, in quo delirium plerumque supervenit, vel circa declinationem, propter crism, quam supprimunt, veneni ad instar agere, præclare ostendit Ballonius (3) idque multis exemplis confirmat. Quemadmodum autem ante universalia remedia opiatis uti minus licet, ita ubi vires fractæ sint opiata cane pejus, & angue fugienda sunt. Periculum enim est, ne quem obdormire volumus, excitare postea non pos-

simus, ut perbelle Celsus (4). Plures historias eorum, qui ex improvido opiatorum usu pessime habuerunt vide in Sanctorio (5) Willisio (6), Sennerto (7) & Foresto (8). Multi infestam Opii vim corrigere conati sunt. Alii quidem Castoreo, & Croco, alii salibus alchalicis tum fixis, tum volatilibus, alii spiritu vini, alii succo cydoniorum fermentescente, alii acidis liquoribus, spiritu nempe vitrioli, sulphuris, in primis vero aceto. Quam mira res videtur, sic persæpe dissentire Medicos inter se, ut quæ gravissimorum morborum medicinam plane singularem nonnulli credunt, alii tamquam venena homini infestissima altiori voce damnant, cum interim quisque sua sine ullo discrimine ægris præscribat. Quid Castoreo, Croco, aliisque volatilibus cum spiritu vini, vitrioli, sulphuris, aliisque viscidis liquoribus commune? Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, quandoquidem Opium ad somnum conciliandum præscribitur, cum simplici aqua præparatum, ceteris omnibus anteponendum esse cum doctissimo Wedelio traderem; siquidem hac ratione præparatum non solum a sordibus, terra, arena, aut aliis inquinamentis, quibus conspurcatum ad nos solet pervenire, expurgatur, sed sua illa resina reformidanda spoliatur, ut præ ceteris ostendit Cl. Geoffroi (9). Et sane usu tincturæ opii cum spiritu vini paratæ hypochondriacum quemdam insomniis affectum, phrenitide divexatum sæpius vidisse testatus est, cum usu tincturæ Opii cum aqua paratæ somno placido corripere. Opii tincturam aceto paratam urinas nunquam suppressere Jacob. Le Mort Chymicæ peritissimus observasse refert. Quæ cum alchalinis, urinosis, ac volatilibus salibus præparatur, acrimonia sua membranas sollicitando, vellicandoque ad somnum conciliandum parum utilem esse lippis æque, ac tonsoribus notum est plus, quam ipsorum digiti atque ungues.

In delirantibus autem phrenitide divexatis Opii usum, quacumque tandem ratione præparatum, ac correctum fuerit, minus tutum censemus: multo minus Mandragoræ, Hyosciami, & alia hujusmodi, quæ a multis Heraclidis præeunte exemplo

L

usur-

Tom. I.

(1) lib. 3. cap. 18.

(2) lib. 1. cap. 4.

(3) lib. 1. conf. cap. 65.

(4) loc. cit.

(5) de meth. vitand. error. lib. 7. c. 12.

(6) pharmac. rat. p. 1.

(7) prax. lib. 6. cap. 1.

(8) lib. 9. obs. 14.

(9) Mat. med. p. 2. de op.

usurpari solent. Cur enim id quod morbi alicujus causa sit, ejusdem remedium esse queat, omnino non video. Nonne Opium, Hyosciamus, aliaque id genus deliria suscitant? Ex dictis de delirio in genere propositio patet. Huc accedit, *Opiata nequaquam affectiones ipsas, in quibus dolores fiunt, curare, verum stuporem, & sensus hebetationem membris inducendo, quietem quamdam doloribus obducere*, ut præclare ostendit Aetius noxas ab opiatis (1) describens: quod confirmat (2), dum ait: *Sedant confestim dolores, causam vero intus reservant, & aut paulo post animi deliquium inferunt, & mortem, aut diuturnos, & indissolubiles affectus reddunt*. Plures historias eorum, qui impune enecati fuerunt propter opiata vide in Cl. Stahlio (3). Ea igitur nobis maxime probantur, commendanturque, quæ acres stimulantisque, ac nimium mobiles humorum particulas demulcendo, ac refrenando, ac motrices fibras laxando, atque emolliendo spiritus cæco impetu hac illac ruentes ad placidum & equabilem motum redigunt, ut moderate in fibras influendo moderatam etiam in ipsis tensionem efficiant. Talia porro sunt, non quæ strictè narcotica, idest soporem inducentia, appellantur, sed quæ anodyna, seu quod eodem recidit, demulcentia. Huc spectant semina frigida majora, ex quibus emulsionem parantur, huc aquæ ex plantis refrigerantibus elicite, cujusmodi sunt Endivia, Lactuca, Nymph. & similia. Nitrosa præ cæteris virtute hac anodyna præstant, ac camphora. Est camphora succus concretus, qui ex arbore quadam in Japoniæ sylvis absque cultura sponteque crescit, ut liquet ex Cl. Breyonio (4) & Kleyro (5), qui succus vel naturaliter disrupto cortice stillat, vel inciso. De ejusdem vero succi natura questio est. Nonnullis persuasum est, camphoram esse resinam similem omnino aliis resinis, quæ ex plantis resiniferis habentur. Verum hanc opinionem rejecit præclare Cl. Fredericus Hoffmannus, qui accuratissime hujusce concreti naturam perscrutatus est. Ne diutius quam par est in hac re immoremur, paucis habeto. Postquam ostendit præclarus Auctor differentias, quæ intercedunt inter resinas tum naturales, tum artificiales, & camphoram, hoc etiam fun-

damento evincit discrimen interesse summum. Observat nimirum camphoram egregie dissolvi spiritu vini, & partes spirituosas vini attrahi invicem a camphora, & arcte simul uniri. Cui addi posset non solum spiritu vini dissolvi camphoram, sed etiam vino, quod maximam partem aqueum est. Quæ de resinis affirmari non possunt. Reliquum est igitur, ut in oleorum censu veniat. Duplex autem est spirituum volatiliū genus: oleosorum fluidorum, & alchalicorum, qui spiritus locum habere possunt in febribus acutis pro varietate causarum, a quibus originem suam mutuuntur. Ubi adest humorum crassities, visciditas, & lentor, adhiberi solent spiritus alchali-ci, qui attenuandi, dissolvendi virtute donati creduntur, ita tamen ut interdum humores ipsos nimis exagitant, fervoremque nimium, atque effervescentiam progignant. Quæ virtus maxime elucet in volatilibus oleosis corporibus, quæ diutius in actione perennant, cumque obicem offendant, eo magis vires suas exerunt, exagitant, commovent, caloremque summum, ac fervorem excitant. Nihil fere commune cum his habet camphora, quæ adeo tenuibus, ac volatilibus, subtilibusque particulis constat, ut cito e corpore avolet, in omnes partes, ac recessus sese insinuet, poros omnes intime penetret, absque eo quod calorem, fervoremque intendat, sed potius sedet, ac compescat. Si alia ætherea olea exalari sinamus, crassam relinqui portionem, propter quam in actione perennant, deprehendimus; si camphoram, nihil crassum, nihil fixi remanere, summæ tenuitatis, ac volatilitatis argumento. Frigidam propterea facultatem tribuebant Veteres camphoræ. Quod tamen non ita accipias velim, ut intelligas camphoram actu frigidam esse, sed qua demulcendo, qua obstructiones referando, qua coagulationem humorum resolvendo, solutisque particulas per apertos cutis poros, aut excretoria compellendo, caloris causam remove, atque hac ratione calorem ipsum, ac nimium fervorem temperare. Cum tenuissimis, ac volatilissimis constet particulis, in medullares usque cerebri fibras, & appensos nervos sese insinuat, cumque spiritus offendant sibi homogeneos, viam ipsis sternit, & in or-

(1) *serm. 12.* (2) *lib. 9. p. 102.*(3) *Diff. de impost. Opii.* (4) *exot. plant. cent. 2.*(5) *In annot.*

ordinem redigit : hinc fit ut laxatę partes vigorentur , æqualiter tendantur , interceptus in quasdam partes motus restituatur , æquabilis reddatur sanguinis circuitus , spasmodici motus sedentur , somnus , quies concilietur . Veteres Medici parca dosi camphoram exhibere solebant . Quo loco notatu dignum est , Cratonem robore maxime valentibus subjectis vix tria grana præscribere ausum fuisse : Daniele vero Ludovici in Pharmacia affirmare non dubitasse , angustias insignes , solutiones virium funestas , ebullitiones , & id genus alia excitare . Qui tamen dici vix potest in quanta obscuritate versetur , cum multis , ac frequentibus , certis ac constantibus observationibus compertum sit , camphoram etiam in magna dosi exhibitam non modo calorem augere , sed potius manifestum refrigerium efficere . Laudatus Hoffmannus experimento sæpius facto ex camphorę usu ad scrupulum unum , & ad drachmam semis exhibitę nullam neque in urina , neque in pulsu , neque in calore mutationem vidisse testatus est . Grates habendę sunt Cl. Riverio , quod primus fere camphora uti cęperit magna dosi in plerisque morbis , præsertim vero febre maligna cum delirio , ac motibus convulsivis , eventu felicissimo , ut liquet ex ejus observationibus (1) . Quem postea Angli adeo sequuti sunt , ut in omnibus fere morbis , in quibus spiritibus placida exoptanda tranquillitas concilianda sit , eandem magna dosi usurpare non dubitaverint . Mirum immania deliria , diras convulsiones eadem profligatas fuisse (2) . Dicit autem vix potest quam utiliter uniatur aliis remediis , quę causę morbum facienti adversantur : in primis nitro , quod ad nimiam humorum effervescentiam , fervoremque temperandum plurimum valet : tum stibio diaphoret. aliisque similibus , quę acorem , quo succi præsertim primarum viarum , a quo sanguinis densitas exoritur , imbibendo , ad diaphoresim egregie disponunt . Æque felici connubio conjungitur camphora cum emulsionibus , & aquis refrigerantibus . Cum enim emulsionem ex oleosis partibus , & aqueis ope farinę arte simul unitis consent , fit ut subtilissimę camphorę particulę diffociantur , disgregenturque ; hinc facilius venas lacteas subeuntes in sanguinem propellan-

tur . Mirum neminem adhuc delirantem , cui mature hæc emulsio propinata fuerit , vidisse , qui in pristinum valetudinis statum restitutus non sit .

XIX. *Ubi vigilie intensissimę urgeant , ac malignitas conjuncta sit , solum ex camphor. cinnaber. &c.)* Ea etiam est camphorę præstantia , ut cum remediis aliis , quę parrem sedandi virtutem habent , commisceri queat . In horum censu venit Cinnabaris cum nativa , tum antimon. parata ; vires enim equales utramque habere crediderim , licet nonnulli antimoniam præferant , præstantiorem , aut saltem mitiorem censentes . Hujusce porro medicamenti vis anodyna est , & in deliriis , ubi præsertim malignitas conjuncta est , eximii usus . Certe in phrenitide quę febribus malignis supervenit quam maxime efficacem esse cinnaberim expertus sum , cum alia remedia minus commode responderint : neque efficacem tantummodo , sed & adeo tutam , ut valde mirer de ejusdem inutilitate , ac noxa Borerhaavii præeunte exemplo , varia vago Medicorum rumore circumferri . Præ ceteris omnibus papaverina remedia , sed quę ex papavere cum sativo , tum erratico , ac sylvestri , quod rhęas dicitur , parantur , somno conciliando præstant . Hinc florum extractum , seu succus eorum inspissatus , si cum camphora , & cinnaberi exhibeatur , ad vigilias in deliriis intensissimas moderandas aptissimum si quod aliud medicamen existit .

XX. *Opiata , ac narcotica raso capiti applicata , uti pariter repellentia &c.)* Sunt qui remedia fronti , & raso capiti admovenda ex Opio , Croco , Sale Saturni , aliisque cum stuporem , tum frigus inducentibus parant . Sic Etmullerus ex Rulando epithema linteis duplicatis fronti applicandum describit ex aqua rosar. Opio , & Croco , atque aliud ad imitationem ejusdem ex aqua spermat. ranarum , succo cancerorum fluviatilium contusorum expresso , Opio , Camphora , Croco certa ratione mixtis , & temperatis componit . Quidquid tamen aliis videatur , si quid sentio , vix , ac ne vix quidem ejuscemodi medicamenti externe admovendis utendum traderem . Cum enim externas capitis partes vel plus equo relaxent , vel constringant , efficiunt , ut se-

(1) Cent. 1. obs. 24. 29. cent. 2. obs. 18. 62. 64. 72.

(2) Transact. ph. Angl.

gnius quam par est moveatur per easdem sanguis, ideoque velocius, & uberius fluat in internas. Constat enim ex hydrostaticis legibus stagnantem, aut segniter motum in aliqua parte sanguinem ansam præbere, ut in aliis uberius, & velocius excurrat. Aucto autem sanguinis motu per vasa Cerebri, & Meningum, verendum est ne si obstructioni tollendæ par sit, quod certo certius evenire censendum est, si sanguis in vias insolitas effusus iisdem tenaciter adhereat, inflammationem augeat, aut confirmet.

Quam apte de repellentibus frigidis Cælius Aurelianus (1) loquutus est, eorum usum condemnans, quod *cum frigide, & constrictivæ virtutis sint, corporis densitatem, & adstrictionem efficiunt, inflammationem adaugent.*

Quamquam si de illis etiam sermo sit, in quæ Crocus ipse recipitur, sciendum est periculosissimum esse eadem applicare, cum insignes mentis læsiones, nervorum affectiones subsequantur. Hinc recte monet Cl. Hoffmannus de emplastro Oxycroceo, ne in fracturis usurpetur, dum adhuc affluxus pertimescitur; experientia enim docuit magna in ægrum detrimenta emanare. Quod sua quoque experientia Simon Paulli quadr. Botan. confirmavit. Satiùs igitur est animalia viva, & præsertim columbos per medium dissectos capiti raso applicare suppositis pannis, ne cito frigescent, quorum pulcherrima laus est naturali calore consistentem sanguinem dissolvere, perspirationem promovere, vasorum systalticam vim confirmare, hærentis alicubi sanguinis fluxilitatem, ac motum conciliare. Remedii sane genus, quod a Veteribus Medicis tamquam efficacissimum adversus inflammationem Cerebri, ac Meningum miris laudibus prædicatur. Uno remoto, alterum substituendum esse Lindani monitum est. Sic enim & dolorem, & delirium mitescere testatur, additque Animal horulæ spatio relictum foetidissimum odorem contrahere, ut proinde in aqua sit immergendum.

XXI. *Vesicantia perquam raro bene cedunt in phrenitide.*) Comoda quæ ex usu Vesicantium in plerisque morbis exoriuntur supra recensuimus (2). Non raro tamen

vigilias contumaciores, deliria, convulsiones, viscerumque inflammationes producere ostendimus. An est igitur, cur corpora eorum, qui phrenitide detinentur, iis pertractemus, quæ deliria sæpius excitant, vigilias, convulsiones? Non semel vidi, quod sancta fide testor, in acutis febribus cum delirio, ac convulsivis motibus, admotis per imprudentiam vesicatoriis tristissimos sequutos esse eventus; ita quidem, ut alii in mortis discrimine prope certissimo versati fuerint, alii minus sex horis convulsi mortem obierint. Id quod confirmant etiam observationes Cl. Thoneri (3) & Baglivii (4), ut mittam observationem in M. N. C. ubi Cl. König. exempla affert febre maligna laborantium, quos deliria, vigilæ, & inquietudo dire exercebant, quibus admota vesicatoria, intensissimos dolores, ardores summos, ac si pars ætneo igne torreretur, & capitis incendium cum convulsionibus funestis concitarunt (5). Quid si jam urgeat inflammatio membranarum cerebri, spiritusque animales hac illac irruentes cæco impetu, inordinatos, atque effrænes motus excitent?

Cum nimirum vesicantia operentur acerrimo sale cantaridum nervosum genus mirum in modum percellente, vasa proripiente, ac convellente, periculum est, ne dum inflammationem Cerebri, ac Meningum discutere volumus, vel rarecente plus æquo sanguine, vel extremitatibus capillariorum vasorum plus æquo constrictis eadem augeamus, aut confirmemus. Qui ab ætate senili, a temperamento præhumido, & phlegmatico, ab hiemali, vernalique tempore certum capi posse argumentum putant crassæ, ac difficilis materiæ, lentique sanguinis vasa Cerebri obstruentis, atque in eam spem adducuntur, ut credant, particulas cantaridum acres, mordacesque solvere eadem posse, ac vasa sanguifera stimulando, eademque in validiores, vehementioresque contractiones agendo obstructionem, atque abhinc prodeuntem inflammationem tollere, vereor ne falsa opinione adducti plus vesicantibus tribuant, quam par est. Pronum enim est credere a frigidis, ut ajunt, humoribus non phrenitidem, sed soporosos affectus exoriri, qui spirituum animalium penuria

existen-

(1) *acut. morb. lib. 1. cap. 16.*

(2) *cap. 3. de leth. com. in Aph. 29.*

(3) *lib. obs. 20.*

(4) *De usu, & abus. vesicant.*

(5) *obs. 13. Decur. 2. an. 9.*

existente, delirium conjunctum habent. Tunc vero vesicantia qua attenuando, & incidendo, qua extimulando, & systalticam vasorum vim augendo ad obstructionem, atque abhinc prodeuntem mentis perturbationem auferendam efficacissima sunt, si quæ alia. Si inflammatio vera sit phlegmonodes, ut ajunt, quoniam acres, volatiles, sulphureæ particulæ exaltantur, atque in universam sanguinis massam diffusæ agitationem, ejusque furorem augent, atque nervos insigniter vellicando, mordendo, deliria, convulsiones, vigilias enormes excitant; si urentes cantharidum particulæ in sanguinem introducantur, an sperandum sit fore ut agitatio, furor temperetur, effrænes motus, convulsiones sedentur, videant alii.

Quidquid aliis videatur, qui cum Freindio (1) vesicantibus in nervorum affectionibus convulsivis, in deliriis, nullo habito discrimine, in quocumque subiecto utuntur, nisi aliæ me rationes, observationibus, atque experimentis ductæ in posterum moverint, testor corpora eorum, qui febribus acutis cum delirio, ac convulsione premuntur, hoc remedii genere cum Baglivo nunquam esse pertractaturum. Si unius alicujus audaciæ robur addat Laurentius Bellinus, qui vesicantia in iis morbis convenire affirmat, *præ quorum vi salus in ancipiti, ac fere conclamata est*: (2) moveat illum alterum illud: *Si non prosis, saltem ne lædas*: nisi forte eos pessimo consilio imitari velit, qui discunt ægrorum periculis, et experimenta per mortes agunt, quod indignabundus ajebat perbelle Plinius. Quem turpissimum morem miror cur Medicinæ proceres uno fœdere inito, atque altiori voce non damnent, & e medio quantum illis fas est aliquando non tollant.

XXII. *Victus sit tenuissimus etc. Potus præ cæteris aquæ hordeacæ tepidæ liberalis sit.* Celsus in victus ratione moderationem commendat: nam neque implendus est, inquit, æger, ne insaniat, neque jejuni vexandus est, ne imbecillitate in cardiacum incidat affectum. Quod sic accipiendum est, ut potulenta potius larga manu exhibeantur, a quibus phrenetici vim stimuli minime percipientes abhorreere solent. Num autem potulenta frigida convenient,

quæstio est. Ne in hac diutius immoremur, animadvertendum est Trallianum ad veritatem propius accessisse affirmantem a frigidis potionibus, licet febris ex genere biliosarum sit, quæ phrenitidem conjunctam habet, abstinendum esse. Quamvis enim frigida potio mitigare videatur, tamen majores postea, & malignas febres excitat, ut etiam alienatio mentis augeatur; breviter omnia ad deterius maligniusque convertuntur; quare *Tutius est tepida*, quam frigida aqua uti.

Hæc fere Trallianus, quibus nihil utilius Medentibus dictum. A vino abstinendum esse in phrenitide nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit sulphureis scatere particulis, quibus ergasium, atque effervescentiam humorum excitari, febrem atque inflammationem augeri perspicuum est. Id quidem præcepit Hippocrates (3), quem omnes Medici sequuti sunt, Asclepiade excepto, qui ut notat Cælius Aurelianus (4) phreneticos inebriando curabat.

XXIII. *Septi transversæ inflammatio frequens paraphrenitidis causa, non autem sola &c.* Veteres Medici Septi transversæ tantum inflammationem paraphrenitidem, seu phrenitidem spuriam, & per consensum appellarunt. Quæ res sic a plerisque accepta est, ut omnem paraphrenitidem ad solam diaphragmatis inflammationem contraxerint, ac propterea quicumque paraphrenitide laboraverit, eum diaphragmatis inflammatione, & abhinc prodeunte delirio detineri haud dubie affirmaverint. His adversatus est Cl. Willisius, qui cum ex dissectis cadaveribus compertum habuerit diaphragma inflammatum fuisse citra delirium, eo facile adductus est, ut crederet non ab inflammatione diaphragmatis, sed ab incendio spirituum animalium paraphrenitidem exoriri, quemadmodum de phrenitide opinatus est. Neutram tenent sententiam alii, quibus persuasum est non solum ob diaphragmatis, sed etiam aliorum viscerum inflammationem & febrem, & perpetuum delirium exoriri. Nos ab his sumus; ita tamen ut ab inflammatione diaphragmatis, aut alterius visceris non semper paraphrenitidem excitari intelligamus, sed tunc solum cum inflammatio vehemens est,

(1) *com. de feb. com. 9. 289.*

(2) *De miss. sanguin. titul. de stimul.*

(3) *lib. de morb. 2. 3.*

(4) *lib. 1. acut. morb. cap. 15.*

est, & magnam visceris partem occupat, a sanguine proprie dicto, vel tenuiori ejus, subtiliori, ac mobiliori parte in vias insolitas effusis, æger juvenis sit, ac fibras habeat exquisitissimo sensu pollentes, unde spasmi per nervorum ductum facile Cerebro communicari possint, fibras varie, inordinateque concutere, ex quibus confusæ mentis cogitationes, ac falsa judicia proficiuntur. Diaphragma nervis plurimis donari, ideoque summum eidem esse cum Cerebro consensum manifestum est. En quid sit cur inflammatio diaphragma occupans frequentius delirium procreet, quam cætera viscera: Si inflammatio levis sit, & non vera sanguinis, aut bilis, sed phlegmatis potius, ajebant Veteres, seu sanguinis crassa, viscida, ac difficili lymphæ onusti, si æger senex sit, atque nervosum genus atonia laboret, fieri posse inflammationes diaphragmatis, aut alterius visceris citra delirium, tam certum est, quam quod certissimum.

Quidni liceat conjectare Willisium, qui ob id potissimum, quod sectione cadaverum deprehendit inflammatum esse diaphragma, citra delirium paraphrenitidem oriri non posse arbitratus est, deceptum fuisse?

Signa sunt extremarum costarum, sterni, &c. dolor.) Nemo ignorat, Septum transversum abdomen transverse a thorace distinguere, unde orta ejus denominatio. Cum Sterno, costis spuris, pericardio, mediastino, & vertebis lumborum connecti manifesta res est. Hinc nil mirum eodem inflammato dolorem percipi debere ad eam ventris partem, ad quam circum extensum est, quæ propterea jugulo quasi quodam videtur constringi molestissimo spasmodicæ contractionis nervearum, quibus conflatum

est, fibrarum, argumento prope certissimo.

Præcordiorum pulsatio, sursum, & deorsum revulsio.) Quæ spasmodica contractio, quoniam per membranam, qua cingitur superne a Pleura, inferne a peritonæo, per septum transversum communicatur Musculis præsertim tranversis Abdominis, eadem peritonæi tunica succinctis, trahuntur, & ipsi, qua parte per hypochondria Diaphragmati proxima ducuntur, hinc præcordiorum pulsatio exoritur. Eadem de causa cum non possit diaphragma ex toto contrahi, & deorsum moveri in inspiratione, Musculos Abdominis introrsum contrahi libere posse, & viscera contenta sursum agi contingit, hinc hypochondria introrsum, & sursum revulsa apparent.

Respiratio ut plurimum parva, frequens, inæqualis &c.) Quamquam cum libere deorsum moveri nequeat diaphragma in inspiratione, necesse est, ut crebrius, & frequentius sursum moveatur in cavum thoracis in expiratione, ac parum aeris unaquaque vice emittatur, unde respiratio frequens, ac parva. Quoniam vero diaphragmatis contractio plus minus valida, ac frequens est, pro majore minoreque stimulo in nerveas fibras inducto, hinc etiam inæqualem quandoque oriri respirationem necessum est. Vox ob læsam respirationem acuta apparet; ob spasmum Tracheæ, & Bronchiis communicatum, tussim, Musculis faciei ob communem originem nervorum sexti paris, qui Diaphragma, & Musculos faciei tendunt, risum supervenire perspicuum est. Risum affecto Diaphragmate contingere liquet præ cæteris ex Hippocrate, qui (1) Tichonem, Septo transverso vulnerato, & relicta intra vulnus hastilis parte risisse affirmat.

XXV. Vid. aph. 13.

C A P U T V.

De Mania.

I. **M**ania est delirium cum audacia, & furore a causa intrinseca productum plerunque sine febre homines affligens.

II. Perversa solidarum partium structura in hoc morbo potissimam partem agit.

III. Tum spiritus animales, qui vel nimia quantitate peccant, vel nimis subtilibus,

atque acuminatis particulis constant, vel fortibus, duris, solidisque.

IV. Remote tandem sanguinis optime, & naturaliter constituti cerebrum appellentis copia, dummodo obstructionem non faciat; fluxilis, & fixi, vel acerbis alchalescentibus acidis, austeris, acerbis, ponticis, ac similibus

(1) 5. epid. ægr. 94.

bus particulis coinquinati.

V. Signa sunt delirium sine febre, cum audacia, & furore, virium immenso robore, frigoris intensissimi tolerantia, diuturna a cibo, potuque abstinencia, pervigilio contumacissimo.

VI. Intensione tantum differt altera Maniæ species, in qua placidi, & mites, hilaresque sunt ægri, acutiem quandam, & sagacitatem ostendunt in deliriis, ridicula & jocosa loquuntur, efficiuntque, amicorum consuetudine fruuntur. Mitior porro censetur.

VII. Cæterum Mania incurabilis plerunque morbus est, ad extremum usque vitæ saltem per intervalla homines affligens. Eo magis si hereditarius sit.

VIII. Insanis si varices, & hæmorrhoides superveniant, bonum. Hipp.

IX. A Mania Dysenteria, Hydrops, vel Ecstasis bonum. Hipp. Quandoque tamen morbo deterius. Quid enim si catalepsis Ecstasi succedat?

X. Si æger sanguine abundet, ejus facies, & oculi intense rubeant, juvenis sit, adustus, seviat, furat, sanguinem liberali manu ex brachio detrahendum impero, tum si suppressio hæmorrhoidum, vel Mensium, ex pede, tandem ex jugularibus vel arteria temporali.

XI. Quod invaluit in temperamentis biliosis non esse detrahendum sanguinem, nihil movet me, quominus sanguinem detraham Maniacis.

XII. Si vero res mihi sit cum ægro, qui languidus, ac debilis sit, pallidum faciei colorem habeat, mæstus, ac meticulosus sit, hirudines tantum sedalibus venis, cucurbitulam magnam scarificatam Occipiti applicari jubeo, nuchæ, aut brachiis cauteria.

XIII. Huic pariter radicem Hellebori nigri acido aliquo succo correctam ꝑ i. ad ꝑ ii. cum conserva violar., vel ejus extractum aqua simplici cum sale tartari paratum a gr. x. ad xx. præscribo.

XIV. In illo e contra solo sero lactis tamarindato contentus sum, vel solis Clysteribus emollientibus, quibus alvum lubricam servem.

XV. Cæterum Serum lactis destillatum cum fol. Cichor. Fumar. Borag. Endiv. Lactuc. Violar. ad lib. i. quotidie assumendum in quocumque subjecto mira præstat. Detur primo vere per xx. circiter dies.

XVI. Æstiosa tempestate ægrum in aqua seipida demitti, ibique per horam integram

detineri, ac dein in lectulum, quo levis abstergatur sudor, transferri jubeo per xxx. circiter dies.

XVII. Autumno tandem ad Lac asininum devenio, primum quidem ex asina herbis temperantibus pasta expressum ad unc. iii. successive dosim augendo usque ad unc. vi. aut viii. ægro propinandum per mensem, & ultra: somni quietem imperando, ac post leve tantum corporis exercitium, postque sex horarum spatium, ut minimum, prandium concedens.

XVIII. Si austeri, acidi peccent humores, & viscerum imi ventris infarctus, præmittere expedit per xxx. circiter dies tinctur. Mart. suc. pomor., aut aurantior. extract. a ꝑ i. ad ꝑ ii. ex sero lactis opt. depurato.

XIX. Somnus suavi cantillatione, Musicorumque instrumentorum concentu, leniter fluentis aquæ murmure concilietur.

XX. In hunc finem pediluvia ex Malva, Parietar. Lactuc. fl. Sambuc. Chamomil. & capitibus Papaveris albi visa sunt convenire.

XXI. Emulsionem pariter sem. quat. frigid. maj. in aq. lactuc. nymph. violar. cum nitr. purif. gr. x. Camphor. gr. iii. Syrup. de suc. violar. vel papaver. rhæad. unc. i. quotidie cubitum eunti propinande eximie virtutis sunt. Interdum eadem emulsione cum camphor. ꝑ ii. viginti quatuor horarum spatium uti expedit.

XXII. Carnium vitulorum, pullorum, & similium elixarum usus moderatus concedatur, pulmenta ex hordeo, avena cum paucis amygdalis contusis, ex cucurbita, Endivia, Lactuca, & similibus præstantissima sunt. Vinum omnino prohibendum.

XXIII. Solet pervigilium & citra Maniæ, aliorumque morborum concursus contingere: quomodo autem contingat facilius innotescet, si vigiliæ naturalis essentiam, & causas prius assequamur.

XXIV. Si organa sensuum internorum, & externorum motuumque a voluntate pendentium propter moderatam secretionem spirituum in Cerebro, atque eorumdem derivationem in nervos ad ea pertinentes proxime disposita sint ad illos exequendos, vigilia naturalis exorietur, optime se habentibus spiritibus, glandulis, sanguine.

XXV. Hinc pervigilium si propter vitia spirituum, glandularum, sanguinis, spirituum secretio in Cerebro, atque eorumdem derivatio in nervos fiat immoderata, atque or-

organa diutius quam par est apta sint ad sensus internos, & externos, motusque a voluntate pendentes exequendos.

XXVI. His addendæ externæ causæ, cibi potusque nimis acres & mordaces, cruditas stomachi, inedia, vel cibi abstinencia cubitum eunti, omnia quæ sensus vehementer percellunt seu voluptatem, seu dolorem ciendo, exercitationes violentæ corporis, aeris æstus insignis, extremorum, aliarumque inferiorum partium frigus.

XXVII. Pervigilium nisi Maniæ effectus sit, in eandem tandem, aut convulsionem desinit, ceterum vires infirmitat, corpus exsiccat: in senibus cæteroquin minus pertimescendum, quam in juvenibus.

XXVIII. Ubi ex febre acuta, ex ira prægressa, ex pulsus celeritate, frequentia vitium sanguinis in velocitate arguas, diluentia frigida subacidis alterata egregia: suc. limonum, berber. granator., eorum syrupi, conservæ ex aq. Malvar. portulac. violar., pediluvium, fomenta hypochondriis, utero.

XXIX. Ubi ex bilioso ægri temperamento, ætate juvenili, usu calidiorum ciborum, liquorumque spirituosorum vitium in acrimonia, ac tenuitate deprehendas, diluentibus absorbentia addas Cor. cer. matr. perlar. conch. præp. a ʒ. 5. ad ʒ i., nec non emulsionem adhibeas, quæ in pervigilio Maniaco.

XXX. Ubi ex senili ætate, corporis tæbe, cutis ariditate vitium in siccitatem, ac defectum roridæ humiditatis referre queas, optima victus ratio ex carnibus juniorum animalium, pulmentis ex hordeo, avena cum paucis amygdalis contusis, aliisque in dieta Maniacorum præscriptis (1), lactea dieta.

XXXI. Si ex dolore capitis, graviore febre, animique affectionibus vitium in spiritibus adesse cognoveris, morbis, ex quibus spiritus concitantur occurrendum, & moralia præsidia in usum vocanda.

XXXII. Si a cruditate Stomachi oriatur pervigilium, dieta tenuis, diluentia calida, clysterum usus, ostræarum cochleæ pul. ad ʒ. 5. ex haustu aq. melis. mane quotidie, juscula avenacea, hordeacea, aquæ potus vino prohibito adhibenda.

CAPUT V.

De Mania.

I. **M**ania est delirium cum audacia, et furore etc. Undenam Mania græce dicatur, quæstio fuit a Medicis aliisque plurimum agitata. Apud Cælium Aurelium (2) plures etymologiæ rationes extant, quæ omnes si non veræ sunt, verosimilitudinis speciem quamdam præferunt. Quænam harum tamen accipienda magis, ac probanda sit, ancipites plerique hærent cum Cicerone, (3) ubi ait: Græci *μανία* unde appellent non facile dixerim. Ut ut res est (neque enim licet istas subtilitates persequi) satis, superque judicaverim Maniam per certos quosdam, ac maxime proprios characteres describere, ut ab affectionibus, quæ insignem cum eadem affinitatem habent, apte dignoscatur. Maniam ergo delirium cum dicimus, morbum statim assequimur, in quo homines a recta ratione aberrare, atque insanire solent. Quandoquidem delirio, quod loco generis est, audaciam, & furorem adjicimus, eundem a Melancholia essentiali differre facimus, cujus laus est audacia, & furore carere, a causa intrinseca productum, ut a furore, qui divinus est, seu a Deo immisus, quem in Vaticinium, Mysterium, Poesim, & Amorem divisit Plato in Phæd. nec non a causis extrinsecus advenientibus supra recensitis de delirio in genere, Opio scilicet, Croco, Hyosciamo, & similibus narcoticis: Sine febre, ut a deliriis quæ in principiis febrium intermittentium, quæ perniciosæ vocantur, superveniunt, vel in vigore acutarum & fortium, vel a phrenitide, qui morbus acutissimus est, & febrem vehementem adjunctam habet, distingueretur.

II. *Perversa solidarum partium structura in hoc morbo potissimam partem agit.* De causis miserrimi hujusce morbi dici vix potest quot, quam varia a Scriptoribus magnis, & doctis sint dicta. Alii quidem ad vitia sanguinis confugerunt. In his autem assignandis orta litigia. Veteres Medici uno ore atram bilem accusant, a qua cerebrum, & spiritus animales vehementer concutiantur, exagitantur, & in turbas agantur:

(1) aph. 22.

(2) lib. 1. cap. 5.

(3) 3. Tusc. c. 5.

tur : cui opinioni accensenda est illa Plateri, qui atram bilem occulta, & maligna qualitate peccantem prætendit. Si Paracellsum audimus, Maniæ causam humorem acerrimum similem Mercurio calcinato, & reverberato, & in aqua fortissima soluto, si Ermullerum acidum valde volatile, ac summe acre, quo spiritus animales inficiantur, in scenam ducit. Quæ omnes sententiæ si paulo diligentius ad trutinam, ut ajunt, revocentur, nomine tantum differre inter se, re tamen ipsa convenire ut cum maxime, tam certum est, quam quod certissimum. Cum enim Veteres Medici Maniam oriri dicant ab atra bile, idem plane sentiunt, ac Paracellsum, atque Ermullerus, cum ille ab humore acerrimo simili Mercurio calcinato &c. hic ab acido valde volatili summe acri repetendam esse tradiderit. Quid, amabo te, aliud est humor hic acerrimus, seu quod eodem omnino recidit, & Grammatici fere solent, summe acris, quam atra bilis Veterum? Atræ bili nimirum igneas, ac urentes proprietates tribuisse Veteres Medicos notum est, quas Recentiores novitatis amore illecti humoribus illis suis specioso magis titulo insignitis tribuerunt. Quam sæpe quæstiones sic a Medicis pertractari solent, ut lis sit potius de nomine, quam de re. Hæc tandiu in Scholis floruerunt quamdiu alii altius, ac subtilius rem perscrutantes, ad credendum vehementer adducti fuerunt, vitia hæc a solis spiritibus animalibus, a quibus omnes fere functiones humani corporis peraguntur, esse repetenda. Orta hinc Cl. Willisii sententia (1), qui spiritus animales ab indole propria, & genuina, seu ut ipse ait, a *spirituoso-salina*, in *sulphureo-salinam* aquæ stygiæ æmulam desciscientes accusat. Quod quidem exemplo præclare illustrat ejusdem aquæ stygiæ, cujus particulæ quemadmodum summe agiles, & irrequietæ sunt, ita spiritus animales a sanguine uberiori, & quasi nitro-sulphureo secretos tali mobilitate præditos esse haud dubie affirmat. Sententiam porro suam validis rationum momentis confirmat, atque juxta eandem, singula, ac præcipua Maniæ symptomata adeo ingeniose, ac perbel-

Tnm. I.

le explicat, ut nullus hac de re superesse videatur dubitandi locus. Non defuere tamen, qui probare se, ac commendare nulla ratione posse fatentur, quæ de spirituum animalium vi, atque in totum corpus imperio Willisius commentus est, aliique eundem sequuti. Atque hi quidem ad solidarum partium vitia confugiunt, ita ut Maniam, quemadmodum & omnes fere affectiones capitis a perturbata solidarum partium structura, elatere, aut resistentia pendere pugnacissime sustineant. Hæc fere Baglivii opinio est (2).

Quo loco animadvertendum est solidas partes male affectas cum dicit, Meninges præsertim intelligere, quarum pro vario statu, varium in visceribus, aliisque partibus etiam quoad secretiones, progressionemque liquidorum, statum oriri existimat. Hinc se continere non potuit quin Anatomicum diligentissimum Willisium carperet, qui se plura fatuorum, stultorumque cerebra secuisse testatur, nec diversitatem ullam invenisse inter fatuorum, atque sanorum cerebrum, ratus fore, ut si statum Meningum examinasset, differentiam invenisset aliquam; quemadmodum sectione duorum Maniacorum instituta duram Matrem ad instar tabulæ duram, ac pene exsiccatam detexisse testatus est. Ultraquamquod adversus Willisium faciunt observationes a viris præstantissimis institutæ, præ cæteris Henrico ab Heer. (3), qui Cerebrum cujusdam Maniaci siccissimum, durum vidisse, & in summa parte digitis friabile, circa ventriculos mollius, humidius, nervorum origines siccas testatus est: A Boerhaavio (4), qui Cerebrum Maniacorum siccum, durum, friabile, in suo cortice flavum, vasa autem turgentia, varicosa, atro tenaci cruore distenta observavit, ut mittam quæ in M. N. C. (5) habentur, quæ a Gulielmo Ballonio lib. paradigmatum (6), Platero (7), Friderico Hoffmanno (8) adnotata fuerunt. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant perversam solidarum Cerebri partium structuram in hoc morbo potissimam partem agere, quod erat nobis probandum.

III. Tum spiritus animales, qui vel nimia
M
quan-

(1) cap. de Man. (2) tract. de fib. matrice.

(3) obs. 3. pag. 45.

(4) aph. de cogn. & curand. mor. cap. de Mania.

(5) Dec. 2. an. 5. obs. 162.

& an. 6. p. 234.

(6) hist. 184.

(7) prax. lib. 1. cap. 3.

(8) M. S.

T. 4. p. 4. cap. 8.

quantitate peccant, vel nimis subtilibus etc.) Quoniam humanum corpus machina est ex solidis, & fluidis partibus constituta, rationi consentaneum videtur, easdem in se mutuo agere, partes videlicet fluidas per solidarum partium fibras, & tubulos excurrentes eas ad certos motus impellere, & vicissim a solidis impelli; hinc non solum perversam solidarum partium structuram, sed spiritus quoque animales ad Maniam operari. Si enim copia peccent spiritus animales, manifestum est tumultuario in medullares, hisque appensos nervos illabentes, easdem varie, atque inordinate concutere, vehementerque, unde inconcinni, enormes, & violenti illi motus, quibus Maniaci impetunt, furunt, atque obvia quæque indiscriminatim aggrediuntur, corpora vel solidissima diffingunt, conterunt, & immania pondera attollunt. Quod si spiritus animales nimis subtilibus, atque acuminatis consent particulis, cum medullares Cerebri fibras, immo & nervorum his appensorum filamenta mordere, vellicare habeant, varie quoque, inordinateque concutere, immania illa deliria, enormes illos Maniacorum impetus proficisci manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Quod si fortibus, duris, solidisque consent, ad enormes motus procreandos, & motuum determinationem, quam semel susceperunt conservandam opportunissimos existere facit potissimum ea ratio; quod solida corpora plus materiæ continent, seu majorem habent massam, quo magis solida, ac compacta sunt. Cum vero impetus juxta accuratiores Philosophos proportionalis sit massæ, & velocitati, fit ut fluida, quæ solidioribus constant particulis, licet eadem velocitate moveantur, majori tamen impetu in solidas, seu continentes partes propellantur, hinc enormes, & violenti motus exoriantur, iique diutius conserventur.

Animadvertendum est hoc loco vitia in soliditate minime distingui a plerisque a vitiis in duritie, quæ est vis, qua corporum partes a se invicem disgregari non possunt. Contrarium tamen sustinent alii asserentes soliditatem esse, per quam corpus, quod sub parva mole est, plurimum materiæ continet, seu quod eodem recidit, per quam densum est corpus. Vitium du-

ritiei ad rigiditatem referunt. Sic aurum omnium solidissimum corpus dicitur, & tamen durum non est, sed ductile, quam quod maxime esse potest. Aurum sequitur Mercurius, & tamen duritie contrariam affectionem sortitus est, nempe fluiditatem. Particulæ acres eæ sunt, quæ vellicare, mordere, pungere, abradere habent. Philosophi autem mechanici acuminatam iis figuram tribuunt, quandoquidem vident artifices ad pungendum, ad abradendum instrumentis uti, quæ acuminata sunt. Ex observatione etiam crystallorum salium, quæ figura donantur angulosa, acuminata, deducunt, finguntque sibi minimas quoque humorum particulas simili præditas esse, ideoque ad erodendum aptissimas. Ubi pervenerint ad figuram arbitrato suo humoribus attribuendam, ad magna inventa se pervenisse gloriantur, systemata hisce jactis fundamentis construunt, quæ tanta cum pompa, ac rumore circumferri solent, quæ tamen si sedulo ad examen revocentur, ut Senecæ verbis utar, *multum habent inanitatis, et vani: plus sonant, quam valent*. Cavendum est igitur, ne perverse iisdem utamur, illosque pessimo consilio imitemur, qui philosophiam plane omnem, omnemque medicinam anilibus fabulis hac ratione refererunt. Formæ nimirum, ac figuræ insensibilium corpusculorum, ac molecularum effictæ magis, quam demonstratæ sunt. Eorum magnitudo ad libidinem mentis determinata, eorum motus, viresque inconspicue nullo geometrico calculo dimetiri possunt. Si quis unquam Mechanicus subtiliori micrographia, atque insigni mentis acumine valuit, is certe Bellinus fuit, & tamen primas compositiones, sicuti ipsarum figuras, & figuras primorum componentium neque scire se, neque se unquam scire posse confidere haud dubie affirmavit (1). Specieatim, & singillatim in quovis præcise, & infallibiliter assignare velle, qualis in hoc, aut illo corpore sit particularum invisibilium figura, quanta rigiditas, elasticitas, asperitas, idem esse, ac Æthiopem lavare perbelle ostendit Cl. Rhoaltius. Ceterum patet quacumque ex dictis qualitatibus præditæ fuerint particulæ, quæ cum spiritibus admiscantur, vel nimis subtiles, & acuminatæ, vel nimis solidæ, & duræ eosdem mirè perturbaturas esse. Chymicus

unus

unus aliquis exempla horum quamplurima adduceret, præ ceteris pulveris pyrii compositionem. Sulphureas enim particulas nitri admixtione in vehementissimum motum agi, & concitari notum est. Verum, ut ingenue dicam quod sentio, quis vel tenuioris ingenii suaderi poterit a tormentariis machinis sulphuris, ac nitri explosivas accensiones deductas consonas esse sanguinis, & spirituum æstui, alternisque fibrarum motricium vigorationibus? An sulphureo-salinas aquæ stygiæ æmulas velimus esse particulas, quæ spiritibus admixtæ eorundem motum pervertunt, atque universum nervorum genus mire percellunt, ut placuit Willisio supra laudato? Si Pitcarnium audimus, spiritus animales in homine vivo ita in sua natura mutari, ut aquæ stygiæ similes evadant, plane negat; quin exinde sequi oportere non mobilitatem ullam spirituum, & motuum in corpore vehementiam, sed coagulato universo sanguine sensuum, & motuum cum voluntati inservientium, tum naturalium privationem contendit. An spirituum animalium ataxia, quam Sydenhamus (1) in medium invexit, ad Maniæ effrænes impetus sufficiat? Tametsi justis laudibus æquare non valeam, quæ hac de re diligenter tradidit vir magnus, & doctus, parcat tamen si in suam non eo sententiam, cum docet spirituum ataxiam, seu inordinatum, & confusum motum a debiliore eorundem crasi pendere. Possunt quidem spiritus rariore, & debiliore compagis, eo quod tales sint, in inordinatos motus agi, at non in vehementes turbas abire, quæ ad maniacorum effrænes impetus aptæ sint, ut Cl. Cyrillus ostendit (2).

IV. *Remote tandem sanguinis optime, & naturaliter constituti cerebrum appellentis copia &c.*) Quandoquidem spiritus animales nihil aliud sunt, quam subtilissima, tenuissima, purissima, agilissima lympa a sanguine beneficio artificiosissimæ cerebri structuræ separata, nemo non videt, quo major quantitas sanguinis cæteroquin optime, & naturaliter constituti cerebrum appellat, eo majorem quoque materiæ proximæ spirituum animalium ex ejus glandulis separari, & in universum corpus per

nervos diffundi, hinc Maniam ex copia spirituum oriri.

Dummodo obstructionem non faciat.) Hisce verbis difficultatem declinamus, quæ nobis plurimum officeret, quandoquidem ostendimus (3) vasorum sanguiferorum cerebri obstructionem spirituum animalium secretionem impedire, atque apoplexiam progignere, eamque potissimum ex nimia plenitudine sanguinis vasa præter modum distendente, qua ipsorum tonus labefactetur, exoriri. Novi quemdam virum consistentis ætatis, plenioris habitus, qui singulis fere Mensibus, uti feminae solent, Menstrua pati, præcedente insigni faciei, & oculorum rubore, vasorumque sanguiferorum maxime frontaliū turgentia immanissimo delirio corripiebatur, quod vix ac ne vix quidem sedari poterat, quam venæ sectio liberalis institueretur, cujus ope incantamenti ad instar in pristinum valetudinis statum restituebatur. Ecquis vel rudioris ingenii a copia sanguinis Cerebrum appellentis repetendum esse tale delirium non credat juratus?

Fluxilis, & fixi.) Laudatus supra Bellinus, qui præ cæteris morborum physiologiam mechanice, & subtiliter admodum tradidit, in eam venit opinionem, ut crederet Maniacorum sanguinem esse fluxilem simul, & fixum. Cum enim febre non corripiantur Maniaci, talem oportet obtinere sanguinis structuram, ut neque in fermentationem fundi possit, neque lentore capillaria vasa obstruere, unde febris succedat. Non potest autem esse simul fluxilis, & fixus, ni componatur ex particulis duris, & siccis, minimis tamen & arcte inter se cohærentibus, ut vix ullo modo divelli possint, ita tamen ut duo tantummodo, aut tres ipsarum minimarum particularum inter se arcte uniantur. Si enim sanguis talem obtineat constitutionem, erit fixus, quia particulæ unitæ sejungi non poterunt, & erit simul fluxilis, cum dictæ particulæ inter se non adhæreant; ex tali autem sanguine cerebrum appellente spiritus secerentur maxime mobiles, tenuissimi, volatillissimi, ex puro calore, ut ait, cum ex partibus duris simul cohærentibus difficulter extricari valeant, qui in medullares Cerebri fi-

M 2

bras,

(1) Dissert. epist. ad Guli. Cole de affect. hyster. & hypoch. & histor. feb. intermit.

(2) Tom. 3. consil. med. 35. (3) Cap. 1. de apopl. com. 4.

bras, & hīce appensos nervos irruentes omnia, quæ in maniacis observantur, symptomata progignant. Hæc fere Bellinus, quibus nihil ingeniosius, aut subtilius dictum. Qui Bellini doctrinis utuntur in phenomenis morborum explicandis caveant, ne incaute utantur. Ingeniosissimus enim cum sit, atque incomparabili mentis perspicuitate præditus, ad eas ambages facile perducit, quibus postea illaqueantur. Hac acutie, & subtilitate non egemus in quibusdam casibus. Tametsi iustis laudibus æquari non valeant, quæ Bellinus de sanguine fluxili simul, & fixo tradidit ad Maniæ effrænes impetus, quis tamen credat ob id potissimum Maniacos febre carere? Sed hac de re infra dicemus.

Acribus, alchalescentibus, acidis, austeris &c.) Quod si sanguinis massa a natura sua miti, ac benigna ad salinam, acrem solidis partibus infestam deflectat, seu acribus proprie dictis, alchalescentibus particulis, vel acidis, austeris, ponticisque, vel quovis alio sapore præditis coinquinetur, manifestum est spiritus animales ejusdem naturæ facile separari, & in appensos nervos derivari; vel etiam infarcto Cerebro incongruas particulas in nervea filamenta exprimi, atque altius penetrare, unde vehementes, inordinatique motus subsequantur Maniam procreaturi. Atque hoc modo intellectam veram esse nemo non videt tum Veterum sententiam, qui atram bilem Maniæ causam volebant, & Paracelsi, qui humorem acerrimum (an similem Mercurio calcinato, & reverberato, & in aqua fortissima soluto non facile dixerim, siquidem duriorum corporum fusiones aquis stygiis in vitreis organis peractas mollioribus substantiis intra tenuissimos canales blando latice eliquatis comparare ridiculum videtur) & Etmulleri, qui acidum valde volatile, summe acre accusare non dubitarunt.

V. *Signa sunt delirium sine febre cum audacia, & furore &c.*) Cur Maniaci delirio illo vehementissimo, quo impetunt, furunt, & obvia quæque aggrediuntur, corripantur, eorumque vires ita augeantur, ut corpora vel solidissima diffingant, conterant, atque immania pondera attollant, febre autem non corripantur, arduum, atque insolens explicatu est. Illa quidem copiam, agilitatem, mobilitatem, tumultu-

tuarium cæcumque impetum in medullares Cerebri fibras, hīque appensos nervos, & organa motuum voluntariorum, spirituum arguunt. Mirum autem cordis, & articularum motum vix, ac ne vix quidem augeri, ac perturbari, atque nullam sequi febrem. Quod sane Medicorum ingenia plurimum torfit. Nonnulli cum animadvertissent posse spiritus animales incongruis particulis, atque pravis inquinamentis conspurcari propter vitiatam glandularum Cerebri structuram, ne vel minimum quidem alterata sanguinis crasi, in eam opinionem venerunt, ut crederent, ita vitiari posse spiritus, ut inde Mania excitetur, sanguine optime, & naturaliter constituto, ita ut febris accendi nequeat. Quod illis arripere non potest, qui non perversam tantum solidarum cerebri partium structuram perpetuo, & constanter potissimam in Mania partem agere arbitrantur, sed vitiatam quoque sanguinis crasim, atque acrium alchalescentium, acidarum, aliarumque particularum admixtione coinquinatam. Atque hi quidem sanguinem incongruis particulis saturari, inquinarique posse censent, non inde tamen sequi oportere, ut febris excitetur, sive quod perturbationem illam, quæ ad febrem necessaria est, efficere nequeat (id quod Bellinus de sanguine fluxili simul, & fixo commentus est) vel quod subinde per Cerebri glandulas, aliasque vias expurgentur. Quæ tamen sententia quomodo probari, commendarique iis queat, qui causam febris a spiritibus animalibus altius, ac subtilius commenti sunt, quod multi cum Mortono pugnacissime sustinent, viderint alii. Si quid in re ardua, ac perdifficili sentio, non alia ratione enormes Maniæ impetus, violentosque motus contingere crediderim, quam quod cerebrum tantum, connexæque partes afficiantur in Mania, Cerebellum autem illæsum relinquatur. Ad cujus rei statum melius intelligendum ea sunt in memoriam revocanda, quæ de apoplexia, & soporosis affectibus agentes juxta Cl. Willisii, aliorumque præstantissimorum Anatomicorum observationes tradidimus; nervos scilicet in musculos, & partes naturalibus motibus dicatas tendentes a Cerebello, nervos autem, qui in Musculos, & partes motibus voluntariis famulantes diffunduntur, a Cerebro originem mutuari. Huc accedit Cerebellum soli-

vidum esse, compactum, omni cavo destitutum, nullo sinu venoso vel cinctum, pressum, non expansile, non compressile; Cerebrum vero molle, cavitatibus præditum, expansile, compressile, ut egregie notat Cl. Boerhaavius, quæ structuræ diversitas efficit, ut in somno laxatis Cerebri fibræ, spirituumque animalium a Cerebro in organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata, ab his ad Cerebrum excursu præpedito, iidem externi sensus obtundantur primum, deinde cessent, voluntarii item motus retardentur primum, deinde omnino desinant, organa ipsius destinata flaccescant, & paralytica fiant, ac demum interni sensus non adeo vivide exerceantur, cum interim perpetuo, & majori copia fluentibus spiritibus per cerebelli fibræ, indeque in nervos, & musculos naturalibus motibus destinatos, cordis scilicet, vasorumque, & viscerum fere omnium eorundem motus validior fiat, respiratio item profundior, & robustior. Quæ sane omnia protenso quasi digito commonstrant in Mania Cerebrum, connexasque partes affici ea ratione posse, quæ vehementissimi illi motus, effrænes impetus nascantur, illaeso autem Cerebello nulla febris excitetur. En ardui problematis solutionem per simplicissima principia, & observationibus Anatomicis suffulta.

Cur intensissimum frigus non noceat Maniacis explicare conatus est Sennertus ipse. Putavit nimirum non solum Cerebrum affici in Mania, sed etiam cor in consensum trahi, ejusque calorem sic augeri in Maniacis, ut externi frigoris injuriis resistere valeat. Aliquid rerum obscuritati, in qua versabantur Veteres Medici, dandum esse nemo non videt. Deinde verum quidem est Maniacos frigus intensissimum tolerare, eodem tamen lædi censendum est.

Id quod etiam de fame dictum velim. Hujusce autem rei causam in eo potissimum sitam crediderim, quod anima in Mania circa diversorum objectorum contemplationem vehementer distrahitur, ideoque quorundam objectorum impressionibus recipiendis minus apta redditur: hinc licet frigore, & fame lædantur Maniaci, nec frigoris tamen, nec famis impressiones recipiunt. Ut enim sensatio frigoris, & famis habeatur, non sufficit, ut a succis in ven-

triculum affluentibus ejusdem tunicæ exquisitissimo sensu pollentes vellicentur, aut a particulis frigoris, vitriolicis, & nitrosis nerveæ cutis fibræ mordeantur, sed ut anima istis impressionibus recipiendis apta sit, summopere necessarium est.

Nisi problematis solutio isthac arrideat, quidni liceat conjectare ab uberiori spirituum animalium, & sanguinis ad extremas partes appulsu, calorem cutis, qui in Maniacis deprehenditur, exoriri? Quandoquidem Cl. Sanctorii observationibus, atque experimentis compertum est multo majorem esse transpirationem in somno, quam in vigilia: cum continuo fere vigilent Maniaci, parum transpirare perspicuum est. Quidam nimirum sic blaterare solent, ab hoc eodem fonte diurnam etiam ciborum abstinentiam repetentes. Sed perperam. Potest quidem acuta plus minus perspiratio aliquam efficere alterationem, non eam tamen, quæ in Maniacis deprehenditur.

Pervigilio contumacissimo. Adnotatione dignum est, quod refert Fernelius de Maniaco quodam, qui totos quatuordecim Menses insomnes duxit. Cujus rei causa non alia esse videtur, quam quod spiritus maxime liberi, mobiles acresque sunt, nervea filamenta cerebrum constituentia perpetuo, & constanter sollicitant, in appensos nervos, & musculos motibus voluntariis, in organa sensibus internis, externisque dicata perenniter fluunt, unde eadem sic disposita manent, ut ab objectis facile affici, facile item consuetos motus exercere possint, hinc pervigilium contumacissimum. Quod symptoma cum & aliis morbis commune sit, & non levis momenti, de hoc speciatim agemus infra (1).

VI. *Intensione tantum differt altera Manie species, in qua placidi, & mites hilaresque sunt ægri, acutiem &c.* Uti apoplexia, alique morbi, sic Mania quoque in vehementem, & fortem, in mitem, & levem dividi commodissime potest. Illam nimirum furor, audacia, periculorum contemptus, alique hujusmodi comitantur; hanc placiditas, hilaritas, acuties, alique id genus. Cujus discriminis ratio ea esse videtur, quod in levi vitiosi humores multo sanguine diluti, ac temperati sunt, propterea nervea filamenta ad vividos quidem, & irregulares, non effrænes tamen motus

sollicitant, quemadmodum in altera contingit. Hanc porro mitiorem esse manifestum docuit Hippocrates (1), quo loco Maniam quæ cum hilaritate, & risu conjungitur minus periculosam, quam quæ serio, & cum ira, & furore, pronuntiavit. Et Celsus ipse (2) ubi ait: *Neque ignorare oportet leviores esse morbum cum risu, quam serio insanientium.* Rationem supra attigimus, cum diximus humores peccantes multo sanguine dilutos, ac temperatos esse. Ecquis enim est qui non videat, parum eisdem Cerebro hæere, facile etiam corrigi, & qua data porta extra corporis confinia educi posse?

VII. *Ceterum Mania incurabilis plerunque morbus est.* Quamvis Mania lethalis morbus non sit, diuturnus tamen est, atque ægrum per virium resolutionem, & vigiliis contumacissimas interdum occidit. Perversam nempe solidarum cerebri partium structuram, quæ in hoc morbo potissimam partem agit, restitui nullo modo posse cum Aretæo facile dixerim; siquidem oporteret totum hominem renovare, quod per Jovem nec Diis ipsis, ut ipse ait, possibile fuerit. Si quod spei lumen affulget, id a provectiori ætate, qua solidæ partes mutationem in corpore subire solent, affulgere video. Nonne dubia spes, certa semper desperatione potior? Illud autem cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus observationibus compertum est, eam esse hujusce morbi indolem, ut intermittat per aliquod tempus, certis tamen statisque temporibus, præsertim vero circa solstitia, & æquinoctia, sub quibus exortus fuit, maxime si error in sex rebus non naturalibus committatur, recrudescat, ut præstantissimus Aretæus (3) testatus est. Quidni liceat conjectare acres alchalescentes, acidas, austeras, vel similes particulas in cerebro ob vitiatam, læsamve structuram congestas, ubi eo pervenerint ut contineri eodem amplius nequeant, in nervea filamenta exprimi, atque universum nervorum genus mire perturbare, atque in violentos motus adigere? Quod si hæreditarius sit morbus, seu a parentibus simili malo obnoxiiis ortum traducat, eam in primordiis vitæ cum solidæ cerebri partes, tum spiritus animales sortiti sunt texturam, ut illæ perpetuo in-

congruis separandis particulis, atque in nervea filamenta trajiciendis, hi vero cæco impetu hac illac irruendo opportunissimi existant.

VIII. *Insanis si varices, & hæmorrhoides superveniant, bonum.* Quod remedia plerunque non valent in curandis, sanandisque morbis, solius naturæ opus felicissime præstat. Id potissimum molitur per criticas sanguinis evacuationes, sive per nares, sive uterum, sive sedales venas. Rectissime id observavit Hippocrates (4) de insanientibus, quos varicibus, aut hæmorrhoidibus supervenientibus melius habere pronuntiavit. Non aliunde autem repetendum esse, quod hujusmodi evacuationes supervenientes salutares sint, quam ex eo quod peccantes humores Cerebro tenaciter adhærentes, ejusque fibras varie, inordinateque concutientes in coxas, & crura, & venas hæmorrhoidales transmittuntur, multi cum Galeno (5) arbitrati sunt.

IX. *A Mania, Dysenteria, Hydrops, vel Ecstasis bonum.* Hipp. Quamvis Dysenteria Maniæ superveniens humores pravos Maniam efficientes ad inferiora esse transmissos significet, unde ominari licet, eandem solutum iri; animadvertendum tamen est cum Cl. Etmullero non semper morbum hunc in salutem terminari; sæpius enim acerrimus ille humor intestina erodens graves affectiones progignit, quibus ægri periclitantur. Hydropis periculum per se patet.

Ad Ecstasim quod attinet, silentio prætereundum non est multipliciter exponi ab Auctoribus. Quidam enim taciturnam, & silentem desipientiam intelligunt, in quam si Mania cum audacia, & furore conjuncta a spirituum animalium perturbato, atque effræni motu dependens vertatur, indicio est morbosam materiem mitescere, ac propterea morbum sedari. Ita fere Martianus (6). Quæ tamen interpretatio multis minus probatur, commendaturque. Nam si Ecstasis taciturna, & silens desipientia est, ac spirituum effrænes impetus compescit, non inde tamen sequitur omnem a recta ratione aberrationem, ac delirium minui, sed augeri potius, & confirmari. Indicium enim est morbosam materiem firmitus, ac tenacius fibris Cerebri adhære, ac difficillime educi posse.

Alii

(1) 6. aph. 53.

(2) lib. 3. cap. 18.

(3) lib. 3.

(4) 6. aph. 21.

(5) com. in aph.

(6) In annot. 7. aph. 5.

Alii vero vehementem furorem Ecstasis nomine hoc loco sumunt, ajuntque violento illo conatu morbosam materiem eliminari, non secus ac in morbis acutis vehementissimi casus solent interdum bonas crises operari, unde homines a levi furore liberentur. Hæc fere Galenus in com. ejusd. aph. Quod quidem experientia confirmat, ajens se novisse quemdam, qui per vehementem, ac continuum furorem a levi fuit liberatus. Atque profecto nihil adhuc verosimilius dictum. Parcat tamen, si in aliam eo sententiam, cum docet Ecstasim furorem esse vehementem. Nulla enim alia de causa Ecstasi homines corripiuntur, nisi quod in alicujus rei contemplatione magna, & diuturna detinentur, qua fit, ut fibræ illius partis Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum, tam valido cieantur motu, ut motum debiliorem a rebus sensibilibus profectum suscipere eodem tempore nequeant, hinc velut ex ære confectæ statux, apertis oculis rigidi manent. Id quod accidisse Socrati habemus apud Aulum Gellium (1), qui stare solitus dicitur pertinaci statu perdius, ac pernox, a summo lucis ortu ad solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iisdem vestigiis, ore, & oculis in eundem locum directis, cogitabundus, tamquam quodam excessu mentis, & animi facto a corpore: Et Carneadi apud Valerium Maximum (2), qui ita defixus studio fuisse dicitur, ut ubi cibandi causa recubisset, cogitationibus inherens manum ad mensam porrigere oblivisceretur: Melissa, quam uxoris loco habebat, dexteram suis necessariis usibus aptabat. Sacerdotis quoque cujusdam meminit Divus Augustinus (3), qui ad imitatas lamentantis hominis voces ita se a sensibus auferebat, ut simillimus mortuo jaceret, ac non solum vellicantes, & pungentes minime sentiret, sed igne admoto sine ullo doloris sensu ureretur. Quapropter satius duxerim statuere non a vehementi furore, sed a valido motu fibrarum Cerebri morbosam materiem discuti, atque per insignes excretionum vias foras eliminari, indeque Maniam solvi. Quamquam si Mania a Membrarum Cerebri siccitate exoriatur, ab acris, alcalescentibus particulis easdem in vehementiores contra-

ctiones agentibus, verendum est, ne pars illa Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum, non solum motum a rebus sensibilibus impressum suscipere nequeat ob imaginationem rei, quam homines contemplantur, & motum validiorem eo, qui extrinsecus imprimitur, sed ita arescat, ut motum omnem eadem amittat, atque omnium impos fiat, unde Maniaci Cataleptici evadant, quorum Mens, ut ait Fernelius, una cum sensibus consopita est. Cujus quidem rei locupletissimos testes habemus, præsertim Henricum ab Heer, qui narrat Civem Londinensem in carcerem missum ob tristitiam acutissima febre correptum fuisse, postea furore, deinde Catalepticum factum obisse. Secto cultro Anatomico cadavere Cerebrum siccissimum, velut friabile, nec non flavo colore tinctum apparuisse. Juvenem febre diuturna laborantem, deinde furore percitum tandem Catalepticum evasisse memorat Ballonius (4). Mirum secto cadavere in cerebro repertas fuisse venas varicosas tabo, & sanguine nigro turgentes, medullam Cerebri siccioram, membranas siccissimas, quasi per syriasm, & deflagrationem arefactas, & rigentes &c. acutiei secantis resistentes, immo sectas crepare more membranarum arietinarum igni admotarum. Quæ quidem omnia manifestissime evincunt fieri hæc mutationes in iis præsertim, qui Maniaci sunt a causis cerebri fibras siccantibus. Unde a Mania Ecstasim exoriri non semper tutum est, quod erat nobis demonstrandum.

X. Si æger sanguine abundet, ejus facies, & oculi intense rubeant &c. sanguinem liberali manu ex brachio &c.) Maniam curaturis nihil aliud præstandum esse, quam ut acres, vellicantesque particulas, sive biliosæ ex fuerint, sive acidæ, austeræ, ponticæ, temperent, educant, fibras Cerebri abstergant, emolliant, inordinatum, atque effrenem spirituum motum compescant, tam notum est, quam quod notissimum. In fonte Chirurgico Veterum fere omnium, & Recentiorum Medicorum consensu principem obtinet locum venæ sectio larga, qua depletis vasis sanguiferis, mutuas particularum sanguinearum allisiones, attritus, atque abhinc prodeuntem fervorem

(1) not. Attic. cap. 1. (2) lib. 8. cap. 7. (3) lib. 4. de Civit. Dei cap. 24.

(4) lib. 3. obser.

rem temperari, pressionem glandularum Cerebri, vasorum turgentiam tolli contingit, incongruas particulas in Cerebri filamenta minus exprimi, copiam spirituum animalium imminui, laxitatem solidis partibus conciliari, tandem dulcibus, humidis, atque attemperantibus particulis in sanguinem viam sterni. Ad quantitatem mittendi sanguinis quod spectat, nemo non videt, eam pro varia egrorum constitutione, viribus, ac morbi vehementia variandam esse. Liberalem certe esse Medicum decet in iis, qui sanguine abundant, qui robusti sunt, qui seviunt, furunt, quæ omnia protenso quasi digito commonstrant copiam spirituum animalium tumultuario in Cerebri fibras, hisque appensos nervos irruentium adesse, vasorum turgentiam, qua incongruæ particulæ in Cerebri filamenta exprimuntur, altiusque penetrant. De loco vix ulla suppetunt, quæ dicam, cum in violentis capitis affectionibus ex brachio primum, tum si suppressio sit naturalium sanguinis evacuationum, ex pede, tandem ex partibus affectæ proximis, jugulo videlicet, arteria temporali felicissime cedere alibi ostenderimus (1). Arteriotomiam in temporibus institutam valde efficacem esse adversus Maniam non semel deprehendi, cum detractio sanguinis ex aliis partibus a Cerebro magis diffitis minus commode responderit: neque efficacem tantummodo, sed & adeo tutam, ut valde mirer de ejusdem periculo a nonnullis blaterari, perinde ac si aneurysma sequi necessario oporteat. Verum quidem est arteriæ tunicas a lanceola vulneratas distrahi nimium, ac dilatari, ideoque Aneurysmatis periculum subesse. Si tamen de sectis arteriis temporalibus sermo sit, cum intus ossibus temporum superincumbant, extra fasciis comprimantur, facillime omnium, ac perfectissime sanescunt.

XI. *Quod invaluit in temperamentis biliosis non esse detrahendum sanguinem &c.* Sunt qui in Mania ab acribus alchalescentibus particulis (quæ plerunque contingit in iis, qui temperamento fervidiori, bilioso, ut ajunt, ac paucò sanguine sunt præditi) a venæ sectione abstinent verentes, ne tenuissimæ sulphuræ, subtiliores-

que particulæ sanguinis iusta copia non coercitæ facile sint avolaturæ, unde morbi causa augeatur. Hippocrates auctor est, ut notat Martianus (2). Et sane quamvis detractò sanguine ob auctam celeritatem ictus ejus particularum rariore, & debiliores sint, fortiores tamen, & crebriores esse in latera vasorum, & si sanguis tenuibus sulphureis particulis fœtus sit, frequentiores tum inter se, tum inter latera vasorum a Mechanicis demonstratum est, unde in Maniacis temperamenti biliosi, sanguine tenuissimo existente, & sulphureis, ac subtilioribus particulis præditi si detrahatur sanguis, fervorem, effervescentiam augeri contingit, & morbum simul. Ego tamen ubi enormes, atque effrænè impetus compescendi fuerunt, etiam temperamento admodum bilioso existente, vel ira furentibus hominibus venam secari jussi, nec quidquam inveni, quo ab opinione mittendi sanguinem similibus in casibus desisterem. Quamvis enim simul ac venam secui calorem, fervoremque auctum vidi, post breve tamen tempus effrænè impetus egregie sedari deprehendi. Nempe aucta per venæ sectionem sanguinis velocitate calorem, fervoremque oriri contingit, imminuta vero copia spirituum animalium, languescente cordis, & arteriarum motu, effrænè ac violentos motus compesci.

XII. *Si vero res mihi sit cum ægro, qui languidus, ac debilis sit &c. hirudines tantum sedalibus venis, cucurbitulam &c.* Quandoque in detrahendo sanguine timidum, ac parcum esse Medicum oportet, ne cum ægrorum damno nimis sit liberalis. Ubi vires Maniacorum languidæ sint, ac debiles, ubi cacochymia adsit, & mœror potius, ac timor, quam furor ægrum exerceat, ecquis ad vehementer credendum non adducatur laxitatem solidarum partium, humores acidos, austeros, viscida, ac difficili materia involutos Cerebrum infarciētes peccare? Quod ubi contigerit, tantum abest, ut venæ sectio Maniacis profit, ut potius obesse plurimum valeat. Flaccescere enim, ac collabi magis, magisque solidas partes perspicuum est, acidos, austeros, vel similes humores lenta, ac difficili materia involutos congeri, fibris Cerebri te-

na-

(1) Cap. 1. de apopl. com. in aph. 15. Cap. 2. de delir. com. in aph. 13.

(2) In expos. lib. 2. de morb. Mulier. n. 9. Coac. præn. sect. 3. n. 79.

nacius adhærere, & morbum augeri, aut confirmari. Verumtamen quamvis hæc vere dicantur de secta vena brachii, vel similibus magnis vasis, affirmari tamen non licet de hirudinibus sedalibus venis appositis. Nam præterquamquod hirudines in morbis capitis cum phantasiæ læsione, & generatim in Melancholica temperie sedalibus venis appositæ mira præstare compertum est, præterea pulcherrima earumdem laus est tuto, ac citra virium discrimen, vel in infantibus, in quibus venæ sectio vel ob vasorum sanguiferorum exilitatem, vel virium languorem celebrari nequit, applicari posse. Nonne morbus iste per hæmorrhoidum fluxum solius naturæ ope resolvitur? Cur ergo Medicus, qui solius naturæ observator diligens esse debet, atque imitator, hæmorrhoidum aperitionem ope hirudinum pertimescat? Idem plane dictum velim de cucurbitula magna scharificata Occipitio applicata, quam in Apoplexia, Lethargo, Phrenitide, aliisque violentis capitis affectionibus mira præstare cum Cl. Lusitano, Riverio, aliisque auctoribus magnis, & doctis adnotavimus.

Nuchæ, aut brachiis cauteria.) Ad Chirurgiam quoque pertinent cauteria, illud remedii genus e sanguine diversum humorem evacuans in gravissimis, ac pertinacissimis capitis affectionibus admoveri solitum nuchæ, aut brachiis magno cum fructu. Fonticulos excitandi antiquissimus mos est, ut liquet ex Cælio Aureliano, qui cauteria frequenti in usu fuisse Themisoni, Archigeni aliisque tradit, & ex Rhazis (1), qui id etiam de Arabibus confirmat, quos Veteres fere omnes, & plerique Recentiorum sequuti sunt. In capitis morbis Scultetus (2) maximum, & mirandum præstare auxilium affirmare non dubitavit. Et de Mania quidem, Melancholia, Paralyfi, Cephalalgia, aliisque similibus passionibus fonticulos aptissimos ad easdem certo, feliciterque debellandas esse, Viri in re Medica præstantissimi Rondeletius (3), Hortius (4), Marcurialis (5), Crato (6), Cælius Aurelianus (7) aliique testati sunt. Excitatis nempe fonticulis nova emunctoria naturæ parantur, quibus

quædam excrementitiæ sanguinis particule, ac noxii humores, si qui spiritus conspurcent, & in motus inordinatos agant, vel Cerebri tersam, perspicuamque substantiam obnubilare possint, qua data porta extra corporis confinia elabi possint. Natura ipsa optima morborum medicatrix efficacissimum esse remedii genus aperte docuit; siquidem exsiccatis vulneribus, aut fistulis insanire homines, nec prius insaniam solvi, quam illa aperiantur, observationibus virorum præstantissimorum compertum est. Ita puelam Maniacam per ulcera in crure orta curatam refert Forestus (8). Ab occluso ulcere Maniam cepisse testatus est Amatus Lusitanus (9). Alias observationes vid. in M. N. C. (10), Pechlino (11). Quid ergo si eam imitemur arte vias incongruis particulis eliminandis aptas parando? Quæ si locum habent, locum habent maxime in iis, qui cacochymi sunt, qui sanguine donantur acidarum, austerarum, viscidarum, ac difficilium particularum admixtione coinquinato. In adustis vero, strigosisque corporibus, in quibus acres, alchalescentes particule dominantur, periculum est, ne serosarum, ac nutritii roris, quorum insigne fit per aperta ulcera dispendium, iusta copia non coercitæ, ac libertatem nactæ cum fuerint, morbus vel exasperetur, vel tabes subsequatur.

XIII. *Huic pariter radicem Hellebori nigri acido aliquo succo correctam &c.*) Utrum purgantia Medicamenta in Mania convenient dubitatur. Si Veteres Medicos consulamus, illi quidem non solum a purgantibus nullatenus abhorruerunt, sed vehementissima usurpare minime sunt veriti. Celebris est Helleborus, cujus duo sunt genera, Albus scilicet, & Niger. Albus a Veteribus cautissime usurpabatur, atque ejus virulentiam teste Alpino (12), cum oleo, vel etiam oxymelite decoquendo curabant, atque ad ipsum ferendum egros balneatione, victuque humido, & copioso parabant, ut lethales convulsiones præcaverentur. Niger frequentius adhibebatur, atque adversus capitis morbos cum phantasiæ læsione tamquam specificum medicamentum valere plurimum reputabatur:

N

hinc

- (1) lib. de affect. junct. tit. 16. (2) *Armam. chirurg. tab. 43.* (3) *meth. curand. morb.* (4) lib. 2. obs. 19. (5) lib. 1. cap. 27. (6) *conf. 80.*
 (7) lib. 3. cap. 1. (8) lib. 10. obs. 24. (9) *cent. 2. obs. 47.* (10) *Dec. 2. an. 3. ob. 213. an. 6. ob. 201.* (11) lib. 2. obs. 30. (12) lib. de met. med.

hinc in proverbii consuetudinem venit Hel-leboro opus esse ei, qui demens vocaretur, atque egere illum in Anticyram navigare; in hac enim insula multum Hellebori nigri, quem etiam D. Tournefort legitimum Helleborum nigrum Hippocratis, & Antiquorum esse tradit, reperitur. Quamquam nasci quoque in Oris Ponti Euxini, & ad radices Montis Olympi in Asia circa Prusam notum est (1). Violentus tamen & ipse creditur, ac naturę hominum infestus. Memorabile est, quod refert Valeus (2), helleboro fonticulis ad mundificationem imposito per vomitum, & secessum subinde purgasse, atque alterum illud, quod tradit Plinius (3), Melampodem observasse capras helleboro pastas purgari, & lac earum adhibuisse ad Prętidarum furore percitas persanandas, quod tenuissimi in eodem, & summe activitatis principii argumentum est. Quę res effecit, ut cum certis, ac constantibus, tum multis, ac frequentibus Veterum Medicorum observationibus proficuum ad curandos Maniacos compertum fuerit, in suspicionem venerint, vel peculiari modo corpus præparare solitos fuisse, priusquam exhiberent Helleborum, vel ad ejus lenitatem, aut vehementiam plurimum facere regionum diversitatem. Et vero teste Dioscoride lib. 4. litteris tradita fuit a Philonide Siculo Ennensi peculiaris corporis ante usum Hellebori præparatio, & victus ratio, quę tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Hac de re etiam videatur Schulzii dissertatio de helleborismis Veterum. Regionum diversitatem facere ad ejusdem vim immutandam facit potissimum, quod qui ad nos crescit validus, & vehemens est, qui vero Helvetiis montibus adfertur validior, atque efficacior est, ut præ ceteris testatus est Boulducius egregius Chymicus, & Academic. Parisiensis, cum illum qui ex Anglia in Galliam adportatur infirmissimum esse in sua operatione, ut nihil ferre, aut parum quacumque tandem forma exhibeatur, purgare deprehenderit.

Radix in usu est, in qua sales præcipue dominantur, resinamque copia longe excedunt, ex quorum congrua portione optima purgatio sequitur. In ea autem corrigenda non defuit Medicorum accuratio. Alii lotione, maceratione, vel in aqua, vel in

vino, alii torrefactione, alii succo rosarum infestam ejus vim emendant; quorum tamen omnium illa potior esse videtur præparatio, quę acidis succis peragitur, cujusmodi sunt suc. cydonior. vel acet. vel simili liquore. Acidis enim omnium acrium vim majorem in modum infringi comperitum est.

Vel ejus extractum aq. simplic. cum sale tartar. paratum.) Resina, quę per vini spiritum extrahitur irritare potius, quam purgare habet. Si materię, quę a resinę extractione remanet, aqua affundatur, tinctura & inde extractum obtinetur, quod urinę potius ciendę, quam purgando par est. His omnibus præstat extractum per solam aquam pluvialem radicibus Hellebori tenuissime concisis affusam, salem medium aliquem addendo, cujusmodi sunt sal tartar. tartar. vitriolat. vel similis, eamque servando in cinerario calido per 24. horas. Colatur postea, & leviter exprimitur liquor, permittiturque, ut quiescendo clarescat. Sic parata est tinctura, cujus humiditate leni igne exhalante habetur extractum solidum, quod leniter simul, atque utiliter purgat. Hac nimirum ratione sales, quos planta continet, resinę copiam secum trahunt, penetrant, ac dissolvunt, hinc blandum simul, & efficax purgans constituunt. Grates habendę sunt laudato Boulducio, qui plurimis edoctus statuit satius esse leni calore ex purgantibus medicamentis tincturas elici, quam magno; bulliendo enim maximam partem eorum virtus dissipatur.

XIV. *In illo e contra solo sero lactis tamarindato contentus sum &c.*) Quamvis radix Hellebori alterutro ex dictis modo præparata leniter simul, atque utiliter purget Maniacos, ut hætenus demonstratum est, non omnibus tamen Maniacis sine præmeditatione exhibenda. Leniter atque utiliter purgat, si iis præscribatur, qui laxiori habitu donantur, & in Maniam inciderunt ob humorum acrium viscido involutorum cerebrum infarciendum copiam: Si vero adustis, strigosisque corporibus, Mania ab acrimonia alchalyca, & biliosa intemperie vexatis, tantum abest, ut emulamento sit, ut eosdem in discrimen vitę adducere valeat. Humidiores enim, mitioresque sanguinis particulas educendo, cæ-

teras

(1) V. Cor. inst. R. H.

(2) meth. med.

(3) his. nat. lib. 25. c. 5.

teras acuendo, nervosas partes in validiores, vehementioresque contractiones, ac corrugationes sollicitando efficere potest, ut Maniaci furent magis, ac delirent, atque interdum convulsi moriantur; unde rectissime ab Hippocrate dictum (1): *Convulsio ex helleboro letalis*. An Antimonialia medicamenta, cujusmodi sunt Antimon. hycinth. hepar antimon. & ex eo paratus crocus metallorum, aqua benedicta Rhulandi, quæ passim ab Auctoribus miris laudibus extolluntur, in usum revocem? Næ isthæc ejusmodi sunt, ut cum acerrimis, ac fere corrodentibus particulis foeta sint, non solum adustis, sed quibuscumque Maniacis sint infestissima. Satiùs porro crediderim alvum blandis lenientibus laxare, inter quæ Serum lactis Tamarindatum præstat, quod cum humoribus alchalicis, biliosis evacuandis, & ex massa sanguinea præcipitandis, tum nimio ejusdem fervori compescendo, ac temperando existit aptissimum. Mirum irrideri Veteres Medicos distinguentes medicamenta purgantia in cholagoga, phlegmagoga &c. cum experientia compertum sit certos humores peculiaribus pharmacis facilius, commodiusque educi, ut dictum est de Helleboro, & Tamarindis, quorum ille acidis, austerris, viscido involutis humoribus in Mania peccantibus, hi vero biliosis, alchalicis eliminandis opportunissimi deprehenduntur.

XV. *Cæterum Serum lactis destillatum cum foliis Cichor. Fumar. &c.* Sive acidi austeri, sive acres alchalescentes peccent humores, ea quæ diluendi, temperandi, cicurandi, emolliendi facultate donantur, in Mania locum habere manifestissima res est. In horum sensu venit Serum lactis destillatum cum Fumar. Cichor. aliisque plantis, quæ nitroso sale, aut nitro persimili per experimenta Cl. Boerhaavii (2) foeta sunt, unde illud emergit remedii genus, quod qua nimium fervorem, atque effervescentiam compescendo, qua blande attenuando, & incongruas particulas per insignes excretionum vias extra corporis confinia educendo, qua demulcendo, ac relaxando ad hunc morbum profligandum aptissimum existit.

XVI. *Æstiosa tempestate ægrum in aqua*

tepidâ &c. Balnea solent etiam sani in deliciis habere, Romanorum præeunte exemplo, præsertim M. Agrippæ, cujus liberalitate, anno ædilitatis suæ, centum & sexaginta loca ædificata fuerunt, quibus Cives gratis aqua calida, & frigida lavari poterant. Hunc æmulati sunt Nero, Vespasianus, Titus, Domitianus, Severus, Gordianus, Aurelianus, Diocletianus, Maximianus, atque omnes fere Imperatores, quorum luxus, ut liquet ex Vitruvio (3) Seneca (4) Statio (5) Plinio (6) nulla in re clarius enituit, quam in magnificis balneorum fabricis. Cæterum magno in honore habita semper fuerunt balnea a vetustissimis Medicis, maxime vero a Methodicis, qui uti in omnibus fere morbis ad solidarum partium vitia diligenter respiciebant, ita iisdem earundem tonum modo augendo, modo imminuendo prompte succurrebant. Ac speciatim loquendo de Mania ecquis inficiabitur totius corporis fibras, quæ nimio robore, atque elatere sunt præditæ, quæ nimium aridæ plerunque, atque exsuccæ sunt, blaneo aquæ dulcis tepidæ relaxari, atque emolliiri? Ea re fit ut sanguis minore impetu propellatur in caput, neve incongruæ particulæ in Cerebri filamenta exprimantur, altiusque penetrent, unde nerveorum filamentorum varias, inordinatasque concussionés sedari contingit, atque abhinc prodeuntes Maniacorum impetus coerceri. Illorum consuetudinem, qui ægros in mare, & flumina mergunt, diuque immerfos tenent, Veteres plerosque Medicos imitantes, qui, ut docent Hippocrates (7) Plinius (8) Strabo (9) Oribasius (10), balnea frigida in adversa valetudine plurimum commendabant, laudare nescio. Quamvis enim Melancholicorum, & Maniacorum balneo frigido curatorum exempla non desint, quale de Mania curata refert Michellottus in M. N. C. vol. 1. obs. 102. p. 10. tepida tamen multo tutiora crediderim, ubi partes nimis firmæ, atque adstrictæ relaxandæ sint. Tepore enim vix dici potest quantum mollescant fibræ universi corporis, cum interim apertis cutis foraminibus, & levi sudore subsequente, quidquid sanguinem, ceterosque succos conspurcaverit, extra corporis confinia

N 2

- (1) 1. aph. sect. 5. (2) Chym. 1. 2. (3) de arch. (4) in epist.
 (5) in sylvis. (6) hist. nat. (7) de humid. usu. (8) ib. lib. 29. cap. 1.
 (9) in geograph. lib. 65. (10) lib. 7. cap. 27.

nia educatur; quæ de balneo frigido affirmari non possunt. Quam apte Trallianus (1): *Ægri (melancholici nempe) in balneo morentur diutius, ac in calidam descendere cogantur, omnino etiam, si æstas fuerit, in eo diutius desideant.* Quibus addenda, quæ in hanc sententiam tulit Aretæus (2): *Melancholici in aquis sponte calidis sæpe commorentur; rare enim, & molles carnes ad ægrotudinis remissionem maxime faciunt, verum siccae, & tense Melancholia laborantibus carnes sunt.*

XVII. *Autumno tandem ad Lac asininum &c.*) Balnea sequitur lactis asinini usus, quod adversus Maniam præstantissimum medicamen est, si quod aliud. Cum enim ad acres, stimulantisque particulas inverendas caseosa ipsius parte plurimum valet, serosa autem ad diluendum, tum ad leves, politasque, humiditas, atque temperantes in sanguinem invehendas, ad demulcendum, ad laxandum existit opportunissimum. Ob maiorem tenuitatem & Capri- no, & Vaccino Asininum lac longe efficacius, & pro egrorum opportunitate valentius creditur. Remedii genus quod adversus morbos ex acri oriundos, ac solidarum partium adstrictione nimia, siccitateque, Hippocrates usque, alique in re Medica præstantissimi viri præ ceteris nostra hac ætate florentissimi Boerhaavius, Hoffmannus, Cyrillus tanti faciunt, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, ab uno lacte sperari posse confidant.

XVIII. *Si austeri, acidi peccent humores, & viscerum imi ventris infarctus &c. tincturam Mart. suc. pomorum, aut aurantior. extr. &c.*) Priusquam Lac exhibeatur, illud enixe curandum est, ut ea vitia tollantur, quæ impedimento esse queunt, quominus a Stomacho rite subigi, & in sanguinis massam per venas lacteas invehiri commode possit, unde acescens in stomacho gravissima mala hypochondriaca progignat. Id præsertim contingit, ubi primæ viæ acidis, aliisque pravis humoribus onustæ sint, ac viscerum imi ventris infarctus adsint. Hinc salubre practicum consilium ea in usum vocare, quæ cum acidis, aliisque peccantes humores absorbendi, tum laxatas solidas partes corroborandi, obstructions, infarctus referandi facultate donantur. Martialia Medicamenta id maxime

præstant. Terreæ enim parte absorbent potentissime, & corrigunt aciditatem omnem humorum, fibras Ventriculi, intestinorum, & adjacentium viscerum membranas constituentes confirmant, ad assueta munia aptas reddunt, unde mucosas quicquillas atteri contingit, infarctus viscerum reserari, & liberum per venas lacteas in sanguinis massam lacti aditum patefieri. Usurpatur Mars vel in forma solida, ut ajunt, vel in liquorem redactus. Si in forma solida exhibeatur, vel in tenuissimum pollicem teritur, vel in rubiginem, seu crocum redigitur. Uterque eximie virtutis est. Inter Martis præparationes magno in pretio, & honore habentur tincturæ, atque illæ præsertim, quæ cum liquore non admodum acido parantur. Cum acido limonum, pomorum, & similium fructuum blandissime tincturæ eliciuntur, quæ ex conveniente vehiculo propinatæ mira præstant; eo quod leniter operentur, in istiusmodi affectionibus, in quibus verendum est, ne plus equo solidæ partes obrigescant, ac turbæ excitentur, ceteris Martis præparationibus anteponuntur tincturæ.

XIX. *Somnus suavi cantillatione, Musicorumque instrumentorum concentu &c.*) Scite admodum prudenterque somnus ab antiquis Poetis appellatur pax, & tranquillitas omnium rerum, nec non quies spirituum. Ita Ovidius:

*Somme quies rerum, placidissime somme-
Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, & pe-
tiora duris
Fessa ministeriis mulces, reparasque la-
bori.*

Et Seneca in Hercule furente

*Tu o domitor
Somne malorum, requies animi,
Pars humanæ vitæ melior.*

Cum igitur quiete spirituum, ac placida tranquillitate opus sit in Mania, nemo non videt omni studio esse procurandum. Huic autem operi apprime faciunt suaves cantillationes, musicorumque instrumentorum concentus. Hisce porro multos gravissimosque morbos & animi, & corporis profligatos fuisse Veterum, & Recentiorum Medicorum observationibus compertum est. Qua de re plura in act. Reg. Scient. Acad. Paris. (3), ut mittam testimonium

Sacra-

Sacrarum litterarum, ex quibus habemus Saulem furore, & infania percitum modulatione citharæ non semel a Davide fuisse placatum; Alexandri ab Alexandr. qui refert Asclepiadem nulla re magis, quam symphonia, & vocis concentu phreneticos curare solitum fuisse; Celsi, qui phreneticorum tristes cogitationes symphonia & vocis concentu discutiendas esse tradit; Roberti Boylei, qui refert quemdam ut inimicitiam ab alio acceptam reponeret, æreum cornu canere jussisse; cum hic federet cum amicis in convivio, audito sono adeo turbatum animo, & corpore fuisse, ut risum in conviviis, & admirationem commoveret, & Homeri, & Plutarchi, qui pestem ex multis Græciæ civitatibus musicis instrumentis fuisse depulsam testantur. Sed quod magis mirari subit certis duntaxat Musicis sonis quosdam morbos profligari. Cujus quidem rei locupletissimum testem habemus Cælium Aurelianum (1) qui ait: *Alii Medici utuntur etiam cantionibus in Maniæ curatione, tibiærum varia modulatione, quarum alteram Phrygiam vocant, quæ sit jucunda, & salutaris iis, qui ex mœstitudine furere noscuntur, aliam gravem, quam Dorianam appellant in iis, qui risu, et puerilibus cachinnis afficiuntur.*

Mitto demorosos a Tarantula, dum motu sensuque privati in terram concidunt, certis modulationibus tibicinum, & aulædorum digitos primum movere leniter, mox pedes, deinde universum corpus, donec expergefacti assurgunt, & choreæ inertes, atque inexpertes, tamquam peritissimi saltatores ad numeros tripudiant, ut si forte soni deficient a rhythmo, aut dissonent, non sine magna ægritudine, & mœrore a chorea desistant. Qua de re V. Boyle, Geoffroi (2), Mead, Baglivus, aliique. Quod sine admiratione haud accipi solet ab iis, qui morbos omnes a sanguinis vitiis repetunt, vix ac ne vix quidem ad solidas partes, maxime nervosum genus respicientes. Cum enim humanum corpus, ut Automa divino artificio constructum sit, nervosæque partes magnam vim habeant ad partes corporis movendas, elaterium, robur ipsarum variandum, nec non ad canalium diametros constringendos, aut rela-

xandos, summam quoque illis inesse efficaciam ad humorum motus, actionesque ab ipsis pendentes multipliciter variandas censendum est. Hinc orti infiniti propemodum morbi, qui a nervis, tamquam a præcipua causa dependent; imo paucissimi sunt morbi, in quibus nervi tandem non afficiantur, aut quorum optima remedia non sunt, quæ nervorum tensionem, & elaterem congrue moderantur. His ita statutis haud difficile, atque insolens explicatu est, cur soni, ac cantillationes ad plurimos, eosque gravissimos morbos curandos plurimum valeant. Cum enim magnam vim habeant Musica instrumenta ad fibras nostri corporis commovendas, nil mirum videri debet perturbatum earum motum ad naturalem rhythmum reduci, languescentem excitari, ac pro variis sonis nunc Dorio, nunc Phrygio, nunc Lydio, modo furorem & iram, modo gravitatem, lenitatemque animi, modo mœrorem, & tristitiam conciliari.

XX. *In hunc finem pediluvia ex Malva, Parietar. Lactuc. etc.*) Ea est inter nervosas partes connexio, ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur. Hinc liquido constat quare a Medicis non raro quibusdam partibus minime infirmis remedia applicentur, ut aliæ distitæ male affectæ levitentur. Ita pediluvia in deliriis instituuntur ex emollientibus, & hypnoticis parata, ut fibris cerebri placida exoptanda tranquillitas, ac somnus concilietur. Laxatis enim harum partium fibris per summum, atque admirabilem consensum, cerebri quoque affici ea ratione contingit, qua opus est ad placidam exoptandam tranquillitatem, ad somnum. Qua de re vid. Bagliv. (3) Vieussenius (4) Hoffman. (5) Stahlius, aliique. Sunt qui hyosciamum in ejusmodi pediluvia recipiunt; verum cum non desint observationes præsertim in Eph. N. C. delirii, furorisque oborti, solius decocti foliorum hyosciami vaporibus, satius duxerim abstinere, ne dum delirium sedare volumus, eidem occasionem præbeamus.

XXI. *Emulsiones pariter sem. quat. frigid. major. &c. cum nitr. puriss. gr. x. camphor. gr. iii. &c.*) Ad effrænes nervorum, ac spirituum motus compescendos præ cæteris omnibus opiata præstant. Hinc Etmulle-

(1) *morb. chron. lib. 1. cap. 3.*

(2) *hist. d. A. Vol. 6.*

(3) *de fibr. motric.*

(4) *nervolog.*

(5) *Dissert. de conf. part.*

rus statim in principio exhibenda esse docet : morbo enim magis protracto minus adjumenti ab opiatibus haberi, additque Lindanum affirmare, quoties somnus conciliari potuerit, feliciter a se Maniacos fuisse curatos, secus propter morositatem parum, aut nihil juvare. Imo cum spiritus sint alio advocati, cum in opiatibus, tum in aliis remediis administrandis necessarium esse consuetum modum excedere, ne eorum vires eludantur. Qua in re si quid sentio, ab opiatibus omnino abstinendum traderem. Quies enim, quæ ex narcoticorum actione spiritibus accedit, torpor est potius in efferatorem motum abiturus, quam placida exoptanda tranquillitas, ut Cl. Cyrillus (1). Ne autem in principio opiata sint administranda facit potissimum ea ratio, quod ante universalia remedia, quæ morbificam materiem corrigant, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia educant, infida sunt, cum interim neque expectandum sit, ne fractæ sint vires, neque consuetus modus in eorum administratione excedendus, ne quem obdormire volumus, ut cum Celso loquar, excitare postea non possimus. Qua de re plura alibi diximus (2). Si igitur nimii motus compescendi sint, & somnus procurandus, iis maxime uti expedit, quæ demulcere habent, emolliere solidas partes, humiditas, atque temperantes particulas in sanguinem invehere, spiritus ramosis partibus irretire potius, quam penitus obstruere. In horum censu veniunt semina frigida majora, aquæ plantarum quæ lacteo, mitique succo, aut nitroso sale abundant, & ex his paratæ emulsionem; in quas si nitrum purissimum, & paulum camphoræ excipias, dici vix potest, quam apte effrænes Maniacorum impetus coerceantur. Ea nimirum est hujusce salis pulcherrima laus, ut cum nimie sanguinis, humorumque effervescentiæ compescendæ, ac temperandæ, tum blanda, mitique vi anodyna nervosis partibus placidam tranquillitatem conciliando opportunissimum existat. Miror cur Medicinæ procures præeunte Sennerti, ac Riverii exemplo hoc simplicissimo medicamento, cæteris posthabitis, ejusmodi morborum curationem non aggrediantur. Si de camphora sermo sit, ejus anodynæ virtutem qui non cognoscit ad effrænes Ma-

niacorum impetus coercendos, medicamentum aptissimum cognoscit plane nullum. Vel in magna dosi illam exhibeas, vel parca, & per epicrasim, mirum nunquam non bono, & emolumento esse posse. Expertus loquor. Feminam quamdam enormibus convulsionibus obnoxiam, vigiliis contumacissimis, ac sæpius furore percitam sola emulsione descripta cum camphoræ gr. iii. quotidie exhibita in pristinum valetudinis statum restitutam deprehendi, cum alia propemodum infinita minus commode responderint. Maniacum etiam quemdam eadem emulsione cum camphoræ ℥ ii. viginti quatuor horarum spatio exhibita post largam sanguinis missionem, ac purgationem helleboro, felicissime sanatum vidisse bona fide testor.

XXII. *Carnium vitulorum, pullorum, & similibus elixarum usus moderatus &c.*) Carnium delicatiorum, & Animalium temperatorum elixarum usum Maniacis interdendum non esse facit potissimum ea ratio, quod inedia ferre minus possunt, ac delirio, vigiliis, cæterisque gravioribus pathematibus exercentur cum tenui victu utantur, licet animo in variarum rerum contemplatione occupato famis stimulum minime persentiant. Quod quidem non aliunde repetendum est, quam ex eo, quod acres, vellicantesque sanguinis, humorumque particule chyli iusta copia non coercitæ facile avolant, nerveas fibrillas pungunt, in vehementiores contractiones agunt, atque propterea agitationem, ac furorem augent. Illud tamen curandum est omni studio, ne debitum modum excedamus, ne sanguini, ac spiritibus nimiam vim addendo efferatioribus postea motibus ansam præbeamus. Quapropter satius est, ut pulmenta potius ex avena, hordeo, cucurbita &c. cum amygdalis liberalius concedantur, quæ vel blando acore, quo donantur, vel oleo miti ac lacteo succo, quo abundant, nimie humorum effervescentiæ, ac fervori temperando, demulcendo, relaxando, emolliendo opportunissima existunt.

XXIII. *Solet pervigilium & citra Maniæ, aliorumque morborum concursus contingere: quomodo autem &c.*) Quamvis pervigilium Maniæ, Melancholiæ symptoma sit maxime insigne, atque in longum tem-

pus

(1) r. 3. conf. 35.

(2) cap. 4. com. in aph. 18.

pus in ejusmodi morbis sine insigni virium debilitate protrahatur, quamvis etiam dolorem capitis, febrem acutam comitetur, aliosque gravissimos morbos, interdum tamen morbus est solitarius, sine alia evidente ægitudine invadens, in nonnullis quidem sine singulari molestia, in aliis vero cum languore, & appetitu prostrato, ut Medicis opus habeant præsiidiis, ne in grave aliquod discrimen adducantur, tabe confecti, ac corporis exsiccatione, ut infra videbimus. Hisce potissimum factum est, ut pervigilii, cujus sermo de Mania agendo incidit, singularem æthiologiam, ac therapejam aggressi simus. Quod eo libentius præstitimus, quod jam somni contra naturam noxas, atque remedia supra expendimus, ita ut brevissima hac tractatione nihil in posterum Medentibus desit, quod ad morborum soporiferorum, & qui a vigilia præternaturali dependent, theoriam spectat. Quæ cum dicimus, etiam me tacente facile omnes intelligunt, pervigilii essentiam, & causas intelligere nulla ratione posse, nisi vigiliæ naturalis essentiam, & causas prius assequamur.

XXIV. *Si organa sensuum internorum, & externorum, motuumque a voluntate pendentium propter moderatam secretionem spirituum &c.*) Vigiliæ naturalis essentiam, & causas facile assequemur, si eam sic describamus, ut a somno rem prorsus diversam contemplandam exhibeamus. Sic vero descripta clarissime apparet, quoties dicimus vigiliam naturalem exoriri cum organa sensuum internorum, externorumque, atque motuum a voluntate pendentium propter moderatam secretionem spirituum in cerebro, ac eorundem derivationem in nervos ad eadem pertinentes, proxime sint disposita ad illos exequendos. Liquido enim constat vigiliam naturalem vel in exercitio sensuum internorum, externorumque, & motuum voluntariorum constitui; quod somni non est, cum sensus interni, & externi, motusque a voluntate pendentes pereant in somno, cæteræ facultates, respiratio scilicet, motus cordis, arteriarum, & viscerum in somno æque, ac in vigilia exerceantur, vel melius in proxima dispositione organorum ad illos exequendos; quandoquidem homo, qui nullis cietur sensibus, qui nullo movetur motu voluntario, qui

memoriam rerum recolit, qui aliquid cogitat, vigilare dicitur, quod sine proxima dispositione organorum fieri nequit, cum etiam in somno vigilet homo, adnotante Cl. Lochio (1), hominem cum dormit aliquid cogitare. Quoniam vero organa proxime disposita esse non possunt ad motum subeundum, nisi debito spirituum influxu tendantur, ac vigorentur, hinc moderatam secretionem spirituum in Cerebro, & eorundem derivationem in nervos ad organa pertinentes subdimus, sine qua secretionem, ac derivationem nunquam homo vigilare diceretur.

Optime se habentibus spiritibus, glandulis, sanguine.) Moderata autem secretio, & derivatio quomodo contingat facile innotescet, si ex doctrina generali secretionum appareat, pluribus ad eandem opus esse, in primis vero, ut spiritus copia non peccent, nec inanitate, deinceps ut glandulæ, in quibus separantur nec nimio tono gaudeant, nec laxitate laborent, aptæque sint ad munus suum rite obeundum, demum ut moderata sit sanguinis mensura, debita consistentia, motus, humiditas, sapor ei sit mediocris, hinc propterea dictum, *optime se habentibus spiritibus, glandulis, sanguine*, quod apprime necessarium fuit animadvertere, cum alterutra ex his conditionibus, aut plerisque simul deficientibus non naturalis vigilia, sed aut somnus, aut pervigilium proficiscatur. Somnus quidem, si spiritus pauperes sint, debiles, infirmi, ut debita copia discerni, & derivari in nervos nequeant: si glandulæ plus æquo laxæ sint, atque propterea eo systaltico motu cieri non valeant, quo opus est ad moderatam secretionem perficiendam: si sanguis plethora peccet vel vera, vel apparente, qua vasa distrahantur, comprimanturque glandulæ, ac spirituum secretio præpediatur. En cur plethorici homines, qui vino, & crapulis indulgent, qui narcotica sanguinem rarefacientia assumunt somnulosi sint. Quid si sanguis plus æquo crassus, viscidus, densusque sit? Vel pauca spirituum copia suppetatur ex istiusmodi sanguinis constitutione, vel non ea celeritate ad glandulas appellit, qua opus est ad liberam secretionem, unde somnus. Si segnius quam par moveatur sanguis, est præterquamquod minima quantitas materiæ proximæ spirituum præ-

(1) In metaphys.

præbetur, accedit præterea glandulas non modo ad secretionem eorundem disponi, sed ita comprimi, ut perfici eadem libere non possit. Quod causæ potissimum est, cur in principio febrium intermittentium, quo sanguis tarde movetur, viscidus, lentusque evadit, somno plerunque corripian- tur egri. Si nimia quoque peccet humidi- tate sanguis, somnus præsto est, vel pauca spirituum materia suppeditata, vel vi glandularum elastica insigniter imminuta, in quem præsertim pueri, senesque excremen- tis abundantes proclives sunt. Si insipidus plusquam decet sit sanguis, & salibus caret blanda titillatione afficientibus nerveas fibras, & glandulas, & minimam spirituum copiam præbet, unde somnus.

XXV. *Hinc pervigilium si propter vitia spirituum, glandularum, sanguinis. &c.*) Quandoquidem a spirituum inopia, & debiliore eorundem crasi, somnum oriri demonstratum est, luce clarius apparet, si eorundem copia insignis in sanguine comperiatur, vel nimis duris, firmis, atque ad fluendum promptis consentent particulis, in cerebro facilius separari atque in nervos influere, sicque organa constanter disposita esse ad sensus internos, externosque, motusque a voluntate pendentes exequendos, unde vigilia præternaturalis, seu pervigilium. Id quod etiam continget, si glandulæ cerebri valido systaltico motu cieantur, celeri, frequenti, vel earundem pori plus æquo patuli sint, & aperti, unde uberior spirituum secretio: si tenuis quoque, fluidus nimis, & solutus sit sanguis, cum & uberiorem præbeat copiam proximæ spirituum materiæ, & eandem nimis promptam efficiat, major, & promptior separatio spirituum subsequetur, atque hinc pervigilium. Quid si sanguis magna velocitate moveatur? Præterquamquod eadem fere, quæ in sanguinis tenuitate, ac solutione contingunt, accedit præterea impetu facto in glandularum ductus, ac poros, nimis patulos, & apertos detineri, eorumque systalticum motum validum fieri, sales solvi, vasa irritari, morderi, atque hinc pervigilium oriri febricitantibus hisce de causis familiare. Si nimia siccitate peccet sanguis, pervigilium præsto est, non aliam ob causam, nisi quod absumpta rorida humiditate, cerebri ductus, atque e-

missaria nimis aperta detinentur, hinc major spirituum copia secernitur, ac derivatur. Si acredine donetur, materiem uberiorem præbere, & secerni constat, per sales vero extimulando systalticos glandularum motus fortiores efficere, validioresque, ut copiosior, & promptior habeatur spirituum secretio, atque hinc organa sensibus internis, atque externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata firme constanterque sint apta ad hos exequendos, in quo pervigilii essentia sita.

XXVI. *His addendæ externæ causæ, cibi potusque nimis acres, & mordaces, cruditas stomachi, inedia &c.*) De proximis pervigilii causis, deque remotis desumptis a vitiis spirituum, glandularum, sanguinis hætenus dictum. Externæ causæ, quibus vitia spirituum, glandularum, aut sanguinis promoveantur explicandæ restant. In harum censu veniunt in primis cibi potusque nimis acres, & mordaces, cujusmodi sunt spirituosæ omnia, quæ partibus volatilibus, & salinis constant, quæ præsertim liberaliter ingesta sanguinem exsolvunt, fundunt, acremque reddunt, unde spiritus majori copia generari contingit, atque per emunctoria a natura comparata separari, extimulatis vero vasis sanguiferis, sanguinis circulationem augeri, sanguinem majore impetu in Cerebrum ferri, poros & ostiola glandularum patula, & aperta detineri; glandularum motum intendi, unde copiosior spirituum separatio, eorundem in partes derivatio, atque hinc pervigilium.

Cruditas quoque stomachi sive acris & nidorosa sit, sive acida, non alia de causa pervigilium inducit, quam nerveas stomachi fibras proritando, convellendoque, unde spasmus, & irritatio per multiplices nervorum ramos, qui per stomachum disseminantur, Cerebro communicata glandulas, & ductus Cerebri ipsius in consensum trahit, ideoque in crebriores, fortioresque contractiones agit, deinceps pravas, vitiosasque sordes in sanguinem invehendo, acredinem ei conciliando, qua glandulæ, & ductus Cerebri extimulantur. Hicce stimulus, ac proritatio quanta sit in inedia colligi potest ex dictis de Apoplexia (1), singulari observatione firmatis, medullares Cerebri fibras per inediam extincti Canis corrosas comparere, viscera animalium, quæ fame per-

eunt

(1) com. 7. de ined.

eunt limpidissima, sanguine ferme vacua, eoque carente gelatinosa illa parte, quæ in aliis, apparet: quibus sane ad credendum vehementer adducti sumus, mortis causam in fluidorum acrimoniam Cerebrum non modo convellentem, sed exedentem plane atque erodentem referendam esse. An hisce de causis pervigilium cum virium lapsu, & somnolentia spiritibus jam exhaustis oriri queat, viderint alii. In cibi abstinentia cubitum eunti nisi hæc omnia contingunt, illud tamen consequitur, ut neque copia sanguinis, neque humiditas rorida augeatur, ob id neque comprimantur glandulæ, atque ea afficiantur ratione, qua opus est ad somnum: hinc illud invaluit, *incenatos non dormire.*

Omnia quæ sensus vehementer percellunt seu voluptatem, seu dolorem ciendo &c.) Quomodo pervigilium cieri queat ab iis, quæ sensus percellunt dolorem inferendo, non ita arduum, atque insolens explicatu videtur, quemadmodum ab iis, quæ sensus percellunt voluptate afficiendo: quandoquidem somnum conciliari etiam in Maniacis docuimus (1) suavi cantillatione, Muscorumque instrumentorum concentu, leniter fluentis aquæ murmure: quibus addunt alii fricationes, motum in cunnis mollibus, curru, rheda, aliaque id genus, quibus corpus mirifice recreatur, atque ea ratione afficitur, qua a partibus ad Cerebrum undulatio quædam excitetur, qua glandulæ ipsius, porique concidant, atque hinc spiritus parcus quam par est secernantur, atque somnus cieatur, ut perbelle demonstravit Physicus magnus, & doctus Gassendus. Recte quidem. Pauca tamen sunt, si hæc excipias, immo ne isthæc quidem, si mediocritatis finibus minime coerceantur, & levitatis, quæ systalticos fibrarum motus non augeant, nervosum sistema haud excutiant, unde spiritus excitentur, ac major fiat eorumdem secretio, atque hinc pervigilium. Somnum nonne conciliari dixeris gaudio consequuti boni, & optimi, & sibi convenientissimi? Mirum autem gaudentes homines, ac mirifice letantes exagitatis spiritibus, ac nerveis fibris excussis, pervigilio eque exerceri, ac qui gravioribus animi affectionibus ira, furore, metu, sollicitudine afficiuntur.

Exercitationes violentæ corporis, aeris æstus insignis &c.) Nemo ignorat exercitatione,

æstuque aeris insigni sanguinem exagitari, fundi, exsolvi, acrimoniam acquirere, tennes, roridasque ejus partes absumi, spiritus demum exhauriri. Tenuitate, solutio neque sanguinis proximam spirituum materiam augeri, aptioremque fieri ad secretionem subeundam, rorida sanguinis humiditate consumpta, atque acrimonia poros, ac ductus glandularum extimulari, patulos, & apertos detineri, atque hinc propterea spirituum perennem, & nunquam intermissam secretionem fieri manifesta res est. En ratio cur etsi spirituum defectus adsit, pervigilium tamen cum virium lapsu, & somnolentia proficiatur.

Extremorum aliarumque inferiorum partium frigus) non alio modo pervigilium gignere, quam sanguinem in Cerebrum cogendo, & poros ac meatus glandularum proritando, ut magis aperti serventur, cum vasis præ frigore constrictis in partes inferiores parcius influat ex hydrostaticis legibus constare liquido potest, quibus statutum est stagnantem aut segniter motum sanguinem in aliqua parte corporis ansam præbere, ut in alias copiosius, & uberius feratur: hinc in principio febrium intermittentium ægri plerunque vigilant, vigilant ii quibus extrema frigent stratis in lecto utcunque mollibus, licet incolumes ob id potissimum, quod sanguis in superiores partes cogitur; ut molestiam a frigore inductam silentio præteream, qua nervorum sistema ita percellitur, ut pori ductusque glandularum patuli, & aperti serventur, atque hinc major fiat spirituum separatio, etiamsi sanguis in superiores partes minime feratur. Quandoque enim sanguis influens magna copia in Cerebrum, & ibi lentescens, vasa sanguifera distendit, glandulas comprimit, & ductus, atque secretionem spirituum prohibet, unde somnus initio febrium intermittentium quæ perniciosæ vocantur, familiaris.

XXVII. *Pervigilium nisi Maniæ effectus sit, in eandem tandem, aut convulsionem desinit, ceterum vires infirmat &c.)* Delirium, & convulsionem fieri a pervigilio docuit jam Hippocrates (2). Rationem reddit Galenus. Cum enim ostendat convulsionem vel ex repletionem, vel ex inanitione fieri cum pervigilium corpus exsiccat, a pervigilio fieri convulsionem ex inanitione manifestum est: Accedit spirituosus san-

guinis partibus consumptis, salinas, crassas, lentas, ac terrestres congregari in cerebro, & sulphur adustum, hinc sanguinem biliosum, vel atrabilem fieri, & ab hoc etiam fonte tamquam rivulum, delirium exoriri. Ceterum vires infirmare pervigilium vel ex eo maxime patet, quod ob perennem, & nunquam intermissam spirituum animalium secretionem vapidi fiunt, ineptique ad partes vigorandas, ac fulciendas, ut fere vinum vetus, cujus odor, & sapor evanuit. Ab hac eadem causa corporis exsiccatio proficiscitur. Cum enim spiritus in pervigilio, continuo atque perenni cursu per nervos influant, succum ipsum nerveum, qui præparatus in sanguine, secretus in cerebro, & diffusus per nervorum sistema partes omnes alit, & nutrit, abripiunt, nec sinunt, ut nervorum tubulis apponatur, & adhæreat: quod efficiunt acridine quoque, quam a sanguinis acrimonia fortiuntur. Quid quod acer ipse sanguis non solum vasa, & fibras carneas implere valeat, & consistentiam, calorem, colorem tribuere, sed quod jam appositum est abripiat, & deleat? En corporis exsiccationem a defectu utriusque nutritionis succi nervei, & sanguinis oriundam, quæ in Mecenate tanta fuit, ut postquam tres annos pervigilio laboraverit tabe confectus fuerit. Quod autem in senibus pervigilium non adeo pertimescendum videatur, quemadmodum in juvenibus, facit potissimum in illis roride humiditatis defectus, qua licet habeant poros patulos, & apertos, spiritus tamen animales minori in copia separantur, & natura vigiles sunt, in istis vero roride humiditatis copia, qua deficiente recessus fit a naturali statu, magni semper faciendus.

XXVIII. *Ubi ex febre acuta, ex ira prægressa, ex pulsus celeritate, frequentia vitium sanguinis in velocitate arguas, diluentia frigida subacidis alterata &c.* Pervigili remedia a causis morbum facientibus desumenda sunt, quas propterea optime nosse oportet, ut rite curatio procedat. Velocitas sanguinis inter has eminet, eaque se satis prodest per causas, ex quibus efficitur: ut fere est febris acuta, qua vehementer aucta cordis, & arteriarum contractione, crebrior ac velocior fit sanguinis circulatio. Iræ quoque, atque alterius similis animi

affectionis est circulationem augere, quam ubi manifesto arguas ex effectibus quibusdam, qui a sanguinis rapidiori cursu se jungi non possunt, ut fere est pulsus celeritas, ac frequentia, ea tibi sunt in usum vocanda, quæ eundem moderantur, inter quæ frigida præstant, & humida, & quæ blanda aciditate donantur, ut sunt suc. limon. berber. & alia recensita. De pediluviorum efficacia satis dictum com. 20. Par fomentorum virtus, ut propterea supervacaneum sit hisce diutius immorari.

XXIX. *Ubi ex bilioso ægri temperamento, ætate juvenili, usu calidiorum ciborum, liquorumque spirituosorum &c.* Cum biliosum temperamentum illud constituatur, in quo calor fervidior est, consistentia sanguinis ad tenuitatem vergit, sulphureæ partes in eo sunt exaltatæ, & copiosæ, spiritus agiliores, subtiliores, acrioresque, solum ipsius cognitio certiore efficere medicum potest, de sanguinis acrimonia, tenuitate. Si bilioso ægri temperamento juvenilis ætas addatur, in qua insignis viget cordis impetus, & inde consequens sanguinis celeritas, exsolutio, si usus calidiorum ciborum, liquorumque spirituosorum sanguinem exsolventium, atque acrem, tenuemque efficientium, præter ætatem, morbum foveat, quid aliud conjiciendum, quam sanguinis tenuitatem, acrimoniam? Tum vero multa sunt opportuna: aquea omnia, ac diluentia supra recensita, quibus addi utiliter solent, quæ constant partibus salinis, terreis, absorbentia dicta, ut cor. Cer. conch. matr. perlar., nec non illa quæ partibus constant mucilaginosi, ut sunt emulsiones ex quatuor seminib. frigid. melon. papaver., quarum efficaciam in pervigilio maniaco jam perpendimus (1).

XXX. *Ubi ex senili ætate, corporis tabe, cutis ariditate vitium in siccitate &c.* Senes cum rorida humiditate destituantur, iis morbis sæpe obnoxii evadunt, quæ a nimia siccitate proficiscuntur: hinc si pervigilium in senectute contingat, de ejusmodi causis semper suspicandum. Si præter senectutem corporis tabes percipiatur, cutis ariditas, non solum ad suspicandum, sed ad vehementer credendum adduci possumus, non aliam morbo occasionem præbere. Quod ubi statutum sit, non alia meliora suppetunt iis, quæ concoctionem facile subeunt, & nutritio

(1) com. 21.

LIB. I. CAP. VI.
tritio rore humectant. Ea fere sunt carnes juniorum animantium, farinosa, lactea, aliaque recensita in victu Maniacorum, in quibus partium siccitas si non tamquam causa, tamquam effectus procul dubio deprehenditur (1).

XXXI. Si ex dolore capitis, graviori febre, animique affectionibus vitium in spiri-

107
tibus &c.) Vid. cap. 10. de dolore capitis. Vid. lib. 4. de febre, cujus effectus est pervigilium. De moralibus praesidiis vide caput de Melancholia aph. 10. & 12.

XXXII. Si a cruditate stomachi oriatur pervigilium, dieta tenuis, diluentia calida &c.) Vid. lib. 4. cap. 2. aphor. 9. 10. 11. & com. ibid.

CAPUT VI.

De Melancholia, amore insano, Catalepsi.

I. **M**elancholia est contentio animi in una cogitatione defixi, interdum cum cognitione, & conscientia, interdum sine cognitione, & conscientia homines dire exercens.

II. Certa quaedam, & constans fibrarum Cerebri inflexio, a qua nequeunt dimoveri potissimam in hoc morbo partem agit.

III. Tali porro inflexioni earundem fibrarum siccitas, atque ariditas ansam praebet.

IV. Siccitati, atque ariditati fibrarum Cerebri adde sanguinem a balsamica, oleosa, tenui, mobili natura in terrestrem, atrum, crassum, inertem ad motum degenerantem.

V. Antecedentes, & procathartice causae sunt temperamentum melancholicum, consuetarum evacuationum, mensium, haemorrhoidum suppressio, viscerum imi ventris, uteri praesertim in feminis affectiones, febres tertianae, quartanae diuturnae, assidua, atque immodica studia, graves animi curae, terror improvisus maxime in pueris, amor ingens feminae in matrem, aut contra maris in feminam.

VI. Si quis in firma, & constanti in aliqua re fixatione detineatur, quam perdius, ac pernox volvat, & ab eadem removeri nequeat, hinc sensim, sensimque languescere corpore, mentis aberratione primum leviori tentari incipiat solitudinem consulto quaerens, & abhorrens ab amicis, & hominum consuetudine, sermones quosdam quasi cum altero habere videatur, qui non cohaereant, & nunc tristes, nunc hilares appareant, quandoque rideat, alias lugeat, interdum cantet, nonnunquam irascatur, & aliquando perpetuo silentio detineatur, noctu vagetur per sepulchreta, per solitudines nesciens quid fugiat, quid velit, Luporum, & Canum more ululet, latret, carnes Animalium laceret, voret, atque ita se habens, quamquam ex intervallis vi-

deatur ad sanitatem mentis redire, brevi tamen eliciatur ab hoc statu, & in delirio iterum constituatur, iudica talem esse Melancholicum.

VII. Primus quasi ad Maniam gradus est Melancholia.

VIII. Hinc curatio iisdem fere remediis peragitur.

IX. Aquae acidulae, nisi morbus a depravato viscerum imi Ventris munere nascatur, aut foveatur, vix, ac ne vix quidem adhibende.

X. Nunquam solus relinquendus eger, conandumque, ut facietorum hominum colloquiis intersit.

XI. Ubi ex pulsu obscuro, contracto, & inconstanti, ad praesentiam, aut nomen amantiae celeri, frequenti, humili, inequali, tremore corporis, pallore simul, & rubore genarum noveris Melancholiam ex amore proficisci, conjunctio procuranda; saepissime tamen difficillima est, interdum impossibilis, quandoque morbo deterior.

XII. Novus quaesitus amor discriminis plenus.

XIII. Peregrinatio minus tuta; nostalgiam enim plerumque gignit.

XIV. Afflictio corporis ob illata verbera, carcerem, dietam ex pane, & aqua saepe desperatos reddit.

XV. Camphorata medicamenta nullius plane virtutis.

XVI. Praecaveri quidem potest insanus amor, curari autem non potest.

XVII. Praestat ergo Mares praesertim a feminarum, quae excellenti pulchritudine sunt, consuetudine, familiaritate, colloquiis amatoriis, lenociniis, atque amatoriis artificiis abstinere, ne in hunc truculentissimum morbum labantur.

(1) com. in aph. 22.

XVIII. Ubi a vitio hypochondriorum dependeat Melancholia, curatio eadem, quæ in affectione hypochondriaca instituenda.

XIX. In una cogitatione defixi sunt & qui Ecstasi corripuntur, cum sensus tamen privatione, & motus, non valente parte illa Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum propter validiorem suscipere debiliorem motum a rebus sensibilibus organis sensuum impressum, & feriente voluntate dirigendi spiritus ad partes.

XX. In quo potissimum Ecstasis a Catalepsi differentia constituta, in qua prædicta pars cerebri motum a rebus sensibilibus organis impressum recipere nequit, quia motu omnino caret, nulliusque est capax.

XXI. Hinc ut in ecstasi solus motus validior propter contemplationem, in Catalepsi fibrarum siccitas, atque ariditas major quam in Melancholia, earumdem compressio a sanguinis plethora vera, apparente, a sanguine crasso, viscido, lento vasa distendente ea ratione, qua spirituum motus non intercipiatur potissimam partem agit.

XXII. Graviores curæ, profundioresque meditationes, studia intensa, tristitiæ summæ, diurnæ febres, temperamentum melancholicum, adustum siccumque corpus causæ sunt remotiores, & antecedentes.

XXIII. Rarus quidem morbus Catalepsis, at sensus motusque privatione, apertorum oculorum immobilitate, per majorem minoremque impulsu incessu, membrorum flexione, quam illis dederis fixa, & stabili, tum omnimoda interdum immobilitate, rigiditate, quasque congelatione superstitie pulsu quasi naturali, respiratione rara, interdum magna.

XXIV. Curatio difficillima. In insultu tamen, ubi æger plethoricus, juvenis, robustus, sanguis detrahendus ex brachio, pede, hæmorrhoidalibus vasis, ex nasi venis, ex jugulo: si vero senex, debilis, laxiori habitu donatus, cucurbitule sicce, intorsiones digitorum, pilorum avulsiones, odoramenta, sternutatoria, vesicantia, omnia quæ in apoplexiæ paroxysmo.

XXV. Si vero adusti strigosique temperamenti, frictiones lenes, fomenta emollientia ventri, semicupia, balnea tepida, omnia quæ in Mania ab acri oriunda (1).

CAPUT VI.

De Melancholia, Amore insano, Catalepsi.

I. **M**elancholia est contentio animi in una cogitatione defixi &c. (Uti Mania delirium cum furore, & audacia, sic melancholia cum timore, & mœstitia communiter solet definiri. Ita Hippocrates (2): Si timor, & mœstitia longo tempore perseverent, judica talem esse melancholicum. Quam quidem definitionem, cum aliis ea primo cognita est, non parum fatentur placuisse, sive quod revera habeat cur placere debeat, sive quod idem ipsi olim conjecissent. Rem insigni perspicuitate, ac subtilitate pro more ad trutinam revocans Bellinus, cum animadvertisset multos dari melancholicos, vel certa tempora in Melancholia, in quibus per ejusdem morbi vim excitantur risus, lætitia, cantus, securitas, mirum, ait, est quantum se torqueant, ut positam definitionem retineant, & cum ipsa has contrarias affectiones concilient. Hæc potissimum effecerunt, ut Aretæi definitionem libentius amplecteretur, qui Melancholiam dicit Angorem animi in una cogitatione defixi, atque inherens absque febre, & furore a phantasmate melancholico ortum. Quod enim invaluit hujusce morbi maxime proprium esse, ut æger falsa alicujus opinionis specie illudatur, quam tamen suo malo veram credit, apte in definitione Aretæi exponi putat per verba, in una cogitatione defixi, atque inherens; verum illud reprehendendum ipsi videtur, quod Melancholia dicatur Angor animi. Cum enim angor sit quid triste, & graviter, seu quodam veluti dolore afficiens animum, id omnibus Melancholicorum affectionibus minime convenire existimat, qui non semel rident, cantant, & alia edunt lætitiæ, & hilaritatis signa. Aliam igitur ipse excogitavit, quæ cum omnibus Melancholicorum affectionibus conveniat, cæteris anteponendam esse sibi in animum jure induxit. Bellini definitio fere est, quam trado: Delirium sine febre, quo delirans imaginatur de re aliqua singulari, vel paucis aliquot, tamquam verum id, quod est falsum, & tristis est, aut letus, timens, aut securus, prout imaginatio illa

(1) cap. 5. aph. 14. (2) 6. aph. 23.

illa conjuncta est cum speciebus tristitiæ, letitiæ, timoris, securitatis. Quæ quidem est cum per se satis clara, tum propter illorum famam, qui eamdem defendunt. Non is sum, qui multum laudis Bellino detrahendum esse contendam, qui Melancholiæ definitionem plus æquo longam tradidit, cum paucioribus ea comprehendere potuisset; haud enim ignoro, quam varius illorum sermo futurus sit, qui ubi vera, aut quæ ad veritatem propius accedunt attigerint, brevitatis studiosos summopere damnant, atque in scribendo minime servandum esse illorum morem, quos in Paradoxis irridet Helmontius, nempe, *ut sit, in quo singulis placeant*, pugnacissime sustinent. Cum tamen Bellinus fateatur Aretæi definitionem per verba, *in una cogitatione defixi, atque inherenti*, quadrare egregie in communem Medicorum opinionem, quibus vehementer persuasum est Melancholiam in eo præcipue sitam esse, quod æger falsa alicujus opinionis specie illuditur, quam tamen suo malo veram credit, si per *Angorem animi*, quod loco generis est in tradita Aretæi definitione, intelligamus animi contentionem ad aliquam rem, in cujus propterea cogitatione defixus sit, non vero quid triste, & graviter, seu quodam veluti dolore afficiens animum, nihil sane est, cur Aretæi definitio placere omnino non debeat. Quamvis nimirum pulchre concinnata sint, quæ a plerisque magnis, & doctis auctoribus sunt edita, nihilominus tamen nonnulla interdum adjungere licet, nonnulla interdum mutare. Hinc sane studio multorum voluntas non defuit, in eoque maxime quorundam interpretum solertia eluxit.

Interdum cum cognitione, & conscientia &c.) Celebris est divisio inter Melancholiam, quæ communiter cum delirio, seu delirium Melancholicum dicitur, & Melancholiam sine delirio, quæ alias perturbatio mentis vocatur. Qui Melancholia sine delirio tenentur, in fixa quidem, & constanti cogitatione sunt defixi, ejus tamen conscii sunt, eique quoad vires resistunt. Novi Mulierem quandam, quæ sæpissime excitabatur ad sese trajiciendum in puteum angulum suæ domus occupantem, mentis tamen recte compos huic cogitationi valde reluctabatur, cavebatque diligentissime, ne

angulum domus adiret, valde timens, ne periculo facto cogitationi reluctari amplius non posset, atque experimentum per mortem ageret. Talis erat Mulier illa apud Platerum, quæ ad infantem interficiendum impellebatur, quamquam mens adhuc, & ratio integra eamdem redarguebat, quo propterea factum, ut infantis neci reluctaretur. Qui delirio Melancholico, seu Melancholia cum delirio corripiuntur, non solum in una cogitatione sunt defixi, sed ejus præterea inscii sunt, atque modo ad mœrorem, timoremque, modo ad lætitiā, ac securitatem excitantur. Hinc alii Deum se esse indicaverunt, alii stipula ferentes se Mundi centrum sustinere sunt arbitrati, alii vagientes ut infantes sustentantis manum sunt deprecati, quidam se in vitrea vasa conversos crediderunt, aliorumque viciniam, & contactum timuerunt, alii in anatem, & sine aquis vivere non posse, alii desperati vitam sibi eripuerunt. Quarum rerum historias vid. in Kircherō (1), in Wepffero (2), in eph. N. C. (3), aliisque Auctoribus practicis. Ex quibus liquet egros firmam, & constantem fixationem torquere, cujus conscii haudquaquam sunt, ac propterea eidem blandiuntur. Vel autem cognitio, & conscientia adsit in Melancholicis, vel non, animum in fixa, & constanti cogitatione defixum esse tam certum est, quam quod certissimum.

II. *Certa quedam, & constans fibrarum Cerebri inflexio, a qua nequeunt dimoveri, potissimam &c.*) Quæ fixæ hujusce cogitationis causa, ac fomes sunt, ea Melancholiæ causæ erunt censenda. Quod attinet ad causam proximam, & conjunctam hæc statim innotescet, modo ea in memoriam revocemus, quæ alibi dicta sunt, nostræ videlicet mentis cogitationibus certas in fibris cerebri motiones, certasque ipsarum flexiones respondere, & vicissim certis motibus, & flexionibus fibrarum Cerebri certas quoque in mente cogitationes excitari. Si ii motus inordinati sint, si ad ea, quæ obijciuntur non sint accommodati, ac demum anima regere pro sui voluntate, & moderari non valeat, inordinatas, confusas, & sine ulla lege cogitationum species animæ obversari, ac delirare Animal (4). Quid ergo si talis sit fibrarum Cerebri inflexio

(1) tract. de pest. (2) tract. de cicut. aquat. (3) an. 4. & 5. decur. 1. obs. 124. & an. 9. & 10. decur. 3. & an. 7. ejusd. decur. (4) Vid. cap. 4. com. in aph. 2.

flexio, ut suscipere nequeat alios motus a rebus sensibilibus organis impressos? Firmam nimirum in ea idea, ac cogitatione fixationem oriri debere, quæ animæ obversabatur eo ipso momento, quo occasione inflexionis jam dictæ fibrarum Cerebri excitata est, tandiu duratura, quandiu fibræ in suscepta inflexione persistant, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

III. *Tali porro inflexioni, earumdem fibrarum siccitas, atque ariditas &c.* Ut a spiritibus per nervos fluentibus varie flectantur, tendanturque nerveæ cerebri fibrille, variæque, ordinate tamen cogitationum species animæ obversentur, necesse est ut in perfectissimo toni statu, quem Eutoniam appellant, medium inter laxitatem, & adstrictionem, sint constitutæ; hinc fit ut vel occasione exteriorum motionum ab exterioribus objectis inductarum, vel aliarum causarum in corpore nostro latentium, modo nervos, spiritus, & Cerebrum eodem modo afficiant, quo ab exterioribus objectis afficiuntur, certæ motiones excitentur, quas certæ in anima ideæ, ac perceptiones quædam peculiare sequuntur pro motionum illarum diversitate diversæ. Ad varias autem motiones impares sunt fibræ, quæ aridæ, & siccæ sunt, unde spiritus a quibus illæ in alios motus, tremoresque concitari, adeoque inflecti deberent, minus agiles sunt, & expediti; hinc priorem retinent inflexionem, in eoque statu tandiu perennant, quandiu molles evadant. En mentis ad certas, easdemque semper ideas proclivitatem.

IV. *Siccitati, atque ariditati fibrarum Cerebri adde sanguinem a balsamica, oleosa &c.* Cum Veteres Medici in ea essent opinione, ut crederent sanguinem ex quatuor humoribus coalescere, sanguine videlicet proprie dicto, bile, melancholia, & pituita, atque unicuique suum esse temperamentum, sanguini videlicet, quæ juxta eosdem est rubicundior sanguinis pars, calidum, & humidum; bili, quæ tenuior, calidum, & siccum; melancholiæ, quæ nigricantior, & terrestior, frigidum, & siccum; pituitæ tandem, quæ albidior, crudiorque sanguinis portio est, frigidum, & humidum, existimarunt alterutro ex his

ceteris præpollente multos, eosque gravissimos morbos exoriri. Ita Veteres Medici una cum Galeno (1) melancholiam ad humorem melancholicum Cerebri substantiam occupantem referebant, qui sua nigredine, & obscuritate (non secus ac externæ tenebræ) pavorem simul, & mæstitiam incuteret. Hos alii deinceps Medici præ ceteris Sennertus (2) adeo sequutus est, ut qui aliter cum Averroë sentirent, garrire, & somnia narrare viderentur. Quæ sententia postea per se omnino corrui, cum præstantissimorum in re medica virorum observationibus, atque experimentis compertum est inanem esse prorsus, ac nullius plane momenti rationem, qua ex colorum varietatibus, quæ in sanguine e vasis extracto, quatuor in eodem humores contineri Veteres deducebant: siquidem pro diversa earumdem sanguinis partium dispositione, & situ diversos illos colores oriri, quorum alterum sanguinem, alium bilem, alium Melancholiam &c. indicare existimabant, manifestum est. Non hic singulas numerando percenseam, aut dicendo explicem causas, quæ, rejecto quaternario humorum numero, Melancholiæ assignatæ fuerunt a magnis, doctisque Auctoribus. Illud solum animadvertendum est plerosque, qui proximam, veram, ac genuinam Melancholiæ causam assignare sunt opinati, vix ac ne vix quidem eandem attigisse. In hunc errorem incidisse ambigendum non est Willisium, qui causam Melancholiæ a spiritibus Animalibus repetit, atque existimat eosdem acidam conditionem nactos ita se habere, sicuti effluvia e liquoribus stillatitiis acidis, nempe aceti, vitrioli, & similibus decidentia, quorum est perpetuo moveri, haud longe pergere, & novos poros in corporibus producere, seque in illos insinuare; non secus ac Melancholicis contingit, qui semper cogitabundi sunt, res tamen paucissimas comprehendunt, atque de ipsis rationes perperam depromunt. Præterquam enim quod spiritus animales proxime vix, ac ne vix quidem agere ad firmam, & constantem in aliqua re fixationem ex superius dictis manifestum est, accedit præterea spiritus animales nostri corporis cum spirituosissimis liquoribus arte chymica paratis comparari nulla ratione posse, cum eorundem

(1) 3. de loc. affect. 7. & 2. de symptom. caus. 2. cap. 4. & lib. 1. pract. p. 2. c. 8.

(2) Inst. medic. lib. 2. p. 3. sect. pro-

proprietates eæ sint, ut in homine vivo in nervorum tubulis contineri nequeant, vel si contineantur, sensuum omnium, motuumque privationem oriri necessum sit, ut præclare ostendit Cl. Pitcarnius (1). Si de remotis causis sermo sit, ad veritatem propius accedere visi sunt Veteres Medici, qui humorem melancholicum accusarunt. Quamvis enim distinctio sanguinis in sanguinem proprie dictum, in bilem, melancholiam juxta Veterum sententiam recipienda non sit, nihil est tamen, cur omnino rejiciatur: siquidem docemur experientia non raro in toto sanguine mobilioribus, oleosis, ac balsamicis partibus dissipatis, terrestres, salinas, fixiores particulas, & ad motum minus aptas relinqui arcte simul unitas, unde sanguis ater, crassus, terrestris evadit. Quid est cur succi melancholici, seu atrabilarii nomine non insigniantur? Quod si ita, res habeat se ecquis Veterum defensores continere poterit, quin altiori voce Recentiores redarguant, ceu qui novitatis amore illecti nominum potius quam rerum studiosi fuerunt? Oleosis, balsamicis, subtilibus, tenuibusque dissipatis particulis, fieri minus vix potest, quin solidæ ipsæ partes obrigescant, densæ fiant, exsiccentur. Hinc est fibrarum Cerebri ariditati, ac siccitati sanguinem terrestrem, atrum, crassum, inertem ad motum, seu quod eodem recidit, melancholicum accedere.

V. *Antecedentes, & procathartice causæ sunt temperamentum Melancholicum.*) Temperamentum Melancholicum illis inesse censendum est juxta illorum opinionem, qui temperamenta in mutua solidorum, & fluidorum habitudine, exclusa quatuor Veterum Medicorum qualitatuum exsuperantia, consistere arbitrati sunt, in quibus fibræ duræ, crassæ, ac densæ sunt, sanguinis, & humorum motus lentus, & segnis, crassitudo autem insignis, terrestres, salinæ, atque fixiores particulæ excedunt, spiritus minus agiles, & expediti, unde tarditatem in omnibus functionibus, & difficultatem oriri contingit, assiduam meditationem, & gravitatem. Ejusmodi porro temperamentum ad melancholiam disponere perspicuum est. Fit enim ut fibræ Cerebri quacumque levi de causa adeo arescant, ut quam semel susceperint inflexionem in ea-

dem perennent, hinc Melancholia.

Consuetarum evacuationum mensium, hæmorrhoidum suppressio.) Cæterum quacumque vel fibras Cerebri, vel sanguinem ea ratione afficere valent, ut illæ exsiccentur, hic terrestribus salinis, fixioribusque particulis oneretur, ad Melancholiam agere perspicuum est. Huc spectat suppressio mensium, aut hæmorrhoidum, quo fit, ut sanguinis motus majorem in modum retardetur, excretiones omnes, secretionisque humorum mire turbentur, universa sanguinis massa incongruarum particularum admixtione coinquinetur, unde a balsamica, blanda, mitique natura in atrum, crassum, terrestrem, melancholicum si liber humorem degeneret.

Viscerum imi ventris, uteri præsertim in feminis affectiones.) Veteres Medici principem in Melancholia locum habere existimabant Lienem, atros, tartareos, melancholicos, atque atrabilarios succos generantem. Quæ tamen sententia ex se corrumpit post inventam sanguinis circulationem, qua compertum est tali munere fungi nullo modo posse, licet verus, ac genuinus ejusdem usus nondum cognitus probe sit Medicis, atque perspectus, cum nullus adhuc excretorius ductus Anatomicorum solertiæ innotuerit. Lien igitur vel nullam, vel si aliquam partem agit, cætera quoque viscera imi ventris, Hepar scilicet, Pancreas, Mesenterium, Ventriculus, Intestina, aliaque viscera chylo perficiendo dicata simul sunt accusanda. Ubi enim horum functiones pervertantur, chylicationis opus labefactari necessum est, chylum crudum, acidum generari, qui in sanguinis massam propulsus eandem conspurcat, ad fluendum minus aptam reddit, unde ater, crassus, melancholicus evadit. Quid quod ab acrioribus succis in primis viis cumulatis, congestisque in nervorum extremitates si spasmi inducantur, qui ad Cerebrum per nervorum ductum propagati ejusdem fibras in firma & constanti inflexione detineant? Quotiescumque Melancholia a tali causa originem mutuatur, Melancholia hypochondriaca appellatur, omnium frequentissima. Idem plane dictum velim de incongruis succis in utero secretis, qui nerveas ejusdem fibrillas certa quadam ratione velliant, atque irritant: tremores enim abhinc pro-

(1) *Elem. ph. math. lib. 2. Cap. 6.*

prodeuntes ad Cerebrum perducti, ejusdem fibras in peculiari quadam inflexione detinent, quæ rei cuiuspiam imaginem animo representat. Si inflexio ea sit, ut impressio, sive idea venerea animæ representetur, oritur Melancholia cum insatiabili coeundi desiderio, quæ furoris uterini nomine venit. Ad hujusce rei statum melius intelligendum nonnulla de insomniorum natura explicanda sunt. Somnia igitur tunc fieri dicimus, cum nerveæ Cerebri fibrillæ in varios motus aguntur, quorum motuum occasione animæ idea objecti alias percepti representatur: talis enim motio suscitatur, qualis suscitata fuit cum tale objectum anima percepit, & talis, qualis suscitaretur, si præsens esset objectum. Quoniam vero motus fibrarum Cerebri inordinati, & irregulares sunt, non solum suscitantur falsæ objectorum ideæ, verum etiam falsa judicia. Si spiritus majori copia collecti viam sibi in nervos denuo sternant, & in organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata libere excurrant, & in eos tremores nervi agantur, qui motiones suscitatas jam somni tempore excedant, deleantque, insomnium solvi manifestum est. Si fibrillæ in iis motionibus, tremoribusque perennarent, nec ab impressione objectorum deleri possent, non insomnii, sed veri delirii nomen sibi jure merito vindicaret: maniacy quidem, si effrænes essent, inconcinni, inordinati; melancholici autem, si quam inflexionem suscepissent fibræ, in ea diutius persisterent; unde firma, ac constans fixatio. Modo hæc varias irregulares motiones, tremoresque, vel firmam, ac constantem fibrillarum inflexionem excitari sæpenumero a causa, ut ajunt, materiali nervorum extremitates afficiente perbelle evincit egregia paritas, quam desumit Etmullerus a pollutione virorum nocturna involuntaria. Sicuti enim in viris præ feminis turgentia, aut acrimonia talis in partibus genitalibus vellicatio, ac titillatio, ac talis nervearum fibrillarum motus exoritur, ut exinde excitetur insomnium exerciti actus venerei; pari modo cum insomnia dormientium sint deliria vigilantium, si a succis in utero existentibus, vel ab eodem separatis nervorum extremitates, qui per genitalia, ac pudenda mulierum mire disseminantur, cer-

ta quadam ratione vellicentur, commoveanturque, tremoresque abhinc prodeuntes ad Cerebrum per nervorum ductum propagentur, qui nerveas ejusdem fibrillas in peculiari quadam inflexione detineant, vel veneris, vel alterius rei imaginem animæ obversari tandiu debere, quamdiu eandem inflexionem conservent, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Quamquam ne uterus quidem diu affici potest, quin pravi, atque incongrui succi in sanguinem deriventur, ejusque motum, ac crasim pervertant, unde Melancholia ex totius corporis intemperie exoriatur.

Febres tertianæ, quartanæ diuturnæ, assidua, atque immodica studia.) Melancholicam hanc intemperiem, nec non fibrarum corporis siccitatem, ariditatemque valent progignere febres diuturnæ, præsertim vero tertianæ, ac quartanæ, quæ plerunque ab humoribus visciditate, crassitie, & lentore peccantibus e primis viis in sanguinem injectis exoriuntur, unde universam sanguinis massam mobilioribus dissipatis particulis figi, ac cogi contingit, & corpus exsicari. Aptè cadit in hunc locum Ballonii illa observatio, quam narrat (1) de juvene, qui post febrem diuturnam in delirium incidit, & catalepsim. Aperto cadavere Cerebrum, ejusque membranas siccissimas, arefactas, ac rigentes se deprehendisse testatus est.

De assiduis, atque immodicis studiis hæc paucis habeto. Quotiescumque animus in alicujus rei vehementi contemplatione defixus est, objectorum variorum actione minime distracti, sed certis semper, iisque assiduis, & validis mentis cogitationibus addicti spiritus animales certas sibi vias sternunt, itaque, ac reditu adeo patulas efficiunt, ut non secus ac fera per silvam promptissime easdem remetiri valeant, facilioremque perpetuo, & expeditiorem sibi aditum patefaciant, quam ut alias moliantur. Fit propterea, ut nerveæ cerebri fibrillæ certa quadam ratione inflexæ in eadem inflexione diu persistant, ac facultatem sese restituendi, aliosque tremores a rebus sensibilibus organis impressos suscipiendi amittant. En mentis ad certas, easdemque semper ideas proclivitatem.

Terror improvisus maxime in pueris.)

Quod

Quod si terrore improvise afficiantur pueri, qui tenello cerebro donantur præ adultis, fibræ ejusdem eam inflexionem suscipiunt, a qua difficillimum est removeri posse, eo quod anima exhorrescens spiritus tanta vi, atque impetu dirigit ad eas partes, quæ ad fugam sunt opportunæ, ut tenuissimis nerveis filamentis Cerebri vitium imprimant, quæ propterea facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amittunt, unde perpetuo rei horrendæ species animæ repræsentetur.

Quamquam animus in una cogitatione defixus diutina inherere nequit, quin magna mobiliorum, subtiliorumque sanguinis partium jactura fiat, solidæ partes debito spirituum influxu destituantur, ac majorem in modum flaccescant, relaxenturque, unde liquidorum secretiones, excretionisque perturbari contingit, terrestres, fixioresque particulas exaltari, sanguinem atrum, crassum, terrestrem reddi, verbo dixerim Melancholiam ex universi corporis intemperie exoriri.

Amor ingens.) Amor desiderium possessionis, & unionis rei amatae communiter solet definiri. Quomodo concilietur, & qua ratione Melancholiam inducat paucis est ostendendum. Quotiescumque imago, aut forma maris, aut feminæ ope reflexi, refractique luminis in spectantis retina imprimitur, hæc in nervea filamenta nervos opticos constituentia peculiarem tremorem inducit, qui cerebro propagatus, & ejusdem fibras certa quadam ratione concutiens efficit, ut percipiendi facultas formam eandem, & imaginem exprimat, & intueatur. Quæ quoniam propter sympathiam quamdam, consensumque naturæ, ob quam deformitates ipsæ, & corporis vitia in deliciis sunt, grata, & jucunda est, intueri eandem præsentem archetypo amat, eo autem absente sibi repræsentare, & contemplari. Quod tunc contingit, cum nerveæ Cerebri fibrillæ in tremorem aguntur illi persimilem, in quem eodem præsentem archetypo agebantur. Illud enim a Sapientissimo Conditore sancitum est, ut non solum occasione exteriorum motionum ab exterioribus objectis inductarum incitari possint motiones peculiares in Cerebro, earumque comites ideæ, sed etiam ab aliis causis in

corpore nostro latentibus, modo nervos, ac cerebrum eodem modo afficiant, quo ab exterioribus objectis afficerentur. Immo idea sine exterioris objecti præsentia ita vivida quandoque est, & conjuncta simul cum memoria similis ideæ occasione alicujus exterioris objecti alias excitatae, ut ad credendum vehementer adducamur, causam hujusce ideæ a causa in corpore nostro latente extra nos sitam esse. Ex repetita contemplatione nerveæ cerebri fibrillæ eam inflexionem suscipiunt, per quam idea distincta, clara, vivida ejusdem imaginis diu menti præsens obversatur. Hanc sequitur opinio summi, ac sibi convenientissimi boni, hinc desiderium unionis, seu possessionis rei amatae, hinc amor. Quam apte cadit in hunc locum, quod cecinit Ovidius! *Oculi sunt in amore duces.* Cui assentiri præclare visus est Cl. Bembus (nelle stanze) inquit:

*Chi non sa come amor soglia predarne,
O pur di non amar seco propose,
Fermi ne' bei vostr'occhi un solo sguardo,
E fugga poi se può veloce, o tardo.*

Ex quibus liquet formam, & imaginem maris, aut feminæ ope reflexi, refractique luminis principem in amore obtinere locum. Qui quoniam sæpe sæpius adeo vehemens est, ut homines qui eodem capti sunt, nil nisi de re amata cogitare possint, atque ab eadem removeri nulla ratione queant (quod tunc contingit, cum nerveæ Cerebri fibrillæ ea ratione inflexæ, qua idea clara, & distincta rei amatae animæ obversatur, facultatem sese restituendi, aliosque tremores suscipiendi amiserint) Melancholicum delirium exoritur. Id quod manifestum reddunt mœrores, tristitiæ, lacrymationes, suspiria, taciturnitas, furor, desperatio, modo vero lætitiæ, risus species, aliaque ejusmodi, quæ passim in iis, qui amore tenentur observari solent, prout modo timent, modo sperant de re amata, aut aliquid imaginantur, tamquam certum mutæ benevolentie argumentum. Harum rerum historię legi possunt apud Forestum (1), Bartholinum (2), Valeriolam (3), aliosque. Quamquam lætitiæ, risus species raro menti obversari possunt, cum eam dire exercent Zelotypia, de qua egregie Torquatus Tassus (4):

Oh

Tom. I.

(1) lib. 10. obs. 20. & 30.

(2) cent. 2. hist. 69.

(3) lib. 2. obser. 7.

(4) Gerusal. lib.

Oh di tema, oh d' amor figlia crudele!
Et Terminus (1):

In dubbio del mio stato or ardo, or tremo

Tra fiamme, e geli.

Tristes affectiones, quæ ab hoc fonte proficiscuntur egregie describere poetæ clarissimi. Desperationem quidem Cl. Preti (2):

Prendo a solcar un Pelago crudele,

E senz' aura di speme apro le vele.

Ch' omai tant' oltre il mio desir m' ha spinto

Per questo Mar d' amor vasto, e fallace,

Che più non credo di veder la riva.

Ma poichè d' ogni speme amor mi priva,

Deb il viver mio sia con la speme estinto.

Delirium, furoremque Virgilius de Didone loquens:

Uritur infelix Dido, totaque vagatur

Urbe furens.

Quid non tulit in hanc sententiam Cl. Paluzzius? (3)

Onde il mio Cuor con tal nemiche tempre

Forma del proprio nido un vero inferno,

Ove convien, ch' egli arda, e pianga sempre.

Quid non Marinus? (4)

Un inferno son io

Ricetto sol delle tue furie, amore.

Non ha strazio, o tormento

Ombra là giù nelle tartaree arene

Eguale a quelle pene,

Ch' io nell' anima sento,

Grave duol, grave ardore,

E con tenebre eterne eterno orrore.

Quid non tandem Plautus sub persona Alcesimarchi Adolescentis?

Jactor, crucior, agitor, stimulator, versor in amoris rota miser:

Exanimor, feror, differor, distrahor, deripior; ita nullam mentem

Animi habeo. ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Ita mihi omnia ingenia sunt. Quod lubet jam id continuo.

Ita me amor lassum animi ludificat, fugat, agit, appetit,

Raptat, retinet, lactat, largitur: quod dat, non dat: deludit:

Modo quod suasit, dissuadet: quod dissuasit, id ostentat &c.

Quid plura? Scire sufficiat amorem homines aggredi

Con arco in mano, e con saette a' fianchi, ut perbelle Petrarcha.

Vix autem animus hisce affectionibus vexari diutius potest, quin magna fiat spirituosarum partium jactura, solidarum partium tonus pervertatur, excretiones omnes, secretionisque humorum perturbentur, in sanguine inquinamenta, recrementa que congerantur; ac demum Melancholia a totius vitio, ut de immodicis studiis ceterisque animi curis dictum est, alique gravissimi morbi subsequantur. Cujusce rei locupletissimos testes habemus D. Gregorium (5), Valerium Maximum (6) & Plutarchum in Demet.

VI. Si quis in firma, & constanti in aliqua re fixatione detineatur, quam &c.) Illud maxime proprium esse deliriis omnibus Melancholicis, ut animus in aliqua certa, & constanti cogitatione sit defixus, supra ostendimus. Hinc est cur Melancholici certo modo ratiocinentur, certa judicia ferant, his, aut illis affectionibus moveantur, & certa quedam loquantur, & agant. Quod monere volui, ut adolescentibus peripicuum fieret, cur certa quedam Symptomata, quæ inter se non coherent, in Melancholia observentur. Juxta enim rei speciem, quæ menti assidue obversatur, Melancholici modo rem unam aspiciunt, modo aliam, nunc ad securitatem fugiunt, nunc ad mestitiam lugent, nunc ob ridiculam imaginationem rident, modo ad levandum animum cantant, modo ob fixam cogitationem perpetuo silentio detinentur &c.

Noctu vagetur per sepulchreta, per solitudines &c. luporum, & canum more ululet &c.) Pro symptomatum diversitate, quæ Melancholiam solent comitari, diversis nominibus solet ea a Medicis insigniri. Est quedam species Melancholiæ, in qua homines nequeunt ne per horam quidem quiescere, sed huc illuc, noctu præsertim, vagari coguntur per sepulchreta, per solitudines &c. Ob id potissimum errabunda latinis, Arabibus Kutubuth audit, quo nomine ipsis est Animal, quod per superficiem aquarum stagnantium huc illuc continue cursitat. Est alia

(1) Nelle rime sciolte.

(2) Nelle rime.

(3) Nelle rime.

(4) Nella lira p. 2.

(5) lib. 4. Moral. cap. 20. & lib. 3. Dialog. c. 24.

(6) lib. 5. cap. 7.

alia etiam in qua homines in Canes, & Lupos se conversos putant, illorumque mores induunt, efficiuntque ea omnia, quæ Luporum, & Canum naturam referunt. Quotiescumque in Lupos se conversos putant Melancholici, Lycantropia laborare dicuntur, a verbo græco ΛΥΚΟΣ Lupus, & Τροπή conversio, quam Melancholiæ speciem descriptam legimus apud Oribasium. Istorum autem Melancholicorum est foras noctu vagari, lupos quodammodo emulari, circa defunctorum monumenta ad instar Demoniaci Evangelici plerunque versari (1). Cynantropia audit e contra, cum Melancholici canum mores induunt a verbo græco κυνός Canis, & pariter Τροπή conversio. Illam per solam opinionem firmam, qua se existimant homines factos esse Lupos, hanc etiam per morsum Canis rabidi fieri passim tradunt Scriptores. Plerique tamen opinionem, qua se factos esse canes putant rejiciunt. De horrendo hoc morbo cap. sequent. dicemus.

VII. *Primus quasi ad Maniam gradus est Melancholia.*) Melancholiam a Mania gradu differre docuere Veteres Medici. Sic Trallianus (2) nihil aliud esse, quam Melancholiam ad majorem gradum redactam tradidit, unde ex uno in alterum facillimus transitus. Aretæus ipse, qui accuratissime horum morborum historiam descripsit (3), Melancholiam Maniæ initium, & originem esse ostendit. Et sane cum temporis progressu, ætatis mutatione, erratis in sex rebus non naturalibus non paucæ accedant in universo corpore mutationes, nil mirum, si spiritus animales, qui certas, easdemque semper vias remetientes, fibræque Cerebri in certa quadam inflexione detinentes Melancholicum delirium excitabant, mox cæco impetu hac illac ruentes variè, & inordinate Cerebri filamenta nervea concutientes Maniacum, & cum furore conjunctum excitent.

VIII. *Hinc curatio &c.* (V. Cap. 5. aph. 10. 11. 12. 13. 14. 15. &c.)

IX. *Aquæ acidulæ, nisi morbus a depravato viscerum imi ventris munere nascatur &c.*) Utrum aquæ acidulæ in capitis affectionibus conveniant questio est. Alii quidem earumdem usum miris laudibus extollunt, ceu il-

lud remedii genus, quod sales acidos, & fixos tersam, perspicuamque cerebri substantiam obnubilantes corrigere, & per insignes excretionum vias educere foras valeat, viscerum tonum roborare, ut suis apte muneribus fungi queant. Alii e contra earumdem usum summopere damnant, certis observationibus edocti tristissimos eventus post assumptas acidulas subsequutos fuisse. Ne singulis questionibus diutius, quam par est, immoremur, illud sedulo perquirendum est, an capitis affectiones a depravato viscerum imi ventris munere, atque pravis succis inde jugiter emanantibus ortum traducant, vel a perversa solidorum Cerebri partium structura, aut alio simili vitio. Si primum, tantum abest, ut locum non habeant acidulæ, ut nullum efficacius, aut pro egrorum opportunitate valentius excogitari possit medicamen. Sin alterum, nullum levamen, certum noxæ periculum sperandum, ut fere Cl. Gratianus (4).

X. *Nunquam solus relinquendus æger, conandumque &c.*) Si ullo in morbo locum habet optimum illud remedium, quod ab Epicuro propositum est, & cujus mentionem facit Marcus Tullius (5), *Avocatio scilicet a cogitanda molestia, & revocatio ad contemplandas voluptates*, in Melancholia quidem maxime obtinet. Cum enim animæ potestas magna sit in nervos, ac spiritus, aut saltem magna sit inter illius affectiones, & istorum motus consensus, patet magnam vim habere posse animum ipsum, quatenus a fixa illa opinione, cui inhæret, avocatur ad corporis statum mutandum. Notum est Veteres philosophiam, quæ, si Tullio credimus, vera animi cultura, & medela est, non solum ad corrigenda animi vitia, sed etiam ad morbos humanum corpus exercentes, ceu medicinam tollendos commendasse. Hinc *Philosophia Medicinæ soror* a Tertulliano nuncupatur. Ac Tyrius Maximus Platonius eum medicum magni faciebat, qui non tantum morbos corporis herbis debellare valet, sed etiam, qui per philosophiæ præcepta cupiditates animi, quæ a Stoicis pathemata dicuntur, curare didicit. Ea fuit in Æsculapio artis præstantia, referente Pindaro,

(1) V. Freind. Hist. Med. p. 18.

(2) lib. 1. cap. 6.

(3) De caus. & not. diut. affect. lib. 1. cap. 5. p. 55.

(4) Dissert. de fonte Recobarii. (5) Tuscul. disput.

ro, ut quotquot ad ipsum accesserint ægri, omnes in pristinum suæ valetudinis statum restituti dimitterentur, alii quidem medicamentis per os assumptis, alii extrinsecus admotis, alii carminibus, & dictis. Unde illud Flacci:

Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem

Possis, & magnam morbi deponere partem.

Recte quidem hæc omnia. Sed Melancholicum a cogitanda molestia avocare, & ad contemplandas voluptates revocare velle per philosophiæ præcepta, per moralia præsidia, idem est, ac Æthiopem lavare. De his illi ne somniant quidem. Quid ergo præstandum? Narratum mihi fuit a Viro fide dignissimo, Nevvthonum in delirium melancholicum incidisse, qui quoniam in tradendis physices præceptis, editisque ingenii, & doctrinæ monumentis clarebat, quam qui maxime, omnium fere urbanorum, ac litteratorum hominum benevolentiam sibi comparaverat. Ægre propterea ferebant præ morbi vi eum docentem audire, & consuetudine ejusdem suavissima frui non posse. Quare societas quædam instituta fuit facetorum hominum ea lege, ut nunquam deesset, qui certis, statisque diei horis eundem inviseret, ac præsens præsentem de variis rebus maxime risum moventibus alloqueretur, ut animus tandem a firma illa, ac vehementi cogitatione, in qua defixus erat, avocaretur. Mirum dictu hoc callido artificio in pristinum suæ valetudinis statum restitutum fuisse. Ex quo apparet, nisi alia ratione subtrahere possimus ea, quæ animum dire exercent, quæque vires medicamentorum eludunt, stratagemate ægrum decipiendum esse aliquo.

XI. *Ubi ex pulsu obscuro, contracto, & inconstanti ad præsentiam, aut nomen amasiæ celeri &c.*) Melancholiam a vitiata sanguinis crasi, solidarumque partium vitiis oriundam ab illa Melancholiæ specie, quæ ab animi affectibus proficiscitur, ex pulsu satis distingui docet Lindanus referente Et-mullero. Quotiescumque enim obscurus, contractus, inconstans fuerit, aliasque recensitas condiciones habuerit, certum animi affectionum capi posse argumentum testatur. Et sane maximam inesse vim a-

nimo ad spirituum, nervorumque motum, omnesque abhinc prodeuntes humani corporis functiones, præsertim vero placidum, & æquabilem sanguinis cursum immutandum manifesta res est. Cum vero pulsus nihil aliud sit, quam sanguinis a corde trajectio in arterias, atque ejusdem diffusio per universum corpus, nil mirum si laxato parumper animo, vel affectibus vehementioribus percito pulsus mutationes insignes contingant. Ita Erasistratum Medicum Antiochi summa tabe confecti ob amorem Stratonicæ novercæ, quem verecundia tegebat, admota ad carpum manu, atque in faciem oculis coniectis cognovisse, & qua medicina sanandus esset Seleuco Patri demonstrasse testis est Valerius Maximus, & Plutarchus (1). Cum enim Antiochum visiteret, & summa diligentia, ac sedulitate morbi symptomata perquiret, observare ei contigit, tunc cum Stratonice novercæ eundem in lecto jacentem inviseret, pulsum, faciei colorem, & vocem mutari; ea autem exeunte e cubili, in pristinum statum sensim restitui. Quibus factum est, ut hæere ei diutius non liceret. Narrat Tulpius (2), juvenem quemdam Britanicum ob inopinatam Sponsæ Mulieris, quam deperibat, privationem Catalepticum factum fuisse; quoties vero asseverabatur illam consequuturum, observabat reviviscere, alias vehementius perturbari. Illud tamen hoc loco animadvertendum est, perperam dictum, Catalepticum ægrum fuisse: in Catalepsi enim mens una cum sensibus consopita est, ut ait præclare Fernelius, & fibræ Cerebri nullum habent motum, nulliusque capaces sunt. In casu autem proposito cum juvenis sentiebat, se illam consequuturum, neque mens, neque sensus erant consopiti; propterea non Catalepsi, sed gravissima Melancholia ex amore, ob vehementissimam imaginationem, laborasse censendum est, unde nomen Mulieris percipiens modo reviviscibat, modo perturbabatur juxta rei speciem, quæ menti obversabatur. Simile quid puellæ cuidam accidisse refert Rondetius, cujus historiam cum eodem recidat brevitatibus gratia prætermitto.

Conjunctio procuranda, sæpiissime tamen difficillima est &c.) Conjunctionem maris cum femina, aut femine cum mare, quem

(1) loc. cit.

(2) lib. 1. cap. 27.

quem deperit, optimum esse remedium liquido constat ex Seleuci historia, qui cum callido artificio Erasistrati charissimam conjugem Stratonicem filio Antiocho cecisset, eum a morbo, quo dire exercebatur, liberavit. Simile quid narrat Aretæus (1) de quodam viro, qui insano amore correptus, Medicis nihil proficientibus, ubi puellæ amatæ se conjunxit, felicissime sanitati restitutus est. Hippocrates ipse virgines ex insano amore insanientes quam citissime viris cohabitare jubet; Si enim, inquit, conceperint, sanæ fiunt. Hanc tamen medicinam sæpiissime difficillimam esse, interdum impossibilem, quandoque morbo deteriore, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

XII. *Novus quesitus amor discriminis plenus.*) Non desunt, qui ut animus a fixa illa opinione summi, ac convenientissimi boni, cui assidue inhæret, avertatur, novum quærendum amorem suadent, quo prior, quique hominem dire exercet, deleatur: unde illud,

Scaccierà nuovo amor vecchio desio.

Verum enimvero illud maxime verendum est, ne quem profligare volunt morbum, eidem denuo occasionem præbeant.

XIII. *Peregrinatio minus tuta; nostalgiam enim &c.*) Peregrinationem magnam vim habere adversus insanum amorem docuere poetæ clarissimi: inter hos Ovidius:

Tu tamen & quamvis firmis retinere vinculis,

I procul, & longas carpere perge vias.

Guerinus ipse (2):

Deh non si vince amor se non fuggendo.

Et alibi:

La lontananza ogni gran piaga salda.

Novitate nimirum rerum, quæ peregrinatione spectantur, sensus valde percelluntur, atque spiritibus animalibus alio avocatis firma, & constans inflexio fibrarum Cerebri, atque amoris impressio deletur. Mirum autem mutata aeris pressione, & temperie sic persæpe perturbari fibrarum corporis, indeque fluidorum motus, ut longe a patria profecti redeundi in patriam desiderio fere incredibili teneantur, ac nisi facultas detur, mœrore primum capiantur summo, & perpetuo, ad hunc accedant somni interrupti, vigiliæ, virium prostra-

tio, inappetentia, nausea, mox febres, quibus facile contabescant. Nostalgia fere audit iste morbus, qui Helvetiorum maxime proprius est. Ac de eo quidem Jo. Jacob. Scheuchzerus libellum latino sermone ad Academiam Bononiensem scripsit (3) Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quæ de causa hujusce morbi tradidit præclarus Vir, cum eandem admutatam aeris pressionem, & temperiem, qua fit, ut perturbetur fibrarum corporis, indeque fluidorum motus, unde animi, ac corporis ægritudo, referat. Quid tamen nil liceat conjectare in iis, qui Melancholia ex amore premuntur, firmam illam, & constantem inflexionem fibrarum Cerebri, propter quam clara, & vivida amantis ideæ perpetuo præsens obversatur, & deliciæ ipsæ, rerumque spectabilium novitates odio sunt, potissimam partem agere, sequi exinde oportere animi ægritudines, & corporis gravissimas?

XIV. *Afflictio corporis ob illata verbera, carcerem &c.*) Ut fibræ Cerebri a fixa, constanti illa inflexione dimoveantur, propter quam animus in una, eademque perpetuo cogitatione defixus est, facit potissimum afflictio corporis. Aliunde enim avocatis spiritibus, vel proxima eorundem materia dissipata, fieri minus vix potest, quin fibræ debito eorundem influxu destitutæ flaccescant, atque hinc amoris impressio deleatur, aut plurimum saltem languescat. Sæpe tamen morbum mentis pathematibus fœtum, novis mentis perturbationibus ob illata verbera, carcerem &c. & quod magis est summi boni falso habiti privationem in immensum excrescere posse, atque propterea desperatos homines vitam sibi met eripere perspicuum est.

XV. *Camphorata medicamenta nullius plane virtutis.*) Nonnulli internum camphoræ usum reformidarunt, eo quod venerem sopire vel solo odore, & libidinem compefcere reputatur. Ita Veteres multi, Dioscorides, Plinius, Paulus Ægineta, & schola Salernitana; unde illud:

Camphora per nares castrat odore mares.

Quo plerique ad vehementer credendum adducti sunt, posse camphoram insano amore laborantibus opitulari, quatenus scilicet languesciente veneris æstro desiderium nimis

(1) de caus. & nor. diutur. affect. lib. 1. c. 5.

(2) nel Pastor fido.

(3) Com. A. B. p. 307.

mis vehemens unionis facile definere, aut plurimum saltem imminui potest. Verum id experientiae minime est consentaneum.

Observatum quippe est eos, qui apud Japonenses camphoram quotidie pertractant, aut qui apud Batavos in camphorae purificatione se exercent, non idcirco tamen ad venerea exercitia ineptos reddi, sed felici prole beari. Ita Takenius testatur Venetiis pharmacopœum sublimasse camphoram, ipsius tamen uxorem præter morem crebrius peperisse; ut mittam alios, qui camphora usi sunt contra libidinis incendia, multo majori veneris æstro percitos fuisse. Quo loco notatu digna sunt, quæ Cl. Paulli (1) in hanc sententiam tulit: *Est in vicinia juvenis vegetus, & sanus, cui meo jussu in omni fere cibo, ac potu camphora per aliquot septimanas a matre data fuit, ipse tamen minime recessit ab indole sua puellarum amatissima.*

XVI. *Præcaveri quidem potest insanus amor, curari autem non potest.* Insanum amorem multo facilius præcaveri, quam curari notavit egregie Lucretius (2), ubi ait:

----- Melius vigilare sit ante,
Qua docui ratione, cavereque, ne inla-
queeris.
Nam vitare, plagas in amoris ne la-
ciamur,
Non ita difficile est, quam captum retibus
ipsis
Exire, & validos Veneris perrumpere
nodos.

Amorem incurabilem esse Ovidius ipse testatus est:

*Heu mihi, quod nullis amor est medica-
bilis herbis!*

Et Torquatus Tassus:

*Abi quanto è crudo, e nel ferire a
piaga
Ch'ei faccia erba non giova, od arte
Maga!*

XVII. *Præstat ergo mares præsertim a feminarum, quæ excellenti pulchritudine sunt &c.* Philtra nulla dari, quæ mutuum inter marem, & feminam amorem conciliare valeant ostensum a nobis est (3). Quod autem philtris vulgo tribuitur, id nos mu-

tuæ maris, & femine familiaritati, & consuetudini, colloquiis amatoriis, lenociniis potiori jure tribuendum esse censemus. Consuetudinem nempe, ac familiaritatem amplexus, atque oscula facile sequuntur, quæ cum Venus quinta parte sui nectaris imbuat, ut Horatius (4), animum ad desiderium veræ unionis, ac optatissimi boni possessionem anxie querendam alliciunt. Ita Myrtillus (de quo egregie Cl. Guerinus) (5):

*Così potessi io dirti, Ergasto mio,
L'ineffabil dolcezza,
Ch'io sentii nel baciarla (6);
Ma tu da questo prendine argomento,
Che non lo può ridir la bocca istessa,
Che l'ha provata: accogli pur insieme
Quant'anno in se di dolce
O le canne di Cipro, o i favi d'Hibla:
Tutt'è nulla rispetto
Alla soavità ch'indi gustai.*

Quid si excellenti pulchritudine, & forma præstent mulieres? Intuenti nimirum hæc adeo grata, & jucunda est, ut in eodem statim excitetur fortis imaginatio, hinc opinio summi, ac convenientissimi boni, ac desiderium possessionis. Aptè cadit in hunc locum, quod cecinit Cl. Bernardus Rot-
ta:

*Strali son gli occhi, e lacci i bei crin
d'oro,
Carcere di perle, e di rubin la bocca,
Onde impiaghi, onde legghi, onde impri-
gioni.*

Mitto quod in eandem rem tulit egregie Marinus:

*Amor dal bel sol nasce,
E sol del bel si pasce.
Nè altro è amor, che di beltà desio.
Figlio di tua bellezza è l'amor mio.
Da te dunque deriva
Quest'amor, questa fè salda, e costante:
Mentre tu sarai bella, io sarò amante.*

Jam res luce clarior est. Ecquis nesciat mulieres, si non natura excellenti pulchritudine præstent, eandem sibi arte cunctis viribus, & toto pectore comparare, adhibentes, uti cecinit Poeta,

*Ben sagaci maestre, e gomme, & ac-
que?*

Hinc jure exclamasse fertur Olympia Philippi

(1) M. N. C. D. I. An. 6. obs. 245.

(2) lib. 4. vers. 1137.

(3) cap. 4. com. in aph. 4.

(4) lib. 1. od. 13.

(5) Nel Pastor fido at. 2. sc. 1.

(6) Amarilli.

lippi Macedonum Regis uxor in puellam formę elegantia, & morum suavitatem excellentem, quam perditę is deperibat, & ut vago rumore circumferebatur, ex philtro: *Valeant calumnie, tu in te, puella, philtro habes*. Quam facile incauti juvenes colloquiis amatoriiis illaqueentur, non est cur ostendere nitar, cum experimentis fortasse a se quisque factis, etiam me tacente facile compertum habuerit. Diogenes Laertius (1) istiusmodi colloquia apte vocat dulces mellis laqueos, quibus leni violentia affectus devinciuntur, atque allecantur. Hinc egregie Torquatus Tassus:

*Esce da vaghe labbra aurea catena,
Che l'alme a suo voler prende, ed affrena.*

Atque ipse Petrarcha nulla re magis in Laure, quam vehementissime deperibat, amorem protractum se fuisse fatetur, quam ejusdem voce, ut ait ipse,

*Chiara, soave, angelica, e divina,
a qua, subdit,*

Sento a far del mio cor dolce rapina.

Verum inter ea quę mutuum inter marem, & feminam amorem conciliare habent, principem obtinent locum splendida, ac generosa munera. Ita Ovidius:

*Ipse licet venias Musis comitatus, Homere,
Si nihil attuleris, ibis, Homere, foras.*

Quibus subdit Catullus:

----- Auro conciliatur amor.

Quod quidem Marinus experientia confirmat, ubi ait:

*Fu già da un pomo d'oro
Benchè pudica, e Santa
Conquistata Atalanta.*

Quę omnia quamvis de universis, & singulis affirmari queant, de feminis autem potiori jure affirmari posse facit potissimum ea ratio, quod nulla re magis in alterius amorem protrahi solent, quam largis, splendidisque muneribus, ac donis, ut præceteris testatus est Cl. C. Bonifacius (2). Dignum etiam est animadversione, quod de se ipsa loquens femina cecinit:

Avide per natura

Noi siamo, e per natura all'or soggette.

Quibus apparet non immerito ab Ariosto poeta clarissimo speciosis nominibus appellatas fuisse feminas

*Importune, superbe, e dispettose,
Prive d'amor, di fede, e di consiglio,
Temerarie, crudeli, inique, ingrati,
Per pestilenza eterna al Mondo nate.*

Quę cum ita sint, liquido constare arbitror, nihil esse opportunius ad deterrimum huncce morbum præcavendum, quam a consuetudine, & familiaritate, colloquiis amatoriiis, aliisque artificiis abstinere, multo magis ab otio, & sensuum illecebris, docente in hanc rem perbelle Ovidio:

*Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptaque jacent, & sine luce faces.*

Quę res cum ad animi tranquillitatem, ad ingenuarum artium studia, morum candorem, ac verę virtutis, pietatisque cultum apprime faciat, in eam spem facile adducor, ut credam futurum fore, ut studiosi Adolescentes, posito tantisper supercilio, quę de infano amore serio, & accurate pro ingenii modulo scribebam, equi, bonique consulant.

XVIII. *Ubi a vitio hypochondriorum dependeat melancholia, curatio eadem &c.* Vid. lib. 3. cap. 8.

XIX. *In una cogitatione defixi sunt & qui Ecstasi corripuntur, cum sensus tamen privatione & motus, non valente parte illa Cerebri qua utitur anima ad cogitandum &c.* Varius de Ecstasi, & Catalepsi sermo hætenus fuit habitus: Cum Ecstasis nomine intelligat Hippocrates vehementem mentis commotionem, & delirium, ut ex Phœsio habemus: communiter vero accipitur pro quodam raptu mentis, secessuque, in quo homines in alicujus rei contemplatione defixi sunt, quod similitudinem cum Melancholia habet insignem, hoc tamen discrimine, quod qui Ecstasi corripuntur, sensum, & motum voluntarium amittunt; ordo ac rei dignitas postulat ut aliqua de hacce affectione agamus, sicque via nobis aditusque recludatur ad alterius affectionis adeo similis, ut quantum ad symptomata spectat vix, ac ne vix quidem ab ea distinguatur, Catalepseos nempe naturam clarius dignoscendam. Ut autem majori, qua possumus perspicuitate id præstemus, animadvertendum est, tunc cum homines in alicujus rei contemplatione magna, & firma detinentur avocari a sen-

(1) lib. 6. (2) amor venal.

senfibus, & motum amittere; si cogitatio, & contemplatio magna fit, diuturna, vehemens, ita avocari, ut Ecstasi corripantur, in qua homines veluti ex ære confectæ statuæ apertis oculis rigidi manent. Id quod non semel accidisse Socrati cum Aulo Gelio supra adnotavimus (1), & Carneadi cum Valerio Maximo (2), & cuidam Sacerdoti cum D. Augustino (3). Rigiditatis, immobilitatis, stupiditatis causam si quæramus in Ecstasi non alia potior suppetit, quam impotentia illius partis Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum suscipiendi motum a rebus sensibilibus organis sensuum impressum. Cum enim partis ipsius Cerebri affectio certus quidam sit motus, qui respondens imagini illius rei, quam Ecstasi correpti contemplantur, illam repræsentat, hic idem motus tam validus est, ut motus debiliores, qui a rebus sensibilibus organis sensuum inferuntur percipere non possint, ideoque sensus consopitur. Cujus rei exemplum satis clarum præbet nobis ingens strepitus, quo fit ut pars Cerebri, ad quam pertinent nervi auditorii, debiliores tremores excipere nequeat, qui a leviori strepitu excitantur. Non aliam ob causam Socrates, Carneades, Sacerdos, quorum meminimus, a sensibus avocabantur tamquam secessu mentis, nisi quod ob vehementes cogitationes pars Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum motus a rebus sensibilibus organis sensuum impressos percipere nullatenus poterant. Duo restant ardua, atque insolentia phænomena explicanda, cur videlicet, qui Ecstasi corripuntur motum amittant, & eam posituram conservent, quam habebant in morbi apprehensione. Si tamen sedulo perpendamus, amisso sensu, & omni cogitatione præter illius rei, quam contemplantur, voluntatem amittere dirigendi spiritus in Musculos, qui voluntariis cientur motibus, clare apparebit & motum amittere. Quoniam vero feriente voluntate, qua regitur motus spirituum animalium, eodem prorsus modo se movere pergunt, quo movebantur, antequam Ecstasi afficerentur, eandemque Musculorum tensionem conservant, hinc eandem posituram retinent, quam habebant in morbi apprehensione.

XX. In quo potissimum Ecstasis a Catalepsi differentia constituta, in qua prædicta pars Cerebri motum a rebus sensibilibus organis impressum recipere nequit &c. Jam ad Catalepsim ventum est, quam nonnulli distinguunt a Catochè, existimantes hanc esse comam vigil, illam absumptionem, seu congelationem: alii vero confundunt, & unum, eundemque morbum esse putant, quos inter Henricus ab Heer (4), & Nicolaus Piso (5), quos in præsens sequimur, & intelligentes affectum illum, quo correpti Ecstatici videntur, manentque in eodem situ, eademque figura, in qua reperiuntur in morbi apprehensione: quare & Ecstasis, & catalepticos idem videtur esse principium, idem locus affectus, & eadem proxima & continens causa, quidquid blaterent plerique Medicorum, qui proximam Catalepticos causam putant esse spiritus apprehensos, congelatosque; quos & falsa sentire, & ignorare prorsus, quæ scitu necessaria sunt manifestissimo apparet. Qua enim ratione, aut modo fieri posse dicamus, ut spiritus, qui congelati sunt, in musculos, in membra corporis facile fluant, & uberrime fluant, prout opus esse videtur, ut Cataleptici impulsu moveantur, & membra in eo positu retineant, in quo relicta fuerunt, aut quem eis dederis vel vero ut ex ligno, & ære confixæ statuæ ad instar, immobiles, rigidi, & quasi tetano correpti maneant? argumento prope certissimo Catalepticos causam aliunde, quam a spirituum congelatione repetendam esse. Quæ cum dico, video jam non defuturos, qui cum Daniele Sennerto nobis objicient, spiritus solummodo apprehensos esse & congelatos in Cerebro, non infra Cerebrum, & reliquis partibus, ideoque in illos fluere, & munere suo vehementissime fungi. Verum enimvero cum Cerebrum sit fons, & origo nervorum omnium, a quo spiritus animales secernuntur, derivanturque in nervos, ecquis vel rudioris ingenii suaderi poterit congelati cum sint, & apprehensi spiritus in Cerebro, per alias partes derivare libere posse? Quod de congelatione sententiam ita infirmat, ut nihil magis. Reliquum est igitur, ut cum Ecstasis, & Catalepsi adeo similes sint affectiones, ut quantum ad symptomata pertinet, vix ac ne

(1) Cap. 5. com. 9. (2) Ibid.
(5) de morb. cognosc. lib. 1. cap. 13.

(3) Ibid. (4) obs. 3.

ne vix quidem distinguantur, ut supra adnotavimus, eandem quoque proximam causam agnoscant. In utraque enim affectione pars Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum suscipere nequit motum a rebus sensibilibus organis impressum: discrimen in hoc præcipue situm esse videtur, quod in Ecstasi suscipere nequit, quia validiori cietur motu: mens enim consopita non est, sed in contemplatione defixa: in Catalepsi vero suscipere nequit, quia & nullum habet motum, & nullius est capax; mens enim una cum sensibus consopita est, ut Fernelius, ideoque ob alias causas impotens est ad omnem motum recipiendum.

XXI. *Hinc ut in Ecstasi solus motus validior propter contemplationem, in Catalepsi fibrarum siccitas, atque ariditas, &c.* Quemadmodum in proxima assignanda causa conveniunt Antiquiores Medici sua illa spirituum congelatione, atque apprehensione, ita in remotioribus assignandis lis orta. Alii enim cum Galeno intemperiem Cerebri frigidam siccam ab humore melancholico inductam accusarunt, alii cum Sennerto auram quamdam occulta qualitate agentem, alii fumos vitriolicos acidos, a quibus spiritus congelantur, alii spiritus alchalinus urinosos similes spiritui urinæ cum Sylvio. Verum præterquamquod Galenicis responderi potest, quod jam supra andotavimus, spirituum congelationem & apprehensionem de medio tollere conantes, quæ, ut egregie animadvertit Cl. Tozzi (1), in viventibus impossibilis putatur, eoque magis, quia subito induci deberet in cataleptis, & id ipsum, quod opponit his Cardilucius, qui spiritibus figentibus catalepticos causam attribuunt, figentes nempe istos spiritus in nervis absque interitu fingi non posse, & tamquam fulmine ictos (quo exemplo utitur Sennertus) catalepticos perire oportere, si a congelante halitu obrigerent, quum observationibus tamen multis, ac certis compertum sit, plurimos ex his in pristinum valetudinis statum restitutos fuisse: accedit præterea nullas alias remotiores causas assignari posse præter illas, ex quibus id tamquam rivulus a fonte emanat, ut pars Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum motus a rebus sensibilibus organis sensuum

Tom. I.

(1) *Med. pract. cap. de catal.*

impressos suscipere non possit, quando talem illius partis affectionem proximam esse Ecstasis, & Catalepticos causam citra ullius erroris suspensionem statutum est. Quoniam vero prædicta pars Cerebri in Ecstasi suscipere nequit motus a rebus sensibilibus impressos, quia propter insignem aliquam contemplationem validiori cietur motu, validiorem huncce motum, e remotiorum Catalepticos causarum censu ejiciendum esse, manifesta res est. Reliquum est igitur, ut alias indagemus; cumque obscurissimus morbus sit, ejusque causæ ignotissimæ, eas indagemus per observationes in cadaveribus eorum institutas, qui ejusmodi morbo correpti interiere, quas ubi invenerimus jam confecta res erit: de earum nisi certitudine (quemam enim in Medicina certa?) de verosimilitudine certe nullus ambigendi locus relinquetur. Inter observationes multas, quæ hic afferri possent, eminent illæ quarum jam nos alibi meminimus (2), quasque hic repetere operæ pretium ducimus. Altera quidem Henrici ab Heer de Givæ Londinensi narrantis, qui Catalepsi interemptus est, in cujus cadavere Cerebrum siccissimum, velut friabile, nec non flavo colore tinctum apparuit. Altera Ballonii Catalepticum memorantis in cujus cadavere repertas fuisse venas varicosas tabo, & sanguine nigro turgentes, medullam Cerebri sicciolem, membranas siccissimas, arefactas, rigentes testatus est. Quæ sane de fibrarum siccitate, atque ariditate insigni, qua satis quidem tensæ spiritus in continuatos nervos transmittunt, sed tensionis illius suæ certum quemdam motum constanter servantes, quo ad concussiones, & tremores, qui ad voluntarium motum, & sensum necessarii sunt concipiendos impares evadunt, argumenta nobis præbent prope certissima: nec compressionem a vaporum plenitudine inductam, quam inter ejusce morbi causas reposuimus ejiciunt, cum venæ varicosæ sanguine nigro turgentes præter siccitatem, ariditatemque fibrarum repertæ a Ballonio fuerint.

XXII. *Graviores curæ, profundioresque meditationes, studia &c.* Rem ita se habere causæ quoque antecedentes ostendunt, quarum potissimæ, ac frequentissimæ sunt graviores curæ, profundioresque meditationes, studia intensa, tristitiæ summæ, diu-

Q

tur-

(2) *Cap. 5. com. 9.*

turnæ febres, quibus rigiditatem quamdam induci, & tensionis constantiam in Cerebri fibras perspicuum est, ut etiam observationes confirmant. De gravioribus quidem, profundioribusque meditationibus, & studiis intensis illa Galeni (1) referentis quemdam ex suis condiscipulis non alia de causa morbo hoc correptum jacuisse, & Fernelii similem plane historiam tradentis (2): de aliis vero nuper allatæ, cum Civis Londinensis ab Henrico ab Heer memoratus gravissima tristitia, juvenis a Balonio relatus diuturna febre ante Catalepsim prius laboraverint. Quid quod qui temperamento melancholico donantur, qui adusto sunt corpore in hunc morbum frequentius labantur, ut propterea inter melancholicos referre affectus, vel ab iisdem ferme causis vehementius operantibus deducere non dubitaverim? Compressionem quod spectat a vasorum plenitudine, eam quoque arguunt præter observationes in cadaveribus institutas felicissime curationes, seu transitus morbi in salutem solum per ablatam compressionem a plethora ob subsequentem hæmorrhagiam. Ita Aetius juvenem refert valde plethoricum Catalepsi laborantem, qui quarta die superveniente hæmorrhagia sanatus est: ac Rondeletius de virgine narrat febre ardenti correpta primum, mox catalepsi, quæ facta e naribus hæmorrhagia egregie convaluit. Quamquam non a sola plethora sanguinis vera, vel apparente, sed a sanguine crasso, viscido, lento in vasis Cerebri hærente, ita ut novo affluente sanguine fiat distentio, & compressio fibrarum Cerebri, tam ego intelligo quam qui maxime; Quod egregie quadrat cum Galeni doctrinis tradentis Catalepsim ab intemperie frigida, & sicca oriri quidem, tamen alibi ostendentis (3) a redundantia pituitæ proficisci, ut apte animadvertit Hercules Saxonias. Quid opus est pluribus? An forte objicias nobis Catalepsim fieri posse ob imaginationem vehementem, ut juveni cuidam Britannico accidisse narrat Tulpius, aut puellæ Rondeletius? Harum observationum jam supra meminimus (4), & veras Catalepses illas nequaquam fuisse, sed gravissimas melancholias ex amore ostendimus. Reliquum est igitur, ut allatas tantum agnoscamus,

quas cum veras esse ratio evincit, tum observationes in viventibus, ac cadaveribus institutæ sic confirmant, ut in dubium revocari nulla ratione posse videantur.

XXIII. *Rarus quidem morbus Catalepsis, at sensus motusque privatione, apertorum oculorum immobilitate &c.*) Catalepsim morbum adeo rarum esse, ut inter sexcentos Medicos vix unus reperiatur, qui veram catalepsim viderit, adnotavit Sennertus. Hinc apte Henricus ab Heer Medico, se plusquam millies vidisse catalepticos jactanti, respondit: *O te infelicem, non puto fuisse mille catalepticos, ex quo morborum terris incubuit cohors.* Raritas morbi effecit, adnotante Riverio, ut quicumque aliquem ejus casum viderint, observatione dignissimum judicaverint, ejusque historiam descripserint. Ita Galenus, Fernelius, Schenkius, Marcellus Donatus, Rondeletius, Jacotius, Tulpius, alique se potissimum gesserunt. Quid quod explicatu difficillimus morbus sit, ejusque symptomata adeo obscura, ut nemo fortasse horum naturam sit assequutus? Ea autem in duas classes dividi fere solent, seu duo constitui Catalepticos gradus: primus quoties ægri stant, ut morbus apprehendit, sensu privati motuque, apertis oculis immobiles manent, impulsu tamen incedunt, & ut puer quem ex Fernelio allegat Forestus (5) qui lectulo sublatus consistebat, quocumque manus, crura inflectantur, illic fixa, & stabilia remanent, expressas quasi dixeris larvas, aut arte progredientes statuas: alter est in quo ægri veluti ex ligno, & ere confectæ statuæ immobiles, rigidi, quasque congelati apertis palpebris, fixisque oculis manent, ac nisi magna vi membra eorum flectantur, situm & posituram non mutant, sed tamen, quam illis dederis conservant. Quæ in memoriam revocare volui, ut liquido constaret hisce solum affectionibus maxime propriis, & per quas ab aliis differt morbis catalepsim distinguere, ita ut si in historias incidant eorum, qui hocce affectu pressi cum fuerint, audivisse, vidisse, & postquam convaluerint retulisse dicuntur, quæ gesta sunt, aut ad interrogata respondisse, aut in somnis mira, & diversarum rerum objectas species vidisse, citra erroris suspicionem pronuntient, eos vera

cata-

(1) 2. *porrbet. r.* 56.(2) 3. *path.*(3) 13. *meth.*(4) *com.* 11.(5) *lib. 10. obs.* 42.

catalepsi non laborasse, ut Ballonius ostendit, sed anxietatibus, tristitiis, affectibus soporiferis, convulsionibus, stupiditate, aliove morbi genere, in quo ut supra monuimus in historia Tulpii, & Rondeletii mens una cum sensibus consopita non est, cum revera una cum sensibus consopita esse debeat in vera catalepsi, & fibræ Cerebri nullum habere motum, ac nullo omnino munere fungi queant. Mirum Cl. Tozzi apte animadvertentem (1) affectionem hanc cum convulsione, stupore, & paralyfi convenientem non raro Medicis imponere, ut habeant convulsos, aut stupidos pro catalepticis, in hunc errorem variis affectionibus ab eodem allatis, quæ Catalepseos propriæ non sunt, incidisse: & Cel. Hofmannum, qui cum in paroxysmorum descriptione (2) nullum nec sensum adesse catalepticis docuerit, nec eos videre licet apertis oculis, nec audire, nec gravissime compunctos sentire, subdit tandem inter alta suspiria ad se redire, tumque mira, quæ audiverint, ac viderint instar Ecstasiorum narrare, quin & futura prænunciare, ac vaticinos se simulare (3), quæ passim a Paullinio (4), a Marcello Donato (5), a D. Augustino (6), in Act. Medic. Berol. (7), in M. N. C. (8) memorantur. Si enim Mens una cum sensibus consopita est, quomodo hæc in Catalepsi vera accidere queant omnino non video; unde justus subrepat timor, ne ii, quibus similes contigisse affectiones dicuntur, altero morbi genere, vel si libet simplici Ecstasi, non vera catalepsi, quæ rarissima est, laboraverint. Sed jam veræ Catalepseos symptomatum urget explicatio, quæ tota pendere videtur ab impotentia illius partis Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum recipiendi motus a rebus sensibilibus sensuum organis impressos. Quisnam igitur sensus si medullares Cerebri fibræ certum quemdam motum constanter servantes ineptæ sunt ad concussiones, & tremores, qui ad sensum necessarii sunt concipiendos? Quisnam sensus, si amisso motu ferietur voluntas dirigendi spiritus ad Musculos, qui voluntario motui inserviunt? Quænam alia positura

præter eam, quam habent Cataleptici in morbi apprehensione, si feriente voluntate, qua regitur spirituum animalium motus, eodem prorsus modo in continuatos nervos transmittuntur, quo transmittebantur antequam morbo corriperebantur, eandemque Musculorum tensionem conservant? Quænam alia præter eam, quam illis dederis, si quis membra flectens, brachium e. g. aut pedem movens supplet muneri voluntatis eorum, qui Cataleptici sunt, efficitque, ut ad comparatos a natura Musculos totum id libere influat, quod ad eam posituram servandam, quam volueris, necessarium est? Si spiritus per continuatos nervos transmittuntur a Cerebro in partes, licet medullares ipsius fibræ seu pars illa Cerebri, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum ea ratione tensa, aut aliter affecta sit, ut ad motus, & tremores qui ad voluntarium motum, & sensum necessarii sunt concipiendos impar existat, nil mirum si in gravissimo malo pulsus supersint, & respiratio. Quamquam etiam si Cerebrum ita læsum fuisset, ut nihil spirituum ab eodem influeret in partes sensibus motibusque a voluntate pendentibus dicatas, illæso tamen Cerebello, nihil omnino esset ex dictis de apoplexia (9) cur pulsus, & respiratio adhuc in naturali statu non remanerent, ut notavit Galenus (10). Cæterum ubi hæc detrimenta percipiunt, gravissimum imminet periculum, quod jam docuit Hippocrates (11): *Quæ cum exsolutione fiunt, & Catochiæ, & aphoniæ, perniciosæ sunt*: viribus enim exsoluti, vel suffocati cataleptici pereunt. Quamquam nisi tempestive occurratur, nisi exsoluti pereunt, vel suffocati, stupidi pereunt, atque veluti gelu rigentes: quæ fere discrimina maximopere verendum morbum constituunt.

XXIV. *Curatio difficillima. In insultu tamen ubi æger plethoricus, juvenis, robustus, sanguis detrahendus &c.* Verendus etiam ob id potissimum, quod cum rarissimus esse soleat hic morbus, eo nervos industriæ omnes Medici nullatenus intenderunt, ut congrua, atque opportuna auxilia invenirent, quibus profligari penitus, aut plurimum saltem imminui possit, cum

(1) loc. cit. (2) M. S. T. 4. p. 3. p. 61. sect. 4. (3) Ibid. sect. 5.
 (4) Cent. 4. obs. 38. (5) Cap. 1. p. 91. (6) De Civit. Dei lib. 14. cap. 23.
 (7) Dec. 1. vol. 11. p. 62. (8) Dec. 3. an. 3. obs. 61. & Vol. 1. obs. 250.
 (9) com. in aph. 9. (10) 4. de caus. puls. (11) 1. pror. 3. r. 4.

dire homines aggreditur, eosque sævissime exercet. Quamquam & ipsam curationem alto silentio præterire, contenti solummodo generaliora præscribere, quæ passim in epilepsia, aliisque similibus morbis solent adhiberi. Quidquid tamen alii fecerint, certum est duplicem curationem indicari, dum morbus invadit, & post morbi insultum. In morbi insultu, ea primo intuitu locum habere videntur, quæ sensus percellunt dolorem inferendo, nec non quæ valde tenuibus, ac volatilibus partibus prædita torpentes spiritus excitant. Primi generis sunt intorsiones digitorum, avulsiones pilorum, cucurbitulæ siccae, vesicantia, frictiones asperæ, fusticationes: Secundi generis odoramenta foetida, spiritus essentielles, salia volatilia, aliaque in apoplexia, cæterisque soporiferis affectibus recensita: cumque interdum alvus Foresto, Sylvio, Platero, Dolæo narrantibus adstrictissima sit, Clysteres acres, quales fere prædictis in casibus commendavimus. Verum enimvero ubi æger plethoricus sit, juvenis, antea robustus & vegetus, equis non solum ad suspicandum, sed ad credendum vehementer non adducatur, compressionem fibrarum Cerebri a sanguinis plethora vera, vel apparente, seu ab eodem tenui, raro, exsoluto, morbo occasionem præbere? Tunc vero quodnam remedii genus venæ sectione efficacius, aut pro egrorum opportunitate valentius? Remedii vis ex exitu morbi in salutem larga hæmorrhagia subsequuta, cujus supra meminimus, clarior redditur. Quidquid stimulare habet, mordere, atque in vehementiores contractiones agere nerveas fibras plus equo distensas, compressasque,

morbi causam augere, ac confirmare periculosum est.

At si senex, debilis, laxiori habitu donatus, cucurbitulæ siccae, intorsiones digitorum &c.) Dolorifica, extimulantia, volatilia, spirituosas tunc locum habere videntur, cum forte compressio fibrarum Cerebri non a sanguinis plethora vera, vel apparente originem ducit, sed a sanguine crasso, viscido, & lento, vel a debiliore partium tono ob spirituum defectum, qui in senectute plerumque contingit, & in iis qui debiles, laxiorique habitu donantur, de quibus si quis curiosius doceri velit, eum ad tractatum de apoplexia ablegamus (1).

XXV. Si vero adusti, strigosique temperamentum, frictiones lenes, fomenta emollientia, &c.) Si morbus fiat a siccitate, & ariditate Cerebri, cujusce rei inditium erit temperamentum adustum, siccum, biliosum, in quo fluida sulphureis, subtilioribusque particulis onusta sunt, solida vero nimis tensa, atque ad oscillandum parata, si stimulantia, ac spirituosas adhibeantur, periculum subesse non leve, ut fibræ cerebri ita arescant, exsiccanturque, ut relaxari postea, & emolliiri nulla ratione queant, immo impedita in glandulis Cerebri spirituum animalium secretionem apoplexiæ ansam præbeamus, etiam me tacente facile omnes intelligunt. Tunc vero quæ diluere habent, humectare, acrium humorum spicula obtundere, spasmodicas nervorum fibrarum contractiones relaxare, indicari videntur: inter quæ frictiones lenes, fomenta emollientia, Semicupia, aliaque in Mania, (2) recensita, quæ ab acri irritante materie proficiscitur, fibrarumque siccitate insigni (3).

C A P U T VII.

De morfu Canis rabidi, & Apuli Phalangii, seu Tarantulæ.

I. SI Canis morbosus rabie correptus hominem mordeat, liquidorum omnium, & aquæ potissimum abominationem patit. Hinc hydrophobia.

II. Rarum est sola Animalis rabidi osculatione, spumæ, carnis contactu, aut esu, infecto odore attracto, aut alterius Animalis morfu homines hoc morbo infestari.

III. Mirum non statim post morsum, aut contactum in hydrophobiam hominem incidere, sed plerumque intra quadraginta dies, sæpe intra annos plures.

IV. Venenum acerrimum est, nervos convellens, exsiccans, aresciens, sanguinem fundens, ac colliquans, salivæ maxime infectum, partes ejusdem secretioni dicatas inflamm.

(1) cap. 1. com. 16. 17. 18. 19. &c.

(2) Ibid. com. 24.

(3) Cap. 5. com. in aph. 14.

flammans, & ad gangrænam disponens.

V. Canes dum rabie corripiuntur cibum omnem, & potum averfantur, viscidam salivam, eamque multam ex ore, & naribus mittunt, oculos habent rubentes, igneos, torvos, demissa cauda, & sub ventre reflexa, erectis pilis, hiante ore, emissa lingua rubri, crocei, aut nigri coloris, strigati per vias velocius currunt, atque in obvios quosque impetunt notos pariter, & ignotos, eosque sine latratu, aut voce ipsis rauca mordent. Integri Canes eorum conspectum, & latratum exhorrescunt, & fugiunt.

VI. Qui vulnus explorant per topica quædam eidem apposita, ut certiores fiant, an a cane rabido inflatum sit, quam facile induci possunt in fraudem!

VII. Si in vulnere vel consolidato vellicationis cujusdam, rosionis, ac doloris sensum æger percipiat, qui caput versus tendat, & inde vertigo excitetur, vigiliis, somniis turbulentis, anxietate quadam, & iracundia, vel timore præter rationem, ventriculi gravitate, & vellicatione, sensu quodam velut aeris inclementioris, insolita a cibo, potuque abstinentia afficiatur, judica talem ab Animalis rabido demorsum fuisse.

VIII. Quod si ingenti circa præcordia angustia, anxietate, suspiriis, membrorum distentione pandiculationi simili, sed non assidua, tremoribus corporis totius, vomitu, singultu, ischuria, facum retentione corripiatur, in obvios quosque impetat, dentibus apprehendat cum cognitione, & conscientia, vel cæcus, & furens, cum febris, pulsu celeri, frequenti, irregulari, interdum duriusculo, præ cæteris vero aquæ, & liquidorum omnium averfatione, ut neque illorum adspectum, aut recordationem, aut rerum pellucidarum, vel instar speculi reflectentium ferre possit, cum interim solidos cibos satis commode deglutiat, hydrophobia correptum esse certo certius habendum.

IX. Hydrophobiam post morsum Animalis rabidi supervenire semper suspicandum. Ubi autem invadat, conclamatum est de ægri salute.

X. Vulnus ergo statim, vel si consolidatum fuerit denuo aperiendum lata scharificatione, nisi ob metum hæmorrhagiæ, aut convulsionis videatur aliter prudenti Medico.

XI. Cucurbitula fortiter attrahens applicanda.

XII. Pars ferro ignito inurenda, fotu,

frictione, ex muria salis, & aceto assidue tractanda.

XIII. Eidem pariter pili, aut caro, aut alia quævis ejus animalis pars, quod vulnus inflixit, admovenda.

XIV. Atque hæc quidem omnia primis a morsu diebus conferre visa sunt. Si progressu adhibeantur, oleum, & operam perdimus.

XV. Æger igitur statim etiam per vim, & metum in balneo demittatur, ibique per horam integram detineatur, dein in lectulum, quo levis abstergatur sudor, transferatur, aquam calidam copiose bibat, serum lactis, juscula tenuissima, pulmentis utatur avenaceis, hordeaceis, addendo primo, aut alteri cochleari ciner. cancror. fluviatil. sarmentor. vit. alb. a 3 i. Nuces juglandes comedantur.

XVI. Tandem ad lactis usum deveniendum.

XVII. An specificum aqua, & lacte præstantius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XVIII. Periculo certe non vacat famosum illud e pipere, & cantharidibus, præsertim si adustis exhibeatur, & fervidiori temperamento præditis.

XIX. Jam ubi hydrophobia invaserit, nihil saltem inter initia efficacius ol. amygdalar. dulc. semin. lin. aut ol. rosat. ad unc. v. circiter propinato, quo remedii genere si ad bibendum disponatur æger, aqua copia magna exhibenda.

XX. Ubi de ægrorum salute conclamatum jam sit, nihil experiendum restat præter liberalem, ac repetitam venæ sectionem, si temperamentum, vires, ægrotantis constitutio permittant, præter immersiones per vim, & metum in aqua, & perfusiones per universum corpus tandiu celebrandas, quandiu aquam vix paveant ægri.

XXI. Morsus Apuli Phalangii, seu Tarantule, quod in agro Tarantino frequentissimum, & per æstatem Sole ardente perniciosissimum, non minus infestus, quam clarus est.

XXII. Vis ejus infesta dignoscitur ex partis demorse tumore, pruritu, dolore, & huic succedente febrili quodam rigore, convulsione, stupore, membrorumque resolutione, donec demorsus omni visu, & cogitatione amissa in terram concidit mortuo similis, pulsum habens debilem, parvum, respirationem difficilem,

tem, quosdam colores appetens, & libenter videns, alios vero averfans.

XXIII. Claritas ejus dependet ex curationis modo, quæ non medicamentis fit, sed musicis instrumentis, sonis, cantionibusque, certo quorum tono, ac rhythmo ager movetur, resurgit, ad numeros tripudiat quatuor, quinque, sex dierum spatio, interposita ea quiete, qua viribus destitutus cibo, & somno reficiatur, donec a chorea sponte desistat; quæ tamen quolibet anni tempore, quo morbus contingit, et morbus recrudescit repetenda: Secus infelix totius anni cursus, infelicior posthabita sequentibus, infelicissimus cum adhibita non sanatur ager: in melancholiam enim periculosissimam morbus desinit.

XXIV. Ex his liquet venenum spiritibus infestum esse, eosdem cogendo, figendoque, nervis fibris, eas sic afficiendo, ut morbosa earum constitutio isocrona sit quibusdam sonis, cantionibusque, quorum ope torpentes spiritus excitantur, in motum aguntur, fibræ vero varie inordinateque concussæ ad naturalem rhythmum restituuntur, ac sudore superveniente virus expellitur.

C A P U T VII.

De morfu Canis rabidi, et Apulæ Phalangii, seu Tarantule.

I. **S**I Canis morbosa rabie correptus hominem mordeat, liquidorum omnium etc.) Quandoquidem morsus Animalium rabidorum deliria plerunque excitant, pauca hic de rabie canina, atque abhinc prodeuntibus horrendis symptomatis erant proponenda. Multa ergo sunt Animalia, quæ ira tantum percita, nonnulla quæ naturali rabie, alia tandem, quæ rabie morbosa affecta mordent, mordendo autem salivam ex ore emittunt, quæ vulnere inflicta veneni vim habet. Morbosa rabie affici felles, lupos, fues, vulpes, equos, asinos, gallos gallinaceos, simias, & alia Animalia contra Galenum (1), qui ex Veterum rerum Scriptorum fide, & auctoritate statuit præter canes nulla Animalia agi in rabiem, cum Cælio Aureliano asserere non dubitamus, quamvis canes omnium frequentissime rabidos fieri extra omnem dubitationis aleam positum sit. Canis porro mordendo liquidorum omnium, & aquæ

potissimum abominationem parit, qui morbus Græcis Hydrophobia, latinis aquæ horror audit. Alias hydrophobiæ denominationes Cælius Aurelianus præ aliis plures exposuit, quarum tamen quænam accipienda magis, ac commendanda sit, non facile judicaverim. An venenum intra homines generari possit illi persimile, quod ab Animalibus in rabiem actis extrinsecus communicatur, unde sine Animalium venentorum morfu rabidi fiant, quæsiwerunt Veterum multi; atque apud nonnullos invaluit fieri posse, ut sine manifesta causa venenum istud corporibus innascatur. Id potissimum observationibus ducti conjectabant, atque historiis eorum, qui citra canis, aut alterius Animalis rabidi morsum hydrophobia correpti sunt, in qua ægri vel cujuscumque liquidi adspectum horrebant. Verum contrarium sustinent alii, vel suspitionis nunquam deesse locum jure existimant, qui vel vera hydrophobia non laborasse istiusmodi homines opinantur, sed potius mentis alienatione, ac delirio, quo liquida non solum bibere, sed ne aspicere quidem ob falsam quamdam, ac præposteram anticipationem vellent, vel si vera hydrophobia laborarunt, eam a veneno rabidi alicujus occultissima ratione sanguini communicato obortam fuisse. Quibus libentissime ipsi nos assentimur.

II. *Rarum est sola Animalis rabidi osculatione, spumæ, carnis contactu, &c.* Cur autem assentiamur faciunt virorum in re medica præstantissimorum observationes, venenum istud in homines propagari sola Animalis rabidi osculatione, spumæ contactu, & simili alia ratione sine ejusdem morfu, ac vulnere inflicto. Testes hujusce rei lucupletissimos habemus Julium Palmarium (2), qui memorabile exemplum refert de rustico in rabiem acto, qui liberis suis oscula figens eosdem pari lue infectos internecioni dedit; Cælium Aurelium, qui sartricem quamdam in vestimentis a cane rabido dilaceratis reparandis occupatam, admoto propius ore filum præmordentem rabiem contraxisse memorat; Fabricium Hildanum, cujus historiam, cum eodem fere recidat, brevitatis gratia prætermitto. Celebres quoque hac de re præstant historiæ actis philosophicis duorum hominum hoc malo affectorum solo salivæ

(1) lib. 2. cap. 5. & 6. de inter. cap. 4.

(2) lib. de morb. contag.

tactu sine recepto vulnere ; itemque duorum puerorum in Hibernia sola tractatione vulneris in capite canis ab altero rabioso demorſi pariter infectorum . Quid quod laudatus Cælius Aurelianus virum hydrophobia fuiſſe correptum abſque morſu canis rabidi , ſed ſolo infecto odore teſtatur ? Sed animadverſione dignum non a ſolo cane , ſed a cæteris quoque Animalibus rabidis venenum iſtud in homines propagari , & quod credi vix poteſt , per eorundem lac , aut carnem ore manſam , & ingeſtam . Ita Timeus a Guldenhlee (1) refert de vacca a cane rabido admorſa , cujus lac omnes , qui eo uſi fuerunt , in rabiem coniecit . Et Fernelius (2) , lupo rabioso trucidato , & in varia obſonia a venatoribus parato , & cocto , omnes qui eſitarunt paulo poſt in rabiem incidiſſe , teſtatur . Quibus diligenter perpenſis non ſolum ad ſuſpicandum , ſed ad vehementer credendum facile adducor , hydrophobiam citra canis , aut alterius Animalis rabidi morſum enaſci non poſſe .

III. *Mirum non ſtatim poſt morſum , aut contactum in hydrophobiam etc.*) Et ſane qui ſibi libentiſſime blandiri velit , vix poterit in oppoſitam ire ſententiam , ſi illud etiam vel leviter mente volutaverit , venenum ab Animali rabido in homines propagatum diu in corpore latere , priuſquam eo infecti appareant , ut non deſint obſervationes Cl. virorum , Dioſcoridis præſertim intra annos ſeptem , & Lindani intra tredecim , quorumdam intra viginti vires ſuas exercuiſſe . In Hetruria abſtinent demorſi a cane rabido per integrum annum a quorundam lignorum , præſertim Corni contactu : ſiquidem ſi horum virgæ tantisper manibus teneantur , illico demorſos rabie exagitari narrat Matthiolus : Alii cavent diligentiffime , ne ſub umbra Sorbi dormiant ; ſiquidem venenum , quod diu latuit , ſuſcitari , & demorſos in hydrophobiam ſtatim incidere paſſim tradunt rerum Scriptores . Verum fides ſit penes eoſdem . Illud autem extra omnem dubitationis aleam poſitum eſt , valde penetrans , & malignum eſſe iſtud ſeminiſ . Quid ergo nil liceat conieſtare , ſalva diu illorum vita , qui aut per morſum , aut per contactum veneno infecti fuerint , per ſemen genitale in natos illud propagaffe , unde hydropho-

bia tandem in his excitata ſit ? Quæ quidem omnia protenſo quaſi digito commonſtrant , vel falſa eſſe exempla hydrophobiæ citra canis , aut alterius Animalis rabidi morſum enatæ , vel nihil eſſe cur negentur .

IV. *Venenum acerrimum eſt , nervos convellens , exſiccans , arefaciens.*) Qua ratione venenum iſtud in canibus , & cæteris Animalibus generetur , arduum , atque inſolens explicatu eſt . Cl. Liſterus , qui elegantem tractatum de hoc affectu conſcripſit , eo adductus eſt , ut crederet canes rabie corripi , quod cum omnium quadrupedum minime ſudent etiam æſtuentes , & ex diuturno curſu fatigati , ſed lingua exerta ſalivam magno , & continuo anhelitu effundant , omnia ſanguinis inquinamenta , recrementaſque nullibi extra corporis conſinia elabantur , quam per os , ſalivam majorem in modum infici contingit , ejus craſſam vitiari , acrem ac viroſam fieri , hinc rabiem exoriri . Verior ne , an ſubtilior ſit ardui problematis ſolutio non facile dixerim . Quamvis enim demus canes omnium quadrupedum minime ſudare , quis idem concedat de omnibus Animalibus , quæ in rabiem aguntur , quæ levi quacumque de cauſa uberrimo ſudore perfunduntur ? Quo loco ab iis fortasſe reprehendemur , qui quamvis concedant licere multa in Auctoribus objicere , refellere , multa mutare , quid tamen in re ardua ac perdifficili ipſi ſentiant , afferre æquum , ac conſentaneum arbitrantur . Verum enimvero quid quod de induſtria facere id ſtudiimus , veriti ne in abditiffimis naturæ operibus illuſtrandis in eorum errorem incidereſmus , qui faciunt næ intelligendo , ut nihil intelligant ? Neque fateri pudet ſæpiſſime occurrere , quæ ſubtilitatem omnem artis ſuperant . Cur vero in his perſcrutandis operam perdam ? Si quis eſt , qui tantam induſtriam polliceatur , ut qua ratione venenum iſtud in canibus , & cæteris animalibus , quæ & copioſiſſime ſudant , nec æſtuantia , & diuturno curſu fatigata linguam exerunt , nec ſalivam effundunt , generetur , explicare ſe poſſe conſidat , hunc & laudamus , & exonerari laborum noſtrorum partem fatemur , illud interea pollicentes , in ejuſdem opinionem , ſiquid probabilius occurrat , pedibus ituros . Nonne ſatis ,

(1) lib. 7. de morb. venet. ob. 23.

(2) de abd. morb. cauſ. caq. 14.

fatis, superque est veneni vires, actionesque homini infestissimas sedula ratione explorare, licet ejusdem intima natura, agendique modus adhuc lateat in obscuro? Quemadmodum expertissimo naturæ per valissimum æquor tuto proras dirigenti satis est novisse Magneticæ acus constantem conversionem ad polum, licet ejus causas fortasse hætenus inexploratas non attigerit: & fabri solertiæ in Horologii opificio abunde sufficit chalybeæ laminæ vim elasticam comperisse, ignoratis licet ejusdem elasticitatis causis, agendique rationibus, ut perbelle Cl. Maccope (1). Jam vero Academici Parisienses observationibus in cadaveribus hydrophobia defunctis institutis æsophagum, atque organa deglutitioni dicata utcumque inflammata invenerunt, in ventriculo mucum biliosum varium, vesiculam fellis atra bile plenam, pericardium ficcum, arterias plenas sanguine fluidissimo, venas vero plane vacuas, sanguinem, quem paucis ante obitum horis extraxerunt, valde liquidum, & vix in frigidissimo aere concrecentem, omnes musculos, viscera, cerebrum, cerebellum, principium spinalis medullæ ficciora, quam in aliis cadaveribusprehenderunt. An garrere is videatur, qui his rite perpenſis haud dubie affirmet, venenum Animalis rabidi acerrimum esse, nervos convellens? Id quidem arteriæ plenæ sanguine, venæ vero vacuæ manifestant. Convulsis enim nerveis fibrillis, quibus tunice arteriarum contextæ sunt, earundem diametros angustiores fieri contingit, atque extrema capillamenta omnino coarctari: hinc cum sanguis ab extremis arteriis in venas transmitti nequeat, hac vacuas omnino, illas vero sanguine plenas apparere necessum est. Huc accedit blandos, oleosos, ac gelatinosos succos, quibus solidæ partes roris ad instar perpetuo humectantur, emolliunturque, abradi, liquidum omne absumi, hinc solidas partes, musculos videlicet, viscera, cerebrum, & principium spinalis medullæ sicca, atque arida deprehendi, pericardium omni liquido destitutum.

Sanguinem fundens, ac colliquans.) Venenum Animalium rabidorum præter convellendi, exsiccandique, fundendi etiam, colliquandique vim habere, evincit manifestissime emissi cruoris observatio in hy-

drophobia interemptis, qui adeo liquidus est, ut ne in frigidissimo quidem aere concreſcat. Quamvis judicium de sanguine emissio ab Helmontio, aliisque reprobetur, nihil est tamen cur negetur, nonnullas saltem ipsius qualitates ex ipsius inspectione innotescere posse. Ita interdum sanguinem emissum multas habere fibras, densum esse, & citissime concreſcere videmus. Quid est cur aliquo principio coagulativo eundem refertum non judicemus, unde morborum a coagulatione pendentium occasio sit? Contrarium evenire aliquando experimur. Emissus enim sanguis & nullas fibras habet, & tenuis, & fluidus est, ut ne in frigidissimo quidem aere concreſcat. Si quis effectum huncce referat in principium aliquod in eodem contentum, quod ipsius fusionem, & dissolutionem pariat, an garrere, & somnia narrare videatur? Cum hæc ad amissum sit constitutio sanguinis paucis ante obitum horis extracti iis, qui hydrophobia premebantur, quique in arteriis post obitum deprehensus fuit, liquet manifestissime venenum rabidi Animalis ad acre, fundens, & colliquans proxime referendum esse.

Salivæ maxime infestum, partes ejusdem secretioni dicatas inflammans &c.) Justis laudibus æquare non valeo, quæ de saliva illorum, qui hydrophobia premuntur fuisse tradidit Cl. Listerus, in ea unicum esse virus existimans. Cui quidem sententiæ plurimum favent observationes non tantum Cæl. Aureliani, Hildani, & quæ actis prostant philosophicis, quibus compertum est, solo salivæ tactu homines in hydrophobiam incidisse, & analogia desumpta ex Animalium venenatorum morſu, viperæ scilicet, aut dipsadis &c. quæ non alia ratione hominibus infesta sunt, quam quod salivam venenatam vulneri dentibus inflicto infundunt, sed maxime observationes in cadaveribus institutæ, quibus deprehensum est, partes deglutitioni dicatas utcumque esse inflammatas. Cum enim hæ partes salivam copiose secernant, ut masticati in ore cibi, trituratique ejusdem permixtione fluxibilitatem, & lubricitatem nacti versus fauces protrudantur, occlusaque laryngis rimula, & pharynge dilatata deorsum pellantur in æsophagum, indeque in ventriculum, proclive est credere non alia de causa

(1) Pro Empyr. secta adversus theoriã medicam.

causa prædictas partes inflammatas, & exesas post obitum observari, quam ex eo quod venenata saliva insigni, qua pollet, acrimonia easdem vellicat, pungit, convellit, vasorum sanguiferorum diametros angustiores reddit, quam sanguini vehendo sufficiant, unde impedita ejusdem circulatione inflammatio exoritur. Salivam porro cum dicimus, non succum illum tantum intelligimus, qui in glandulis oris, vel prope os sitis excernitur, sed illum etiam, qui ex æsophagi, ac totius ventriculi glandulis, & villis separatur, qui si vera saliva non est, cum eadem maximam habet affinitatem. Huc spectat succus ille a pancreate separatus, cujus natura salivæ naturæ persimilis est. Quod monere volui, ne mirum cuiquam videretur, quomodo in ventriculo varii generis humores reperiantur. Cum enim succus pancreaticus virosus & ipse sit, partes ejusdem secretioni dicatas, vicinasque sollicitat, hinc diversi consistentia, & colore humores in Duodenum, indeque in ventriculum regurgitant, unde ventriculus eisdem repletus apparet. Quid plura? si succorum salivalium acrimonia ductus quoque choledochus convellatur, ut bilis in Duodenum transmitti nequeat, nil mirum, & vesiculam fellis bile plenam inveniri, quæ diuturna in eadem mora varie fermentans atrum, aut similem colorem nanciscatur.

V. *Canes dum rabie corripiuntur, cibum omnem &c. in obvios quosque impetunt &c.*) Ubi innotescat canem, quo aliquis demorsus fuerit, rabidum esse, vulnus inflictum peculiari methodo pertractandum esse perspicuum est; præterea cum suspicioni nunquam desit locus, idem hydrophobiæ producendæ opportunissimum existere, prudentis est ea in usum vocare, quibus truculentissimus iste morbus præcaveatur. Salubre propterea practicum consilium signa tradere, quibus canis rabidus dignoscatur. Mirum autem Canes, quorum tam fervida custodia, & amans dominorum adulatio est (1), rabie pressos ira furere, ut eosdem quoque, ad quorum altiore vocem auribus, caudaque demissa, humo prostrati, reverentes accedebant, mordendo internecioni dent. Quam malignum, quam vehemens venenum!

Tom. I.

(1) Cicero de nat. Deor.

VI. *Qui vulnus explorant per topica &c.*) Ut dignoscatur venenatum sit, nec ne vulnus a cane inflictum, sunt qui nuces juglandes præmanas parti affectæ aliquandiu applicari, ac postea projici devorandas gallinis suadent. Si ab earum usu male se habeant, aut moriantur, ad credendum vehementer adducuntur, canem fuisse rabidum, secus e contra, si neutrum contigerit. Alii loco nucum juglandium triticum imponunt, aut sanguinem e vulnere educunt, eumque farinæ miscent, ut ossa conficiatur a gallina devoranda; quæ si moriatur, canem rabidum fuisse pronuntiant. Alii demum cum Rhaze, & Avicenna medullam panis vulnere affricant, ac cani devorandam exhibent. Si Canis neque olfacere, neque comedere eandem velit, vel si comederit, in rabiem agatur, vel moriatur, canem qui momordit morbosa rabie pressum momordisse, pro certo habendum esse existimant. Verum ut ingenue dicam, quod sentio, caveant Adolescentes, ne ejusmodi explorationibus plus tribuant, quam par est. Quidam a cane demorsus, cum in suspicionem venerit rabidum illum fuisse, consilium, & opem medicam exposcit. Accurrunt Medici, nuces juglandes, medullam panis, aliaque ejusmodi ad experimentum adhibent, ac devoranda gallinis, canibusque integris exhibent: in perfectissimo valetudinis statu constituta hæc Animalia servari deprehendunt. Abiecta omni prorsus suspicionem canem, qui momordit rabidum fuisse, vulgari methodo vulnus consolidant. Mirum post quadraginta circiter dies hydrophobiæ incipientis signis apparentibus, mox jam factæ, in mortis discrimine prope certissimo versari primum, tandem vita miserrime privari. Et sane cum venenum diu latere possit in corpore, priusquam ullis se prodatur indiciis, proclive est credere, vel saltem suspicioni deesse locus nunquam potest, virus a nucibus juglandibus, tritico, medulla panis, aut simili corpore ore Animalium exceptum serius certis indiciis se prodere, quam hydrophobiæ incipientis signa appareant in homine jam demorso. Quibus sic constitutis, licet colligere istiusmodi explorationibus minime fidendum esse, quin ad alia attendamus, quæ simul conjuncta clariorem, tu-

R

tio

tioremque diagnosim statuere valent.

VII. *Si in vulnere, vel consolidato vellicationis cujusdam, rosionis sensum æger percipiat, qui &c.*) Vel apertum, vel consolidatum sit vulnus, quotiescumque ab Animali quopiam in rabiem acto inflictum fuerit, sit aliquid in eodem oportet, quod nerveis fibrillis per vulneratam partem disseminatis infestum sit, easdem acrimonia sua vellicans, erodens, in inordinatos, atque inconcinnos tremores adigens, hinc rosionis, doloris, ac vellicationis sensus. Tremores isti successive propagati per nervorum ductum usque ad Cerebrum; ejusdem tenuissima filamenta varie, inordinateque concutiunt, hæc similes motiones ad nervos opticos propagant, hinc sensus molestus in parte percipitur, qui caput versus tendit, hinc imago rerum circumactarum animæ obversatur, hinc vertigo. Veterum quidam fumis, & vaporibus venenatis ex vulnerata parte ad caput ascendentibus, indeque Cerebrum, & nervos ad organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata caligine sua obruentibus, tribuere effectum huncce. Fumi, aut auræ cujusdam ad caput ascendentis species iis imponebat. Ex varia, atque inordinata nervearum Cerebri fibrillarum concussione vigiliæ, somnia turbulenta enascuntur, iræ, timoris species excitantur.

Quoniam vero diu in corpore latere nequit venenum, quin saliva, quæ in hoc morbo potissimam partem agit, inficiatur, ac partes ejusdem secretioni dicatæ phlogosi primum, mox vera inflammatione corripiantur, ventriculi gravitas, & vellicatio, aliæque ejusdem affectiones subsequuntur.

VIII. *Quod si ingenti circa præcordia angustia, anxietate, suspiriis &c.*) Veneno pariter Animalis rabidi vires suas in nervos exerente, eos maxime, qui per ventriculum, ac partes salivalium humorum secretioni dicatas disseminantur, œsophagum scilicet, ventriculum, pancreas, & alia viscera, repetenda illa circa præcordia angustia, anxietas, mox universo nervorum genere affecto, tremores totius corporis, vomitus, singultus, ischuria, aliaque id genus symptomata, delirium maxime, unde æger obvios quosque impetit, ac dentibus apprehendit.

Cum cognitione, & conscientia, vel cæcus & furens, cum febris, pulsu celeri &c.) Si paucæ sint nerveæ Cerebri fibrillæ, quæ convelluntur, seu varie inordinateque concutiuntur, ac prævalere iis minime possint, quæ placido, atque æquabili motu, quæ concinne moventur, anima agnoscit, detegitque miserrimum corporis, cui compenetrata est, statum, impetus ejusdem coercere conatur, unde (mirabile dictu) æger rogat, jubetque, uti sibi vincula injiciantur, ne in amicos, & adstantes irruat, monet eosdem, ne ori manum admoveant, ne moribus lanientur: neque enim continere se posse, quin mordeat. Si vero fibræ, quæ varie, inordinateque concutiuntur, iis prævaleant, quæ æquabiliter tensæ, æquabiliter, & ordinate moventur, tunc confusæ, inordinatæ cogitationum species animæ obversantur, hinc rationis lumine extincto æger furit sine cognitione, & conscientia, in adstantes impetit, ac moribus dilaniat.

Inflammatione jam facta œsophagi, trachæ, cæterarum partium, quæ deglutitioni, ac salivalium humorum secretioni dicatæ sunt, nil mirum febrem exoriri, & pulsum etiam, ut in aliis inflammationibus solet contingere, celerem, frequentem, & irregularem, ut Cælius Aurelianus, & Celsus testantur. Quid quod duriusculum paucos ante hosce annos ipse deprehendi? Observationem ratio confirmat. Inflammatis enim membranosis partibus salivæ secretioni dicatis, præternaturaliter tendi arterias contingit, hinc pulsus duritiem subsequi.

Præ cæteris vero aquæ, & liquidorum omnium aversione, ut neque illorum adspæctum &c.) Atque hæc quidem hætenus recensita symptomata non omnia in omnibus rabidis, sed quamplurima, & plerumque observantur. Illud vero commune est omnibus hydrophobia laborantibus, ut ad conspectum aquæ, liquorumque omnium, & rerum pellucidarum, vel instar speculi reflectentium tremant, & in convulsiones quandoque adigantur, cum tamen deglutitio solidæ cujuscumque offæ possibilis sit.

Quæ res plurimorum Medicorum ingenia plurimum torfit. Multi cum Galeno in eam opinionem venerunt, ut crederent, hydrophobia affectos a potu abstinere, quia, delirant, ideoque ob anticipationem quamdam præposteram, ac falsam potum omnem respu-

respuunt. Hos tamen redarguit ea ratio, adeo nempe mente constare ægrum, ut sæpius roget, jubeatque, ut sibi vincula injiciantur, ne in amicos, & adstantes irruat: præterea si invitus cogatur bibere, potum ferre nullo modo posse, ut non desint observationes, hydrophobos ad bibendum coactos in convulsiones enormes adactos fuisse, atque obisse. Id contigit hydrophobo, cujus supra meminimus, qui in balneum per vim coniectus convulsus periit. Alias observationes vid. in hist. Reg. Scient. Ac. Par., Listero, aliisque Auctoribus. Neque altera illorum sententia arridere unquam potuit, qui tale phænomenon ad imaginem catulorum rabidorum in aquis existentium referebant, hydrophobis latratu insidiantibus, ac morsum minitantibus. Quæ referuntur de illo philosopho ex Aetio (1), qui balneum ingressus cum jam mente moveri inciperet, videreturque ibi adlatrans catulus eum terrefacere, & remorari, sibimetipsi vim inferens exclamavit: *Quid cani, & balneo commune est?* atque ita in balneum se coniecit, & aquam ebibens liber evasit, nugæ sunt, ut præ ceteris ostendit Petrus Salius, qui multa fide digna, atque aliter, quam ab ullis aliis Scriptoribus de hydrophobia conscripsit. Quid enim quod, si obnubilatis oculis potus exhibeatur, vel in balneo demittatur, vel aqua guttatim eidem affundatur, eadem fere phænomena perpetuo, ac constanter contingunt? Qui ad tumorem inflammatorium confugiunt fauces, œsophagum, & vicinas partes occupantem, aut nimiam earundem partium ariditatem, & contractionem, quæ impedimento sint, quominus ori ingesta deglutiri sine incommodo possint, ac molestia insigni, verendum est, ne iis officiat memorata illa solidæ cujuscunque ossæ deglutitio possibilis, cum interim potum non solum ori admovere, sed ne aspicere quidem possit æger, aut ejusdem meminisse. Sola itaque saliva venenata accusanda, quæ a potulentis vehementer mota, ac virus iisdem communicans ingeri in stomachum nequit, quin partes deglutitioni dicatæ majorem in modum vellicentur, atque in eas motiones, tremoresque adigantur, quæ deglutitioni valde resistent. Quam molestiam percipiens anima non patitur a-

lias ea ori admoveri, quæ gravissimam, atque intolerabilem noxam crearunt. Dicit vix potest, quam facile ad easdem motiones, ac tremores suscipiendos pronæ sint nerveæ partes, quæ a re aliqua insigniter læsæ fuerunt ob ejusdem imaginationem solam, aut recordationem. Ad solam imaginationem medicamenti, quod alias vomitum, ac nauseam excitavit, vomere, animo delinquere homines experimur. Aspectus eorum, qui morbo sacro affliguntur, pueris interdum, & mulieribus similem infert morbum. Georgius Baglivius (2) narrat se vidisse juvenem gravissimis correptum convulsionibus, propterea quod hominem inspexerat, qui Epilepsia correptus humi intorquebatur. Quæ nervosi generis perturbationes non excitentur ad aspectum, aut imaginationem eorum, a quibus certissima noxa, & gravissima expectanda sit? Qua in re illud animadvertendum est, hydrophobos non solum abhorrere ab aqua, ejusque recordatione, & conspectu, sed omnium rerum pellucidarum, & instar speculi reflectentium, & lucis ipsius. Id quod ex eo maxime repetendum crediderim, quod a veneno Animalis rabidi solidæ partes rigidæ, atque ea ratione tensæ sunt, qua sustinere non valeant corpora luminosa, pellucida, ut speculi, lucis, & similium. Quanta vis insit lumini ad fibras nostri corporis percellendas, nervis etiam naturaliter tensis, liquet ex eo, quod a forti lumine non solum crebræ sternutationes excitantur, lacrymæque copiosæ effunduntur, sed interdum etiam homines obcæcantur, quemadmodum Annibali Alpes transeunti nive tetras contigisse dicitur, & Nevophrontis militibus accidisse memorat Galenus (3), quibus nive multum iter facientibus oculi vehementer læsi fuerunt. Quosdam etiam ex carcere obscurissimo jussu Dionysii Tyranni repente ductos in domos calce illitas, lævigatasque obcæcatos fuisse, refert. Quid si fibræ retinam primarium visus organum constituentes rigide, atque arefactæ sint? Sustinere quidem nullo modo posse corpora luminosa, atque propterea hydrophobos a conspectu lucis, & rerum pellucidarum abhorrere debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Illud interim ambigendum non est, in assumendis solidis

R 2

cibis

(1) tetrab. 2. 5. cap. 24.

(2) de medend. an. morb.

(3) lib. 10. de usu part.

cibus minus constringi gulam, minusque salivę ex ductibus excretoriis elici, hinc minus lędi nerveas tunicas contingit, atque egrum solidos cibos minus averfari, ac commodius deglutire.

IX. *Hydrophobiam post morsum Animalis rabidi supervenire semper suspicandum. Ubi autem &c.*) Nonnulli ubi e vulnere a cane rabido inflęto copiosum sanguinem effluere deprehenderint, aut eo tempore, quo vulnus curatur, aut postea copia sudoris, aut urinę pręcipue nigre sponte excernatur, in eam spem facile adducuntur, ut credant rabiem non esse amplius invasuram. Verum enimvero si quid sentio, his adeo nunquam fidendum esse traderem, quin congrua, & opportuna auxilia adhibeantur, quibus aque timor, si fieri potest, pręcaveatur: qui status miserrimus est; & licet idoneis remediis ei occurratur, eo tamen apparente egrum brevi moriturum certo certius habendum: ita ut non desint observationes, quosdam ab orto aque pavore vix horas viginti quatuor vixisse. Quartum certe, aut septimum diem raro attingunt. Hydrophobus, quem videre mihi contigit, intra tertium diem ab orto aque metu obiit. Diutius fortasse vixisset, nisi in balneo per vim demissus fuisset, unde convulsiones enormes supervenere, quibus idem, nihil tale credentibus medicis, de medio cito sublatus fuit.

Quam apte cadit in hunc locum, quod cecinit Ovidius!

Solvere nodosam nescit Medicina podagram:

Nec formidatis ulla medetur aquis.

X. *Vulnus ergo statim, vel si consolidatum fuerit denuo aperiendum.*) Remedia, quibus rabies, & aquę metus pręcavetur, illa potissimum sunt, quę venenum e vulnere educunt, ejusque progressum ad interiores partes prohibent. Animadvertendum autem hoc loco est, quod egregie notavit Dioscorides (1), vulnera majora minus pertimescenda esse, quam minora. Nam cum a vulnere majore effluat major sanguinis copia, cum sanguine ipso noxium virus educi censendum est. Quare salubre accuratiorum practicoꝝ consilium, vulnus si apertum est, dilatandum, si consolidandum, denuo aperiendum lata scarificatione, ut una cum sanguine venenum ipsum extra corporis con-

finia educatur.

Nisi ob metum hæmorrhagię, aut convulsions &c.) In vulnere vel dilatando, vel novo aperiendo ad affectam partem, ad ægri habitum respiciendum est. Si vulnerata pars nervum aliquem, aut vas sanguiferum valde insigne habeat; æger vero adustus sit, minime carnosus, latam scarificationem cautissime celebrandam esse, nemo non videt; interdum prorsus omittendam, ne nervo, aut vase sanguifero insigniter læso, aut convulsioni, aut hæmorrhagię ansam præbeamus.

XI. *Cucurbitula fortiter attrahens applicanda.*) Demonstratum in aereometria Volffii (2), tunc aerem inferiorem conservari in quiete, & in statu naturalis æquilibrii, quotiescumque pondus, & elater aeris inferioris compressi a vi, & elatere aeris superioris æqualitatem habuerit cum pondere, & elatere totius aeris superioris ipsi inferiori superincumbentis. Quibus ita constitutis licet colligere: Dum ignis intra cucurbitulę ventrem accenditur, & cuti eadem applicatur, aer intus contentus insigniter rarefit, ejusque vis elastica mirum in modum infringitur, quare exterior elatere suo naturali comprimit vehementer cucurbitulam adversus cutem, ei propterea firmiter adheret: interea particulę aeris intra sanguinem, intra muscutorum interstitia, & alias ejusmodi partes contenti cucurbitulę subjectas, cum minus premantur ab aere insigniter rarefacto, qui in cucurbitula cunctinetur, elatere suo sese expandunt, & circumquaque cutim prementes ex vulnere, vel scarificatione sanguinem vi exprimunt in cucurbitulę ventrem. Hac ratione virus per morsum Animalis rabidi homini communicatum, priusquam per universum corpus diffundatur, una cum sanguine extra corporis confinia educi perspicuum est.

XII. *Pars ferro ignito inurenda, fotu, frictione ex muria salis, & aceto &c.*) Inusionem ferro ignito, fotum, frictionem ex muria salis, aceto, & similibus in eum finem commendant multi cum Dioscoride, & Boyleo, ut virus si quod Muscularibus fibris inhæret, extinguatur, ejusque progressus ad interiores partes præpediatur. Igni hanc inesse facultatem ostendunt quotidie curationes felicissime a Chirurgis in-

[(1) lib. 7. cap. 2.

(2) theorem. 1. de elatere, & gravitate aeris.

stitutæ ad ulcerum malignorum, ad gangrænarum progressum prohibendum. Si de Muria Salis sermo sit, quidni liceat conjectari, ejus applicatione virus Animalis rabidi eo prorsus modo edulcari, quo res salitæ infusa eadem aqua marina magis, quam insipida mitescunt, ut meminit Chrysippus apud Plutarchum (1)? Profecto salivæ venenatæ particulæ cum salis particulis facile coeunt, & in crystallos majores coalescunt, quibus e vulnere eductis, salivam eandem leniri, ac mitescere verosimile est. Virtus acrimoniam veneni corrigendi, curandique maxime elucet in aceto. Cujusce rei locupletissimos testes habemus Hippocratem, Dioscoridem, Galenum, aliosque eximios viros, qui in peste, febribus contagiosis, & similibus a fale volatili, & corrosivo oriundis, acidis felicissime usos fuisse testati sunt.

Sylvius tempore pestis omnibus diebus, antequam ægros visitaret, duo cochlearia aceti assumebat, & a peste immunis servatus est. Cum venenum Animalium rabidorum ad acre solutivum proxime referendum sit, apparet ejusdem applicatione extingui penitus debere, aut plurimum saltem temperari.

XIII. *Eidem pariter pili, aut cavo, aut alia quævis pars &c.*) Innumera fere sunt, quæ parti vulneratæ admota passim commendantur a Scriptoribus magnis, & doctis. Plura recenset Celsus (2), ubi ait: *Vivum oportet gallinaceum pullum per medium dividere, & protinus calidum super vulnus imponere, ut pars interior corpori jungatur. Facit id etiam hœdus, agnusque &c., & calida ejus caro statim super vulnus imposita.* Pullos gallinarum admovendos suadet Forestus (3). Neque desunt, qui pilos Canis rabidi, aut aliam quamlibet ejus partem vulnere imponi jubent, in eam spem adducti, ut credant attractione quadam sympathica physicis occulta virus attrahi, & extra corporis confinia educi. Hæc de virtute attractiva medicamentorum opinio nova non est, utpote ea, quam plerique Recentiorum suis temporibus vigentem eradicare conati sunt. Oblivioni per multa sæcula traditam in lucem denuo produxerunt viri clarissimi, qui novitatis amore illecti, Cartesianæ philosophiæ studio penitus lan-

guescente, Nevvthonianæ se totis viribus dederunt, atque illam adeo sequuti sunt, ut vim attractivam non certis tantum finibus coercere contenti fuerint, sed singulis partibus cum fluidis, tum solidis, ex quibus corporis universi machina constructa est, vim hanc inesse putaverint, & sic secretionum maxime, excretionumque opus, exulantibus omnino fermentis, ceterisque causis, ad eandem revocaverint. Pili, aut cuilibet alii parti Animalis rabidi vini attrahendi virus in homines propagatum probant perbellis experimentis, atque observationibus a Cl. Roberto Boyleo in sua experimentalis philosophia relatis. Narrat enim præclarus auctor, Brasilienses populos, cum ubique venenata Animalia ostendant, ac moribus lanientur, sola applicatione eorundem Animalium vulneratæ parti curationem instituire, quo fit ut virus attrahatur, & foras eliminetur. Nemo ignorat, ubi Scorpio momordit, si Scorpio contusus applicetur vulnere, vulnus perfectissime curari. Bufonem ad se virus attrahere notissima res est. Quid quod nulla sit præstantior medicina ad curandum viperæ morsum, quam pinguedo ipsiusmet vipere? Sive attractio hæc fiat, quod similes particulæ cum similibus conjungantur ob similitudinem figuræ, sive ut Leibnitius alique malunt, ob harmoniam consentientium vibrationum, curiosius non inquirimus. Quis enim hæc cernat, quæ longissime sunt a perceptione nostra, sensuque disjuncta? Non defuere tamen, qui experimenta, quibus virus Animalium ab iisdem attrahi compertum est, in dubium vocarunt. Primus fere fuit Cl. Reditus, qui in epistola ad Cl. Kircherum mira quæ a laudato Boyleo, aliisque narrantur de attrahentibus hisce medicamentis falsa ostendit. Hunc sequutus est Frid. Hoffmannus (4). Ut ut autem res sit, pulcherrima saltem eorundem laus erit, emolliendo, demulcendo, aut alia simili ratione demorsis ab Animalibus rabidis opitulari, ut idem Hoffmannus testatus est.

XIV. *Atque hæc quidem omnia primis a morsu diebus conferre visa sunt. Si progressu adhibeantur &c.*) Dioscoridis monitum fere est scharificationem, aliaque post eandem extrinsecus applicanda remedia primis die-

(1) *Sympos. p. quæst. 9.*

(2) *lib. 5. cap. 27.*

(3) *obs. chirurg. 34. lib. 6.*

(4) *M. S. T. 2. de venen.*

diebus statim esse in usum vocanda, antequam per corpus diffusum sit venenum. Tribus enim circiter, aut quatuor elapsis diebus, ubi virus per corpus diffusum fuerit, neque attrahi, neque educi ulla ratione posse. Ad hæc igitur frustra confugere Medentes. Ea porro visa sunt convenire, quæ virus idem vel extinguere habent, vel per insignes excretionum vias extra corporis confinia educere. Dicitur autem vix potest, quot præsto sint Medicis istius generis medicamenta. Oculi cancrorum, matr. perlar. Cor. Cer. ustum, terra Lemnia, aliaque huiusmodi ad absorbendum; coagulum leporinum, ovinum aciditate, qua pollet ad invertendum; Bezoartica, theriacalia, plantæ omnes, quæ sale volatili oleoso sunt fœtæ tamquam alexipharmaca; ad expellendum purgantia, eaque validissima, cuiusmodi sunt Helleborus albus, & similia. Verum si quid sentio, vix ac ne vix quidem corpora eorum, qui rabie premuntur, istius generis medicamentis pertractanda traderem; vel enim inutilia prorsus sunt, atque ad salutem comparandam inepta, vel summopere nocua. Illa sunt absorbentia, invertentia; hæc sale volatili oleoso prædita, ac purgantia. Terreæ enim, & quæ communiter absorbentia vocantur, venenatæ salivæ, succorumque in ventriculum confluentium acrimoniam retundere quidem valent; cum tamen in sanguinem per venas lacteas transmitti nequeant, & universa sanguinis massa eodem veneno acre, fundente, ac colliquante infecta corrigenda, & universum nervorum genus siccum nimis, atque accrescens laxandum, ac emolliendum restat. Idem de coagulis supra recensitis dicendum. Si de bezoarticis sermo sit, non alia ratione quamplurimis morbis opitulari, quam ea, qua alchalia quæque operantur, censendum, si experimentis in com. A. Bonon. a Cl. Sandrio institutis fides habenda, qui ex chymica bezoarii solutione, nihil sibi probabilius visum esse testatur, quam ut ad genus alchalicum referretur. Idque extra omnem dubitationem ab aliis positum. Haud ignoro mira de helleboro albo prædicari a Veteribus Medicis, Dioscoride præsertim, & Galeno, eoque propinato recrementis quamplurimis vomitu, & secessu evacuatis, sanitati restitutos felicissime eodem memorare. Neque me latet, vim eo-

rumdem nervoso generi infestam excusari a sectatoribus exemplo dysentericæ, quæ cum ab acredine humorum corrosiva exoriatur, radice tamen ipecacuanæ, quæ acerrima est, felicissime curatur. Licet ergo purgantia medicamenta corporis fibras extimulare valeant, occulta tamen qualitate virus attrahere, & extra corporis confinia educere existimant. Verum præterquamquod non adeo verum est, dysenteriam radice ipecacuanæ curari, quin hæc virtus ab aliquibus in dubium vocetur, in iis præsertim, qui gracili sunt corpore, qui convulsionibus obnoxii, qui febrem adjunctam habent, accedit præterea, Helleboro, aliisque purgantibus in hoc morbo propinatis convulsionibus sæpissime excitari, quibus egri in summum vitæ discrimen adducuntur, interdum etiam enecantur.

XV. *Æger igitur statim etiam per vim, & metum in balneo demittatur &c. aquam calidam copiose bibat &c.*) Satiùs porro duxerim ad generalia quidem remedia confugere, ea tamen, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum expectandum sit. Inter hæc eminent balnea, ac diluentia. Summam inesse vim balneis ad universi corporis fibras emolliendas, acridinem humorum temperandam, noxias, ac venenatas particulas per cutis poros extra corporis confinia educendas perspicuum est. Ita Celsus (1), ægrum, simul ac animali rabido demorsus est, in balneum demitti jubet, ibique detineri per horam circiter, ut sudare postea valeat, atque virus extra corpus elabatur. Memorabilis est casus, quem refert Cl. Frid. Hoffmannus (2), multos a rabioso lupo ex sylva prodeunte demorsos, & necatos fuisse, donec tandem nonnulli hoc remedio ab omni periculo liberi fuerunt. Si de aqua copiose assumenda sermo sit, nullum efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius inveniri posse, manifeste liquet ex Cl. Sydenhamo (3), in qua cuiusdam viri in summum vitæ discrimen adacti ob assumptionem sublimati corrosivi, sola aqua adhibita, curationem felicissime memorat. Tantopere valet adversus ea, quæ acrimonia sua solidas nostri corporis partes insigniter vellicant, corrodunt, atque inflammant. Quid quod illi, qui aquæ metu cruciantur, ubi convulsionibus supervenerint, ab aqua

(1) lib. 5.

(2) de baln. aq. dulc. usu &c.

(3) Epist. respons. ad Rober. Bradii.

qua etiam per vim, & metum ingesta & facilius ad bibendum disponuntur, & copioso aquæ potu sanantur? Ubi autem nondum aquæ metus ægrum exerceat, ad aquam quam citissime, tamquam ad sacram anchoram, confugiendum esse manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Idem dicendum de sero lactis, de jusculis tenuissimis, & similibus. Immo blande oleosis, ac gelatinosis particulis, quibus foeta eadem sunt, acria etiam veneni spicula irretire habent, atque involvere, ideoque ad vellicandum, ad erodendum inepta reddere.

Nuces juglandes commendantur.) Noces juglandes virtute alexipharmaca præditas esse, atque contra pestem, & malignos morbos plurimum valere crediderunt Veteres Medici. Quare factum est, ut in antidotum Mithridatis Regis reciperentur, tantopere commendatum adversus venena in devicti a Cn. Pompejo Regis Mithridatis sanctuariis reperta, ut mittam alias quamplurimas compositiones alexipharmacas, & antipestilenciales, in quibus eadem usurpabantur: quæ tamen virtus in dubium revocata fuit a Cl. Casp. Hoffmanno, ut propterea non desint, qui cum Cl. Geoffroji existiment demorsis a cane rabido opitulari ob id potissimum, quod oleo blando, ac miti farinolo principio unito scateant (id quod sapor dulcis, gratus, amygdalinus manifestum reddit, & quod contusæ cum aqua lactescentem eandem efficiunt) venenatæ salivæ, cæterorumque succorum in os, fauces, & organa degluti-
tioni dicata depluentium mordacitate, atque acrimonia sua nerveas eorundem fibras vellicantium, atque erodentium spicula rerundere valent, ac demulcere.

XVI. *Tandem ad lactis usum deveniendum.*) Ubi diluentibus copiose ingestis veneni particulæ dissociatæ, disjunctæque fuerint, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia educatæ, quid ad reliquarum, si quæ reliquæ fuerint, vires perdomandas, ad universam sanguinis, ac fluidorum massam contemperandam, læves politasque particulas invehendas, ad nervorum systema laxandum, emolliendum, ac nutritio rore humectandum lacte efficacius? Testor bona fide quemdam demorsum a ca-

ne rabido, lacte copiose sumpto, non solum ab hydrophobia præservatum fuisse, cum ejusdem incipientis signa apparerent, atque alia minus commode responderint, sed cum gracili satis esset corpore, insigni acquisivisse naturalis nutritionis incrementum.

XVII. *An specificum aqua, & lacte præstantius &c.*) Specificorum adversus rabiem infinitus est numerus. Celebris fuit apud Galenum, & Oribasium arcanum Æschronis de cancris combustis; apud Aetium, Ruffum, Posidonium de cinere cancrorum cum theriaca, & radice Cynosbatidis; apud Mayerne illud, cujus mentio fit *philos. transact.* (1) de radice Serpentariæ virgin. flor. hyperici cum theriaca, allio, ramentis Jovis; illud apud Hannemanum in actis Hafniensibus (2) ex abrotan. betonic. salv. theriac. &c. apud Thomam Bartholinum ibidem ex pulvere gentian. myrrh. &c. Rajum de lichene cinereo terrestri cum æquali quantitate piperis, aliaque plurima, quorum tamen nullum, inquit Boerhaavius, *cujus experimenta certa.*

XVIII. *Periculo certe non vacat famosum illud e pipere, & cantharidibus &c.*) Hodie magno in pretio habetur specificum de pulvere cantharidum, & piperis longi a gr. iv. mixto micæ panis ab initio statim exhibendum, quod certo certius profuturum esse reputatur, si sanguis cum urina exire incipiat, quo apparente ad lactis usum statim deveniendum est, ut æger in pristinum valetudinis statum restituatur. Quam mira res videtur venenum veneno profligari! Cantharides, ut notum est, insecta quædam sunt de genere Scarabæorum, quæ in frumentis, & pratis vescuntur, acerrimo, ac fere caustico sale referta, ut nisi aceto macerentur, vix ac ne vix quidem adhiberi queant. Ita Galenus (3) monet, ne quis easdem degustare audeat propter erosionem interimentem. Baglivus vero virulentam cantharidum naturam experimentis confirmavit: tincturam enim cantharidum per syringam in apertam venam jugularem binorum canum injecit, eosque aquea primum, & viscosa evomuisse, postea humi cecidisse, vehementissima siti, ac alimentorum fastidio correptos fuisse, tandem convulsos periisse testatus est. De earum

(1) Vol. 3. p. 283.

(2) an. 73.

(3) lib. 4. de med. simpl. facul. cap. 18.

rum noxa vide etiam Thonerum (1), Alpinum (2). Animadversione autem dignum est, cantharidum præparationes ope ignis factas, ne vel minimum quidem earundem naturam immutare. Ita sale cantharidum volatili vesiculas adhuc excitari observatum est ab Olao Borrichio (3). Sive autem vesicantia, in quorum compositione cantharides principem obtinent locum, cuti applicentur, sive eadem intus sumantur, observationibus, atque experimentis compertum est, ad urinæ vias potius, quam ad alias partes determinari, id quod vesicæ dolores, urinæ ardores, suppressiones, mictus sanguinei manifestum reddunt, quæ ab usu cantharidum sive externo, sive interno excitantur. Bartholinus (4), Hildanus (5), Timæus (6), Zacutus Lusitanus (7), Pascalius, (8). Quibus sic constitutis, quidni liceat conjectare, venenum cantharidum similes habere particulas particulis veneni Animalium rabidorum, ideoque simul unitas se invicem attrahere, & in massulas majores coalescere, prævalente tamen vi cantharidum, utrumque per urinæ vias extra corporis confinia educi? Nonne carnes salitas facilius dulcescere, si in aqua marina infundantur, quam si in aqua dulci, compertum est? Si sal nitri, & aluminis in aqua solvantur, & aqua per ignem exagitetur, in quantitate insigni sales duo separantur, & in crystallos proprias suæ figuræ succedunt; sal nitri cum particulis nitri, sal aluminis cum particulis aluminis. Quæ quidem omnia protenso quasi digito commonstrant, partes similes, ob similitudinem figuræ, sive harmoniam consentientium vibrationum facile adherescere, & conjungi. Conjecturæ porro vim addit observatio, qua compertum est, apparente mictu sanguineo, certo certius salutis præsagium haberi, de salute e contra conclamatum esse, si mictus sanguineus nullus post usum cantharidum appareat; indicio satis manifesto, tunc solum virus per morsum canis rabidi hominibus communicatum cantharidum particulis unitum educi, cum ad urinæ vias istæ determinantur. Id ubi factum

fuerit, quid ad demulcendum, nervosas partes obliniendas, ac nutritio rore humectandas, ad venenatas particulas, si quæ superstites fuerint, diluendas, irretiendasque lacte præstantius? Nempe deleterii cantharidum effectus universalibus venenorum acrium, & corrodentium antidotis, lacte scilicet, oleosis, & pinguibus corporibus obtunduntur, ut Plinius, Dioscorides, & Celsus præ cæteris demonstrarunt. Saluberrimum propterea Hippocratis monitum (9), triduo ante usum cantharidum lacti assuefaciendum esse egrum, ne vesica ledatur.

XIX. Jam ubi hydrophobia invaserit, nihil saltem inter initia efficacius ol. Amygdalar. &c.) Quamvis hydrophobia jam egrum exercens desperatus sit morbus, non inde tamen totis viribus conandum non est, ut congruis, & opportunis auxiliis eidem succurramus. Non desunt porro, qui illud tantum Medentibus præstandum esse putant, ut æger aquam assumat, vel incautus, arte scilicet deceptus, vel etiam invitatus. Verum enimvero cum frequentibus, ac constantibus observationibus compertum sit, nonnullos per vim in mare, & flumina ligatis manibus projectos, ut necessitate coacti biberent, convulsionibus gravissimis suscitatis obiisse; id cum præmeditatione faciendum esse perspicuum est. Quare sapienter admodum, prudenterque turpissimum hunc morem damnavit Cælius Aurelianus affirmans, hujusce morbi curationem non in eo consistere, ut bibant ægrotantes necessitate coacti, sed ut ad bibendum disponantur. Quod nulla meliori ratione fieri posse, quam venenatæ salivæ, cæterorumque succorum salivalium, qui a potulentis moti organa deglutitioni dicata molestissime afficiunt, & in convulsiones adigunt violentissimas, acrimoniam corrigendo, manifestum est. Quid autem præstantius oleosis corporibus, ut optato fine potiamur? De admiranda vi oleosorum corporum in perdomandis viribus eorum, quæ partes corporis rodunt, & absumunt, insigne exemplum nobis præbent illi, qui ad papyrum prælo imprimendum, ex aqua forti celant. Se-

(1) lib. 1. obs. 20.

(2) de medic. meth.

(3) Act. Hafniens. an. 37.

(4) cent. 3. hist. anat. 16.

(5) cent. 6. obs. 98. 99.

(6) lib. 7. c. 20.

(7) Medic. princ. hist. lib. 2. hist. 117.

(8) meth. cur. morb. cap. 44.

(9) in curat. diut. morb. l. 14.

Sevo enim, aut cera æneam tabulam obliniunt, in ea imagines, & simulacra stylo imprimunt, aquam fortem tabulæ affundunt, hæc vero acrimonia sua sulcos abrasa cera exaratos altius fodit, tabulæ partem, quæ sevo, aut cera obducta est, intactam relinquens. Quid quod aqua ipsa fortis oleoso, aut pingui corpori unita, ac mixta ad vellicandum, mordendumque, nedum corroendum inepta omnino evadit? Ubi ad bibendum disponatur eger, quid aliud optandum magis? Jam mittere morbum, in quo homines & siti, & aquæ metu cruciantur, manifestum est, ut Celsus (1). Ad aquam igitur deveniendum esse, ut venenum per insignes excretionum vias foras omnino eliminetur, luce clarius apparet.

XX. *Ubi de ægrorum salute conclamatum sit, nihil experiundum restat præter repetitam venæ sectionem &c.*) In desperatis morbis melius esse anceps experiri remedium, quam nullum, apud plerisque maxime invaluit. Atque hi quidem in hydrophobia, præ cuius vi de salute jam conclamatum est, phlebotomias iteratis vicibus, & usque ad animi deliquia instituendas, immersiones in aqua, & perfusiones ejusdem usque ad extremas vitæ horas provectas suadent. Vim animis addit illa cogitatio, quosdam, quos aquæ metus, pavoresque premebant, iteratis phlebotomiis, & immersionibus in aqua ejusdemque perfusionibus curatos fuisse. Horum exempla suppeditantur in Gal. histor. A. S. P. Mirabile autem prorsus est, convulsionibus, quæ ab aquæ perfusionibus, aut immersionibus in eadem excitantur superatis, egrum alacriorem fieri, ad bibendum disponi, mox sudore superveniente in pristinum valetudinis statum restitui.

XXI. *Morsus Apuli Phalangii, seu Tarantule, quod in agro Tarantino frequentissimum &c.*) Multa esse Animalia, quæ irarantum percita, nonnulla quæ naturali rabie, alia tandem, quæ rabie morbosa affecta mordent, supra, animadvertimus (2). Quoniam rabie morbosa affecti canis morsum, ejusque horrenda symptomata hætenus explicuimus, nonnulla de morsu Apuli Phalangii, seu Tarantule, quæ naturali rabie mordet, mordendo autem, si non omnium

gravissimum morbum cum phantasie lætione conjunctum adeo gravi, ut in desperationem quandoque desinat, miserrimum certe progignit, dicenda restant. Quod quidem eo libentius facimus, & quod ejus medicina omni admiratione dignissima sit, cum non detractio sanguinis, non pharmacis unius generis, cardiacis, cephalicis aliisque hætenus excogitatis, & diuturna experientia notis, sed musicis sonis, cantionibusque perficiatur, & quod ex morbo, & medicina vis percipiatur, quæ solidis infertur partibus, qua non perspecta magnam Medicinæ partem ignorari necesse est. Est autem Phalangium aranei species major, cujus descriptionem luculentissimam cum dederint Academici Parisienses (3), tum figuram clare delineandam curavit Cl. Baglivius (4). Ejus corpus in partes tenui modo annulo conjunctas dividitur. Anterior pars continet pectus, caput, inferior ventrem. Pectus pars dura est nigro cortice obducta, venter vero mollis maculis nigris, & albis ornatus, & totum hirsutum est: octo habet oculos, quatuor superiores, qui majores in medio frontis quadrati formam retinent, quatuor inferiores, qui minores horizontaliter manent: ad oris latera dentes habet falcatos, quibus escam apprehendit, & mordet: octo habet pedes, quorum internodia sunt, unde Phalangii nomen invenit: *φάλαγξ* enim græce dicitur, latine internodium: Quod autem cuilibet regioni veneniferum non sit, sed Apuliæ dumtaxat, Apuli cognomen, & quod in agro Apuliæ Tarantino & frequentissimum, & perniciosissimum Tarantule. Pernicies veneni ab urentissimis solis radiis augetur, hinc per æstatem potissimum veneniferum morsum infligit Tarantula, maxime in Apulia, in qua vastissima camporum planities spectatur, rarioresque, ac fere nullæ arbores crescunt, unde arva torrentur, inflammanturque a Solaribus radiis, & hac de causa in majorem rabiem acta, & caloris impetu laceffita messorum frequentius, dum per sulcorum squallorem, vel tritici fistulas progreditur, manibus, vel pedibus occurrentibus, mordet. Quod summe interest animadvertere, cum Tarantula, quæ montes ad Apuliam terminantes incolit, si mordet, nihil offendat,

S

vel

Tom. I.

(1) lib. 6. cap. 27.

(2) com. 1.

(3) Hist. dell' Acad. Vol. 6. p. 20.

(4) Dissert. de Tarantula.

vel parum, quocumque demum tempore mordeat, & quæ campestris est etiam in exteris regiones, Neapolim scilicet, Romam, & alibi transferatur, levia prorsus incommoda demorsus afferat: quod est argumentum prope certissimum, eam solum, quæ in agro Tarantino, & urente canicula infestissimam esse.

XXII. *Vis ejus infesta dignoscitur ex partibus demorsæ tumore, pruritu, dolore, &c.*) Si cuncta venena animalia percensendo numeremus, eorumque infestam vim ad examen revocemus, nulli secundum esse venenum Tarantulæ facile deprehendemus. Mitto jam, quæ de morfu canis rabidi dicta sunt, atque ad Serpentum morsum me converto sive anguium sive viperarum, quorum morfibus virus morsus tempore in vulnus infunditur, unde funesta symptomata excitantur. Cum venenum viperæ insigne sit, ejus symptomata sunt dolor acutus, & punctorius in loco vulnerato, tumorque primo ruber, & postea livescens sensim in partes vicinas latius serpens, cutis æstuat erumpentibus vesiculis, superveniente temporis progressu languore insigni, pulsu celeri, debili, & quandoque intermittente, cordis palpitatione, sensuum stupefactione, præcordiorum anxietate, vertigine, respiratione difficili, singultu, tremore, convulsione, extremorum frigore. Si Aspidis omnium Serpentum longe vehementissimi vim consideremus, licet exiguum vulnus infligat, nec tamen dolorem multum inferat, intra paucas horas totum corpus pervadens capitis gravitatem, oculorum caligines, sensuum hebetudinem, stuporem, segnitiam, faciei pallorem, refrigerationes, spasmos, aliaque id genus symptomata excitat, quæ fere singula & universa plus minus aucta, & demorsos homines exercentia observantur in morfu Araneorum, Scorpionum, aliorumque Animalium, quæ sunt infesta non modo morfibus, sed si varie præparata per os assumantur, aut esculenta, saliva sua venenata inficiunt. Ejusmodi sunt Bufo, Cantharides, & similia, de quibus & a Cl. Hallen (1), & a D. Mead egregie dictum. Quid plura? Dixisse sufficiat, analogiam habere tantam symptomata Tarantulæ in

ipso primo veneni insultu, cum iis, quæ in maligna febre ex coagulatione observari solent, qualia sunt angor cordis, spirandi difficultas, omnimoda fere pulsus oppressio, animalium, vitaliumque actionum repentina, ac pene fatalis jactura, ut vix ac ne vix quidem distinguere queant, ut præclaris observationibus confirmat Cl. Baglivius (2). Ecquis vero credat homini infestissimum nequaquam esse venenum febrem malignam excitans? De hoc si quis curiosius doceri velit, eum ad peculiarem tractatum ablegamus (3). Illud interim adnotandum est, narrata symptomata non esse perpetua, & singulis ægrotantibus communia, sed varia pro varia Tarantularum natura, ut supra vidimus, ægri temperie, & caloris æstivi efficacia. Singularis enim vero observatio est, quo seniores sunt Tarantulæ, ab iis demorsos gravioribus corripi symptomatis, immo variis delectari coloribus, præcipue rubro, viridi, cæruleo, alios vero averfari adeo, ut ad eorum intuitum angore cordis, aliorumque symptomatum recrudescencia corripiantur, ut fere Cl. Geoffroi (4), Baglivius (5), alique in Act. Par.

XXIII. *Claritas ejus dependet ex curationis modo, quæ non medicamentis fit, sed musicis instrumentis, tonis &c.*) Etiam Apuliæ Practici solent demorsum a Tarantula locum & scarificare, & alexipharmacis inungere, tum ad interna remedia se convertere. Ista quidem desumpta ex spiritu vini anthosato, aq. Regin. Ungaric., essentia rosmarin., cum aq. theriacal. hyssop. meliss. Serpil., nec non composita multa ex bac. Myrt. Tamaricis, pastinac. nigel. agn. cast. dauc. anis. cumin. organ., quibus addi solent ter. sigil. bol. armen. oriental. ut apta dosi fiat electuarium, quod a Cl. Epiphanio Ferdinando antiphalangium vocatur. Verum nisi præsto sit, & adhibeatur Musica, oleum & operam perdunt, ut cum multis ac frequentibus, tum certis ac constantibus observationibus compertum est, cum omnium ea sit præstantissimum antidotum, eaque sola morbus omnino tollatur, & profligetur. Qua ratione id contingat, breviter videamus. Ubi quis morfus a Tarantula in terram mortuo similis concit-

(1) Tract. de ven. art. 16. 18. usque 31.

(3) lib. 4. cap. 4.

(4) Hist. A. P. l. c.

(2) loc. cit. cap. VII.

(5) loc. cit.

cidit cum totali virium & sensuum jactura, Tibicines Musici varios sonos, & cantiones inchoant, donec reperiant, cujus & tonus, & rhythmus egro proficiat, quod arguere solent ex eo quod eger digitos, manus, mox pedes movere incipit, & successive cetera membra, ita ut crescente sonorum modulamine motus ipse membrorum augeatur, vehementissime in pedes eleve-
tur, & ad numerum tripudiet. Primas hae saltationes duarum, aut trium horarum termino coercere solent Medici: postquam vero eger in lecto quieverit ad sudores abstergendos, viresque reficiendas, intermissa chorea iisdem sonis cantionibusque renovatur, & facta supputatione, duodecim fere horae quotidie in saltationibus vicissim institutis impenduntur, ex quibus non modo lassitudinem, aut debilitatem aliquam non persentit, sed exinde agilior, ac fortior evadit, nisi forte dissonantiam aliquam in Musicis instrumentis percipiat, quo casu suspiriis, angoribus cordis afficitur eo usque dum ad consonantiam redeat instrumentum. Circa horam meridianam lecto compositus, & sudoribus absterfis tenui cibo reficitur, quod repetita jam chorea fit etiam vespere: demum somno se committit. Quamvis saltandi terminus incertus sit, raro tamen ad sextum diem extenditur. Magnum enim fit per graves sudores virulentarum particularum dispendium, in quo fere curationis momentum. Mirum autem sudores a vulgatis diaphoreticis provocatos, hoc idem prestare non posse, cum experientia constet nonnullos sudore jam per aquas, & confectiones diaphoreticas excitato, nihilominus tamen morbo obnoxios evasisse eoque graviore, nec prius profligari potuisse, quin per choream novi sudores fuerint provocati. Quod clariorem morbum facit observatio fere est circa illud tempus, quo a Tarantula demorsus fuit aeger, recrudescere gravia ejusce morbi symptomata, & per consuetas choreas paroxysmum derepente ingruentem praecaveri, & morbum tolli: secus vero toto illo anni cursu aeger miserrime conflictatur, inappetentia praesertim, ictero, lassitudine universali, quae tandem posthabita saluberrima medicina in cachexiam, hydropem, & morbos incurabiles desinunt. Quod sane magni est momenti, cum liquido constet plerosque Musices ope

ab imminente quidem morte liberari, veneni vero semina more reliquis insueto adeo alte incoqui humoribus, ut vix deleri possint, imo fere semper ad mortem usque comitentur, ac propterea Tarantulæ venenum semel corpori illatum indelebile in posterum esse. Cum autem ejus semina viribus suis integris servantur, certa suppetunt indicia, quorum praecipua sunt mestitia, solitudinis amor, summum amicorum, & hominum consuetudinis odium, sepulchra, & solitaria loca desiderantibus aegris, in feretro mortuorum se extendentibus, & si Virgines, & mulieres fuerint, licet honeste, solutis tamen verecundiae habentis vehementer suspirantibus, ululantibus, indecore se se moventibus, obscenas partes patefacientibus, his vero, & illis aquam summo opere appetentibus, & nisi caute custodiantur in flumina, & mare ceu desperatis se projicientibus, quae omnia cum Melancholiae Symptomatis adeo congruunt, ut idem plane morbus videatur. En quomodo infelix, infeliciore, infelicissima evadat Tarantatorum conditio, ut erat demonstrandum. Si quis nobis objiciat & alios adesse morbos, eosque gravissimos animi, & corporis, quos Musicis instrumentis curari solitos fuisse tradunt fere insignes scriptores a nobis etiam supra laudati (1), Sodartius in Ac. Ac. Paris. Sacrae litterae, Alexander ab Alexandro, Celsus, Boyleus, Homerus, Plutarchus, Caelius Aurelianus, ideoque morbi claritatem, quod Musices ope profligetur imminui, recte eos quidem nobis objicere respondemus, at eos redarguet & aliorum medicamentorum usus ad narratos morbos profligandos opportunissimus, atque animadversio, quam subdimus, demorsos a Tarantula dum motu sensuque privati in terram concidunt certis modulationibus Tibicinum, & Aulædorum resurgere, & Choreae inertes, atque inexpertes, tamquam peritissimos saltatores ad numeros tripudiare, ut si forte soni deficiant a rhythmo, aut dissonent, non sine magna aegritudine, & moerore a chorea desistant. Hinc apte Baglivius: *Mirum quoque est, inquit, quod rudes puellae, & inculti rustici, qui unquam ne viderunt quidem nobiliora Musices instrumenta, saltationis tamen tempore, tam periti evadant dissonantiarum, & consonantiarum*

artifices, & censores. Quæ de aliis dici non possunt, cum & aliæ operationes Chirurgicæ, & pharmaceutica medicamenta in auxilii partem fuerint vocata, & simplici motu a sonis in solidas partes, animalesque spiritus inducto, quo torpentes excitati sunt, nimium commoti ad naturalem rhythmum redacti, sine chorea, sine saltationibus ad numerum institutis, fuerint profligati. Sed rei claritas magis elucebit, si veneni indolem, & vim assequamur.

XXIV. *Ex his liquet, venenum spiritibus infestum esse eosdem cogendo, figendoque, nervis fibris eas sic afficiendo, ut &c.* Si rem paulo diligentius perpendamus, venenum Tarantularum spiritibus, & nervoso systemati infestum esse, ex phænomenis toties repetitis unusquisque deducere facile potest. Repentina pulsus oppressio, angor cordis, maxima spirandi difficultas, rigor, atque horror universalis, convulsio, stupor, visus obscuritas aliaque id genus, rem satis indicare videntur. Qua vero ratione infestum sit, arduum, atque insolens explicatu est. Volebat Willisius a veneno Tarantularum spiritus in fugam conjici. Verum phænomenis opinio repugnat, cum potius spiritus animales in fibris hære, & consistere aperte declarent: viribus enim destituti in terram labuntur, qui demorsi sunt, omni fere sensu privati, sonis vero, cantionibusque ita alacres, vegetique reduntur, ut vehementissime in pedes eleventur, saltent, tripudiant, donec saltationibus & tripudio in pristinum valetudinis statum restituantur; quæ eximia emolumenta redundare in ægros nulla ratione possent, si fugati essent spiritus animales: musica enim spiritus animales fugatos in corpus revocare non valet. Spiritibus ergo animalibus in fibris Tarantulorum hærentibus, & consistentibus, quid ni liceat conjectari præternaturalem constitutionem in fibris inducere, propter quam motum amittant, & alia patiantur phænomena? Si id verosimilitudinis speciem quamdam habet, neque a veritate maxime alienum videtur præternaturalem fibrarum corporis constitutionem isocronam esse quibusdam tonis, cantionibusque, quibus determinato moveantur motu, & oscillent. Quod præclarissimo exemplo illustratur in filo in primis chordæ, aliorumque corporum, quæ ob va-

riam crassitiem, longitudinem, tensionem Musicis sonis sonantibus tremunt, & oscillant, quod isocrona sunt instrumentis, & chordis, ad veritatem propius accedit fibras corporis illorum, qui a Tarantula demorsi sunt certis sonis tremere, & oscillare, fieri hinc ut motum recuperent. Fibris itaque trementibus ob tremorem corporis, hærentes, ac consistentes spiritus concuti contingit, expergisci ad influendum a cerebro ad partes, a partibus ad Cerebrum excitari, atque hinc sensum, & motum recuperari. Neque vero rationibus id abest, quod cum allatis observationibus minime consentiat, siquidem non certis cantionibus, & sonis sensum, & motum recuperant, sed tertio dumtaxat tono, ac rhythmico, ut rudes puellæ, & inculti rustici choreæ inertes, & inexpertes tamquam peritissimi saltatores ad numeros tripudiant, & si forte soni deficient a rhythmico, aut dissonent non sine magna egritudine, & merore a chorea desistant. Quid quod egri certos colores avidissime tuentur, & appetunt, alios vero a quibus abhorrent, summe averfantur tuerique nulla ratione possunt non alia potissimum de causa, nisi quod oculi, & nervi cerebri ita constituti sunt, ut a radiis coloratis motu aspero, & a sensu alieno, alii contra jucundo, & suavi afficiantur? Quæ cum ita sint, id colligi posse videtur, per sonos, cantionesque, egro jam miserrimo morbo conflictato, motum solidis partibus conciliari, ac torpentibus spiritibus velut calcar addi, & egrum ad sanitatem restitui. Cujusce sanationis causam si quæras, non aliam assignaverim, quam quod Musices ope egri reviviscunt, saltant, atque ad virium resolutionem usque tripudiant, solidæ propterea partes concutiuntur, fluidæ celeri motu cientur, ex quo tandem sudorem subsequi contingit, atque una cum sudore virus extra corporis confinia eliminari. Si ultro quæras, utrum alius motus ad curationem sufficiat, dicam omnem motum fortasse sufficere, hunc autem nonnisi a sonis cantionibusque excitari posse, ideoque totum a Musicis instrumentis repetendum, nihil ab aliis medicamentis. Cætera phænomena, quæ passim a Boyleo, Baglivio, aliisque recensentur, Tarantulas scilicet esse filomusicas, & sonis aliis, atque aliis delectari, ad eos tripudiare, & morbum prius non desinere, ni-

si ipsa Tarantula, quæ morsum iniecit intereat &c. tamquam ad aniles fabulas re-

ferenda libens præmitto, præcipua indicasse contentus.

CAPUT VIII.

De convulsione in genere, ac speciatim de Epilepsia.

I. **Q**uoties membra corporis rigida, & immobilia remanent, vel varie, & inordinate contorquentur, convulsio emergit: illa quidem tonica dicta, hæc clonica: universalis si cuncta membra afficiantur; particularis si quedam tantum. Utraque vero pro partium contractarum diversitate varias denominationes subit: inter tonicam quidem universalem Tetanos, Emprosthotonos, Opisthotonos: inter particularem Spasmus cynicus, Strabismus, Trismus, Ritus Sardonicus, Stryiasis, Spasmus Phrygiæ: inter clonicam universalem omnes morbi convulsivi, Epilepsia, Vertigo, Hysterica affectio, & similes: inter particularem Tussis, Asthma, Cordis palpitatio, & h. m. alii. Divisio convulsione in internam, & externam; idiopathicam, & sympatheticam, ceu utilis his accensenda.

II. Si spiritus animales inconcinno, perturbatoque motu in nervos, & appensos musculos irruant, ita ut major eorumdem copia in hunc, quam in oppositum, & quidem præter voluntatem, & naturæ ordinem derivet, convulsio præsto est: egregie dicebat Hippocrates, convulsionem a repletionem, & inanitionem fieri: nos subdimus musculorum.

III. Spiritus vero inconcinno, perturbatoque motu in nervos, & appensos musculos irruent vel solidarum partium irritatione ipsis communicata, vel primaria eorum affectione.

IV. Hinc sanguinis plethora vera, & apparens, crassities, visciditas, lentor circa principia nervorum hærens, acrimonia insignis, inflammatio meningum, tumores, abscessus, serosa colluvies, vermes, calculi, dolores vehementes, febres acutæ malignæ inter internas remotiores causas maxime sunt spectabiles.

V. His addendæ externæ luxationes, contusiones, vulnera, puncturæ nervorum, tendinum, ustiones, abrasiones, purgantia vehementia, ictus venenatorum animalium, ebrietas, graviora animi pathemata, mæror, improvissum gaudium, imaginatio fortis, effluvia maligna, ac deleteria, odores suaves, aut graveolentes in feminis præsertim.

VI. Tremor affinis morbus, sed hic cum voluntario motu conjunctus. A Paralyti discer-

nas facili membri tractatione, flexione. Convulsioni alternus faciei rubor, & pallor, irregularis calor, irregulares urinae præsertim excretiones, plerunque tenuis, limpida, aquosa.

VII. Mirum lesione existente in sinistra cerebri parte convulsionem apparere in dextera, & contra existente in dextera, convulsionem apparere in sinistra: ubi autem dolor, ibi convulsione principium, licet universum convulsus appareat.

VIII. Convulsio quæ nobiles affligit partes, quæ diuturna, quæ gravia infert symptomata, quæ universalis, quæ in febribus delirium, aut soporosum affectum sequitur, quæ hæmorrhagiis supervenit, quæ purgantibus validioribus, puncturis nervorum, aut tendinum magni faciendæ: semper autem mala quacumque ex causa nascatur.

IX. Convulsio a sanguinis plethora, a sanguinis crassitie, visciditate, acrimonia, ab inflammationibus viscerum repetita venæ sectione pertractanda, quæ semper tamen utilis quacumque ex causa nascatur, excepta enormi evacuatione, effluviis malignis, ac deleteriis.

X. Clysteres emollientes ex ol. amygd. dulc. butyr. decoction. emollient. cum ol. lilior. albor. violac. chamomil. stimulantibus, & abstergentibus præferendi.

XI. Oleum amygdalar. dulc. purgantibus cujusvis generis ad alvum solvendam, uti & quotidie ad unc. i. exhibitum cæteris laxantibus præmittendum.

XII. Narcotica leviora primum, mox ipsum opium egregia, excepto casu spirituum resolutionis, qua præsentem liq. C. Cer. succinat. tinctur. castor. ex aqu. hirudin. flor. til. lilior. conval. & similibus commodissima.

XIII. Cinnaberina tum in paroxysmo, tum ad præservandum præstantissima.

XIV. Vulnera, contusiones, puncturæ, aliæque similes affectiones perito Chirurgo committenda.

XV. Durities, immobilitas, dolor partium fomentis emollientibus, balneis calidis, unctionibus relaxantibus pertractanda, quibus cessan-

sante dolore succedant ol. laur. anet. castor. lumbr. terrestr. therebint. suc. ror. marin. ol. vulpin. catell. hircin. membro affecto, & spine dorsi applicanda.

XVI. Convulsioni per consensum ligatura forti occurritur.

XVII. Ab aliis morbis oborta convulsio, iisdem occurrendum.

XVIII. Epilepsia est motus convulsivus, quo corporis membra varie, inordinateque contrahuntur, sensuumque exercitium ut plurimum aboletur.

XIX. Si spiritus animales inconcinno, perturbatoque motu in medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos, & musculos irruant, ita ut major eorumdem copia in hunc, quam in oppositum, & quidem præter voluntatem, & naturæ ordinem derivet, inconcinne pariter, inordinateque contractiones exoriuntur.

XX. Perversa Cerebri structura, vel atonia, cui conjungitur seri, lymphæ, aut aliorum humorum collectio, qui certis statisque temporibus eam acrimoniam nanciscuntur, qua nervea filamenta vellicantur, ac punguntur, terrores, animi graviora pathemata, imaginatio fortis, maxime in feminis, & pueris, ventriculi & cæterorum imi ventris viscerum affectiones, contusiones, vulnera, ulcera partium a cerebro dissitarum, causæ sunt remotæ.

XXI. Orta hinc divisio Epilepsie in idiopathicam, & sympathicam. Idiopathica quidem, si convulsio a Cerebro incipiat; sympathica, si in extremitatibus nervorum incepta per nervorum ductum cerebro communicetur.

XXII. Ortus a parentibus simili morbo infectis, assidua, atque immodica studia, longior mora in locis calidis, exercitationes violentæ, ac diuturnæ, vini abusus, immoderata Venus, scabies, tumores retropulsi, fonticuli, ulcera incaute suppressa, crustæ lacteæ in infantibus, ichorumque per aures effluentium impedita excretio, lactis in stomacho coagulatio, corruptio, dentitio difficilis, vel eruptorum jam dentium vehemens dolor in adultis, & senibus, omnia, quæ hipochondriacæ affectioni producendæ paria sunt, Epilepsie occasionem præbent.

XXIII. Rarum est homines Epileptico ingruente paroxysmo in terram concidere cum sensus tantummodo privatione, nulla hinc convulsione, aut varia corporis gesticulatione subsequente. Ubi id ægro contigerit, judica

eum vertigine tenebricosa primo ad Epilepsiam gradu laborare.

XXIV. Si æger in terram concidens variis corporis gesticulationibus afficiatur, pedibus terram conculcet, modo jactis humi manibus quadrupedum more velocius currat, atque in obvia quæque præceps irruat, sensibus internis, atque externis remanentibus, aut delirio superveniente cantet, rideat, fleat, ridicula, atque incongrua narret, altiori voce clamet, pectora percutiat, remanente interdum post paroxysmum memoria eorum, quæ ei contigerunt, eum vera Epilepsia laborare censendum est, quæ mali a Dæmone provenientis specie non raro imponit.

XXV. Si subitum in terram casum sensuum omnium intermissio comitetur, alterna membrorum inordinata concussio, sibilus in gutture, singultus, alternus faciei rubor, & pallescencia, alterna venarum inflatio, & detumescencia, pulsus, & respirationis interceptio recurrens, faciei, oculorum contorsio, apparens risus species, dentium stridor, suffocatio, linguæ exsertio, morsus, stomachi inflatio, excrementorum, fecum, urinae involuntaria ejectio, sudoris elapsus, spumæ exitus ab ore, & naribus, soluto paroxysmo æger nihil recordetur eorum, quæ sibi acciderunt, tantummodo conqueratur de lassitudine artuum, aliquo capitis dolore, interdum linguæ ob inflictum eidem a dentibus vulnus, cum interim ejus visus, dum caput inclinatur, & ad aspectum rerum celeriter circumactarum, aut excurrentium, aut profundi alicujus loci, ad magnos clamores, aut strepitus, ad laterum, membrorumque rudem frictionem, aut rei graveolentis odorem turbetur, aut obscuratur, summo Epilepsie gradu premi certo certius habendum.

XXVI. Si mentis torpor, oblivio, vigiliæ, insomnia turbulenta, capitis dolor ante paroxysmum invadant, ipsum advenientem æger minime percipiat, in idem latus perpetuo, & constanter incidat, certis lunæ phasibus, præsertim noviluniis, pleniluniis eodem corripitur, nulla interim inferiorum partium læsione apparente, judica talem Epilepsia idiopathica detineri.

XXVII. Si nullis Cerebri primario affecti signis apparentibus, auræ cujusdam a partibus inferioribus ad Cerebrum ascendentes sensum percipiat, qui forti supra locum constrictione facta sistatur, ac paroxysmus diutius protrahatur, Epilepsia sympathica exerceri

ambigendum non est.

XXVIII. Contumax, ac diuturnus morbus est Epilepsia idiopathica, vix, ac ne vix quidem curationem admittens post vigesimum quintum annum.

XXIX. Sympathica facile interdum curatur, sepe tamen, ac sepius si juvenes post pubertatem adoriatur, in idiopathicam degenerans ad mortem usque comitatur.

XXX. Sepe in paralyfim, melancholiam, quandoque in apoplexiam fortem degenerat Epilepsia.

XXXI. Ad imminens paroxysmum præcavendum quam male cedunt opiata medicamenta.

XXXII. Si auræ ascendens sensus percipiatur, quam apte ligatura fortis supra eam partem, aut frictiones dolorificæ in oppositis, & longe diffitis paroxysmum avertant, dici vix potest.

XXXIII. Jam ubi paroxysmus invasit, æger capite sublimi collocetur, partes convulsæ oleo amygd. dulc. pinguedine humana illinita manu fricentur; si quæ partes frigescent, manu calida foveantur, fomenta calida ventri, ac vesicæ regioni applicentur.

XXXIV. Ubi diutius quam par est protrahatur paroxysmus, leviora odoramenta, cujusmodi sunt ruta aceto trita, castor. ol. succin. carab. naribus admoveantur.

XXXV. Si æger laxioris sit habitus, sero abundet, cacochymus sit, spiritus Cor. Cer. sanguin. human. cran. human. ad guttas aliquot ex aquis antepilepticis in os intrudantur.

XXXVI. Fervidiori temperamento præditis, gracilioribus, adustisque, istius generis volatilibus medicamentis vix utendum traderem. Haustus potius aq. flor. til. lilior. conv. primul. ver. rosar. violar. conferre visi sunt.

XXXVII. Illis, ad novos insultus præcavendos, si sit suppressio naturalium evacuationum, sanguinem juxta vasorum plenitudinem detrabi, atque hirudines applicari jubeo. Cauteria quoque vel setaceos admovevi.

XXXVIII. Pilulas de succin. Craton., vel capital. Paracel. a \mathfrak{z} i. ad \mathfrak{z} i. additis trochiscor. alhand. gr. iii. ad v., vel diagrid. gr. vi. ad xii. bis, terque in mense ante Lunæ mutationes præscribo.

XXXIX. Ab emeticis utpote minus tutis abstineo.

XL. Purgantium intermedio sequens decoctio

exhibeatur. \mathfrak{z} Sar. per. elect. radic. chin. a \mathfrak{z} ii. rasur. Cor. Cer. ebor. a \mathfrak{z} i. radic. valerian. pæon. visc. quercin. a unc. .s. aq. font. Lib. ii. coq. in organ. vitr. circulat. usque ad consumptionem tertiæ partis, colatura detur mane jejuno stomacho, dein in lectulo per horam integram quiescat, quo levis abstergetur sudor. Si opportuna fuerit tempestas, viperæ medietas addatur. Ex resid. quod est radic. gram. lign. sassaphr. visc. quercin. a \mathfrak{z} i. aq. font. Lib. x. M. coq. ad consumpt. quartæ partis pro potu ordinario per quadraginta circiter dies.

XLI. Si ex lue celticâ ortum duxerit epilepsia, præmitti potest bolus ex Mercur. diaphor. \mathfrak{z} i. extract. Card. S. q. s. Verum salivatio mercurialis cæteris palmam præripit, dummodo cum tenello nimis, & debili corpore res non sit.

XLII. Purgantia, ac sudorifica validiora minus tuta sunt in iis qui fervidior temperamento sunt præditi, qui graciliores, adustique, qui morbis calidis obnoxii. His porro ol. A. D. s. i. r. e. vel serum lactis tamarindatum visa sunt magis prodesse, nec non destillatum cum plantis subacidis, ac refrigerantibus.

XLIII. Balnea aquæ dulcis ardente Sirio, ac thermopotationes sunt convenientissimæ.

XLIV. Autumno tandem lac exhibendum, primum quidem asininum, deinde vaccinum cum sapone veneto ad \mathfrak{z} .s. quotidie mane jejuno stomacho per quadraginta circiter dies.

XLV. Specificum adhuc nullum invenire hominibus datum, cujus experimenta certa. Cinnabaris cæteris præstat. Hoc fere pulvere uti soleo.

\mathfrak{z} . Cinnabar nat. in pollin. s. contr. unc. .s. Matr. perlar. pp. \mathfrak{z} iv. fol. aur. n. xii.

M. ter. & f. s. a pul. detur a gr. x. ad \mathfrak{z} i. ex aq. stil. vel decoct. theiform. flor. til. lilior. conv.

XLVI. Dicitur autem vix potest quam tutum, ac proficuum sit opus naturæ committere, nulli rei magis, quam sex rerum non naturalium aquæ administrationi studentes. A vino præsertim æger abstineat.

XLVII. Pueri diversa methodo tractandi. Quare si corrupti in stomacho lactis indicia se prodant extrinsecus ventriculi regio fovenda ol. mastic. nuc. moschat. balsam. Copai. & sacculis herbarum aromaticarum.

XLVIII.

XLVIII. Si alvus suppressa sit, rhabarb. a gr. x. ad xx. ex cochlear. ejusdem syrupi exhibendum.

XLIX. Tandem ad liquor. Cor. Cer. succinat. a gut. x. ad xxx. ex aq. flor. til. lilior. conval. deveniendum.

L. Sed præ cæteris, si lacte pueri vescantur, curandum est, ut nutrix optimo victu utatur. Carnes juniorum animalium, vituli, columborum leviter tostæ concedi possunt. Vino moderate utatur; decoctionem theiformem sal. pæon. beton. assumat liberaliter.

LI. Si crusta lactea citrà causam evanescere incipiat, sapone aqua soluto tractetur. Dum hæc sponte fluit, nunquam cauteria aperienda traderem.

LII. Ubi dentitionis imminentis indicia se prodant, gingivæ mucilagin. ex semin. psyl. cydon. succo e cancr. vivis expresso, sanguine cristæ galli illiniantur, frustulum coral., aut dens apri manu tenendum puero concedatur.

LIII. Si Epilepsia sympathica ab affectione hypochondriaca, a vermibus oriatur &c. iisdem est occurrendum. Sed de his infra.

C A P U T VIII.

De convulsione in genere, ac speciatim de Epilepsia.

I. **Q**uoties membra corporis rigida, & immobilia remanent, vel varie, & inordinate contorquentur, Convulsio emergit &c.) Hactenus morbis immorati sumus, in quibus sensus, & motus deficiunt penitus, aut plurimum infirmantur, tum iis, quibus principes animæ operationes insigniter læduntur, aut leviter perturbantur. Nunc de iis dicendum suscepimus, quæ motum pervertunt. Inter quos convulsio facile principem locum obtinet. Convulsio enim, sive ut ait Celsus, distensio, Græcis *σπασμός*, earum partium morbus est, quæ motui famulantur: quæ cum in duplici sint differentia, aliæ quæ sine ullo voluntatis imperio moventur, aliæ vero, quæ in suis motibus voluntati obediunt, hinc sequitur, ut cum pars aliqua si primi sit generis, moleste, & incongrue contrahatur, si alterius, & præter voluntatem, tum motus iste, atque contractio convulsio sit appellanda. Hoc nomine Veteres Philosophi,

& Medici significabant contractionem, & relaxationem nervorum, & tendinum; volebant enim, motum animantium fieri a contractis, & relaxatis nervis, & tendinibus, ac propterea convulsionem fieri ubi præter voluntatem, & naturæ legem nervi, & tendines contrahuntur, quod tamen a veritate alienum est, cum motus a Musculis efficiatur, non vero nervis, & tendinibus, ut infra videbimus. Interim, quod ad propositam rem spectat, animadvertendum est, dupliciter membra convelli, vel quod præter voluntatem, & naturæ legem contractis Musculis membra rigida, & immobilia manent, vel quod iisdem relaxatis, & contractis invicem eorundem agitatio, atque inordinata concussio sequitur. Quoties adest membri alicujus rigiditas, atque in uno positu immobilitas, contractionem appellarunt Veteres fere Medici; quoties adest membri alicujus agitatio, qua modo extenditur, modo contrahitur, convulsionem. Quod Recentioribus minus arrisit, illam convulsionem tonicam appellantibus, hancce vero clonicam, quos in præsens sequimur. Quamquam a Veteribus duce Hippocrate fuerim, convulsionem tonicam vel universalem esse, vel particularem: universalem cum totum corpus convellitur, particularem, cum peculiares quædam partes tantum; utramque vero pro partium contractarum diversitate varias denominationes subire: sub universali quidem comprehendi Tetanos, Emprosthotonos, & Opisthotonos, in quibus scilicet corpus adeo arcte occupatur, ut flecti haud possit: in Tetano cum contractis simul & anterioribus, & posterioribus musculis equali vi corpus rectum rigidum manet: in Emprosthotono, cum musculi anteriores contrahuntur, & corpus antè contrahitur mento pectori accedente: in Opisthotono, cum posteriores contrahuntur, & corpus ad posteriora curvatur. Hasque omnes convulsiones Celsus rigores appellavit (1). Convulsionem autem tonicam particularem, quæ si musculis antagonists æqualiter agentibus contingat, ita ut pars aliqua obrigescat, Tetanos particularis appellatur, pro partium quas occupat diversitate, diversa etiam nomina sortiri cum Galeno constituerim (2): Spasmi cynici quidem, si faciem occupet; Strabismi si oculos; Trismi

(1) lib. 4. cap. 3.

(2) de symptom. caus. c. 2.

Trismi si musculos mandibulares; Risus Sardonicus, si labia; Satyriasis si penem; spasmus phrydis, seu flatulenti, quia a flatibus oriri putetur, si tibias, earumque furas maximo cum dolore exercent. Hic fere est ille spasmus, quem nostri italo idiomate *Granchio* vocant, nisi cito solvatur, molestissimus. Divisio clonice convulsio- nis universalis in morbos convulsivos omnes, Epilepsiam, Vertiginem, Hystericam affe- ctionem, & similes: particularis in Tussim, Asthma convulsivum per se adeo clara est, ut illustratione nullatenus egeat.

Divisio convulsio- nis in internam, & exter- nam, idiopathicam &c.) Peculiarem ani- madversionem meretur divisio in internam, & externam: illam quidem dum viscera interiora, ut Cor, Pulmones, Mesenterium & reliqua premit, hancce vero, dum ex- teriores partes cruciat, quam licet lippis æque, ac tonsoribus notam plus, quam ipsorum digitos, atque ungues crediderim, silentio libens præterire tamen non potui, cum interiores convulsiones frequentissimæ sint, atque ab iis innumere fere affectiones repetendæ sint, quas Veteres Medici vapo- ribus, aut flatibus, aut serosis humoribus, aut similibus aliis causis tribuebant. Con- vulsio- nis etiam distinctio in idiopathicam, & sympathicam non levioris momenti, cum ex ea non solum plurimorum morbo- rum ratio duci queat, sed ad tutam pro- gnosim, & curationem morborum instituen- dam viam aptissime sternat. Ea enim est nervorum consensio, ut una affecta parte, aliæ quoque licet longe distat in consen- sum trahantur. Sic affecto Stomacho cor sæpe convelli videmus, ac Syncopem, Pal- pitationem subsequi: affectis renalibus glan- dulis, stomachum in consensum trahi, ac vomitum cieri deprehendimus, quæ si mi- nus diligenter a Medico perpendantur, dici vix potest quam facile in fraudem vel in prognosi, vel in curatione inducatur. Morbos, qui a Cerebro, aut Spinali me- dulla originem trahunt multo difficiliore, ac periculosiores esse iis, qui ab eorundem finibus proficiuntur neminem latet: re- media quæ Cerebri primario affecti amicitia clara fecit differre ab iis, quæ ipsius finibus opem ferunt manifesta res est.

II. *Si spiritus animales inconcinno, pertur- batoque motu in nervos & appensos musculos irruant, ita ut major &c.*) Celebris fuit

Tom. I.

apud Antiquos convulsio- nis distinctio in eam, quæ ex repletionem fit, & aliam quæ ex inanitione, cui occasionem dedit Hip- pocrates aph. 39. sect. 6. *Convulsio vel a repletionem fit, vel inanitionem, ita vero & singultus*. Quod Hippocratis effatum inter- pretum ingenia plurimum torfit. Galenus hunc explicans aphorismum in eam venit opinionem, ut crederet inanitionem, & re- pletionem immediatam nervorum intelli- gendam esse: inanitionis autem, & reple- tionis nervorum remotiorem causam assi- gnat, eorum nempe exsiccationem, & hu- mefactionem, existimans si vel nimio humo- re repleti illi sint, vel exsucci, contrahi nimium, & convulsionem parere. Id quod illustrat exemplo chordarum, quæ tam hu- mido aere turgidiores factæ, quam ignis calore extenuatæ breviores fiunt, & con- trahuntur. Ut tamen satis esset momenti in Galeni argumento, oporteret motum animalium a nervis exoriri. Quod negant uno ore hodie maxime celebres Medici, quos ipsi in præsens sequimur, existiman- tes motum animalium a fibris musculari- bus, tamquam ejus instrumentis pendere: deinde a spiritibus animalibus, & sangui- ne in easdem fibras confluentibus (vel in rhomboidales cellulas divisæ ex sint, ut vult Borellus, vel in ovals, ut vult Bernoul- lius) easque instantibus, ac breviores facien- tibus, tamquam a causa efficiente proficisci. Cum autem convulsio ab eadem causa repe- tenda sit, a qua motus naturalis animalium, si hæc præter animæ imperium, & naturæ or- dinem operetur, convulsionem a nervis con- tractis exoriri perperam judicasse Galenum, tam manifestum est, quam quod manifestissi- mum. Et sane magna, ac fere incredibilis vis requiritur ad motum animalium efficien- dum, quæ nervis tribui nullo modo potest. Ad hujusce rei statum melius intelligen- dum nonnulla exponenda sunt de vectium ratione. Triplex igitur vectis genus consti- tuunt physici. Quem mox describimus, vec- tis primi generis est. Si puncto I suppona- tur fulcrum græco nomine hypomoclium di- ctum, sive alio quovis modo teneatur pun- ctum I immobile, atque interim extremo A superimponatur v. gr. pondus aliquod; al- teri extremo B applicetur manus, quæ pun- ctum B deorsum trahat (vires adhibite ad extrema A, & B dicuntur poten- tia una, resistantia altera; potentia qui- dem,

T

dem, quæ adhibetur ad vincendam alteram, resistentia vero, quam vincere volumus) pondus, & manus in æquilibrio erunt, si vis ponderis erit ad vim manus, quamadmodum B. I ad I. A : quo apparet vel minimam manus vim posse cum quolibet vel maximo pondere æquilibrari. Potest enim distantia I A quam minima constitui ad distantiam I B. Quod si manus vim aliquanto maiorem adhibeat, quam ad æquilibrium postulatur, vincet resistentiam ponderis, ac pondus ipsum sursum evehet.

Alterum vectis genus est cum fulcrum supponitur uni extremo A, sive quovis modo extremum A tenetur immobile, atque interim vires duæ in diversa trahentes applicantur ad puncta I & B; fiet enim æquilibrium, si vis applicata ad I erit ad vim applicatam puncto B, quemadmodum est reciproce distantia A B ad distantiam A I. Quo apparet minorem in puncto B vim requiri quam in puncto I. Quod si vis applicata in puncto B habeatur pro potentia, vis vero applicata in puncto I habeatur pro resistentia, sic quidem ut resistentia sita sit inter fulcrum, & potentiam, vectis dicetur secundi generis, in quo dicitur potentia validior fieri.

Contra vero si habeatur pro potentia vis illa, quæ applicatur puncto I, & pro resistentia vis illa, quæ applicatur puncto B, vectis dicetur tertii generis, in quo dicitur validior fieri resistentia. Quod quidem vectis genus nullius usus est Mechanicis, cum ad elevandum minimum pondus vis fere incredibilis requiratur. Observationibus autem Cl. Borelli de motu animalium compertum est, vectes animantium esse vectes tertii generis, ita ut ad elevandum v. gr. pondus, quod est in brachio, vel pede, summa, atque incredibilis vis requiratur. Ne autem tanta vis insit nervis, facit potissimum, quod nervi exigui sunt, & maxime molles, a mollissimo principio inci-

piunt, & in mollissimum terminum desinunt. Quid enim spinali medulla, vel cerebro, quid carnibus mollius? in has nempe desinere, ab illis incipere nervos perspicuum est. Huc accedit, rationi quidem consentaneum esse contrahi nervos cum nimio humore referti sunt, minime tamen cum sunt exsuccati. Quapropter licet Galenus exemplo chordarum musicalium, quæ humido aere turgidiores fiunt, præclare ostendat, quomodo nervi nimio humore referti contrahantur, brevioresque fiant; falsum tamen est eosdem exsiccatos breviores fieri. Ecquis enim nesciat chordas exsiccatas elongari? Et quamvis officere nobis videatur memorata illa chordarum musicalium ad ignem extenuatio, atque ariditas, qua contrahuntur, ecquis in vivis animalibus idem contingere existimet? Sed ne diutius quam par est in hac disquisitione immoremur, de inanitione, & repletione immediata nervorum loquutum non esse Hippocratem, sed de inanitione, aut repletione vasorum sanguineorum, & totius corporis ostenderunt viri clarissimi Prosper Martianus, ac Bellinus. Ac de inanitione quidem res adeo manifesta est, ut in dubium vocari non possit, idque satis clare colligitur ex aliis ipsius Hippocratis locis. Quid enim significare voluit (1), ubi habet: *A copioso sanguinis fluxu singultus, aut convulsio malum*: (2) *A superflua purgatione singultus, aut etiam convulsio malum*: (3) *Convulsio ab helleboro lethalis*, quam convulsionem ab inanitione universali repetendam esse? Parcant tamen viri præstantissimi, si in hanc omnino non eo sententiam, cum docent hanc pro proxima, & immediata convulsionis causa habendam esse. Quæ enim inanitio vasorum sanguiferorum, ac corporis universi, dum homo ab animi graviore pathemate, ira, timore, meningum vulnere, punctura, nervi alicujus scissione improvise in gravissimas convulsiones adigitur? Quid aliud conjectare liceat in ejuscemodi convulsionibus, quam perturbatum, irregularem spirituum animalium, nerveorumque filamentorum, ut plus spirituum influat in unum musculum, quam in antagonistam? Quod ubi contigerit, nemo est, qui non videat, quædam vasorum sanguiferorum in musculos tendentium extrema oscula constringi debere, quædam

(1) 3. aph. 5.

(2) 4. aph. 16.

(3) 1. aph. 5.

dam dilatari magis, quam naturæ ordo postulat, per hæc plus sanguinis in easdem fibras confluere, per illa parcius, interdum ejusdem liberum excursum omnino intercepti, sicque quosdam musculos spiritibus, & liquido arterioso uberius influentibus inflari, tendi, quosdam utriusque liquidi influxu destitutos exinaniri, flaccescere, relaxari. Cum autem citra voluntatis imperium, & naturæ leges id contingat, manifestum est naturalem etiam musculorum motum perverti debere, atque animal convulsionibus exerceri. Quo magis patet convulsionis causam proximam, & immediate non ad repletionem, aut inanitionem particularem nervorum, ut Galenus arbitratus est, neque ad universalem, ut Martianus, & Bellinus voluerunt, sed ad repletionem, aut inanitionem particularem musculorum referendam esse. Hæc fere Cl. Pitcarnii sententia est, qua nihil a Medicis ingeniosius, atque verosimilius dictum. Ea porro hujusce sententiæ præstantia est, ut quotquot a Medicis excogitatæ fuerint, ad eandem reduci facili negotio queant. Huc tantopere a Medicis decantata irritatio, ut nullam præter eandem convulsionis causam agnoscant, huc plenitudo, vel inanitio universalis sanguinis, verbo dixerim omne id, quod vellicando, premendo, aut vi expansiva, aut alia ratione spiritus animales in motum inordinatum, & irregularem agere potest.

III. *Spiritus vero inconcinno perturbatoque motu in nervos, & appensos Musculos irruent vel solidarum partium irritatione &c.*) Causas remotas convulsionis ad duo generalia capita referri posse, ad irritationem scilicet solidarum partium, inæqualemque earum motum spiritibus animalibus communicatum, vel primariam eorum affectionem, qua in irregularem, ac perturbatum motum immediate aguntur, tam ipse intelligo, quam qui maxime. Irritationem solidarum partium quod spectat, ita mihi opinanti vim addidit Hippocrates, qui pluribus in locis eam apertissime indicavit: præcipue vero cum ait (1): *Convulsio ex vulnere lethalis*; & alibi (2): *ex præciso nervo convulsio*. Quid enim est aliud convulsio ex vulnere, ex præciso nervo, quam convulsio ex irritatione, & irregulari solidarum partium motu? Ex quo intelligitur,

Galenum in commentariis (3) frustra repletioni, & inanitioni, quæ causa est ab Hippocrate memorata, adjunxisse irritationem ab Hippocrate prætermittam: nam hoc loco statuit solummodo causam proximam, & continentem, in aliis vero locis, & aphorismis causas remotiores.

IV. *Hinc sanguinis plethora vera, & apparens, crassities, visciditas, lentor circa principia nervorum &c.*) Si irritatio in solidas partes inducatur, vel causas internas, vel externas agnoscit. Inter internas recensetur primum plethora seu vera, seu apparens, seu universalis, seu particularis, scilicet obstructio: ubi enim sanguis in aliquibus vasis consistat, & hæreat, novo juxta circulationis leges continuo affluente, vasa distendit, distrahit, & tristem sensationem excitat, a qua spiritus in turbas aguntur, unde convulsio. Quid si acrimonia peccet sanguis, tenuitate, fusione? Cum nempe præter distensionem pungendi, mordendi vim habeat nerveas fibrillas, in eas motiones eas adigit, quæ placidum spirituum motum perturbare valent, unde convulsio: ex ejusmodi sanguinis constitutione serosi plerunque humores separantur, qui in Cerebri ventriculis, aut inter Meninges collecti nervos insigniter vellicant, iique in cadaveribus eorum, qui ex convulsione moriuntur, non raro observantur; quamquam non semper id pro convulsionis causa habendum, cum aliquando effectus esse possit, quatenus scilicet constrictis præ convulsione plusæquo vasis, atque libero humorum motu interrupto, facile per membranarum poros elabuntur, atque in cavitates effunduntur, unde seri collectiones contingunt. Quid vermes, calculi, dolores vehementes, febres acutæ, malignæ in solidas partes efficere queant aut rosione, aut punctura, aut distractione nerveorum filamentorum, aut alia quavis ratione adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

V. *His addendæ externæ luxationes, contusiones, vulnera, puncturæ nervorum &c.*) Non omnes externæ causæ irritationem solidarum partium ciendo convulsionem excitant, sed quedam etiam spiritus primario afficiunt ea ratione, quæ vel una satis valere potest ad naturalem musculorum, aliarumque partium motum pervertendum, aliæ utrumque præstant. Si de luxationibus,

T² con-

(1) 2. aph. 5. (2) lib. I. de morb. num. 4. (3) 39. sect. 6.

contusionibus, vulneribus, puncturis nervorum, tendinum, unctionibus, abrasionibus, purgantibus vehementibus sermo sit, aliisque ejusmodi, hæc in solidas partes agere extra omnem controversiam est positum: si de ictibus venenatorum animalium loqui velimus, eos & solidis partibus infestos esse, quas in irregulares, atque perturbatos motus agunt, & spiritibus, quorum crasim inficiunt, placidasque motiones pervertunt, ex iis, quæ de morsu canis rabidi, & Tarantulæ dicta sunt, clarissime apparet. Ebrietatem quoque duplici de causa convulsionem excitare videtur; primum sulphureis vini particulis copiosius quam par est in sanguinem ingestis, sanguis ipse rarefit, ac majorem in modum expanditur, unde distensio vasorum, irritatio nervearum fibrarum, dolor: deinceps tersam, perspicuamque spirituum substantiam obnubilari ab heterogeneis facile contingit, atque in confusas, & inordinatas turbas abire: hisce de causis convulsiones ab hoc fonte prodeuntes magni faciendæ, cum causas solidis partibus, ac spiritibus altius insidentes agnoscant, ut superiore capite demonstratum est, ac de ebrietate speciatim loquendo pronuntiavit Hippocrates (1): *Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur &c.* Sola graviora animi pathemata, ira, metus, meror, improvisum gaudium, imaginatio fortis, nonnulla miasmata maligna, & pestilentialia, non offensis solidis partibus in spiritus deserviunt, ac debacchantur, eosdem in vehementissimas turbas agendo, ut sæpe a nobis dictum est, & eas quidem, quibus libera eorumdem secretio in Cerebro præ convulsione præpediatur, unde interdum Apoplexia. Convulsiones certe tam graves quandoque excitantur, ut non ignarum modo vulgus, sed Medici ipsi minus docti ad occultas causas, ad Dæmones recurrant, ut eas explicent. Hinc Antiquitus homines convulsionibus pressi ad Deos confugiebant, ut iis liberarentur, & Hippocrates (2) refert, Matronas & vestes, & alia Dianæ templo consecrasse ita a Vatibus deceptas. Eadem fere ratio de odoribus.

VI. Tremor affinis morbus, sed hic cum voluntario motu conjunctus. A Paralyfi discernas facili membri tractatione &c.) Membri alicujus rigiditas, & immobilitas, aut

contra ipsius varia agitatio, atque concussio convulsionis diagnosim adeo claram faciunt, ut luce sit clarior. Nempe si primum contingat convulsionem tonicam patesceri, si alterum clonicam, seu motum convulsivum, perspicuum est. Paulo obscurior videtur motus convulsivi distinctio a tremore, si tamen perpendas hunc cum voluntario motu conjungi, illum inscio ægro, & præter voluntatem fieri, facile utrumque dignoscas. Perit enim in convulsione motus voluntarius, quod non in tremore. Perit motus voluntarius & in Paralyfi, sed immotum in Paralyfi membrum facile trahi, flecti, & trajectari potest, quod non in convulsione, quam non modo partis rigiditas, aut varia & inordinata concussio, sed insignis dolor claram facit. Præterquam quod inæqualiter tensis, contractis, aut aliter male affectis vasis sanguiferis, placidus equabilisque sanguinis cursus sistitur, ac perturbatur, unde modo velocius quam par est in superiores partes trajecto, modo parcius, alternus faciei rubor, ac pallor emergit, alternus calor, & frigus uno ferme eodemque tempore percipitur. Sed quod magni momenti est ad convulsionis diagnosim statuendam, illud fere est, quod a Cl. Sydenhamio fuit animadversum, excretiones scilicet humorum perverti, & modo sudorem e toto corpore, modo a fronte, manibus, facie erumpere, præsertim vero urinam modo supprimi, modo copiosius fluere, & aquæ limpidæ ad instar e fonte scaturientis ejici, quod tanti facit, ut id cæteris omnibus facile anteponat.

VII. Mirum læsione existente in sinistra Cerebri parte convulsionem apparere in dextera, &c. ubi autem dolor, ibi convulsionis principium, licet universum &c.) Magni interest in curatione convulsionis ipsius fontem, & originem cognoscere, ne dum opem ægro afferre studemus, insigne detrimentum faciamus. Præclara observatio est ab Hippocrate, Aretæo, aliisque memorata, ut de apoplexia agentes vidimus (3), parte Cerebri dextera affecta resolvi sinistram, & contra sinistra affecta resolvi dexteram. Idem valet de convulsione. Si enim caput vulneratum sit, convulsio in opposita parte corporis sequitur, ita ut si vulnerata sit pars dextera capitis, pars

(1) 5. apb. 5.

(2) lib. de virgin. morb.

(3) cap. 1. com. 9.

sinistra convulsione afficiatur, si sinistra pars capitis, dexterum crus convellatur (qua de re si quis curiosius doceri velit, eum ad citatum locum ablegamus): quod de læsione Spinalis Medullæ affirmari non potest: si enim partes nervos ab eadem recipientes vulnerentur, aut aliter afficiantur, pars lateris ejusdem plerunque convellitur, nec oppositam prius convelli contingit, nisi prius affectæ partis convulsio oppositæ communicetur, id quod Hippocrates observatione confirmat (1), de quodam viro narrans, cui crus mali cujusdam curandi causa exustum est, quam ob ustionem primum pars ejusdem lateris, deinde opposita convulsa est. Nec parum refert ad originem, & fontem convulsioneis perquirendum, in affectiones quasdam convulsioneis ipsius maxime proprias oculos conijcere, quæ ubi apparuerint in aliqua parte, in eadem principium agnoscendum esse dubitandum non est. Ingens dolor, aut molestum quid excrucians inter cæteras affectiones eminet. Ubi igitur membrum aliquod, aut viscus ingenti dolore, aut molesta alia quavis affectione torquetur, principium ibi convulsioneis adesse plerunque solet. Quod si universum prius convellatur, id ex eo maxime repetendum est, quod a dolore spiritus animales concitantur, atque irregularem motum in Cerebrum deferunt, unde cæco furore per nervos commoveri contingit, & universum convelli. Ubi autem id diligenter teneas, in fraudem vix induci poteris, nec vomitus e. g. unquam consules, qui a calculis Renum proficiscitur per ea, quæ vomitum sistunt, cum sedari non posse aperte cognoscas, nisi calculus prius extrusus fuerit, neque Epilepsiam a vermibus intestina rodentibus, aut ulcere, aut alia quavis læsione specificis cephalicis pertractaveris, cum vermes enecandos esse, & intestina prius curanda rectissime intelligas.

VIII. Convulsio quæ nobiles affligit partes, quæ diuturna, quæ gravia infert Symptomata, quæ universalis &c.) Convulsio magni semper facienda quamcumque partem invadat licet ignobiliorem, si diuturna sit, & vehemens, seu gravia inferat symptomata, cum nerveis fibræ altius in-

fidentem causam arguat, aut grave aliquod solidarum partium vitium, abscessum puta, ulcus circa Cerebrum, aut prope insignes nervos, quod artis non est tuto feliciterque debellare. Quid si universalis sit? Hanc enim vero valde pertimescendam esse facit subitum vitæ discrimen, quod ea apparente ægris imminere observationibus constat, neque spes id non cito contingere, inditio morbum mitescere, ac superari, ullius solatii, cum vitæ periculum non tollat, si illud excipias, quod alibi a nobis dictum est in aliam rem: *Aliqua spes certa semper desperatione potior*: unde apte Hippocrates (2): *Qui Tetano corripiuntur* (quam totius corporis rigiditas, atque immobilitas claram facit) *intra quatuor dies intereunt: si vero has effugerint, sani fiunt*. Quamquam si particularis fuerit, at nobiles invadat partes convulsio æque periculosa, cum facile ex una in aliam transferatur, docente Anatome viscera nervos recipere a sexto, septimo, & octavo pari nervorum, qui cum plexibus, & gangliis conjungantur, fit ut uno affecto, alia quoque in consensum trahantur, unde res plena discriminis. Quid si in febribus delirium, aut soporosum affectum sequatur? Quid aliud conijcere liceat, quam nervearum fibrarum irritationem ab acredine peccantis materiæ inductam in earum phlogosim desivisse, aut morbificam materiem a Cerebro in nervos translata, altiusque penetrantem actiones insigniter lædere? Summopere pertimescendam quoque convulsioneis, quæ hæmorrhagiis supervenit, quæ purgantibus validioribus, quæ vulneribus, puncturis, pluribus in locis docere visus est Hippocrates. De hæmorrhagiis certe hæc habet (3): *Ubi sanguis plurimum fluxerit, singultus, aut convulsio malum*: de purgantibus vero (4): *ex superflua purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum*: ac speciatim de helleboro loquendo, quod inter validiora purgantia eminet (5): *Convulsio ex helleboro lethalis*; de vulneribus (6): *convulsio ex vulnere lethalis est*. Quamquam si ipsum Hippocratem aliis in locis consulimus, semper malam convulsioneis deprehendimus; malam quæ febribus acutis supervenit (7),

malam

(1) 5. epid. hist. 89. (2) 5. aph. 6. (3) 3. aph. 5.
 (4) 4. aph. 16. (5) 1. aph. 16. (6) 2. aph. 16.
 (7) 4. aph. 66.

malam quæ ebrietati (1), quæ ileo (2), quæ fluxui muliebri (3), quæ pervigilio (4), quæ estui immodico (5), quæ febri non intermittenti, quæ Mulieris graviditati malam. Qui in Hippocratis libris versetur, nonnullos licet rariores casus facile inveniet, quibus convulsionem per febrem solvi docuit, quos ne diutius quam par est propositis rebus immoremur legi ex fonte malumus, quam hic referri (6).

IX. *Convulsio a sanguinis plethora, a sanguinis crassitie, visciditate, acrimonia, ab inflammationibus viscerum repetita venæ sectione &c.*) Indicationes pro varietate causarum, a quibus convulsionem oriuntur variandas esse, neminem esse qui non intelligat, planeque cognoscat facile equidem judicaverim. Inter internas causas sanguinis plethoram veram, & apparentem recensuimus, sanguinis crassitiem, visciditatem, acrimoniam, ferosam colluviem: alias postea, de quibus gradatim verba faciemus. Si sanguinis plethoram spectemus veram, minuendam esse sanguinis materiam, si apparentem, nimium humorum motum, ac fervorem temperandum esse, ac compescendum, si plethora particularis sit, & obstructionem, phlogosim, inflammationem gignat, hærentem sanguinem discutiendum esse, ac circulo restituendum, si acrimoniam, corrigendam, si feri extravasationem, absorbendam, notum omnibus est planeque perspectum. Ad has vero indicationes adimplendas remedium omnium præstantissimum venæ sectio est. Ecquis enim est, qui non videat detracto sanguine vasa a distensione liberari, alicubi hærentem dimoveri, circulo reddi, orgasmum, ac rarefactionem compesci, acres pungentesque humores abripi a partibus, sanguinis acritudinem temperari, vel saltem immixta mole, & quantitate, ipsius vim infringi, acria spicula figi, minusque in membranas adigi, atque hinc dolorem sedari, & convulsionem?

Quæ tamen semper utilis quacumque ex causa nascatur excepta enormi evacuatione &c.) Si a causis internis aliis fiat convulsio, vermibus, calculis, doloribus vehementibus, febribus acutis, & malignis (aliis tamen permittentibus in hoc casu, &

ex coagulatione pendentibus) vel vero ab externis luxationibus, contusionibus, vulneribus, puncturis nervorum, & similibus, cum in omni convulsione partes rigescant, & contrahantur, sit ut effluxio sanguinis a parte prohibeatur, vasa ex affluente sanguine plus æquo distensa jam depleantur, & inde distensione ablata vasorum eorundem, dolor tollatur, & convulsio. Hisce addas in omni sanguinis detractione imminui copiam materiæ proximæ spirituum animalium, minorem propterea fieri eorundem secretionem, ac derivationem in partes, unde dolor mitescit, & convulsio sedatur. Si in luxationibus, contusionibus, vulneribus, puncturis nervorum aliisque ejusmodi causis inflammatio præcavenda sit, venæ sectio præsto est: si timor, ac mæror ingens morbo occasionem dederint, ipsa sanguinis detractio ad cohibendum, aut retardatum sanguinis motum revocandum, ad placidam spiritibus tranquillitatem conciliandam utilis apprimet, ac necessaria est: ex quibus apparet, detractionem sanguinis in convulsionibus a quacumque causa obortam omnium esse præstantissimam. Enormem sanguinis evacuationem excipi hocce in casu facit potissimum ea ratio, quod nimium disjunctæ sint sanguinis particulæ præ hæmorrhagia, ac spiritus nimis debiles, & rari, unde illas interrupto flumine per vasa sanguifera in musculos ferri necesse est, hosce vero per nervos, & inæqualem musculorum contractionem, & relaxationem sequi, quam venæ sectione augeri manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari. Effluviorum quoque, quæ maligna, ac deleteria vi infesta sunt, in spiritus debacchari, eosque infirmiores reddere ea ratione, qua cæco furore hac illac irruant in *αἵματι* adacti, ut perbelle Sydenhamius, maxime proprium est: hinc venæ sectio in convulsione ab hoc fonte oriunda minus tutum præsidium, cum morbi causam augeri contingat, aut confirmari. Ejusmodi convulsio malignis morbis plerunque supervenit, qui propterea iis, quæ antidota vi opponuntur, sunt pertractandi.

X. *Clysteres emollientes ex ol. amygdal. dulc. butyro, ex decoct. chamomil. &c.*) Inter Chirurgica præsidia post venæ sectionem

(1) 5. aph. tex. 4. & 5. 7. aph. 23.
(4) 7. aph. 18. (5) tex. 13.

(2) 7. aph. 10. (3) 5. aph. 56.
(6) Vid.

nem ea omnia passim adhiberi solent, quæ stimulum, & dolorem inducendo revellendi vim habere creduntur. Sive enim spiritus irregulari, ac perturbato motu in convulsam partem illabentes aliorum averrantur, sive eorum irruptio in affectam partem sistatur, sive novo inducto vehementiori tremore, ac disjunctione tenuissimorum filamentorum nervos constituentium, dolor excitetur & contractio quæ morbosam tollat, prodesse in convulsionibus non parum valere tradunt fere Practici. Verum in horum administratione illud summopere cavendum traderem, ne convulsio ab universali nervorum tensione, corrugatione, siccitate, ab humorum acrimonia, a plethora, orgasmo, a nervi punctura, ab inflammatione alicujus visceris, aliisque ejusmodi causis proficiscatur, quæ dolorificis, ac stimulantibus remediis aucto partium elaterio, & contractione, augeri potest, aut confirmari. Ejusmodi fere sunt cucurbitulæ, frictiones, ligaturæ, &c. quibus nonnulli addunt Clysteres stimulantibus, & abstergentes. Istorum tamen loco solos emollientes suaderem, quorum eximia laus est alvum blande solvere & peccantes humores evacuare, relaxare, emollire, a distensione liberare, & dolorem, atque hinc prodeuntem convulsionem sedare ob singularem, quem habent intestina ac prorsus admirabilem cum reliquis nervosis partibus consensum.

XI. *Ol. amygdalar. dul. purgantibus cujusvis generis ad alvum solvendam, uti & quotidie ad unc. i. exhibitum &c.*) Ubi agatur de convulsione, quam vulgaris opinio est a capitis vitio originem mutuari pravorum vitiosorumque succorum sarcina nervorum principia obstruente, irritante, aut alia ratione afficiente, inter pharmaceutica remedia, purgantia in primis commendantur, eaque capitis amicitia clara, ut sunt capitales Paracelsi, de succino Craton. Cochiae, foetidæ, quibus suos addunt stimulos, ut earum operatio rite procedat. Non is sum, ut negem aperte, ejusmodi remedia nunquam esse adhibenda in convulsivis affectionibus: haud enim ignoro, quam varius sermo futurus sit illorum, qui hæc eadem præscripta a nobis viderint in plerisque capitis morbis, Apoplexia, Paralyti, aliisque soporiferis affectibus non modo, sed in ipsa epilepsia,

Vertigine, doloribus capitis vehementissimis. Illud tantum contendo, in convulsionis curatione ad plenitudinem humorum attendendum esse, ad phlogosim, ad ulcus, ad acrimoniam, ad acutas febres, quibus eadem conjunguntur, ad fibrarum siccitatem, ad inanitationem, ad irritationem aliasque similes causas, in quibus, ut de dolorificis revellentibus, & purgantibus acris dictum est, periculum est, ne purgantis remedii vi morbus exaspetur. Tutissimum porro æque ac ad alvum subducendam commodissimum est ol. amygd. dulc. si apta dosi exhibeatur, simulque ad crispatas fibras, siccas, tensas emolliendas, relaxandas, acria humorum spicula involvenda, ad demulcendum, si diu usurpetur, opportunissimum, ideoque purgantibus cujusvis generis præmittendum.

XII. *Narcotica leviora primum, mox ipsum opium &c.*) Ubi demulcendum, & sedandum sit, cuncta ea, quæ oleosas continent particulas, quæ refrigerante vi pollent, & anodyna eximie virtutis: hinc emulsiones Amygdal. dulc. semin. frigid. papaver. alb. præsto sunt, quæ inter initia, & antequam narcotica adhibeantur, solent usurpari; cum in multorum medicamentorum, ac narcoticorum præsertim usu, saluberrimum consilium sit a levioribus semper initium sumere. Cæterum ubi convulsionis vehementia tanta sit, ut levioribus non cedat anodynis, ad opium ipsum, & ex ipso præparata remedia, ut sunt tincturæ multæ, præsertim vero illa anodyna Helvetii, confugiendum est, quorum vim ad convulsiones sedandas qui non cognoscit, remedium cognoscit plane nullum. Et vero narcotica medicamenta vel sulphure suo operentur, a quo spiritus irretiuntur, vel sanguinem expandendo, & inde vasa Cerebri dilatando ea ratione, qua glandulæ, ductus, atque emissaria Cerebri comprimantur, & minor spirituum copia separetur, & derivetur in partes, vel quovis alio modo, narcotica medicamenta in convulsione, & dolore eximiam opem ferre tam certum est, quam quod certissimum. Illud autem in illorum usu cavendum est, ne ante debitam irritantis materiæ evacuationem ad ea confugiamus; cum quies quæ ex narcoticorum actione accedit torpor potius sit, in effertiore

tiorem motum abiturus, ut sæpe dictum est, quam placida exoptanda tranquillitas, quod tunc maxime contingit, cum initio statim, universalibus posthabitis, adhibentur. Fieri etiam potest, ut spiritus jam fracti sint, ac præter modum debilitati, quo casu verendum est, ne opiatibus medicamentis velut obruti, & ligati suffocentur. Tunc porro ea, quæ salibus blande volatilibus constant, & caput roborandi virtute donantur eximia. Inter sales volatiles eminet ille sanguin. human. Cor. Cer. Fuligin. Armoniac. Urin. aliique, quorum jam supra mentionem fecimus (1): sed in hoc convulsionum casu ad spiritus restaurandos, caputque roborandum succinum, & alia ex eo parata seligimus: inter quæ liquor. Cor. Cer. succinatus dictus, tinctur. Castor. ex aquis simili blanda facultate pollentibus exhibita, ut jam ex alibi dictis constat (2).

XIII. *Cinnaberina tum in paroxysmo, tum ad præservandum præstantissima &c.* Vid. cap. 2. aph. 8. com. 16. cap. 8. aphor. 45. com. ibid. cap. 9. aph. 13. com. ibid.

XIV. *Vulnera, contusiones, puncturæ, aliæque similes affectiones perito Chirurgo &c.* Ubi vulnera adsint, quæ convulsioni occasionem præbent, haud ignoro ea convulsioni mederi, quæ partes scissas adducunt apta fascia, & glutinantibus applicitis: nam cum partes scissæ adducantur, minorem distensionem, distractionemque patiuntur, ac propterea minorem dolorem, unde convulsio mitescit: me quoque non latet ubi nervus, aut tendo, aut caput musculi vel puncta sint, vel partim cæsa, atque ex dolore convulsio, aut convulsioni periculum immineat, totum nervum, aut tendinem scindendum esse. Cum enim nervus ex parte scissus sit, partes quæ integræ manent majorem distractionem patiuntur, majoremque dolorem, unde concitatis spiritibus in partem dolentem convulsio excitatur; quæ distractio, aut tensio toto abscisso nervo tollitur, atque hinc propterea dolor desinit, & convulsio: nota sunt quoque, quæ convulsioni ex nervi punctura in venæ sectione administranda applicari solent a Practicis: oleum nempe destillatum therebint. ol. laurin. ol. cer. congrue instillatum, nota emplastra desu-

per imponenda, inter quæ eminet illud ab Etmullero descriptum ex Euphorb. 3 i. therebint. unc. i. cer. parum, ut f. Emplastrum: hunc si audimus dolentem, ac tumentem ex venæ sectione partem calide illiniendam esse tradit ex pinguedin. Vulp. Tax. unc. i. s. ol. destil. spic. 3. ii. mastich. 3. i. vin. 3. i. s. ut misceantur ad lenem ignem & f. linimentum: quæ & alia meliora, quæ successu temporis innovaverunt, cum perito Chirurgo perspecta esse debeant, satis nos ægrorum incolumitati consulere judicavimus, cum totum opus eidem committendum esse docuimus.

XV. *Durities, immobilitas, dolor partium fomentis emollientibus &c.* Innumera fere sunt, quæ extrinsecus ad duritiem, immobilitatem, ac dolorem partium commendantur. Dolendum autem, promiscue, & sine delectu passim adhiberi. Observatione dignum est, quod habet Hippocrates in Tetani curatione (3), qui postquam multa per os assumenda præscripserit, subdit: *Et fomenta adhibenda, & partes dolentes calido oleo, & multo, et sæpe illinantur*: quod confirmat alibi (4), cum linimenta calida instituit, & ad sudorem patientis corpus disponendum monet: cum in Opisthotoni, & ipsius Tetani curatione aquam frigidam plurimam superinfundi doceat (5): *In Tetano sine ulceratione, juvene bene carnosus, æstate media, frigida aqua multa perfusio calorem revocat*: calor autem morbum solvit: quod videtur contradictionem involvere. Si tamen condiciones ad examen revocemus, quibus aquam frigidam commendat, & finem quem spectat, nullus dubito quin dubium tollatur, & quæstio. Calida fomenta, linimenta laudat Hippocrates, ubi de convulsione, de dolore agatur generatim: ubi de convulsione ab humorum orgasmo, ac rarefcentia ab urentibus Solis radiis excitata, quod æstate media plerunque contingit, frigidam aquam, at in eo solum casu, in quo nec ulceratio adsit, & juvenis sit æger, & bene carnosus, quibus conditionibus, tamquam minus tutum remedium damnari videtur. Tutissima igitur emollientia, ac relaxantia tum aquea, tum oleosa in quocumque convulsionis casu, at

(1) cap. 1. aphorif. 19. & com. ibid.

(2) Ibid. aph. 20. & com. ibid.

(3) lib. 3. de morb.

(4) lib. de inter. affect.

(5) 21. aph. 5.

at maxime cum durities, cum dolor urgeant, quibus egregie opponuntur. Quoniam vero convulsæ partes dici rigere non possunt, quin non parum sui toni deperdant, atque elaterii, hinc salubre consilium, successu temporis nonnihil penetrantia, ac roborantia olea, pinguedines, & ex his multa præparata adhibere tum membro affecto, tum spinæ dorsi, ac præsertim ei loco applicita, ex quo nervi prodeunt ad affectam partem tendentes.

XVI. *Convulsioni per consensum ligatura forti occurritur.* Ligaturam, & constrictionem impedire, ne spiritus a parte læsa ferantur in Cerebrum, ubi doloris sedes est, ac propterea convulsionem præcaveri perspicuum est. Hinc factum est, ut Epilepsia a male affecta parte corporis originem mutuans ligatura forti sistatur: qua de re vid. cap. 8. com. 15.

XVII. *Ab aliis morbis oborta convulsio, iisdem occurrendum.* Vid. propria capita: e. g. de vermibus, de affectione hysterica, hypochondriaca, de calculis renum, de dolore capitis, de pervigilio &c.

XVIII. *Epilepsia est motus convulsivus, quo corporis membra varie, inordinateque contrahuntur etc.* Epilepsia variis denominationibus solet a Medicis insigniri. Aliis siquidem morbus caducus audit a subito in terram casu, perinde ac si egri fulmine icti fuissent: *sacer*, sive quod caput sacram partem, mentisque sedem, quæ sanctissima reputatur, occupet, sive quod occultus sit morbus: veteres enim multas res occultas sacras appellabant: sive quod tanta sit ejus vehementia, ut execrandus dici mereatur, quemadmodum *auri sacra fames* dicitur. Opinionem illorum, qui sacrum dici volunt, quod crederetur divinitus immitteri, confutavit Hippocrates (1), inquit, iniquum esse Epilepsiam, aliosque morbos ad Deos referre: qua de re etiam infra dicemus. *Herculeus*, sive quod Hercules eo laboraverit, ut meminit Aristoteles (2), sive quod Herculeo quasi labore opus sit, ut superetur, ex Galeno (3), unde Celsus (4) majorem morbum illum appellavit. *Comitialis*, vel quod comitia habere iis fas non esset, qui hoc morbo corripiebantur, vel quod simul ac corripie-

bantur, eadem solverent. *Lunaticus*, vel quod in noviluniis, vel secundum Lunæ conversiones ægros invadat. *Sonticus*, & qui inspuitur Plauto (5), & Plinio (6). Contagiosus enim habitus est priscis; unde citatus Plinius, *Despuimus*, inquit, *comitiales morbos*, hoc est contagia regerimus. Cum enim expuere inter amuleta referrent, ne familiam inficerent, rus ablegabant Epilepticos, ut Apulejus. Solet autem Epilepsia communiter definiri a Medicis *motus convulsivus*, quo &c. ut a convulsione tonica dicta differat, quæ tunc fit, cum membri alicujus rigiditas, atque in uno positu immobilitas adest, præterea manifestum fieret, ad convulsionem clonicam, quæ cum varia, inordinataque membrorum concussione conjuncta est, proxime referendam esse. Quoniam vero ad convulsivos motus pertinent horror, rigor, tremor, qui morbi a solo illarum partium vitio, quæ motui famulantur, dependent, salvo, atque incolumi sensuum externorum, interiorumque exercitio, æquum visum fuit subnectere, *sensuumque exercitium* aboletur, ut discrimen appareret, quod intercedit inter Epilepsiam, prædictosque morbos, qui maximam cum eadem habent affinitatem.

XIX. *Si spiritus animales inconcinno, perturbatoque motu in medullares Cerebri fibras etc.* Quamvis omnes fere Medici apprimè convenient in Epilepsiæ essentia stabilenda, dici vix potest, quam variæ, atque inter se discrepantes ortæ sint opiniones in ejusdem causis assignandis. Mitto illam Galeni (7), qui crassum humorem, pituitosum, melancholicum, spirituum meatum in cerebri ventriculis obstruentem accusat, quam suis temporibus vigentem eradicare conatus est Sennertus (8). Quamquam nec altera ejusdem Sennerti opinio existimantis, causam Epilepsiæ proximam esse vaporem mordacem, acrem, malignum, peculiari vi Cerebrum stimulantem, arri- dere potuit Recentiorum plerisque, qui a spiritibus animalibus in nervos, & musculares fibras irruentibus, causam Epilepsiæ proximam altius, ac subtilius commenti sunt, ad credendum vehementer adducti, ab eodem principio, a quo pendet natura-

Tom. I.

V

lis,

- (1) lib. de morb. sacr. (2) in prob. 1. sect. 3. (3) 6. Epid. in fine.
 (4) lib. 3. cap. 27. (5) in captiv. (6) lib. 28. c. 4.
 (7) 3. de loc. affect. cap. 7. (8) lib. 1. pract. par. 2.

lis, ac placidus nervorum, musculorum, cæterarumque partium motus, ab eodem, si præter voluntatis imperium, vel naturæ ordinem operetur, perversum, depravatamque esse repetendum. Nos ab his sumus sic tamen, ut neque putemus spiritus veluti *a fomite igniario explodi pulveris pyrii ad instar* domos subvertentis, ut Willisius (1), nec iis immisceri spiritum acidum volatilem ipsos divellentem, & impetuose commoventem, ut Franciscus Leboe Sylvius (2) opinati sunt, nec *vaporem illum mercurialem*, vitriolatum, quem in lucem produxere Hermetici, & Paracelsistæ, aciditate sua exquisitissimi sensus fibras pungentem, nec *malignitatis* participes esse, ut cerebrum, & nervos tam vehementer concutere, ac perturbare valeant, ut Quercetanus in tetrade gravissimorum capitis affectuum arbitratus est, judicantes ad inordinatos, perturbatosque motus solum inordinatum, atque irregularem spirituum motum a cerebro in partes motui voluntarie famulantes sufficere. Et sane qui sibi libentissime blandiri velit, vix poterit in oppositam ire sententiam, si illud vel leviter mente volutaverit, partes omnes a musculis, & fibris ex æquo contranitentibus in æquilibrio esse constitutas, ac tunc contractionem ex parte aliqua fieri, cum alterutri musculorum antagonistarum nimia vis addatur, ex opposita vero, si vis ejus minuatur. Addeatur autem vis major, si spiritus in nervum aliquem, & huic appensum musculum uberius immittatur, & quidem præter voluntatem, ac naturæ ordinem; minuetur e contra, si iidem parcius influant. Modo autem uberius in unam partem, modo parcius in alteram influere perspicuum est, si inordinato, inconcinno ciantur motu. Causam ergo proximam Epilepsiæ, quæ consistit in varia, atque inordinata corporis concussione, ab inordinato, atque irregulari spirituum animalium in medullares cerebri fibras, hisque appensos nervos, & musculos excursu repetendam esse, adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. In medullares inquam Cerebri fibras; cum enim in hoc morbo sensuum internorum, externorumque exercitium a-boleatur, concipere oportet easdem inæ-

qualiter tenfas, ac convulsas, ideoque tremoribus suscipiendis, qui alias animæ perceptionibus occasionem præbebant, impares, vel si aliquem suscipiant, quam citissime mutari ab aliis, aliisque assidue, atque inordinate advenientibus, ita ut anima comparare motus nequeat cum motibus, quos medullares Cerebri fibræ, ejusque partis, qua eadem utitur ad cogitandum, & sentiendum, alias susceperunt, neque illos advertere, qui per nervos ab sensuum exteriorum organis illuc transmittuntur, unde nullam in ægro memoriam remanere contingit eorum, quæ ingruente paroxysmo ei contigerunt, sensusque omnes aboleri.

XX. *Perversa Cerebri structura, vel atonia, cui conjungitur seri, lymphæ etc.* Vel Cerebrum in hoc morbo primario afficitur, tum spiritus animales; vel primum spiritus animales, tum Cerebrum; vel demum aliæ partes cum Cerebro consentientes. Ad vitia Cerebri primario affecti referuntur perversa ipsius structura; aut atonia, quo fit ut humorum circuitus per exilissima vascula ejusdem substantiam mirifice perreptantia perturbetur, multa seri, lymphæ, aut alterius humoris copia in eodem colligatur tandiu innocua, quando ea acrimoniam nanciscatur, qua nervæ Cerebri fibrillæ vellicentur, punganturque, unde spiritus animales in motus inordinatos, & turbas adacti in musculares fibras cæco impetu irruentes convulsivos motus excitent. A seri, lymphæ, aut alterius humoris in cerebri substantia tam medullari, quam corticali collectione Epilepsiam exoriri confirmant sectiones cadaverum eadem interemptorum, quibus compertum est plerumque cerebri ventriculos aut materia viscida, aut sero acri repletos, aut compressos fuisse, ut Harderus fere (3), & Willisius (4). Hippocrates ipse (5), cum capras, & pecudes, aliaque animalia hoc morbo frequentissime premi deprehenderit, horum cerebrum humidum, & copioso humore refertum, & male olens apparere testatus est: indicio manifestissimo, in Cerebro horum animalium adesse serum, lympham, aliosque istiusmodi humores, qui mora in eodem facta corrumpuntur, & qua vellicando, qua

(1) de morb. convuls. 3.

(2) prat. med. lib. 2. cap. 10. n. 99.

(3) obs. 34.

(4) lib. de morb. convuls.

(5) lib. de morb. sacr.

qua premendo spiritus animales in motus inordinatos, ac confusos agunt. Causam hujusce phænomeni mechanice, & ingeniose tradidit divinus Cous (1) dum inquit: *Sacer morbus fit, cum obstructions multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque alio quidem loco consistit, alio lentus penetrat, alicubi autem citius.* Quod tunc maxime affirmari posse cum Cerebri structura perversa sit, vel atonia peccet, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Terrores, animi graviora pathemata, imaginatio fortis &c. Ad vitia spirituum primario affectorum, quæ postea Cerebro communicantur, pertinent in primis terrores animi &c. Nescio an uberius, quam ab hoc fonte Epilepsiæ maxime in tenellis enascantur. A forti enim timore in inordinatum motum, ac turbas aguntur spiritus animales, ac cæco impetu per subtilissimos, ac tenuissimos Cerebri ductus, ac meatus irruentes certas sibi semitas, & quidem præter naturæ ordinem parant, quosdam meatus aut constringendo nimis, quam par est, aut dilatando, per ampliores plenius, & uberius, quam per angustiores fluentes, fibras inæqualiter tendunt, hinc convulsivos motus excitant. Dum hæc fiunt, vasorum sanguiferorum, ac lymphaticorum, fortasse etiam minutissimarum glandularum, canaliculorum structuram perverti, mutarique contingit, liquidorum circuitum perturbari, alicubi subsistere, atque eam acrimoniam acquirere, qua certis temporibus nervæ fibrillæ vellicentur, varie, inordinateque concutiantur, ac spiritus animales, non secus ac fera per sylvam, easdem vias remetientes in vehementes turbas abeant, unde vera Epilepsia. Novi mulierem, quæ ob inopinatam auditam vocem, ipsius matrem Apoplexia forti extemplo mortuam fuisse, convulsionibus illico correpta est gravissimis, quibus postea non adeo convaluit, quin singulis fere mensibus bis, terque Epileptico insultu premeretur. Eandem fere observationem habet Platerus (2), ut mittam

quod narrat Baglivus de medendis animi morbis, vidisse se juvenem gravissimis correptum convulsionibus, propterea quod hominem inspexerat, qui Epilepsia correptus humi intorquebatur. Ab aspectu rei alicujus, quæ horrorem, aut ferociam inducunt, veluti illorum, qui ob criminationum, penarumque acerbicatem publico supplicio committuntur, pueri maxime, & femine simili morbo infestantur. Salubre propterea consilium pueros severioris disciplinæ instituto tenerrimæ ætati haudquam conveniente minime pertractare, nec vociferationibus insuetis, rei horrendæ apparatu eos terrere. Dicit enim vix potest, quanta sit vis fortis imaginationis, maxime in pueris, & feminis, quorum cerebrum mollissimum est, ac tenerrimum, ad spirituum animalium motum concitandum, nervorum, ac cerebri ejusdem structuram pervertendam, atque abhinc prodeuntes gravissimos affectus excitandos. Si gravida sit mulier, ac forti imaginatione, ac terrore corripiatur, fœtum ipsum in utero graves molestias pati compertum est. Qua de re extat memorabilis casus in M.C. (3). Mirabile autem prorsus est gravidis existentibus mulieribus, atque inopinato motu percussis a causa aliqua extrinseca, maculas fœtibus quandoque imprimi ejus rei, quæ inopinato motui, fortique terrori impetum dedit. Ita ex matre ob incendium in Urbe inopinato motu percussa, natum filium bihorio tantum viventem, cujus totum sinistrum latus a capite usque ad calcem colore flammeo conspiciebatur, memorant M. N. C. (4). De vi fortis imaginationis in gravidis, deque stupendis phænomenis, quæ in infantibus ab eadem enascantur plura videsis apud Tom. Fienum (5), Schrad. (6), Harderum Apiarium (7), aliosque, quorum meminit Frid. Hoffmannus (8). Elegantissimum locum qua ratione ex terrore quidam delirare, & spectra videre possit, vid. apud Hippocratem (9). A sola vehementi imaginatione præsentis pestilentie, peste plures esse correptos, historiæ, & observationes, quæ extant apud Helmont. in tumu-

(1) loc. cit. (2) lib. 1. (3) D. 2. an. 10. obs. 18. (4) D. 1. an. 2. obs. 83. (5) de virib. imagin. (6) disp. de virib. imagin. matern. in fœt. (7) ad an. 1. Decur. 3. Misc. obs. 117. (8) De morb. fœt. in utero materno. (9) sect. 5. p. 125.

lo pestis; Diemerbroech (1), Pechlinum (2), testantur. Pechlinus ipse (3), & M. N. C. (4), solo aspectu variolarum eundem morbum provocatum memorant. Plures histor. vid. in Malpighio (5), Mebio (6), M. N. C. (7), Raygero (8).

Ventriculi, & ceterorum imi ventris viscerum affectiones, contusiones, vulnera &c.) Summam, arque admirabilem esse connexionem inter nervosas partes, ita ut una affecta, aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur, manifestum est. Si igitur extremitates nervorum in aliqua parte vellicantur, varie, inordinateque concutiantur, cerebrum quoque in consensum trahi contingit, spirituum animalium motum concitari, perturbarique, unde convulsivi motus. Illud autem hoc loco animadvertendum est, cum partes longe a cerebro distitæ afficiuntur, spiritus in inordinatos quidem motus abire, non tamen adeo vehementes, ut cerebri structura perverti valeat. Atque in hoc quidem potissimum sita est differentia Epilepsiæ, quæ fit a vitio spirituum primario affectorum, ab illa, quæ a viscerum longe a cerebro distantium affectionibus enascitur, quod in illa cerebri structura a spiritibus in vehementes turbas abeuntibus pervertitur, in hoc salva ut plurimum, atque incolumis servatur. Inter eas partes, quæ cum cerebro summam, atque admirabilem communicationem habent, eminent ventriculus, intestina, cæteraque imi ventris viscera. Ita in doloribus capitis, deliriis, convulsionibus, Clysteribus emollientibus injectis, fomentis ventri applicatis, ægros multo melius se habere, atque interdum perfectissime convalescere videmus: indicio satis manifesto, intestinorum, ac viscerum imi ventris fibræ relaxatis, per nervorum communicationem cerebri quoque fibræ relaxari, ac demulceri. Quapropter minus mirari subit, ventriculo e. g. cruditate acida, vel nidorosa laborante, hepate, liene, pancreate, cæterisque imi ventris visceribus, acribus, atque irritantibus sordibus in iisdem congestis, atque nervorum extremitatibus convulsis, cerebrum quoque in consensum trahi, idemque varie, atque inordinate concuti, unde Epilepsia. Idem

plane dictum velim, si vermes in intestinis existant, atque eorumdem tunicas rodant, si Mæconii in pueris retentio adsit, fibrasque nerveas afficiat. A contusionibus, vulneribus, ulceribus cæteras nervosas partes afficientibus pari ratione Epilepsiam procreari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XXI. *Orta hinc divisio Epilepsiæ in idiopathicam, & sympathicam. Idiopathica quidem, si &c.*) Quotiescumque a Cerebri vitio Epilepsia exoritur, sive id contigerit, quod perversa primo sit ejusdem structura, mox spiritus animales in turbas acti; vel primario affecti sint spiritus, atque inde vitium solidis partibus impressum, & in iisdem confirmatum, dicitur Epilepsia fieri per essentiam, seu idiopathica; per consensum vero, seu sympathica, tunc cum aliæ partes afficiuntur, a quibus inde Cerebrum in consensum trahitur. Ex quo colligitur perperam judicasse Galenum tres hujusce morbi species statuendas esse: alteram nimirum, in qua læsum est Cerebrum, alteram, in qua ventriculus, tertiam demum, in qua aliæ partes. Cur enim Epilepsia, quæ fit vitio ventriculi differat ab Epilepsia, quæ aliarum partium vitio enascitur, omnino non video, si utriusque eadem sit causa, convulsio nempe in extremitates nervorum inducta, indeque ad Cerebrum usque perducta, tenuissima ejusdem filamenta varie, atque inordinate concutiens, ac spiritus animales in turbas agens. Quamquam vero de Epilepsia sympathica non eadem fuit apud omnes sententia. Veteres enim opinabantur, Epilepsiam, aliosque convulsivos morbos sympathicos a fumis, aut vaporibus, aura venenata a stomacho e. g. aut aliis partibus ad Cerebrum ascendentibus oriri. Quam quidem opinionem suis temporibus vigentem eradicare conati sunt Recentiores Medici. Quæ enim recta via, aut si libet anfractuosa a ventriculo, cæterisque inferioribus partibus ad cerebrum? An per nervos, per vasa sanguifera? Arduum primo, atque insolens explicatu est, quomodo insinuari in eadem valeant, deinde si insinuantur, nulla apparet ratio, propter quam vasa liquido nerveo, aut sanguine plena, eidem auræ, fumis, aut vaporibus

(1) tract. de pest.

(2) lib. 3. obs. 13.

(3) obs. 23. lib. 3.

(4) D. 2. an. 4.

(5) obs. de polyp.

(6) Instit. lib. 7.

(7) D. 2. an. 9. obs. 18.

(8) obs. medic. 60.

poribus viam non præpediant. Sed fumi, vapores per certas vias a natura comparatas Medicis fortasse ignotas ad cerebrum ascendant: qui fieri potest, amabo te, ut a vulnere recenter inflicto vapor ad cerebrum ascendat, qui veneni vim habeat, ac nerveas ejusdem fibrillas vellicare, varie inordinateque concutere, spiritus exagitare, atque in vehementes turbas possit ciere? Quæ potissimum effecerunt, ut fumis, ac vaporibus explosis ad credendum vehementer adducerentur plerique, acres irritantesque sordes, quæ in visceribus, ac partibus longe a cerebro diffitis congeruntur, in minutissimos nerveos tubulos sese insinuare, spiritibus immisceri, eorum crasim vitare, atque in motus inordinatos, ac violentos agere. Si forte turbæ in extremitate nervorum excitatæ ad Cerebrum usque perducantur, somnos perturbatos, vertigines, tremoresque primum inducere, mox si vehementius operentur, varias, atque inordinatas membrorum concussionem cum sensuum externorum, internorumque læsione progignere. Multo facilius rem expedivissent, asserentes in partem affectam convolutionem excitari, spiritus animales in motus inordinatos, atque irregulares agi, unde inordinate membrorum contractiones, atque Epilepsia. Sive enim acres, vellicantesque particule in affectis partibus subsistant, sive quædam nervea filamenta scindantur, in inordinatos motus cieri tam certum est, quam quod certissimum. Cum e contra in priore sententia suppositionibus opus sit non paucis, acres scilicet, vellicantesque particulas in nervos sese insinuare, tum spiritibus misceri, tandem eorundem crasim vitari, quæ omnia cur momento fere temporis fieri possint, arduum, atque insolens explicatu est.

XXII. *Ortus a parentibus simili morbo infectis.*) Epilepsia vel congenita est, vel post ortum homines invadit. Si congenita est, hereditaria appellatur ob id potissimum, quod a parentibus in prolem ejusmodi morbosa constitutio derivatur. Qui hæc fiant docere visus est Hippoc. ubi ait: *ex pituitoso pituitosus, ex bilioso biliosus gignitur, ex tabido tabidus, & ex lienoso lienosus*. Semen nempe genitale ab omnibus corporis partibus procedit, a sanis sanum, a morbidis morbosum. A morbo autem ea in fœtus formatione solidarum partium fundamenta jaci-

untur, ut viscera quæ in parentibus affecta fuerunt, in filiis quoque simili vitio affecta proveniant. Quod ubi contigerit, manifestum est, filios iisdem morbis obnoxios esse debere, quibus obnoxii fuerunt parentes.

Affidua, atque immodica studia.) Quod si post ortum homines corripantur Epilepsia, causæ remotiores eæ sunt, quæ insignem debilitatem, & atoniam in nerveas Cerebri partes inducere valent, vel humores ita alterare, ut in cerebro congesti, atque ibidem hærentes ejusdem nerveas fibrillas vellicent, ac spiritus animales in turbas agant. Primum efficiunt affidua, atque immodica studia. Dicit vix potest quantum flaccescant fibræ, quæ diu, violenterque tensæ manent. Diu autem tensas manere in iis, qui assiduis, atque immodicis studiis detinentur, manifesta res est. Narrat Hofmannus se vidisse juvenem, qui quoties attentius litterarum studiis incumbendo memoriam, & ingenium fatigabat, toties momentanea quasi Epilepsia, cordis palpitatio, spirituum distractione, atque ecstasi corripiebatur. Ad studiorum vero remissionem placide semper se habebat.

Longior mora in locis calidis, exercitationes &c.) Spirituosas, ac volatiles, tenuioresque sanguinis particulas præ insigni aeris calore exhalare e corpore manifesta res est. Hinc est languidos, ac vix corpus sustentare homines posse, dum fervidior urget tempestas. Quid si in locis calidis longior fiat mora? Solidas nimirum partes laxari contingit, humorum circuitum perturbari, in Cerebro subsistere, atque eam acrimoniam acquirere, qua spiritus animales in vehementes turbas agantur, unde Epilepsia. Ab exercitationibus violentis, ac diuturnis relaxari majorem in modum, ac flaccescere universi corporis fibras contingit, tenuiores sanguinis partes, mobiliioresque dissipari, crassiores, salinasque remanere, sanguinem atrum, crassum, terrestrem, vel ablata congrua partium miscella, aquosum evadere, unde vasorum Cerebri obstructions, vel feri effusiones facile subsequantur.

Vini abusus, immoderata Venus.) Nihil fere, quod nervis magis infestum sit, quam vinum. Quamvis enim molle, ac lene, oleosisque particulis plurimum fœtum, acidas tamen, tartareasque continet, quæ ubi in massam sanguinis pervenerint, ejusdem cras-

sim pervertunt, ad fluendum imparem reddunt, unde Cerebri obstructions facile contingunt, circa nervorum principia irritationes, hic variæ, inordinateque nerveorum filamentorum concussiones, atque convulsivi motus. Si de immoderata Venere sermo sit, apte inquit Celsus (1) ----- *In omnibus nervorum morbis immodica Venus evitanda est, utpoteceu parva Epilepsia non tantum debilitat, sed & spiritus ad inordinatos subsultus, & spasmodicas contractiones adsuescit.* Id quod non aliunde repetendum esse crediderim, quam ex eo quod deficientibus in massa universi sanguinis, humorumque oleosis, volatilibus, spirituosisque particulis saline exaltantur, & a reliquarum nexu facile secedunt, hinc nerveas fibrillas vellicando, ac pungendo Epilepsiam valent procreare.

Scabies, tumores retropulsi, fonticuli, ulcera incaute suppressa.) Gravissimos capitis morbos a tumoribus retropulsis, ulceribus incaute suppressis exoriri observationes Cl. virorum testantur. Ita Riedlinus (2) narrat de ancilla, quæ sordidissima scabie laborans post inunctionem bis factam Epilepsia correpta est. Id ipsum Riverius affirmat (3). Binos infantes per manantia capitis ulcera ab Epilepsia liberatos, iisdemque improvide siccatis, diris item convulsionibus vexatos testatur Tulpius (4). Eundem morbum ex ulcere in crure consolidato invasisse, eodemque rursus aperto cessasse memorant Amatus Lusitanus (5), Bartholinus (6), Hildanus (7), M. N. C. (8), Lentilius (9). Neque huiusce rei iudicium in arcto. Siquidem retenta in sanguine materie, quæ alias evacuari debuisset, & per emunctoria naturæ parata extra corporis confinia educi, serum ac lympham ejusdem vitari majorem in modum contingit, crassis, viscidis, simulque acribus, ac vellicantibus particulis refeciri, quæ propterea ad Cerebrum delatæ, accedente aliquo cerebri ipsius vitio facile subsistunt, hinc qua divellendo, atque ipsa filamenta nervea altius penetrando spiritus animales in violentas turbas agunt, hinc convulsivi motus, atque Epilepsia. Alias historias eo-

rum, qui materia podagrica retropulsa, aut similibus de causis in gravissimos capitis morbos inciderunt vid. in Riverio (10), Sim. Paulli (11), in M. N. C. (12), Mebio (13), Sennerto (14), Foresto (15), Wepffero (16). Ex quibus liquido constare arbitror, pessime ægrorum incolumitati consulere, qui in cutaneis excretionibus, scabie, psora, & similibus, unguenta, olea, lotiones retropellentes adhibendas suadent; maxima etiam opus esse cautione in doloribus podagricis sedandis, leniendisque, ne materia morbifica ad interiora delata longe periculosiorem statum, quam in externis artubus inducat, ut egregie demonstravit Drauvizius (17). Constat præterea, emissaria arte facta, aut morbo aliquo, cujusmodi sunt fonticuli, setacei, fistulæ, ulcera, atque alia id genus, quæ materiam succi nutritii continenter exhauriendo tabem progignunt, tollenda quidem esse; summopere tamen cavendum, ne subito, & non præmissa inquinati sanguinis expurgatione in totum claudantur, ne tabem præcavescentes ex defectu succi nutritii, aut Epilepsia, aut gravioribus morbis ansam præbeamus, ut præ ceteris ostendit Cl. Mortonus in sua phtisiologia.

Crustæ lacteæ in infantibus, ichorumque per aures effluentium impedita excretio.) Infantibus illud maxime familiare est, ut crusta quadam totum fere corpus, caput præsertim, ac faciem deturpante lactea dicta vix nati corripiantur. Oriri ea communiter reputatur, cum massa sanguinis pravis excrementis, recrementisque referta est, ob pravam alimenti qualitatem a Nutrice suppeditati in eandem investis, quæ cum naturæ molimine per poros cutis excernuntur, crustam illam efficiunt, quæ valetudinem infantum tueri valet. Solent etiam in pueris ichores per aures copiosissimi excerni. Si forte tales excretiones supprimantur, & recrementa, quæ alias evacuari debuissent, in sanguine retineantur, atque in Cerebro aliqua de causa subsistant, qua premendo, qua vellicando nervea filamenta, atque spiritus animales in turbas agendo, Epilepsia produ-

- (1) lib. 1. cap. 1. (2) lin. med. an. 1696. mens. Maji obs. 1. (3) cent. 3. obs. 8.
 (4) obs. lib. cap. 8. (5) cent. 2. obs. 6. (6) cent. 3. hist. 20.
 (7) cent. 2. obs. 10. (8) Dec. 3. an. 2. obs. 29. (9) Misc. par. 1.
 (10) cent. 3. obs. 85. (11) Quadrupart. Rot. (12) Dec. 1. an. 1. obs. 58. D. 2. an. 8.
 (13) Institut. (14) Prax. med. p. 3. f. 2. c. 24. (15) lib. 1. observ.
 (16) lib. de apoplex. (17) tract. de Scorb.

tendæ opportunissima existunt.

Lactis in stomacho coagulatio, corruptio, dentitio difficilis &c.) Innumera fere sunt mala, quæ a lacte in stomacho corrupto, & coagulato excitantur. Vertigines, syncope, cardialgias, cholericas passiones interdum lethales, testis est Avicennas (1). Ventriculum opprimi, caput vaporibus repleti, Matthiolus (2). Sudorem frigidum, suffocationis periculum, ac recurrentes crebro lipothymias, Henricus ab Heer (3). Defectiones animi, atque alia horrenda symptomata, Ballonius (4). Pondus grave cum dolore circa præcordia, ac vomitu superveniente strangulationem, Amatus Lusitanus (5), ut alias mittam observationes in M. N. C. (6) nec non a Dodonæo (7), Foresto (8), aliisque relatas, qui propterea lactis coagulum veneni ad instar hominem lædere, affirmare non dubitarunt. Si forte gingivæ, priusquam dentes erumpant, adeo duræ, crassæ, & firmæ evadant, ut eruptioni valde resistent, vel dentes ipsi solito grandiores sint, in eruptione extremitates nervorum illas perreptantium divelluntur, spiritusque animales facile exagitantur, atque in turbas aguntur, hinc non raro convulsivi motus, epilepsiæ.

Vel eruptorum jam dentium vehemens dolor &c.) Quæ Symptomata non excitat eruptorum jam dentium dolor etiam in adultis, & senibus? Memorabile est, quod narrat Tulpius (9) de sene quodam Medico, cui dentes erumpere ceperunt, quorum eruptionem cum incisilis gingivis ope scalpelli promovere voluerit, dolore correptus est eo usque crescente, ut febre, vigiliis, ac delirio insigni superveniente dies, noctesque per conclave præ furore discurrere coactus fuerit, priusquam truculentissimo dolori finem mors imposuerit. Hildanus vero (10) Novi, inquit, qui ex nimis dentium doloribus facti sunt Epileptici, alii visum amiserunt, alii visum duplicatum acquisiverunt. Quod postremum confirmatum legimus a Cl. Rayero in M. N. C. (11). Dum Epilepsia ab hisce causis exoritur, per consensum fieri, seu sympathice, luce clarius apparet.

Omnia quæ hypochondriacæ affectioni produ-

cendæ paria sunt &c.) Epilepsia homines frequentissime exercens, ac sympathica a viscerum imi ventris functiones suas non rite obeuntium vitio exoritur. Hæc hypochondriacis maxime familiaris est, in quibus chylicationis opus depravatum est. Quæ igitur affectioni hypochondriacæ producendæ paria sunt, eadem & Epilepsiam progignere posse tam notum est, quam quod notissimum. Huc pertinent cibi excrementitii, nimius esus fructuum acidorum, austerorum, coctu difficilium, vel horæorum, lactis ingurgitatio cum vino, aceto, & similibus ejusdem coagulationem promoventibus, aliisque id genus, quorum suis locis accuratior habebitur descriptio. Illud interim hoc loco animadvertendum est, ejuscemodi causas non solum Epilepsiam excitare, quod acres vellicantisque sordes in primis viis generando, extremitates nervorum easdem perreptantium in spasmos agant, sed chylum quoque depravando, qui propterea ubi in massam sanguinis pervenerit, eundem inquinat, unde in cerebro stagnationes, obstructionsque præternaturales contingunt Epilepsiæ idiopathicæ impetum daturæ.

XXIII. *Rarum est, homines Epileptico ingruente paroxysmo in terram concidere &c.*) Plerique Veterum tres Epilepsiæ differentias assignabant: aliam quidem, in qua sensus tantummodo abolentur, motus vero qualis dormientium remanet; alteram, quæ variis motibus corpus exagitat; tertiam denique ex utriusque commixtione conflata. Priorem multi negant judicantes ad soporosos potius affectus referendam esse. Avicennas tamen Arabum Medicorum facile princeps opinionem hancce confutavit discrimen asserens, quod intercedit inter soporosos affectus, & Epilepsiam: illorum enim est ægrum periodico recurso minime exercere; hujusce vero per intervalla, & periodice recurrere. Quare satius visum fuit priores sequi, Epilepsiam in gradus quasi quosdam dividentes, quibus differat inter se, & alios affines morbos. Neque vero perpetuo necessarium duxerim, ut spiritus animales in vehementes turbas abeant. Quid enim, si causa morbi levius operetur? Constrictis nim-

(1) lib. 4. r. 6. rr. 2. sect. 96.

(2) com. in Dioscorid. lib. 2. cap. 65.

(3) obs. 15.

(4) in lib. 2. epid. p. 211.

(5) cent. 6. cur. 56.

(6) D. 2. an. 9. obs. 64.

(7) c. 17.

(8) lib. 8. obs. 13.

(9) lib. 1. cap. 36.

(10) cent. 2. obs. 12.

(11) D. 1. an. 8. obs. 62.

mirum quibusdam ductibus, ac meatibus, unde spiritus separantur, æqualem eorundem, atque ordinatum influxum prohiberi contingit, nonnullas partes eodem destitutas vacillare, & corpus corruere, nulla hinc convulsione, vel insensibili tantum subsequente.

XXIV. *Si æger in terram concidens variis corporis gesticulationibus afficiatur, &c.*) Quod si causa paulo validius operetur, ac non solum tenuissima Cerebri filamenta convellantur, sed incongruæ, acres, vellicantesque particulae in medullares fibras exprimantur, altiusque penetrent, nerveumque fluidum inficiant, eas turbas excitari debere, quæ corpori varie, inordinate, vehementerque concutiendo pares sint, manifestissima res est. Qui Epilepsia istiusmodi, convulsionibus, horrendisque stipata symptomatibus premuntur, a Dæmonibus premi, atque exagitari videntur. Qua de re vid. Epist. Cl. Friend. (1). Idque multis ita esse creditur, quos videtur falsa quædam rei species in errorem inducere. Cur enim spiritus potius in vehementes turbas adactos, ac variam nervorum, inordinatamque concussionem ea symptomata excitare non putemus, quam Dæmones ipsos? Atque id sane multis de causis videtur verosimilius. Concipere enim oportet humanum corpus non tamquam inertem quandam machinam carne, nervis, arteriis, ossibus confectam; sed ut Automa divino artificio constructum, cujus partes omnes admirabilem inter se communicationem habent, ut una affecta, altera quoque in consensum trahatur. Unde egregie Hippocrates lib. de aliment. 5. 4. *Confluxio una, conspiratio una, consentientia omnia*. Præterea magnam, ac fere incredibilem vim habere nervos, ac spiritus per ipsos excurrentes ad partes corporis movendas, atque elaterium, ac robur ipsarum variandum, nec non ad canalium diametros constringendos, aut laxandos, ad humorum motus, actionesque ab ipsis pendentes multipliciter variandas: verbo dixerim, naturam totam mechanicam esse, admirabilia prorsus, quæque omnem expectationem superant potentiis suis sæpius producere: unde perbelle poeta: *Novatrix rerum ex aliis alias reparat natura figuras*. Quæ si diligenter teneas, nullus dubito, quin genuinas causas quorundam mor-

borum insolitorum, abditorumque, quos Helmontius Archæolos vocat, Hippocrates divinos, quique vago vulgi, Medicorumque maxime vulgarium rumore Dæmonibus, aut Sagis adscribuntur, reddere satagas. Cujus quidem rei defensionem nolim ita suscipere, ut negem aperte multos, eosque gravissimos morbos a Dæmone oriri posse, ut plerique faciunt, qui nihil plane potentiae in corpora diabolis concedunt, sed ut caverent Adolescentes, ne falsa opinione adducti plus iisdem tribuerent, quam par est. Quo loco fateor, me justis laudibus equare non valere, quæ tradidit Plutarchus in vita Camilli: *Talibus nimium credere, aut nimium diffidere periculosum est, propter humanam infirmitatem, quæ fines non habet, neque sui compos est, sed fertur interdum quidem in superstitionem, interdum vero in neglectum, & contemptum rerum divinarum. Metus vero, & ne quid nimis, optima sunt*. Dum autem morbos producit Diabolus, eosdem producit potissimum spiritus afficiendo, modo scilicet urgendo nimis, & in vehementes turbas, effrenesque impetus cogendo, modo eosdem sistendo: hinc est, omnes morbos dæmoniacos vel ad perturbatum solidarum partium motum referri, vel ad eundem cohibitum. Ad illos spectant varieg, eæque immanes corporis jactationes, circumvolutionesque, Epilepsia, furor, alique hujusmodi morbi, quorum mentio fit in novo Testamento, eorumque originem Spiritus Sanctus Dæmoni adscribit; ad hos vero linguæ aphonía, surditas, quæ a Dæmone producta fuisse testis est Sacra Scriptura (2). Animadvertendum est autem, morbos dæmoniacos aliis extraordinariis indiciis, quæ in naturalibus morbis non videntur, se prodere in diversis hominibus, diversis. Ejusmodi sunt blasphemationes, vaticinia, stupendum corporis robur, quo catenæ perrumpuntur, peregrinarum linguarum scientia, cum easdem nunquam audiverint, aut didicerint homines, qui talibus morbis premuntur, clavorum, vitri, acicularum, atque his similium rerum cum gravissimis, & horrendis doloribus ventris ex ore per vomitum excretio, plumarum ex oculo, crinium, acum ex membro virili, auribus, utero. Quarum rerum historiae accuratissime descriptæ extant apud plerosque Medicos, Langium, Sennertum, Hor-

(1) in *transf. Angl.* (2) In *Job cap. 1. & 2. n. 6.*

Horstium, Casp. a Rejes, Camerarium, unum vero instar omnium Merklinum, qui sexaginta memorabiles historias morborum Magicorum in unum collegit, & recensuit, ut Fridericus Hoffmannus retulit (1).

XXV. *Si subitum in terram casum sensuum omnium intermissio comitetur &c.*) Validissime tandem operari morbi causam censendum est, cum corpus variis exagitatur motibus, atque sensus omnes abolentur. Non solum enim spiritus animales in vehementes turbas adacti cæco impetu hac illac irruentes in partes, quæ motui cum voluntario, tum naturali famulantur, violentas contractiones, motusque effrænes excitant, sed Cerebrum ipsum, illamque partem, qua utitur anima ad cogitandum, & sentiendum ita concutiunt, ut inepta omnino evadat ad eos tremores suscipiendos, quibus eadem ad quasdam ideas, ac perceptiones excitabatur, hinc sensuum omnium intermissio.

Sibilus in gutture, singultus &c.) Reliqua symptomata, quæ in hac Epilepsiæ specie plerumque observantur, ad nullam rem aptius referas, quam ad convulsionem earum partium, quæ aut naturali, aut voluntario motu cidentur. Ita sibilus in gutture non aliunde, quam a spasmodica constrictione tracheæ, & bronchiorum, unde ingressus in pulmones aer, & angustiore spatio coercitus magna vi truditur, atque extra pulmones ejicitur, repetendus. Singultum nihil esse aliud, quam diaphragmatis, & partium respirationi inservientium convulsionem neminem latet. Si sanguinis circulus in vasis capitis, & reliqui corporis, conclusis arteriarum extremitatibus, venarumque truncis, subsistat, faciem rubere, venas inflari, pulsum, & respirationem intercipi tandiu contingit, quamdiu remittente eadem, aut intermittente liber denuo redit sanguinis motus, unde pallet facies, flaccescunt venæ, pulsus, & respiratio restituitur. Si convulsio faciem occupet, ejus contorsio contingit spasmus cynicus dictus: si oculos, oculorum, qui strabismus, qui interdum etiam post insultum Epilepticum, oculorum situ perverso, perdurat, teste Segero in M. N. C. (2). Si maxillas, dentium stridor, qui trismus, si labia, risus species, qui Sardonicus appellatur. Si laquei ad instar collum constringatur, & ju-

gulum, impedito libero aeris ingressu, egressuque suffocatio, linguæ exsertio; ex convulsione vero maxillarum, ejusdem morbus involuntarius. Si ventriculi orificia claudantur, aer intus contentus elatere suo sese expandens stomachi inflationem parit, nisi ab retractione ejusdem convulsiva Abdomen versus repetere velis. Si convulsio musculis Abdominis accidat, & contenta intus viscera, intestina præsertim, & vesicam vehementer premant, cum spiritibus aliunde avocatis sphincter ani, & vesicæ ipsius relaxetur, fæces, & urinæ involuntario exeunt. Sudor, ubi constrictis universis cutis glandulis serum iisdem contentum exprimitur, spuma vero ab ore, & naribus, ubi ab œsophago, pulmonibus, feri ejusdem, ac salivæ copia ejicitur, eique mixtus aer in bullas elevatur.

Soluto paroxysmo eger nihil recordetur eorum, quæ sibi acciderunt, tantummodo conqueratur de lassitudine artuum &c.) In tanta motuum perturbatione, quomodo anima comparare potest motus fibrarum cerebri cum motibus, quos eadem fibræ suceperunt ingruente paroxysmo, eosque recognoscere? hinc nulla memoria eorum, quæ in paroxysmo ægro acciderunt, remanet. Cum vero Cerebri, ac nervorum substantia mollissima sit, necessario sequitur, ut post violentas medullarium cerebri fibrarum, nervorumque his appensorum distensiones, distractionesque a spiritibus animalibus in effrænes motus adactis, ac cæco impetu hac illac irruentibus, tenuissima filamenta, quibus cerebrum, ac nervi ipsi conflati sunt, insigniter debilitentur, unde post paroxysmum æger de lassitudine conqueratur, de dolore capitis &c.

Cum interim ejus visus dum caput inclinatur, & ad aspectum &c.) Non simul ac paroxysmus solutus est, nervosum genus, ac spiritus animales ad pristinum placidum, ac mitem motum redeunt: hinc summa his adest ad novas turbas dispositio, atque ad spasmos proclivitas. Quacumque igitur levi de causa vel sola capitis inclinatione, multo facilius ad aspectum rerum circumactarum, aut excurrentium profundi alicujus loci, commoventur spiritus, exagitanturque, atque in tenuissima filamenta nervos opticos constituentia illabentes eadem inæqualiter tendunt. Hinc cum multi ra-

Tom. I.

X

dii

(1) *Disertat. de Diaboli potentia in corpora.* (2) *Dec. I. an. 3. obs. 162.*

dii ab objectis in oculum missi in eas partes incidant, quæ non satis tensæ sunt, ac vigoratæ, vix ullam motionem in iisdem partibus, & fibrillis efficiunt, sicque vel nihil, vel languide percipiuntur, unde objectorum visus perturbatio, aut obscuritas.

XXVI. *Si mentis torpor, oblivio, vigiliæ, insomnia turbulenta, capitis dolor &c.*) Commodissima ad praxim divisio Epilepsiæ est in idiopathicam, & sympathicam. Illam quidem oriri supra ostendimus a perversa solidarum cerebri partium structura, aut atonia, quo fit ut lymphæ, serum, aliique humores in Cerebro detineantur, qui vellendo, premendo, aut alia ratione nerveas Cerebri fibrillas afficiendo spiritus in turbas agant, atque convulsivos motus excitent. Priusquam vero id contingat, nemo non videt, varias distentiones sequi debere ab humoribus ibidem aggestis, varias quoque, atque inordinatas concussiones, unde mentis torpor, oblivio, vigiliæ, insomnia turbulenta, aliæque istiusmodi affectiones ægrum continuo fere exerceant, imminente autem paroxysmo quam maxime.

Ipsam advenientem æger minime percipiat, in idem latus perpetuo, & constanter incidat.) Cum morbi convulsivi a vitio cerebri exoriantur communicato spiritibus animalibus, medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos prius affici debere, quam aliæ partes a Cerebro distitæ ullam offensam habeant, manifestum est. Illæ propterea simul ac spiritus in vehementes turbas aguntur, aut ob convulsionem rigentes, aut ex uno in alium tremorem citissime, & momento fere temporis transeuntes ineptæ fiunt ad eos tremores suscipiendos, qui alias animæ perceptionibus occasionem præbebant: hinc fit ægro non advertente paroxysmum Epilepticum invadere.

Rem confirmat observatio, qua comperitur est, eos, qui ob vitium in Cerebro aut apoplexia, aut epilepsia infestantur, in unum latus constanter incidere, ut si vitium sit in dextero lobo Cerebri, amittatur motus, convellaturque pars sinistra, si e contra vitium sinistro lobo inhereat, amittatur motus, convellaturque pars dextera. Hac de re plura alibi dicta sunt. (1)

Certis Lunæ phasibus, præsertim noviluniis &c.) Epilepsiam, quæ fit vitio Cerebri

primario affecti, certis, statisque temporibus, præcipue noviluniis, ac pleniluniis periodos suas habere, observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis, ac constantibus compertum est. Rem sane adeo arduam, atque explicatu difficilem, ut non desint, qui eandem prorsus abditam, atque incertam esse confiteantur. Si quid ego sentio, in opinionem D. Gastaldii (2) pedibus quasi iturus sum, qui id potissimum ex eo contingere arbitratur, quod atmosphaera tunc temporis magis premitur, qua propterea pressione fit, ut spirituum impetus augeatur, ac fibræ Cerebri præternaturaliter tendantur, varie item, inordinateque concutiantur, unde Epilepsiæ, ac similibus morborum recursus.

XXVII. *Si nullis Cerebri primario affecti signis apparentibus auræ cujusdam a partibus inferioribus &c.*) Opinio illa Veterum Medicorum existimantium, epilepsiam, quæ ab inferiorum partium vitio enascitur, fumis, aut vaporibus tribuendam esse, ob id potissimum confirmari visa est, quod sub fumi, aut auræ cujusdam sensu ad caput ascendentis se prodit; præterea quod si membrum affectum forti ligatura ligetur, Epilepsia facile præcavetur, indicio manifestissimo, ejusdem fumi, aut vaporis ascensum impediri. Quamvis phænomenon verum sit, in causa tamen assignanda tam a veritate dissentiunt, quam nos ab illis dissentimus. Quod enim fumis, aut vaporibus ipsi tribuunt, convulsioni nervorum tribuendum esse alibi ostendimus. Atque profecto nihil aliud efficit ligatura, quam ut spirituum animalium motus a parte affecta ad cerebrum intercipiatur, impediaturque, ne in cerebrum vi, ac impetu delati violentis, atque effrenibus motibus in universum corpus occasionem præbeant. Priusquam dicendi finem facio, silentio prætereundum non est, nonnullos artis obrectatores, cum animadverterint eam esse consensionem omnium partium nostri corporis, ut quavis male affecta, una omnes afficiantur, in eam opinionem venisse, ut crederent cerni nullo modo posse, in qua primo morbus insideat, in qua per consensum, quæque cujusque morbi origo sit. Opinionem confirmant auctoritate Hippocratis asserentis, principium corporis nullum esse, sed omnia si.

(1) Vid. cap. 1. de ap. com. 9. cap. 8. com. 7. (2) Quæstion. de Med. prop. par. Mar. Gastaldii &c. Mém. de Trev. Juin. p. 1086.

similiter principium & omnia finem. Quo dicto indicare voluisse interpretantur, ex admirabili illa consensione omnium partium nostri corporis interclusam esse viam omnem ad pervestigandum, qui morbi sint singulorum partium proprii, qui per consensum. Verum enimvero quanta in obscuritate versentur satis superque constare arbitror ex hactenus allatis signis, & notis unde Epilepsia idiopathica a sympathica internoscatur, ut alios mittam quamplurimos morbos, qui eadem ratione clare, ac perspicue cognosci possunt. Quid quod Hippocratis dictum perperam interpretati sunt? Nempe Hippocrates significantibus illis verbis: *Principium corporis nullum esse*, illud unum demonstravit, ut notat doctissimus Martianus (1), *nullam esse particulam nostri corporis, quæ ita sit aliarum principium, ut cæteris sanitatem, & ægritudinem faciat, cæteræ autem suas illi affectiones non transmittant*.

XXVIII. *Contumax, ac diuturnus morbus est Epilepsia idiopathica, vix, ac ne vix quidem curationem admittens &c.*) Diversis in locis docuit Hippocrates, Epilepsiam per ætatem sanari, ab hac vero non sanatam ægrius, vel nunquam tolli. (2) *In juvenibus*, inquit, *comitialium liberationem faciunt mutationes maxime ætatis, & aeris, & regionum, victuumque*. & alibi (3): *Quibus Epilepsie ante pubertatem contingunt, mutationem accipiunt: quibus vero accidunt viginti quinque annos natis, ii plerunque commoriantur*. Ut mittam quæ in eandem sententiam tulit (4): *Difficillime a morbo sacro liberantur, in quibus a puero contigit morbus, & simul ad virilem ætatem pervenit*. Galenus (5) rationem reddere conatus est. Inquit enim: Epilepsia, quæ nascitur ante pubertatem, vel nascitur a vicio organico Cerebri, seu perversa ejusdem structura, vel ab atonia. Si primum contingat, incurabilis est; si alterum, nisi tempore pubertatis, quo tempore insignes mutationes fieri solent in solidis partibus, robur videlicet, atque elaterem acquirendo curetur, multo minus post pubertatem, quo tempore mutationes nullæ fiunt, curari posse perspicuum est. Reliquum est igitur, ut post vigesimum quintum annum ægros ad mortem usque comitetur. Plerumque

autem, inquit Hippocrates: multos enim etiam ex his sanatos fuisse observationibus practicorum, Riverii præsertim, comperitum est. Mutatione ætatis mutationes fieri in solidis partibus aperte docuit Hippocrates ipse (6) inquit: *Postquam viginti anni præteriere, venæ plenæ sunt, & Cerebrum magis compactum est, atque adstrictum: quare &c.* Caligulam Imperatorem hac ratione ab Epilepsia fuisse liberatum tradit Suetonius.

XXIX. *Sympathica facile interdum curatur, sæpe tamen &c.*) Cum in Sympathica Epilepsia neque perversa Cerebri structura, neque atonia ejusdem peccet, immo partes longe a Cerebro dissitæ afficiantur, sperandum est, correctis, educisque acribus, ac vellicantibus particulis extremitates nervorum prædictas partes perreptantium in spasmos agentibus, ac nervoso genere firmato morbum debellatum iri. Si tamen morbus idem sæpius recurat, graviorum, ac vehementiorum symptomatum satellitio stipatus, justus subrepat timor, ne aliquid et si exiguum in ipsa Cerebri structura temporis progressu turbari cœptum sit, ut morbus, qui sympathicus est, idiopathicus evadat, quemadmodum crebris observationibus comperitum est, tum maxime, cum juvenes corripit post pubertatem. Cum enim in his fibræ cerebrum, ac nervos constituentes satis firmæ, robustæque evaserint, nemo est, qui non videat, magna, vehementique opus esse irritatione, ut varie, inordinateque concutiantur, convellanturque. Ubi autem insignis adsit irritatio, atque nerveæ Cerebri fibræ convellantur, fieri tandem potest, ut in Cerebro talis impressio remaneat, quæ certis statisque temporibus violentis, atque inordinatis spirituum motionibus, atque abhinc prodeuntibus convulsivis motibus occasionem præbeat.

XXX. *Sæpe in paralyfim, melancholiam, quandoque &c.*) Mirum fortasse alicui videatur, Epilepsiam, cujus maxime proprium est violentis, effrænisque moribus corpus exagitare, in membrorum resolutionem, ac paralyfim desinere. Mirari autem desinet, si illud vel leviter tantum mente volutaverit, acres, vellicantisque particulas in cerebro aggestas, quæ nerveas Cerebri fibrillas ad convulsivos motus laceffentes inordi-

X 2

na-

(1) not. lib. de loc. in hom. n. 1.

(2) 2. aph. 45.

(3) aph. 7.

(4) art. 16. lib. prædict.

(5) in com. aph.

(6) lib. de morb. sacr. art. 13.

natis, ac violentis membrorum concussionibus occasionem præbent, posse diductis nimium cerebri glandulis in medullares fibras, hisque appensos nervos intrudi, altiusque penetrare; hic aut præ turgentia eorundem structuram pervertere, aut præ visciditate eosdem obstruere, ita ut liber deinceps spirituum animalium a Cerebro ad organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata, ab his ad Cerebrum excursus intercipiatur, unde Paralysis.

Quid quod nervæ Cerebri fibræ ob convulsionem ita rigescere possunt, ut quam semel inflexionem susceperint, in eadem persistent, ineptæque fiant ad alios tremores suscipiendos? Id ubi contigerit, en ad certas semper ideas proclivitatem, ac Melancholiam. Quo loco fateor me justis laudibus æquare non valere, quod docuit Hippocrates (1), Melancholicos Epilepticos fieri, & contra Epilepticos Melancholicos.

Quod si tanta sit irritatio, convulsio tanta, ut quin spiritus animales tumultuario in medullares Cerebri fibras, hisque appensos nervos, & organa sensibus externis, motibusque a voluntate pendentibus dicata illabantur, constrictis plus æquo glandulis, ductibus atque emissariis spirituum plane subsistant, atque eorundem motus a Cerebro ad partes, ab his ad Cerebrum exemplo intercipiatur, Apoplexiam supervenire debere manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

XXXI. *Ad imminens paroxysmum præcavendum quam male cedunt opiata medicamenta!* Curatio miserrimi hujusce morbi alia est in imminente paroxysmo, alia in paroxysmo ipso, alia extra paroxysmum. In imminente paroxysmo eo nervos industriæ omnes intendendos esse, ut si fieri ullo modo possit, præcaveatur, perspicuum est. Hinc a magnis, doctisque auctoribus opiata majorem in modum commendantur. Quod cum adolescens adhuc audiverim, induxi in animum ea ubi res, & occasio ferret, velle experiri, ac videre an res secundum vota succedat. Quare Laudanum opiatum cum conserva primulæ veris mulieri cuidam Epilepticæ, quæ certas imminens paroxysmi notas persentiebat, præ cæteris dolorem capitis insignem, & ad levem quemcumque motum visus obscuritatem,

cubitum eunti propinavi. Mane cum eadem inviserem, deprehendi, dolorem in gravativum, & obtusum mutatum fuisse, visus tamen obscuritatem auctam. Mirum postea paroxysmum serius quidem, quam antea fieri solebat invasisse, sed adeo vehementem, ut in mortis discrimine prope certissimo versari videretur. Nempe quies quæ spiritibus ex narcoticorum actione accedit, torpor potius est (id quod manifestum reddunt dolor in gravativum mutatus, visus obscuritas major facta) in effratiorem motum mox abiturus, quam placida exoptanda tranquillitas. Quo loco mirari subit, Theodorum Turquet de Mayerne velut præstantissimum remedium prædicare semen Hyosciami (quod narcotica vi maxime pollere creditur) per quadraginta dies, & ultra usurpatum incipiendo a gr. vi. vel viii., & gradatim ascendendo ad ʒ i. Præterquam enim quod infinitis propemodum experimentis, atque observationibus compertum, est omnes ejus partes noxias hominibus, atque infestas, esse deliria, aliasque mentis perturbationes excitare; accedit præterea, vel si torporem inducendo paroxysmum protrahat in longius, vehementioribus postea, atque sevirioribus turbis impetum facile esse daturum. Quare quidquid de narcoticorum præstantia adversus morbos convulsivos prædicent viri clarissimi, si quid sentio, vix, ita me Deus amet, ac ne vix quidem istius generis medicamentis utendum traderem.

XXXII. *Si auræ ascendens sensus percipitur, quam apte ligatura fortis (C.)* Si convulsio a partibus longe a cerebro dissitis, quæ per nervorum ductum ad Cerebrum propagatur impediri queat, Epilepsiæ quoque Sympathicæ paroxysmum impediri manifestum est. Id autem efficere valet præ cæteris ligatura fortis supra affectam partem. Cum enim vehementer partem constringimus, arterias, venas, nervos ibi subjectos comprimimus, quo fit ut irregularis spirituum motus, nervorum filamentorum varia, atque inordinata concussio, quæ ab inferioribus partibus, seu extremitatibus nervorum incipiens in cerebrum, & nervorum originem definit, sistatur, atque hac ratione paroxysmus præcaveatur.

Frictionibus quoque dolorificis spiritus ad eam partem avocantur, illam relinquentes
viam,

viam, in quam vi, ac impetu summo irruerant; hinc Cerebri fibras laxari contingit, ac Epilepsiæ paroxysmum præcaveri. Hujusce rei exemplo esse potest dolor vehemens, qui ligatura valida in opposita lenitur. An aliunde id aptius repetas, quam ex eo quod spiritus avocantur ad illam partem, priorem relinquentes? Exinde sequitur, cessante spirituum, influxu in partem dolentem, ejus fibras flaccescere, ac dolorem sedari.

XXXIII. *Jam ubi paroxysmus invasit, æger capite sublimi collocetur &c.*) Cum æger in terram cadit toto corpore concussus, linguam ex ore emittens, stridens dentibus, variis, iisque gravissimis periculis obnoxium esse neminem latet. Illud ergo enixe curandum est, ut quam citissime, & sine damno liberetur. Æger igitur capite sublimi collocandus, non solum ut varie exagitatus, ictus, contusiones, vulnera ex terræ, aut lapidum asperitate, ac duritie non patiatur, sed ut sanguis haud ita rapida circulatione trajiciatur in cerebrum, atque in vasis ejusdem subsistens efficiat, ut præ turgentia incongruæ, acres, vellicantesque particule in cerebri filamenta exprimantur, altiusque penetrent, sicque paroxysmum diuturniorem, vehementioremque reddant.

Partes convulse ol. amygd. dul. pinguedine &c.) Frictiones aliæ siccæ sunt, aliæ humidæ. Siccæ vel folis manibus, vel panno plus minus aspero peraguntur, eaque resolvendi vi plurimum valent. Humidæ vero manu fiunt oleo aliquo, pinguedine illinita; hæ autem fibras, quibus administrantur, egregie relaxant, atque emolliunt. Quare convulsis partibus commodissime celebrantur, ne ita rigescant, ut plane deformentur, aut impares ad motum, & objectorum externorum impressiones suscipiendas reddantur, unde sensus auferatur, ut Aretæi observatione nonnullis accidisse compertum est. Si guttur, collum iisdem pertractetur, relaxatis fibræ liberiores concedi aeris ingressum in pulmones, egressumque manifestum est, hinc suffocationem præcaveri. Si partes, quæ frigescent manu calida foveantur, aut panno, relaxatis blando calore fibræ, humoribus, ac spiritibus per extremitates arteriarum, nervorumque via facilior præbetur, hinc sanguinis circulatio restituitur, spiritus a partibus affectis, ac convulsis priorem relinquentes viam

avocantur, ac placida exoptanda tranquillitas facilius obtinetur. Quid si fomenta calida ventri, ac vesicæ regioni applicentur? Laxatis nimirum harum partium, & viscerum contentorum fibræ, non solum functiones suas melius obire contingit, respirationem faciliorem fieri, urinæ suppressionem præcaveri, sed ob admirabilem illam, atque summam connexionem inter nervosas partes, ut unius partis fibræ relaxatis, alterius quoque licet longe distitæ relaxentur, cerebri quoque fibræ ea ratione affici, qua opus est ad paroxysmi vehementiam leniendam, ac quietem spiritibus conciliandam.

XXXIV. *Ubi diutius, quam par est, protrahatur paroxysmus, leviora odoramenta &c.*) Quomodo odoramenta agant in morbis convulsivis quæstio est inter medicos. Nonnulli existimant, a corporibus odorosis exhalari tenuissimas quasdam, & subtilissimas particulas, easque naribus exceptas in nervos, qui per membranam pituitariam mire disseminantur, se insinuare, spiritibus animalibus immisceri, ipsos alterare, & in ordinem redigere, unde convulsæ partes ob irregulares spirituum motus relaxantur, & in pristinum elaterii statum restituuntur. Alii e contra vim omnem solidis partibus tribuunt, atque existimant, tenuissima illa corpuscula, quæ e corporibus odorosis emittuntur, ubi naribus excipiantur, extremitates nervorum perreptantium membranam pituitariam irritari, vellicarique, unde spiritus ad eam partem avocantur illam viam relinquentes, in quam cæco impetu irruentes convulsivis motibus occasionem præbebant. Cum in priore sententia supponendum sit, effluvia, seu corpuscula tenuissima in nervos per minimos poros sese insinuare, deinde spiritibus immisceri, eosdem alterare; in altera e contra solum id, quod extra omnem controversiam est positum, membranam scilicet pituitariam, quæ sensu exquisitissimo prædita est, vellicari, ac morderi, hanc, si quid sentio, illi anteponendam esse traderem. Quamquam vero medentibus non ad modum respiciendum est, quo medicamenta operantur, sed ad eorundem delectum quam diligenter attendendum. Leviora porro odoramenta, cujusmodi sunt Rutta aceto trita, castor. &c. cum leniter operentur, optime cedunt in paroxysmo epileptico. Si validiora adhibeantur, ven-

rendum est, ne ex nimis forti irritatione, & ab hinc prodeunte vehementi spirituum commotione morbus augeatur potius, aut confirmetur.

XXXV. *Si æger laxioris sit habitus, sero abundet, cacochymus sit, spiritus Cor. Cer. &c.*) Innumera fere sunt, quæ ab Auctoribus magnis, & doctis proponuntur in insultu epileptico per os assumenda ad effrænes motus compescendos. Inter hæc spiritus, seu mavis olea ex partibus animantium per destillationem elicitæ, atque rectificatissima. Rectificatissima enim tantam tenuitatem, atque volatilitatem acquirere communiter reputantur, ut recessus omnes nostri corporis abditissimos permeare valeant, in medullares usque Cerebri fibras sese insinuare, torpentes alicubi spiritus excitare, cæco impetu hac illac ruentes in ordinem redigere, ac convulsis partibus laxitatem conciliare. Nisi autem rectificentur, ut ajunt, atque puriora fiant, insignes in corpus turbas valent excitare. Res quidem experimentis primum probata est in humano corpore, tum physicis. Si enim guttæ duæ spiritus e. gr. sanguinis, vel Corn. Cer. vel cran. human. primæ destillationis affundantur spiritui vini, atque mixtura per os assumatur, adeo vehementer humores exagitare, fundere, fibras stimulare habent, ut calor calori febris fere similis subsequatur, deinde sudor copiosissimus emanet. Si hujusmodi olea, seu spiritus igne tententur, in destillatione prima exit oleum, quod fetidissimum est, ac nares summopere feriens: in secunda destillatione, quod minus fetet, & minus ingratum est, remanentibus in fundo vasis partibus quamplurimis feculentis: in tertia destillatione oleum elicitur, quod natura sua mitius, lenius, puriusve est, remanentibus in fundo vasis particulis minus feculentis, fetidisque, indicio manifestissimo sensim, sensimque ab oleo crassiore, terreisque particulis liberari, quæ efficiunt, ut principium illud phlogisticum, quo donantur, difficillime avolet, diuque perennet irritando, commovendo: cum e contra rectificata levissima evadant, atque eam volatilitatem, tenuitatemque acquirant, ut ad guttas etiam triginta exhibita non solum turbas non excitent, & tumultus, sed nervorum, ac spirituum animalium ef-

frænes motus mirifice compescant, ut propterea a plerisque viris præstantissimis, præsertim Dipelio Germano, adversus morbos convulsivos tantopere commendentur, qui se vidisse testatus est non solum sedatos spasmos, sed placidam tranquillitatem, ac somnum ita conciliatum, ut nonnisi post horas plurimas excitati fuerint ægri, iique alacriores, vegetioresque. Illud tamen hoc loco animadvertendum est, summa in obscuritate versari, qui hujusmodi medicamenta tamquam specifica adversus Epilepsiam, Vertiginem, aliosque istiusmodi morbos indiscriminatim commendant, mirisque laudibus extollunt. Non is sum, ut negem aperte specificis medicamentis nunquam utendum esse, sed illud enixe contendendo, ad qualitates eorundem manifestas quam diligentissime respiciendum esse. Si eæ fuerint, ut a causis morbum facientibus indicari videantur, nec quidpiam mali ex eorum usu pertimescendum sit, auctor sum, ut specifica medicamenta in usum vocentur. Atque ut rem paucis contrahamus, Spiritus Corn. Cer. Cran. human. sanguinis, aquæ antepilepticæ, & hujusmodi alia, tenuitate, ac volatilitate, qua donantur, sanguinem, humoresque exsolvere habent, fibras ad crebriores, vehementioresque contractiones excitare. Quid igitur vetat, quominus in proposito casu, in quo scilicet æger laxioris sit habitus, sero abundet, cacochymus sit, ejusmodi olea, seu mavis spiritus rectificatissimos adhibeamus?

XXXVI. *Fervidiori temperamento præditis, gracilioribus, adustisque &c. aq. flor. til. lilior. convul. &c.*) Vim anodynam, ac narcoticam plurimorum medicamentorum pendere a sulphure, observationibus, atque experimentis edocti propemodum infinitis ostendimus (1). Varia autem est combinatio sulphuris his, vel illis corporibus cum aliis principiis, a qua diversa combinatione major, minorve soporem conciliandi facultas exoritur. Alia quidem pigerrima sunt, & levissime operantur. Talia sunt, quæ terreis particulis unita sunt, & aqueis facta, ut semina frigida, & amygdalæ, quorum videlicet sulphur aliis principiis adeo arte unitum est, ut inodora sint, insipida, & nisi vehementi igne tententur, vix unquam, ac ne vix quidem se prodant. Alia e contra terreis, aqueisque particulis

mi-

(1) cap. 3. com. in aph. 8.

minus onusta facillime avolant, & in actione sua minus perennant; hinc est, quod majorem vim compescendi habent. Quod autem sulphur in hisce magis extricatum, solutumque sit, vel ex eo probatur, quod ignem ferre nullo modo possunt, quin citissime avolent. Talia sunt olea aetherea dicta. Huc tandem spectant, quæ subtilissima censentur. Istorum autem sulphura fragrantissima sunt, & odore suavi, vel graveolente se produnt. Produnt autem se maxime in floribus quarundam plantarum, quæ testante Cl. Hoffmanno naribus admota caput primum grave efficiunt, deinde somnum conciliant. Hujusmodi sunt flores lilior. convall. tiliæ, ex quibus aquæ eliciuntur, quæ ad compescendum, & sedandum aptissimæ sunt. Sulphure enim tenuissimo, quo fætæ sunt, recessus omnes nostri corporis quantumvis abditissimos quam citissime, & liberrime permeant, effrænes spirituum motus sedant, in ordinem redigunt, ac placidam exoptandam tranquillitatem conciliant.

XXXVII. *Illis ad novos insultus præcavendos, si sit suppressio naturalium evacuationum &c.*) Si ita hominum natura comparata est, ut in quam ægritudinem maxime proni sunt, eadem & post remedia quælibet per intervalla rursus, atque iterum divexentur, maxime est in Epilepticis. Prolixæ igitur curationis tædio delassari eosdem non decet, curandumque iis enixe, ut antequam altas radices agat, deturbetur. Epilepsiæ porro præservatio in hoc sita, ut quod Cerebro adhæret ejus glandulas infarciens, ac nerveas fibrillas ad spasmos laceffens, sensim, & assidue per insignes excretionum vias extra corporis confinia educatur, vel ejus quoad fieri potest genesis, & collectio præpediatur. Utrumque consequi possumus pluribus, iisque diversis medicamentis. Nonnulli commendant venæ sectionem aliquot dies ante paroxysmum celebratam, etiamsi nulla sint plenitudinis indicia, ad credendum vehementer adducti, fore ut majore inducto motu in sanguinem, humoresque, qui per vasa Cerebri trajiciuntur, fermentum, seu serum, lympham, aut alios quoslibet humores in eodem cerebro collectos, & certis, statisque temporibus spiritus, ac nerveas fibrillas ad effrænes, atque inordinatos motus laceffentes reabsorberi in vasa

facile posse, atque alias transmitti, vel etiam extra corporis confinia protrudi, & sic præcaveri, vel saltem in longius protrahi Epilepsiæ paroxysmum. Contrarium pugnacissime sustinent alii, atque ii præsertim, qui eo adducti sunt, ut credant, serosos humores cerebri substantiam occupantes, atque debitum ejusdem tonum pervertentes, venæ sectione copiosius generari, solidas partes magis magisque relaxari, sicque morbum augeri, aut confirmari. Quare venæ sectio non solum tamquam inutilis, sed summopere noxia ab his reprobat, damnaturque. Quod cum sentiunt, tam a vera ratione dissentire, quam illos, qui in omni epilepsia sanguinem detrahendum esse affirmant, nemo inficiabitur, qui illud vel leviter tantum mente volutaverit, non ad causas tantum morborum, sed etiam ad conjuncta cum causis in curatione sæpissime respiciendum esse. Vel enim peccet serosa colluvies, vel fibrarum Cerebri flacciditas, si suppressio naturalis alicujus evacuationis adsit, nemo est qui non videat, humores in vasis Cerebri facilius hæreere posse, atque obstructionem, ac motus tarditatem efficere. Depletis autem vasis sanguiferis manifestum est ea validius, & fortius sese contrahere, sanguinem, humoresque rapidiori circulatione per vasa Cerebri trajici, hinc materiam in cerebro collectam vel reabsorberi in vasa, & circulo restitui posse, vel dissipari, unde paroxysmus præcaveatur.

Cauteria quoque &c.) Fonticulis nihil esse præstantius ad Epilepsiam debellandam, multis observationibus practitorum præstantissimorum compertum est. Tulpius (1) binos pusillos memorat, qui ulceribus in capite excitatis ab Epilepsia liberati sunt, iisdem vero occlusis, eadem denuo correpti sunt. Senem 52. annorum cauteriis in brachio ab Epilepsia liberatum fuisse refert Montanus, ut mittam quod ipse Hippocrates (2) testatus est, ulcera capitis pueros ab Epilepsia præservare. Quo apparet, jure merito præstantissimum Cratonem (3) tanti facere hoc remedii genus, ut si quid in summa rerum angustia sperari possit, id ab hoc uno præsidio jure sperandum sit. Idem plane dictum velim de setaceis. Epilepsiam enim quotidie invadentem ope setacei sublatam se vidisse testatur Hildanus (4).

Quo

(1) lib. 1. obser. 8. (2) lib. de morb. Sacr. (3) ep. 118. (4) Cent. 1. obs. 41.

Quo loco mirari subit inveniri adhuc, Helmontium maxime, & Cartesium sectantes, qui particulas per fonticulos, & setaceos ejectas nihil valere ad graves capitis, aliarumque partium affectiones debellandas affirmare minime dubitant. Quidni liceat conjectare, optato fine plerunque minime potiri medentes, quod minus caute ægris præscribant? Aduſtis certe, ſtrigofisque corporibus, in quibus peccat nimia fibrarum rigiditas, ac nutritii roris defectus adest, ſi admoveantur, nunquam bene cedere poſſe perſpicuum eſt. Quid porro vetat, quominus laxiori habitu donatis, ſero abundantibus applicentur?

XXXVIII. *Pillul. de ſuccin. Crat. vel capital. Paracel. &c.*) Inter ea quæ ſerosos aliosque humores Cerebri ſubſtantiam obnubilantes, ac ſpiritus animales in ataxias adigentes extra corporis confinia educere valent, miris laudibus extolluntur purgantia: cumque obſervatum ſit morbos capitis alvi fluxibus levare, non ſemel tantum, aut bis, ſed pluries in menſe ægris præſcribi ſolent. Illud tamen quamdiligenter cavendum eſt, ne fortiora exhibeantur, quæ ſanguinis maſſam fundere, exagitare, ſaleſque ipſius acuere valent, ac paroxyſmum citius quam fieri ſolet, excitare. Maſſæ pillularum de ſuccino Cratonis, capitales Paracelſi, quarum baſis Aloes eſt, alia ingredientia, quæ capitis amicitia clara fecit, morbis ejuſdem ſpecificè opitulari creduntur. Adeo autem blande, leniterque operantur, ut ſtimulo opus ſit, ut earum operatio rite procedat. Quod autem ante lunę mutationes ſint præſcribenda facit poſſiſſimum, quod circa ea tempora Epileptici novis inſultibus obnoxii ſiunt, ideoque juſtus ſubrept timor, ne graviores excitentur maximo egrorum damno. Illud autem enixe curandum eſt, ut paroxyſmus, qui plerunque lunę phaſibus contingit, præcaveatur. Obſervatum enim eſt, ab aſſuetudine quadam oriri hoſce morbos, ut Stahliaſi docent, quæ aſſuetudo ſi tolli queat, ſperandum eſt morbum ipſum certo, feliciterque debellatum iri.

XXXIX. *Ab emeticis utpote minus tutis abſtineo.*) Emeticorum in Epilepſia uſum, atque ea præſertim, cujus fomes primis in viis latitat pravis inquinamentis ſordeſcen-

tibus tamquam efficaciffimum commendant Cl. Trallianus (1), Zacutus Luſitanus (2), Petrus Jo. Faber (3), Angelus Sala (4). Quidquid tamen de eximiis emeticorum virtutibus tot celeberrimi Medici prædicent, cum non ſolum fibrę ventriculi, muſculorum abdominis, diaphragmatis, ac viſcerum fere omnium imi ventris motu illo violento commoveantur, concutianturque, ſed cerebrum etiam; illud ſemper veritus ſum, ne vel novum paroxyſmum excitarem, vel ſanguinis fluxum e capite impedirem, atque morbum augerem, aut confirmarem. An novum eſt in quibuſdam oculorum affectionibus impedito e capite ſanguinis refluxu, & ſpirituum animalium in nervos opticos excuſſu, cæcitates ab emeticis aſſumptis obortas fuiſſe? Ego vero propter ſummam ſtultitiam Epilepticis, ac convulſivis affectionibus laborantibus emetica præſcribam?

XL. *Purgantium intermedio &c. ſal. per. elect. rad. Chin. &c.*) Vię ad ſuperfluitates ſeroſas, lentasque eliminandas omnium convenientiffimę ſunt vię ſudoris. Sudorifica vi maxima pollent ligna multa, ut ſalſ. peril. radix Chin. partes quędam duriores animalium, ut Cor. Cer. ebur, carnes multę, præ cęteris viperarum ob volatiles quasdam, quas continent, particulas, quibus viſcidiores ſanguinis partes, quę alicui parti tenaciter adherent, mucoſasque quiſquilias atteri, fundi, ſerum omne ſuperfluum abſumi, univerſam ſanguinis maſſam exolvi, atque, ut ajunt, fermentari communiter reputatur, unde cum in morbis quamplurimis, tum Epilepſia ab atonia cerebri, a ſero, lymphæ, aliisque humoribus Cerebri glandulas infarciuntibus efficaciffima ſunt, ſi quę alia. Plurimos Epilepticos tali decocto bis in die ad unc. vi. vel viii. præſcripto, nec non decocto ſecundario vice potus ordinarii aſſumpto curaffe teſtatus eſt Alſonſus Ferrius.

XLI. *Si ex lue celtica ortum duxerit epilepſia &c. Mercur. diaphor. &c.*) Nonnulli in contumaci morbo Mercurialia addunt. Metallicas enim partes dum ſanguinem ingrediuntur ſummam vim habere ad atterendas, comminuendasque viſcidas, ac lenteſcentes particulas, & qua data porta

extra

(1) lib. I. cap. 15.

(2) prax. admirab. lib. I. obſ. 24.

(3) In curat. p. 714.

(4) cent. 2. cur. 77.

extra corporis confinia eliminandas perspicuum est. Verum si quid sentio, cautissime cum istiusmodi medicamenti agendum est. Tunc enim solum locum habere visa sunt, cum morbus a lue celtica ortum duxerit, ad quam profligandam, atque e radicibus funditus evellendam sola Mercurialia a natura comparata videntur. Præstant enim, ut ait Helmontius, *quidquid Medicus, & Chirurgus potest optare sanando*. Mercurii preparatio quædam est, cui facultas inesse creditur sudorem promovendi, hinc Mercurii diaphoretici Thonson, ab inventore suo, titulo insignita. Eximii usus est in iis, qui a salivatione Mercuriali abhorrent (quamquam sæpe eandem excitat) si extracto plantarum, aut lignorum sudorificorum uniatur, & corpus assiduo, & constanti eorumdem decocti, vel secundarii vice potus ordinarii usu pertractetur. Verum ubi lues altas radices egerit, debellari nequit, nisi Mercurius ea methodo adhibeatur, qua opus est ad salivationem excitandam. Solet autem salivatio promoveri vel per Mercurium dulcem pillularum forma per os assumendum, vel Mercurium crudum axungia subactum unguenti ad instar, quo artus inungantur, qui mos hodie maxime invaluit Gallorum præeunte exemplo, ut præ cæteris liquet ex Clariss. Astrucio, qui tractatum de morbis venereis tanta perspicuitate, atque solertia conscripsit, ut nihil vel ad perfectissimam, numerisque omnibus absolutam eorumdem historiam, vel curationem desideretur. Salivatione per Mercurium dulcem pillularum forma propinatum excitata, curationes quamplurimorum morborum felicissime institutas vidi; alias ope unguenti Neapolitani. Quod autem Mercurius alterutra tandem ratione usurpatus plurimum valeat adversus Epilepsiam, quæ ex lue celtica ortum traducit, plurimæ Medicorum historie testantur. Celebris est illa apud Cl. Pisonem (1) viri cuiusdam, qui ob impuram venerem epilepsia correptus est, quæ postea in apoplexiam degeneravit, qui salivatione Mercuriali in pristinum valetudinis statum restitutus est. Quod ipse compertum habui paucis habeto. Mulier quædam vidua annum circiter ætatis suæ

Tom. I.

trigesimum agens Epilepsia vexari cepit adeo gravi, ut quotidie fere bis, terque ejusdem insultu corriperebatur. Quamplurimis remediis ei prompte succurrebatur, sed morbus in pejus in dies singulos ruebat, sic ut in mortis discrimine versari videretur. Morbi causam verecundia adhuc tegebatur, cum de insigni urina ardore conqueri mulier cepit. Quo in suspicionem ventum est, quod antea nunquam, eandem gonorrhœa virulenta laborare. Altiori voce damnata erubuit primum, mox se post impuram Venerem & gonorrhœa laborare cepisse, & ulceribus oris, demum Epilepsia confessa est. Mirum salivatione Mercuriali instituta felicissime convaluisse. His ita constitutis, quemadmodum explicandæ sint observationes Cl. practicum, præ cæteris Ballonii (2), qui usu pillularum ex hydragyro caput doluisse, ac cerebrum ita affectum fuisse, ut perpetuo vacillare videretur, adnotavit, & Dolei (3), qui aliquando Mercurium post se relinquere indelebilem characterem, unde oriuntur convulsiones, & Epileptica symptomata observavisse testatus est, fateor me nescire, nisi forte id referam ad nimiam Mercurii dosim salivandi sine propinati, quam Willisius damnavit in convulsivis morbis, neglectumque debitum regimen, quæ omnia concitandis epilepticis affectionibus opportunissima existere haud dubie affirmavit Frid. Hoffmannus (4), vel quod in tenellis nimis, ac debilibus salivatio mercurialis instituta sit, quam minus tutam esse adnotavit egregie Wedelius (5).

XLII. *Purgantia, ac sudorifica validiora minus tuta sunt in iis, qui fervidiore temperamento &c.* His porro ol. A. D. &c.)

Cum in Epilepsia non solum peccet atonia partium Cerebri, serosi, visceri, lentique humores, sed sæpe etiam nimia nervosarum partium ad oscillandum promptitudo, sanguis, humoresque nimis tenues, acres, atque ad alchalescendum dispositi, nemo est, qui non videat, quæ attenuandi, exsolvendi, fundendique vim habent, non esse indiscriminatim adhibenda. Cum epilepsia ab hac postrema causa fervidiore temperamento præditos homines, graciliores, adustosque invadat, perspicuum est, eorumdem

Y

(1) de auxil. medic. (2) lib. 2. Epid.

(3) Encyclopæd. cap. 15. de lue vener.

(5) De theor. sapor. sect. 2.

(4) De inscur. remed. sect. 21.

dem corpora iis esse pertractanda, quæ emolliendi, laxandique virtute pollent, acres nimis tenuesque particulas irretiendi, temperandi, & ex massa sanguinea præcipitandi. Virtus hæc maxime elucet in ol. A. D. in fero lactis tamarindato, vel destillato cum plantis subacidis, quæque nitroso quodam sale fætæ sunt, qui dici vix potest quantum ad blandissime attenuandum, ac nimiam humorum effervescentiam compescendam existat idoneus. Quo loco minus mirari subit, Riverium (1), aceto & oxicato curatam epilepsiam memorasse. Sunt quidam (quos inter Cl. Sala eminent) qui salibus quoque acidis Mineralibus, cuiusmodi sunt sal vitrioli, & similes, utuntur. Verum si quid sentio, gracile corpus, & ad spasmodicas constrictiones dispositum haud istius generis acidis, nisi plurimo aqueo diluantur, pertractandum traderem.

XLIII. *Balnea aque dulcis ardente Sirio, ac thermopotationes &c.*) Balnea aque dulcis ad fibras universi corporis emolliendas, acredinem sanguinis temperandam summopere facere alibi ostendimus (2). Si de aquis thermalibus sermo sit, non solum copia, qua assumuntur, suo ipso pondere laxare habent tubulos omnes, ac ductus excretionibus, secretionibusque dicatos, acres vellicantesque particulas dissociare, disjungere, ineptasque reddere ad pungendum, mordendumque, sed terra calcaria, qua fætæ sunt, vehementissime absorbere, & ex massa sanguinea præcipitare. Quemadmodum nempe in plerisque capitis affectionibus idiopathicis, quia ex nimia Cerebri humiditate, atque atonia minus convenire visa sunt, utpote quæ relaxatas jam partes magis, magisque afficere valent, atque ea ratione quidem, qua morbus augeatur, aut confirmetur; ita nullum hoc auxilii genere præstantius, aut pro egrorum opportunitate valentius, ubi a fibrarum nimia constrictione, atque humorum acredine exoriantur, inveniri posse certo certius habendum.

XLIV. *Autumno tandem lac exhibendum &c. cum sapone veneto &c.*) Depuratis humoribus, pravisque inquinamentis, recrementisque per insignes excretionum vias eliminatis, quid ad leves politasque parti-

culas in sanguinem invehendas, acres vellicantesque, si quæ superstites fuerint, demulcendas, solidas partes nutritio humore humectandas lacte præstantius? Sapo, ut notum est, duplici principio constat, salino videlicet fixiore, & oleo intime unitis, quo fit, ut sese in densiorem humorum texturam insinuare valeat, facile cum aquosis, oleosisque corporibus commisceri, eisque fluorem conciliare. Hinc salubre practicum consilium, saponem cum lacte miscendum, ut rite procedat ejus operatio. Oleo enim suo oleosis lactis particulis libentissime unitur, unitum autem sale suo fixiore caseosas, fibrosasque ejusdem partes intime penetrat, scindit, dissolvit, ne concrecant, & a reliquis secedant, hinc difficillime in stomacho coagulatur, facile etiam in vias sanguinis trajicitur, & vires suas citra ullius noxæ periculum exercet.

XLV. *Specificum adhuc nullum invenire &c.*) Infinitus fere sim, si singula percensere numerando velim, quæ specifica virtute in hoc morbo agere creduntur. Multa quidem amuleti forma, inter quæ ungula alcis, lapis nephriticus, radix pœoniæ luna decrecente mense Martio, vel Aprili collecta, & siccata. Verum amuletis non aliam efficaciam inesse facile judicaverim, præter illam, quam illis tribuit Cl. Aug. Quirinus Rivinus (3), ut scilicet his confisi præsidii plebeji præsertim magnanimi reddantur, & alacriores fiant, morborumque sevitiam minus perhorrescant. Cum enim magna sit animæ potestas in nervos, & spiritus, aut saltem magna inter illius affectiones, & istorum motus consensus, omnes facile norunt, quantam vim habere possit animus, ut varie affectus est, ad Epilepticorum statum mutandum. Qui plura cupit de amuleti, eorumque facultatibus adeat tractatum Jacob. Volphii Medicinæ Profess. Jenensis, cui titulus: *Curiosus amuletorum scrutator*. Specifica per os assumenda innumera describuntur ab Etmullero, Luca Tozzi, aliisque. Inter hæc magno in pretio, & honore habetur hodie maxime radix Valerianæ sylvestris silente caule effossa bis, terque in die vel ex aqua, aut lacte a 3 5. ad 3 1. propinanda. Illius vires a Fabio Columna

tam.

(1) cent. 4. obs. 7.

(2) cap. de man. com. in aph. 16.

(3) tract. de peste Lipsiensi an. 1680.

tamquam mirabiles prædicatæ sunt in suo ουπερβαλῶν, a Riverio postea memoratæ, & experientia M. Marchant. denuo confirmatæ, ut in act. Ac. Par. (1). Verum quid quod eandem experti sunt plerique, atque inutilem prorsus deprehenderunt? An ignota sit vera Valeriana, an potius iis propinatam fuisse credamus, qui epilepsia ab organico vitio laborarunt? Sed si ita res habet, quæ tandem specifica? Dici vix potest in quanta obscuritate versentur, qui ad causas morborum minime respicientes specifica remedia ægris præscribunt, cum spiritus vitæ (sic loqui amat Rolfinkius in chym.) in artis formam reductæ a variis causis lædatur, ideoque nec una sufficiat medicina, sed plures, ut removeantur plura hæc impedimenta. Quo loco fateor me iustis laudibus æquare non valere, quod tradidit Cicero (2), quod uti juris disciplina non haurienda est ex edictis iudicum, & tabulis xii., sed ex intima philosophia; ita quoque medicina non ex formulis medicorum, & solo usu, sed ex rerum naturalium studio ducenda sit, quo duce vix errare Medicus potest.

Cinnaberis cæteris præstat.) Omnibus specificis antepilepticis palmam præripere Cinnaberim, & ex eadem parata medicamenta, docere visus est præstantissimus Crato, cum Epilepsiæ Magnetem dixerit. Basis est multorum pulverum, qui specificorum titulo adversus Epilepsiam insigniuntur. Ejusmodi sunt pulvis Hannoverianus, specificum Jo. Michaelis, in qua tamen compositione diversa specifica recipiuntur, quo factum est, ut Cl. Ludovici (3) eandem rejecerit, ut liquido constat ex Cl. Junken (4). In horum quoque censu veniunt pulvis ad Vertiginem Cratonis, specificum Mæbii, Panacæa Anuvaldina, pulvis antepilepticus D. Aquin, qui describitur in pharmacopœa de Charas, aliaque quamplurima. Cum Cinnaberis valde tenuibus, & solidis constet particulis, abditissimos quosque poros, recessus, atque meatus quantumvis exilissimos pervadit, in Cerebrum usque, & medullares ipsius fibras sese insinuat, illarum obstructions, spiritus in ataxias adigentes referat, unde placida exoptanda tranquillitas conciliatur.

Hujusce medicamenti præstantiæ meminit præ cæteris Cl. Hoffmannus (5), his verbis: *Præsentissimam opem ferunt in Epilepsia, vertigine, affectibus capitis, qui a sero, vel sanguine extravasato ortum ducunt, cinnabarina, quem egregie resolvunt &c.* Illud tamen hoc loco animadvertendum est, eximias hujusce medicamenti vires ab aliquibus in dubium vocari, immo a nonnullis, atque iis præsertim, qui Mercurium nervis inimicum censent, non solum tamquam inutile, sed summopere noxium damnari, atque ex usu medico omnino explodi. Cum enim ad Mercurialium familiam jure pertineant cinnaberina, quæ ex argenti vivi, & puri sulphuris congrua mixtura, & præparatione conficiuntur, fieri minus vix posse credunt, quin ob elementum corrosivum, & constringens Mercurii, nervis in primis, & Cerebro sint infesta. Quid tamen quod experientia compertum sit, nihil unquam mali ex cinnaberinorum usu in ægros emanasse? Si ita res habeat, nihili faciendas esse illorum rationes manifesta res est. Nempe imperitissimæ gentes, adnotante Celso (6), herbas aliaque prompta in auxilium vulnere noverrunt: Indique populi nullo disciplinæ genere perpoliti, ut Bontius, ac Piso testantur, sola experimentalis scientia erudiente theoricis incomperta prodidere remedia. Quo apparet, resolutionibus chymichorum, ac rationibus ab iisdem ductis in disquisitione virium medicamentorum, vix ac ne vix quidem fidendum esse.

XLVI. Dici autem vix potest, quam tutum, ac proficuum sit opus naturæ committere &c.) Egregie inquit Hippocrates (7): *Quicumque juvenes comitiali morbo laborant, mutatione maxime ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque liberantur.* Quæ autem in sex rerum non naturalium usu ad Epilepsiæ curationem vitanda sint, egregie complexus est Cornel. Celsus (8), dum ait: *Fugere oportet solem, balneum, ignem, calefacientia, frigus, vinum, venærem, loci præcipitis adspæctum, omniumque terrentium, vomitum, lassitudinem, sollicitudines, negotia omnia, & ubi tertio die cibus datus est, intermittere quartum.*

A vino præsertim abstinendum esse facit

Y 2

ea

(1) Vol. 10. p. 430. (2) lib. 2. de legib.

(3) pharm. (4) Lexic. Chym. (5) adnot. in Poter.

(6) præf. ad. r. m. (7) 2. aph. 45. (8) lib. 3. cap. 23.

ea ratio, quod quantumvis lene, ac molle sit, acidas tamen continet particulas, ac propterea in stomacho præsertim debili præternaturale acidum generare valet, quod in sanguine una cum chylo trajectum, ejusdem, ac reliquorum succorum crasim ea ratione evertere valet, qua opus est ad multos, eosque gravissimos morbos excitandos. Quare salubre est practicum consilium, in plerisque morbis, maxime nervorum, aquam vino substituere, quæ prava, vitiososque humores diluendo, & per insignes excretionum vias extra corporis confinia eliminando, eosdem quantumvis difficiles continuato usu egregie persanat. Cujusce rei locupletissimos testes habemus Schenkium (1), qui multos memorat in pauperiem redactos, & in carcerem conjectos, qui cum aquam pro vino bibere cogerentur, a plerisque morbis liberati fuerunt, Barthol. Pasquet (2), qui præsidium utilissimum contra catarrhos aquam facit, Bruyerinum de re cibaria (3), qui magnificum, ac pene divinum dicit adversus podagram, quod etiam confirmat alibi (4) Medici Veneti exemplo, qui cum vinum biberet, ad senium usque podagra laboravit, liber dein ad ultimum senium continuato aquæ loco vini usu evasit. Vino certe in illis morbis, in quibus vehementem capitis gravitatem, aut mentis læsionem metueris, omnino abstinendum esse, atque aqua utendum tradit Hippocrates (5), ut mittam & Cælium Aurelianum, & Celsum in morbis capitis, in doloribus a vino abhorruisse. Quid quod aquæ potus longæviores homines reddat? Nempe primævi homines ante diluvium præter aquam nihil aliud bibere soliti fuerunt, & ad extremam senectutem sani, robustique perveniebant. Ex fluviis illam petere, eoque nomine fontes quærere solitos fuisse apparet ex Gen. c. 26. Primævos homines aqua usos fuisse indicavit ipse Tibullus (6) ubi ait: *Glans alat, & prisco more bibantur aque*. Eam certe Patriarchis usque ad Noe tempora post diluvium usitatam fuisse constat ex Claudio Deodato (7), ut propterea nullus supersit dubitandi locus.

XLVII. *Pueri diversa methodo tractandi. Quare si corrupti in stomacho lactis &c.* Ea

(1) lib. 1. obs.

(2) lib. 2. destil. cap. 4.

(3) ib. c. 13.

(4) lib. 12. c. 12.

(5) lib. de diet. in acut. 5. 30.

(6) lib. 2. eleg. 3.

(7) Panth. Hygiastices l. 2. c. 12.

est solidarum partium in pueris textura, ut a levissimo quovis stimulo quam maxime lædantur, & si vehemens fuerit, in summum vitæ discrimen adducantur. Orta hinc consuetudo tractatus peculiare de morbis puerorum peculiari methodo pertractandis conscribendi. Qua in parte cum ipsius Hippocratis, tum Veterum fere omnium, ac Recentiorum Medicorum, vel postrema hac ætate florentissimorum Harisii, atque Hoffmanni solertia plurimum enituit. Cum frequens Epilepsiæ causa in pueris sit lactis in stomacho coagulatio, ac corruptio propter ventriculi imbecillitatem eidem subigendo, ac digerendo inepti, ea locum habere manifestum est, quæ tonum, ac robur satis tenellis, mollibusque ejusdem fibræ conciliare habent, atque ipsum firmare. Talia sunt ol. Mastich. nuc. moschat. aliaque id genus, quæ sale tenui, ac volatili sulphure foeta, regioni stomachi admota, interstitia quæque carniū, musculorum, membranarumque pervadendo opportunissima existere reputantur, ac roborando aptissima.

XLVIII. *Si alvus suppressa sit, rhabarb. a gr. x. ad xx. &c.* Ea est Rhabarbari præstantia, ut non solum blandissima, ac puerorum tenellæ structuræ amica purgandi virtute donetur, sed cum paulo siccioris sit texturæ, terreisque particulis præter sulphureas foetum, laxatis partibus firmandis, corroborandisque aptissima. Hinc est, quod nisi pinguiore aliquo corpore admixto vis hæcce corrigatur, paucissima materia ab intestinis ejiciatur. Cæterum purgantia fortiora, aut quæcumque cane pejus, & angue vitanda sunt in pueris. Cum enim horum ventriculus tenerrimis fibræ contextus sit, facile læditur, & ad assueta munia ineptus redditur, unde vomitus, diarrhææ contumaces, obstructions, lentæ atrophie calamitas.

XLIX. *Tandem ad liquorem C. C. &c.* Sal volatile succini, ut alibi ostendimus, nihil habet commune cum aliis salibus volatilibus. Acidum enim mitissimum, ac blandissimum est: hinc si spiritu cornu cervi rectificatissimo subactum digeratur, emergit liquor quidam blandissimus ad convulsivos morbos in quocumque sub-

jecto

jecto certo, feliciterque debellandos efficacissimus, si quod aliud; multo magis si ex aquis cephalicis temperatis, seu quæ tenui, ac blando sulphure scæte sunt, somno conciliando, vel naribus admoto, aptissimo. Testor me hoc præsidio non semel in epilepsiis puerorum, aliisque convulsivis morbis felicissime usum fuisse.

L. *Sed præ cæteris, si pueri lacte vescantur, curandum ut nutrix &c.*) Quamvis mitissima sint, quæ pueris præscribuntur, cavendum tamen ne ventriculus pueri recens nati medicamentorum internorum actioni assuescat. Curatio igitur omnis eo dirigenda, ut lac, quo vescitur puer, bonus, ac laudabilis in mammis nutricis generetur, ac sugendus præbeatur. Id autem fiet potissimum, si nutrix optimo victus regimine gubernetur. Carnes elixæ lacti nimis humido generando, potulenta nimia copia ingesta eidem seroso efficiendo opportuna existunt. Illas igitur tostas exhibendas esse, ut humidum absumatur, potulentis moderate utendum esse, ut lac minus diluatur, manifesta res est. Ea quæ sale volatili tenui abundant, cephalica dicta, nutrici exhibita vires suas roborandi, spiritus erigendi, lacti communicando, pueris maiorem in modum conferre visa sunt. Notum nempe est purgantia nutrici exhibita tenellos pueros purgare; cur id affirmare non liceat de corroborantibus? Pessimum morem pueros internorum medicamentorum usu pertractandi altiori voce damnavit, & e medio quantum illi fas fuit tollere conatus est Cardanus (1) ubi ait: *Error est cum noviter natis auxiliandi scopo, alii syropos, alii pulveres, alii aliud consulunt, cum tamen constet tam mollia membra nulla debere permutari qualitate sive purgante, sive adstringente. Tenella enim ista membrorum compages nihil fere noxium, lacte excepto, recipere potest.*

LI. *Si crusta lactea citra causam evanescere incipiat, sapone &c.*) Cum observatum sit, pueros crustæ lacteæ obnoxios, eadem evanescente, vel non apparente, Epilepsia, aliisque gravissimis morbis deti-

neri, salubre est excretionem ejusdemquam diligenter promovere. In hunc finem emollientia collimant. Oleosis tamen uti minus tutum est. Poros enim cutis obstruendo cum materiæ perspirabilis exhalationi, tum aliorum crassiorum, viscidiorumque inquinamentorum eruptioni resistunt. Nihil porro præstantius, atque opportunius sapone, qui cum oleo, & sale fixiore intime unitis constet, solvi aqua patitur, atque emolliendi, reserandi, abstergendi, quod pravorum humorum per cutis meatus excretionem prohibet, virtute donatur singulari.

LII. *Ubi dentitionis imminens indicia se prodant, gingivæ mucilag. ex sem. psyl. &c.*) Imminens dentitionis indicia plurima sunt, præcipua tamen sunt, pavores in somno, qui inquietus est, & ploratus interruptus, avida lactis exsuctio, papillarumque mammillarum morsus, manuum frequens ori applicatio, gingivarum tumor, albescentia, induratio, salivæ copiosus proventus, quæ quidem omnia ad nervosarum partium gingivas constituentium vellicationem, quæ ex dentium eruptione contingit, apte retuleris. Ubi igitur talia apparuerint, salubre consilium est, ne convellantur pueri, faciliorem ipsis eruptionem procurare. Quod nulla meliori ratione præstari posse crediderim, quam si emollientibus, demulcentibus gingivæ pertractentur, cujusmodi sunt mucilagin. sem. psyl. &c., atque dens apri, aut frustulum corallorum levigatissimum, ne oris lésiones contingant, eadem fricentur, & masticatione satis valida premantur, unde disrumpantur. Si methodum in curatione Epilepsiæ huc usque traditam servaveris, morem gereres Hippocrati, qui de morbo sacro, *Debemus, inquit, ipsum curare citra experimenta, & incantationes, citraque aliam hujusmodi machinamentorum absurditatem. Oportet autem tum in hoc morbo, tum in reliquis morbis non augere morbum, sed festinare, ut ipsos exteramus, id ipsum, quod adversissimum est morbo, exhibendo &c.*

De Vertigine.

I. **V**ertigini apparens objectorum visibilibus rotatio cum perturbatione quadam capitis, & corporis mutatione nomen dedit, quæ quidem interdum subito evanescit, plerunque cum visus obscuritate, quandoque cum corporis lapsu in terram conjungitur, unde tres ortæ differentie: Simplex, Tenebricosa, Caduca.

II. Ejus causam proximam esse inaequalem nervearum fibrarum tensionem, qua fit, ut radii lucis modo in hoc, modo in illud filamentum incidant, & ab oculi ipsius terminis distantiam mutant, facile judicaverim, cum probe noverim, objecta in naturali statu quiescentia videri, cum radii ab ipsis in oculum missi eandem ab oculi ipsius terminis distantiam servant, ea vero mutata, objecta quoque moveri videri.

III. Remotiores causæ, quibus naturaliter Vertigo excitatur plerunque levis, homine bene omnino se habente, sunt corporis alicujus rotatio circa se ipsum, vel sui, adspectus ex sublimi loco, angustisque semitis profundarum vallium, ac voraginum, cursus equorum, fluvii rapiditas, aliaque objecta celeriter mota, ebrietas.

IV. Præternaturales vero, quæque vehementius agentes tenebricosam, & caducam Vertiginem pariunt, vel Cerebrum primario afficiunt, vel partes cum Cerebro consentientes, unde orta alia insignis differentia in idiopathicam, & sympathicam.

V. Cerebrum primario afficitur ex ictu, & percussione capitis vehemente, cranii fracturis, ex plethora vera, vel apparente ejus vasa plus æquo distendente, materia crassa, viscida, & lenta obstruente, serosa intra eadem accumulata, vel contra acri nimis, tenui, irritante, heterogenea si libet in nervos una cum spiritibus sese insinuante, altiusque penetrante, convellente: uno verbo ex causis omnibus Apoplexiæ levioribus.

VI. Partes cum Cerebro consentientes ex morbis earum propriis: præsertim vero ventriculus ex acrioribus succis extremitates nervorum vellicantibus, ex inedia in biliosis, aut nimia ciborum ingluvie, maxime flatulentorum.

VII. Ceterum austrinæ tempestates, calefa-

ctio vehemens æstuante Sole, exercitia immodica, & intempestiva, evacuationes consuetæ suppressæ, aliaque, quæ utramque plethoram cient, aut ejus crasim invertunt, inter externas Vertiginis causas eminent.

VIII. Vertigo ab externis causis, & recens curatu facilior est, quam quæ ab internis, & diuturnis morbis supervenit: hæc enim idiopathica plerunque est, & in Apoplexiam in senibus frequentissime, in Epilepsiam in juvenibus quandoque degenerat. Quæ fit per consensum nisi facilis sit curationis, non adeo tamen periculosa esse consuevit.

IX. In curatione Vertiginis si res mihi sit cum ægro, cujus venæ turgentes sint, ac tense, facies intense rubescat, tempora pulsent, caput gravescat, somni plus æquo longiores sint, lassitudo insignis, pandiculatio, urinae rubrae, & crassæ in albidas, & tenues derepente delatæ, prægressis causis plethoram facientibus venæ sectionem nulla interposita mora ex brachio primum, mox ex pede instituo bis, terque, quaterque habita virium ratione, & morbi vehementiæ, nisi suppressi sint improvise Menses, aut hæmorrhoides, quo casu ad saphenæ sectionem primum deveniendum, hirudines venis sedalibus applicandæ: Si vero navium hæmorrhagia suppressa sit, etiam retro aures, immo jugularibus externis sub ipsis auribus applicandæ.

X. Tum dieta tenuis instituenda: aqua certe loco vini in usum vocanda: venæ sectio postea sæpius celebretur anni decursu prout leviores insultus recrudescentes indicare videntur.

XI. Venter frequentius solvatur, sed lenientibus: Flor. Cas. r. e Sero lactis Tamarind. aut repetito Glysterum usu.

XII. Ubi ex laxiori ægri habitu, ac pallore, sensuum internorum, externorumque hebetudine, capitis gravitate, segnitie ad motum, somni longitudine, tristitia, pulsus, & respirationis tarditate, urina crassa, alba, cruda, crassos, viscidos lentosque peccare humores cognoverim, vel serosos, ac lymphaticos in Cerebro stagnantes, venæ quidem sectio, sed parcius celebranda etiam in ipso paroxysmo, si diuturnus sit, nec graveolentibus naribus admotis cedat, & spirituosus: inter que

que spiritus cerasor. nigror. sal volatile succini, spiritus sal. armoniac. aut Cor. Cer. eminent.

XIII. Tum vero purgantia exhibeo ex pilulis de succin. Craton. ad ℥ i. addit. trochiscor. alband. gr. v. , ut cum syrup. Peon. reformentur pillule qualibet octava die repetende: quarum dierum intervallo decoctio sumatur theiformis melis. betton. primul. ver. pentaphyl. radic. Valerian. Cherefol. Euphras. premissio bolo ex succin. albif. ℥ i. Cinnab. nat. gr. xii. , cum syrup. peon. q. s. confectio: vel cum pulvere Hannoverian. de guttet. River. Mayern. Marchion. a ℥ .s. ad ℥ .s. per Mensē circiter ordine prescripto.

XIV. In chronica Vertigine ab hisce causis oriunda, etiam Vesicans nuchæ applicari potest: Cauteria brachiis.

XV. Si vinum, salvia, & melissa alteratum concedatur, salvia, & melissa cibis incoquantur, conservæ flor. anth. bettonic. Tili. lilior. convul. & similes ad unc. i. post prandium exhibeantur, easdem indicationes rite absolverimus.

XVI. Si vero adusti, strigosique sit corporis, & calore, ac vigiliis vexetur, a spirituosus, atque irritantibus medicamentis prorsus abstinendum, atque ut summum laudanum liquidum Sydenhamii a gut. x. circiter ex aqua flor. citr. artemis. cum pauca quantitate aq. hirundinum hora somni propinetur, vel ejus loco laudanum hystericum de le Febour ad gr. ii. , cum confect. hyacint. ℥ i.

XVII. Ad alvum vero solvendam ol. amygd. dulc. .s. i. r. e. sufficiet, vel Flor. Cas. r. e. ad unc. i. cum tartar. solub. ℥ ii. vel syrupus aliquis leniter solvens, aut quod tutius est, Clysteres emollientes frequentius injecti.

XVIII. Serum caprile depuratum ad P. i. , vel Cichor. Endiv. taraxac. fumar. per infusionem alteratum, addendo tartar. solub. ℥ i. .s. Cin. incis. ℥ .s. sacchar. canth. viol. unc. .s. ut f. .s. a. ebullitio, & colatura detur per Mensē circiter primo Vere.

XIX. Æstiosa tempestate balnea aque dulcis, aq. Nocerian. Autumno tandem lac Asininum, indeque Vaccinum, aut simplex, aut aqua Cichor. coctum eximii usus.

XX. Aqua loco vini imperanda, lactuca cibis miscenda, emulsiones semin. quat. frigidior. melon. optime.

XXI. Ubi inappentia æger vexetur, nausea, ruetibus acidis, vel nidorosis, dolore ventriculi, aut inflatione, vomitu ante Ver-

riginem, præmittatur potio solutiva ex Rhabarb. el. ℥ ii. ad ℥ iii. , spiritus sal. tartar. gut. xv. aq. Cichor. q. s. ut f. infusio addendo colatur. syrup. flor. persicor. unc. i. .s. aq. Cinam. parum; vel in boli formam pillule mastich. , vel si ad vomendum proclivitas adsit, & æger a vomitu minime abhorreat radix Ipecuacan. p. ℥ i. superbibendo in quacumque vomitione decoct. Card. S. Tum erunt opportuni sales agrimon. absynt. arcan. duplic. Amyns. ad ℥ .s. cum sacchar. canth. q. s. ex decoctione earumdem plantarum, vel in boli formam redacti cum extract. gentian. per aliquod tempus; intermiscendo vel potionem solutivam, vel pillulas supradictas: quibus si mucosi peccent humores gum. amoniac. vel sagapen. addi potest successu temporis.

XXII. Tandem aut elixirium in vomitu commendatum, aut essentie amara absynth. menth. calamint. a ℥ i. ad ℥ ii. Stomach. Poterii, aut Michaelis, Elix. vitriol. Amyasich. proprietat. Paracels. a ℥ i. ad ℥ .s. abhibeantur ex aquis Cerasor. nigror. ad unc. iii. Hirund. unc. i. .s.

XXIII. Si ventriculi morbus ad hypochondriacum vergat, aut ejusmodi revera sit, primo vere serum caprile cum infusione Agrimon. Fumar. Melis. a M. i. addendo mane tartar. solub. ℥ ii. , sacchar. canth. q. s. ad gratiam per xx. dies circiter optimum: tum tinctur. Mart. pomac. ab ℥ i. cum spirit. melis. gut. xv. , ex aqu. stillat. Cherefolii, & Hirundin. supradicta cum syrup. cortic. citr. ad unc. i. ad gratiam: aquæ minerales, & alia adversus hypochondriacam affectionem proposita.

XXIV. Nisi forte præ Vertiginis vi, & aliorum morborum, a quibus pendet longitudo specifica prius adhibenda videantur: quo in casu sequens Electuar. optimum deprehendi Cortic. Peruvian. unc. i. .s. Fim. pavon. mar. succin. albif. a ℥ ii. ambr. gryf. ℥ i. tinctur. granor. act. vel syrup. flor. tunic. q. s. M. f. Electuar. quod detur ter in die superbibendo decoctionem vel aquam destillatam Cherefol. Cerasor. nig. Til. Lilior. convul. Calendul.

XXV. In quacumque Vertigine aer intemperatus, exercitationes violentæ, adspectus rerum in gyrum actarum, voragin. aquarum fluentium evitentur. Caput elevatum servetur in somno, qui moderatus sit.

C A P U T IX.

De Vertigine.

I. **V**ertigini apparens objectorum visibilium rotatio &c.) Vertigo a vertendo dicitur, quia tali morbo affectis omnia circumagi videntur, seu quoniam ob oculos eorum, qui tali morbo laborant vorticosa quædam, & rotatilia circumagi videantur, unde Plinius (1) : *Tantæ molis rotatæ vertigine assidua* : atque Persius (2) : *Quibus una Quiritem vertigo facit*, alludens ad morem Romanorum in manumittendo, qui servum alapa percutiebant, deinde dextera ejus apprehensa ipsum in orbem rotabant, atque ita de manu mittebant : ac Juvenalis ipse (3) : *cum bibitur concha, cum jam vertigine tectum ambulat, & geminis exurgit mensa lucernis* : hoc est cum circumvolvi videtur, & oculorum nervis potu distentis, & debilitatis distrahuntur radii, ut ex notis Farnabii. Hinc satis apte Vertiginem definivisse constat Veteres fere Medicos, depravationem imaginationis, in qua omnia objecta, & caput ipsum rotari, & circumagi videntur, ut eger sepe in terram decidat, nisi prompte ei succurratur. Quam definitionem ad examen revocans Riverius (4), Tozzius (5), alique, depravationem imaginationis vere adesse in Vertigine contra illorum opinionem, qui objicere poterant in vertigine eandem læsam non esse, sustinuerunt. Licet enim affirmari iis posse videatur læsa imaginatione vertiginosos ad credendum vehementer adduci oportere vere in gyrum agi, quemadmodum fere solent Phrenetici, qui vere putant illud esse, quod imaginantur : summum tamen interesse discrimen inter hos, & vertiginosos justo arbitrantur. in phreneticis enim læsam imaginationem vitiata estimatio consequitur, unde iudicium offendi, ac depravari necessum est : cum in vertiginosis æstimatio illeſa maneat, corrigatque falsam ex objecto apprehensionem. Sed plura hac de re de delirio agentes attulimus (6).

Que quidem interdum subito evanescit, plerunque cum visus obscuritate. &c.) Hujusce rei statum melius assequemur, si Vertiginem in suos gradus distinctam conside-

remus. Horum primus levissimus, omnisque periculi expers, & subito evanescens, est Vertigo simplex, quæ Græcis *Ἀγρία* dicitur, quasi turbo, quoniam eadem affectis objecta, & caput ipsum tantummodo rotari, & circumvolvi videntur, visione illæsa, eaque imaginatio læsa apparentis circumgyrationis capitis, & objectorum dici potest. Alter gradus gravior, & periculiosior, ac paulo diutius ægros exercens est Vertigo tenebricosa Græcis *σκότωμα*, in qua præter apparentem circumgyrationis ideam omnia quæcumque capiti vertiginoso admiranda, & conspicienda recurrunt, tenebrosa quoque, & nigra manifestantur, ejusque visioni varii colores, nubes, caligines affunduntur, ac tetra repræsentantur : ægri post vertiginem vomitu afficiuntur. Tertius demum, qui summus ac gravissimus est, Vertigo caduca, in qua ægri caligine oculis affusa obcæcati obvia quæque apprehendere coguntur, ne corruant, & nisi contineantur subito in terram labuntur, & levioris Apoplexiæ species est, vel etiam Epilepsiæ : in eaque non solum visum, sed alios quoque sensus affici contingit, ac depravari, hinc sibilum, aut levem fluctuationem in auribus percipi, olfactum, & gustum lædi, ut cum Ægineta notat Cl. Tozzius (7), immo motuum, loquelæ, & rationis usum perverti, ac mortuorum ad instar ægros jacere, ut in A. N. C. (8) constat, & observationibus Cl. Frid. Hoffmanni (9) confirmatum est.

II. *Ejus causam proximam esse inequalem nervearum fibrarum tensionem, qua fit, ut radii lucis modo in hoc &c.*) Veteres Medici in causa vertiginis proxima assignandam paucis expediebant. Circumvolutionem enim spirituum productam a materia vaporosa, vel flatulenta in medium afferebant, quæ in Cerebri ventriculos, ac plexum choroidem irruens spiritus animales exagitaret, & in gyrum commoveret, unde species objectorum per spiritus illos delatæ pari motu cierentur, atque ita objecta ipsa eodem motu cieri viderentur. Flatus istos, ex infernis partibus quandoque elevari, in gyrum volvi, atque ad eorundem circuitum videri objecta externa cir-

(1) lib. 2. cap. 3.

(2) sat. 5. v. 76.

(3) sat. 6. v. 306.

(4) Prax.

med. lib. 1. p. 9.

(5) Med. pract. de vertig.

(6) aph. lib. 1. cap. 4.

(7) loc. cit.

(8) D. 2. an. 8. obs. 41.

(9) Tom. 1. s. 1. cas. 9. & 10.

circumrotari. Verum præterquamquod inan-
nis omnino, ac commentitia plerisque visa
fuit illorum opinio, non assequentibus
quomodo Cerebrum, quod compactum cor-
pus esse constat, ejusmodi spirituum motum
pati possit, quando vacuum omnino esse
oporteret: multo minus existimantibus, in
Cerebri cavitatibus spatium spiritus anima-
les, cum eadem excipiendis, repurgandis-
que excrementis sint comparata, uno ver-
bo animadvertentibus, spiritus intra minu-
tissimos tubulos contineri, atque aliorum
fluidorum lege per eos excurrere, ideoque
circulari eos minime posse, hocque motu
agitari. Quibus sane de rebus factum est,
ut Recentiores ejusmodi morbi causam al-
tius, ac subtilius commenti sint. Ac ne
universas, & singulas excogitatas percen-
sendo numeremus, aut explicemus dicendo
(ubi enim res, & occasio tulerit eas attinge-
mus) nonnulla primum cum Bellino a-
nimadvertenda occurrunt, quæ ad visio-
nem scitu apprime necessaria, ac perutilia
pertinent. Ea autem sunt fere quæ trado.
Oculus objectorum motum percipit, quia
species objecti intra oculum perductæ mu-
tant locum: unaquæque siquidem species
determinatum in oculo locum obtinet, ita
ut ejus termini sint plus vel minus dexte-
ri aut sinistri, aut superi, aut inferi. Quod
si ista species a suis terminis eandem ser-
vet distantiam, objectum quiescens specta-
tur, si vero specierum situs mutetur, ut
magis dexteri fiant, dicetur objectum sini-
strorsum moveri, aut e contra (intra o-
culum enim omnia se habent converso mo-
do, ac extra se habent propter pupillæ
angustias, intra quas radii visivi se inde-
cussim secant) si magis sinistri dextrorsum;
si vero termini specierum per lineam re-
ctam moveantur, objectum per lineam re-
ctam moveri dicetur, si termini inferiores
ad superiora vergant, objectum moveri
deorsum putabimus, seu nutare, vel cade-
re, prout motus ille ad superiora major,
aut minor fuerit: elevari, aut ascendere,
si termini superiores speciei ad inferiora o-
culi ferantur: si circulariter moveantur
species, objecta quoque circulariter: uno
verbo, si per aliam lineam moveantur spe-
cies, per hujusmodi lineam moveri obje-
cta judicabimus. Objecta igitur ex hoc tan-
tummodo moveri judicamus, quod eorum
species intra oculum locum mutant. Mu-

tare autem possunt distantiam a terminis
species, siue oculus moveatur immoto
objecto, siue etiam moveatur objectum.
Quacumque igitur ratione per oculi mo-
tum species suo loco dimovebitur, dimo-
veri quoque objectum dicetur.

III. *Remotiores causæ, quibus naturaliter
Vertigo excitatur, plerunque levis homine be-
ne omnino se habente sunt corporis alicujus
rotatio &c.*) Præmissis hætenus dictis, in-
telligi facile posse videtur, quomodo per
rotationem corporis alicujus circa se ipsum
objecta pariter circumposita circa se ipsa
circumagi necessario videantur. Ad hoc ut
objectum moveri circulariter videatur, o-
peræ pretium est, ut oculus ita circulari-
ter moveatur, ut eandem ab iisdem obje-
cti terminis distantiam servet: sed cum
corpus circa se ipsum circumagitur, o-
culus tandem ab iisdem terminis circum-
positorum corporum distantiam servat: igitur
circumposita quæque circumagi vide-
buntur. Absoluta corporis rotatione, non
tam cito desinunt species circumpositorum
fluere, aut refluere intra retinam, ac ner-
vos: hinc illud etiam facile intelligitur,
quomodo per aliquod spatium a rotatione
vacuum objecta circumagi videantur. Talis
enim undularis motus nervis successive com-
municatur, unde & clausis oculis, objecta
rotari videbuntur.

*Adspectus ex sublimi loco, angustisque se-
mitis profundarum vallium, ac voraginum.*
Sed jam ad alteram vertiginis naturalis
causam ventum est, adspectum scilicet e
sublimi loco, aut angustis semitis vallium
ac voraginum, quo potissimum vehemens,
ac subitus lapsus metus infertur, cum ex-
perientia compertum sit, facile nos in loco
obliquo positos deficientibus fulchris, qui-
bus innitamur, collabi, unde inequalis motus
inducitur in nervis, illæque omnes species
suscitantur, quæ cum corporis casu contin-
gunt. Cum igitur objectorum species in
nervos successive tremantes incidant, per-
inde esse, ac si incidant in oculum, qui
moveatur, perspicuum est; quare objecta in
circulum moveri videbuntur. Neque vero
in oppositam ire poterit sententiam, qui
sedulo, & accurate perpenderit, si quis ex
altissimo loco, aut angustissimo tramite
profundissimam voraginem intuens, se i-
psam tamen a casu omnino tutum existi-
met in vertiginem nusquam labi, ut fere
so-

solent Cæmentarii in altissimis construendis Turribus, aut Funambuli, qui propter assuetudinem quamdam ab omni metu alieni ejusmodi vertigine nunquam tentantur, argumento prope certissimo tremulos in nervis motus a timore pendere, quo spiritus concentrari contingit, & a subita irradiatione ferme detineri, vasa quoque circa cor coarctari, & sanguinem non ea promptitudine, qua antea solebat suas naturales semitas metiri, hinc spiritus in minori copia ad Cerebrum delatos in pauca admodum quantitate, nec successive separari: sanguinem modo segnius quam par est, modo velocius per arterias moveri, & modo majorem, modo minorem ejusdem quantitatem ad Cerebrum appellere, ex quo inæqualis spirituum separatio, seu modo major, modo minor consequitur. Cum vero nervi vel ab externa objectorum impressione, vel a materia spirituum per nervos influentium tensionem, ac motum recipiant, hinc ab utraque modo oriri posse vertiginem perspicuum est.

Cursus equorum, fluvii rapiditas &c.) Idem affirmari posse videtur de cursu equorum, fluvii rapiditate, aliisque objectis celeriter motis, quibus visuales radii, seu potius lumen, quod reflectitur, fibrillas nervi optici in tunica retina ita percellit, ac tanta velocitate inæqualitateque, ut irregularem illam, & confusam motionem inducat, qua externa objecta circumrotare videantur.

Ebrietas.) Cum vinum sulphureis particulis onustum sit, ubi immoderate ingeratur, eadem non modo majori copia ad Cerebrum delatæ spiritus animales volatilibus, tenuissimos, purissimosque inficiunt, eosque ad sensus, & motus rite præstandos ineptos reddunt, sed sanguinem majorem in modum exagitant, fundunt, expandunt, quo sane consequitur, ut venæ, & arteriæ extrorsum distrahantur (ut rem etiam minus subtiliter perquirentes ex solo adpectu ebriorum, quibus oculi mirum in modum intumescunt, ita ut e suis antris extrudi, atque exprimi videantur, conjicere facile possunt), & præsertim quæ inter illas minores sunt, & vasorum sanguiferorum ramusculos, qui ad membranas oculorum, & præsertim ad uveam perducuntur, dilatentur: iis vero dilatatis retina pariter

comprimatur, cujus partes cum valde molles sint, situm mutare contingit, & propterea species ab objectis provenientes e suo loco dimoveri. Quoniam vero dimotis objectorum speciebus objecta quoque moveri videntur, hinc nil mirum si ebrii vertiginosam perturbationem, qua objecta quiescentia moveri videntur, ac pedum vacillationem patiantur.

IV. *Præternaturales vero, quæque vehementius agentes tenebricosam, & caducam vertiginem pariunt vel &c.*) Hactenus enarratæ causæ naturales sunt, & simplicem tantum vertiginem subito evanescentem ciere valent, ideoque tamquam non morbosam adnotante Cl. Hoffmanno (1) nihili a practicis faciendam. Cognoscendum modo est, quomodo a causis præternaturalibus morbosæ vertigines inducantur, quæ plerunque cum visus obscuritate, corporis vacillatione, & lapsu conjunctæ sunt. Hæ vero agendi modo tantum differre solent, ut gradu tantum Vertigines ipsæ differunt. Quidquid enim retinæ partium situm vehementius immutare potest, ipsius nervos, aut etiam opticos in tremores, contractiones, aut alias diversas motiones vehementius agere, equalem, ac perennem spirituum separationem ac derivationem in eisdem prohibere, id vertigini morbosæ excitandæ opportunissimum existit. Res ex superius dictis luce clarior apparet. Tunc objecta licet immota moveri videntur, cum radii ab ipsis in oculum missi ab oculi ipsius terminis distantiam mutant, quod tunc potissimum contingit, cum motis nervorum filamentis modo in hoc, modo in illud filamentum incidunt radii; moventur autem ipsa nervea filamenta, & modo hæc, modo alia radios a re immota venientes excipiunt, si ob inæqualem spirituum influxum inæqualiter sint tensa, ac vigorata. Quid opus est pluribus? Cum causæ præternaturales vehementius operentur, jam multo plures fibras non satis tensas, ac vigoratas esse oportebit, atque hinc multos radios ab objectis in oculum missos in easdem incidere, vix ullam motionem in iis efficere, ac propterea vel nihil, vel languide percipi, unde visus obscuritas. Quoniam vero ob compressionem, constrictionemque nervorum, qua in organa visus spirituum derivatio imminuitur, aut præ-

peditur, eorum motum per eos ramos, qui per carnosam Stomachi membranam diffunduntur augeri contingit, atque propterea sistalticum ventriculi motum inverti, hinc Vertigini vomitus non raro supervenit. Hisce finibus alter Vertiginis gradus coercetur. Causis præternaturalibus vehementius adhuc agentibus inæqualis nervearum fibrarum ad oculum pertinentium tensio oculi ipsius terminis contineri non potest, sed Cerebro, aliisque corporis partibus communicatur; fit hinc ut imago rerum circumactarum animæ obijciatur, & falsa in organis gustus, auditus, olfactus sensatio sequatur, & reliquæ omnes partes in inordinatas actiones actæ vacillent, & corpus ipsum facile corruat, in quo tertius Vertiginis gradus situs est, ut superius diximus.

Vel Cerebrum primario afficiunt, vel partes cum Cerebro consentientes, unde orta alia insignis differentia &c. Quænam sit Vertiginis sedes queri a Medicis solet. Nonnulli nihil ea de re affirmantes, quam observationibus cum multis, ac frequentibus, tum certis ac constantibus prius firmatam non habuerint, cum a Sculteto didicerint (1), in demortuis, qui Vertiginem satis gravem per vitam passi sunt, plexum choroideum rubicundissimum inventum fuisse; a Bonetto (2) sanguinem concretum, vel tumorem vesicularem tertium Cerebri ventriculum occupantem, idque semel in homine, frequentius in ovibus confirmatum intellexerint a Rolfinetio (3), in ipso vero oculo nullum nec extrinsecus vitium cerni nec post mortem reperiri raturum habeant exploratumque, utrum in illis potius partibus, quam in hac Vertiginis sedem agnoscere debeant dubii ancipitesque animo hæere coguntur. Cum tamen Vertiginis essentia in eo sita fuerit, ut res externæ gyrari videantur, hoc vero in oculo fiat, non in Cerebro, non enim in Cerebro videmus adnotante Jo: Hallen (4), illud citra ullius erroris suspicionem affirmari posse videtur, in nervo optico ejusce morbi sedem jure merito statuendam. Qua in re Hoffmanni industria plurimum enituit (5), qui ad oculum rite constitutum, nervumque opticum vitio carentem,

& legitimum, tum in spirituum animalium influxum curam animumque convertens, visionem integram exerceri haud dubie asserit: eodem vero quacumque ratione imminuto, varia visionis vitia emergere, cessante vero cecitatem exoriri. Quoniam vero spirituum influxus imminui, aut plane etiam deficere potest ob ipsius nervi compressionem a vicinis partibus præternaturaliter constitutis excitatam, inter quas plexus Choroideus, arteria carotis, ac tertius Cerebri ventriculus eminent, hinc facile intelligitur, cur Vertiginis sedes in nervo optico agnosci queat, etiamsi nullum ipsius vitium in cadaverum sectione solertes Anatomici videre unquam potuerint, totum semper in vicinis partibus deprehenderint. Quacumque tamen pars peculiaris afficiatur (neque enim licet omnes subtilitates persequi) Cerebrum in quo & plexus choroideus vasculis repletissimus, & thalami nervorum opticorum, & tertius ventriculus manifestissimo apparent (6), a primaria læsione excludi non posse tam certum est, quam quod certissimum. Qua ratione id fiat infra ostendemus. *A primaria, inquam, læsione:* haud enim ignoro, quam varius sermo futurus sit illorum, qui & alias partes cum Cerebro consentientes non raro affici in Vertigine haud in tuto pronuntiant; inter quas Hepar, Lien, Mesenterium, Ventriculus, Intestina, aliæque organicæ infimi ventris partes potissimæ, ac principales eminent. Nos ab illis sumus, atque causas, per quas hujusmodi partes vitari possunt tam varie, ac multipliciter a Medicis Auctoribus pertractatas ad examen sedulo revocabimus, & nostram quacumque fuerit mentem aperiemus. Illud interim quod omnium consensu decretum est, haud inficias ibimus, differentiam Vertiginis magni faciendam illam esse, quæ non a solo gradu, sed etiam loco primario affecto peti solet, quæque Vertigini per essentiam seu idiopathicè, nec non Vertigini per consensum seu sympathicè nomen dedit, cum in hisce potissimum magnum curationis momentum sit constitutum.

V. Cerebrum primario afficitur ex ictu, & percussione capitis vehemente, cranii fracturis etc. Inter Vertiginis idiopathicæ cau-

(1) *armam. chir. obs.* 19. (2) *sepulchret. lib. I. sect. II. obs.* 8.
(3) *lib. I. cap. 3.* (4) *art.* 304. (5) *loc. cit. sec. 6.*
(6) *Heist. Compend. Anat. sec.* 270.

causas eminet primum compressio, & fortis capitis concussio, quibus non solum totum Cerebrum quassatur, & e suo loco dimovetur, sed premi, & e suo dimoveri possunt nervi optici: eoque magis si hæc cum fracto cranio jungantur, quo Cerebrum succuti, & comprimi necessum est, atque hinc non idem solum dimoveri, & premi, sed etiam truncos arteriarum ac opticos, adeoque minorem capacitatem acquirere, unde sanguis illuc affluens, cum libera circulatione trajici non possit, majorem vim, ac nifum in latera vasorum exercet, opticos loco magis dimovet, ex quo Vertigo interdum gravis, & diuturna, ut fere illa, cujus mentionem facit Cl. Hoffmannus (1) ab hoc potissimum fonte repetenda.

Plethora vera, vel apparente) arterias magis ampliari, ac dilatari debere, quam nature ordo postulat, iis vero dilatatis retinam comprimi, ejusdem partes situm mutare nemo est vel rudioris ingenii qui non intelligat.

A materia crassa, viscida, et lenta obstruente, a serosa intra eadem accumulata) liberum sanguinis cursum præpediri, atque a continuo affluente sanguine arterias mirum in modum distendi, intumescere, atque hinc vel retina, vel nervis dimotis vertiginem exoriri manifestissima res est. Hinc nil mirum cachecticos sæpius Vertigine exerceri eademque chronica, ac pertinacissima premi, quibus serosæ excretiones per aures, oculos, nares fuerunt cohibitæ. Quorum rerum exempla non desunt, speciatim vero a laudato Hoffmanno commemorata, qui Vertiginis diuturnæ ex coryzæ suppressione meminit (2), atque ejusdem per restitutum feri e naribus effluxum sanatione (3), sicut alterius cum alternante fluxu auris rheumatico (4).

Vel contra acri nimis, tenui, irritante, heterogenea si libet in nervos una cum spiritibus sese insinuante.) Ab acrimonia nerveas fibras irritari nemo ignorat. hinc retinæ fibras in tremores, atque inordinatas contractiones agi posse manifesta res est, quod satis superque est, ut objectorum species locum successive mutant, in quo Vertiginis simplicis essentia sita est. Quid si acrimonia ea sit, ut prædictæ reti-

næ fibræ ea ratione irritentur, qua ipsarum tubuli prorsus constringantur? Jam objectorum imagines nullo modo ad nervorum principia traduci posse, atque hinc tenebricosam vertiginem cum visus obscuritate supervenire luce clarius apparet: cæcitatem siquidem tunc fieri ambigendum non est, cum objectorum imago a retina nervorum principio non communicetur, ac si nullo modo fiat ob clausas palpebras. Cum tamen sanguis sit materia proxima spirituum animalium, eorumque indoles ipsius sanguinis naturam sequatur, fieri minus vix posse nonnullis videtur, quin spiritus partibus heterogeneis salinis, irritantibus onusti in Cerebri partibus tenuissimis, ac nervis sensibus externis, ac motibus voluntariis dicatis intrudantur, altiusque penetrent, cæcoque furore, ac impetu hæc illac fluentes summam agitationem, ac perturbationem medullaris ipsius Cerebri substantiæ, ac nervorum progignant; cujus perturbatio efficit, ut involuta mens hominis, & obtenebrata, ejusque phantasia affusa, & suffusa ideis, ac phantasmatibus derepente cadat in terram, sicut mortuus, aut morti proximus, neque prius a paroxysmo levetur, nisi acres, mordentesque particule penitus a Meningibus, nerveisque tubulis despumescant, & liber, æquabilis, ac ordinatus spiritibus motus denuo præbeatur. Si hisce finibus coerceretur Willisii opinio (5) Vertiginis causam desumentis a spiritibus infestis, nec non a corpusculis heterogeneis vel in massa sanguinea, vel in aliis humoribus latentibus, nihil sane esset, cur justis laudibus non æquaretur. Dolendum autem hanc unicam, et constantem constituisse, cæteras minus curasse.

Uno verbo ex causis omnibus Apoplexiæ levioribus.) Dolendum, inquam, laudatum virum cæteras minus curasse, ac propterea etiam Apoplexiæ leviores; cum alii non alias præter hæc agnoscant. Ita Boerhaavius (6): *Vertigo apparens rotatio objectorum, atque membrorum vacillatio: cause, ut Apoplexiæ, sed leviores.* Et sane vix in oppositam ire poterit sententiam, qui ea in memoriam revocaverit, quæ supra a nobis dicta sunt, videlicet causam Apo-

(1) Consult. Med. sect. 1. cas. 48. (2) Ibid. sect. 1. cas. 8.

(3) Ibid. sect. 6. cas. 164. (4) Ibid. sect. 4. cas. 134.

(5) De Vertig. cap. 7. (6) Instit. Med. 5. 863.

Apoplexię proximam esse impeditum spirituum animalium a Cerebro ad partes, ab his ad Cerebrum excursus ob vitium in Cerebro, quod innumeris fere modis accidere vidimus (1): inter signa vero venturę Apoplexię Vertigines diuturnas recensuimus (2), quas primum quasi Apoplexię gradum constituere, conicere licuit, quatenus scilicet languescente spirituum animalium influxu in organa sensibus, ac motibus externis dicata, aliquę nervos apticos constituentes fibrillę eodem destitui possunt, atque propterea inequaliter tendi: hinc radii solis modo in hoc, modo in illud filamentum incidere, unde objecta locum mutare videantur, vel radii ipsi ab objectis in oculos missi, cum in eas oculi partes incidant, quę satis tensę, ac vigoratę non sunt, nullam motionem in iis partibus excitare, unde alter Vertiginis gradus cum visus obscuritate, vel omnes fere nostri corporis fibrę eadem de causa inæqualiter tendi, unde vacillatio, ac corporis lapsus, quem Vertiginis gradum Apoplexię congenerem esse diximus. Quamquam quid hacce in re diutius immorari, quam cum veram esse ratio evincit, tum infiniti casus eorum, qui Vertigine pressi in Apoplexiam lapsi sunt confirmant?

VI. *Partes cum Cerebro consentientes ex morbis eorum propriis: præsertim vero Ventrículus ex acrioribus succis &c.*) Alterum Vertiginis genus quod spectat, hoc est sympathicę, hanc pluribus ex causis, seu mavis ex pluribus, diversisque fontibus multi repetunt: ab hypochondriis scilicet, hoc est a visceribus cunctis naturalibus dictis, quorum unum, aut alterum, aut omnia simul morbi alicujus vi pressa, propter mirabilem illum nervorum consensum, cujus alibi meminimus (3), quo fit ut una parte affecta, alię quoque licet longe distitę afficiantur, ad vertiginosam affectionem producendam liberrime concurrere possunt. Neque fane eos fallunt observationes cum multę, ac frequentes, tum certę ac constantes, quibus deprehensum est, hypochondriacos vertigini adeo obnoxios esse. Quamvis autem, & intestina, & mesenterium, & hepar, alięque organicę imi ventris partes potissimę, ac principales sympathicę vertigini ciendę opportunissi-

mę existant, ventriculum tamen præcipuam partem agere, & frequentissimam esse causam vertiginis, omnium fere cum Veterum, tum Recentiorum Medicorum consensu decretum est. Si Helmontius (4) non contendisset, quamcumque Vertiginem a Stomacho oriri, atque aliunde etiam illam pendere docuisset, nihil fane esset, cur reprehendendus hac in parte videretur. Mirum autem in huncce errorem incidisse. Quamquam vel a Stomacho, vel ab aliis inferioribus partibus Vertigo excitetur, lis fuit, quę plurimorum ingenia non parum exercuit. Veteres jam si audimus, Vertigo ab hoc fonte proficiens fumis illis suis, aut vaporibus est imputanda, qua in parte Veteres sequuti Hermetici longius progressi vaporum, & halituum naturam sunt perscrutati, volueruntque e resinosis, tartareis, aut sulphureis in imo ventre contentis humoribus, aut ex pinguiori, magisque sulphurea sanguinis substantia proficisci, qui secum tincturam atrę fuliginis convehant, ut loquitur Quercetanus (5) sine ulla acrimonia. Si alios successu temporis consulimus, jam acidum illud suum in iis visceribus prædominans, atque ad fermentationem subeundam summe pronum nobis objiciunt: alii labefactatam viscerum eorundem structuram a succo peregrino, & extraneo faculento, & impuro, per quem fibrę prædictas partes, ac viscera constituentes, elasticum eorum motum, ac tensionem, vigoremque destituunt. Verum si rem ad trutinam, ut ajunt, diligenter revocemus, clare apparebit, quod fumis, aut vaporibus inde ascendentibus Veteres imputabant, nervorum convulsioni tribuendum esse, quę convulsio quandoque sub fumi, aut aurę cujusdam sensu ad caput ascendentis se prodit, quemadmodum in Epilepsia sympathica contingere ostendimus (6), unde illa opinio ortum duxit, aut saltem confirmari visa est, quam tamen altiori voce damnavimus, & e medio tollere quantum nobis licuit conati sumus. Qui acidum pro fermentatione in medium afferant, qua ratione simultates cum iis gravissimas non subeant, qui volunt, ne bilem quidem inspissatam, in qua activiora ejusdem principia unita sunt, viresque

poten-

(1) Cap. 1. aph. 2. 4. 5. 6. 7. (2) Ibid. aph. 11. (3) com. 3. cap. 8.

(4) cap. de lithias. 9. (5) In tetrad. c. 11. (6) cap. 8. com. 4.

potentissimæ cum acido quamvis fortissimo fermentescere? Qua potissimum de re factum est, ut neque dolores intestinorum (1), neque affectionem hypochondriacam (2) aliosque morbos, uti multi Graafius, & Sylvius sequuti voluerunt, ab istiusmodi causis repetendos esse decreverimus. Qui succos peregrinos, extraneos, sæculentos, impuros accusant, ad veritatem propius accessisse visi sunt, quamvis iis plus tribuant, quam par est, volentes eorum ope solidarum partium elasticum motum, & consistentiam destitui, cum eorum acrimonia extremitates nervorum dictas partes perreptantes irritatæ, demorsetur, vellicatæ in eos spasmos, ac contractiones agantur, quæ Cerebro communicatæ Vertigini occasionem præbent.

Ex inedia in biliosis, aut nimia ciborum ingluvie, maxime flatulentorum.) Si vera sunt, quæ alibi a nobis dicta sunt (3) de corrosiva sanguinis, ac spirituum diatesi ab inedia excitata, qua fit, ut medullares Cerebri fibræ in eas convulsiones agantur, a quibus spirituum secretio præpediatur, & Apoplexia subsequatur, minus mirari subit, vertiginosas oriri posse affectiones idiopathicas, maxime in biliosis, & calidis temperamentis, in quibus subriles tenuisque partes exsolutæ, & a reliquarum nexu secedentes irritando, mordendo opportunissimæ existunt. Saltem fateri oportet, acriores sordes ventriculo inhærentes jejuno eodem existente vires suas vehementius exercere, & Vertiginem per consensum ciere, quæ statim assumpto modico cibo, & acrimonia per subeuntis cibi admixtionem temperata sedatur. Idem plane dictum velim de nimia ciborum ingluvie, qua solidarum ventriculi partium tonum labefactari contingit, succorum gastricorum vim infringi, nidores acoresque in primis viis generari, qui nerveas fibrillas mordendo, vellicando, inordinatas contractiones excitant, a quibus sympathica vertigo, quæ excretis incongruis contentis remittere solet. Quid si ingluvies ciborum sit flatulentorum? Hos præcipue Vertigini tribuere docuit Hippocrates (4), voluitque Bellinus (5), & Pitcarnius (6) non alia ratione quam rarefactionem, æstum, effer-

vescentiam sanguinis, humorumque fuscitando, ut fere solent quamplurimæ aliæ causæ, ideoque dimotionem retinæ, vel nervorum, vel utrorumque ciendo propter impetum sanguinis arterias trudentis extrorsum. Quæ si vera sunt, vertigo idiopathica potius, quam sympathica oriri debere videtur. Quæ res minus arrisit Hofsmanno (7), vertiginem in iis qui hisce de causis eadem premuntur, primarum viarum, maximeque ventriculi spasmō tribuens, quo vitales succi ad superiora coguntur, qui ibidem copiosius collecti, & intra plexus potissimum choroidei vascula stagnantem vertiginem pariunt. Quæ fere est illa convulsio supra a nobis allata, quæ sub fumi, aut auræ cujusdam sensu ad caput ascendentis se prodit, quaque retinæ partes, nervi optici dimoventur, unde vertigo. Ceterum utraque ratione vertiginem exoriri posse haud equidem intuitum crediderim pronuntiare. Si enim ejusmodi cibi ad rarescendum dispositi sunt, fieri minus vix posse videtur, quin subtiles, mobilesque habeant particulas, quæ & ad extremitates nervorum antequam sanguinem subeant vellicandas opportunissime existunt.

VII. *Cæterum austrinæ tempestates, calefactio vehemens æstuante Sole &c.*) Qui cum Bellino non sentiat rarefactionem, æstum, effervescentiam excitari ab austrinis tempestatibus, a calefactione vehementi æstuante Sole, ab exercitiis immodicis, a balneo, aliisque ejusmodi causis, ideoque dimotionem retinæ, vel nervorum, vel utrorumque cieri, a qua vertigo idiopathica originem ducit, eum & male sentire, & ignorare prorsus, quæ luce clariora sunt facile equidem judicaverim. Jam de austrinis tempestatibus loquendo, infestam capiti vim indigitavit Hippocrates (8): *Austri auditum hebetantes, caliginosi caput gravantes etc.* & alibi (9): *Austrinæ (nempe constitutiones) auditum obtundunt, capita aggravant, et vertigines faciunt.* Quid ex calefactione vehementi æstuante Sole mali accadat, lippis eque, ac tonsoribus notum est, qui se sudore liquefcentes, vigiliis consumptos propter sanguinis æstum percipiunt.

In

- (1) *V. lib. 3. cap. 5. com. 4.* (2) *Ibid. cap. 8. com. 1.* (3) *Cap. 1. com. 7.*
 (4) *3. aph. 17. 4. acut. 42.* (5) *l. c. p. 434.* (6) *Elem. ph. math. lib. 2. cap. 4.* (7) *l. c.* (8) *5. aph. 3.* (9) *3. aph. 17.*

In exercitiis violentis sanguinem magna velocitate moveri per universum corpus, ac magna vi trudi in caput, sulphureas, tenues, subtilioresque particulas atteri, exsolvi, hinc universam sanguinis massam rarefcere supra docuimus (1). De balneo, vini abusu manifestissima res est. Nisi estui, atque effervescentiæ sanguinis concitandæ pares sint suppressæ consuetæ evacuationes, narium scilicet hæmorrhagiæ, hæmorrhoides, menses in feminis, plethoram saltem cieri, ejusque crassitiem, visciditatem, & lentorem induci ambigendum non est, qua facilis in arteriis carotidibus, & vasis plexum choroideum constituentibus stagnatio contingit, atque hinc vertigo. Quod & plane dictum velim de calefactione vehementi æstuante sole, & de vini abusu, si diuturna hæc sint: illam enim avolatis tenuibus, subtilibusque particulis, solidisque partibus rigescentibus, ac induratis, sanguinis assatio sequitur, huic, sulphureis quibus vinum scatet exhalatis particulis, acidæ supersunt tartareæque sanguini cogendo, figendoque aprissimæ, unde stagnationes in capite gravissimis morbis ansam daturæ (2). Jam etiam me tacente facile omnes intelligunt, non sine ratione subdi: *aliaque, quæ utramque plethoram cient*, plethoram scilicet veram, & apparentem, quæ in æstu, atque effervescentia sanguinis sita est: & ejus crasim invertunt, eundem nempe crasum, viscidumque reddunt, aut alia ratione afficiunt, quæ vel una satis valere potest ad compressiones, obstructions, convulsiones ciendas, quibus retinæ partes, nervi optici, aut utraque dimoveantur, unde objectorum circumgyratio, visus obscuritas, lapsus pro vario agendi modo, atque efficacia. Hactenus enarratas causas fere omnes percensendo numeravit Hippocrates (3): *Austrinæ constitutiones, rotatio sui, vel corporum, quæ inspiciuntur, inspectio profundorum, percussio capitis, fractio cranii, calefactio vehemens sub Sole æstuante, exercitia immodica, & intempestiva, ingluvies cibi flatulenti, ira, balneum, evacuatio solita suppressa, inedia præcipue in picrocholis, nempe biliosis, compressio cranii, unde compressio Cerebri*. Hæc easdem hac illac prout res postulare visa est ad exa-

men revocavimus eum potissimum in finem, ut suus cuique locus tribueretur, sicque facilius iis probe cognitis curandi via præberetur.

VIII. *Vertigo ab externis causis, & recens curatu facilius est, quam quæ ab internis, & diuturnis morbis supervenit: hæc enim idiopathica &c.* Uti plerique morbi ita vertigo juxta graduum diversitatem magis, & minus periculosa censenda est. Ea certe quæ ab externis causis fovetur, sperandum est fore, ut iisdem remotis, quod difficillimum nequaquam est, tuto feliciterque profligetur, eoque magis si recens sit, antequam scilicet altas in penetrabilibus Cerebri radices egerit, qua comprimendo, qua obstruendo, aut alia ratione afficiendo, qua opus est ad idiopathicam vertiginem a sanguinis, aut feri stagnatione in Cerebro, ab insigni acrimonia convellente, aut alia quavis interna causa oriundam. Quod ubi verum sit, non solum citra manifestam causam invadit, sed diuturna plerunque esse consuevit, nec levis, ut supra attigimus, sed aut tenebrosa, aut caduca, & aliorum propterea gravissimorum morborum prodromus. Quo loco notandum occurrit iudicium Hippocratis dicentis (4): *Quibus capitis sunt dolores, & sonitus aurium citra febrem, & vertigo, & vocis tarditas, & manuum torpor est, aut syderatos, aut comitiales, aut obliviosos fore expecta*. Quæ si ad trutinam, ut ajunt, revocentur, apparet de idiopathica vertigine loquutum fuisse Hippocratem, quam capitis præcipue dolor, aurium tintus, vocis tarditas, aliæque similes capitis affectiones claram faciunt, quæque maximam cum Apoplexia, aut Epilepsia habet affinitatem. Neque sane Hippocratis dicto id abest, quod experientiæ minime respondeat. Nemo enim a nobis aspicitur Apoplecticus fieri, ni vel sæpe, vel raro vertigini antea obnoxius fuerit. Silentio prætereo Apoplexiam, & Vertiginem (jam de idiopathica loquimur) easdem causas agnoscere, ambarumque idem esse subjectum: Deinceps in ipso vertiginis paroxysmo levem paralysem non raro contingere; ita nempe dispositis organis tubulisque nervorum Cerebri, ut quicumque vertigine essentiali laborat, in Apoplexiam ple-

(1) lib. I cap. 1. com. 7.

(2) V. cap. 1. ibid.

(3) 3. aph. 17. 4. acut. 42.

(4) Coac. prænot. n. 2.

plerunque labatur. Quod præsertim contingit cum diuturnis morbis supervenit, quod translationem, ac stagnationem materiæ ad caput portendit, & in Senibus frequentissime propter innumeras illas affectiones, quæ Senectutis tantum propriæ sunt, quasque variis in partibus ac visceribus innumeris vitiis, atque ægritudinibus ab obstructione prodeuntibus viam parare alibi demonstravimus (1). Quod autem in juvenibus quandoque in Epilepsiam terminetur, facit potissimum ea sanguinis propter tenues agilioresque particulas, quas florens ætas suppeditat, conditio, solidarumque partium propter naturalem earum tensionem vigoremque constitutio, ut ille ad infarciendos, obstruendos, aut ea ratione afficiendos omnes Cerebri nervos, qua liber spirituum animalium secretio, ac derivatio præpediatur, sit impar, hæc vero ad eas impressiones suscipiendas minus idoneæ existant: cum interim non omnibus ex equo infarctis, obstructis, aut male affectis nervis inæqualis fiat in hos, aut illos musculos, in hæc, aut illa sensuum organa influxus, unde inæqualis, ac confusa Musculorum contractio, partium convulsio, vehemens sensuum alteratio, atque interdum omnimoda privatio, in quo fere Epilepsiæ essentia sita est, & in quam propterea vertigo quandoque terminatur.

Quæ sit per consensum, quoniam a vitio ventriculi oriri potest impuris, vitiosisque sordibus referti, quæ breviori via per vomitum, aut per purgantia ejici, atque educi possunt, præterquamquod levis esse consuevit Vertigo, illius quoque laus est brevi desinere. At si altiora egerit fundamenta, & solemnem affectionem hypochondriacam, aut aliud quodvis grave vitium imi ventris visceribus inhærens pro causa agnoscat difficilioris curationis, difficilius quoque & Vertiginem debellatam iri procul dubio tenendum, licet Epilepsiam, aut Apoplexiam ex hoc fonte oriundam vereri minus valeamus.

IX. *In curatione Vertiginis si res mihi sit cum egro cujus venæ turgentes sint, ac tensæ, facies &c. venæ sectionem nulla interposita mora &c.*) Indicationes quibus prompta, & expedita Vertiginis curatio instituat rite absolverimus, si causas prius,

quibus efficitur recte cognoverimus. Quæ quoniam tam multæ, ac variæ sunt, magni interest illud primum probe intelligere, quænam a Medentibus considerandæ sint, deinceps qua ratione dignosci queant diligenter investigare. Cum enim signa diagnostica ex dictis satis manifesta sint, & morbus per se pateat, totum rei momentum in eo situm videtur, ut ea solum tradantur, quæ differentias ostendunt, & causas. Primum quod attinet nonnulla sunt in memoriam revocanda, quæ supra attulimus in causarum disquisitione (2), quarum nonnullas naturaliter, & simplicem tantum vertiginem subito evanescentem ciere ostendimus, alias vero præternaturaliter, & morbosam vertiginem inducere: illas nihili a Medico faciendas, has vero auxilium, & opem medicam querere. Inter hæc præter externas quasdam per se satis manifestas, cujusmodi sunt ictus, & percussio capitis vehemens, cranii fractura, plethora vera, vel apparens eminent. Quanam vero meliori ratione, aut modo cognosci eam posse judicemus, quam venarum turgentia, tensione, faciei rubore, temporum pulsatione, capitis gravitate, somnis plus æquo longioribus, aliisque ejusmodi Symptomatis non aliunde, quam a nimia arteriarum distensione, ob materiem, & molem auctam sanguinis, ideoque libere circulationis, secretionis spirituum, aliorumque humorum excretionis impedimentis repetendis? Si urinas rubras, & crassas in albas, & tenues derepente delatas contemplemur, quid aliud conjicere liceat, quam translationem sanguinis ad caput? Ita egregie Riverius. (3). Si causæ plethoram facientes præcesserint (4), hæcere amplius non licet. Quid vero ad hanc profligandam causam præstandum sit, neminem latet. Certe si venæ sectionem statim instituendam intelligas, te optime geres, egrique incolumitati consules. Pitcarnius ipse cum omnia a pressione repetat, eam cæteris anteponit. &c.

Ex brachio primum, mox ex pede &c.) Ubi conveniat sanguinis missio in casu plethoræ proposito, quo ex loco sit celebranda quæri solet. Nonnulli quibus revulsio- nis nomen maxime arridet, quique eam fieri potissimum contendunt in parte longe distita ab illa, quæ offensa est, in pede

secan-

(1) Cap. 1. com. 6.

(2) com. 4.

(3) l. c.

(4) aph. 6.

secundam venam imperant in eam spem adducti, quam minimum sanguinis ad locum affectum perventurum. Placuit id summopere laudato Hoffmanno, qui monitum Medentibus reliquit, ut *ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secunda vena*. Nisi similitates cum iis gravissimas subire de industria me velle crederes, qui doctrinis tanti viri vehementer addicti, ipsius asserta pugnacissime sustinent, suaderem, ut in memoriam revocares, quæ in hanc fere rem alibi tradidi (1) ostendens secta vena pedis in morbis capitis nullam, aut fere nullam revulsionem fieri a parte affecta. Cum enim saphæna pedis sanguinem hauriat a ramis arteriæ cruralis, hæc autem longissime distet a carotidibus, licet per crurales ramos velocitate magna moveatur sanguis, velocitatem tamen per illos ramos minime prohibere posse, quominus eadem fere velocitate feratur in carotides, ab his in Cerebrum, ac propterea fiat ab eadem revulsio haud dubie constitui. Sed cur redarguendus homo qui veritatis studio, quod animo sentit physicis contemplandum candide exhibet?

Nisi suppressi sint improvise Menses, aut hæmorrhoides, quo casu ad saphænæ sectionem &c.) Ab Hoffmanno fuerim, si suppressæ sint improvise evacuationes sanguinis ab utero, aut hæmorrhoidibus. Cum enim ab hisce partibus longe distitis sanguis summa velocitate ad affectam feratur, expedit ad hunc sanguinis affluxum saltem per aliquod tempus cohibendum saphænam in pede incidere. Illuc enim velociter accurret sanguis, ideoque minore celeritate, vi, atque impetu ab inferioribus in superiores partes. Hac ratione imminuto sanguinis affluxu ad caput, & plenitudine, poterunt hæmorrhoidalibus vasis ad anum etiam hirudines applicari, ut optato fine potiri valeamus, sicut præsentaneam non raro tulisse opem observatione didicisse Hoffmannus affirmavit.

Quid si narium hæmorrhagia suppressa sit?) Non levis emolumenti quandoque esse sanguinem ex venis frontis elicere, & narium ope hirudinum, experientia doctus tradidit Hippocrates (2). Cum tamen & venas retro aures ad hoc opus æque utiles esse testetur, ac Paulus Ægyneta (3) arterias carotides externas sub ipsis auribus,

ne ægrum remedii genere, quod ferri minus commode fortasse potest, fatigemus, his potius, quam illis partibus applicandas traderem.

X. *Tum diæta tenuis instituenda: aqua certe loco vini &c.*) Si diæta adeo promptum, & expeditum esset remedium, ut venæ sectio ad plenitudinem tollendam, auctor essem, ut illa posthabita, hæc statim vel in insultu gravioris Vertiginis ab hoc fonte oriundæ tenuis institueretur. Quoniam vero insultus gravioris Vertiginis vel Apoplexiæ, vel Epilepsiæ metum infert, ad graviores hos morbos præcavendos, atque illa præjudicia delenda, quæ arteriarum compressio ulterius delata intus minatur, post detractionem sanguinis, instituendam traderem, eamque tenuem, ut imminuta in dies singulos materie, & mole sanguinis, novæ arteriarum pressioni, atque redeunti Vertiginis paroxysmo via præcludatur. Quod eo facilius contingere facile equidem judicaverim, si a vini usu eger abstineat, quod copiosius assumptum Spiritus Cerebrum ea ratione afficere vidimus, quæ vel una satis valere potest ad Vertiginem excitandam. Hisce addas velim, quod cum in diæta tenuiores, & volatiles partes per insensibilem transpirationem educantur, salinæ acrioresque relictæ, ita aquæ usu temperantur, ut ad mordendum, vellicandum, atque hac ratione Vertiginem ciendam impares evadant. Hinc nil mirum, emolumenta eximia in omnibus morbis capitis ex vini abstinentia in egros redundare.

Venæ sectio postea sæpius celebretur anni decursu prout leviores insultus &c.) Quod si diæta tenui, & vini abstinentia diligenter institutis, eger nihilominus plus sanguinis conficiat, quam ferri citra noxam possit, & periculum subsit, ne novus paroxysmus gravior redeat, seiviorque, quod ex levioribus insultibus recrudescantibus facile conjicies, si ad curandum valet venæ sectio, cur ad præservandum pares vires non habebit? Verum quidem est, in morbis quibusdam convulsivis maxime a congestione prodeuntibus, quique per intervalla redire solent, assuescere venæ sectioni egrotantes, & paroxysmos quidem levare, sed citius postea, & gravius redire, nec nisi secta vena mitescere, quo pler-

Tom. I.

A a

(1) cap. I. com. 15.

(2) lib. de affect. n. 2.

(3) lib. 3. cap. 12.

plerique ad credendum vehementer adducuntur, ne corpus plus equo infirmetur, ac soluta nimis sanguinis compage cachexie, aliisque morbis via præbeatur, nonnisi magna urgente necessitate ad venæ sectionem confugiendum esse; hanc vero in eo de quo agimus casu adesse judicabimus ex levioribus insultibus, quibus opem ferre & auxilium prudentis est, cum Apoplexia forte superveniente res in angusto sit posita.

XI. *Venter frequentius solvatur, sed lenientibus: Flor. Cas. r. e. &c.*) Commotissimum esse in morbis capitis alvum solvere, ut sepe vidimus, facit potissimum ea ratio, quod humores a capite derivantur, depletisque Cerebri vasis liber illuc fluentibus motus, ac via præbetur, unde præternaturales distensiones præcaveri contingit, obstructions tolli, atque hinc prodeuntes morbos tuto feliciterque profligari. Illud tamen sedulo & accurate curandum est, ut solventis remedii delectus habeatur. Si enim plethora morbo ansam dederit vel vera, vel apparens, quonam alio solvente medicamento uti expediat, si Cassiam, Serum lactis Tamarindatum, aut similia excipias, quæ ad fervidos humores evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, simulque ad nimiam sanguinis effervescentiam compescendam sunt opportuna? Quæ cum dico haud ignoro non paucos reperiri, quibus hæc medendi ratio minus arrideat, atque eos præsertim, qui purgantia capitalia dicta, cujusmodi sunt pillule de succino Craton. Paracelsi, aliæque similes ad caput roborandum, & crassos, viscidos, lentosque humores avertendos passim adhibent: ex quibus tantum abest, ut certum levamen, nullum noxæ periculum subesse judicem, ut Clysteres emollientes, vel lenientibus pharmacis facile antepoñam, quorum operatio cum non solum in intestina, sed in partes aliquo modo connexas, & cum iisdem consentientes exerceatur, dici vix potest, quam insignis sit illorum in capitis affectionibus præstantia.

XII. *Ubi ex laxiori ægri habitu, ac pallore, sensuum internorum, externorumque hebetudine &c. venæ quidem sectionem, sed parcius &c.*) Crassos, viscidos, lentosque humores, vel serosos, ac lymphaticos stagnan-

tes ex laxiori ægri habitu, ac pallore, sensuum internorum, externorumque hebetudine, capitis gravitate, aliisque recensitis Symptomatis clare innotescere ita omnium Veterum, & Recentiorum Medicorum consensu statutum est, ut nullus ambigendi locus relinquatur. Neque aliter evenire censendum, cum fibræ laxitate peccent, motus sanguinis ob admixtionem crassiorum mucosarumque particularum, vel serosarum aquearumque tardior est, & languidior, spiritus nimium torpidi, ut fere accidit iis, qui temperamento frigido, & humido pituitoso dicto, & phlegmatico donantur, in quibus propterea tarditas magna, segnities, torpor in omnibus actionibus observatur. Tunc vero licet venæ sectio indicari videatur, quod imminuta sanguinis mole, depletisque vasis validius, & fortius sese contrahentibus, illum fortius propelli necessum est, agitari, fundi, ac fluxilem reddi, illud tamen diligenter cavendum est, ne liberaliter nimis instituta, spirituum jactura fiat, & cum Vertiginem a crassis serosisque stagnantibus humoribus profligare studemus, eidem a spirituum debiliore crasi, fractisque viribus ansam præbeamus.

Nec graveolentibus naribus admotis cedat, & spirituosus &c.) Willisius quemadmodum accidentalem, quam vocat Vertiginem (1) per phlebotomiam, & lenem catharsim curandam optime censet, quod egregie quadrat cum iis quæ paulo ante de curatione Vertiginis a plethora oriundæ diximus, ita dum habitualement, & inveteratam in ipso paroxysmo peculiariter tractandam esse docet graveolentibus, uti castor. Spirit. aut sal. volatil. Cor. Cer. urin. & sal. armoniac., cum naribus admovenda, tum etiam intrinsecus usurpanda, nullo habito causarum discrimine, minus recte sensisse videtur. Quid enim si vel plethora vera, aut apparens, vel acris nimis, tenuis, & irritans materies in fervidioris temperamenti hominibus ac fibrarum rigiditate polentibus morbo ansam dederit? Quæ detrimenta ex spirituosissimis medicamentis in illos emanare non judicemus, quos spasmos, quas violentas contractiones non excitari? Tunc igitur solum ea in usum vocanda traderem, cum crassorum, viscidorumque, aut serosorum alicubi hærentium humo-

rum,

rum, fibrarumque laxitatis argumenta non desunt, ut nempe quod crassum est attenuetur, quod hærens dimoveatur, superfuitates qua data porta extra corporis confinia eliminantur, sicque torpentibus spiritibus calcar addatur, liber, æquabilis, & ordinatus eorum influxus in nervos cieatur, fibræ ipsæ æqualiter tendantur, ac vigorentur.

XIII. *Tum vero purgantia exhibeo ex pillul. de succin. Craton. &c.*) Qui non lenientis solum medicamenti, sed purgantis solliciti sunt in curatione Vertiginis quocumque ex fonte prodeuntis, ideoque vel a plenitudine sanguinis, vel ejusdem orgasmo, ac rarefcentia, vereor ne nobis obijciant, pillulas capitales dictas de succino Craton. aliasque similes ita leniter operari, ut alibi diximus (1), ut aliquando opus sit stimulo aliquo, ideoque vel in eo casu commode posse adhiberi, & citra noxæ periculum. Quibus ne assentiar hæc ratio facit, quod ad eas conficiendas, ut mittam succinum, aut mastiches, quæ capitis, & stomachi amicitia clara fecit, Aloes pro basi, & Agaricus adhibetur: illa licet vim moderate purgantem habeat, sales tamen habet valde activos, a quibus fortasse vasorum corrosio, quæ ab istius remedii usu contingit repetenda: Agaricum vero non adeo leve medicamentum esse ii facile judicent, qui non omni virulentia carere intelligant, cumque lente operetur diuturniore in Stomacho mora, nauseas, vomitus, & tormina ciere, ut propterea Veteres aromaticis corrigere fluduerint, Cl. vero Boulducius exteriorem Agarici partem, in qua vim purgandi residere experimentis didicit, adhibendam esse docuerit, si modo purgans adeo ingratum, & infidum adhibere necessum habeat. Quæ sane dixi, non ut pillularum usum condemnarem, cum Aloes, & Agaricus ita inter se mixta sint, ac temperata, ut bonam, ac laudabilem edant operationem, sed ut Medentes minus periti intelligerent, plethora peccante, orgasmo, ac rarefcentia, humorum acredine, fibrarum rigiditate minus tutum esse illarum usum, in fibrarum vero laxitate, humorum crassitie, lentore, serosis congestionibus præstantiam insignem, ut pluribus in lo-

cis de hisce, aliisque similibus dictum (2).

XIV. *Quorum dierum intervallo decoctio sumatur theiformis Melis. Betton. Primul. ver. Pentaphyl. Radic. Valerian. Chærefol. &c.*) Alterantia, quæ tenuibus, volatilibus feta sunt particulis, quæque nervosas partes ad validiores contractiones excitant, earumdem tonum augment, crassas mucosasque quisquillas fibris tenaciter adhærentes dissolvunt, & ad fluendum aptas reddunt, si peculiari quadam vi donentur, qua Capiti, aut cerebro amica dici queant, ea fere sunt, quæ cephalicorum calidorum nomine insignita adhiberi passim solent in capitis morbis non paucis. Ejusmodi sunt indicatę plantę, Melissa, Bettonica, Primula Veris, Salvia &c. quæque propterea in morbis, quos frigidos Veteres appellabant ortum trahentibus eximiam operam præstant. Addunt alii, quæ specifica quoque virtute operari reputantur: inter quæ radix Valerianæ sylvestris eminet, & Chærefolium. Illius meminimus de Epilepsia agentes (3), quacum magnam habet affinitatem Vertigo, cumque inutilis in illius curatione a plerisque deprehensa sit, e specificorum classe ejiciendam esse ostendimus. An vero idem affirmari queat in Vertiginis curatione, quæri potest. Cum Vertigo certe levior sit morbus, nec altas in penetralibus Cerebri radices egerit, fortasse eas vires habere potest Valeriana in priore casu, quas habere non potest in secundo, in quo perversa Cerebri structura potissimam partem agit, quam tollere artis non est. Si de Chærefolio sermo sit, ejus succum certe, aut aquam destillatam terque super novam cohobatam sæpius epotam tamquam specificam contra Vertiginem commendat Dolæus. Quid ergo si pro alterante quotidie in Decoctionem cum aliis recipiatur? Saltem pulcherrima illius laus erit, sale ammoniacali nitroso cum oleo subacri aromatico conjuncto, quo donari observationibus, atque experimentis Cl. Geoffroi (4) compertum est, crassos, viscidos, lentosque humores incidere, attenuare, serosos alicubi hærentes ciere, & per insignes urinę vias extra corporis confinia educere; quæ diuretica vis ita in hoc remedii genere excellit, ut si eo non cura-

A a 2

(1) Cap. 8. com. 38.

(2) Cap. 1. 25. c. 2. 8. c. 8. 38. c. 9. 13.

(3) cap. 8. com. 45.

(4) Mat. Med. pa. 2. p. 158.

curetur hydrops, vix alio sanari modo laudatus Geoffroi demonstravit. Si de Euphrasia loqui velimus, cum ad plurimas visus affectiones insignis est efficacit, tum ad capitis morbos a nimia lymphę visciditate, aut fibrarum Cerebri laxitate summis laudibus extollitur. Scotomię vero speciatim mederi testatus est Jo. Rajus; quod eo magis evenire censendum est, si humores lenti, glutinosi, serosique in Cerebro concrecentes, fibrarumque laxitas ansam prębuerint, quos sulphureis, tenuibusque, quibus fęta est, particulis terreis conjunctis potenter discutit, & ad fluendum idoneos reddit, cum laxum quoque fibrarum tonum firmat, & restituit. En quibusnam coerceantur finibus specificę ejusmodi medicamentorum facultates.

Premisso bolo ex succin. albif. & i. Cinnab. nat. gr. xii. &c.) Cephalica calida in quam Vertigine adhibenda, & quatione operentur, hætenus demonstratum est. Ubi eadem adhiberi tuto queant, & citra noxę periculum, multo magis succinum, & ex eo parata medicamenta locum habere posse nemo inficiaverit, qui in memoriam revocarit, quę de dolore capitis agentes pronuntiavimus (1), illis nimirum eximia hæc medicamenta palmam præripere, ceu quę citra nimium motum, atque irritationem nervosas partes ad oscillandum excitant, eorundem motum intendunt, humoresque spissos fibris tenaciter adherentes dissolvunt, & ad fluendum aptos reddunt, quod tenuibus quibusdam, ac subtilibus particulis cum sale acido volatili, qualis e sulphure exhalat, conjunctis debetur, si Cl. Geoffroi audimus (2); unde non solum in frigida Cerebri intemperie & in quamplurimis morbis capitis vel soporosis, vel convulsivis, sed in ipsis gonorrhęis, & hæmorrhagiis eximia. Tenuibus eque, ac solidis particulis constare cinnaberim alibi ostendimus (3). Hinc eximius illius usus etiam in Vertigine, uti testatus est Hoffmannus, quem sequuti sumus, ut mittam, Hartmanno præcipuam dici, ejusque beneficio plures unica hebdomada Vertigine liberasse testatur Quercetanus. Cum Cinnaberis basis sit aliorum pulverum, qui specificorum titulo insigni-

untur, in primis vero celebris illius, qui Hannoverianus dicitur, & alterius illius antiepileptici Konig, ecquis eorum usum perhorrescat? Multo minus perhorrescet usum pulveris de gutteta Riverii, aut Mayerne, nec non Marchionis, qui & radicem, & semina Pęonię, & cranium humanum, & ungulam Alcis, quę capiti amica esse creduntur, præ cęteris ad eos conficiendos adhiberi intelligant absque Cinnaberi, quam Cerebro & nervis infestam plerique (licet perperam) voluerunt (4).

In chronica Vertigine ab hisce causis oriunda etiam Vesicans nuçę applicari potest, cauteria brachiis &c.) Eximias aut Vesicantium, aut setaceorum vires ad Apoplexiam vel curandam, vel præcavendam jam suo loco vidimus, dummodo tamen illa adhibeantur lenta, ac difficili peccante materie, vel feri copia, vel fibrarum Cerebri laxitate: hæc vero adustis, siccisque hominibus non applicentur (5). Ad Epilepsiam quoque debellandam ejusmodi præsidii nihil esse præstantius contra nonnullorum opinionem statuimus (6), dummodo tamen adustis, strigosisque corporibus, in quibus peccat nimia fibrarum rigiditas, & nutritii roris defectus adest, non admoveantur. Ad dolorem vero capitis proffigandum efficacissima esse videre est (7): ea tamen in usum vocanda, ubi crassorum viscidorumque humorum Cerebrum, ejusque membranas infarciuntur inditia se prodant; in gracilibus adustisque corporibus, in nimia fibrarum rigiditate, humorum acrimonia cane pejus, & angue evitanda. Alios casus cum eodem ferme recidant, silentio prætereo. Illud interim ex hætenus dictis citra ullius erroris suspicionem colligi posse videtur, si in Apoplexia, Epilepsia, dolore capitis aliisque morbis tam cautos esse oportet Medentes in ejusmodi remediorum usu, nihil omnino suppetit, cur diversa ratione se gerere debeant in Vertiginis curatione, & audiendi sint illi, qui nullo habito causarum discrimine eadem Vertigine affectis nimis fidenter præscribunt. Si Riverius, Zacutus Lusitanus, Mayernius alique ad hæc sedulo attendissent, nullus dubito, quin

(1) cap. 10. com. 14. (2) Ibid. p. 1. de Fossil. (3) Cap. 8. com. 45.
 (4) Ibid. (5) Cap. 1. com. 18. & 24. (6) Cap. 8. com. 38.
 (7) cap. 10. com. 12.

quin eorum applicationem certis tantum finibus coercuissent. Grates propterea habende Cl. Hoffmanno (1), qui in sola Vertigine, quam a causa frigida subortam dixere Veteres, ejusmodi remedia admoventia luculenter ostendit.

XV. Si vinum, salvia, & melissa alteratum concedatur, salvia, & melissa cibis incoquatur &c.) Quamvis in capitis nervorumque affectibus a vino abstinere commodissimum sit, cum sæpe omnibus aliis remediis incassum adhibitis si non ad integram, saltem ad tolerabilem valetudinem sola a vino abstinencia hisce morbis pressos, ut supra dictum est, restituat, quandoque tamen eodem parcius uti expedit, ut nempe spiritu volatili sulphureo, quo constat, torpentes ægrorum spiritus recreentur, aciditate vero volatili cum stomachus, tum cætera viscera, quæ laxitate peccent, roborentur, firmenturque. Hinc in Vertigine a Seri copia, a causa, ut Veteres dicebant, frigida, moderatus illius usus proficius: eoque magis, si illorum mixtura alteretur, quæ ad morbi causas profligandas opportunissima existunt. Res per se satis patet ex iis, quæ de alterantibus diximus. Qui ad ea diligenter attendat, facile etiam intelliget, cur conservæ florum anthos, betonicæ aliæque similes æque utiles post cibum deprehendantur.

XVI. Si vero æger adusti, strigosique sit corporis, & calore, ac vigiliis vexetur a spirituosissimis &c. ut summum laudanum liquidum &c.) Causis hætenus recensitis contrarium vitium est humorum tenuitas, fusio, exsolutio, lymphæ roridæque substantiæ defectus, quæ utrum Vertigini occasionem præbeant diligenter est perquirendum, ut congrua hinc adhibeantur remedia. Id autem nulla meliori ratione innotescere posse videtur, quam ad ægri habitum ac nonnullas affectiones, quæ ejusmodi sanguinis constitutionis, ac solidarum partium rigiditatis propriæ sunt respiciendo. Ubi æger adusti, strigosique sit corporis, calore vexetur, ac vigiliis, atque oris amarore, iracundus sit, ad actiones promptus, pulsus celeres habeat, urinas tenues, ac flavas emittat, jam temperamentum calidum, & siccum nobis objicietur, biliosum dictum, in quo cum fibræ valde tensæ sint, motusque sanguinis celerior, & frequentior, sanguinem

ad tenuitatem vergere necesse est, sulphureas in eo partes exaltari, & copiosas, spiritus agiliores, subtiliores acrioresque separari, hinc calorem fervidiorem percipi, vigilias adesse, oris amaritiem ob biliosas præpollentes particulas, ad iram proclivitatatem, in actionibus celeritatem, in pulsu frequentiam, in urinis tenuitatem, ac flavedinem. Tunc vero si spirituosissima, atque irritantia medicamenta in usum vocentur, quænam emolumenta redundare in ægros posse existimemus? Nerveas nempe fibrillas in convulsivas, & non ordinatas contractiones facile adigi timendum, motum sanguinis accelerari, ipsum dissolvi, acridinem augeri, ac morbum intendi. Tunc igitur ea locum habere videntur, quæ convulsivas, & non ordinatas contractiones, insignioresque spasmos sedandi, postea vero quæ relaxandi, emolliendi, demulcendi, acres biliosasque particulas evacuandi, effervescentiæ compescendæ virtute donantur. Inter ea, quæ priorem absolvunt indicationem, Opium, & ex eo parata medicamenta eminent: hinc laudanum liquidum, hystericum eximii usus: qua quidem in re optime sensisse videtur Sylvius Leboe (2), qui anodyna, & narcotica cum aquis antiepilepticis exhibet, licet in hoc minus commendatione dignus, quod omnibus Vertigine affectis æque præscribat, cum in hoc solum casu tuto, ac citra ullius noxæ periculum adhiberi posse videantur.

XVII. Ad alvum vero solvendam ole. Amygd. dulc. s. i. r. e. &c.) An alias indicationes absolvere rite queant ol. Amygdal. dul. ob ramosas suas, mites lævesque particulas, Tamarindi ob suavem acorem, quo sunt præditi, serum Caprile, nitrosæ plantæ, quæque refrigerantes dicuntur, balnea aquæ dulcis, lac, emulsionem seminum frigidorum, aquea, viderint alii (3). Nos certe ad gravissimos capitis morbos ab hoc fonte prodeuntes profligandos tantum iis tribuimus, ut si quid in summa rerum angustia sperandum, ab hisce potissimum sperari jure merito posse confidamus.

XVIII. XIX. XX. Comprehenduntur n. 17.

XXI. Ubi innapetentia æger vexetur, nausea, ructibus acidis vel nidorosis, dolore ventriculi aut inflatione, vomitu ante Vertiginem &c.) A ventriculo procedere Vertiginem, si nausea, ructus acidi, vel nidorosi, dolor ven-

(1) loc. cit. caut. pract. 1. 2. (2) lib. 2. prax. cap. 7. (3) Vid. n. 18. 19. 20.

ventriculi, aut inflatio præcesserint cum Veteres, tum Recentiores Medici uno ore decreverunt. Ita Riverius inter primos, qui cum Sennerto omnem eorum doctrinam congeffit. Ita Bellinus inter nostrates. Addunt alii tamquam inseparabile sympathicæ Vertiginis signum vomitum, aut vomendi conatum: Nuperrimis temporibus id affirmavit Hoffmannus, cum sympathicam Vertiginem, quæ fit vitio ventriculi acida & acri saburra prægnantis, se prodere docuit, præ cæteris per conjunctam nauseam, vomendi proclivitatem. Quem cum in omni Vertigine adesse antea iam observavit Etmullerus, omnem fere Vertiginem esse sympathicam vitioque ventriculi, in ea Cerebrum, visumque affici pronuntiavit. Ejusce tamen cæteroquin doctissimi Scriptoris errorem altiori voce damnavit, & e medio tollere quantum ei licuit conatus est Cl. Pitcarnius, cum non solum pravis, vitiosisque sordibus onusto ventriculo exoriantur Vertigines, sed sæpissime vitium inferatur ventriculo a prægressa, vel invadente Vertigine, quæ vomitum in hominibus in optimo valetudinis statu constitutis excitat. Vomitum autem a prægressa Vertigine prodire manifestissimum esse putat, si antea nullæ præcesserint vomitiones, aut si excitetur solum (quod potissimum, & sæpe fit) inanis vomendi conatus a convulsione valida, & subita sive inordinata contractione Musculosæ tunice ventriculi ob pressionem nervorum opticorum, aliorumque adjacentium intra Cerebrum, qua minor spirituum copia per eos nervos, adeoque major per illos, qui ad tunicam carneam ventriculi porriguntur, derivatur, ut etiam superius a nobis demonstratum est. Ex hætenus dictis illud colligi posse videtur, ut vomitus inter maxime proprias sympathicæ Vertiginis affectiones, seu mavis signa recenseri queat, opus esse, ut ante Vertiginem superveniat, quod erat nobis declarandum.

Premittatur potio ex Rhabarb. &c. vel pillul. mastich. &c. radic. Ipecuacan. &c.)
 Quamvis laudatus Pitcarnius non omnem Vertiginem sympathicam esse docuerit, vitioque ventriculi potissimum infestam; sive verum tamen hoc sit, sive non, secta vena, vomitoria exhibenda esse tradidit, quæ dum prompte, ac fortiter evacuant, ea vi-

tia delere valent, quibus arteriæ distenduntur, in naturalem propterea amplitudinem facilius redituræ. Qui Pitcarnii doctrinam diligenter teneat, minus mirabitur, emetica solum in Vertigine Sympathica, atque a pravis vitiosisque sordibus ventriculum obsidentibus oriundam ab Etmullero, quem acriter redarguit, a Mayernio, ab Hoffmanno, aliisque commendari. Neque sane eos fallunt rationes multæ, ea præsertim, qua constat, vomitum generatim loquendo indicare pravos vitiososque humores in ventriculo, aut vicinis viis hærentes, qui sæpe commodissime per superiora evacuantur. Commodissime, inquam, si coindicentur emetica a constitutione corporis valida, in qua præsertim Stomachus ad vomendum proclivis sit, & a vomitione eger minime abhorreat, quo casu vomitus difficilius ferri solet. Quod cum Italis nostris commune fere sit, ideo ad purgantia etiam in proposito casu confugere satius ducimus, ut optato fine potiamur, nisi eæ adesse deprehendantur conditiones, quibus tuto, & citra noxæ periculum emetica adhiberi queant. Non alia methodo usum fuisse constat Cl. Hoffmannum (1), qui ad sordes ventriculum obsidentes evacuandas emeticis quidem utendum esse tradit, sed purgantia non excludit, si ægris magis arrideant. Ac de emeticorum quidem delectu nihil est cur Hoffmanno non assentiamur, qui in robustioribus tartarum emeticum commendat, in sensibilibus, ut ipsi nos radicem Ipecuacan. Si de purgantibus e contra loquimur, validiora illa quæ ipse proponit, ut pillulæ balsamicæ extracto hellebori nigri permixtæ minus arrident, eorumque loco aut infusionem rhabarbari, cujus purgantem vim simulque corroborantem toties laudavimus, aut pillulas mastich. quas in Vertigine a Stomacho cæteris præferendas esse censemus.

Sal. agrimon. absynt. arcan. duplicat. &c. intermiscendo vel potionem, vel pillulas &c.)
 Non una fortasse emetici, aut purgantis operatione pravæ, mucosæque quicquid ventriculi membranæ tenaciter adherentes educi possunt: hinc salubre practicum consilium ea quoque in usum vocare, quæ incidendo, abstergendo, & leniter digerendo operantur, quorum in censu veniunt sales lixiviales, aut medii, quibus rite prepara-

ti humores commode tandem repetito purgantium usu ejiciuntur. Sed de his plura alibi diximus (1).

XXII. *Tandem aut elixirium in vomitu commendatum, aut essentia amara absynt. menth. &c.*) Deterfis expurgatisque primis viis, quæ corroborandi firmandique fibras Stomachi, & ventriculi, ut bonam, ac laudabilem alimentorum efficiant concoctionem, iisdemque perfecte trituras, ac minutis nullæ amplius prave, vitiosæque sordes cumulentur variis morbis ansam daturæ in usum vocare saluberrimum est. Jam de vomitu agentes elixirium ex quibusdam plantis Stomachi amicitia claris ex vino malvatico proposuimus. Si quis velit & in Vertigine a ventriculi vitio oriunda uti, iisdem ipsis rationibus nitetur, quæ desumuntur a subtili quodam, atque volatili oleo, quo lentam, ac spissam mucaginem ventriculi parietibus tenaciter adherentem dissolvi diximus, laxiores ejusdem fibras corroborari. Tincturam quoque Absynthii in hypochondriaca præsertim affectione commendavimus. Si quis & in casu proposito eandem adhibeat, nihil omnino deesse potest, quo firmis argumentis optimum ejus usum probet, quæ repetenda sunt ab oleo quodam essentiali, & aromatico, quod cum mucilagineis sordibus dissolvendis, tum laxioribus ventriculi fibris constringendis ac firmandis opportunissimum existere affirmavimus (2). Cum iisdem fere partibus donari mentham, & calaminatam compertum sit, quid vetat, quominus si magis arrideant, quam amarissima absynthii tinctura, adhibeantur? Et si velint Medentes majori remediorum pompa suis egris opitulari, ea in usum vocantes, quæ Auctoris sui nominis celebritate clara evaserunt, ut sunt Stomachic. Poter. aut Michael. Elixir vitrioli Amynsicht. Proprietat. Paracel. & alia hujusmodi, alacri quidem animo id præstent, cum ea tandem sint, ut iisdem plane muneribus obeundis plus minus sint opportuna.

XXIII. *Si ventriculi morbus ad hypochondriacum vergat, aut ejusmodi revera sit, Serum caprile cum infusione Agrimon. &c.*) Multa sunt, quæ adversus hypochondriacam affectionem commendavimus (3). Summatim salia lixiviosa in egris laxioris

habitus, absorbentia in acidi prædominio, purgantia, rhabarbarina, succos depuratos plantarum, quæ antiscorbuticæ leviores dicuntur, martialia, aquas acidulas, absynthiaca: in egris vero siccioris, calidiorisque habitus solum ol. amygd. dulc., succos refrigerantium herbarum, vel serum cum iisdem stillatum, balnea aquæ dulcis, aquas Nocerianas, Willenses, & similes. Si igitur Vertigo ab hypochondriaca affectione ortum ducit, cur diversa methodo sit pertractanda nihil omnino suppetit, quando priore devicto morbo, & huic supervenientes debellatos iri procul dubio tenendum. Quoniam vero Serum Caprile ad sanguinem depurandum, & primarum viarum inquinamenta eluenda, ad acrimoniam obtundendam est convenientissimum, agrimonia, fumaria, melissa ad blandam humoribus volatilitatem conciliandam, & levem spiritibus motum addendum, alterutrum, aut utrumque contingat, illud remedii genus ex istorum unione resultat, ut nullum efficacius Medentibus reperire datum sit, aut pro ægrorum opportunitate valentius; eoque magis si tartar. solub. addatur, quæ levissima sordes detergendi vi pollet, & seri efficaciam adauget, quod apprime utile, & commodum est, cum lenioribus in hoc casu utendum sit medicinis. Quid si Martis tinctura ex aquis specificis exhibeatur? Nonne utramque cum fructu partem adimplebimus?

XXIV. *Nisi forte præ Vertiginis vi, & aliorum morborum longitudine specifica prius adhibenda videantur: Quo in casu &c.*) Hoc unum quæri potest, cum longiores sint morbi, & vires medicamentorum quandoque eludentes, num sinendum, ut Vertigo si ferocius invadat, suam vim eo usque exerceat, dum illi aut penitus profligati sint, aut mitiores saltem evaserint, an vero curandum, ut grave & discriminis plenum symptoma sedetur, ut hinc comoda, atque efficax curatio, qua uterque morbus funditus evellatur, institui queat. Id certe plerisque visum est salubre consilium, atque cautis Medentibus amplectendum. Id autem nulla alia ratione præstandum esse omnes fere uno ore consentiunt, quam specifica medicamenta in usum vocantes. Atque ea quidem desumere solent

ex

(1) lib. 3. cap. 8. com. 8. Cap. 10. com. 14. 15.

(2) lib. 3. cap. 8.

(3) Ibid.

ex regno Animali, Minerali, & Vegetabili. In regno Animali Stercus Pavonis præ cæteris laudatur a Veteribus fere Medicis, & Recentioribus Cratone, Quercetano, cujus Riverius meminit, Petro Borello, Schrodero, Etmullero, Tozzio, inter Modernos vero Pitcarnio, qui cæteris omnibus specificis id facile anteponit: En præclarum ipsius effatum: (1) *Ex regno Animali cæteris antepono stercus Pavonis exsiccatum &c. Antepono hoc, inquam, cæteris, cum tamen non vilius sit stercus aliarum avium, aut Animalium, sed semper in praxi anteponeendum, quod sæpius est feliciter antepositum.* Hinc a Cl. Jo. Hallen (2) *specificum nobile* appellatum. In regno Minerali, & Succinum, & Cinnaberis summe laudantur, eorumque operandi rationem etiam ad tollendas morbi causas supra attigimus. In Vegetabili Doronicum, & Chinam Chinam laudatus Pitcarnius cæteris præfert, & circa eorum utendi modum Medentibus salubre monitum reliquit, ne nisi necessitas, moresque ægri contrarium suadeant alia forma quam sicca, aut saltem aliter quam in substantia exhibeant, quotidiana experientia doctus, pleraque vegetabilia alia ratione vires suas, sanguini mixta, ipsi sanguini communicare, quam liquori extra circulationis pomeria constituto. Hinc formulam quoque describit, quæ fere se habet, ut Electuarium a nobis descriptum excepto Doronico, quod in compositionem minime recepimus, nec recipiendum ducimus, quousque de innoxia ejusdem clarius innotescat. Ita mihi opinanti ansam dedit Cl. Geoffroi (3), qui cum Doronicum descripserit, quod in officinis usurpatur, gravemque inter Botanicos quæstionem attulerit, utrum sit venenum an alexipharma, & rationum momenta ad examen sedulo revocarit, quibus de noxia, aut salutari ejusdem virtute a plerisque disputatum est, concludit tandem, cum tuto curare debeamus, non dubio, & ancipiti uten-

dum esse medicamento, cum plurima alia præstantiora, & experientia comprobata nota sint, cumque Doronicum officinarum ejusmodi revera esse experimentis non paucis constet, a foro pharmaceutico ablegandum esse haud intuto pronuntiavit. Quæ cum dicit, ne Germanorum benevolentiam amittere, simultatesque gravissimas de industria cum iis subire velle videatur, Doronicum quoddam Germanicum excipit, seu Arnica Schroderi, cujus maximus fit apud illos, & salutaris usus, quodque & accurate describit, & justis laudibus effert. Cum tamen insignem ipsius virtutem, atque efficaciam longius progressus accurate perquireret, contra grumolum, & coagulatum sanguinem plurimum valere deprehendit, ut propterea a Cl. Fehrio (4) Arnica lapsorum panacea appelletur: quam propterea simul ac assumpta est, tanto impetu ad locum affectum ferri testatur, sanguinisque grumosi latebras perrumpere, ut magnos ibidem cruciatus, & summam quandoque respirandi difficultatem suscitasse observatum sit, quæ tamen aut spontaneo vomitu, vel abundanti urinæ profluvio, vel etiam venæ sectione, si operæ pretium sit, brevi sedantur, ægris in pristinum valetudinis statum egregie restitutis. De Vertiginis profligandæ vi ne verbum quidem. Vel igitur Pitcarnius de priore Doronico, de Doronico officinarum loquutus est, & illud minus tutum esse decretum est, vel de altero, at nihil de specifica ejusdem virtute contra Vertiginem prædicatur, immo non radicem modo in forma sicca, ut ipse præcipit, sed herbam cum floribus cerevisia coctam, vel infusam in vino, aut aqua idonea contra grumolum, & coagulatum sanguinem valere constat, quod opinionem firmare videtur, de Doronico dubio, atque ancipiti virum Cl. verba fecisse, quodque propterea in usum non vocavimus.

C A-

(1) l. c. (2) *Syn. Med. art. 305.*
(4) *Eph. N. C. an. 9. & 10.*

(3) *Ibid. p. 2. art. 15. de Veget. exot.*

CAPUT X.

De Doloze Capitis.

I. **D**olor Capitis est tristis sensatio nervearum, ac membranearum partium capitis a soluta continuitate tenuissimorum filamentorum dictas partes constituentium proveniens.

II. Causæ remotæ sunt perversa earundem partium structura, atonia, adstrictio, nimia copia sanguinis, rarefcentia, auctus ejusdem motus, atque impetus in caput, crassities, visciditas, lentor, tenuitas nimia, acredo, serosa colluvies, vermes, calculi, ossicula, tumores, abscessus, ulcera cerebri, caries ossium capitis, ventriculi, aliorumque viscerum affectiones.

III. Ratione causarum dolor capitis in tensivum, gravativum, punctivum, pulsativum dividitur.

IV. Ratione sedis in idiopathicum, & sympathicum: idiopathicus rursus in internum, & externum.

V. Uterque in universalem, & particularem: iste quidem in hemicraniam, ovum, clavum hystericum dictum, ille vero in Cephalalgiam, Cephalæam, quæ ob majorem, minoremque diuturnitatem, & vehementiam differunt inter se. Cephalæa tandem, quæ vehemens, & antiquus dolor est, in continuam, & periodicam.

VI. Causæ antecedentes sunt aer intemperatus, & præsertim austrinus, borealis, insolatus, vini, liquorumque spirituosorum abusus, somni vel deficientes, vel immoderati, exercitationes corporis nimis violentæ, vita deses, & otiosa, animi affectus graviores præsertim, ira vehemens, longæ, ac profundæ meditationes, omnia, quæ sensus nostros visum, auditum, olfactum percellunt, lues venerea, mala capitis conformatio.

VII. Idiopathicum dolorem, & internum illum esse censendum est, qui nullis ventriculi, & aliorum viscerum indiciis apparentibus invadit, nec tactu, & pressione mutatur.

VIII. Haud infrequens est vero affecto solum verticem capitis prope suturam coronalem, ventriculo vero, anteriorem capitis partem vexari.

IX. Dolor capitis certis, statisque temporibus recurrens sola mutatione ætatis, locorum, & temporum curari solet.

X. Ubi morbus ex plenitudine sanguinis,
Tom. I.

atque impetu in caput exoritur, id quod tensionis, ac pulsationis sensus manifestat, venarum tumor, faciei rubor, oculorum turgentia, aliaque hujusmodi, sola venæ sectione ex brachio, & si suppressi sint improvise menses, vel hæmorrhoides, ex pede, tandem ex jugularibus, vel arteria temporali, ac dieta tenui curationem instituo.

XI. Si æger nimis tenellus sit, hirudines temporibus, vel cucurbitulam magnam occipiti applicari jubeo.

XII. Si a crassa, lenta, ac difficili materia exoritur, qui gravativus plerunque est, eos invadit, qui laxioris sunt habitus, quorum corpus, & facies pallet, præter phlebotomiam, cauteria, setacei item, aut vesicantia cervici, aut prope aures, errhina ex fol. betton. nicotian. castor. pul. visa sunt convenire.

XIII. Interim vero pillulæ succinat. Crat., vel capit. Paracel. a 3 .s. ad 9. ii. trochis. alband. gr. ii. ad vii. exhibeantur, repetendæ bis, terque in mense.

XIV. Horum dierum intervallo decoctio theisor. fol. betton. salv. fl. anth. præmissa bolo ex sale volatili succin. gr. vi. ad x. cum extracto radic. pæon. aut conser. primul. ver. q. s. eximiam operam præstat.

XV. Hisce frustra adhibitis sequens decoctio exhibenda. ʒ. Sars. peril. unc. iii. radic. Chin. unc. i. .s. rasur. Cor. Cer. ebor. a unc. i. carn. vitul. a pingued. sep. lib. semis, fl. anth. M. i. rad. pæon. valerian. sylvest. a. unc. .s. aq. font. Lib. x. M. f. inf. per xxiv. horas, tum ebul. ad consumpt. tertiæ partis, colatura mane exhibeatur jejuno stomacho ad unc. vi. per xxiv. circiter dies. Si lues venerea conjuncta sit, lignis adde antimon. crudi crassiuscul. contus. & nodul. inclus. unc. iii. Ressid. quod est cum radic. gramin. lign. sassaph. a unc. i. .s. Cinnam. integr. 3 ii. Aq. font. Lib. xii. ebul. usque ad consumpt. tertiæ partis pro potu ordinario.

XVI. Ad cinnaberina tandem deveniendum.

XVII. Si venæ sectionem excipias, eadem fere methodo pertractandus est dolor capitis a serosa colluvie, eos plerunque exercens, qui cacochymi sunt, qui tumoribus pedum œdematosi laborant, quibus feri, lymphæ per os,

nares, aures excretiones suppressæ sunt.

XVIII. Purgantia, cephalica calida, extimulantia quævis in dolore capitis, ut ajunt, calido in biliosa, & sicca temperie, adustisque corporibus omnino vitanda.

XIX. Solum his alvus lubrica servanda usu clysterum emollientium, ol. amygdal. dulc. f. i. r. e. Sero lactis tamarindato.

XX. Ubi vigilie intensæ urgeant, emulsiones ex semin. melon. quatuor frigidior. in aq. violar. nymph. lactuc. aut similibus cum niri puriss. ʒ i. additis interdum camph. gr. iv. & syrup. violar., eximiam operam præstant.

XXI. In contumaci morbo ad serum lactis destillat. cum fumar. cichor. portulac. Boragin., vel succos earundem plantarum ex jussculo tenui, balnea aq. dulcis, aquas nocerianas tepidas, stillicidia in affectam partem ex hydrogola, in qua ebullierint fl. sambuc. lilior. albor. verbasco. mellilot. malv., deveniendum.

XXII. Si dolor capitis ab aliis morbis dependeat, iisdem est occurrendum.

CAPUT X.

De dolore Capitis.

I. **D**olor capitis est tristis sensatio nervearum, & membranarum partium capitis a soluta continuitate &c.) A plerisque Veterum traditum est, proximam, atque immediatam causam doloris esse divisionem continui, atque dissolutionem texturæ fibrarum humanum corpus constituentium. Hanc sententiam suis temporibus vigentem eradicare conatus est Alphonsus Borellus (1). Ac primum quidem (2) adversus eandem ita arguit. Si dolor esset divisio continui, seu dissolutio texturæ fibrarum humanum corpus constituentium, nulla fieret in vivo Animali dissolutio texturæ ejusdem, seu divisio continui, ac nullus fieret dolor absque divisione continui: experientia autem contrarium evincit: siquidem in vivo Animali cum substantia ossium, tum viscerum fere omnium, ut Cerebri, Jecoris, Lienis sine dolore scinditur, phthisici sine ullo doloris sensu pulmonem expuunt, dolor acerrimus abortus a contuso punctoque nervo, aut tendine, si nervus, aut tendo ex integro scindatur, omnino cessat. Proxi-

mam igitur, ac continentem causam doloris non esse dissolutionem texturæ fibrarum nostri corporis, ac divisionem continui, perspicuum est. Præterea (3), aliis rationibus eandem impugnat, quarum præcipue hæ sunt. A simplici attrectatione festucæ super verticem facta tristis sensatio exoritur, a forti imaginatione, a perturbationibus animi, gravissimi, ac fere intolerabiles dolores enascuntur. In his autem nullam fieri dissolutionem texturæ fibrarum corporis, ac divisionem continui, manifestum est. Quibus liquido constare existimavit, aliunde, quam a divisione continui, ac dissolutione texturæ fibrarum corporis proximam, ac continentem causam doloris repetendam esse. Undenam vero repetenda sit, ostendit (4), atque illam quidem esse putat vellicationem in nervis factam. Quod a sanioribus interpretibus hanc propositionem, & rationes ad examen sedulo revocantibus ita acceptum est, ut per vellicationem in nervis factam motum dissentaneum, & asymmetrum eorundem intelligendum esse facile judicaverint. Et sane quid est cur eum id intellexisse non credas? Scimus, opus hocce Alphonsi Borelli de mot. animal. posthumum esse, propterea si non certo statuere, saltem ad suspicandum vehementer adduci possumus, multos errores in eo irrepsisse, quos forte emendasset præclarus auctor, nisi insigni rei litterariæ damno tristi fato ereptus fuisset. Opera in manus hominum mittenda nonum, præcipit Horatius, premantur in annum. Membranis intus positæ delere licebit, quod non edideris: nescit vox missa reverti. Ut ut autem res sit, vel id intellexerit Borellus, vel neutiquam, si ostendero in omni divisione continui fieri dolorem, & nullum fieri dolorem absque divisione continui, Borelli sententiam per se corrumpere nemo est qui non videat. Quod si ita res habeat, ecquis Veterum defensores continere poterit, quin adversus Recentiores Medicos altiori voce exclament, injuria factum esse, ut quidquid ab Veteribus prolatum fuit, a Modernis novitatis amore illectis tamquam commentitium ejiciatur? Si quæ a Veteribus Medicis sunt tradita illustrentur, dici vix potest quanta perspicuitate, ac subtilitate sint dicta. Quod eo sane dico, ut intelligant adolescentes, solutio-

(1) de mot. animal. p. 2. cap. 18.

(2) proposit. 5.

(3) proposit. 6.

(4) proposit. 7.

tionem continui longe diversa ratione ab ea, quam Borellus, aliique ipsum sequuti existimarunt, intelligendam esse. Qua in parte enituit Cl. Bellini solertia. Cum enim ostenderit, sensum quemlibet conjunctum esse cum tremore nervorum, idest alternam eorum contractionem, & distractionem; alternam autem distractionem, contractionemque fieri non posse sine mutato excursu ad contactum partium, ex quibus nervus componitur, neque hic excursus sine successiva contactuum mutatione, idest sine solutione quadam, eo adductus est, ut crederet, tunc cum solutio ista major fit, & vehementior, quam naturæ ordo postulet, validiorem quoque tremorem, tristemque sensationem excitari, quæ dolor nuncupatur. Si hoc modo intelligatur Veterum sententia, quid tandem esse potest, cur excludatur? Quo loco animaverti velim, perperam sumpsisse sibi demonstrandum Borellum, nullam fieri divisionem continui in vivo animali absque dolore, ob id potissimum, quod substantia ossium, & viscerum fere omnium absque ullo dolore scinditur, & quod phthisici sine ullo doloris sensu pulmonem expuunt. Præterquam enim quod absolute id affirmari nequit, accedit præterea id evenire, quod prædictarum partium substantia obtusissimo sensu est prædita, ideoque licet scissa, ac soluta impar est ad validiorem tremorem nervorum, idest alternam eorum contractionem, & distractionem excitandam, quæ cum mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, idest cum solutione, conjuncta est, unde nulla, aut fere nulla tristes sensatio, nullus dolor. Cum porro dicit falsum esse, nullum fieri dolorem absque divisione continui ob id potissimum, quod nata divisio continui interdum eundem solvit exemplo nervi, aut tendinis contusi, aut puncti, qui dolorem acerrimum parit, desinit autem si totus scindatur, dici vix potest in quanta obscuritate versetur. Ecquis enim est, qui non videat, dolorem plane cessare, quod tenuissima filamenta affectum nervum constituentia, cum ex integro scindantur, æqualiter distrahuntur, contrahunturque, ideoque cessat in iis præternaturalis solutio continui, quæ ex inæquali alterna contractione, ac distractione eorundem filamentorum oriebatur? A simplici attrecta-

tionem festucæ super verticem facta, a perturbationibus animi, a forti imaginatione, cur solutionem continui nullam fieri dicat, omnino non video. Tantum enim abest, ut nulla fiat solutio, ut ex mea quidem sententia vehementior fiat, quam naturæ ordo postulat, unde tristis sensatio, ac dolor. Cum enim tremores validiores in nervos inducere valeant, vehementiori pariter solutioni continui excitandæ pares esse manifestissima res est. Quid quod a sonis vehementibus non modo aurium, sed etiam aliarum partium corporis dolores, a coloribus visus organa nimis ferientibus, a Solis radiis visus perturbationes, insignes capitis læsiones, atque interdum convulsiones, ex odoribus gravibus, fetidisque maxime in feminis totius corporis concussiones, horrores, vomitus, sternutationes non alia de causa enascuntur, nisi quod organa sensibus externis, internisque, ac motui famulantia nimis vehementer percelluntur, ac validiores nervorum tremores excitantur, atque abhinc vehementior continui solutio profiscitur? Sed erunt molesti quidam, qui a nobis quærent, qua ratione hac admissa sententia explicari possit voluptatis differentia a dolore, cum explicari commodissime possit in alia Borelli, affirmando voluptatem esse motum suavem, jucundumque, vel moderationem, cessationemque dissentanei, & asymmetri, qui dolorem excitabat: unde præclare ait Tullius (1): *In omni re doloris amotio successionem efficit voluptatis*. Voluptatem enim, & dolorem differre inter se tantum secundum magis, & minus manifestum est. Cujus rei exemplum esse potest ignis, qui moderatus motum suavem, jucundumque excitat, quo voluptate afficimur, vehemens vero dissentaneum, quo afficimur dolore. Quod evidentissime expressit Plato (2), quo loco Socratem retulit, simul ac denunciata morte ex compedibus solutus fuit, crus contraxisse, atque inter fricandum dixisse: *Quam mira videtur hæc res esse, quam homines voluptatem nominant, quamque miro se habet modo ad dolorem, qui ei contrarius esse videtur!* Si quis enim alterum capit, fere semper alterum quoque accipere cogitur; quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Recte illi quidem; at quis non videt, nominibus eisdem hæere? Nempe igne moderato volu-

(1) lib. de finibus. (2) In phædr.

prate afficimur, quod tremores nervorum, idest alterna eorum contractio, & distractio a particulis ignis excitata, quæ sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, idest sine solutione quadam fieri nequit, placida, lenis, ac mitis est, si validior fiat, quam naturæ ordo postulat, validiorem quoque solutionem continui, atque hinc tristem sensationem exoriri necessum est: id quod evenire, si ignis immoderatus sit, manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Hactenus quæstionem explicavimus quid sit dolor, ut est affectio corporis, quod scire utile, ac necessarium est Medicis. Quærere quid sit dolor ut est affectio animi, non medicorum, sed metaphysicorum provincia est. Quæstionem explicavit luculentissime D. Augustinus (1), quem saniores Philosophi sequuti sunt, quo loco, *Dolores*, inquit, *qui dicuntur carnis, animæ sunt in carne, & ex carne, & quedam ab ejus passione dissensio, sive animæ dolor, quæ tristitia nuncupetur, dissensio est ab iis rebus, quæ nobis nolentibus accidunt.*

Dolor igitur ut est affectio animi nihil aliud esse videtur, quam dissensio animæ a tremoribus illis validioribus nervorum, qui continuitatem tenuissimorum filamentorum eisdem constituentium vehementer solvunt. Cum enim Mens mere spiritualis sit, per se, & proprie nullis cieri posse validioribus tremoribus, seu quod eodem recidit, nullam pati posse divisionem continui manifesta res est. Cum vero Mens conjuncta sit corpori, atque illud tueatur, rectumque conserve, validioribus ejus tremoribus, vehementioribusque alternis nervorum contractionibus, ac distractionibus non dissentire non potest.

II. *Causæ remotæ sunt perversa earundem partium structura, atonia &c.* Quacunque ratione vitientur solidæ partes, vel quod ipsarum structura lædatur, vel quod ab eutonia recedentes nimis laxæ fiant, vel adstrictæ, liberum, facilemque humorum per vasa circuitum impediri contingit, secretionem, excretionemque per destinatos a natura ductus, ac meatus depravari, serum, lympham alicubi hære, atque eam acrimoniam nancisci certis, statisque temporibus, qua tenuissima filamenta nervea vellicantur, atque in validiores tremores adi-

gantur, unde solutio continui, ac dolor.

Nimia copia sanguinis, rarefientia, auctus ejusdem motus &c. Vitia solidarum partium, fluidarum vitia sequuntur. Sive autem copia peccet sanguis, sive nimia expansione, ac rarefientia, ob id potissimum dolorem parit, quod in tantam molem excrescit, ut intra naturalis diametri vasorum sanguiferorum capacitatem libere fluere nequeat. Quapropter eorundem latera nimis distendi contingit, atque fibras, nerveasque filamenta tunicas vasorum constituentia plus æquo a se invicem distrahi, hinc solutio continui, hinc dolor. Ad nimis auctum motum sanguinis in caput quod attinet, duplici de causa dolorem parit, tum quod magna vi in vasorum latera impingit, atque nerveas tunicas in vehementiores contractiones, distractionesque sollicitat, tum etiam quod insignem partium, quibus componitur, collisionem, attritionemque patitur, unde rarefit, exsolvitur, amplioremque diametrum exposcit, unde violenta distractio, ac continui solutio.

Crassities, visciditas, lentor. A crassitie, visciditate, ac lentore sanguinis continuitatem fibrillarum nervearum solvi nemo inficiabitur, qui sedulo perpenderit, sanguinem ita constitutum per vasa omnia difficillime fluere, atque ea præsertim, quæ minima fere vi elastica sunt prædita. Cum ejusmodi sint vasa cerebri, facile iisdem adhærere, atque eorundem latera nimis distendendo vehementiores tremores, atque continui solutionem parere adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla. Quo loco illud animadverti velim, mirabilem in suis operibus naturam vasa Meningum variis anastomosibus juncta effecisse, ut si forte sanguis per ramum aliquem libera circulatione trajici non posset, per alterum liberrima posset. Id quidem sanguine naturaliter constituto. Si vero sanguis crassitie, visciditate, lentore peccet, quis non videt, infarctus, obstructions, atque abhinc prodeuntes gravissimas affectiones excitari debere? Atque hanc quidem philosophandi rationem confirmant observationes in cadaveribus institutæ eorum, qui diuturnis, ac contumacibus doloribus capitis obnoxii fuerunt. Venas enim, & arterias nimio sanguine repletas, pariterque Meninges ob violentam distractionem sideratas apparuisse Bonetus, alii

(1) lib. 14. de Civ. Dei cap. 15.

aliique præstantissimi Anatomici testati sunt.

Tenuitas nimia, acredo.) Quotiescumque sanguis nimia tenuitate, atque acredine peccat, manifestum est, per vasa sanguifera capitis circulantem tenuissima nervea filamenta tunicas eorundem vasorum constituentia mordere, pungere, in inordinatos, irregulares, violentosque tremores proritare, unde continuitatis solutio, ac dolor.

Serosa colluvies.) Num vasa lymphatica in Cerebro, atque Meningibus existant, dubitant Recentiores Medici. Ea certe nondum se observavisse fatentur. Ea autem revera existere verosimile putant nonnulli ob id potissimum, quod tot sint glandulæ excretoriæ, quæ vix concipi possunt sine lymphaticis vasis. Vel autem existant, vel neutiquam, illud negari non potest, plurima esse in Meningibus emissaria, a quibus serum sensim sensimque separatur, & in cavitates depluit. Quotiescumque igitur nimio sero ea abundant, nimis dilatari perspicuum est, distendi, ac continuitatem nerveorum filamentorum, quibus conflata sunt, tolli, unde dolor. Quod si effusus jam sit serosus humor, nemo est, qui non videat, diuturna mora acredinem facile acquirere, qua nervea filamenta vellicantur, punguntur, & in validiores contractiones, distractionesque coguntur, unde continuitatis solutio, ac dolor. Hujusce rei pariter locupletissimos testes habemus Bonetum, qui in viro quodam dolore capitis mortuo plusquam libræ tenuissimi feri inter duram, & piam matrem effusæ invenit, eodemque ventriculos cerebri, & glandulam pituitariam repletam; Riverium (1) nec non M. N. C. (2), quorum historias, cum eodem fere recidant, brevitatis gratia prætermitto.

Vermes, calculi, officula &c.) Vermes haud infrequenter dolorem capitis parere solent. Id autem efficiunt, quod motu violento, vel erosione, vel aspera superficie nerveas fibrillas vellicare, irritare, validioresque nervorum tremores excitare habent, unde continuitatis solutio. Id quod pluribus cadaverum dissectionibus innotuit, & Cl. virorum Foresti, Schenchii, aliorumque testimonio confirmatur.

Ex calculis pariter, officulis, tumoribus, pure, abscessu, aliisque similibus vitiis gra-

vissimos, ac diuturnos capitis dolores obortos adnotarunt Cl. Bonetus, & Willisius (3), aliique, ut cum constantia in hisce rebus, tum ne frequentia quidem minime desideretur.

Ventriculi, aliorumque viscerum affectiones.) Nullus fere morbus inveniri potest, in cujus explicatione in memoriam revocandum non sit, quod toties inculcavimus, eam esse inter nervosas partes connexionem, ut una affecta aliæ quoque licet longe distitæ afficiantur. Quo loco minus mirari subit, ventriculi, aut aliorum viscerum tunicis vellicatis, proritatique caput etiam in consensum trahi, & dolores gravissimos excitari. Violentæ enim nervearum fibrillarum tunicas ventriculi, aliorumque viscerum constituentium contractiones, distractionesque, ortaue hinc continuitatis solutio per nervorum ductum usque in Cerebrum propagatur, & Meningibus, nerveisque tunicis communicatur, hinc dolor. Quamquam non potest diu ventriculus, aliaque viscera male habere, quin pravi fucii generentur, atque in sanguinis massam invehantur, sanguis crassus, viscidus, lentusque fiat, vel acris, hinc qua obstruendo vasa capitis, qua nerveas fibras mordendo, pungendoque continui solutionem pariat, unde dolor ex totius corporis intemperie excitetur.

III. *Ratione causarum dolor capitis intensivum, gravativum &c.*) Pro vario modo, quo fibrarum nervearum continuitas solvitur, variae doloris species exoriuntur. Variæ autem solvitur pro varietate causarum easdem fibras afficientium. Ubi copia sanguinis peccet, dolor plerunque gignitur tensivus, cum videlicet pars distrahi, distendique videtur, ea prorsus ratione, qua Abdomen in colica flatulenta, eumque non ad aliam causam aptius retuleris, quam ad vasorum sanguiferorum distentionem, distractionemque violentam. Interdum etiam ab hac causa fit pulsativus, in quo videlicet arteriæ pulsatio simul percipitur: atque ille quidem ob id potissimum, quod vasa sanguifera in violenta distentione diu manere non possunt, quin tandem eandem ægre ferentia contrahantur, impediuntque, ne sanguis per vasa minima fluat, unde nitens ille quaquaversum arterias validius urgeat, sicque pulsus, qui in natura-

(1) obs. 37. cent. 1.

(2) D. 2. an. 10. obs. 3.

(3) de an. Brut.

rali nullus apparet, commode jam percipiat. Idem plane dictum velim de nimia expansione, ac rarefcentia sanguinis, deque aucto nimis ejusdem motu in caput. Utraque enim de causa, & nimis distenduntur vasa, & liber sanguinis excursus impeditur, unde dolor tensivus, & interdum pulsativus exoritur. Gravativus dolor, sensum nimirum afferens quasi ponderis gravantis, ac prementis, efficitur præsertim a materia crassa, & viscida cerebrum infarciante. Hæc tamen eadem causa pulsativum valet progignere, si obstruens vasa liberum sanguinis excursus prohibeat.

Pungitivus, seu qui sensum affert ei per similem qui ab acu, aut cuspide aliqua acuta pungente afferri solet, fit potissimum a sanguine nimis tenui, atque acri nerveas fibrillas mordente, ac fere erodente. Tunc quandoque morsus est, atque erosio, ut in spasmos proritentur, liber idcirco sanguinis excursus prohibeatur, atque hinc dolor pulsativus subsequatur. Colluvies ferrosa gravativum dolorem excitat; si tamen diuturna mora extra vasa serum acre evaserit, nerveas fibrillas pungendo pungitivum procreat.

IV. *Ratione sedis in idiopathicum, & sympathicum.*) Si causæ dolorem efficientes immediate operentur, qua obstruendo, qua vellicando, qua pungendo, qua convellendo, in solidas capitis partes, dolor dicitur per idiopathiam, seu per essentiam fieri: si vero aliunde proveniat, puta a ventriculo, utero, aliisque visceribus male affectis, dicitur per sympathiam, seu consensum oriri. Quæ distinctio plerisque aliis morbis congruit, præsertim Melancholiæ, Epilepsiæ, & similibus. Atque hoc etiam loco illud animadvertendum est, perperam a plerisque Veterum Medicorum traditum esse, dolorem capitis per consensum, seu sympathiam fieri a pravis humoribus in ventriculo, utero, aliisque visceribus existentibus, quasi ex minera ad caput elevatis, ut fusc (1) alibi ostendimus.

Idiopathicus rursus in internum, & externum.) Nemo ignorat, partes caput constituentes alias internas esse, alias externas. Ad internas spectant Meninges, vasorumque membranæ alte penetrantium substantiam Cerebri; ad externas vero membranæ cranium obvolventes &c. Si Meninges,

& vasorum membranæ cerebrum alte penetrantium afficiantur, dolor vocabitur internus; si membranæ cranium obvolventes, externus. *Meninges*, inquam, & vasorum *Membranæ Cerebri* alte penetrantium: nam substantia Cerebri omni fere sensu caret; hinc est, magnas illius portiones a Chirurgis scindi sine ullo dolore.

V. *Uterque in universalem, & particularem: iste quidem in hemicraniam &c.*) Ex eodem fonte aliæ doloris capitis differentię emanarunt. Vel enim universum caput afficitur, & partes quæ in cranio continentur, vel peculiaris tantum pars. Si dimidia tantum pars capitis, dextera scilicet, vel sinistra, dolor hemicrania dicitur, quæ doloris species diuturna, & contumax esse solet: Si vero una tantum pars inter suturam sagittalem, & temporalem, ovum appellatur, quæ porro species facile remittit. Tandem si minor etiam pars afficiatur, quam quæ ovi magnitudinem æquet, dolor ipse clavi nomine insignitus fuit, hysterici præsertim Mulieribus familiaris, unde orta in illis clavi hysterici denominatio diu, assidue, atque vehementer easdem exercens.

Ille vero in Cephalalgiam, Cephalæam &c.) Ad dolorem quod spectat, qui universum caput occupat, vel recens est, & mitis, ac cephalalgia simpliciter dicitur; vel antiquus, vehemens, & peculiari nomine Cephalæa vocatur. Quæ doloris species levi quacunque causa sensuum organa percellente exacerbatur, ut quam plurimæ prostent historiæ, ægros nec ullum strepitum, nec lucem, nec odores suaves, fœtidusque paullo vehementiores, nec corporis motum, nec corporum celeriter circumactorum, & excurrentium, nec capitis inclinationem, nec vini potum ferre posse. Cum enim hæc omnia validiores tremores in nervos excitent, vehementiorem quoque continui solutionem, tristemque sensationem prognunt. Ex quo liquet, perperam a nonnullis Cephalalgia nomen generice omnibus capitis doloribus tribui, cum ratione diuturnitatis, ac vehementiæ differant inter se.

Cephalæa tandem &c. in continuam, & periodicam.) Animadversione dignum est, Cephalæam quandoque per intervalla, certosque periodos recurrere, & invalescere, ut

(1) cap. de Epilep. com. in aph. 4.

ut non desint observationes, quosdam oriente Sole incipientes dolores capitis circa meridiem ingravescere, alios nocturno tempore, alios quolibet tertio, quinto, octavo die, quosdam ad Lunæ phases, aut certis anni tempestatibus ægros dire exercere. Undenam autem certa hæc periodorum, ac recursuum ratio repetenda sit, arduum, ac perdifficile explicatu judicaverim; nihilo tamen minus qui rem paullo diligentius ad examen revocaverit, haud majorem difficultatem in hoc negotio offendet, quam in exponendis febrium intermittentium periodis, quarum aliæ singulis, aliæ alternis, vel tertia, quartaque die redire solent, ut quintanas, sextanas, & nonanas febres mittam, quæ apud Hippocratem, aliosque Scriptores leguntur. Cl. Bellinus, ut explicaret qua de causa intermittere soleant febres, & per certa temporum intervalla recurrere, affirmare non dubitavit, id potissimum evenire ex eo, quod lentus fomes certis temporum intervallis cumulatus ad capillares arterias ita post ab iisdem disjicitur, & transit in venas, ut nulla ejus portio minimarum, capillariumque arteriarum extremitatibus impacta remaneat, ideoque ab illius infarctu eadem liberentur. Quæ dum fiunt, liberum excursum sanguini dari contingit, lentoremque in frustra variæ magnitudinis, & figuræ dividi, & a fluidissimo sanguine pelli ad latera vasorum (quod plane in fluminibus accidere videmus, cum fluidissima aqua rapido motu fluens limum, & arenam in fundum, & ad ripas deponit) adhærentem autem lateribus vasorum celerius, aut tardius percurrere vias sanguinis, & ad capillares arterias recolligi pro conditione lentoris ejusdem magis, aut minus fluxilis, sive ad motum expediti, unde brevius, vel longius temporis intervallum a febre vacuum, in quo scilicet sanguis naturali modo movetur, relinquatur.

Tamet si justis laudibus equare non valeam, quæ de lentore sanguinis, qui in omni febre intermittente gignitur, ingeniose tradit Bellinus, parcat tamen si in suam non eo sententiam, cum docet lentorem hunc integrum manere. Cum enim incredibilis fere sit cordis, pulmonum, & aeris inspirati vis ad sanguinem solvendum (id quod manifestum reddit chylus, qui harum virium momentis in sanguinem vertitur) ca-

ptu perdifficile est, quomodo lentor minime solvatur. Præterea vel non solvatur lentor, & in frustra variæ magnitudinis, & figuræ vias sanguinis percurrat, cum non minus tenuia sint vasa pulmonum, per quæ certe trajici debet, priusquam ad arterias denuo cumulentur, quam sint arteriæ ipsæ capillares totius corporis peripheriæ, quæri potest, cur non Dyspnœa potius, inflammatio, strangulatio, quam frigus febrile generetur. Huc accedit, vix, ac ne vix quidem concipi posse, quomodo a lentore sanguinis oriri possit post frigus calor febrilis, & quomodo frustula lentoris, quæ efficiunt e. gr. febrem quotidianam, mutari queant in illa, quæ febrem tertianam, quartanam procreant, unde mutua febrium conversio. Sed quod magis est, arduum explicatu est, qui fieri possit, ut si prima accessio cum Cardialgia, aut Vomitu, aut Cephalalgia conjungatur, ceteræ item iisdem symptomatibus stipatæ recurrant. An consistere posse credas pravos humores in ventriculo, in capite, qui varie inordinateque concutiendo nerveas fibrillas, cardialgiam, vomitum, hemicraniam, aliasve similes affectiones excitent, quin ad peculiare solidarum partium vitium confugas? Sed hac de re plura ubi de febribus. interim silentio illud minime prætereundum est, optime hac in re sensisse Galenum, quem postea Fernelius, Sennertus, ac plerique Recentiorum, Sylvius de le Boe, & Borellus, aliique qui de febribus accurate scripserunt, sequuti sunt, existimantem ad febrium phenomena particularia explicanda necessario confugiendum esse ad particulare solidarum partium vitium, quod sit sedes, & focus ipsiusmet febris. Focus porro iste a vitio plerunque ventriculi, vel hepatis, vel lienis, vel pancreatis, vel aliarum glandularum desumitur, quo fit, ut materia morbifica iisdem visceribus collecta certo, statoque tempore in sanguinem introducatur, ac febrilem paroxysmum excitet. Plerumque, inquam, a vitio ventriculi, vel hepatis: Remanere enim potest eadem materia morbifica in sanguine ob obstructionem emissariorum ductuum, ac meatuum, qui ejusdem secretioni a natura comparati sunt, vel eidem ingenerari ob id potissimum, quod viscus aliquod laboret atonia, aut laxitate, aut adstrictione, quo fit ut sanguis consistens, hærensque vitium

capiat, ac paroxysmos febriles excitet. Quæ cum ita sint, quidni liceat conjectare, recrementa quædam sensim in capite colligi, ob peculiare vitium, quæ certis, statisque temporibus partes ejusdem fibrosas, ac membranosas moleste afficiant, validioresque tremores excitent, unde continui solutio, ac dolor?

VI. *Causæ antecedentes sunt aer intemperatus, & præsertim austrinus, borealis.*) A ventis australibus aerem rarefieri thermometra præclare ostendunt. Liquor enim iisdem contentus altius attollitur, indicio manifestissimo, aerem ipsum rarefacere; ab iisdem pariter aerem leviolem fieri manifestum reddunt Barometra: Mercurium enim descendere observamus, indicio manifesto minorem pressionem contra eundem exercere. Cum ergo ita res habeat, ab aere calido, & parum gravi sanguinem plus equo expandi contingit, ac vasa Cerebri distendi, hinc dolor capitis. Rarefcere sanguinem ab aere summe dilatato, & raro, ac nulla fere elasticitate prædito, experimentis, quæ in machina pneumatica sumi solent, manifesto evincitur. Si enim sub recipiente Animalia viva reponantur, extracto aere intumescunt; siquidem aer, qui in Animalium visceribus, & fibris continetur, sublata externi aeris pressione, sese expandi, & Animalia intumescere facit. Huc accedit, flantibus ventis australibus poros, ac meatus cutis facile obstrui, ac materiæ perspirabilis, halituumque calidorum exhalationem impediri, hinc aucta sanguinis, humorumque massa, vasa distendi, nerveas fibrillas divelli, hinc dolorem excitari. Obstrui autem ductus, ac meatus cutis facit potissimum aer aqueis particulis refertus in tali ventorum constitutione. Aptè in rem cadit quod tradit Hippocrates (1): *Austri auditum hebetant, illique graves sunt, caliginosi, & tenebrosi, nec non capitis gravitatem, segnitiam, seu lentitudinem, & corporis laxitatem adferunt.* Quo loco minus mirari subit, ut refert Galenus (2), quemdam ex suis sodalibus in lecto cubantem solitum divinare, quis ventus spiraret: nam quoties gravari sibi caput sentiebat, statim dignoscebat ventum austrum esse. Obstruunt & venti boreales

nimis vehementer flantes. Eadem ergo de causa dolorem capitis exoriri adeo manifestum est, ut probatione nullatenus indigeat. Sed ultraquamquod obstruunt venti boreales, particulis præterea, quibus foeti sunt, nitrosis fibrillas cutis vellicant, pungunt, ac vehementer adstringunt, liberumque sanguinis excursus per extremas capillares arterias prohibent; hic autem nitens quaquaversum in eorundem latera fortius impingit, hinc dolor. Nimis, inquam, vehementer flantes: secus enim si modum servant, saluberrimi venti sunt, ut liquet ex Plinio (3), ex Hippocrate (4), ex Celso (5), ex Verulamio (6).

Insolatus, vini, liquorumque spirituosorum abusus.) Insolatus non solum fibras capitis duras, arescentes, ideoque ad oscillandum minus promptas reddit, sed sanguinem assat, atque congelat, qui propterea facile subsistit, & obstructionem facit, unde continui solutio, ac dolor. Quamquam ab insolatu levi, nec diuturno capitis fibrillæ potius laxantur, sanguis rarefit, atque expanditur, hinc contraria fere ex causa continui solutio, ac dolor. Dum vinum, atque spirituosos liquores immoderate sumuntur, ob id potissimum dolorem capitis excitant, quod sulphureis, quibus scætant particulis sanguinem rarefaciunt, atque exsolvent, hisce vero exhalantibus, acidis, terrestribusque remanentibus, eundem cogunt, figunt, viscidum, lentumque reddunt. Sanguinem porro vel plus justo rarefcentem, vel crassum, viscidum, lentumque continuitatem fibrarum nervearum capitis solvere, ex dictis adeo manifesta res est, ut manifestior sit nulla.

Somni vel deficientes, vel immoderati.) Quemadmodum somni naturalis utilitates non paucæ sunt, ita deficientis, aut immoderati noxæ haud exiguæ, levesque. Si enim de somno deficiente sermo sit, tenuibus avolantibus particulis, oleosis, ac balsamicis dissipatis, acres, vellicantibusque in eodem cumulari, salinas, terrestres congregari contingit, nerveas cerebri fibrillas morderi, varie, inordinateque concuti, unde continui solutio, ac dolor. Quæ quidem inordinata concussio tanta quandoque est,

(1) 3. aph. 5.

(2) de theriac. ad Pis. cap. 2.

(3) hist. natur.

(4) 3. aph. 17.

(5) lib. 2. cap. 1. sect. 20.

(6) in hist. ventor.

est, ut delirium, ac convulsionem non raro progignat docente Hippocrate (1). Somno immoderato solidarum partium tonus majorem in modum infirmatur, sanguis, humoresque crassi, viscosi, lentique fiunt, unde cum ægre fluant per vasa corporis universa, tum difficillime excurrunt per vasa capitis, maxime cerebri, quæ mollia sunt, ac nulla fere elasticitate prædita, ut mittam horizontalem decubitus efficere, ut sanguis multo facilius in caput effertur, præ crassitie autem, ac lentore facillime subsistere, obstructions progignere; unde capitis dolor.

Exercitationes corporis nimis violentæ &c.) Quomodo vehementes corporis motus dolorem capitis progignant, facillimum explicatu est. Cum enim muscoli nimis frequenter, ac fortiter contrahantur, relaxenturque, sanguinem exagitare habent, ac vehementer commovere, qui propterea rarefit, atque expanditur ea ratione, qua vasa capitis distenduntur, unde continui solutio, ac dolor. Quamquam si violenti fuerint, ac diuturni, tenuibus ejus partibus, volatilibus, sulphureisque exhalantibus crassiores remanent, hinc crassus, viscidus, lentusque fit, ac propterea in vasis capitis facile subsistit, atque obstructionem efficit, unde dolor.

Vita deserta, & otiosa.) Quid si solidarum partium tonus languescat, aut plane desinat? Sanguinem nimirum, humoresque crassos, viscosos, lentosque fieri tam nota res est, quam quæ notissima. Quemadmodum corpus moderato labore firmatur, ut Hippocrates (2), ac Pechlinus (3) testati sunt, ita dici vix potest, quantum flaccescat ignavia, atque otio. Cum Socrates animadvertisset aquas desides putrescere, ad credendum vehementer adductus est eadem ratione corpus humanum otio, atque ignavia corrumpi; quod apte expressit Ovidius ubi ait (4):

Cernis ut ignavum corrumpant otia corpus,

Ut vitium capiant, ni moveantur aquæ?

Tom. I.

Hinc sæpius saltitare solitum fuisse Socratem testis est Laertius.

Animi affectus graviores.) Nemo ignorat, in ira spiritus agitari, cor, & arterias crebrius, fortius, & si vehementior fuerit, etiam inæqualiter contrahi. A violento motu cordis, & arteriarum sanguinem arteri, fundi, rarefieri perspicuum est. Sanguinem plus justo rarefcentem dolorem capitis ciere ex dictis adeo manifestum est, ut nihil supra. Quod si de profundis meditationibus, deque intensis studiis sermo sit, quis est, qui non videat, spiritibus in cerebro detentis corrugari ejusdem fibras, seu vehementius quam par est tendi, atque obrigescere, liberum sanguinis, atque humorum per ipsius vasa excursus præpediri, obstructions, infarctus, distentiones, divulsionesque præternaturales exoriri? Quod si diuturnæ, ac violentæ fuerint, cum nervæ capitis fibræ, atque eæ præsertim, quæ duram, ac piam Matrem constituunt, ob violentam contractionem, atque distractionem, majorem in modum laxantur, tum reliquæ partes, ac viscera, spiritibus alio advocatis, debito eorumdem influxu destituta functionibus suis rite obeundis inepta redduntur, secretiones omnes, excretionisque pervertuntur, humorum textura, ac crasis vitatur, unde dolores capitis ex totius corporis intemperie exoriuntur.

Omnia, quæ sensus nostros, visum, auditum, olfactum percellunt.) Haud infrequens est, a rebus, quæ sensus nostros percellunt, dolores capitis exoriri. Quæ res ansam dedit Cl. viris Borellum sequutis ad statuum, causam proximam, & continentem doloris neutiquam in solutione continui collocandam esse, sed in dissentaneo, & asymmetrico motu nervearum fibrarum. His tamen satisfecisse visi sumus asserentes cum Bellino, per solutionem continui validiores tremores, alternam scilicet nervorum contractionem, & distractionem, quæ sine mutato contactu particularum, ex quibus nervus componitur, idest sine solutione quadam fieri nequit, intelligendam esse. Si igitur a rebus visus, auditus organa percellentibus validiores tremores, vehementio-

C c

(1) 7. aph. 28.

(2) lib. de dieta 5. 28.

(3) lib. 2. obs. 24.

(4) 6. missar. de Ponto eleg.

tioreſque contractiones , ac diſtractiones excitentur , validiorem quoque continui ſolutionem exoriri , atque hinc dolorem ſubſequi neceſſum eſt . Exemplo ſint odores fortiores , vel ſuaves , vel foetidi , a quibus præ cæteris dolorem capitis excitari experimur . His enim nervea filamenta narium membranam Scheneidherianam ab ejus inventore dictam conſtituentia exquisitiſſimo ſenſu præditam ob inſignes nervorum ramificationes , quæ a dura Matre in eandem ſparguntur , vellicantur , atque in ſimilem tenſionem , contractionemque eandem adiungunt , hinc dolor .

Lues Venerea , mala capitis conformatio .) Veneni celtici eſt acres , vellicantes , erodentesque particulas viſcido tenaciſſimo involutas in ſanguinem introducere , eumque ea ratione inficere , qua infarctus , obſtructiones in cariem oſſium degenerantes ſubſequantur . Graviffimam Cephalalgiam a carie oſſis frontalis tumori cuidam celtico ſuppurato ſuperveniente abortam vidi Bononiæ in Xenodochio S. Job , ejusque curationem feliciffimam a præſtantiſſimo Medico , ac Chirurgo Jo. Galli oſſis frontalis portionibus ſenſim , ſenſimque ſcalpello exciſis , donec totum detractum fuerit . Nobilem quemdam virum eadem ratione Pariſiis curatum novi .

A mala capitis conformatione in primordiis vitæ , Meningum craſſitie , & ſuturarum conſtrictione , ac relaxatione graves , contumacesque dolores capitis abortos tradiderunt Hippocrates , & Celfus ; quod pariter in iis , qui caput acutum habent narravit Galenus (1) . In his nempe ſanguinis , humorumque liber circuitus per vaſa capitis perturbatur , unde obſtructiones , diſtentiones violentæ , diſtractionesque nerveorum filamentorum , atque abhinc dolores excitantur .

VII. *Idiopathicum dolorem , & internum illud eſſe cenſendum eſt , qui nullis ventriculi &c.*) Dolorem capitis idiopathicum internum ab externo diſtingui docet Galenus , quod internus ad oculorum radices pertingat , quo nempe dura Mater porrigitur , externus vero non item . Cum enim

doloris interni ſedes in membranofis partibus Cerebri , dura præſertim Matre ſtatuenda ſit , fieri vix , ac ne vix quidem poſſe putat , ut eæ violenter corrugentur , contrahanturque , quin corrugationis , ac contractionis ſenſus ad ejus radices propagetur . Verum qui rem paullo diligentius ad trutinam revocarunt , nulli firmo fundamento inniti Galeni ſententiam invenerunt , cum ob alias rationes , tum ob hanc potiffimum , quod haberi idem ſenſus queat , ſi vaſorum membranæ cerebrum alte penetrantium afficiantur . Quid quod Pericranium ſuccingit oculorum orbitas , efformatque primam eorundem tunicam adnatam , conjunctivam dictam ? Quare optime ſenſiſſe viſi ſunt , qui a nulla apparente læſione ventriculi , aut aliorum viſcerum imi ventris potiffimum , tactu ipſo idiopathicum , internumque dolorem a ſympathico , & externo diſtingui affirmarunt . Internum tactu , & preſſione mutari non poſſe , vel lippis , ac tonſoribus notum eſt .

VIII. *Haud infrequens eſt utero affecto ſolum verticem capitis &c.*) Non deſuere , qui ex loco , in quo ſitus eſt dolor , cujus partis vitio ille fiat , altius , ac ſubtilius divinare voluerunt . Ita Cl. Joubertus dolores capitis ab utero affecto prodeuntes poſteriore capitis partem , & verticem , a ventriculo vero anteriorem vexare ſe frequentibus obſervationibus deprehendiſſe teſtatus eſt . Langius ipſe (2) fatetur , ſe frequenti experientia compertum habuiſſe , utero affecto ſolum verticem capitis prope futuram coronalem , ubi glaciei frigus , & pondus ſe ſentire aſſerunt , lege quadam confortii condolere . Quod poſtea & Baglivii , aliorumque obſervationibus ſic confirmatum eſt , ut dubitandi locus nullus ſuperſit , ut ut Bellinus id inficiaverit .

IX. *Dolor capitis certis , ſtatique temporibus recurrens &c.*) Dolorem capitis , qui certas habet periodos , qui certis Lunæ phaſibus , certis anni temporibus recurrit , a perversa ſolidarum Cerebri partium ſtructura , aut atonia originem mutuari ſupra oſtendimus .

Fit

(1) 6. *Epid. com.* I. to. 3.

(2) *lib. I. epist.*

Fit enim exinde, ut humores sensim sensimque cumulentur, atque eam acrimoniam acquirant diuturna in eodem mora, qua nerveæ fibrillæ varie, inordinateque concutiantur, ac præternaturalem continui solutionem patiantur, unde dolor. Ubi autem ab hisce causis oriatur dolor, nullam medicinam præter mutationem ætatis, locorum, & temporum, qua fit, ut solidæ partes a peculiari vitio recedentes naturalem eutionem adipiscantur, sanare illum posse manifestissima res est. Qui plura ad prognosim facientia videre cupit, legat præcæteris Hippocratem in aphor. in prorrhætic. in coac., a quibus superselemus, ne diutius quam par est in morbi physiologia immoremur.

X. *Ubi morbus ex plenitudine sanguinis, atque impetu in caput exoritur &c. sola venæ sectione &c.* Quamplurima sunt, quæ plenitudinem sanguinis tollere possunt. Emetica, cathartica, diaphoretica, diuretica, emissaria artefacta, inter quæ fonticuli, setacei, vesicantia, aliaque id genus eminent. Hisce tamen palmam præripit venæ sectio ab Hippocrate, Galeno, aliisque hodie florentissimis Medicis celebrata quam maxime, quidquid alii senserint cum Chrysippo, Asclepiade, Erasistrato, novissime vero Helmontio, qui eandem damnarunt, & quantum illis fas fuit de medio tollere conati sunt. Cujus rei ratio potissima esse videtur, quod omnium promptissime, ac tutissime plenitudinem sanguinis tollit. Ecquis est, qui non videat, secta vena, aut arteria momento fere temporis insignem sanguinis quantitatem educi? Cætera evacuantia præterquamquod non adeo prompte materiam sanguinis minuunt, accedit præterea, alia extimulando agere, alia etiam acres, urentesque particulas in sanguinem introducendo, unde totum nervosum genus mirum in modum percelli contingit, cor, vasa sanguifera validius, & fortius contrahi, hinc sanguinem exagitari, fundi, rarefcere, ejus principia solvi, unde aut disruptiones vasorum, aut graviores morbi facile subsequuntur. Venæ sectionem remedium esse doloris capitis ab impetu sanguinis pendens non omnes facile dixerint. Cum enim detracto sanguine augeatur ejus ve-

locitas, augeri morbi causam, aut confirmari arbitrantur. Qui quanta in obscuritate versentur dici vix potest. Distinguenda enim est velocitas sanguinis ab impetu. Velocitas siquidem, ut ex physicis liquet, est promptitudo ad percurrentum certum spatium certo tempore. Impetus vero est massa multiplicata per velocitatem. Ita si velocitas e. gr. sit 4. massa sit 3. impetus, seu mavis quantitas motus cum Volphio erit 12. Possunt autem diverso impetu duo corpora eadem velocitate moveri. Fac nempe globulum sphericæ figuræ plumbeum, & ligneum eadem mole præditos æquali velocitate moveri, impetus in plumbeo tanto debet esse major, quanto majorem habet massam. Habet autem plus massæ, quia plus materiæ, quam ligneus. Solum moles, seu volumen æquale est, quod a physicis non consideratur. Tanto ergo major erit impetus in plumbeo, quanto major proportio materiæ ad materiam. Quod etiam alio experimento illustratur. Si enim adversus plumbeum, & ligneum globulum moveantur corpora, quæ vires inter se æquales habeant, ictus erunt diversi; maximum quidem recipiet unum ex his corporibus a globulo plumbeo, minimum e contra recipiet alterum ex ligneo. Fluida ergo nostri corporis possunt eadem velocitate diverso impetu moveri, prout majorem, minoremve habent massam. Quibus sic constitutis licet colligere, nominibus hæerere, qui detrahendum non esse sanguinem sustinent, ubi nimius sit impetus sanguinis in caput ob id potissimum, quod cum augeatur sanguinis velocitas, augetur morbi causa. Quid enim quod velocitas ab impetu sit distinguenda? Quare licet detracto sanguine augeatur sanguinis velocitas, materiam tamen, seu massam sanguinis minui manifestum est. Cum autem massam minui, impetum quoque imminui debere necessum est. Hoc autem imminuto morbum sedari manifestius quidem est, quam ut ullis rationibus possit comprobari.

Ex brachio, & si suppressi sint improvise menses, vel hæmorrhoides, ex pede. Sanguinem in dolore capitis ex superioribus partibus detrahendum esse facit potissimum hæc ratio. Cum sanguis in vasis facile subsistat, minimam fere eadem vim habent se-

contrahendi: si igitur a locis parti affectæ proximis sanguis detrahatur, promptissime caput exoneratur, hinc vasa depleta validius, & fortius se se contrahentia, quod adhæret lateribus eorundem dimovent, ac circulo restitunt. Tunc solum a partibus longe a capite dissitis detrahendus est sanguis, cum ab his ad caput insignis est ejusdem affluxus, quod tunc contingit cum suppressi sunt improvise Menses, aut Hæmorrhoides, ut idem saltem per aliquod tempus cohibeatur, quo tempore depleta vasa poterunt a distentione liberari, atque hac ratione morbus tolli penitus, vel plurimum saltem imminui. (1)

Tandem ex jugularibus, vel arteria temporali.) Magnam fieri a parte affecta revulsionem, cum vena tunditur proxima arteriæ, quæ proxima sit arteriæ partis affectæ, ostendimus loc. cit. Si secetur vena basilica brachii, magnam fieri revulsionem, si jugularis externa, maximam: hinc est in gravissimis capitis affectionibus ad ejusdem sectionem deveniendum esse, quo solo remedii genere certo, feliciterque debellari compertum est. Quid de sectione arteriæ temporalis dicendum? Tanti enimvero facienda est, ut si quid sperari in summa rerum angustia possit, & in desperatis hæmicraniis, ab hoc uno remedii genere sperari jure merito possit. Cujusce rei locupletissimos testes habemus, præ ceteris Cl. Turnerum, qui Hemicraniis deploratissimis oppressos, aliis omnibus incassum tentatis, feliciter liberatos fuisse testatus est. Quo loco animadvertendum est, quod notat Willisius, sectam arteriam facile callum inducere, ex quo fit, ut cavitas, & diameter minor fiat, parumque sanguinis ad affectam partem vehere possit, hinc materia morbum faciens partim exhaletur, partim a venis absorbeatur. Quod quidem confirmatur exemplo illorum, qui tumores equorum curant. Arteriam enim ad tumescentem partem filo ligant, atque humorum ad eandem derivationem præpediunt, quo fit, ut a tumore liberentur. Id quod Aræo scyrrhosos tumores curanti solemne fuisse notum est. Solet porro arteria tem-

poralis transversim secari, idque felicius, quam ubi punctum incidit; sic enim magis coeunt divisæ arteriæ partes, sanguis iusta quantitate educitur, vulnere postea adstringentia albumine ovi subacta applicantur: fascia tandem, ut in vulneribus solet, caput deligatur, ut cito coalescant. Si hæ cautiones servantur, vix ullus est Aneurysmatis metus; quo plerique perterriti a tanto remedio abstinuerunt.

Ac diæta tenui.) Diæta post venæ sectionem præstantissimum est remedium ad materiem sanguinis minuendam, ac plenitudinem tollendam. Post, inquam, *venæ sectionem*; cum enim sanguinis plenitudo peccat, statim tollenda est, ut gravioribus malis aditus præcludatur, quod per simplicem diætam obtineri non potest. Nam si v. gr. opus sit detractioe duarum librarum sanguinis, cum per diætam spatium viginti quatuor horarum vix quatuor libræ sanguinis minuantur, ut Cl. Sanctorii experimentis compertum est, duas libras sanguinis per horas duodecim decedere manifestum est, cum per phlebotomiam fere minuto secundo decedant.

XI. *Si æger nimis tenellus sit, hirudines temporibus, vel cucurbitulam &c.*) Hirudines adhiberi solent a Medicis, ubi evacuatione opus est universali, vel particulari. Si primum, ad loca majorum venarum adhærere sinuntur; idque fere in infantibus, in quibus venæ sectio ob nervorum, arteriarumque complicationem, vasorumque exilitatem minus tuto celebrari potest. Sin alterum, iis partibus applicantur, quæ aut affectæ sunt, aut eidem proximæ, vicinæque. Ita in doloribus capitis diuturnis hirudines temporibus affixas mira præstare observamus. Id quod Zacuti, & aliorum observationibus confirmatum est, qui contumacissimos capitis dolores hoc remedii genere sublato vidisse testati sunt. Cucurbitulam magnam occipiti applicatam sanguinem magno cum fructu sugere in violentis capitis affectionibus ex alibi dictis de Apoplexia, Lethargo, & Phrenitide manifestum est. Quid si tenellus sit æger, ut citra discrimen venæ sectio celebrari non possit?

XII.

(1) Vid. cap. 1. com. in aph. 15.

(2) Dec. 1. an. 3. obs. 81.

(3) Cent. 4. obs. 6. & 7.

XII. *Si a crassa, lenta, ac difficili materia exoriatur &c. cauteria, setacei item, aut vesicantia &c.*) Solent fonticuli, setacei in diuturnis capitis affectionibus collo, vel brachiis ad nova emunctoria naturæ paranda excitari, quibus excrementitiæ sanguinis sordes, quæ alicubi impactæ obstructionem efficiunt, qua data porta extra corporis confinia educantur. Neque desunt exempla eorum, qui fonticulis excitatis pertinacissimis capitis doloribus egregie convaluerunt. Virginem a diuturno capitis dolore, qui noctu præsertim eandem dire exercebat, fonticulo in capite excitato liberatam fuisse testis est Grammis in M. N. C. (2) De efficacia plane mirabili setaceorum celebris est Cl. Ruischii observatio 40., ut alias mittam Hildani (3), qua rebellem quamdam Cephalæam, setaceo excitato, penitus ablatam fuisse, eodem vero consolidato, recruduisse, rursus admoto evanuisse, iterum consolidato tertia adhuc vice repetiisse compertum est. Priusquam vero excitentur, ad causam morbum facientem respiciendum est. Si plenitudo sanguinis peccet, cum extimulare habeant solidas partes, cane pejus, & angue abstinendum esse, ex prædictis manifestum est. Si in gracilibus, adustisque corporibus, in nimia fibrarum rigiditate, humorum acrimonia, tenuitate, ac nutritii roris defectu, non solum nullam eximiam præstabunt operam, sed summopere lædent. Tunc igitur solum, ubi crassorum, viscidorumque humorum cerebrum, ejusque membranas infarciunt indicia se prodant, id quod potissimum in corporibus succi plenis, obesis, laxaque fibrarum textura donatis contingit, sunt applicanda.

Idem plane dictum velim de vesicantibus, quorum acres, stimulant, ac fere urentes particule cum crassis, viscidisque quicquiliis incidendis, tum fibrarum elateri intendendo opportunissimæ existunt, unde validius, & fortius se se contrahentes easdem vasorum parietibus tenaciter adhærentes dimovere habent, circulo restituere, & qua data porta extra corporis confinia per ulcuscula ibidem excitata educere.

Huc quoque spectat usio capitis, cujus

præclarum exemplum legere est in A. R. S. P. (1) a. D. Hombergio relatum, qui Cephalagiam pertinacem, & inveteratam per combustionem accidentalem curatam vidisse testatus est.

Errhina ex fol. betton. &c.) Ubi dolor capitis ab humorum crassitie, visciditate, ac lentore exoriatur, ac fibrarum laxitate, errhina ob id potissimum eximiam operam præstant, quod irritatis nerveis fibris, quarum extremitates in interiori narium tunica expanduntur, spasmus excitatur, qui per nervorum ductum membranis cerebri, & partibus respirationi inservientibus communicatur, hinc sternutatio exoritur, quo motu humores viscosi, lenti, ac difficiles vasorum parietibus adhærentes excutuntur, qui propterea ex glandulis narium, faucium, vicinarumque partium sub aquæ, aut pituitæ, mucique viscosi specie ejiciuntur.

XIII. *Interim vero pillul. succin. Craton. vel capital. Paracel.*) Si ullo in capitis dolore purgantia locum habent, in eo maxime locum habent, qui a crassis, viscidisque humoribus, a fibrarum laxitate, quem frigidum Veteres appellabant, proficiscitur. Non autem quæcumque usurpanti tuto possunt. Fortiora enim si exhibeantur, periculum est, ne serosis partibus sanguinis eductis, crasse, terrestres, viscidioresque remaneant, quæ obstructionem, atque abhinc prodeuntem morbum augeant, aut confirment. Ea porro convenire visa sunt, quæ crassas, mucosasque quicquiliis blande attenuare habent, incidere, obstructionesque hinc ortas referare, & per alvum extra corporis confinia educere. Inter hæc eminent pillulæ succinat. Craton. vel capital. Paracel. quarum basis Aloes est, cætera ingredientia, quæ tenuibus, ac volatilibus, blandis tamen particulis feta sunt, quæque specifica quadam virtute capiti succurrere communiter reputantur.

XIV. *Horum dierum intervallo decoct. theiform. fol. bettonic. salv. fl. anth. &c.*) Idem plane dictum velim de alterantibus. Ea enim in frigido dolore seligenda sunt, quæ tenuibus, volatilibus feta sunt particulis, quæque nervosas partes ad oscillandum excitant,

tant, earumdem tonum intendunt, humoresque spissos fibris tenaciter adhærentes dissolvunt, & ad fluendum aptos reddunt. Quæ fere calidorum cephalicorum nomine veniunt. Ejusmodi sunt salvia, bettonic. &c. Hisce tamen palmam præripit Succinum, & ex eo parata medicamenta, ceu quæ citra nimium motum, atque irritationem prædictis muneribus obeundis aptissima existunt.

XV. *Hisce frustra adhibitis &c. Sars. peril. radic. Chin. &c.*) Quandoque visciditas, ac lentor tantus est, ut istius generis medicamentis tolli nullo modo possit. Ea porro quæ sanguinem refermentandi, ut ajunt, virtute pollent, in usum vocanda. Horum in censu veniunt ligna quædam sudorifica dicta, inter quæ sars. peril. radic. Chin. & hujusmodi alia, ut alibi demonstratum est.

Si lues venerea conjuncta sit, lignis adde antimon. crud. &c.) Antimonium particulis valde tenuibus, mobilibus, & solidis, diuque in actione perennantibus constare creditur: propterea ubi in massam sanguinis pervenerint, eandem vehementer rarefacere, atque attenuare, humores vasorum parietibus tenaciter adhærentes dimovere, superfluitates omnes extra corporis confinia per insignes excretionum vias educere. Hoc certe remedio in decoctum ex sars. peril. & Chin. &c. recepto contumacissimum capitis dolorem, frustra adhibitis mercurialibus, felicissime curatum vidi. Nempe licet pulcherrima laus sit Mercurii, efficere in morbis venereis, ut inquit Helmontius, *quidquid Medicus, & Chirurgus potest optare sanando*, in dolore tamen capitis a lue celtica oriundo secus res habet. Deprehensum enim est, etiam post salivationem mercurialem sæpiissime perdurare.

XVI. Vid. com. in aph. 45. Cap. 8. de Epilep.

XVII. *Si venæ sectionem excipias, eadem fere methodo pertractandus est dolor capitis a serosa colluvie &c.*) Serosa colluvies a solidis partibus potissimum repetenda est, cum nempe laxato earumdem tono, nec alimenta teruntur, nec Chylus rite subigitur, præterea cor, & arteriæ chylum male a ventriculo subactum parum solvunt, nec non parum salis, & sulphuris ab eodem expediunt, unde optima, ac congrua

componentium sanguinem partium miscela tollitur, ejus compages solvitur, unde serosa pars a reliquarum nexu secedens facile intra laxam partium structuram subsistit. Si secetur vena, & detrahatur sanguis serosa peccante colluvie, cum materia proxima spirituum exhauriatur, solidas partes eorumdem influxu destitutas jam magis magisque flaccescere, ac collabi debere, hinc morbos ab eadem pendentes augeri, aut confirmari adeo manifesta res est, ut nulla sit manifestior. Purgantia porro blanda, ac sudorifica serum superfluum eliminando, cephalica calida, quæque tenuibus, ac volatilibus partibus sunt fæta, extimulantia medicamenta, qua spiritus erigendo, qua solidas partes ad oscillandum excitando, qua massam sanguinis exagitando, ejusque sales, ac sulphura expediendo egregie opitulari doloribus capitis a serosa colluvie pendentibus perspicuum est.

XVIII. *Purgantia, cephalica calida, extimulantia quævis in dolore capitis, ut ajunt, calido &c.*) Non est silentio prætereundum, celebrem fuisse divisionem apud Veteres fere Medicos doloris capitis in frigidum, & calidum ratione sensus frigoris, aut caloris quocum conjungitur. Ille enim per frigus, saltem per sensum ponderis, quo caput gravatur, manifestus sit, hic vero per calorem, qui universum caput afficit, & præsertim frontem. Atque hi quidem rem omnem felicissime expediunt, humores frigidus, aut calidos, exundantem humiditatem, aut siccitatem in medium afferentes. Quos tamen redarguit Cl. Sennertus, ridiculum plane esse affirmans, omnes morbos per quatuor illas qualitates velle explicare. Cui quidem ansam dedisse visus est Hippocrates de Vet. Medic. inquit: *Quicumque calidum, aut frigidum, aut humidum, aut siccum voluerint principium causamque tum morborum, tum mortis hominibus, horum unum, aut duo præponentes, hi in multis, quæ dicunt, manifesto errasse deprehenduntur: subdens paulo post: Frigiditatem autem, & caliditatem ego omnium facultatum minime potentes esse in corpore existimo.* Recentiores porro Medici morbos, quos calidos Veteres appellarunt, nonnisi ex acribus, volatilibus, sulphureis particulis exaltatis in sanguine, atque in universam ejusdem massam diffusis, ejusque fer-

vorem excitantibus, frigidos vero ex iisdem omnino depressis, terrestribus, crassis, & ad motum inertibus præpollentibus repetendos esse sunt arbitrati. Quæ cum ita sint, quamvis pillulæ capitales Paracelsi, vel succin. Cratonis, vel similes mitissima purgantia sint, ut stimulo opus sit ad earumdem operationem juvandam, cum tamen istorum basis Aloes sit, quæ constare creditur sulphure quodam tenuissimo, & insignis efficaciam, sale pariter quodam summe subtili, & acri ad pungendum, irritandum, & erodendum aptissimo, si in humorum tenuitate, atque acredine, in temperamenti fervidioribus, siccis, adustisque adhibeantur, verendum est, ne nervæ fibrillæ ea ratione afficiantur, qua opus est ad convulsivas, & non ordinatas contractiones inducendas. Idem omnino dicendum de cephalicis calidis, quæ cum extimulare habeant solidas partes, motum sanguinis accelerant, ipsum dissolvunt, acridinem humorum augent, hinc vel delirii, vel inflammationis, vel alterius morbi periculum. Egregie propterea notat Cl. Hoffmannus (1), quod sicut ex aromaticorum, calidorumque cephalicorum usu in intemperie frigida haud exiguum levamen, ita e contra, ubi morbi a caliditate exoriantur, insignem ex illis læsionem, certamque noxam expectandam esse. Dodonæus ipse calidorum hujuscemodi caput implentium usu & morbum intendi, & ægrum in periculum induci haud dubie affirmavit. Quid de Vesicantibus dicam, quorum est non solum cutim cui applicantur divellendo extimulare, sed acres, erodentesque particulas in sanguinem introducendo, & universum genus mire percellere, & sanguinis principia solvere, & motum ejusdem accelerare ea ratione, qua inflammationes sæpe sequantur?

XIX. *Solum his alvus lubrica servanda usu clysterum emollient. ol. A. D. &c.*) Ea porro in dolore capitis a nimia sanguinis tenuitate, & acredine, in fervidiore ægroantis constitutione visa sunt convenire, quæ nimium motum, fervoremque sanguinis compescendi, particulas acres, vellitantesque temperandi, universum nervo-

rum genus relaxandi, emolliendi virtute donantur. Inter hæc eminent Clysteres emollientes, qui præterquamquod materiam in crassis intestinis herentem evacuant, qua subducta etiam tenuia facilius exonerantur, humoresque ad eas promptius accurrentes ad superiores minus vergunt, accedit præterea balneo illo, ac fotu intestinorum fibras ea ratione affici, qua per mirabilem nervosarum partium consensum reliquæ etiam, præcipue capitis, relaxentur. Quid ad spasmodicas, & convulsivas contractiones ob ramosas, mites, levesque, quibus sætum, particulas emolliendas, quid ad acres, stimulantisque humores irretiendos, universo nervorum generi exoptandam tranquillitatem conciliandam ol. A. D. præstantius? Quid ad biliosos evacuandos, & ex massa sanguinea præcipitandos, ejusque effervescentiæ nimie temperandæ suavi acore, quo sunt præditi, Tamarindis, Sero lactis efficacius, aut pro ægrorum opportunitate valentius?

XX. *Ubi vigilie intense urgeant, emulsion. ex Sem. Melon. &c.*) Opiatis medicamentis utendum esse docuit Baglivus in iis præsertim, qui ob nimium sensum, ac fibrarum ariditatem capitis dolore premuntur. Verum in narcoticorum usu cautissimi sint oportet Medentes. Quies enim, quæ narcoticis conciliatur, torpor potius est, quam placida exoptanda tranquillitas, ut alibi ostendimus (2). Si in parca dosi adhibeantur, vix, ac ne vix quidem dolorem obtundunt, mox vero cessante eorundem actione, ægrum dirius exercens dolor denuo excitatur; si in magna, & repetitis vicibus, periculum est, ne quem obdormire volumus, excitare postea non possimus. Quare si narcoticis utendum est, in usum ea vocanda sunt, quæ leviora sunt, & anodyna potius facultate donantur, a quibus certum levamen, nullum noxæ periculum sperari queat. In horum censu veniunt emulsionem seminis Melonis quatuor frigidorum in aquis refrigerantibus paratæ, addita camphora, cujus repetito usu, depletis prius vasis venæ sectione, & alvo aperta lenientibus medicamentis, testor me mulierem quamdam diris convulsionibus obnoxiam, at-

(1) lib. 2. de medicam. offic. c. 132. p. 379. sect. 10.

(2) cap. 4. de Phrenitid. com. in aph. 18.

atque enormi hemicrania laborantem felicissime sanata vidi.

XXI. *In contumaci morbo ad serum lactis destillat. cum fumaria, cichor. &c.*) Aptè docuit Hippocrates: *Morbus qui in sicco est, stabilitur, & non cessat.* Quo loco mirari minus subit, dolorem capitis a sanguinis tenuitate nimia, atque acredine, fibrarumque ariditate oriundum plerumque levioribus medicamentis non cedere. Quod ubi contigerit, ad universalia confugiendum est, quæ diluere habeant, temperare, edulcare,

& nutritio rore humectare, atque in eorum usu diutius persistendum, ut optato fine potiamur. In horum censu venire serum lactis destillatum cum plantis, quæ nitroso sale, aut nitro persimili scæte sunt, cujusmodi sunt, si Boerhaavio fides habenda sit, Fumar. Cichor. &c. notum est. Huc quoque balnea aquæ dulcis, lactis usus, stillicidia in affectam partem, aliaque ejusmodi, quibus diuturnam hemicraniam felicissime curatam vidi, cum alia minus commode responderint.

I N D E X

R E R U M , E T V E R B O R U M .

A

Abscessus Cerebri cranii fracturis super-
veniunt. pag. 9
Apoplexiæ tribuunt. ibid.
Doloris capitis causæ. 197
Absorbentia medicamenta adversus hydro-
phobiam commendantur. 134
Quænam sit eorum materies. ib.
Inutilia esse ostenditur. ib.
Abstinentia a cibis commodissima in ple-
risque morbis. 32
Præsertim in morbis capitis. ib.
Acetosa utilis in phrenitide. 80
Acetum spiritus cujusdam tenuissimi, ac
subtilissimi dives est. 54
Qua ratione soporem tollat. ib.
Cur ebrietati contrarium. ib.
Aceti Spiritus cur sanguinem dissolvat. ib.
Saliu volatilium, ac spirituum alcha-
linorum usui anteponendus in cari cu-
ratione. ib.
Vires insignes contra pestem.
Acetum ad morsum canis rabidi optimum.
132.
Cum oxycrato mixtum Epilepsiæ reme-
dium. 170
Acida commoda in pervigilio. 106. In
phrenitide. 80
Acidorum abusus Apoplexiæ causa. 12
Acidum in primis viis congestum Vertigi-
nis causa perperam habitum. 180. 181
Neque causa aliorum morborum. ib.
Adspectus ex sublimi loco, angustisque se-
mitis profundarum vallium, ac vora-
ginum quomodo Vertiginem excitet.
177.
Aer nimis frigidus apoplexiæ causa. 13
Sterilitatis frugum. 16
Palustris lethargi causa. 56
Calidus phrenitidis. 74
Pervigilii. 105
Aer intemperatus quomodo dolorem capitis
excitet. 200
Austrinus, Borealis quomodo. ib.
Hic Vertiginem quomodo cecat. 182
Tom. I.

Aer austrinus interdum tamen commodus.

12.

Plerunque insalubris, & multorum mor-
borum causa. ib.

Pluviosus, & humidus pessimus. 13

Ætas senilis, puerilis cur lethargi causa. 56

Afflictio corporis minus tutum amoris re-
medium. 117

Aloes hæmorrhoidibus nocet. 25

Alvi fluxus cur utilis in capitis morbis. 31

Quomodo procurandus. ib.

In phrenitide. 78

Alexipharmaca in hydrophobia nullius
vis. 134

Amor quid sit. 113

Quomodo concilietur. ib.

Quomodo melancholiam inducat. ib.

Quomodo aggrediatur. 114

Zelotypiam gignit. 113

Amor novo amore non semper deletur. 117

Amoris insani remedium conjunctio. 116.
117.

Amor incurabilis est. 118

Præcaveri solum potest. ib.

Amplexus summam vim habent amorem
conciliandi. 118.

Amuletis quænam facultas insit. 170

Amygdalæ quomodo saporem gignant. 154

Analysi plantarum cur fidendum non sit.
72.

Anacardina confectio specificum memoriæ
remedium. 66

Anacardium ei nomen dedit. ib.

Quid sit. ib.

In eduliis adhibetur. ib.

Corpus exsiccat. ib.

In memoriæ defectu a frigidityate tan-
tum locum habet. ib.

Aneurismata intra, vel extra Cerebrum
genita apoplexiæ causa quomodo. 8. 9

Angor animi in una cogitatione defixi in
Melancholia quomodo. 108

Angustia, & anxietas circa præcordia in
hydrophobia cur. 130

Animi commotiones vehementes quomodo
apoplexiam gignant. 13

Animi, & corporis natura quænam sit. 69
D d Ani-

Animi operationum causam esse motus fi- brarum cerebri ostenditur.	70	Hæc cur illi succedat.	20
Animi deambulatio quid sit.	71	Sedes quænam.	14
Animi potestas summa.	116	Quos invadat præsertim.	19
Animi pathemata convulsionis causa.	148	Fortis cur incurabilis.	20
Doloris capitis.	201	Cur cito occidat.	ib.
Epilepsiæ. 152. Phrenitidis.	75	Levis cur difficilis.	ib.
Animi perturbationes quomodo dolorem pariant.	195	In ebrietate quomodo excitetur.	21
Animalia viva dissecta capiti applicata in phrenitide eximia.	84	A sternutatoriis quomodo.	27
Animalia multa præter canes in rabiem a- guntur.	126	Divisio in calidam, & frigidam commo- dissima.	30
Animalia venenata per salivam virus infe- runt.	128	Utraque quosnam adoriatur.	ib.
Animalium morsus multipliciter infesti.	126	Per evacuationes solvitur.	31
Animalium rabidorum osculatione, spuma, carnis contactu, esu hydrophobia ex- citatur.	ib. 127	Particularis distinguenda a paralyfi.	32
Animalium venenatorum moribus eorum- dem applicatione occurritur.	134. 135	Epilepsiæ quomodo superveniat.	164
An attractione operentur.	ib.	Apoplexiæ causæ eadem ac Vertiginis.	180. 181.
Quam citissime occurrendum.	ib.	Ita & Cari.	53
Anodyna medicamenta utilia in phrenitide.	82.	Apulum Phalangium quid sit.	137
Eorum materies.	ib.	Alio nomine Tarantula.	ib.
Undenam vires suas acquirant.	166	Ejus morsus infestissimus.	ib.
Utilia in dolore capitis quando.	207	Aquæ antiapoplecticæ dictæ quid sint.	26
Antimonialia medicamenta Maniacis infe- sta.	99	Quas vires habeant.	ib.
Quænam sint.	ib.	Quandonam adhibendæ in apoplexia.	ib.
Antimonium crudum quibus partibus con- sistat.	206	Aquæ insipidæ interdum commodæ in apo- plexia calida.	32
Quas vires habeat.	ib.	Aquæ frigidæ affusio in caput Cari reme- dium.	54
In decocta receptum mira præstat contra dolorem capitis contumacem.	ib.	Lethargi.	62
Antihypochondriaca remedia summatim collecta quænam.	191	Aquæ refrigerantes in phrenitide utiles.	80
Anthos vis contra Vertiginem.	187. 189	Præsertim acidis mixtæ.	ib.
Apoplexiæ causa proxima, remotæ, antece- dentes, externæ.	1	Aqua anagalidis specificum phrenitidis per- peram habitum.	ib.
Apoplexia unde dicatur.	4	Aqua frigida an conveniat in phrenitide.	85.
Ejus divisio, signa, prognosis, curatio.	2. 3.	In convulsione.	ib.
Quomodo differat a paralyfi.	6	Calida tutior.	ib.
Utrum a defectu spirituum animalium oriatur.	ib.	Pervigilii remedium.	106
Apoplexia interemptis cur nullum vitium appareat in Cerebro.	9	Aquæ acidulæ utrum conveniant in morbis capitis.	115
In senibus unde nascatur.	10	Optimè in morbis a depravato viscerum imi ventris munere.	ib.
A nimia venere cur.	11	Aquæ & liquidorum omnium averlatio in hydrophobia unde.	130
Cur hodie frequens.	12	Aqua copiosius hausta hydrophobiæ reme- dium.	134
Differentia a paralyfi in quo sita.	14	Aquæ antiepilepticæ quomodo agant.	166
Alia universalis est, alia particularis.	ib.	Quandonam adhibendæ.	ib.
		Aquæ flor. tit. lilior. conval. optimè in e- pilepsia.	166
		Aquæ usus in plerisque morbis eximius.	172
		Araneorum morsus infesti.	138
		Ardentes spiritus fundendi vim habent, & cogendi.	12
		Quas partes habeant.	ib.
		Cur	

Cur apoplexię tribuant. ib. Phrenitidi.	
74.	
Arteriotomia in Mania eximia.	96
Aspidis morsus infestissimus.	138
Attractiva vis corporibus communis.	132
Quamplurimis phænomenis explicandis facit.	ib.
Quomodo fiat.	ib.
Atrabilis an Manię causa.	88
Quid ejus nomine intelligendum.	92
Aura occulta qualitate agens Catalepticos causa perperam habita.	121
Aurę sensus ad caput epilepsię sympatricę signum.	162
Undenam repetendus.	ib.
Aurum potabile inutile in febribus malignis.	46
Aurum solidissimum corpus.	90
Aurum conciliandi amorem vim habet.	119

B

B Alnea in deliciis habita a Romanis.	99.
A vetustissimis Medicis summe æstima- ta.	ib.
Adversus Maniam eximia.	ib.
Frigida minus tuta, quam calida.	99.
100.	
Cæteris præstant in hydrophobia.	134
Balnea optima in Epilepsia.	170
Quomodo Vertiginem excitent.	182
Quomodo eandem curent.	189
Balnea sulphurea eximia in Paralyfi.	39
Patavina frequenti in usu.	ib.
Quando instituenda, & quomodo agant.	ib.
Belladonna delirii causa.	71
Mortem infert.	72
Ejus analysis quænam.	ib.
Berberis utilis in phrenitide.	80
Bettonica cephalicum remedium calidum.	25.
Ejus usus contra Vertiginem.	187. 189
Bezoartica in hydrophobia nullius virtutis.	134.
Brassicę analysis.	72
Cibus saluberrimus, & medicina.	ib.
Bufo veneficus.	138

C

C æcitas quomodo contingat.	180
Cæcitates a forti lumine, & improvi- so.	131

Calculi doloris capitis causa.	197
Convulsionis.	147
Calefactio vehemens Vertiginis causa.	182
Calidorum usus phrenitidis causa.	
Camphorę vis in dolore capitis.	207. 208
In phrenitide.	82
In Mania.	102
Quid sit.	ib.
An frigida, & cur.	ib.
Qua dosi exhibenda.	83
Nitratis optime sociatur.	ib.
Emulsionibus & refrigerantibus.	ib.
An contra amorem insanum valeat.	117
Venerem ciet.	118
Canes frequentius quam alia animalia in rabiem aguntur, & qua ratione.	126.
127.	
Canis rabidi signa.	129
Caro morsui applicata remedium.	132
Cantharides vesicę infestę. 62. Veneficę.	135. 138.
Specificę contra hydrophobiam quomo- do.	136.
Carnes pulli, vituli commodę maniacis.	102.
Carus quid sit, causę, signa, prognosis, curatio.	41. 42
Ad apoplexiam primus quasi gradus.	46. 53.
Ejus symptomata undenam repetenda.	ib.
Carotici cur febre careant.	53
Carus primarius morbus non est.	ib.
Capitis morbi memoriam ledunt.	65
Capitis contusiones, vulnera phrenitidis causa.	75
Vertiginis.	179. 180
Capitis mala conformatio doloris capitis causa.	202
Carbonum fumus infestus.	48
Apoplexiam, sopores gignit.	ib.
Castoreum quas vires habeat in apoplexia.	29.
Casus improvisus in apoplecticis unde.	17
In idem semper latus cur in epilepsia quid significet.	162
Carotidum compressio, disruptio, obstructio apoplexię causa.	7
Carotidum, & vertebraliū pulsatio, tur- gentia in phrenitide unde.	76
Carotides cur ad instar S efformatę.	11
Cassię vis ad leniendum in Vertigine.	186
Catalepsis quid sit: ejus causę, signa, pro- gnosis, curatio.	108
Quomodo differat a Melancholia ex a- more.	116

Eadem ac Catochē.	120
Easdem causas agnoscit, ac Ecstasis.	ib.
Rarissimus morbus est.	122
Explicatu difficillimus.	ib.
Quomodo ab aliis differat.	ib.
Quomodo confundatur cum similibus morbis.	123
In mortem transit.	ib.
Cataplasmata stimulantia in lethargo eximia.	60
Quomodo fiant.	ib.
Catarrhus in senibus unde.	10
Cauteria quomodo agant in epilepsia.	31.
167. 168.	
In obesitas tantum applicanda.	ib.
Aduitis nocent.	ib. 97
In morbis capitis omnibus eximia.	97
In dolore capitis quandonam conveniant.	204.
Causę occasionales quid sint.	70
An dentur.	ib.
Cephalica medicamenta quęnam sint.	25
In apoplexia utilia.	ib.
Cephalica calida quęnam.	187
Quandonam adhibenda in Vertigine.	ib.
In dolore capitis.	205
Interdum mala.	ibid.
Cephalalgie differentia a Cephalęa.	198
Cephalęa cur certis temporibus recurrat.	119.
Cerebri substantia corticalis, aut medullaris Apoplexie causa perperam habita.	14.
Cerebrum quorundam nervorum origo.	15
Cerebellum quorundam.	ibid.
Cerebri dextra parte affecta cur resolvatur sinistra, & contra.	16
Cerebelli lesio apoplexie fortis causa.	16
Cerebrum frustulatim extrahi potest salvo motu.	16
Cerebellum non potest quin mors oriatur.	ibid.
Cerebri veneratio apud Veteres undenam orta.	27
Cerebrum quodnam viscus sit.	63
Cerebri perversa structura quomodo oblivioni tribuat.	64
Quomodo Epilepsie.	154
Humiditas, & laxitas quomodo.	ibid.
Ariditas, & siccitas quomodo.	ibid.
Cerebrum felis pro philtro habitum.	72
Cerebrum tantum afficitur in mania non Cerebellum.	92. 93
In Ecstasi, & Catalepsi.	121

In Vertigine.	179
Cerebrum viscus insigne divinum.	
Cur sphacelo facile corripiatur.	
Cinnaberis nativa, vel factitia qua vi poleat.	38. 83
Eximia in Paralyfi.	ibid.
In Phrenitide.	ibid.
In Epilepsia ceteris prestat.	171
In Vertigine.	188. 192
Basis est aliorum specificorum.	171. 178
Semper innocua.	ibid.
In convulsionibus optima.	152
Ciborum coctio, facilius peragitur somno.	44.
Cibi frigidi lethargi causa.	56
Acres pervigilii.	104
Flatulenti Vertiginis.	182
Cicuta delirii causa.	71
Clavus hystericus quid sit.	198
Cherfolii virtus in Vertigine.	187
Clysteres laxantes in apoplexia interdum commodi.	30
Acres interdum.	24
Clysteres utiles in Paralyfi.	40. In phrenitide. 82. In caro utiles acres.
In Catalepsi.	124
In Vertigine optimi.	186
In dolore capitis calido.	206
In convulsione.	151
Colocyntis vehementissimum purgans.	24
Ab usu interno ejiciendum.	ibid.
In clysteres acres commode recipitur.	ib.
In Trochiscos alhandal.	30
Colores quid sint.	70
Quomodo visus organa lædant.	195
Collectio phlocorum in phrenitide unde.	80
Colloquia amatoria vera philtro.	119
Collum latum, & breve, quomodo, cur apoplexie causa.	10
Coma vigil quid sit.	41. Causę, signa, prognosis, curatio.
Coma somnolentum quid.	41
Coma vigil quinam morbus dicendus.	44
Quomodo excitetur.	ibid.
Concubitus quos effectus edat.	11. 12
Convulsionibus a timore, a terrore, apoplexie causa.	13
Convulsio Meningum frequentissima apoplexie causa.	9
Parum adnotata.	ibid.
Nullum post mortem signum edit.	ibid.
Convulsionibus cerebri structuram lædunt.	10
Convulsionum multa genera, causę, prognosis, curatio.	141

- Convulsio quinam morbus dicendus. 144.
 Ejus divisio in tonicam , & clonicam 144.
 In internam, & externam insignis. 145
 In idiopaticam, & sympaticam. ibid.
 Causa proxima ad repletionem, aut inanitionem nervorum referenda non est. 145.
 Nec vasorum sanguiferorum , & totius corporis. 146
 Sed ad particularem musculorum. 147
 Convulsionis causa remota esse nequit nervorum exsiccatio, & humectatio. 146
 Convulsionem Demonibus perperam adscriptæ. 148
 Convulsionem Cerebri in opposito partium latere apparent. 149
 Spinalis medullæ in eodem latere. ibid.
 Magni semper faciendæ a quacumque causa. 150
 Ad adspæctum aquæ cur oriantur in hydrophobis. 130
 Convulsio a vulnere, a nervi punctura, a contusione quomodo tractanda. 152
 Contractio quid sit. 144
 Contusiones capitis memoriæ infestæ. 64
 Quomodo convulsionis causa. 148
 Cor musculus est antagonista carens. 15
 At vires antagonistas insignes habet. 16
 Cordis motus parvam spirituum copiam non exigit. 15
 In somno cur validior. 16
 Cornu Cervi qua vi pollet. 38
 Cornus contactus an hydrophobiæ excitandæ par sit. 127
 Corporis segnities cur lethargi causa. 56
 Corpus humanum quid sit. 10. 90
 Corpora luminosa pellucida cur infesta hydrophobis. 131
 Cranii fracturæ, compressionis apoplexiæ causa. 8
 Croci usus moderatus eximius. 47
 Immoderatus noxius. ibid.
 Ejus effluvia mala. ibid.
 Crocus narcoticum calidum est. 49
 Ejus analysis. ibid.
 Eximium attenuans parca dosi. 51
 Aliæ ejus vires. 52
 Solvendo Sanguinem operatur. ibid.
 Delirii causa. 71
 Externe applicatus minus tutus. 84
 Crusta lactea quid sit. 158
 Ejus suppressio in pueris epilepsiæ causa. ibid.
- Promovenda est in curatione. 173
 Cruditas stomachi pervigilii causa. 104
 Curæ graviores Catalepseos causæ. 121
 Cucurbitula Occipiti applicata magnum remedium in apoplexia. 24. 60. Doloris capitis. 204. Phrenitidis. 79. Maniæ. 97.
 Quo loco applicanda. 24
 Cucurbitulæ siccæ apoplexiæ remedia. 24
 Lethargi. 60. Cari. 54
 Cucurbitulæ quomodo operentur. 132
 Cur applicandæ morsui canis rabidi. ib.
 Currus utilis Paralyticis. 40
 Cynantropia quid sit. 115
 Ad quoddam delirii genus referenda. ib.
- D
- D**ecubitus qualis dormientis in apoplecticis cur. 18
 In comate vigili cur. 45
 In lethargo. 57
 Decubitus capite sublimi in Epilepsia utilis. 161
 Decocta sudorifica quandonam adhibenda in Epilepsia. 168
 Defectus spirituum Animalium Apoplexiæ causa perperam habitum. 11
 Delirium a Mensium suppressione unde. 11
 In comate vigili unde. 45. 46
 In lethargo. 57
 Delirii essentia, causæ. 66
 Delirium variis modis fieri creditum. 68
 In quo vere consistat. 69
 In imaginationis, & ratiocinationis depravatione non consistit. ibid.
 Neque in simulacris falso cussis. 70
 Neque in incendio spirituum. ibid.
 Neque in perturbato eorum motu. 71
 Sed in perturbato motu fibrarum Cerebri. ibid.
 Delirii variæ differentiæ. ibid.
 Deliria citra inflammationem quomodo excitentur. 73
 Delirium vehemens citra febrem in Mania unde. 92
 Delirium a zelotypia. 114
 Delirium cum cognitione, interdum sine in hydrophobia unde. 130
 Deglutio aquæ in hydrophobis impossibilis. 130
 Offæ solidis facilius cur. ibid.
 Delapsus rerum apprehensarum e manibus in lethargo cur. 57

Dentium stridor in somno Apoplexię ven- turę signum.	119
Quomodo excitetur.	ibid.
In phrenitide unde.	77
In Epilepsia unde.	161
Dentitio difficilis Epilepsię causa in pue- ris.	159
Dentium dolor multorum morborum cau- sa, & Epilepsię.	ibid.
Dentitionis imminentis inditia quęnam.	173.
Dentitioni difficili promptę occurrendum.	ibid.
Quomodo.	ibid.
Depressiones cranii cur memoriam ledant.	64.
Desperatio ex amore infano unde.	114
Diagrydium quid sit.	29
Diabolus quomodo morbos quosdam exci- tandi vim habet.	160
Dięta tenuis optima in Vertiginis cura- tione.	185
In cruditate, ac pervigilio.	107
In dolore capitis.	204
Difficultas ad motum in apoplexia unde.	18.
Dilapsus capitis in pedes in lethargo, cur.	57.
Diuretica commoda in paralyfi quandonam.	40.
Dura Meninx cui usui comparata.	9
Dysenteria in Mania non semper bona.	94
Dyspnęa in Senibus unde.	10
Dolor capitis vehemens in lethargo unde.	58.
Phrenitidis pręsagium.	76
Ab inflammatione Meningum pendet.	ibid.
In gravativum mutatus sphacelum por- tendit.	78
Dolor ad costas extremas, & sternum in paraphrenitide unde oriatur.	86
Dolor pervigilii causa cur.	105
Convulsionis.	147
Dolor ubi, ibi morbi sedes.	149
Dolores podagrici caute sedandi.	158
Dolor capitis in epilepsia unde.	161
Quid sit.	193
Ejus causę, signa, curatio pro causarum varietate varia.	194
Doloris causam non esse divisionem conti- nui ostenditur.	194
Vellicationem esse in nervis factam de- monstratur.	ibid.

Esse divisionem continui, si sano modo in- terpretemur, evincitur.	194
Doloris perquisitio ut est affectio animi Medicorum non est.	196
Quid sit.	ibid.
Dolor capitis tensivus quid sit.	197
Pulsativus.	ibid.
Gravativus.	198
Pungitivus.	ibid.
Idiopaticus quomodo differat a sympati- co.	ibid.
Quomodo dignoscatur.	202
Uterque unde proveniat.	198
Internus, externus quoniam dicendus.	ib.
Periodicus cur mutatione ætatis, loco- rum, temporum sanetur.	202. 203
Ejus divisio in calidum, & frigidum a Veteribus utilis.	206
Qua ratione explicandus,	207
Dormiendi impotentia in comate vigi- li.	46
In lethargo.	57
Doronicum specificum in Vertigine reji- ciendum.	192
In contusionibus eximium.	ibid.

E

Ebrietas phrenitidis causa.	74
Convulsionis.	148
Vertiginis.	178
Ecstasis quid sit.	94. 110
In Mania quandonam salutaris.	94
Furor vehemens non est.	95
In catalepsi definit.	95
Ecstasis essentia, causę, differentię a Ca- talepsi.	108. 109
Ecstasi quandonam rapiantur homines.	109
Effervescentia liquidi nervei, & sanguinis ad motum musculorum nulla.	35
Elixiria stomaticha in Vertigine eximia.	191.
Emetica in comate noxia.	46
In affectibus convulsivis.	168
In Epilepsia.	ibid.
In Vertigine quando adhibenda.	190.
Quęnam.	ibid.
Emollientia commoda in Paralyfi quando- nam.	41
In promovenda crusta lactea puerorum.	173.
Emulsionēs ex seminibus frigidis commo- de in paralyfi.	47
Nitrata optimę in phrenitide.	80. 82
Cam.	

Camphoratę, sed declinante morbo.	81
In Mania.	101. 102
In pervigilio.	105
In dolore capitis.	207
Empyici quinam dicendi, & quotuplices sint.	59
Ex lethargo quomodo fiant.	ibid.
Emprostotanos quid sit.	144
Epilepsia a Mensium suppressione cur.	11
Ejus essentia, causę, signa, prognosis, curatio.	142. 143
In pueris.	143. 144
Caducus morbus, cur dicatur.	153
Herculeus, Comitialis cur.	ibid.
Ad quam convulsionis speciem referenda.	ibid.
Quomodo differat ab horrore, rigore, tremore.	ibid.
Epilepsia a vitio spirituum quomodo contingat.	154
A vitio solidarum partium.	ibid.
A vitio aliorum viscerum.	156
Epilepsię divisio in idiopaticam, & sympathicam.	156
Utilis, & commoda.	162
Epilepsia vitio ventriculi quomodo fiat.	ib.
Vitio aliorum viscerum.	ibid.
Ab aura venenata ad Cerebrum ascendente non datur.	ibid.
A sordibus acribus, irritantibus quomodo.	156. 157
Epilepsia hæreditaria quęnam.	157
Hypochondriaca.	158
Quomodo differat a soporiferis affectibus.	159
Ejus varii gradus.	ibid.
Vehementia adeo insignis, ut Demonibus tribuatur.	160
Idiopatica quomodo invadat.	162. Quando.
Sympatica perperam fumis, aut vaporibus tribuitur.	ibid.
Idiopatica cur diuturnus morbus.	163
Incurabilis post pubertatem.	ibid.
Sympatica facile curatur.	ibid.
In idiopaticam transit.	ibid.
Equorum cursus quomodo Vertiginem excitet.	178
Errhina quęnam sint.	27
Quomodo agant.	ibid.
Erysipelata retropulsa phrenitidis causa.	75
Essentię amarę in Vertiginis curatione eximię.	91
Quęnam sint.	ibid.

Euphrasię vis insignis in Vertiginis curatione.	188
Euphorbium validum sternutatorium.	27
Periculosum in apoplexia.	ibid.
Excrementorum involuntarius exitus in apoplexia unde.	18
Exercitationes corporis violentę corpus infirmant.	13
Paralyfi tribuunt.	36
Phrenitidis causę.	75
Lethargi.	56
Pervigili.	105
Vertiginis.	82
Doloris capitis.	201
Exercitationum varia genera.	40
In solidas partes agunt.	37
Explorationibus externis minus fidendum in morfu canis rabidi.	129
Extimulantia minus commoda in comate vigili.	46
Extremorum refrigeratio in ventura apoplexia unde.	20

F

Faciei color sano similis in apoplecticis cur.	18
Rubor alternus, & pallescentia in Epilepsia unde.	161
Contorsio unde.	ibid.
Facultates medię inter animam, & corpus non dantur.	73
Famis tolerantia insignis in Maniacis unde.	161
Fames naturalis quomodo excitetur.	ibid.
Familiaritas, & consuetudo maris cum femina verum philtum amoris.	118
Femina cur pulchritudinem sibi concilient.	119.
Prę viris muneribus, & auro cur in amorem pertrahi solent.	ibid.
Speciosis titulis insignitę.	ibid.
Fecum involuntaria ejectio in Epilepsia unde.	161
Febris quandonam salutaris in apoplexia.	20. 21.
Quęnam esse debeat.	21
Interdum mala.	ibid.
In Paralyfi vehemens salutaris.	37
Mitis nullius efficacię.	ibid.
Febris lenta in lethargo cur.	57
Interdum acuta cur.	ibid.
Vaga a vermibus cur.	ibid.
Intensior facta sphacelum portendit.	58

Febres acutæ memorię infestę .	65
Phrenitidis causę .	75
Febbris in phrenitide si prius desinat bonum .	78
Febres tertianę , quattanę longę quomodo ad Melancholiam disponant .	112
Ad Catalepsim .	121
Acutę , malignę convulsionis causę .	147
Febrium intermittantium recursus undenam repetendus .	199
Febrium initiis purgandum non est .	61
Febres intermittentes perniciosę cari causę .	52
Quęnam tales dicendę .	54. 55
Febres intermittentes cur certis temporum intervallis recurrant .	199
Cum frigore cur incipiant .	ibid.
Cum cardialgia , vomitu , aliisque affectionibus .	200
Febrium focus quid sit .	ibid.
Festucę attrectatio super verticem quomodo dolorem pariat .	195
Earum collectio in phrenitide unde .	80
Fibrarum Cerebri constans inflexio quomodo Melancholiam gignat .	110
Earum siccitas , atque ariditas quomodo .	ibid.
Catalepsim quomodo .	121
Fluvii rapiditas Vertiginis causa .	178
Fomenta emollientia omnium tutissima in convulsionibus .	152
Fotus ex muria salis , & aceto optimi in morfu canis rabidi .	132
Fonticuli incaute suppressi Epilepsię causę .	158
Caute tollendi .	ibid.
Formę corpusculorum insensibilium ignotę .	90.
Frictiones dolorificę cujusnam apoplexię remedia .	24
Quomodo agant .	ibid.
Interdum infestę .	30
In principio Paralyseos minus commoda .	39
Quomodo instituendę .	ibid. 40
Interdum noxię .	40
Cari remedia .	54
Lethargi .	60
Earum usus in Epilepsia .	164. 165
Frictiones lenes , oleosę utiles in paroxysmo .	165
Frigus immodicum cur paralyfi tribuat .	36.

Pervigilii causa .	105
Ejus tolerantia insignis in Mania .	93
Frigidorum abusus Catalepseos causa .	124
Lethargi .	56
Frigida utilia in pervigilio .	106
In phrenitide .	85
Fumus carbonum solvendo sanguinem somnum ciet .	52
Fpmi minerales , locorumque diu clausorum quomodo .	ibid.
Fumi vitriolici acidi Catalepseos causa perperam habiti .	121
Fumi ab imo ventre exhalantes an Vertiginis causa .	181
Quęnam eorum indoles .	ibid.
Fumi non sunt , sed convulsio .	ibid.
Fumi arsenicales , antimoniales quomodo paralyfi tribuant .	37

G

G Albanetum Paracelsi , Sennerti parum utile in paralyfi .	40
Garrulitas insolita in phrenitide unde .	76
Glandularum Cerebri compressio , disruptio , obstructio apoplexię causę .	8
Earum obstructio quid reliquerit post mortem .	10
Graveolentia caute adhibenda in Vertiginis curatione .	186
Guajacum summum resolvens .	38
Gustus organum quid sit .	18
Quomodo afficiatur in apoplecticis .	ibid.
Guttę Anglicanę inter cephalica calida recensendę .	25
Quomodo differant a spiritibus volatilibus .	ibid.
Caute adhibendę in apoplexia .	25. 26

H

H Alleriana insensitivitas an detur .	28
Harmonia prestabilita quid sit .	70. An detur .
Hęmorrhagię suppressę Vertiginis causa .	183
Hęmorrhagia narium Catalepseos remedium .	122
Hęmorrhoidum suppressio ad Melancholiam disponit .	111
Hęmorrhoides Maniacis supervenientes salutare .	94
Hellebori albi , & nigri vires .	97

Ubi-

- Ubinam reperiatur. 98
 Ante ejus usum corpus preparandum. ib.
 ib. 180
 Ejus vis varia unde. ib.
 Radix cur adhibenda. ib.
 Extractum cur aliis preparationibus anteponendum. 98
 Quos maniacos utiliter purget. ib.
 In hydrophobia nullius efficacię. 134
 Hemicrania quid sit. 198
 Varię ejus species. ib.
 Hemiplegia quęnam dicenda. 16
 Hiera picra hemorrhoidibus infesta. 25
 Vehemens purgans est. 38
 Hirudines in Mania utiles. 96. 97
 In dolore capitis. 204
 Quo fine adhibeantur. ib.
 Applicatę hemorrhoidibus optime. 185
 Etiam fronti, & retro aures, & carotidibus. ib.
 Humor acerrimus similis Mercurio calcinato, aque stygię an detur. 89. 90
 An Manię causa. ib.
 Humor Melancholicus Veterum quomodo Melancholię tribuat. 111
 Epilepsię causa perperam habitus. 153
 Humanum corpus quid sit. 160
 Hydrops cur apoplexię causa. 11
 Manię quandonam remedium. 94
 Noxius quandonam. ib.
 Hydrargyri, aliorumque fossilium halitus capiti infesti. 49
 Hydrophobię essentia, causę, signa. 124
 Prognosis, curatio. 125
 Unde dicatur. 126
 An citra Animalis rabidi morsum excitari queat. 127
 Contactu, spuma, osculatione, esu carnis potest. 128
 Post morsum invadere semper suspicandum. 132
 Venienti cito occurrendum. ib.
 Facta incurabilis. ib.
 Hyosciami vires infestę. 47
 Effluvia mala. 48
 Inter narcotica recensetur. 49
 Delirii causa. 71
 Vel si extrinsecus applicetur, vel solo odore. ib.
 In phrenitide noxius. 81. 82
 Item in Mania. 101
 In Epilepsię paroxysmo. 164
 Hypochondriaca affectio Epilepsię causa. 159.
 Quęnam. ib.
 Vertiginis. 180
 Hyloppus leve sternutatorium. 27
 I
 I Corum per aures effluentium suppressio in pueris Epilepsię causa. 158
 Ictus venenatorum animalium convulsionis causa. 148
 Ictus, & percussiones capitis cari causa. 53
 Idea stabilis, & firma in melancholia unde. 10
 Ideę varię, sed ordinatę quomodo excitentur. ibid. 17
 A variis causis excitantur. 113
 Ignis vis contra Gangręnas. 132
 Igne moderato cur voluptate afficiamur. 195. 196
 Immoderato e contra cur dolore. ib.
 Imaginatio cur cesset in apoplecticis. 17
 An depravetur in delirio. 68
 Ejus vitia ad judicii læsionem referenda. 69
 Imaginatio vehemens Catalepticos causa perperam habita. 122
 Quomodo delirium excitet. 195
 Epilepsiam. 155
 Vomitus. 131
 Imago maris, aut feminę quomodo amorem conciliet. 13
 Imago Canis rabidi in aqua apparentis causa perperam habita ejusdem aversionis in hydrophobia. 131
 Immobilitas corporis in Ecstasi unde. 120
 Imperatorię radix eximia in linguę paralyti. 132
 Impetus corporum qua ratione æstimandus. 90.
 Sanguinis quid sit. 203
 Quomodo æstimandus. ib.
 Immersiones in aqua in desperata hydrophobia unde. 137
 Incubus quid sit. 19
 Quomodo excitetur, & apoplexiam portendit. ib.
 Inedię effectus. 14
 Cur apoplexiam gignat. ib.
 Pervigilię causa. 104. Vertiginis. 182
 Incenati cur non dormiant. 105
 Infantum crura cur nutrent. 37
 Inflammatio vera quid sit. 74
 Cur gravissima symptomata conjuncta habeat. ib.
 E c E s o

Œsophagi causa perperam habita metus
 aquæ in hydrophobis. 131
 Inquietudo in comate vigili unde. 45. 46
 Insensitivitas Halleriana multis probata.
 28.
 Aliis e contra non admissa. ib.
 Quid sentiendum. ib.
 Infani quinam dicendi. 69
 Insolarus apoplexiæ causa. 13
 Phrenitidis. 75
 Doloris capitis. 200
 Insomnia terrifica in phrenitide unde. 76
 Intermittentes febres perniciosæ cari cau-
 sę. 53
 Intemperies Cerebri frigida Catalepseos cau-
 sa perperam habita. 121
 Intorsiones digitorum in Catalepsi utiles.
 124.
 Invertentia medicamenta in hydrophobia
 quænam. 134
 Inustio ferro ignito in morfu canis rabidi
 cur utilis. 132
 Ipecuacanę radix optima in dysenteria. 30
 In hydrophobia noxia. 134
 Ejus vis in Vertigine. 190
 Ira apoplexiæ causa. 13
 Ira in veniente hydrophobia unde. 130
 Ischuria in hydrophobia unde. ib.
 Jugularium sectio commoda in apoplexia.
 22.
 Jugularium obstructio utrum apoplexiæ cau-
 sa. 7
 Turgentia cur apoplexiam portendat. 19
 Jugularium sectio quandonam instituenda
 in lethargo. 60. 61
 In phrenitide. 77
 In dolore capitis. 201
 Judicium præcipue læditur in delirio. 60
 Judicii vitia non semper delirium cient.
 61.

K

K Utubut quodnam Animalium genus.
 114.
 Melancholię errabundę nomen dedit.
 ibid.

L

L Ac eximium in paralyfi. 40
 In Mania. 100
 In Epilepsia. 170
 Asininum melius. 10

In hydrophobia. 135
 In Vertigine quandoque. 189
 Lac vaccę rabidę hydrophobiam ciere po-
 test. 127
 Lactis coagulatio in stomaco Epilepsię cau-
 sa. 159
 Aliorum morborum. ib.
 Veneni ad instar agit. ib.
 Lacrymatio in phrenitide unde. 76
 Lassitudo post paroxysmum in Epilepsia
 cur. 161
 Laudani opiatı effectus in epilepsia. 164
 Hysterici vis contra Vertiginem. 189
 Lapis nephriticus Epilepsię specificum.
 170.
 Lassitudo post paroxysmum Epilepsię unde.
 161.
 Lenocinia vera philtıra. 118
 Lethargi essentia, causę, signa, prognosis,
 curatio. 42
 Lethargus morbus affinis comati, & carō.
 55.
 Utriusque causę fere eadem gradu di-
 versę. ib.
 Differentię. ib.
 Lethargus quandonam symptoma. ib.
 Acutus morbus. 58
 Lethargici quinam dicendi. 59
 Lethargi transitus in phrenitidem minus
 tutus. 59
 Lethargici suis nominibus exclamati cur
 excitandi. 62
 Lignum Guajacum insigne resolvens. 39
 Eximium in Paralyfi. ib.
 Interdum nocuum. 40
 Ligna sudorifica multa quænam. 39. 206
 Eximia in dolore capitis decocti forma.
 ibid.
 Addito antimonio si venerea lues adsit.
 ibid.
 Ligatura fortis cujusnam convulsionis re-
 medium. 153
 Quomodo Epilepsiam invadentem sistat.
 164.
 Lilium vulgare, convallium cephalicum
 frigidum. 25
 Linguae paralyfis apoplexiæ symptoma in-
 signe. 32
 Ariditas, flavedo in phrenitide unde.
 77.
 Exertio, & morsus in epilepsia unde.
 161.
 Liquor. Cornu cervi succinatus quid sit.
 26.

Eximius in Epilepsia puerorum.	172
Locorum humidorum incolatus lethargi causa.	56
Lucis averfatio in phrenitide unde.	76
Ejus vis ad percellendum corpus.	131.
Ad cæcitatem.	ib.
Lues venerea doloris capitis causa.	202
Lutha thermalia eximia in paralyfi.	39
Quomodo agant, & quando instituenda.	40.
Luxationes convulsionis causa quomodo.	147.
Lycantropia quid fit.	115
Unde dicatur.	ib.
Lympha intra cavitates Cerebri, & sinus apoplexiæ causæ.	8

M

Maculæ in fœtibus unde.	155
Manuum applicatio ad caput in Phrenitide unde.	76
Mania quid fit.	86
Ejus causæ, signa, prognosis, curatio.	86. 87.
Mania unde dicatur.	88
Quomodo differat a melancholia.	ib.
A Vaticinio, a Myfterio, a Poesi, amore.	ib.
A deliriis febrium.	ib.
Maniæ causa atra bilis non est.	89
Nec humor similis Mercurio calcinato.	ibid.
Nec acidum volatile.	
Nec spiritus aquæ stygiæ æmuli.	ib.
Est perversa fibrarum Cerebri structura.	ib.
Maniæ divisio in lenem, & fortem.	93
Lenis cur mitiora habeat symptomata.	94.
Cur incurabilis morbus sit.	ib.
Mandragoræ vis infesta.	47
Vel externe applicetur.	ib.
Ejus effluvia mala.	ib.
Malignæ febres quænam dicendæ.	45
Earum species.	ib.
Martialia quomodo agant in Mania.	100
Quænam.	ib.
Qua ratione operentur.	ib.
Martis tincturæ acido extractæ cæteris præparationibus præferendæ.	
Materia nutritionis quænam.	36
Materia crassa, viscida, lenta quomodo Vertiginem exciter.	180

Serosa quomodo.	ib.
Acris nimis, tenuis, irritans.	ib.
Meditationes profundæ doloris capitis causæ.	201
Catalepseos.	121
Medicamenta dolorifica, atque extimulantia cujusnam apoplexiæ remedia.	24
Quænam sint, & quomodo agant.	ib.
Catholica in febribus malignis nulla.	46
Melancholiæ essentia, causæ, signa, prognosis, curatio.	107
Ex amore.	ib.
Melancholia delirium cum timore, & mestitia perperam habitum.	108
Melancholiæ potior definitio.	ib.
Melancholiæ sine delirio quænam.	109
Cum delirio.	ib.
Melancholia hypochondriaca quænam.	111
Melancholicum delirium ex amore quomodo concilietur.	113
Quomodo in melancholiam essentialem degeneret.	ib.
Melancholici cur variis speciebus, risus, fletus moveantur.	114
Cur stratagemate decipiendi.	116
Melancholia errabunda quænam.	ib.
Differt gradu tantum a Mania.	115
Epilepsiæ quomodo superveniat.	164
Melissæ vis contra Vertiginem.	187. 189
Calida est.	27
Membranz pituitariæ insensitivitas an datur.	28
Acutissimo sensu prædita.	29
Ejus irritatio toti corpori communicatur.	ibid.
Odoratus organum.	18
Memoria quid sit.	63
Innumerabilium est, & contrariarum rerum.	63
Quomodo excitetur.	ib.
Sensibus facilius excitatur, quam imaginatione.	64
Memoriam colere exercitatione utile.	65
Memoriæ læsio in epilepsia quomodo contingat.	154. 161
In apoplexia.	17. 18
Meningum vasa cur variis anastomosibus juncta.	196
Mens nulla pati potest divisionem continui.	ib.
Mentis torpor in Epilepsia unde.	161
Suppressio in Catalepsi.	123
Mens quomodo afficiatur in Ecstasi, & Catalepsi.	121

- Mentis cogitationibus certi motus corporis respondent.** 69
Quomodo excitentur, & recte. ib.
Mensium suppressio frequens apoplexiæ causa. 11
Melancholiæ. 111
Mercurialia perniciofa in Paralyfi. 38
An locum habeant in Epilepsia. 168
Solum habent cum a celtica lue ortum ducit. 169
Mercurii diaphoretici usus quinam. ib.
Mercurialis salivatio quandonam instituenda. ib.
Mercurius nimia dosi capiti infestus. ib.
Etiam debilibus & tenellis applicatus. ibid.
In dolore capitis licet celtico minus tutus. 206
Metallorum fossiores paralyfi obnoxii. 37
Mictus sanguineus ab usu cantharidum in hydrophobia boni ominis. 136
Mineralium, locorumque diu clausorum halitus narcotica vi donantur. 48
Mœroris effectus. 38
Mœconis retentio in pueris Epilepsiæ causa. 148
Morbi nervorum cur difficiliores, quam venarum. 20
Morborum curatio a causis petenda. 21
Morbi quomodo recurrant. 31
Morbi acuti quomodo desinant. 58
Morbi plerique a nervis tamquam a causa primaria pendent. 101
Hi curandi remediis nervorum amicis. ib.
Morbi Musices ope profligati multi. 139
Morbi dæmoniaci quibus indiciis se prodant. 160
Morbi archæoli, seu occulti quinam sint. ib.
Ad Dæmones, & sagas perperam referuntur. ib.
Morbus caducus unde dicatur. 153
Sacer, Herculeus, Comitialis, Sonticus unde. ib.
Mora in locis calidis Epilepsiæ causa. 157. 158.
Morsus Apuli Phalangii, seu Tarantulæ vis, claritas, remedium. 125. 126
Venenatorum animalium delirii causa. 72.
Motus corporis vehementissimi apoplexiæ causa. 11
Quos effectus pariant. ib.
Motus voluntarii cur cessent in apoplecticis. 18
Motus Musculorum causa quænam. 34
Variæ opiniones. ibid. 35
Motus in paralyfi cur cesset salvo sensu. 35.
Motus inordinati in comati vigili unde. 45.
An a jactura spirituum dependeant. ib. 46.
Motus privatio in Ecstasi cur. 120
In catalepsi cur. 121
Motus Musculorum a nervis, & tendinibus non fit. 144. 145
Mucilagines feminum psylli commodæ in dentitione difficili. 173
Munera splendida, ac generosa vera philtora. 119
Muria salis optima ad morsum canis rabidi. 132
Musculorum actio undenam repetenda. 35
Muschiæ specificum in hydrophobia insigni. In fine præfationis.
Musicæ vires insignes adversus morbos animi, & corporis. 100
Adversus Maniam. 100. 101
Cur certis Musicis sonis certi morbi profligentur. 101
Musica solum remedium morsus Apuli Phalangii. 139
Quomodo instituenda, & quando. ib.
Certa solum Musica remedium. ib.
Mysterium furor est. 88

N

- Narcotica delirii causa.** 71
Narcotica medicamenta utrum frigida. 49
Ob frigiditatem non agunt. ib.
Nec sulphure suo spiritus opprimente. 50.
Nec massam sanguineam rarefaciente. ib.
Cur hæmorrhagias sistant. ib.
Specificæ, & occulta vi operantur. 51
In quo consistat hæc vis. ib.
Alia sanguinem cogendo agunt. 52
Alia rarefaciendo. ib.
A diversa sulphuris combinatione diversum soporem conciliandi facultatem acquirunt. 53
Narcotica leviora in convulsionum principis optima. 151
Mox validiora. ibid. **Caute adhibenda.** 151. 152
Hæc

Hæc locum non habent in dolore capitis . 207
 Illa habent utique . ib.
 Quænam sint . ib.
 Narium hæmorrhagia in phrenitide bona . 78.
 Natatio frequens Paralyfi quomodo tribuat . 37
 Naturæ vis ad Epilepsiam profligandam quænam . 171
 Nephritis in senibus unde . 10
 Nervorum structura cur facile lædatur . 20
 Nervi in membrana Schneideriana insignes . 26.
 Nervosarum partium consensus insignis . 80. 145.
 Nervorum puncturæ quomodo convulsionis causa . 148. 195
 Nervi puncti ex toto scindendi . 152. 195
 Insignem vim habent ad alterandum corpus . 160
 Nervus opticus Vertiginis sedes . 179
 Nitri purissimi vires insignes in phrenitide . 80. 82
 Cur urinam cieat . ib.
 In Mania . 101
 In Vertigine . 189
 Nostambuli quinam dicendi . 44
 Nostalgia quid sit . 117
 Cur Helvetiis familiaris . ib.
 Cur Melancholiæ ex amore superveniat . ibid.
 Nucis Moschatæ abusus noxius . 47
 Ejus effluvia mala . ib.
 Nucum juglandium umbra tum capiti , tum plantis infesta . 48
 Nucis vomicæ usus an tutus . ib.
 Animalibus infesta . ib.
 Et hominibus noxia . ib.
 Nux moschata narcoticum sulphureum est . 49.
 Ejus vires medicæ . 52
 Cur somnum inducat . ib.
 Noces juglandes applicatæ morsui canis rabidi incertum rabiei signum . 129
 Comestæ eximie in hydrophobia . 135
 Nutritio somni tempore facilius peragitur . 44
 Nutricis cura summa habenda in Epilepsia infantium . 173
 Quomodo gubernanda . ib.

O Blivio quid sit . 42
 Ejus causæ , curatio . 42. 43
 In lethargo quomodo contingat . 57
 In phrenitide . 76
 Symptoma est plerisque morbis capitis commune . 62. 63
 Quomodo contingat . 63
 Facilis in infantibus , & senibus . 64
 In quæ vere consistat . ib.
 Curatio unde ducenda . 65
 In Epilepsia quomodo contingat . 162
 Objectorum geminatio in phrenitide unde . 76.
 Objecta cur moveri oculis videantur . 177
 Oculorum conniventia in comate vigili unde . 45
 Mox aperitio . ib.
 Rubor in phrenitide unde . 76
 Contorsio in Epilepsia unde . 161
 Oculi in amore duces . 113
 Oculi objectorum motum unde percipiant . 177.
 Odores quid sint . 70
 Odorifera corpora cito operantur . 26
 Odoratus cur cesset in apoplecticis . 18
 Odoramenta spirituosæ in comate noxia . 46.
 Fætida Catalepseos remedia . 124
 Odoramenta quomodo agant in Epilepsia . 165.
 In morbis convulsivis . ib.
 Leviora cur adhibenda . ib.
 Intensa quomodo nervis infesta . 195
 Olea stillatitia lavendulæ , roris marini parum utilia in paralyfi . 40
 Olea volatilia quas vires habeant . 82
 In Epilepsia eximia . 166
 Quænam . ib.
 Ætherea dicta quomodo agant . 167
 Oleum amygdalarum dulcium præstantissimum in convulsionibus . 151
 In Epilepsia . 170
 In hydrophobia . 136
 In Vertigine . 189
 In dolore capitis . 207
 Oleum mastich. nuc. moschat. & similia pueris Epilepticis salutaria . 172
 Opium quid sit . 47. 52
 Ejus utilitates , damna . ib.
 Ejus effluvia mala . 47
 Inter narcotica facile princeps . 49
 Fri-

- Frigidum non est contra Veteres. ib.
 Ex analysi, & effectibus. ib.
 Qua ratione somnum inducat. ib.
 Varii effectus. 50
 An sanguinem rarefaciat. ib.
 Cur hæmorrhagias sistat. ib.
 Opii vis a rarefacientibus imminuitur. 51
 Sulphure rarefaciente non operatur. ib.
 Opiata serum sanguinis ad concrendum
 disponunt. 51
 Utrum adhibenda in phrenitide. 81
 In febribus quandonam minus tuta. ib.
 Fractis viribus pessima. ib.
 Externe applicata minus tuta. 83
 Minus tuta in Mania. 101
 In convulsionibus eximia. 151
 Cautè adhibenda. ib.
 Mala in Epilepsiæ paroxysmo. 164
 In Vertigine adhibenda quandoque. 189
 Opii vis quomodo corrigi queat. 81
 Opium simplici aqua paratum cæteris pal-
 mam præripit. 81
 Opisthotanos quid sit. 144
 Oris detorsio in apoplecticis unde. 18
 Differt a spasmo cynico. ib.
 Quomodo dignoscatur. ib.
 Oris collutiones acres in linguæ paraly-
 si eximie. 32
 Quenam. ib.
 Oscula ad amorem conciliandum aptissima. 118.
 Officula in capite quomodo dolorem exci-
 tent. 197
 Ossis frontalis caries doloris capitis causa. 202.
 Ossa cur scindantur sine dolore. 195
 Otii fuga verum amoris remedium. 119
 Scientiarum fomes. ib.
 Oxycratum Epilepsiæ remedium. 169
- P
- Palpitatio cordis venturæ apoplexiæ si-
 gnum quomodo excitetur. 19
 Pæonia Epilepsiæ specificum perperam ha-
 bitum. 170
 Palpebræ imperfecte clausæ in lethargo
 cur. 57
 Papaver cur somnum inducat. 52
 Opii basis est. ib.
 Papaveracea eximia in phrenitide. 83
 Papillæ pyramidales quomodo afficiantur in
 apoplexia. 17
 Paralysos essentia, causæ, signa, prognos-
 curatio. 33-34
 Paralysis quinam morbus dicendus. 34
 Paralyseos varii gradus. ib.
 Cum privatione motus salvo sensu quo-
 modo excitetur. 34
 Quomodo differat ab apoplexia. 36
 Curatio varia pro causarum varietate. 37.
 In Lethargo unde. 58
 A vulnere capitis unde. 17
 Ab Epilepsia. 163
 Paraphrenitidis essentia, signa, curatio. 68
 Paraphrenitis ab inflammatione diaphrag-
 matis pendet. 85
 Ab inflammatione aliorum viscerum quo-
 modo. ib.
 Ab incendio spirituum perperam habita. 86.
 Citra delirium quomodo excitetur. 86
 Parotides die critico erumpentes in lethar-
 go salutes. 58
 Paraplegia quænam dicenda. 16
 Partes deglutationi dicatæ cur post mortem
 in hydrophobis inflammatae appareant. 127.
 Cur sicciore appareant solidæ omnes
 partes. ib.
 Partes solidæ quando in æquilibrio sint
 constitutæ. 153
 Partium solidarum structura perversa, aut
 atonia in Epilepsia potissimam partem
 agit. 154
 In Mania. 91
 In dolore capitis. 196
 Pediluvia optima in Mania. 101. In per-
 vigilio. 106
 Peregrinatio minus tutum insani amoris
 remedium. 117
 Pervigilium contumacissimum in Mania
 unde. 93
 Interdum symptoma morborum, inter-
 dum primarium. 102. 103
 Quomodo contingat. ibid. 104
 Cur febricitantibus familiare. ibid.
 In Maniam, & convulsionem transit. 105
 Viribus infestum, nutritioni. ib.
 In senibus minus pertimescendum. ib.
 Ejus essentia, causæ, prognos, curatio. 86. 87.
 Philosophia ad morbos animi, & corporis
 eximia. 115
 Phlogosis quid sit. 74
 Phrenitidis essentia, causæ, signa, progno-
 sis, curatio. 67. 68
 Quo-

- Quomodo ab aliis delirii speciebus differat. 73
 Quænam vere dicenda. ib.
 Ab incendio spirituum oriri perperam habitum. 73
 Phrenitis in dispositione quid sit. 77
 In habitu, seu hectica quid. ib.
 Ejus causa. ib.
 Acutissimus morbus est. 78
 Phthisici cur pulmonem expuant sine dolore. 79
 Philtra amatoria medicamenta perperam habita quænam. 72
 Quædam in furorem agunt. ib.
 Philtra vera quænam sint. 118
 Pili canis rabidi optimi in ejus morfu. 132.
 Pilorum avulsiones Catalepseos remedia. 124.
 Pillulæ masticeæ commodæ in apoplexia. 32. In vertigine. 190
 De succino Cratonis eximie in apoplexia, Paralyfi. ib. 38
 Quomodo agant. ib.
 Cauto adhibendæ in convulsione. 151
 Optimæ in Epilepsia. 168
 Quandonam adhibendæ. ib.
 In vertigine. 187
 In dolore capitis. 204. Interdum noxiæ. 206.
 Pinguedo animalium ceteris præferenda in Paralyfi. 41
 Plantæ insipidæ quænam. 41. Utiles in paralyfi quando. ib.
 Plethorici cur in apoplexiam frequenter labantur. 11
 Plethora Catalepseos causa. 122
 Vertiginis. 180
 Pollutio virorum nocturna involuntaria quomodo excitetur. 112
 Polypi intra, vel extra cerebrum geniti Apoplexiæ causæ. 10
 Positura firma in catalepsi cur. 123. Potus acres pervigilii causa. 104
 Præcordiorum pulsatio in paraphrenitide unde. 86
 Proclivitas in somnum venturæ apoplexiæ signum cur. 18
 Pueri severioris disciplinæ instituto pertractandi non sunt, nec terrendi. 147
 Pueri egrotantes peculiari methodo pertractandi. 172. 173
 Lacte vescentes medicamentis læduntur. ibid.
- Quomodo sint pertractandi. 223
 Pulchritudo femine insignis amoris causa. 118.
 Pulmonum infarctus in senibus unde. 10
 Pulsus in apoplexia fortior unde. 15
 Debilior cur perperam habeatur. ib.
 Saltem naturali similis. ib.
 Durus, celer, frequens in phrenitide cur. 76. 77.
 Debilis deficiens cur sphacelum portendat. 78
 Pulsus certum animi, & corporis morborum signum. 116
 Quibus conditionibus se prodat in alterutro casu. ib.
 Inconstans ad amari nomen, aut visum amoris signum. ib.
 Pulsus quid sit. 116
 Cur supersit in Catalepsi. 123
 Cur celer, frequens, irregularis, in hydrophobia. 130
 Pulvis pyrius undenam vires suas habeat. 91.
 Purgantia quandonam adhibenda in apoplexia. 29
 In quam apoplexiæ specie. ib.
 Quænam. ib.
 Interdum infesta. ib.
 In Paralyfi commoda quænam. 38
 Repetenda sæpe. 39
 Nocua. 40
 In comate noxiæ. 46
 Utrum in lethargo convenient. 60. 61
 In lethargo primario locum habent. ib.
 Caute tamen usurpanda. ib.
 In lethargo superveniente febribus noxia. ib.
 In oblivione quandonam adhibenda. 65
 In phrenitide utrum convenient. 79
 Tuta non sunt. 80
 In hydrophobia noxia. 134
 Quomodo convulsionem efficiant. 148
 Leviora tantum in Epilepsiæ curatione adhibenda. 168
 Quandonam. ib.
 Interdum noxia. 169
 In vertigine caute adhibenda. 186
 Quandoque locum habent. 187
 Valida Maniacis infesta. 97
 Pullus gallinaceus per medium dissectus, applicatus vulnere ab Animali rabido inflicto eximius. 132
 Pulmenta ex avena, hordeo eximia in Maniacis. 102

Pus intra cavitates Cerebri , & sinus effu-
sum apoplexiæ causa . 8
Intra Meninges & cranium quomodo . 9

Q

Quinquina quo tempore exhibenda in
febris . 55
Si perniciosæ sint statim exhibenda . ib.
Si benignæ pertrahendus usus . ib.
Si depuratoriæ nunquam . ib.
Specificum contra vertiginem . 192

R

Rabies alia naturalis , alia morbosa .
126.
Morbosa quænam Animalia corripiantur .
ibid.
Ratiocinatio an lædatur in delirio , & quo-
modo . 68
Ejus vitia ad iudicii læsionem referen-
da . 69
Quid sit . ib. 17
Cur cesset in apoplecticis . ib.
Renum calculi in senibus unde . 10
Repellentia in phrenitide minus tuta .
83. 84.
Respiratio profunda , lenta , equalis in a-
poplexia unde . 15
Violenta , difficilis in forti cur . 16
Eadem , ac in somno . ib.
Rara , ac debilis in lethargo . 58
Magna , rara in phrenitide unde . 77
Parva , frequens , inæqualis in paraphre-
nitide . 86
Cur supersit in Catalepsi . 123
Resolventibus purgantia , aut diuretica in-
termiscenda . 39
Resolutionibus Chymicorum in disquisitio-
ne virium medicamentorum fidendum
non est . 165
Retina visus pars primaria . 18
Revulsio in venæ sectione quandonam con-
tingat . 22
Rhabbarbari præstantia in pueris epilepticis
insignis . 172
In Vertigine . 190
Ribes utilitas in phrenitide . 80
Rigiditas in Ecstasi unde . 120
In Catalepsi . 121
Risus in paraphrenitide cur . 86
Risus Sardonicus quid sit . 145
In Epilepsia unde . 161

Rotatio corporum Vertiginis causa . 177
Rotulæ acres in linguæ paralyfi commodæ .
32.
Rubor faciei , & oculorum in ventura apo-
plexia unde . 19

S

Sagarum somnus a Diabolo repetendus .
48.
Sales volatiles oleosi Anglicani quid sint .
25.
Undenam odorem percipiant . ib.
Volatiles oleosi liquidi quid sint . ib.
Easdem vires habent optime volatiliza-
ti . ib.
Sal volatile succini differt ab aliis volati-
libus . 26
Quas vires habeat . ib.
Optimus in apoplexia . ibid. In capitis
morbis . 172
Salia volatilia caute usurpanda in apople-
xia . ib.
Interdum catalepseos remedia . 124
Interdum mala . ib.
Quandonam convulsionis remedia . 152
Sales acidi minerales minus tuti in Epile-
psia . 170
Sales lixiviales , & medii in Vertigine exi-
mii . 190
Salviæ vis contra Vertiginem pro alteran-
te . 187
Cibis incoctæ . 189
Saliva infecta præsertim in Animalibus ve-
nenatis . 128
In hydrophobis . 129
Salivæ nomine plures veniunt humores .
129.
Saliva venenata quomodo aquæ averfationis
causa in hydrophobis . 131
Salvatellæ sectio in phrenitide quandonam
instituenda . 79
Sanguis inter Meninges , & cranium effu-
sus quomodo apoplexiæ causa . 8
Sanguinis plethora duplex quomodo apo-
plexiæ causa . ib.
Disruptioni vasorum tribuit . 10
Sanguis menstruus pro philtro habitus . 72
Sanguinis , & spirituum æstus comparari
nequit cum accensione sulphuris , &
nitri . 91
Nec cum aquis stygiis . ib.
Sanguinis copia cur maniam excitat . 91
Sanguis fluxilis , & fixus quid sit . ib.
Cur

- Cur Maniam excitet non febrem. 92
 Acribus alchalescentibus particulis onu-
 flus cur. ib.
 Sanguinis, & spirituum vitia quomodo
 pervigilium excitent. 104
 Sanguinis divisio in quatuor humores per-
 peram tradita. 100
 Quomodo admitti queat. 111
 Quomodo melancholicus dictus melan-
 choliā cieat. ib.
 Sanguinis crassities catalepseos causa. 122
 Sanguinis extracti observatio utilis. 128
 Sanguis hydrophoborum quinam. ib.
 Sanguinis plenitudo convulsionis causa.
 147.
 Ejus crassities, acrimonia quomodo. ib.
 Doloris causa. 196
 Auctus motus. ib.
 Acredo. ib. 197
 Saphena pedis quandonam secunda in apo-
 plexia. 23
 Sapo quibus principiis constet. 170
 Lacti mixtus optimus in Epilepsia. ib.
 Saponis vis ad crustam lacteam promoven-
 dam. 173
 Sapores quid sint. 70
 Sarfa perilla sudorificum insigne, & resol-
 vens. 39
 Optima in Paralyfi. ib.
 Interdum nocua. 40
 Satureja leve sternutatorium. 27
 Satyriasis quid sit. 145
 Scincus marinus pro philtro habitus. 72
 Scabies retropulsa Epilepsie causa. 158
 Scammonium optimum purgans in apople-
 xia. 29
 Quid sit. ib.
 Varię ejus preparationes. ib.
 Scharificatio in morfu canis rabidi quomo-
 do instituenda. 132
 Scorpio applicatus ejusdem morfus reme-
 dium. 132
 Scorpionis morfus infesti.
 Secretiones spirituum animalium quomo-
 do perficiantur. 103
 Semina multa oleosa cur somnum gignant.
 52.
 Semina frigida quomodo agant. 166
 Semen morborum qui hereditarii dicuntur
 causa. 157
 Senectus multorum morborum causa. 10
 Senectus extrema antidiluvianorum unde.
 166.
 Senes cur tremant, ac delirent. 45
 Tom. I.
- Cur ad lethargum proclives. 58
 Sensus cur cesset in apoplecticis. 17
 Sensibus perculsi cur pervigilio corripiantur.
 105.
 Sensus cur cesset salvo motu in Paralyfi.
 35.
 Sensus consopiti in Ecstasi cur. 120
 In Catalepsi. 123
 In Epilepsia. 161
 Sensus molestus in vulnere canis rabidi ra-
 bie signum. 130
 Sensus quomodo fiat. 195
 Sensibilia talia sunt ratione motus. 70
 Serum sanguinis intra cavitates, & sinus
 cerebri effusum apoplexię causa. 8
 Inter Meninges, & cranium effusum quo-
 modo. 9
 Seri extravasatio apoplexię causa. ib.
 Interdum effectus. ib.
 Serum destillatum cum cephalicis commo-
 dum in apoplexia frigida. 30
 Cum refrigerantibus in calida. 32
 In phrenitide. 80. In mania. 108
 Tamarindatum in Mania. ib. In vertigi-
 ne. 186
 Stillatum in hydrophobia. 135
 In Epilepsia. 170
 In dolore capitis calido. 208
 Serpentum morsus infestissimus. 138
 Seri collectio in cerebro Epilepsie causa.
 154.
 Doloris capitis. 197
 Lethargi. 55. 56
 Septi transversı inflammatio Paraphreniti-
 dis causa. 85
 Septum transversum unde dicatur. 86
 Setacei eximii in Epilepsia. 167. 168
 Quandonam applicandi. 168
 In dolore capitis. 205. Interdum noxi.
 in vertigine. 188
 Caute applicandi. ib.
 Sibilus in gutture in Epilepsia. 161
 Singultus in hydrophobia unde. 130
 In Epilepsia unde. 161
 Sinuum Cerebri obstructio apoplexię cau-
 sa. 7
 Sitis nulla in phrenitide unde. 77
 Quomodo in naturali statu excitetur. ib.
 Solidarum partium irritatio quomodo con-
 vulsionis causa. 147
 Soliditas quid sit. 90
 Solis radii qua ratione insignes molestias
 inferant. 195
 Somni contra naturam species. 41
 F f Som-

- Somnus quid sit. 42
 Ejus differentiæ. ib.
 Somni naturalis emolumenta. 42. 43
 Somni non naturalis essentia, divisio. 44
 Somnambuli quinam dicendi. ib.
 Somnus contra naturam quid sit. ib.
 Somnus profundissimus quomodo concilietur. 46
 In Caro unde. 53
 Clamore, aliisque stimulis quomodo superetur. ib.
 Somni longi cur lethargi causa. 56
 Somni vires insignes ad morbos spirituum. 100.
 In Mania. ib.
 Somnus naturalis quomodo fiat. 103
 In principio febrium unde. 104
 In Senibus, in humidis cur facilis. ib.
 Somnia quomodo excitentur. 112
 Quomodo solvantur. ib.
 Somnia turbulenta in veniente hydrophobia unde. 130
 In epilepsia unde. 162
 Somni deficientes, aut immoderati quomodo dolorem capitis excitent. 200
 Somnus in phrenitide quandonam malus. 77
 Soni vehementes quomodo dolorem cieant. 195.
 Sopor profundus in comate vigili unde. 44.
 Sorbi umbra an hydrophobiæ suscitandæ par sit. 127
 Spiritus alchali volatiles quinam sint. 25
 Spiritus Cornu Cervi, fuligin. sanguinis humani, & similes inter cephalica calida. ib. In Epilepsia serosa tantum locum habent. ib.
 Spirituosa naribus applicanda in apoplexia. 26.
 Spiritus animales quomodo Musculorum motui tribuant. 35. Ignæ naturæ non sunt. 50. 71
 Spirituum copia major requiritur ad sensum, quam ad motum. 36
 Penuria inordinati motus causa. 46
 Irritatio convulsionis. 147
 Spirituosa in comate noxia. ibid. In Vertigine caute adhibenda. 186. 189
 Spiritus salis armoniaci aliique similes quomodo agant adversus Carum. 54
 Spirituosa utilia in oblivione. 65. In Catalepsi. 124
 Spirituum volatilium genus duplex. 82
 Spiritus alchali quas vires habeant in febribus. 82
 Spiritus animales copia peccant, vel nimis subtilibus acuminatis particulis in Mania. 90
 Spirituum ataxia ad Maniæ symptomata an satis sit. 91
 Aciditas Melancholiæ causa perperam habita. 110
 Congelatio perperam habita Catalepticos. 120.
 Spiritus pulveris pyrii ad instar non agunt in Epilepsia. 154
 Nec alio vitio coinquinati. ib.
 Sed solum perturbato motu agitati. ib.
 Partibus heterogeneis onusti Vertiginis causa. 180
 Spasmus cynicus quid sit. 144. In Epilepsia quomodo. 161
 Physodes quid. 145
 Specifica in hydrophobia multa sed inutilia. 135
 Insigne præ cæteris Turbit minerale, & Muschium. in fine præfationis.
 In Epilepsia nulla. 166. 170
 Nonnulla tantum, quæ causæ adversantur. ib. 171
 Amuleti forma ridicula. ib.
 In Vertiginis curatione quænam. 186. 192.
 In morbis vere nulla. 171
 Sphacelus viscerum quomodo fiat. 58. Cerebri præsertim. ib.
 Spuma circa os in apoplecticis unde. 18
 Quid portendat. ib.
 In Epilepsia cur. 161
 Stomachi inflatio in Epilepsia unde. 161
 Stercus pavonis insigne specificum in Vertiginis curatione. 192
 Sternutatoria quomodo agant. 27
 In principio apoplexiæ periculosa. ib.
 In apoplexia calida infesta. 30. In comate. 46
 Sternutantes salutandi mos undenam ortus. 27
 Sternutatio convulsionis Meningum signum. ib.
 Sternutatoria in dolore capitis quandoque eximia. 205
 In lethargo quandonam adhibenda. 60
 Stillæ sanguinis e naribus in phrenitide cur. 76.
 Stipticum aluminosum infestum naribus applicatum. 28

Stillicidium adversus dolorem capitis eximium. 207

Strabismus quid sit. 144

In Epilepsia unde. 161

Strepitus ingentes quomodo Cerebrum ledant, & memoriam. 65

Apoplexiæ causa. 13

Studia intensa Apoplexiæ causa. ib. Melancholiæ. 12. Catalepsos. 121

Epilepsiæ. 157. Doloris capitis. 201

Succinata optima contra convulsiones. 152

Contra Vertiginem. 188. Ceu specificum. 192

Suppositoria in apoplexia commoda. 25

Quomodo fiant. ib.

Acriora evitanda. ib.

Suppuratio in phrenitide raro in salutem terminatur. 78

Suspiria in veniente hydrophobia unde. 130

T

Tactus organum quid sit. 18. In apoplexia leditur. ib.

Tamarindorum vis in Vertigine. 189. In dolore capitis. 207

Tarantula idem ac Apulum Phalangium. 137.

Ejus venenum nemini secundum. 138

Ejus remedia multa, sed inutilia. ib.

Sola Musica expellitur. 101

Tarantulorum conditio infelix. 139

Tarantulæ venenum spiritibus infestum. 140.

Quomodo Musica, cantionibusque curatur. ib.

Tartari emetici vis in Vertigine. 190

Temperamentum melancholicum quid sit. 111

Ad Melancholiam disponit. ib.

Ad Catalepsim. 122

Temporalium arteriarum turgentia apoplexiam cur portendat. 19

Tendo punctus cur totus scindendus. 152

Terror improvisus in pueris quomodo Melancholiam excitet. 113

Epilepsiam. 155

Ejus vis insignis in gravidis. ib.

Ad morbos gravissimos excitandos. 155. 156.

Tetanos quid sit. 144

Thermopotatio in quam Epilepsiæ curatione locum habeat. 170

Theriaca minus utilis in febribus malignis. 46

Timor improvisus in pueris apoplexiæ causa. 13

Timores ingentes quomodo Cerebrum ledant. 65

Timor in veniente hydrophobia unde. 130

Tinctura antiparalytica Cneoffelii utilis in Paralyfi. 40

Tincturæ absynt. ment. calamint. usus insignis in Vertigine sympatica. 191

Topica externa tumoribus caute applicanda. 75

Torcular Herophili Apoplexiæ sedes non est. 14

Tremor partium quomodo excitetur. 37

Capitis apoplexiam portendit. 19

Paralyfi superveniens cur bonus. ib.

Tremor universi corporis in lethargo unde. 58.

In phrenitide. 77

In hydrophobia. 130

Major ad adspectum aquæ, & pellucidarum rerum. ib.

Trismus quid sit. 145

In Epilepsia unde. 161

Tristitiæ summæ quomodo Catalepsim gignant. 121

Tritici farina mixta sanguini rabidorum, qua moriantur gallinæ, incertum rabiei signum. 129

Tumores intra Cerebrum apoplexiæ causa. 8

Extra Cerebrum quomodo. 9

In senibus cur facile contingant. 10

Medii, vel imi ventris cur apoplexiæ causa. 11

Prope spinalem medullam geniti cur paralyfi tribuant. 37

In Cerebro doloris capitis causæ. 197

Retropulsi a cute Epilepsiæ causa. 158

Turgentia jugularium, & temporalium in apoplexia quid. 19

Turbit Minerale specificum in hydrophobia. 135

Tussis in paraphrenitide unde. 86

V

Valerianæ radix inter specifica contra epilepsiam. 170

Contra Vertiginem. 187

Vapor acris malignus peculiari vi Cerebrum stimulans Epilepsiæ causa perperam habitus. 153

- Varices Maniacis supervenientes salutare.** ib. 138
94.
Vasa sanguifera in plethoricis facile dirumpuntur. 9
Lymphatica æque facile. ib.
Vasorum disruptio effectus interdum convulsions. ib.
Apoplexiæ causa. ib.
Vasa lymphatica an in Cerebro existant. 197.
Vaticinium ad quondam furoris genus referendum. 88
Velocitas sanguinis differt ab impetu. 203
Quid sit. ib.
Vectium genus triplex. 145. 146
Quisnam eorum usus in Medicina. 146
Vectes Animantium ad quodnam genus referendæ. ib.
Venæ sectio cujusnam apoplexiæ remedium. 21. 31.
Cur initio statim instituenda. ib. Quo ex loco. ib.
Et antequam invadat. ib. In senibus, & pueris periculosa. 23
In lethargo cur minus tuta. 59
Interdum necessaria. ib.
Quomodo caute celebranda, & quo ex loco. 60
In phrenitide eximia. 78
Quo ex loco, & qua quantitate. 79
In Mania optima. 95. 96. Quo ex loco, & copia. 96
In debilibus noxia. ib.
In Catalepsi. 124
In desperata hydrophobia usque ad animi deliquium institui potest. 137
Omnium præstantissima ad convulsiones quacumque ex causa nascantur. 150
Excepta hæmorrhagia, & effluviis malignis. 150
In Epilepsia utrum locum habeat. 161
In Vertigine commoda. 184
Quandonam ex pede celebranda. 185
Etiam ad præsertionem valet. ib.
Caute interdum celebranda, & parca dosi. 186
Optima in dolore capitis. 203
Cæteris omnibus anteposenda. ib.
Ex jugularibus, ex arteria temporali. ib.
Venarum jugularium obstructio utrum apoplexiæ causa. 7
Vena cava, & pulmonalis quas vires habeat. 15
Venenum febrium malignarum quodnam. 45.
Semper spiritibus infestum. ib. 138
Diversam vim habet. 46
Venena quomodo interimant. 64
Quomodo memoriam lædant. 65
Venenum simile canis rabidi antequam morsum generari possit in sanguine. 126
Quomodo in sanguinem insinuetur. 127
Diu in corpore latet. ib.
Qua ratione in Canibus generetur. 127
Ejus vires sufficit cognoscere, licet agendi modus lateat. 128
Quænam sint. ib.
Venenum Tarantulæ spiritibus infestum. 140.
Veneni celtici proprietates. 202
Ventriculi Cerebri apoplexiæ sedes perperam habiti. 14
Ventriculi gravitas in veniente hydrophobia unde. 130
Ventriculi affectiones quomodo Vertiginem excitent. 180
Dolorem capitis. 197
Consensus insignis cum Cerebro. 156
Venus immodica apoplexiæ causa. 11
Lethargi. 56. Oblivionis. 66
Epilepsiæ. 158
Vermes quomodo convulsions causa. 147.
Doloris capitis. 197
Vertebralium compressio, disruptio, obstructio apoplexiæ causa cur. 7
Minor curvatura, quam natura exigit cur. 11
Vertigo in senibus unde. 10. Ejus sedes quænam. 179
Vertigo diuturna cur apoplexiam portendat. 19
Varii ejus gradus. ib.
Post inflictum vulnus a Cane rabido hydrophobiæ præsagium. 130
Quomodo excitetur. ibid.
Vertiginis essentia, causæ, differentiæ, signa, prognosis, curatio. 174. 175
Vertigo unde dicatur. 176
An sit imaginationis depravatio. ibid.
Simplex quid sit. ibid.
Tenebrosa, caduca quid. ibid.
Ejus causa circumvolutio spirituum perperam habita. 176. 177
Naturalis quomodo differt a morbosa. 178.
Differentia insignis in idiopaticam, & sympaticam. 179
Finis apoplexiæ. 180
Ab externis causis cur levior. 183
In

- In Senibus in Apoplexiam cur transeat. 229
 ibid.
 In juvenibus in Epilepsiam . 184
 Sympatica minus verenda . ibid.
 Causæ quænam spectandæ , & quomodo
 dignoscendæ in curatione . ibid.
 Accidentaliter differt ab habituali . 186
 A ventriculo oriunda quomodo digno-
 scenda . 189
 Vesicantia cujusnam apoplexiæ remedia . 24
 Quomodo agant . ibid.
 In lethargo quandonam adhibenda . 62
 Undenam vires suas acquirant . ibid. 84
 In oblivione interdum commoda . 65
 In Catalepsi . 123
 Minus tuta in phrenitide . 84
 In febribus, nervorum affectibus convul-
 sivis . 85
 In Vertigine quandonam adhibenda . 188
 Caute tamen applicanda . ibid.
 Contra dolorem capitis . 205. Interdum
 infesta . 207
 Vigilia naturalis quid sit . 43
 Vigilia in comate vigili unde . 45
 In phrenitide . 75. In Epilepsia . 161
 In imminente hydrophobia . 130
 Vigiliæ naturalis essentia in quo consistat .
87. 103.
 Vinum quas partes habeat . 12
 Vini abusus quomodo apoplexiæ tribuat .
ibid.
 Lethargi . 56. Epilepsiæ . 157
 Vertiginis . 183. Doloris capitis . 200
 Vinum in phrenitide minus tutum . 85
 Vinum opio sumpto optimum remedium . 51
 Solvendo sanguinem operatur . 52
 Tum spiritus cogendo . ibid.
 Vini abstinencia in plerisque nervorum
 morbis eximia . 172
 Maxime capitis, & Epilepsia . 172
 Viperina in paralyti utilia . 39. In Epile-
 psia . 168
 Vipera viperæ morsus remedium . 132
 Virga lupi pro philtro perperam habita .
72.
 Vires antagonistiæ Cordis quænam . 15
 Viscerum imi ventris affectiones quomodo
 Melancholiam excitent . 111
 Vertiginem quomodo . 179
 Viscera pleraque cur scindantur sine dolo-
 re . 195
 Vis attractiva , qua medicamenta agunt,
 nova non est . 133
- Ad phænomena multa explicanda adhi-
 betur . 134
 In quo consistat . ibid.
 Visus obscuritas in Epilepsia unde . 161
 Vita otiosa doloris capitis causa . 201
 Ulcus Cerebri apoplexiæ causa . 8
 Ulcera incaute suppressa Epilepsiæ causa .
178.
 Caute supprimenda . ibid.
 Ungula alcis inter specifica contra Epile-
 psiam perperam habita . 170
 Unctiones cuinam loco applicandæ in con-
 vulsione . 153
 Vocis ablatio in apoplecticis unde . 18
 Acuties in paraphrenitide unde . 86
 Voluptatis differentia a dolore in quo con-
 sistat . 195
 Voluptas pervigilii causa . 105
 Volucrum carnes in quibusdam morbis o-
 ptimæ . 40
 Vomitoria quandonam adhibenda in apo-
 plexia . 29
 In quam apoplexiæ specie . ibid.
 Interdum commodissima . ibid.
 Interdum infesta . 30
 Vomitus in hydrophobia unde . 130
 Vertigini superveniens unde . 178
 Quomodo considerandus eo casu . 190
 An sympatica signum esse queat . ibid.
 Urinæ involuntarius exitus in apoplexia
 unde . 18
 In Epilepsia . 161
 Urinæ atræ in ventura apoplexia unde . 20
 Albæ , & lucidæ in acutis morbis cur
 phrenitidem portendant . 75
 Ustiones quomodo convulsionis causa . 148
 Uteri affectiones quomodo ad Melancho-
 liam disponant . 111
 Uteri gestatio cur apoplexiæ causa . 11
 Vulnus Cerebrum penetrans Apoplexiæ cau-
 sa . 10
 Vulnus capitis partes resolvit . 17
 Memoriam lædit . 64
 Vulnere majora minus pertimescenda . 132
 Hinc excitanda in hydrophobia si angu-
 sta . ibid.
 Vulnere convulsionis causa quomodo . 148

Z

- Zonæ sonoræ organum auditus . 18
 Zelotypia grave malum . 113. 114
 Ejus effectus tristes . 113

ERRATA

CORRIGE.

Pag. 3. l. 14. dici
 27. l. 37. vocatus
 33. l. 28. unc.
 ibid. l. 29. 24.
 43. l. 8. aciditas
 55. l. 18. Morobo
 77. l. 43. Corruptione
 93. l. 20. Acuta
 112. l. 27. excedant
 123. l. 47. quisnam sensus
 ibid. l. 48. amisso motu
 149. l. 35. vomitus
 151. l. 8. vehementiori
 ibid. l. 7. inanitationem
 177. l. 20. tandem
 178. l. 23. ab utraque
 139. l. 31. Sodartius

diu.
 vocato.
 æqu.
 lib.
 ariditas.
 Mortono.
 corrugatione.
 aucta
 exedant.
 quisnam motus.
 amisso sensu.
 vomitui.
 vehementiori.
 inanitionem.
 eandem.
 utroque.
 Dodartius.

NOI RIFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione , ed Approvazione del P. *Fra Francesco Antonio Mantoa* Inquisitor Generale del Santo Officio di Padova nel Libro intitolato : *Jo. Francisci Scardonæ Rhodigini Aphorismi de Cognoscendis , & Curandis Morbis &c.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica , e parimente per Attestato del Segretario Nostro , niente contro Principi , e buoni costumi , concediamo Licenza a *Giovanni Manfrè Stampatore di Venezia* , che possa essere stampato , osservando gli ordini in materia di Stampe , e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia , e di Padova .

Dat. 21. Marzo 1762.

(*Marco Foscarini Kav. Proc. Rif.*

(*Alvise Mocenigo IV. Kav. Proc. Rif.*

(*Polo Renier Rif.*

Registrato in Libro a Carte 125. al num. 561.

Giacomo Zuccato Segr.

Registrato

Francesco Gadaldini Segr.

